

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

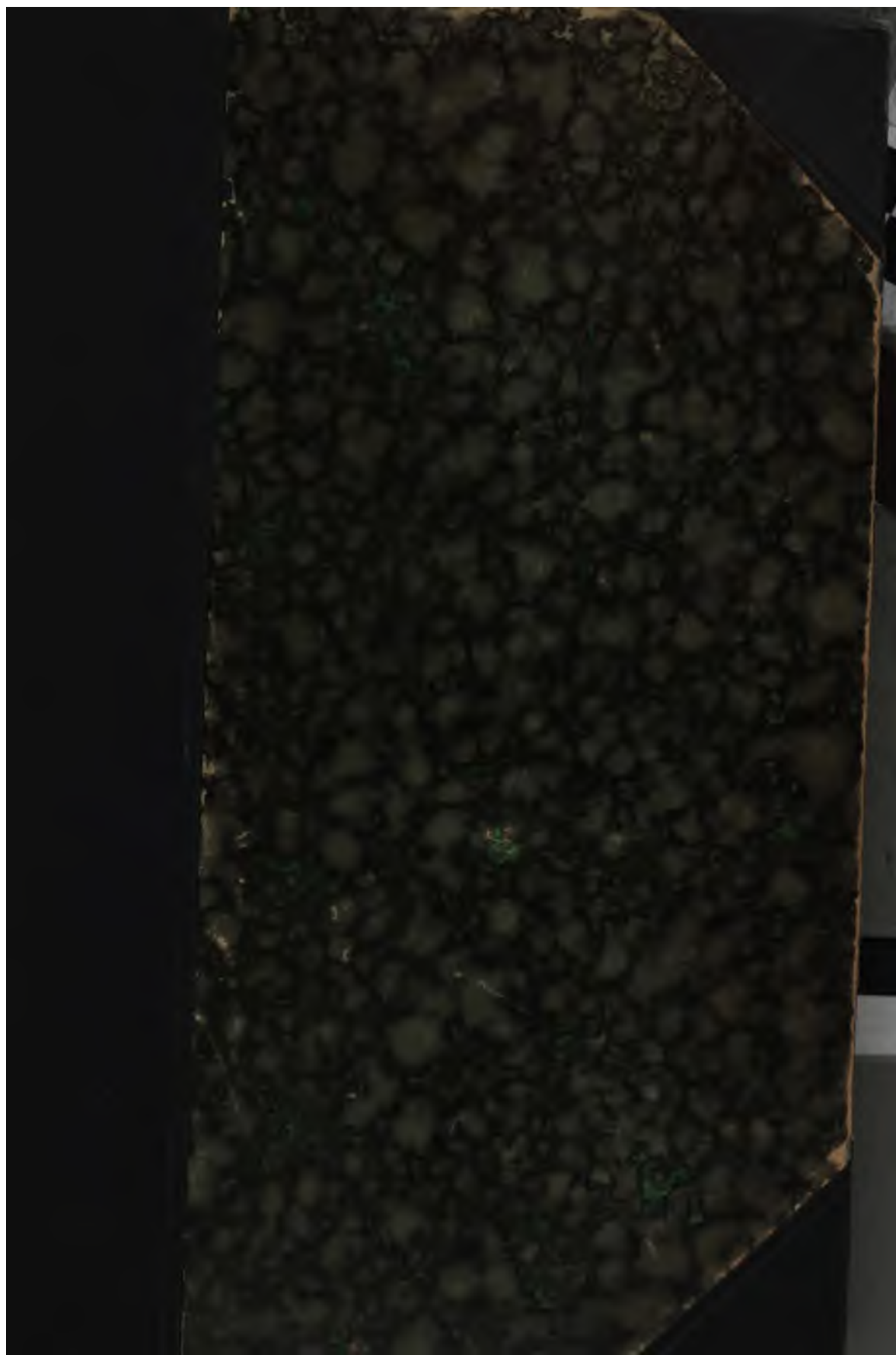
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

532. Antonín Tustoch.

PAMĚTI

královského města Berouna.

Dle původních pramenů

sepsal

JOSEF VÁVRA,

c. k. profesor.

1899.

Tiskem Ant. Čišteckého v Berouně. — Nákladem Emanuela Hojky.

Beroun.

DB 877
B285.V3

† VÁCLAV SLAVÍK,
děkan berounský.

Laskavým čtenářům!

Na jaře r. 1889 vyzval mě přítel můj, dobré paměti kněz Václav Slavík děkan berounský, abych sestavil historickou monografii města Berouna. K tomu jeho vyzvání rád jsem svolil, i býval jsem u něho hostem po celou řadu prázdnin výročních, kdy dobíral jsem se historické látky z děkanského archivu, zvláště z matrik křestních a snubních (od r. 1601), úmrtních (od r. 1677), i z pamětní knihy děkana Seydla († 1837). V listovně c. k. okresního soudu vypisoval jsem z knih trhů a smluv z let 1483—1826, i z knih kšaftů a obligací, tolikéž jsem poseděl drahý čas při zbytku městské registratury, jenž chovala se v nové budově školní. Z městské kanceláře mně pan ředitel Josef Stejskal s plnou ochotou půjčoval registra městských účtů z let 1508—1518, 1561—1577 i knihu inventářů z let 1565—1619 a tak práci mou vydatně fedroval.

Příznivou účastí a důležitými příspěvky mně napomáhali páni universitní profesorové Dr. Josef Emler a Dr. Jaromír Čelakovský, dále Dr. Čeněk Zíbrt, adjunkt Dr. J. V. Nováček, archivář Frant. Dvorský, prof. Antonín Truhlář, ředitel Dr. Josef Scherer, musejní archivář Václav Schulz, důst. p. farář František Štědrý a pan Antonín Páris, úředník v Praze, začež jim vzdávám uctivé díky. Příjemnou pobídkou v práci byla mně účast mnohých pánů v Berouně, a zvláště to byli kromě p. děkana Slavíka páni purkmistři Martin Podstatný, JUDr. Alois Pštros a Jindřich Tesánek, dále profesor Václav Řehořovský, Emanuel Hojka, obchodník, ingénieur František Suchomel, dilovedoucí Bernard Meinel, měšťané Josef Broum, † hostinský Josef Polák a malíř Vilém Amort, kteří mně

podporovali svou lokální znalostí a písemnými příspěvky. Jim, jakož i panu listovnímu Matěji Slavičkovi, jenž mě ve své kanceláři dopřával místa ke studiím, vzdávám upřímné díky.

Pan děkan Slavík, chtě sám vésti náklad na tuto knihu, nejednou mne napomínal, abych v práci pospíchal, tak aby byla hotova za života jeho dočasného. Než práce toho druhu vymáhají zralé úvahy a tudíž nesnesou kvapu, a tak dobrý stařec zemřel 28. ledna 1895 a nedočkal se dokonání té monografie. V náklad se uvázal ochotně a obětavě pan Emanuel Hojka v Beronně, a za to jemu všeho dobrého na Bohu žádám.

V Praze, v den svatých tří králů r. 1899.

Josef Vávra.

Blahé památce

důstojného kněze

Václava Slavíka,

kníž. arcib. vikáře a děkana berounského,

člena Matice České, Dědictví sv. Prokopa, Dědictví Maličkových
i Zlaté Knihy Pisecké, Jednoty sv. Josefa, sdala dvou nábožných
družin etc. etc.,

taktéž i všemu obyvatelstvu král. města Berouna

věnuje

spisovatel.

Nejstarší zprávy o krajině Berounské.

Úval Berounský již od časů nepamětných měl tu důležitost, že zde byl hlavní brod čili přechod řekou Mží na cestě z Prahy do města Řezna v Bavořích. Nad tím brodem zbudován byl již za pohanského pravěku mohutný hrad Tetín. Vypravuje letopisec Kosmas, že kněžna Teta či Tetka, starší sestra kněžny Ljubuše, vystavěla sobě hrad na temeni příkré skály blíže řeky Mže, na místě od přírody velice bezpečném, kterýž po ní zván byl Tetín.¹⁾ Ten hrad dle vyšetření Vocelova rozkládal se od pokrajů tarasu Tetínského až po ves Tetín. Nepatrná stružka vody, roklinou ke Mži spadající, dělila hrad na větší část západní a menší východní. Západní část v ploše asi 10 měřic (2¹/₄ hektaru), kde bylo obydlí knížecí, ohražena byla trojím náspem do výše dvou sáhů.²⁾ Rozsáhlé žároviště na hradě a jiné na blízkém Nedamilu, hojně jindy nálezy popelnic, kostí a kovových ozdůbek svědčí, že tu bývalo sídlo bohoslužby pohanské. Tetín náležel mezi přední hrady knížecí v zemi, a byl hlavním místem župy Tetínské. Severní hranice té župy byla řeka Mže od Nezabudic až po ústí potoka Žuřiny, tekoucího od Svinař; východní hranice zahrnovala Dobříš, Svaté Pole a Dlouhou Lhotu, pak směřovaly meze na západ k vrchu Třemošné u Příbramě, odtud k severu na Mýto a ke Mži u Nezabudic.

O tom, že knížata čeští občas se zdržovali na hradě Tetíně, svědčí starobylé podání o svatém Ivanu. Týž syn Gostimysla, knížete Chorvatů v Podkrkonoší v prvotní době křesťanství v Čechách, ve vroucí tužbě po dokonalosti křesťanské zřekl so vsí

---

¹⁾ Tetka, . . . quae ex suo nomine Tethin castrum natura loci firmissimum, praeruptae rupis in culmine juxta fluvium Mse aedificavit. (Tomkův citat z Kosmy).

²⁾ Vocel Pravěk země České p. 402.

slávy světské a uchýlil se posléze do samoty lesní mezi skalami při potoce Loděnickém, ani nevěda, že na blízku jest knížecí hrad Tetín. Tam obýval ve slují pod mohutnou skalou, živil se plodinami lesními a mlékem ochočené laně, a trval na modlitbách a pobožném rozjímání. Zde jednoho času jej našel kníže Bořivoj, zabloudiv sem na honu za zvěří; poznal Ivanovu moudrost a nábožnost, ale marně jej měl k tomu, aby se usadil na Tetíně jako duchovní jeho rádce. Ivan zůstal na své samotě, a když zemřel, Bořivoj kázal jej tam v jeskyni pohřbiti a při tom hrobě vystavěti kapli ke cti sv. kříže, Marie Panny a sv. Jana Křtitele.

Však tehdy již i na Tetíně stála svatyně křesťanská, kaple sv. Kateřiny, o jejíž starobylosti podnes svědčí prostý sluh její byzantský; stojí v jihozápadním úhlu hradiště. Po smrti knížete Bořivoje r. 894 vykázána byla župa Tetínská za výměnek jeho vdově, kněžně Ludmile, kteráž v životě přetrvala i své syny Sptyhněva a Vratislava, a nábožně vychovávala svého vnuka Václava, až ustupujíc své nerudné snaše Drahomíře, odebrala se na Tetín, kdež od vrahů za ní vyslaných utrpěla smrt mučnickou dne 15. září 921. Tělo její, než odvezeno bylo k pohřbu na hrad pražský, odpočívalo na nádvoří kaple sv. Kateřiny. Vrahové její, zemané Tuman a Kovan, za odměnu svého skutku obdrželi statky na Tetínsku, a podstatná jest domněnka, že jména nedaleké vsi Tmáně a blíže sv. Dobrotivé ležící vsi Kváně na ony vrahy upomínají.¹⁾ Však i jméno vsi Vráže u Loděnic vztahuje se k nějakému vrahu. Kněžna Drahomír želejíc svého účinku zlého, dala pak na místě, kde ona vražda se stala, zbudovati kostelík sv. Michala; týž stojí podnes opodál kaple sv. Kateřiny k severu, ale pozdějšími obnovami jest starobylý ráz jeho setřelý; nyní jest zasvěcen sv. Janu Nepomuckému, a při něm rozkládá se hřbitov Tetínský. Tetín byl potom se svými svatyněmi předmětem velké úcty v národě českém. Kostel sv. Ludmily v Tetíně, nyní farní, jmenuje se sice teprve k r. 1266, kdy král Přemysl Otakar II. odevzdal chrámy sv. Michala a sv. Ludmily s jedním osedlým pod patronát probošta Chotěšovského;²⁾ ale jest pravdě podobno, že řečený chrám sv. Ludmily stál již dlouho před tím. R. 1326 uděleny byly všem kajícím, kteří by vešli do chrámu sv. Ludmily v Tetíně na den té světiče, o svátcích Krista Pána a Panny Marie, sv. Jana Křtitele, sv.

¹⁾ Vyslovil tu domněnku J. Jireček v Pam. Archaeolog.

²⁾ Müller Reg. II. 201.

apoštolů a evangelistů a mnohých vytčených mučedníků, podobně i všem poutníkům na Tetín a dobrodincům toho kostela **Tetínského** hojné odpustky.¹⁾ Také se již nedočítáme z pramenů dějin, že by panovníci čeští zajížděli na Tetín k zábavě lovecké; v té příčině pobývali ve Zbečně, na Krivoklátě, ve Kníně a Dobříši. Poblíže Tetína se jmenuje Králův Dvůr u vsi Počáplí, kdež král Václav I., náruživý lovec, tu pobýval r. 1253, se rozumohl a zemřel. Tetínsko také přestalo býti věnem ovdovělých knězeu českých. Emma Burgundská, vdova Boleslava II., zaujala r. 999 svou vdovskou stolicí na hradě Mělnice.

Na další světlo dějin vychází krajina Berounská za Břetislava I. Těž hrdinský kníže podnikl r. 1039 válečné tažení do Polska a obléhal tam město Gdec v nynějším Poznaňsku. Však obyvatelé města vyšli mu pokojně vstříc a prosili, aby se směli přestěhovati do Čech. Kníže byl těm Gedčanům po vůli, při svém návratu vzal je i s rodinami s sebou do Čech a udělil jim nemalý díl lesa zvaného Černín, aby tam se usadili, a stanovil jednoho z nich za cudaře, kterýž je a jejich potomky podle práv a řádů v Polsku obvyklých měl spravovati.²⁾ Ves Černín u Zdic, Gdýčína (odvozené od jména Gdec) u Berouna, dále Otročiněves u Hudlic (znamená sídlo otročiny čili jatečů válečných), dávají na rozum, že onen les Černín široce se rozkládal na obojím úbočí vrchoviny, jež se táhne na západní straně podle řeky Litavy. Však byli ti Hedčaué potom usazování i v jiných krajinách Českých; nacházela se do války husitské jiná Gdýčína u Mníšku; Hedčany jsou u Kozlan a Královic, jiné bývaly na Pardubsku, a Hedeč jest u Králiků na pomezí moravském. K této jinოსlovan-ské kolonizaci připojujeme i ves Srbsko u Berouna. Známo jest, že polský kníže Boleslav Chrabrý, který držel zemi Českou v letech 1003—1004, ve válce s králem německým plenil v zemi Mišenské a odtud přivedl 3000 zajatých Srbů do Čech. Dále byli Srbové v Horní Lužici od r. 1075 po 550 let v politickém spojení s Čechami, odkudž ono usazení Srbů v Čechách lze vysvětliti. Jest podnes v Čechách 16 míst s jmény Srbsko, Srbeč, Srbee, Srbice, Srbská a Srby.

¹⁾ Emler Reg. III. 485.

²⁾ Erben Reg. I. 42. Bracislaus dux, translatis castris regionisque Gdec incolis in Bohemiam, dat eis partem silvae, quae vocatur Cirnin. non modicam, constituens eis unum ex ipsis praefectum et judicem. et decernit, ut sub lege, quam in Polonia habuerant, tam ipsi, quam eorum posterii in sempiternum vivant.

Nadační listiny klášterů a jiných ústavů duchovních přivádějí nemálo osad v okolí Berounském poprvé na světlo. K prvotnímu nadání kláštera Ostrovského, který asi r. 1000 vznikl na ostrově řeky Vltavy při ústí Sázavy, náležela ves Třebáň při Mži s rybáři svými.¹⁾ Kníže Břetislav I. daroval těm benediktinům Ostrovským kostelík sv. Jana Křtitele při hrobě sv. Ivana, kterých svatyni za strážce a hlídače byli obyvatelé v nedalekých Chrustenicích a Nenačovicích; taktéž daroval jim blízkou ves Sedlec s usadilými cizinci čili hostmi, kterýchžto hostí připomíná tam ves Hostim. Dále jim k držbě odevzdal kapli sv. Jana Křtitele na vrchu Velisi se všim příslušenstvím, k tomu jim přidal Otročiněves, jejíž obyvatelé měli kapli hlídati, a v Černině pozemků s čtyři popluží.²⁾ Onu kapli Velískou r. 1012 založil kníže Jaromír, Břetislavův strýc, na památku svého osvobození z rukou zrádných Vršoveců. Také ve šlechtě měl klášter Ostrovský dobrodince. Křisa a Přestan, synové Chotimirovi, darovali mu tři lány pozemků ke vsi Sedlci, a Křisův syn Dlugomil k tomu přidal ves Mezouň (blíž Tachlovic), kteráž nadání potvrdil pražský biskup Ota (1140–1148).³⁾

Důležitá jest nadační listina kapituly Vyšehradské, kterou sestavil Palacký ze čtyř listin, psaných mezi léty 1200 až 1300 asi dle původních listin již ztracených, jež vydány byly králem Vratislavem při zakládání kapituly r. 1088. Podlé jmenované listiny daroval Vratislav kapitule desátek z trhů v župě Tetínské, v Obryni (nyní Bavoryni) dvě popluží s dvěma pkelničky čili vyrabiteli dřevěných čiší (cum duobus picariis, qui dicuntur pkelnici), v Suchomazlicích dvě popluží, jichž hospodáři platiti měli na zvoniky Vyšehradské, ve Svinářích popluží se svinařem Vzdíkem (cum porcario, qui sclavice dicitur zvinar), na Schově 5 osedlých s čtyřmi rybáři (Gost, Letoň, Milgost, Čestina). Plešivec horu celou až k cestě, a tam dvě popluží, na Brodě tři osedlé s rybáři, a ti byli Kaka a bratr jeho; pod samým vrchem Tetínem jezero čili tůň. Pak následuje darování v Mokro-

¹⁾ Erben Reg. I. p. 36.

²⁾ Postquam Brecyslaus sedem paterni ducatus obtinuit . . . Deo et S. Johanni Bapt. in Ostrov . . . tradidit: Capellam in spelunca S. Johannis B . . . et custodes ipsius ecclesiae Chrustimichih et Nuncycih, villam cum hospitibus Sedlee. Item etiam capellam in Veliz cum omnibus appendiciis, . . . custodes ejusdem ecclesiae Otroczynevsy, Cyrninye terram ad quatuor aratra. (Erben Reg. I p. 50.)

³⁾ Erben Reg. I. p. 223.

psích. Lahovicích a jinde.¹⁾ Jmenovaná ves Schov jest nynější Hyskov, v 14. století psaný Ischov (při visitaci kostela v Železné r. 1379 se jmenují Ula Ischov, t. j. ze Schova, a Žofka vdova „Johannis de Ischov). V nejstarší pozemkové knize Berounské 1483—1500 jmenuje se železný hamr pod Veschovem a zase lidé ze Schova; teprve v polovici 16. století tu čteme Hyskov a v nejstarší matrice Berounské 1606 i Jizkov. Od Hyzkova nás vede ona listina nadační dále podlé řeky Mže, jmenujíc lesnatý vrch Plešivec až k cestě, to jest k hlavní cestě z Prahy k Plzni a Domazlicím. Pak uvádí ves Brod s sedláky a rybáři; byla při Mži, a jméno její tomu svědčí, že tu byl přechod řekou Mží na cestě z Prahy k Plzni, která vedla středem úvalu Berounského tam, kde skály od břehu ustupují. Byla ta ves patrně na gruntech pozdějšího města Berouna, a sice jest za jedno s nynějším předměstím Závodským, které ještě v 18. století mívalo svého vlastního rychtáře, svého vlastního pastýře, 1796 svou vlastní representaci při magistratu Berounském, a podnes neslaví pouť a posvícení s městem Berounem o sv. Jakubě a Svatého Jana stěti, nýbrž o sv. Václavě; podobá se, že ves Brod za starodávna náležela do osady kostela sv. Václava v Loděnicích. Jméno vsi Loděnic nám dává na rozum, že tu obývali loděníci, kteří z roboty zeměpanské pro přívoz u Brodu zbíjeli prámy a loďky. Pamatovali sluší, že název brod za pradávna se vztahoval ke clu, jež pro knížecí komoru se platilo za prámový přívoz zboží kupeckého, naloženého na vozích neb soumarech.²⁾ To zeměpanské clo později se vybíralo u hořejší brány města Berouna.

Brod a Loděnice se jmenují v čase bojů o knížecí stolec český v létech 1178—79. Kníže Bedřich vypudil z Prahy svého strýce Soběslava II., knížete sedlského, a ujal se vlády nad Čechami. Soběslav uchýlil se na hrad Skály v Plzeňsku, a když zvěděl, že Bedřich za potřebami svými jel do Němec, spěchal s brannou mocí ku Praze a dobýval hradu. Než Bedřich, maje

¹⁾ Na zhoue 5 manses cum piscatoribus nomine Gosce, Lethona. Milgost Cestina, Plešivec totus mons usque ad viam, ibidem de terra ad duo aratra. Na brode 3 manses cum piscatoribus Kaka. Sub ipso monte Tetin stagnum, quod sclavice dicitur tona. (Erben Reg. I. p. 79, s korekturou p. 78 dole: W Tetinsce na brode de terra ad 2 aratra cum piscatoribus Kaka cum fratre. Připomínáme, že za dávna místo pochovávatí říkalo se schovávatí. Tudíž jméno Schov se nese k nějakému starému pohřebišti.

²⁾ Za doklad toho uvádíme z nadační listiny knížete Břetislava pro klášter Rajhradský z r. 1048: „et decimam thelonei, quod brod vulgo appellatur. in flumine Olzava donavi.“ Erben Reg. I. p. 46.

o tom zprávn. kvapil s lidem německým i českým ku Praze. Dne 23. ledna 1179 nocoval u Loděnic. Stráže jeho, za kruté zimy ohřívající se u ohňů, byly tu od Soběslava náhle přepadeny a zjímány; ihned potom hnul se Soběslav na hlavní voj Bedřichův, k bitvě nepřipravený, potřel větší jeho díl a rozplášil ostatek. Mezi zabitými byl vzácný pán Sezima, otec blahoslaveného Hroznaty, a v zajetí se ocitl pán Vitek z Prčic, praotec Vítkoviců. Mnohým jatým Němcům rozezlený lid na potupu uřezal nosy.¹⁾ Kníže Bedřich se zbytkem svého mužstva spěchal u Brodu přes Mži zamrzlou, a táhna kvapně na východ, u Prčic se spojil s pomocným vojskem Moravským, s nímž chvátal ku Praze, tam na Bojišti u vsi Rybníku porazil Soběslava a zaujal panství, jež držel do své smrti r. 1189. — Válečný hluk ozýval se v krajině Berounské také v srpnu r. 1193, kdy zápasili o panství nad Čechami kníže Přemysl Otakar I. s bratrem svým strýčenkým Jindřichem Břetislavem, kterýž byl tehdaž biskupem pražským. Týž kníže-biskup táhl vojensky z Němce do Čech a položil se táborem u Zdic. Proti němu hnul se od Prahy kníže Přemysl Otakar s vojskem, v němž bylo mnoho pánů českých, a položil se u vsi Brodu při Mži. Ale tu páni nad ním zradili, se svou čeledí brannou přecházeli do tábora nepřátelského, a kníže Přemysl, vida při sobě malý hlouček věrných, musil pamatovati na své bezpečí a schránil se útekem. Jindřich Břetislav potom snadno došel vlády v Čechách a panoval do své smrti r. 1197. Knížetem českým stal se po něm Přemysl Otakar I.; povýšen byl r. 1198 na důstojenství královské a zahájil slavnější dobu českých dějin.

Za tohoto krále počalo se zakládání nových vesnic v Čechách a vysazování jejich dle práva zákupního čili německého. Král neb jiný držitel zemských statků propůjčoval spolehlivým podnikatelům nemalé pozemky lesní. Podnikatel postaral se o společníky z nadbytku obyvatel starých vesnic, s nimiž vyklučil vykázanou lesní půdu, obracel ji na role i louky, při nichž budovány byly nové vsi. Noví osadníci dali za propůjčené sobě pozemky jistý zákup (anleitgeld, arrha), obyčejně po jedné neb dvou hřivnách stříbra z každého lánu čili 70 korcích půdy, a pak se zavázali po jisté lhůtě, v níž zatím užili svobody ode všech platů a břemen, odváděti z každého lánu jistý úrok na penězích, kurech, vejcích neb jiných dávkách, přispívati k zemské berni a podnikati jisté roboty na gruntech panských. Podnikatel z pravidla za svou práci

¹⁾ Palacký I. 262.

obdržel richtu v nové osadě s pozemky od úroků svobodnými. Takové vsi nazývaly se obyčejně Lhoty, často s přídatkem názvu nahodilého. V krajině Berounské v 13. a 14. století vznikly Lhota Železná a Březová, Lhota Praskolesy, Mořina a Roblín (nedlouho po r. 1337), snad i Borek, Leč, Hatě, Hodyně a jiné.

Ze starých hradů mimo posvátný Tetín v té krajině při Mži od nepaměti stával hrad Křivoklát, který r. 1110 z rozkazu knížete Vladislava I. byl obnoven a péči krále Přemysla Otakara II. k nádhernému vzezření přestavěn. Na gruntech Křivoklátských stály již za krále Václava I. (1230—53) hrady královské Týřov, Angerbach a nejspíš také hrad Mizinburg po česku zvaný Nížburk. Mezi Nížburkem a Stradonicí nade Mží jest výšina zvaná Hradiště; pod ní objevila povodeň r. 1872 pravěkou dílnu na zbraně, náčiní a ozdoby z bronzu, kdež nalezeno mnoho takového díla již hotového, i krušce mědi a cinu k sdělání připravené. Stával tu patrně v dávném pravěku hrad, který zašel v době nám nepovědomé. Nejmocnější v Tetínsku rod panský, Buzicí, v 13. století zbudovali hrady Valdek a Žebrák, kdežto jiný rod panský postavil hrad Hořovice. Z nižší šlechty v té krajině záhy se jmenují vladykové z Litně a Drahlína, haluz to Buziců, vladykové ze Svinař a Lochovic, z Chrástenic, z Litohlav, z Vesce, Tmáně, Vinařic, Koněprus, Bytova, Všeradic a jiní, ač na mnoze drželi toliko tvrze a dvory poplužní v místech jmenovaných, kdežto vsi shledáváme buď na cele neb na díle v držbě církevní.

Statky duchovenské do 13. století v krajině Berounské nemálo se rozmnožily. Biskup pražský od r. 1170 držel Zdice, hrobu sv. Václava náležela ves Býkoš, hrobu sv. Vojtěcha ves Trubín, kapitule Svatovítské ves Lounnín s podacím kostela ve Tmání. V 13. století dostaly se křížovníkům Řevnice, Dobřichovice, Drahlovice, Suchomazly, Svinaře a Krupná, kdežto benediktinky u sv. Jiří v Praze držely vsi Borek, Dušníky, Lety a obojí Mokropsy.

Prvotní dějiny města Berouna.

(Do r. 1419.)

Pominouce vypravování kronikáře Hájka o Slavošovi, synu jeho Hesovi, o medvědobojci Tumákovi a jiných hrdinách, povíme co známo jest o vzniku města Berouna.

Do 13. století nebylo v Čechách měst hrazených, a lidé tu obývali buď na hradech a v podhradích, buď ve vesnicích. Zakládání měst se začalo teprv za Přemysla Otakara I. 1197—1230, hustěji se dělo za Václava I. 1230—53, nejhustěji za Přemysla Otakara II. 1253—78. Při volbě městiště bylo přihlíženo k poloze výhodné pro zemědělství, průmysl a obchod, a zvláště byla k tomu volena místa, kde důležité cesty se křížily s většími řekami. Byl pak to hlavně lid německý, který povolán byl k založení a osazování takových měst. Německý císař Fridrich II. Hohenštaufec (1212—1250) pobývá nejraději ve Vlaších, zanedbával Německou říši svou, z čehož tu vzešly největší nepořádky pro nedostatek ve vedení práva a spravedlnosti. Ještě hůře bylo za následujících časů pěstního práva 1250—1273. Tudíž lid německý, zvláště měšťané, ve velkém počtu opouštěli sídla svá a stěhovali se do Čech, kdež jim kynula bezpečnost s blahobytem. Ti přistěhovalci obdrželi od krále na vyvoleném místě hojně pozemky, vyměřené v lánech po 70 korcích výsevu; za každý lán dávali do královské komory obyčejně po 10 hřivnách stříbra zákupu, a po vystavění města platili králi z lánu na každý rok po hřivně stříbra (úrok, census, zins). Jistý počet lánů byl zadán královské richtě v městě, jiné lány zase kostelu a faře bez povinnosti úroční. Když pak měšťané v sídle svém náležitě se ulebedili a živnosti své tu zabezpečili, přikročili k opevnění města sděláním příkopů, hradeb a věžných bran. V městě svém požívali samo-

správy dle obvyklého sobě práva německého; král je vyňal z područí župních úřadů a podřídil je podkomořímu, jenž byl na onen čas správcem královské komory a předním dvořanem. Taková města na pozemcích královských založená nazývána byla městy královskými.

Čas, kdy královské město Beroun bylo založeno, nedá se na určitý rok vystihnouti. Přední naši dějepisci praví, že založeno bylo buď za krále Václava I. (1230—53), aneb spíše za Přemysla Otakara II. (1253—78). Tolik jest na pravdě, že stálo již r. 1265. Král Přemysl Otakar II. meškaje v Berouně, vydal tu dne 25. června 1265 listinu, v níž udělil klášteru Ostrovskému podací právo ke kostelu Marie Panny a sv. Jakuba v Domažlicích. Vzniklo tedy město Beroun před rokem 1265, a sice na gruntech královského statku Tetínského, a jakož potom platilo královského úroku 55 hřiven. Ize z toho souditi, že obdrželo od krále 55 lánů pozemků na živnost svou. Kromě toho byly při královské richtě asi 4 lány a snad tolikéž při kostele farním.

Jméno města od 13. století se nám ozývá latinskou formou *Verona*. S německým názvem *Bern* potkáváme se toliko jednou, a sice v popisu městské početi z r. 1353, kterýž zní v tato slova dle textu latinského: „Z hradby vyčnívají dvě věže; mezi nimi vzrůstá od kyčlí postava oděnce třímajícího v pravici meč, v levici štít se znakem lva. Pod ním jest ve hradbě brána s mříží na polo vytaženou, a z ní vychází zvíře v podobě medvěda. Okolo toho znaku městského jest nápis: *sigillum civitatis de Bern*.¹⁾

S českým názvem *Beroun* potkáváme se poprvé v rukopisu kroniky Milevského opata Gerlacha (Jarlocha). K textu, v němž se tu vypravuje o zradě, jakou spáchala šlechta nad Přemyslem Otakarem, kdy týž čelil r. 1193 knížeti biskupovi Jindřichu Břetislavovi, připsala na kraji ruka z 13. století, že se to stalo na *Beron*. Všecky prameny dějin, latinsky psané, nazývají to město od 13.—16: století jménem *Verona*; staré prameny, česky psané, dávají mu jméno *Beroun*, odkudž v 17. století vzešel název latinský *Berouna*.

Původ jména *Beroun* jest poněkud záhadný. S jedné strany se tvrdí, že jest původu českého, že pochází od slovesa „bráti“ dle obdoby „tahoun a běhoun“, že snad tu před založením

¹⁾ Seidl v pamětní knize děkanské to uvádí, odvolávaje se k *Libri Erectionum XII D 7 M. S.* Jmenovaná pečeť se vidí i v listinách Berounských v archivu Musea Českého.

města stálo na pravém břehu Mže, tedy proti vsi Brodu, nějaké místo, třeba samota, zvaná Beronn.¹⁾ Palacký má jméno Beroun za cizí.²⁾ Jeden z předních filologů našich učí, že ve slovích odjinud přejatých hláska *v* se mění v *b* (Severus-Šebř, Venetiae-Benátky, kawáti (gewand)-kabát, Verona-Berún).³⁾ Tomek dí, že švýcarské město Bernu po latinsku se nazývalo Verona, mající s naším českým Berounem ve znaku medvěda, kdežto vlaská Verona v starých českých kronikách, na příklad u Pulkavy, bez okolů se nazývá Berún, kterážto shoda s naším Berounem není nahodilá.⁴⁾ Majíť vystěhovalci němečtí obyčej, že zakládajice v cizině nová sídla svá, jména v staré vlasti obvyklá jim dávají. Jest tudíž podobno pravdě, že první budovatelé a osadníci královského města Berouna přišli od švýcarského města Bernu, a není vyloučena možnost, že od příchozích z téhož Bernu a okolí, ať dříve ať později, založen i moravský Beroun i vesnické osady téhož jména v Čechách.

Výstavnost města Berouna jest pravidelná; z velikého náměstí, jež má podobu obdélného čtverhranu, v ploše přes půl druhého hektaru, všudy vybíhají ulice pod pravým úhlem, jiné jsou rovnoběžné se stranami náměstí. Jest tudíž na jevě, že město bylo budováno na půdě prve neosazené. Stará ves Brod na protější straně řeky časem splynula s městem jako předměstí a přijala jméno Závodí. Ale jméno Brod dlouho nevešlo v zapomenutí. Pozemky Závodské blíže mostu dlouho do 16. století nazývaly se „na Brodě“, kdežto lukám při Litavce ke Královu Dvoru říkali „na Brodci“, a tuším podnes tak říkají.

O dějinách města Berouna za Přemysla Otakara II. jde málo světla. Týž král daroval městu dvě vsi k Úňhošti položené. Ř v á č o v (nyní Vracov) a B e z d ě k o v.⁵⁾ Dne 26. června 1266 vydal v Berouně listinu, dle níž daroval Gotthardovi, proboštu premonstratů v Chotěšově, patronat kostelů sv. Michala a sv. Ludmily v Tetíně, s lesy, horami a slupem (rybolovem) ve Mži, k tomu i ves Popovice u Berouna.⁶⁾ Za krále toho byl farářem v Berouně kněz

¹⁾ Články p. Pavla Papáčka v „Hlasu Národa“ r. 1892. K tomu dodáváme, že celnice při Mži tu byla; ale smíme tvrditi, že celnému, který tu vybíral „brod“ na cestujících, říkali „beroun“? Aneb že ten celný neměl své stanoviště ve vsi Brodu, nýbrž na samotě proti ní?

²⁾ Palacký „Radhošť“ II.

³⁾ Gebauer Mluvnice česká I. p. 35.

⁴⁾ Tomkova přednáška v král. společnosti nauk 21. Jun. 1852.

⁵⁾ Emler Reg. II. p. 726.

⁶⁾ Emler Reg. II. p. 201—202.

Albert, který neznámého roku prodal svůj dům v Praze za 12 hřiven Berengarovi Mělnickému s povolením královským, tak jak po roce 1278 o tom svědomí vydal richtář pražský.¹⁾

žalostný pád ušlechtilého krále Přemysla Otakara II., který r. 1278 podlehl jednak branné moci německé a uherské, jednak úkladům a zradě šlechty domácí, přivedl na vší zemi Českou neslýchané hoře. Branné roty hrabivého Oty Braniborského páchaly tu loupeže a násilí do konce roku 1280; následujícího roku soužily zemi povodně z průtrži mraků, a dokonalá neúroda způsobila neslýchaný hlad a mor. Za těch mnohonásobných béd a psot královská města velice sešla na blahobytu, a měšťanstvo valně seřidlo počtem.²⁾ Nápravu těch škod podnikl teprv nový král Václav II., příčinlivý a hospodárný. Znamenaje, že od šlechty se ději měšťanům na soudech křivdy, vydal r. 1285 všem královským městům ochranný list, dle něhož měšťané v rozeprích s osobami šlechtickými měli toliko při králi míti slyšení a rozeznání.

V žalostném stavu bylo tehdyž město Beroun, tak že bylo třeba znova je stavěti a vysaditi. O to vedl horlivou péči král Václav II. a ještě r. 1295 ta práce byla v plném proudu.³⁾ Majestátem ze dne 30. srpna 1302 daroval městu na polepšení jeho stavu ves Zdice, kterou r. 1294 získal od biskupa Tobiáše z Bechyně směnou za jiné statky, k tomu vsi Bavoryni, Černin, Trubin, Záhřivčiči (nyní Zahorany), Počáply a Bařechov (zaniklá nyní ves na návrší mezi Počáply a Trubínem) se všim právem, platem a se vší povinností, tak aby ty vsi pomáhaly platiti městu úroky a berně do komory královské.⁴⁾ Za to král ujal se vsi Rváčova a Bezděkova, od Berouna příliš odlehlých a připojil je k svému statku Křivoklátskému. Majestátem z roku 1303 svolil král Václav, aby město Beroun ve věcech soudních i ve smlouvách se spravovalo právem Starého města Pražského.⁵⁾

Dle toho práva Staroměstského skládal se městský soud ze 12 přísežných kmetů (jurati consules, konšelé), na nichž záleželo

¹⁾ Palacký Formelbücher p. 251.

²⁾ V té příčině psal král Václav II.: *Civitates nostrae post obitum olim patris nostri propter multiplicem turbationem tranquillitatis expertes et fere habitatoribus exinanitae fuerunt.* (Palacký „Radhošť“ II. p. 108.)

³⁾ Král v listině ddt. 11. Aug. 1295 píše „de civitate nostra seu loco forense dicto Verona, quem de novo locari et rehedificari facimus. (Emler Reg. II. p. 726.)

⁴⁾ Emler Reg. II. p. 834.

⁵⁾ Emler Reg. II. č. 1937.

řízení politické i soudní pro město a přivtělené vesnice, které úhrnem tvořily šos městský čili vikbild (weichbild). Jeden z konšelů byl vždy předsedou čili purkmistrem (magister civium) na 4 neděle. V této lhůtě, zvané purkmistři, řídil sezení sboru konšelského (městské rady), choval při sobě pečeť městskou a spravoval obecní měšec. Po čtyřech nedělích vydal počet z příjmů a vydání a postoupil svého primatu konšelovi dle řady nejbližšímu. Celou radu městskou obnovoval zemský podkomoří ve jménu královském vždy jednou za rok, vybíraje přísežné konšely ze spůsobilých k tomu měšťanů. Správcem městské kanceláře a právním rádcem sboru konšelského na soudech byl radní písař, který zapisoval trhy a smlouvy i kšafy do městských knih a stylisoval dopisy městské rady. Jemu k ruce byl radní služebník (servus) co protokolista a také vykonával všechny obsilky k městské radě. Když co důležitého se hodilo v příčině obecného měšce, sesla se velká rada, t. j. všickni konšelé a 12 obecních starších.

Důležitým úřadem v městě byla královská rychta, kterouž zeměpán pronajímal do r. 1325 spolehlivým lidem, zemanům neb měšťanům na jistý čas. Takový richtář královský staral se o bezpečí města, pořizoval ponůcky po městě i předměstích, bděl nad spravedlností v prodeji a kupování, zatýkal vinníky a dodával je k soudu, jehož nálezy vykonával. Pro královskou komoru přijímal všechny soudní pokuty a byl i velitelem branné moci městské. Jemu k pomoci byli čtvrtní hejtmané a ve správě jeho byli richtářský písař a biřic co správce městské věznice. Velikost statku Berounské rychty poznáváme teprve v pozdějších časech, kdy rychta již byla v držbě obce městské. Náležel k tomu velký dům richtecký na náměstí (asi nynější radnice) s pivovarem, sladovnou a právem výčepu vína, popluží na Závodském předměstí s 4 lány rolí mimo louky a les, v městě mlýn, několik krámů masných a chlebních a všechen rybolov ve Mži a Litavce v dosahu městských pozemků. Dávný poplatek za přívoz čili brod proměnil se na královské clo, které se vybíralo v hořejší bráně městské a již r. 1285 se odvádělo královskému purkrabímu na Nižburce. Král Václav onoho roku 1285 vykázal desátek Berounského cla panenskému klášteru sv. Jiří na Hradčanech za to, aby ony jeptišky se modlily za spásu duše králova otce, Přemysla Otakara.¹⁾ Jiný klášter nejmenovaného řádu, který tehdy měl v Berouně svůj vlastní dům, dosáhl na králi r. 1288 netoliko osvobození toho domu ode

¹⁾ Emler Reg. II. p. 1042.

všech břemen městských, nýbrž i svobodu od placení Berounského cla ze všeho zboží, které by se tudy vezlo pro potřebu kláštera; v té příčině dal král richtáři důtklivé napomenutí.¹⁾ Podobnou svobodu od placení toho cla udělil král tehdež i klášteru ve Vilémově (Wilhelmszelle) u Čáslavě.²⁾ Nájemcem toho cla Berounského byl richtář.

Král Václav II., obnovitel města Berouna, zemřel 21. června 1305. Následovali pak nepokojné časy za králů Václava III. († 1306), Rudolfa I. († 1307), Jindřicha Korutanského (vypuzen byl r. 1310), až teprve za krále Jana Lucemburského jdou zprávy o městě Berouně. Tehdež mezi panstvem domácím vynikal pan Vilém Zajíc z Valdeka, zvaný „Zajíc se lvím srdcem“. Týž jsa pánem na Žebráce, Valdeku a Lochovicích, od roku 1307 byl zápisným držitelem královského hradu Křivoklátu a roku 1318 jej vidíme v zápisné držbě královských měst Berouna a Domažlic.³⁾ V září r. 1319 zahynul ve službách královských, v pětce s německým lidem u bavorského města Dachova, a po něm připadlo město Beroun zase ke komoře královské. Za těch nepokojných časů strádalo město všelikým nepohodlím; měšťané již od počátku města Berouna požívali svobody volného průhonu a pastvy svého dobytka v královském lese Gdýčině a na jiných vůkolních gruntech královských, a v této svobodě jim páni Zajícové z Valdeka překáželi a průhon i pastvu na oněch pozemcích jim zakazovali. Posléze Berounští dne 2. máje 1325 k prosbám svým toho dosáhli na králi Janovi, že jim onu svobodu potvrdil zároveň s ostatními právy a privilejiemi, které od předešlých králů měli, i nařídil panu Zbyňkovi Zajíci ze Žebráka a purkrabím hradu Nižburka, aby nyní i budoucně šetřili těch svobod Berounských.⁴⁾ Současně vydal král Jan jiný list, v němž udělil Berounským 11 lánů královských pozemků, jichž poloha není blíže značena; ale podobá se pravdě, že to byly výšiny na severozápadě města, kde byl onen průhon dobytka, neboť shledáváme později vrch na průhoně (communes meatus, propellium), tam, kde nyní stojí kaple u Boží Vody, v držbě města.

Třetí listina královská z téhož dne 2. máje 1325 týká se Berounské richty. Král Jan zavadiv se nemalým dluhem

¹⁾ Emler Reg. II. p. 1042. Máme za to, že týkalo se kláštera dominikánů v Berouně.

²⁾ Emler Reg. II. p. 1074—75.

³⁾ Jireček Codex juris Boh. II. 3 p. 19.

⁴⁾ Emler Reg. III. p. 428.

u pražského měšťana Menharta Rokycanského (Meinlin de Rokezan), na splátku toho dluhu dal jemu richtu Berounskou se všemi právy a požitky k dědičnému držení a užívání.¹⁾ Týž Menhart, maje v Praze výnosnou živnost a na venkově nemálo statků zemských, sotva konal ten úřad richtářský v Berouně sám, nýbrž on a jeho nástupci v té dědičné richtě pronajímali ten úřad měšťanům Berounským, jakož při kostelní visitaci roku 1379 vyslýchání byli Francza richtář nynější a Marek richtář předešlý.

Příliš časté pobývání krále Jana v cizině bylo na příčině, že vznikaly v zemi mnohé nepořádky; zejména královský podkomoří utiskoval města vymáháním těžkých poplatků i rozličných darů na počtu; také při obnovování městské rady užíval škodlivé libovůle. Tedy král na ochranu svých měst dne 5. července 1337 vydal majestat, jímž stanovil, aby podkomoří do měst vyjížděl na útraty své vlastní k vyslýchání rozepří a kdyby přijel na obnovení městské rady, nejsou měšťané povinni mu dávatí flanderského sukna a jiné dary, jak to v obyčej přicházelo. Obnova rady se má díti tak, aby každého roku šest konšelů z rady odstoupilo, a na jejich místo aby měšťané neb konšelé, dobře zachovalí, s radou starších obecních a celé obce nových šest konšelů navrhli. Konšelům náleží souditi z vraždy neb z jiných provinění dle práv městských, vyjímajíc těžké případy králi vyhrazené, aneb takové, ve kterých strany se odvolali ke králi nebo k podkomořímu. Všickni, kdož mají nemovitý statek v obvodu města, anebo držice statky zemské přebývají v městě, povinni jsou přispívati k potřebám obce dle uznání městské rady.²⁾

Z časů krále Jana jdou zprávy o novém vysazování vesnic v okolí Berounském. V samém městě Berouně dne 16. října 1320 psána byla listina, dle níž vladyka Přibík z Chrústenic vysadil ves Březovou Lhotu (nyní Lhotka položená k Příleпům) o 9 lánech pozemků. Sedláci měli po 12 let požívatí svobody od platu a po té lhůtě měli z každého lánu dávatí úroku 42 grošů, na zemskou berni 4 groše, mimo to dávatí po 4 kurech a konati jisté roboty ve žních. Richtář měl držeti 1½ lánu bez povinností úročni a vydávaje nálezy soudní, měl se řídití právem, jakého užíval richtář ve Vráži, a kdyby tu nemohl vystihnoutí pravdu, měl naučení bráti u konšelského soudu v Berouně. K duchovní správě podřízena byla ta ves faráři v Loděnicích. Při tom

¹⁾ Ze sbírky privilegií dra. J. Čelakovského dílu II., které z rukopisu svého pan autor nám dovolil krátký výtah vypsati.

²⁾ J. Čelakovský Prameny práv městských I. Emler Reg. IV. p. 183.

ujednání svědčili Berounští konšelé Jindřich v domě nárožním (Henricus in acie), Petr, Walther, Dětrich a František (Frenzlin).¹⁾ Však ta smlouva nezůstala na té míře. Nejvyšší písař zemský pan Štěpán z Tetína, potomek z levého boku krále Václava II., který roku 1321--1337 v zástavě držel královské statky Tetín, Mnišek a Dobříš, r. 1338 svou ves Březovou Lhotu daroval augustiniánům u sv. Tomáše v Praze; tehdejší sedláci té vsi platili z lánu po 48 groších úroku, po 12 gr. berně a všickni úhrnem 60 kur.²⁾ Týž pan Štěpán roku 1338 směnil s křížovníky Pražskými svou porostlinu Roblín za porostlinu Moráň (Mořinu), a na obou porostlinách vznikly za nedlouho dvě Lhoty, Roblín a Mořina.³⁾ Dne 23. dubna r. 1333 dána byla listina, v níž vladyka Jindřich z Malovar vysadil ves Bubovice (jinak Bobovice) dle práva města Berouna na rozměření dědin o 9 $\frac{1}{2}$ lánu, z čehož jeden lán svobodný dán k richtě Bubovské, lán po 64 korcích ozimního osetí, k tomu lesy a chrastiny, aby sedláci je zřídili k orání a osívání do šesti let a po té lhůtě mají platiti z lánu po 72 groších.⁴⁾ Tolikéž vysadil král Jan roku 1333 svou ves Řevnice při Mži. Prikázal jí 48 lánů, z toho 3 lány k richtě, 2 lány k faře, k obci na pastvy 3 lány. Lhůta osvobození od úroku sazena byla na 12 let a potom osadní měli dávatí z lánu po 56 groších. Richtu obdržel podnikatel toho založení, Přibyslav ze Štědré, který měl při tom statku mimo ony 3 lány svobodné i křem, masný krám, pekárnu, lázeň, pastoušku a mlýn, zahradu pod 6 korců, louku pod 6 korců a bráti měl třetí peníz z každé pokuty.⁵⁾ Roku 1336 král Jan směnil s panem Zbyňkem Zajícem z Valdeka svůj hrad Budyni nad Ohří za hrad jeho Žebrák, čímž rozšířila se královská držba v okolí Berounském (Křivoklát, Nižburk, Tetín, Mnišek a Dobříš).

V létech 1346—1378, kdy panoval v Čechách Karel IV., otec vlasti požehnané paměti, stalo se i město Beroun účastno mohutného rozkvětu země České. Karel ve své „Majestas Carolina“ řadil Beroun mezi města a hrady, které neměly déle než na 10 let dávány býti v zástavu. Dne 9. března 1350 potvrdil richtáři,

¹⁾ Emler Reg. III. p. 264.

²⁾ Emler Reg. IV. p. 244.

³⁾ Tamtéž. — Jméno Moráň poukazuje k tomu, že tam bývalo staré pohřebiště pohanské.

⁴⁾ Emler Reg. III. p. 774.

⁵⁾ Památky Archaeologické IV. p. 44. Roku 1380 jmenují se Řevnice již městečkem.

konšelům a vši obci „obojího jazyka, Čechům i Němcům“, v městě Berouně všecky svobody, které jim udělil jeho děd král Václav II.¹⁾

Asi ku konci července r. 1355 viděli Berounští velikou slavnost. Zeměpán jejich se vracel z Itálie jako císař korunovaný, jemuž z Prahy vyjelo vstříc duchovenstvo, páni, rytíři i měšťané až do města Berouna, a tu slavně ho vítali jako světskou vrchnost všeho křesťanstva.²⁾

Od r. 1347 stavěl Karel IV. v horské kotlině při Mzi na panství Tetínském mohutný hrad Karlštejn jako nedobytnou schránku korunních klenotů, a dne 27. března 1357 byl přítomen slavnému jeho posvěcení. Na Karlštejně již r. 1348 založil kolegiatní kapitulou kanovníků s děkanem v čele, k jehož důchodům vykázal mimo jiné i část královské berně z města Berouna. Dne 10. listopadu 1349 vyznali konšelé města Berouna, Bárta Heršův, purkmistr, Henslin od brány, Tomáš Chlup, Václav Kytlův, Slávek, Kříž, Nálezek, Henzlin kramář, Jan Kantor, Petr Johlinův, Oldřich Pontani (Mostníkův) a Hanuš Okáč, že děkanu na Karlštejně odvedli 6 kop 22 grošů platu z města a mlýnů.³⁾ Nový onen hrad měl pro město Beroun důležitost, ježto císař Karel je vtělil mezi příslušenství hradu Karlštejna, jehož purkrabím museli pak odváděti povinné úroky a berně.⁴⁾ Však tím nepozbylo povahy města královského; císař dne 8. srpna 1356 potvrdil Berounským list krále Jana, daný v příčině sázení městské rady skrze podkomořího.⁵⁾ Jakož čítáme, že Karel byl Berounu velice nakloněn, nazýváje ho „můj Beroun“ (Verona mea), tož Berounští r. 1359 velice zarmoutili dobrého panovníka.

Vypravuje kronikář Hájek podivný příběh, který asi r. 1334, jsa tehdy farářem v Tetíně, zaslechl jako starou tradici: „Léta 1359 přihodilo se v Čechách v městě Berouně, že jsou měli dva kněze, jednoho Čecha a druhého Němce, a ti byli jako farářové a správce lidu: proto, neb jest bylo v tom městě polovice Němcuov, a polovice Čechuov. A Němci byli Čechuom na odpor, mnoho protimyslného jim činíce i jich knězi, neb jich chtěli rádi odtud pozbyti a sami svými Němci to město osaditi. Času jednoho sešlo se spolu několik souseduov osedlých, všecko Němcuov, a ti se tajně radili, jakouby Čechuom učinili protimyslnost, aby dali pří-

¹⁾ Böhmer Regesta č. 1242.

²⁾ Palacký II. 321.

³⁾ Čelakovský Codex juris municipalis p. 991.

⁴⁾ Palacký II. p. 328, Sedláček Hrad, kraj Berounský.

⁵⁾ J. Čelakovský Prameny práv měst II.

Beroun se strany jižní z Paprockého dějin z r. 1598—1602.

činu k svádě, skrze kterouž by mohli Čechy vyhnati. I znamenavše, že jsú Čechové velmi na svého kněze laskavi, a kdyby se mu jaký stal posměch, žeby se Čechové hned netrpělivi ukázali: i učinili jsú tak, šedše ke knězi českému. jeho žádali, aby vedle úřadu svého křtil jim dítě. Kterýž vyslyšav odpověděl: „Však máte svého faráře správce německého. jděte k němu.“ A oni pravili, že jeho doma není, a při tom ustavičně prosili. aby jim to děťátko pokřtil bez odtahuov, aby skrze to prodlévání bez křtu nezemřelo. Kterýž přemožen jsa žádostmi jejich, k tomu přivolil, a vstav šel s nimi. A když Němcuov nemalý počet stál okolo křtitelnice české, a kněz chtěl na to dítě vodou líti nad křtitelnicí. oni je rozvinuli, ano byl pes. I ulekl se kněz a vzkřikl, a oni všichni se smáli a toho psa do křtitelnice uvrhli. Uslyševše to Čechové, že jim Němci do jich křtitelnice vhodili psa, z toho velmi se rozhněvali, a na ty Němce i na jiné obořivše se, mnoho jich sbili a některé ven vyhnali z města. A sšedše se zůstali na tom a to pro budoucí paměť rozkázali zapsati. aby více žádného Němce do Berouna nepřijímali, ani jemu domu do městské knihy zapisovali, a na to sobě Čechové od císaře vyžádali potvrzení: jestliby v tom městě který Němec nalezen byl, aby neslul soused, ale obyvatel, a to proto, neb jsú tu své právo ztratili z té příčiny, že psa křtili.¹⁾ Jádro pravdy tohoto podání jest asi toto: Když král Václav II. obnovoval město Beroun, přijal tam za nové osadníky Němce i Čechy. V nejstarší městské knize Berounské (1483—1500) shledáváme uvnitř čtverhranu městských zdí, že město rozděleno bylo na čtvrti, českou na severu, německou na jihu, kostelní na západě, klášterskou na východě. Z toho jde na rozum, že král dal Čechům část města severní, Němcům jižní. Že mezi obojimi měšťany nebylo bez třenic, o tom zdá se svědčiti listina Karla IV. z r. 1350, v níž svobody a výsady městské potvrzoval obojim měšťanům. Čechům i Němcům. Že Němci útočně si vedli, k tomu mluví Hájkovo vypravování, byť i na všem s pravdou se nesrovnávalo. Býval v Berouně tehdáž vždy jen jeden farář, ale choval sobě vždy dva pomocníky kazatele. jednoho českého, druhého německého, a tak bylo ještě r. 1379. Aby od r. 1359 nižádný Němec neměl býti v Berouně měšťanem,

¹⁾ Hájek fol. 333. Děkan Seydl (1813—37) ve své pamětní knize děkanství Berounského chytil se názvu uličky „v Hrdlořezích“, při jižní hradbě města Berouna, k domněnce, že r. 1350 Čechové vytlačili Němce za onoho vzbouření do té uličky a tam že jim hrdla řezali. Ale původ jména jest jiný; roku 1490 tam držel domek Řehoř Klech, soukenník, zvaný Hrdlořez, po němž asi té uličce jméno zůstalo.

nepodobá se; byl Karel IV. také králem německým, a postavení jeho ke knížatům německým bylo vždy choulostivé; nemohl tedy národní hrdost německou proti sobě vyzývati. Jestli tedy Karel pohanění svatyně Berouenské a spáchanou svatokrádež těžce vážil, stíhal jen vinníky. Čteme k r. 1360, že císař ze statku, který zabavil těžce provinilému Ditlinu Fuchsovi, 30. března 1360 daroval některé pozemky Blankovi, krejčímu a sousedu v Berouně (dem edeln Blanco, gewandtschneider), a jiné osobě zadal 4. ledna 1361 dvůr někdy Fuchsův na dolejším předměstí. S tím asi souvisí zpráva, že Lutolt Obcheber, měšťan Berounský, za 26 kop gr. prodal lán rolí u Berouna Matěji zlatníkovi z Prahy, kterýžto trh potvrdil císař 7. března r. 1361.¹⁾

R. 1362 očekával Karel IV. těžkou válku se všemi téměř sousedy svými, kteří s kyselou tváří pohlíželi na vzrůst moci české. Tu Karel spoléhaje na věrnost měšťanstva, opatroval všechna královská města zbraněmi a hojnými zásobami obilí. Důležitou polohu mělo město Beroun, které hájiti mělo nepříteli přechod přes řeku Mži; proto opatřil císař pro jeho zbrojnici 100 náprsných plechů, 12 kolarů, 13 plecních, 48 plechů pro ramena a 60 kusů jiné zbroje, a dáno v opatrování městského rychtáře a čtvrtních hejtmanů. Však opatrná politika císaře Karla rozptýlila brzy všechny chmúry válečné, a země zůstala v požívání žádoucího míru. Dne 19. září 1372 vydal císař listinu, v níž zřekl se práva královského nápadu statku po zemřelých měšťanech bezdětných, takže po nich děditi mohli nejbližší příbuzní, v městě usadili.²⁾

Z nedostatku zpráv nelze nám určití, jakou měrou město Beroun pod oteckou vládou Karla IV. zkvetlo a zmohutnělo. Vyjde to na jevo až v době Jagellonské, kdy poněkud se obnovil květ města, zaschlý dlouhou válkou náboženskou. Na tolik lze tvrditi, že tu se šířily ovocné sady, chmelnice a po zákonu z r. 1358 i vinice, z nichž desátek (bergrecht) vycházel do královského důchodu, do něhož plynulo mimo to za každý rok 30 kop gr. nájmu berounského cla, 88 kop královské berně a 55 kop a 20 grošů královského úroku z pozemků Berounských.³⁾ Z řemesel tu květlo sladovnictví, soukennictví, výroba železného zboží kovaného a hrnčířství. O vobě hrnčířského zboží z Berouna do Prahy podává stará kronika první zprávu k r. 1391 v tato slova: „Král Václav IV. z Prahy k městu Berounu jeda, na cestě

¹⁾ Böhmer-Huber Kaiserregesten č. 3099, 3521, 3575.

²⁾ Čelakovský Codex juris municipalis p. 578, 656, 666.

³⁾ Archiv Český VI. p. 25—26.

vůz hrncířským nádobím naplněný spatřil zkácený, vozku jeho zlolajcně křičícího uslyšel a k němu se přiblíživ, jeho se tázal, proč by tak nařikal? Ale když od něho žádné odpovědi míti nemohl, a že velikou škodu skrze toho vozu zvrácení on vozka míti bude, znamenal: po druhé král Václav se ho tázal, co za to zvrácení od něho žádá. Jemuž vozka následující odpověď dal: „„To jediné od Tebe, králi, žádám, poněvadž ta cesta od Berouna do Prahy tak vymletá, kamenitá a nepřístupná jest, Tvým poručením to způsobiti rač, aby ne více dvě, jako předešle, ale tři míle z Berouna do Prahy počítali, a nám ubohým hrncíři Berounští za tři míle aby platili, neb často na svých vozích veliké škody trpíme.““ Král Václav tu žádost vyslyšev, tak nařídil; kteréž nařízení dosud se zachovává, neb od Berouna do Prahy tři míle se počítají.¹⁾

Nelze pochybovati, že za panování krále Václava IV. (1378—1419) za prvních let dále trvalo město Beroun v dobrém stavu; ale pozdější nepokoje, vzniklé z nedostatku panovníčí moudrosti u krále Václava, byly jako předchůdcové budoucích časů zlých. Král zanedbával povinnosti vladařské a po celé týdny meškal na honech v lesích Křivoklátských, Žebráckých, Berounských a Karlšteinských, o běh světa se nestaraje. Měli tehdy Berounští přecastou příležitost vítati svého krále. Václav IV. r. 1393 svadil se s předním duchovenstvem, a r. 1394 uvalil na sebe bouři předního panstva českého, které naváděl Jošt markrabí Moravský. Dne 8. května 1394 vraceje se ze Žebráka do Prahy s nehojným průvodem, odpočíval v Králově Dvoře u Berouna. Tam náhle také přibyli markrabí Jošt a páni s ním srocení, majíce odhodlanou družinu. Král ochotně přijal je ke slyšení, a pan Jindřich z Rožmberka vytýkal mu všecky nedostatky jeho vlády, jimiž úpadek své říše zavinił, a s přáteli svými nabízel se mu k službě a k nápravě všeho zla. Václav IV. hněvivě se hájil, odmítal služby páňů a hrozil trestem. Ale zatím se přihnulo velké množství lidu panského, až jich byl plný dvůr, královská družina jest odzbrojena, a králi bylo řečeno od páňů, aby s nimi jel do Prahy; i vzdal se jim a jel s nimi na Beroun, kde v refektáři kláštera bosáků (dominikánů) pro něho byla připravena dobrá hostina, a potom veden byl pod silnou stráží do Prahy. Z toho násilí panského vzniklo v zemi velké jitření a rocení, a to trvalo do počátku srpna, kdy král s pomocí svého bratra Jana Zhořelského a markrabí Prokopa Moravského byl vybaven z moci panské. Čteme pak, že král Václav

¹⁾ Beckovský Poselkyně I. 968.

velice se hněval na měšťany Berounské, že ho nevybavili z moci panské, když u nich dlel v klášteře, a na trestání jejich zastavil město Beroun na čas panu Bořivojovi ze Svinař a Lochovic, jehož panství městu prý nevalně svědčilo. R. 1397 vzdal se práva podací k farnímu kostelu Berounskému a odevzdal je děkanu a kapitule na Karlštejně, tak aby tu farářem byl vždy jeden z kanovníků aneb jiný kněz od děkana k tomu vyvolený. Ale toto darování král později odvolal, a vykonával právo podací sám.¹⁾

Mnohem horší nepokoje vznikly v Čechách, když od r. 1398 král Václav měl mnohé spory a pak zjevnou válku s jednotou panskou, a posléze r. 1402 upadl v zajetí svého nevěrného bratra Sigmunda krále uherského, z něhož vyvázl teprve 11. listopadu r. 1403. V těch zlých časích mnozí měšťané Berounští schudli, takže bylo třeba pamatovati na jejich opatření. Tudíž konšelé uminili si založiti špitál pro své chudé a neduživé, ke cti Matky Boží a sv. Alžběty. Nachovavše z odkazů lidí ůobrodějných drahné prostředků, stavěli ten špitál s kaplí pod městskou zdí při břehu řeky Mže blíže dolejší brány, a král Václav listinou danou ve Vratislavi slezské 1. června 1404 potvrdil ten ústav chudinský k žádosti purkmistra, konšelů a vši obce města Berouna, a k přimluvě pana Jakuba z Dubé, faráře města Berouna a písaře královské kuchyně. Připomíná v té listině král, kterak chudoba a bída u mnohých lidí vzrostla pro trvalé válečné běhy škodlivé, a dovolil, aby purkmistr a konšelé mohli pořízené platy a důchody špitální do zemských desk vkládati. Ředitelem špitála měl býti vždy místní farář, a chovati měl ve svém domě vždy jednoho kněze, který by ve špitále služby Boží konal, špitálníkům kázal a svátostmi přísluhoval; na jeho výživu měl farář z důchodu špitálního přijímati za každý rok 12 kop grošů. Konšelé měli vždy dva měšťany saditi za úředníky čili fojty špitální, a ti měli na spolek s farářem ten chudinský ústav spravovati, osoby chudé a nemocné tam přijímati, jiné osoby k jejich posluze vybíratí.²⁾

Roku 1407 dostalo se obci Berounské znamenitého obohacení. Držitel dědičné richty Berounské Anselm Herliman, vnuk Jindřicha hejtmána, v poslední své vůli odkázal tu richtu purkmistru, konšelům a vši obci města Berouna k dědičnému držení,

¹⁾ Čelakovský Codex Juris Municipalis II. p. 1027. — Seydl Pam. kniha děkanská.

²⁾ Pergamenová listina na děkanství Berounském, kterou ze soukromé držby získal děkan Seydl asi r. 1835.

užívání a spravování.¹⁾ Tak dostal se obci městské dům richtecký na náměstí s pivovarem, sladovnou i právem výčepu vína, a sloužil obci od toho času za radnici (rathouz); dále dvůr richtecký na Závodí s hojnými pozemky, masné a chlební krámy, rybolov v řekách, soudní pokuty, vynímajíc těžké případy králi vyhrazené, platy za ponůcky v městě a na předměstí, i výnosný nájem městského cla. Obec potom při každé obnově rady zvolila spůsobilého měšťana, aby vykonával úřad richtářský, a ten se nazýval richtářem městským. Tak bylo až do r. 1788.

Za Václava IV. shledáváme město Beroun býti ústředem zvláštního kraje Berounského, ač rozsah jeho neumíme udati. Po zmatech z let 1394—1403 zmohlo se v Čechách veřejné loupežnictví po hlavních cestách, z čehož obyvatelstvo klidně pracující a zvláště kupci měli velkou škodu. Zvláštní potíže z té příčiny byly v kraji Berounském, kamž na loupež vybíhaly roty pánů Boršů z Oseka z hradu Přimdy a v lesích podbrdských nacházely ochotných přechovavačů. Král proti tomu činil různá opatření. R. 1409 udělil svému lovcímu Janovi z Leskova svůj hrad Mnišek v léno a svěřil mu úřad popravčího na stíhání a honění zbojníků. Dne 2. července 1415 kázal panu Čeňkovi z Vartemberka, nejvyššímu purkrabí pražskému, aby pánům, vladykám, královským purkrabím i měšťanům kraje Berounského přispěl proti zlodějům a zbojníkům, zvláště ale proti skrývačům těch, kteří jsou na hradě Přimdě.²⁾ Král pak proti oném škůdcům vedl důraznou válku; branný jeho lid dobyl Přimdy, Skal, Věžky a Radyně, a tak to lotrovstvo potlačil do r. 1418. Dodatkem uvádíme majestát krále Václava z 25. dubna 1393, dle něhož podkomoří, kdykoli přijede do Berouna obnovit městskou radu, nesměl na stravování své přijímati více než 15 kop gr. českých. Obvyklé taksy hofrichtěří a písaři zůstaveny v platnosti.³⁾

O vnitřním stavu města v době předhusitské jsme nuzné zpraveni. Ze starých rodů měšťanských známe málokterý. Za krále Jana tu žil Jindřich Fuchs (Vulpes), maje ženu Jarušku, syny Dietlina (Dětríška), Mikuláše a dceru Alžbětu. R. 1353 byl mrtev, a vdova jeho Jaruška odevzdala svůj dvůr na dolejší předměstí blíž mostu s polouláním při dvoře, se všemi

¹⁾ Čelakovský Codex Juris Municipalis II.

²⁾ Archiv Český III. 486.

³⁾ Čelakovský Codex II. 846.

svršky a nábytky oběma synům a dceři na rovný díl; ale měli všichni zespolka ke každým vánocům dáti kopu grošů na výroční vigilie a smutečnou mši (anniversarium) v kostele farním za duše rodičů a předků, a při tom vydati po dvou korcích pšenice a žita chudým lidem na podělení. Toho odkazu svědky byli konšelé Berounští Oldřich krejčí, Jindřich Lustig, Elblin (Albik) řezník, Henzlin (Hanůšek) zvaný Taurimatta, Ješek soukenník (Jesco pannifex), Falk, Ptulka a Eliáš.¹⁾ Výše bylo vypravováno, kterak Dietlin Fuchs byl jedním z původů zločinu, který se stal r. 1359 v chrámě Berounském, a za to strestán byl od císaře Karla. Podobá se, že i Lutolt Obecheber byl do toho vpleten a r. 1361 vyprodal se z města.

Za Karla IV. aneb za jeho nástupce žil v Berouně měšťan Mikuláš Bussgang, po česku zvaný Pušpank, který na domě svém v rinku (č. 78) vykázal důchod na pořízení výročních vigilií o devíti lekcích a mše zádušní o každých suchých dnech. Za tu službu měli dostati farář vždy 4 groše, vikáři jeho 6 grošů, zvoník groš, z ostatku do kopy měl býti 12 chudým vystrojen oběd. Dále vykázal ze svého poloulání rolí orných výroční důchod dvou korců pšenice na pečení hostií pro kostel farní. Toto nadání Pušpankovo po roce 1421 vešlo v zapomenutí, a oživilo teprve r. 1492.²⁾ K r. 1414 čteme o paní Alžbětě Bussgangové sousedě Berounské, že na spolek s některými měšťany pražskými měla právo podací k jednomu oltáři v kostele sv. Linharta v Praze.³⁾ Dále se dovídáme, že v letech 1344—1356 Berounský měšťan Konrad Auer (Auwer) za 12 kop gr. výročního nájmu držel nějaký dvůr kláštera Nepomuckého blíže Berouna.⁴⁾ K r. 1331 se uvádí Děčka vdova Berounská se synem svým Mikulášem, měšťanem pražským, kteří oba drželi nájem lánu rolí v biskupské vsi Železné, slibující 15. října 1331 za sebe i své dědice, že úrok a jiná břemena, váznoucí na tom lánu, do biskupské komory pražské řádně budou odváděti.⁵⁾ S pražskými knihami měšťskými ve styk přišli Fancza (František) z Berouna 1362—69, Mikuláš z Berouna 1367—73, oba na Starém Městě, dále Mikuláš z Be-

¹⁾ Uvádí Seydl v pamětní knize děkanské dle LL. Erectionum XII. D. 7 M. S.

²⁾ Liber contractuum vetustissimum u c. k. okresního soudu v Berouně k r. 1492

³⁾ Liber Confirm. VII. 138.

⁴⁾ Palacký Formelbücher p. 241.

⁵⁾ Emler Regesta III. p. 718.

rouna 1366—67 na Novém Městě, Walther z Berouna 1373, a na Malé straně Jakub řezník z Berouna 1407—1414.¹⁾

Byli také rodáci Berounští, kteří pobyvše na vysokých školách, oddali se vědám; k nim náleží Mistr Václav z Berouna, r. 1412 examiner při rigorosech na universitě Pražské, a Jan z Berouna, r. 1404 bakalář, 1410 mistr a 1414 děkan fakulty svobodného umění.²⁾

Z rodáků Berounských, kteří přijali úřad kněžský, mohou býti jmenováni: Jan z Berouna, 1358 farář v Milčicích, 1371 v Libčicích, Kuncman, 1358 farář v Budčicích, 1365 Otík poenitenciář u sv. Víta a pak oltářník sv. Brikci v témže velechrámě; 1379 Jiřík farní vikář v Hořovicích; 1379 novokněz Mikuláš syn Heinlina v Berouně, od r. 1380 farář v Nesuchyni; 1400 Ondřej farář v Kopidluě; dále r. 1402 Jakub z Berouna, farář v Rakovnicích, Petr oltářník hrobu sv. Vojtěcha, 1409 farář v Neumětělích; František svěcený 1367, od r. 1376 nájemce fary v Chýňavě, týž aneb jiný toho jména byl r. 1410 farářem v Borku; 1413 mladý kněz Petr vikář u sv. Jiří v Praze.³⁾

V archivu Musea království Českého v Praze nacházejí se registra berní, které ze vsí šosu Berounského přijali a z nich počet vydali 18. ledna 1414 koušelé Berounští Šimon Gebhardů, Hána Okáč, a obecní starší (communes) Vaněk Mokřý a Ondřej Lítóchleb. Jména osadníků těch vsí mají důležitost, ježto snadné bylo tehdy stěhování vesničanů do města, a ještě snadnější naopak. Shledáváme v pozdějších časech nejedno z těch jmen mezi měšťany Berounskými; proto uvádíme seznam v úplnosti.

Ve Zdicích městečku byli: Martin Lánský, Maneš, Jan z Tletic, Jakub Špaňhel, Vavřinec, Blahut Strniště, Jan Tiskovský, Jan a Fricck, Ondrák, Koptiš, Kotík, Ješek, Toniček, Můdrý, Přibyslav, Jan bratr Přibyslavův, Taran, Mařík z Tletic, Mikuláš Rudolfův, Klement, Pešek od řeky, Vít soukenník, Béna, Macek, Václav Hanušův, Otiková, Vavřinec Bibulus (piják), Jan Rzavec, Pechová, Hodislav, Čech, Pavel, Martin Blahutův, Manda, Václav Křížův, Tomáš Vojslavův, Glac, Mauric Vaňkův, Šiška, Ondrák, Pecha, Malý, Štěpán, Vaňková, Matěj Maříkův, Březce, Jakeš Hromádka, Toman mlynář, Otroček a Havel. Úhrnem 51 osedlých, a ti zaplatili dva díly berně, 7 kop, 44 grošů a 5¹/₂ haléře.

¹⁾ Tomek V. Jiné nám z knih pražských laskavě vypsál Dr. Čeněk Zíbrt.

²⁾ Monumenta historica univers. prag. I.

³⁾ Dle knih konfirmací a Tomka díla V.

Ve vsi Trubíně: Štěpán Káčin, Ruprecht, Prokop Rús, Bobík řezník, Frencl Saylways, Richtářik, sirotci Tomášovi, Mikeš Streywl, Jenek, Kúkol, Vacík, Jan, Trina, Matolín, Václav nástupce Valšův, Béna, Petr Mertlinův a Mauric. Celkem 18 osedlých zaplatilo 3 kopy, 30 grošů a 3 haléře.

Ve vsi Bařechové: Štěpán z Trubína, Koukol, Janek z Trubína, Mika Káčin a Klát. Tedy 5 osedlých, polouroční berně 37 gr., 5 haléřů.

V Bavoryni: Pešek Hlásaný, Blahutův syn, Velek, Jaroslav, Svach, Mařík z Tomanic, Otroček, Jan Hliza a Beneda. Všech 8 osedlých, polouroční berně 1 kopa, 28 gr., 3 hal.

V Černíně: Frenzl, Ula (t. j. Ulrich), Mráz, Chudáček, Míka Medvěd, Mikuláš, Klobása, Šiška, Ondřej z Levína muž Katruše; 9 osedlých, berně 2 kopy, 48 gr., 9 hal.

V Záhrvivči: Mareš, Cizkraj a Sobol, berně 14 gr., 2 hal.

Úhrnem oni berníci vybrali polouletní berně z těch vsí 16 kop 23 gr. 3¹/₂ hal. K vybrání berně za druhé polouletí zvoleni byli z Berouna Jan Kolda, Bartoloměj soukenník konšelé, Jan řezník a Tomášek z Čípů obecní starší.¹⁾

Farní chrám sv. Jakuba Většího vznikl zároveň s městem Berounem. Však nynější vzezření jeho pro pozdější opravy a přístavky sotva upomíná na 13. století; jen sakristie se svou hmotnou, ale pěknou klenbou zůstala od opravovatelů nedotknuta. V porovnání s chrámy jiných královských měst má svatyně Berounská skrovné rozměry. Střední loď, nad obě boční lodi značně vyvýšená, prodlužuje se v prostranné presbyterium, jež se končí pěti stranami osmiúhelníka.

Duchovní správce kostela a vsí osady Berounské na ony časy nazýval se plebán (farář); měl sobě na pomoc dva vikáře, z nichž jeden kázal Čechům, druhý Němcům. Ve správě plebána byl též jeden kněz altarisťa, který ze soukromé fundace sloužil mše u oltáře sv. Mikuláše v kostele farním, tak jak se jmenuje k r. 1379; od r. 1404 přibyl k tomu i zvláštní kněz špitální. Dle církevního zřízení náleželo město Beroun do dekanátu Podbrdského, který máje tytéž hranice jako někdejší župa Tetínská, obsahoval 26 far městských i vesnických.

¹⁾ Archiv musejní v Praze, listiny Berounské, jež ochotně nám propůjčil k studii p. archivář Šule.

Úřad děkanský nevázal se k faře Berounské, ale svěřován byl vždy jednomu z oněch 26 farářů, aby na ostatní dozíral. Vrchní dozor pak měl arcijáhen pražský.

Jakož tehdy každé obročí kněžské podlé hojnosti své bylo zavázáno k placení papežského desátku, platila fara v Berouně polouletního desátku 90 grošů, v Kníně 60 gr. Desátek 36 gr. platily fary v Tetíně a Praskolesích, 33 gr. v Hostomnicích, 30 gr. fary v Neumětelích a Pěčině. 24 gr. fary v Žebráce, Chřovicích, Všeradcích, Hořovicích a Zbiroze, 23 gr. fara ve Zdicích, 18 gr. fary ve Svatém Poli, Skříplí, Mrtníku, Tmání, Litni a probošství benediktinů Ostrovských na Velísi, 15 gr. fara v Řevnicích, 12 gr. fary v Lochovicích, Počáplích, Jincích; chudší fary byly v Borku (7 gr.), ve Mníšku (6 gr.), v Řebříku (2 gr.). V sousedním dekanatu Ořechovském platilo probošství sv. Jana pod Skalou i s filiálkou ve Vráží 60 gr., fara v Železně s filiálkou v Chýňavě 12 gr., v Lodenici 6 gr., v Mořině fara chudá neplatila nic.¹⁾ Byla tedy fara v Berouně nejlepším obročím v celém dalekém vúkolí. Náležel k ní poplužní dvůr farní (ještě 1520 zvaný farhof) s několika lány rolí, velká zahrada a celá nynější městská hora, ještě r. 1500 zvaná „kněží hora“ (mons plebani) s vinicí na straní, mimo hojný desátek ze všech rolí městských a jiné platy.²⁾ Právo podací čili pátronat kostelní ve všech královských městech vykonával sám král český.

Za krále Otakara II., snad vúkol r. 1270, jmenuje se kněz Albert farář Berounský.³⁾ R. 1330 jmenuje se co farář Berounský kněz Menhart kanovník Vyšehradský, který zastupoval cisterciány v Nepomukách a premonstraty v Plasích ve při jejich s biskupem pražským Janem z Dražic.⁴⁾ R. 1358 umřel Berounský farář kněz Martin, a nástupcem jeho jmenován byl kněz Tomáš Olomucký; však týž jako sekretář biskupa Dětřicha Mindenského, finančního ministra císaře Karla IV., přebýval v Praze, a choval v Berouně na své útraty náměstného faráře; když se stal r. 1360 kanovníkem Olomuckým, obdržel faru Berounskou kněz Václav, který však již r. 1361 směnil své místo s knězem Hynkem, farářem u Matky Boží na louži v Praze. Kněz Hynek zemřel r. 1372, a farářem Berounským stal se po něm kněz Bartoloměj z Javora Slezák, dvorní kaplan císařský, kněz důstojný

¹⁾ Tomek Registra decimarum papalium 1873.

²⁾ Dle pozemkové knihy Berounské 1483—1510.

³⁾ Palacký Formelbücher p. 251.

⁴⁾ Emler regesta III. p. 629.

a příkladný, který dosáhl také úřadu děkana Podbrdského. Pobył v Berouně 29 let; r. 1401 zatoužil po své vlasti, směnil faru Berounskou s Jakubem z Dubé, farářem ve slezském městě Středě (Neumarkt). Týž kněz Jakub byl pravdě podobně z panské rodiny z Dubé nad Sázavou, která měla mnoho členů, ale málo statků. Také on choval sobě v Berouně náměstného faráře a zdržoval se u dvora krále Václava IV. jako pisař kuchyňský, od r. 1412 jako pisař královské komory; zároveň byl kanovníkem Vyšehradským jako kustos (1400—1410), pak jako děkan, a tak nahromadil najednou tři úřady ve svých rukou, aby zjednal si důchod svému urození přiměřený. Ale r. 1418, kdy v Berouně bylo třeba různé duchovní správy pro rozmišky náboženské, vzdal se fary Berounské, kterou pak obdržel kněz Hertvin, dříve plebán v Kostelci Křížkovém.¹⁾ Hájek dává k r. 1421 městu Berounu faráře Jaroslava, jež jiný letopisec řadí bez důvodu do panského rodu Mičanů z Klinšteina.²⁾

Protokoll visitace kostela Berounského, kterou vykonal pražský arcijáhen doktor Pavel z Janovic, kanovník Vyšehradský, dne 17. listopadu r. 1379, poskytuje nám jakoby okamžitého pohledu na tehdejší poměry v městě Berouně. Účelem visitace bylo vyšetření toho, v jakém stavu jest kostel, jak se spravují kněží v městě, a zdali panuje v obyvatelstvu křesťanský mrav. Odpovědi na takové otázky byly pod přísahou dány a tudíž zaslужují plné víry. Plebán Bartoloměj z Javora mluvil takto: Mařík měšťan, maje ženu pravou a sobě oddanou, zle s ní zachází; jednou ji tak spral, že polomrtvou bylo třeba opatření svátostmi. A nyní novým bitím od sebe ji zapudil. Pavlík měšťan chová u sebe osobu, která není jeho manželkou; také provozuje lichvu, půjčuje obci městské po 30—40 groších, a za to se dává osvobodovati od platů a berní. Frater Bartůšek, v klášteře dominikánů sakristan, půjčuje peníze na vlastní vrub, kryje se v tom osobou měšťana Jindřicha Tribadlo; má vlastní svůj výroční plat 2 kop grošů, což jest proti jeho řeholi. — Potom tázán byl farní vikář český, kněz Bartoloměj z Prahy, a pak vikář německý kněz Kuneš (Kumrat) z bavorského města Chúby (de Cambia), řádně do Čech propuštěný od biskupa Řezenského, a tu byl v Berouně od pěti let. Oba zle mluvili o výše jmenovaném Maříkovi,

¹⁾ Knihy Confirmationum, Tomek díl V. Dr. J. V. Nováček Dětrich z Kugelweitu.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanství Berounského.

kterak týral ženu svou; zlé spůsoby vytýkali také měšťanu Vítu sladovníkovi, a těžce toužili do kněze Fricka ze Zoslavna (Zossen v Lužici), oltářníka sv. Mikuláše v kostele farním, že mnoho pobývá v domích šenkovních, tam nestřídmě pije a nepokojně si vede, začož jej pan plebán vyloučil z domu farního. Ihned povolal visitator kněze Fricka, aby k žalobám odpovídal. Týž udal, že jest knězem diecése Mišenské od 12 let; do Berouna přišel r. 1375 za správce oltáře sv. Mikuláše, nad nímž má patronat paní Klara, vdova Blahuty měšťana Berounského. Ta paní prý mu vykázala k živnosti 5 kop gr. výročního nájmu z jedné klenuté komory v domě svém; kromě toho že on kněz Fricek má vlastní dům v městě, který pronajímá, a jiné příjmy že má mimo dům svůj. Tím dokládal svou potřebu, choditi po domích v městě a pozdržeti se při pivě.¹⁾ Byl také na svědectví volán novosvěcenec kněz Mikuláš, syn Heinlina měšťana; nemohl však visitatora ničím zpravit, ježto od nedávna byt měl u rodičů. Potom přistoupil Franca richtář přítomný, Marek richtář bývalý, s nimi koušelé Jan a Mikuláš, a všichni potvrdili výroky plebánovy a obou vikářů. Posléze Hereš měšťan žaloval na zlý v městě obyčej, že v dražbách (in cariori foro) na slady, obilí i sudy více se přilazuje, než coby přišlo za hotové pivo. Důležité pak jest, že nikdo tu nestěžoval do plebána a jeho vikářů; bylo tedy farní kněžstvo pořádné a příkladné. Všechn výslechi byl pro arcijáhna tak obšírný, že opomenul vzíti v protokoll seznam paramentů v kostele farním a odjel na visitaci do Počapl. Za dodatek k této visitaci bylo 19. dubna stání na Vyšehradě, v obydlí arcijáhnově. Obžalovaný měšťan Mařík tu stál před doktorem Pavlem z Janovic, a v přítomnosti dvou svědků z Berouna, Josefa syna Vaňkova a zetě Vladislavova musil slíbiti, že bude opatrovati ženu svou, že nebude jí ubližovati ani ji vyháněti, také že nebude jí bítí bez příčiny veliké, pod pokutou 10 kop gr., s polovici arcijáhnovi, s polovici na stavbu chrámu sv. Víta v Praze. Přítomnému plebánu Berounskému potom arcijáhen kázal, aby odcizené role své fary, jichž díl leží ladem, a díl jest obrácen na vinice, zpět zase navrátil ke kostelu, sic jinak že bude suspendován a nebude připuštěn do svého chrámu farního. Z visitace kostela ve Vráži r. 1380 dovidáme se, že tehdy bydlela v Berouně

¹⁾ Podlé statut arcibiskupa Arnošta bylo kněžím zakázáno pobývati v krčmách a domích šenkovních a tam v pořadu sedati s laiky. To se pokládalo za profanaci kleriky, ve které kněží chodili doma i mimo dům.

Katra, vdova Ondřeje ze Vrážce, a ta že ríkaví Vrážskému Jan-
kovi půjčila 2 kopy za 16 grošů výroční lichvy.¹⁾

Hájek ve své kronice uvádí k r. 1421 klášter minoritů v Be-
rouně, ovšem s omylem, ježto starší prameny určitě udávají, že
tu byl klášter dominikánců čili řádu kazateiského
(claustrum ordinis praedicatorum). Ten omyl Hájkův přišel do
pozdějších spisů, i do pamětní knihy Berounského děkanství. Klá-
šter stával při jihovýchodní části městské zdi, a sice tak, že
obydlí mnichů sáhalo od dolejší brány městské k jih, tam kde
nyní jsou městské domy č. 72, 73 a) b), 74, 108, 109 a 110.
Na místě domů č. 111 a b) a č. 112 stával klášterní kostel
Bl. Panny Marie se hřbitovem po obou stranách, odkudž
dále do nynější německé ulice, kde při městské zdi jsou domy
č. 113, 114, 115, 149, 116 a 117, rozkládala se klášterní za-
hrada. Proti budově klášterní, tam kde nyní stojí domek č. 107,
byla osamělá zvonice bytelně vyzdáná. Všem těm domům vytee-
ným, i té ulici, která k nim vede z náměstí, podnes říkají „na
klášteře“.

Původ kláštera toho se nám zastírá nepamětí, ledaby se
k němu vztahovala listina krále Václava II. z r. 1288, v níž král
jeden nejmenovaný klášter osvobodil od placení berounského cla,
a dům, který bratří v Berouně sobě koupili, osvobodil od šosovního
platu k obci.²⁾ I jinak jsou o dominikánech Berounských zprávy
nuzné. Z protokollu visitace r. 1379 jsme poznali žalobu plebána
městského na fratera Bartůška (Bartoloměje), že provinil se proti
své řeholi a vlastní peníze si nastřádal, jež na zapřenou půjčoval
pod úrok. Dále čteme, že 15. prosince 1406 převor a konvent
Berounského kláštera Bl. Panny Marie řádu kazatelu koupili sobě
na statku Pecha z Vinařec, na poplužním dvoře ve Vinařicích
a všem jeho příslušenství výroční plat 3 kop gr., t. j. půjčili
Pechovi peníze pod úrok tři kop.³⁾ Podobně zjistil převor r. 1413
svému klášteru výroční plat 5 kop gr. na statku Mikuláše z Litně
v Litni.⁴⁾ Dominikáni podlé své řehole žili hlavně z almužen, jež
se jim scházely z města a vůkoli, z dobročinných odkazů a mešních
stipendií. Lonka někde nad Litavkou, r. 1502 zvaná „Mnichovka“,
zdá se tomu svědčiti, že dominikáni ke své živnosti drželi i hospo-

¹⁾ Kniha visitací 1379—80. Original v archivu kapitulním, opis v archivu
histor. spolku v Praze.

²⁾ Emler Reg. II. p. 104².

iquiae Tabularum Terrae I. p. 31.

č. I. p. 90.

dářské pozemky. Spor, který do r. 1407 měli Berounští dominikáni s místní správou duchovní, svědčí tomu, že měli u mnohých měšťanů více přízně, nežli farnímu zástupci bylo milé, takže bylo i podezření, jakoby oni mnichové sami do té přízně se vtírali na hmotnou škodu fary. V onom sporu učinil generální vikář arcibiskupství Pražského dne 21. února 1407 nález, jaký se zachoval v protokolle psaném v jazyku českém: 1. Ani farní kněží, ani dominikáni v městě Berouně nemají muže neb ženy naváděti ni žádným způsobem, aby u nich pohřeb volili, ježto by bylo proti právu duchovnímu. 2. Kdožkoli z té farní osady Berounské by sobě volil pohřeb v kostele neb na hřbitově u dominikánů, to má býti osvědčeno dvěma dobrými svědky před farářem aneb jeho zástupcem, a tomu svědectví má býti dána plná víra. 3. Kdo sobě zvolil za živa pohřeb při klášteře, má toho po smrti své užiti bez ujmy faráře, jemuž pozůstali mají všecka práva učiniti, jakoby mrtvým u farního kostela byl pohřben. 4. Ani otec, ani matka, ani přátelé nemohou dětem neb vnukům voliti pohřeb u bratří v klášteře, dokavadž ti zemřelí nemají právních let, pacholík od čtrnáctého, děvečka od dvanáctého roku. 5. Bratři dominikáni nemají mrtvým v domích zpívati vigilií, leč kdyby byli požádáni od přátel zemřelého.¹⁾

---

¹⁾ Archiv Český VI. p. 11—12.

Okolí města do roku 1419.

Nynější víska Lištice, čítaná k předměstí Závodskému, za dávna psala se Nižtice, skrácenou to formou jména Nižetice (od Nižata). Na vrchu Kozinci, severně od dvora Veselé, uvádí se zaniklá tvrz a rovněž zaniklá ves neznámého jména. V údolí Brdateckém stávala víska Petrovice, z níž zbyla podnes jedna větší uscdlost, čítaná k předměstí hořejšímu.

Osady Vzdice (jinak Bílý Kostel. Alba ecclesia), Bavoryně, Trubin, Černín, Záhřivčů, Bařechov a Počaply, položené v dolině Litavky, dle nadání krále Václava II. z r. 1302 ve věcech soudních byly vtěleny do šosu Berounského; odtud vycházely platy z těch osad do měšce města Berouna, tak aby to město mohlo své vlastní povinnosti berní do královské komory snáze plniti. Jinak ony osady zůstávaly v držbě královské, a podací právo ke kostelům v Počaplich a v Zdicích vykonával sám král. V Počaplich byl farářem od r. 1361 Svatoslav z Neveklova, od r. 1364 Jan z Hostouně, 1373—1410 jiný kněz Jan, 1410—1425 Jan z Rakovníka, a po něm František z Plzně. Filiálkou fary Počaplské byl kostel sv. Tomáše ve vsi Hudlicích. Farář Jan tam r. 1389 usadil svého vikáře Heřmana z Vysočan jako lokalistu, ale desátky a platy za pohřby z Otročiněvsi vyhradil sobě.

Kráľův Dvůr asi r. 1412 král Václav IV. zapsal v dluhu 1000 kop gr. svému purkrabí Karlšteinskému, Zdeslavu Tluksovi z Buřenic a jeho bratrům Kunrátu a Oldřichovi; v tom zápisu zůstával ten statek ještě r. 1464, vynášeje platu holého 73 $\frac{1}{2}$ kopy gr., 30 kop nájmu Berounského cla, za roboty a jiné dávky 9 $\frac{1}{4}$ kopy, a užitek z poplužního dvora, vinic a rybníků, i perkrecht z vinic Berounských, jakož i platy úroční ze 4 masných krámů a 4 mlýnů při Litavě, vše v městě Berouně.

Blíže Králova Dvora při Litavce bývalo vladycí sídlo Litohlavy, jež podnes připomíná Litohlavský mlýn. R. 1324 svědčil vladýka Mikuláš z Litohlav (de Lutohlav); r. 1416 jmenuje se Dobeš z Litohlav, a pak pozdější potomci jeho Martin a Valkoun. Ves Popovice r. 1266 král daroval proboštu kláštera panen premonstratek v Chotěšově. Ale poplužní dvůr v Popovicích byl sídlem vladycího rodu odtud nazývaného. R. 1407 tu seděl Buzek z Popovic, 1412 Ješek z Popovic, 1432 Vilém Koukol z Popovic. Sídla vladycká měly také vsi Korno (1360 Předvoj z Korna, 1413 Chlúmek z Korna), dvůr v Záhrivčích (1381 Bohuš ze Záhrivčích), Koněprusy (1406 Sulík z Koněprus), Bytov (1324 Markvart a Michal z Bytova, 1421 Jan Sláma z Bytova a Jakub bratr jeho). Ves Lounín, r. 1324 nově vysazená, dostala se během 14. století kapitule hradu Pražského. Ves Tmáň měla několik poplužních dvorů, na nichž seděli vladycové z Tmáně. R. 1380 se jmenuje Albert z Tmáně, 1395 Markvart z Tmáně, 1413—16 Dobeš, Čeněk a Mikuláš z Tmáně, 1416 Dobšovi synové Jan a Bahúněk. Patronát kostela v Tmáni s dílem vsi náležel sakristanu kostela sv. Víta v Praze. R. 1363 tu zemřel farář Vseslav, po něm tu byl kněz Svach z Chodcova, dále kněz Pašek († 1380), Jan z Oltic; r. 1405 směnili své místo Oldřich farář Tmáňský a Mikuláš děkan Karlšteinský; podobnou směnou stal se po knězi Janovi farářem Tmáňským r. 1410 Vavřinec, prve farář v Ústí nad Labem, a po něm r. 1418 kněz Martin z Libyně. — Blíže Tmáně se jmenuje rytířské sídlo Vesec, snad nynější viska Slaviky. R. 1324 svědčil Martin z Vesce o ves Lounín, r. 1420 Slavimír z Vesce a na Borku. Ves Borek r. 1228 dostala se pannám u sv. Jiří v Praze, ale v 14. století vešla v držbu královskou, a zdejší tvrz a dvůr byly manstvem Vyšehradským, které do r. 1410 držel Bušek z Borku, 1414 bratři Slavník a Otík z Borku, do r. 1420 Slavimír z Vesce, po něm Jan a Mikuláš z Tmáně. Farní kostel v Borku spravoval do r. 1361 kněz Kunrát, po něm Jan z Suchomazl ještě r. 1379, potom kněz Oldřich, kněz Beneš, r. 1410 Franc z Berouna († 1413), pak Václav kanovník Karlšteinský, 1415 Mikuláš z Chřenovic. Ve vsi Suchomazlicích (nyní Suchomazl) byly dva dvory vladycí jako manství Vyšehradské. R. 1415—1441 držel dvůr a díl vsi Václav Tůšek z Suchomazl, druhý dvůr Jan Slávek z Suchomazl († 1443), a po nich obojí statek koupil Jan Sláma z Bytova. Ves Bykoš náležela kostelu sv. Víta v Praze, ale na tvrzi s dvorem seděli vladycové z Bykoše, z nichž 1450 se jmenuje Mikuláš z Bykoše a Vlenec. Také Vinařice měly

rytířské sídlo, kdež se jmenují r. 1382 Oldřich z Vinařec, asi r. 1390 Zachar z Vinařec, 1406 Pecha z Vinařec, 1417 Habart z Vinařec. Také v Měňanech bylo sídlo vladyčí, ač ves náležela klášteru v Břevnově.

Na Litni seděli vladykové z Litně, haluz pánů z Valdeka. R. 1324 jmenuje se Heřman z Drahlína a Litně, 1380 Jaroslav, Zdislav a Odřich z Litně, 1405—21 Mikuláš z Litně a Jan z Valdeka. Ti vykonávali právo podací ke kostelu v Litni, kdež 1362—1405 byl farářem Jan (Hánek), Jan Čech z Prahy († 1415) a Jan z Úval. Vladyčí sídlo měly i Svinaře, kdež 1384 seděli Matěj a Otík ze Svinař. 1390 Zachar a Bořivoj ze Svinař. Ves Vlence záležela z několika poplužní vladyčských, jichž držitelé měli manskou služebnost ke hradu Karlšteinu, podobně i dva dvory ve vsi Bělčí a dva dvory v Drahlovicích.

Ves Gdýčina, na vysokém tarasu nade Mží proti Hyskovu, z neznámých příčin zašla. V druhé polovici 14. století tam byly dva poplužní dvory, zavázané manskou povinností k Vyšehradu. R. 1382 král Václav zapsal manství Gdýčinu Kunradovi z Blosin zároveň s hradem Nižburkem, Stradonicí a Žlukovicí. Za krátko vešly dvory v Gdýčině do držby vladyk z Jablonce. R. 1385 zavázal se Dobeš Gdýčina z Jablonce nějakým platem děkanu Karlšteinskému. r. 1391 jiným platem dominikánům v Berouně na svých gruntech v Levíně a Nesvačilech. R. 1415 zemřel Jan z Jablonce, a odumřelý statek jeho Gdýčinu a sice dva dvory, louku, les zvaný Bílá hora (Děd) a mlýn při Mží král daroval Vojtěchu z Drnovic, který ten statek manský r. 1416 prodal za 300 kop Dobši z Litohlav, v jehož rodině ten statek byl ještě roku 1484.

V blízkém sousedství města Berouna byl statek sv. Jana pod Skalou (St. Johannis in Spelunca), příslušenství kláštera Ostrovského. Držely se k němu vsi Sv. Jan, Sedlec, Hostim (Hostůň), Bobovice a vzdálenější ves Mezůň. Při kostele sv. Jana v XIV. století byl probošt s dvěma vikáři a několika frateri, všichni byli benediktini kláštera Ostrovského. Z proboštů se jmenují frater Šimon († 1355), frater Dětrich, 1357—63 frater Diviš, pak frater Kuneš, do r. 1411 frater Mikuláš, po něm frater Jan. Visitace z r. 1379 tu v kostele shledala dvě stříbrné monstrance, tři stříbrné kalichy, šest ornátů svatočasných a čtyři všední, dvě kápě chorální, tři komže bez rukávů (superpellices), dva missály na pergameně, mimo to liber viaticum, passional, knížka homilií, pravda bohoslovná, souhrn nepravostí, peregrinus, vše knihy

† František Schücker z Ortenfelzu,
první starosta města, jmenovaný c. k. vládou při zavedení
obecní samosprávy r. 1850, úřadoval do r. 1861.

latinské, psané pilnou rukou řeholníků. Ve filiálním kostele ve Vrážích měli benediktini stříbrný kalich, měděnou monstranci zlatou, missál dobrý, dva ornaty, šest pallií a dobré antependium. Z osadníků Vrážských se jmenuje Hanúšek richtář, Martínek správce záduší, které mělo šest krav úročních, osadníci Janek, Lev, Václav a Ulíš (Oldřich). V držbě kláštera sv. Tomáše na Malé Straně Pražské byly vsi Lužec, Kozolupy a Březová Lhota.

Arcibiskupství Pražské drželo v 14. století ves Železnou (Lhotu); ve zdejším kostele byl r. 1380 stříbrný kalich, dobrý missál, 2 ornaty, 7 pallií, žaltář a dvě knihy modliteb. Tehdáž stýskal si farář Bužek v Železné do některých lidí na osadě. Oldřich ze Schova (Hyskov) půjčil Žofce mlynáře ve Schově 20 kop na lichvu 2 kop ročně. Franěk panoše z Nenačovic nebyl 8 let u správy Boží, proto jest v klatbě a z ní se vyvésti nechce. Filiálkou fary v Železné byl kostel v Chyňavě, kde farář Železenský choval si vikáře čili zástupce svého. V kostele Chyňavském nalezla visitace r. 1380 stříbrný kalich, dva ornaty a starý, zle vázaný missál.

Již výše bylo podotčeno, že Karel IV. hned po svém korunování na krále českého r. 1347 založil na gruntech statku Tetínského mohutný hrad Karlštejn jako nedobytné útočiště korunního pokladu; hotová stavba byla r. 1357 s velikou slávou posvěcena, a císař vykázal za příslušenství toho hradu město Beroun, vsi Poučnick, Třebáň (Hlásnou), Srbsko a Tetín, pak odlehlá městečka Hostomnice a Milín, vzdálenější vsi Loděnice, Vráž, Dobříč a Chyňavu, Zdice, Trubín, Hudlice, Žlukovice a Schov (Hyskov), z Dobříšského panství Čisovice, Kytín, Dubenec, Dušníky a Čimy. Na Karlštejně založil r. 1357 kapitolu kollegiatní s děkanem, již vykázal kapli Bl. Panny Marie na hradě. Však děkanové Karlštejnští v úřadě svém dosti rychle se střídali, tytýž své místo měnící za vesnické fary. První děkan kněz Kuneš již r. 1359 odešel na faru Tetínskou; další sled děkanů byl tento: 1359—67 kn. Litolt, po něm do r. 1391 kněz Beneš, pak Hána někdy farář v Oreše 1394, kněz Mikuláš 1396, kn. Jindřich 1398, kn. Jan 1400, kn. Jakeš 1404, kn. Mikuláš 1405, kn. Oldřich 1407, kn. Frenczlin 1418, kn. Jan († 1419) a po něm kn. Václav.

Z míst na panství Karlštejnském památností vyniká staroslavný Tetín, jehož farní chrám sv. Ludmily i kapli sv. Michala král Přemysl Otakar II. r. 1266 dal pod patronat probošta v Chotěšově. Král Václav II. r. 1288 odevzdal proboštu Chotěšovskému Miroslavovi do správy královský les u Tetína, s požitkem trávy a všech suchých stromů; zdravých kmenů směl probošt užívatí jen na

opravu kostelů a dvorů, a chudí lidé v Tetíně a Podole směli tu z lesa bráti zdravé dříví jen na opravu svého náčiní hospodářského bez škody v lese.¹⁾ Za krále Jana Lucemburského, v letech 1321—1337 byl zápisným držitelem královských statků Tetína a Dobříše pan Štěpán z Tetína, syn některého z levobočných zplozenců krále Václava II.; listiny ho jmenují sestřencem neb bratrovcem (nepos) probošta Vyšehradského Jana Volka. Týž pan Štěpán byl asi toho původem, že r. 1326 Dominik patriarcha Gradský udělil odpustky 50 dní všem kajícím, kteříby do kostela Tetínského se uchýlili na den sv. Ludmily, na svátky Krista Pána narození, obřezání, zjevení i na nebevstoupení, na svátky Panny Marie, sv. Jana Křtitele, sv. kříže, sv. apoštolů a evangelistů, sv. mučenníků Štěpána, Vavřince, Václava, Víta, Jiřího, Kříštofa, Vojtěcha, Martina, Erazima, Nikasia, Pankracia, Blažeje, Juliany, 10.000 rytířů, na dni sv. Mikuláše, Prokopa, Řehoře, Antonína, Jeronyma, Gottharda, Sylvestra, Augustína, sv. Maří Magdaleny, Kateřiny, Barbory, Markéty, Anežky, Hedviky, Doroty, Anny, Alžběty, Všech Svatých a 11.000 pannen, také o všech nedělích a v adventě. Téhož duchovního dobrodiní užiti mohli kající, kteří obcházejíce hřbitov Tetínský, otčenáš za živé i mrtvé se modlili, aneb kdyby tam obcovali mši sv. a kázání, zvláště v sobotu, kdy mše ke cti Matky Boží se zpívají, a při večerním zvonění poklekouce třikrát zdrávas se pomodlili, aneb kdyby umírajíce kostelu Tetínskému odkazy pořizovali. — R. 1357 stal se Tetín příslušenstvím hradu Karlšteina, a velký dvůr Tetínský stal se manstvím toho hradu. Patronat kostelní tu vykonával král sám. R. 1359 tu zemřel farář Mikuláš, a jeho místo zaujal Kuneš, dotud děkan Karlšteinský, po jehož smrti r. 1387 král Václav daroval kollaturu kostela Tetínského kapitule Karlšteinské, takže odtud býval farářem v Tetíně vždy jeden kanovník Karlšteinský.²⁾

¹⁾ *Emler Reg. II. p. 625.* Jmenovaná ves Podol byla nepochybně pod Podolem při lese Mži, jakés období vsi Podolí pod Vyšehradem při Vltavě.

²⁾ Tato stať sdělána byla z regist Emlerových, desk dvorských, Archivu
 „*řmáci, erekci i visitaci, doplňky z Sedláčkových hradů a zámků.*“

Město Beroun za bojů náboženských.

(1419—1471).

Učení mistra Jana Husi potkalo se v Čechách s velikou pochvalou některých pánů, většiny nižší šlechty, počestilých měst a větší části lidu sedlského. Zvláště se jim zamlouvala zásada, že kněží nemají vlastní světským zbožím a rovnati se v tom pánům a vladykám. Drželo tehdy duchovenstvo v Čechách asi třetinu všeho pozemkového jmění. Upálení mistra Husi r. 1415 a mistra Jeronyma z Prahy r. 1416, jež stalo se o církevním sboru Kostnickém, vzbudilo v Čechách veliký rozruch, zanevření proti církvi obecné a zvláště proti Sigmundovi králi německému a uherskému, bratru krále Václava IV. Ježto ale v zemi zůstávalo drahně přívrženců církve, zvláště mezi předním panstvem a německým obyvatelstvem, strojily se v Čechách nebezpečné běhy.

Také město Beroun, kde český živel měl již převahu nad německým, oddalo se náboženským novotám; svědčí tomu důtklivý rozkaz krále Václava, daný 2. prosince 1416 purkmistru a radě města Berouna, aby kněžím navráceny byly zabavené platy, poslušnost k církvi aby byla obnovena, a v městě aby nikdo nekázal bez svolení faráře.¹⁾ Z toho rozkazu jde na jevo, co před tím se dělo v městě, jehož farář Jakub z Dubé, hromaditel obročí a dvořenín krále Václava, konal svůj úřad v Berouně prostřednictvím kněze náměstného (nájemce fary). Podobno jest, že nastala v Berouně z vůle královny změna ve smyslu katolickém, a že při obnově městské rady bylo přihlíženo k měšťanům německým. R. 1418 vzdal se Jakub z Dubé své fary, která byla dána knězi Hertvinovi. Město zůstávalo aspoň na povrchu katolickým do r. 1421.

¹⁾ Tomek III. 605.

V srpnu r. 1419 zemřel král Václav IV., a bratru a dědici jeho, králi Sigmundovi, když prodléval v Brně, poddali se stavové čeští, páni, vладыky i města, vynímajíc města Pražská a obec Tábořskou. Také vyslanci Berounští holdovali v Brně králi Sigmundovi. Však měl král i spolehlivou oporu v hradech svých Karlštejně, Křivoklátě, Nižburce, Žebráce a Točniku, též ve šlechtě v okolí Berounském. Ondřej Huler z Chebu držel tehdy Hořovice. Zdeslav Tluksa z Buřenic držel Králův Dvůr, Jan z Leskova hrady Valdek a Mníšek, Zdeněk z Rožmitála hrad Zbiroh, a všichni náleželi straně katolické. — Král Sigmund uvázav se v držbu Moravy a Slez, v květnu r. 1420 vešel u Trutnova do Čech, veda vojsko 20.000 Uhrů, Moravanů, Slezáků a Čechů. Z Berounska byli při něm pan Zdeněk z Rožmitála, Hašek a Jindřich z Koněprus a Jan z Drahoňova Újezda, kdežto jiní zemané toho kraje sloužili králi jako manové na Vyšehradě a Karlštejně. Sigmund očekáváje na velké křížové vojsko z Němce, táhl zvolna k Litoměřicům. Slanému, Křivoklátu, na Beroun a Žebrák, kdež pobyl do 28. června, až k němu od Domažlic a Plzně přibýlo křížové vojsko; maje tak 100.000 branných pohromadě, hnul se s nimi k Berounu a ku Praze. Jest na bíledni, že krajině Berounské těmi válečnými pochody nepřibýlo na statku, ježto vojíni větrem živi nebyli a sotva zač platili. Ale tomu vojsku zle se vedlo při dobývání hlavního města; Pražané a Táboři odrazili všecky jeho útoky. Křížáci zmalomyslněli, a zdvihnuvše se 30. července, ubírali se domů touže cestou, kudy přišli, s novou škodou krajin těch.

Král Sigmund s vojskem svým odešel od Prahy do Kutné Hory, kdež pobyl 9 neděl; teprv když slyšel, že Pražané a bratři Orebští silně dobývají Vyšehradu, a že posádka tamější strádá nedostatkem špiže: hnul se od Hory, a táhl neúčinnými oklikami na Mladou Boleslav, Litoměřice, Slaně a Beroun, kdež pobyl několik dní až do 18. října. Sem dal od Litoměřic na vozích dopravit něco lodí a spustiti na řeku Mži; zamýšlel je vyslati se špiží po vodě k Vyšehradu pro dobro posádky. Ale ta doprava se nezdařila, ježto Pražané přetáhli Vltavu silnými řetězy, které nižádnou loď nepropouštěly. Zatím pokusili se někteří páni o smír mezi králem a Pražany a vyslali svého posla k němu do Berouna s žádostí, aby ukázal Pražanům dobrou vůli a postoupil jim Vyšehradu; ale král tu žádost odbyl s nevolí, užívaje slov sprostých, a posel sotva s duší vyvázl z Berouna. I zdvihl se odtud Sigmund a táhl oklikou k Mělníku a Nimburku do Kutné Hory, očekáváje tu posily z Moravy. Té doby posádka jeho na Hradčanech Pražských pouštěla hrůzu

na venkovské přívržence Pražanů; jízdní sbor vyjel z Hradčan, vypálil tvrz Kněževes a jinou tvrz blíže k Berounu, zajali tam branné sedláky a 25. října odvedli je do Berouna k vazbě.

Ale brzy se obrátily věci. Král Sigmund byl dne 1. listopadu 1420 na polích před samým Vyšehradem od Pražan a bratří Orebských dokonale poražen, a utíkal ke Kutné Hoře. Potom na zimu poslal svůj lid do Podbrdská i Plzenska, aby byli tam posádkami na hradech a v městech, a odebral se do Uher. Dobytí Čech od husitů pak následovalo v krátkém čase. Již 6. února 1421 vytáhli Pražané s Tábořky pod Janem Žižkou z Trocnova ke Zbraslavi. Dobříši a k Plzni; toho města marně dobývali do 10. března, ale potom již 14. března dobyli Chomútova s velkým pobitím obyvatel, a pak přes Louny a Slané 22. března vrátili se do Prahy. Tak obcházely hrůzy válečné město Beroun z pozdálí, až i jemu nadešel čas hrozného boje.

Byla tehdy v městě Berouně posádka 400 zoldněřů královských; vrchním jejich hejtnanem byl bojovný zeman vlaský Rudolf de Bece, který před léty sloužil králi Sigmundovi jako náčelník zoldněřů (condottiere) v jeho válce s Benáťany, a v té válce pozbyl jednoho oka. Pod ním veleli v Berouně domácí zemané Jan Koblih, Heřman z Bubna, Bohuslav Doupovec s otcem svým a jiných více. Silná ta posádka a tvrdé hradby budily tolik důvěry v bezpečí města, že sem se uchýlilo nemálo kněží z Prahy vypuzených, též něco mistrů Pražského učení, kteří odpírali kalichu. Však události, jež se sběhly v městě r. 1415—16, dávají na rozum, že většina měšťanstva nebyla spolehlivá.

Žižka po svém návratu od Chomútova odpočíval v Praze jen málo dní; již 26. března 1421 vedl Tábořky a Pražany na dobytí města Berouna. Na příhodném místě překročil Mži a rozložil se tábořem okolo města, a potom po čtyři dni konal přípravy k útoku na městské hradby. Dával asi ve vůkolí sbírat dříví a chrastí a na výhodných místech je házet do městského příkopu na snadnější užití žebříků. Dne 1. dubna pak lid jeho ztákal hradby; potkal se s odporem důrazným, jehož se účastnili také dominikani při zdi u kláštera svého. Jeden z nich byl od Tábořského bojovníka. Přecha z Hostomnic, lezoucího vzhůru po žebříku, šípem zastřelen. Tam u kláštera blíže německé fortay husité zlezli hradby a skočili do města, kdež nastal zuřivý boj po ulicích. Obhajcové, tištění od vítězů, ustupovali a padali do zajetí. Toliko vladyka Jan Koblih nevzdal se, ale s houfem svým ustoupil na zvonici; ale za ním tam vnikli husité a shodili jej dolů na náměstí, kdež od mlatečů

byl ubit. Žižka želeje ztráty 250 svých lidí, nechtěl živiti nikoho ze zajatých. Do 400 jich, mezi nimiž byli hejtmáné Rudolf de Bece, Heřman z Bubna, Bohuslav Doupovec a jeho otec, též koušelé a někteří měšťané, dal vehnati do jedné stodoly na předměstí, kterouž kázal zapáliti. Marně prosili oba Doupovcové za život svůj, slibující přistoupiti ke kalichu, kdežto Rudolf Bece káral Žižku a rád postoupil smrt v plameni. Podobný osud potkal všechny kněží, co jich tu bylo v Berouně; byli to místní plebán (asi kněz Hertvin) s vikáři svými, všichni dominikani z kláštera, mistři Pražského učení Vavřinec z Nimburka, Bričí ze Žatce a Šimon z Rokycan, pak cizí kněží mnozí, všech dle rozličného udání 37 neb 50 osob. Ti všichni hnáni byli dolejší branou a do chalupy obecní lázně u předního mostu, a ta chalupa jim byla zapálena nad hlavami. Po tom požáru nalezeni tam byli dýmem udušeni, majíce ruce zdvižené k nebesům.¹⁾ Klášter dominikánů byl tehdy od vojenské láje úplně vyloupen a zapálen, takže shořel i s kostelem do holých zdí.²⁾ Smutné to klášterišťe teprv za časů Jagellonských nabývalo jiné tvárnosti vznikáním nových tam domů měšťanských. Na místě hřbitova stál již r. 1486 dům Kubíka nožire (nyuí č. 112), ale zbytky gotického presbyteria byly na dvoře toho domu k městské zdi ještě r. 1713 patrné,³⁾ a děkan Seydl (rozený 1775) pamatoval se na ně, jak je vidal co dítě. Však to bylo místo posupné; 1720 dle pamětní knihy děkanské bylo tam ve výklenku bašty narovnáno mnoho lebek a huátů z bývalého hřbitova, bludná světélka na dvoře v noci vyskakovala, a lidé si vypravovali, kterak tu v noci hřmotí a straší. Z r. 1727 zachovalo se vyznání pod přísahou, kterak jeden nájemník v tom domě v noci měl sen o pokladě skrytém v městské zdi. I vstal bez

¹⁾ Tomek, Žižka p. 85—90. Hájek fol. 388. Dudíkovo Iter Romanum I. p. 294 podává souvěkou zprávu z archivu Vatikánského. Giseo Bohemus, caecus dux haereticorum, in Verona, civitate Bohemiae, milites et nobiles quadragintos in uno horreo combussit, inter quos fuit nobilis miles insignis monoculus (Rudolf Bece), qui in Foro Julii bellando perdidit oculos; et hic multum improbravit (Giseoni, quod talia faceret, et libenter martyrium tulit. Et tunc quinquaginta doctores et sacerdotes in una stuba, quo detinebantur, suffocati sunt, et inventi sunt mortui manibus elevatis ad coelum. Na to místo nás upozornil Dr. Jar. Čelakovský.

²⁾ Přech z Hostomnic tu ukořistil dva ornaty a zašantročil je za 50 grošů (Tomek, Žižka).

³⁾ Zemský Archiv. Kataster města Berouna r. 1713: „Bartls Pasovský kleines Häusl, war vor Zeiten eine Jakobiterkirch (dle Hájkova omylu), seind noch die Rudera zu sehen. Ein ganz miserables Häusel bei der Stadtmauer.“

meškání, vzal nosatec a šel hledat pokladu. Několikrát udeřil do hradby, kamení se valilo, a objevil se tu výklenek, v něm kostlivec v habitě mnišském, kterýž ale v tom okamženi sesul se na hromadu. Onen nájemník z nálezů svého roznemohl se hlavníci a zemřel.

Město Beroun, vytržené z rukou královských, bylo tedy od jara r. 1421 pod mocí Pražanů, kteří ujali se tudíž všech královských práv v městě; sázeli konšely jako jindy podkomoří, přijímali všecky berně a úroky, některé soudní pokuty a chovali v Berouně svou posádku, kteréž veleli r. 1422 hejtmané Jiřík a Drndal bratři, synové někdy vладыky Filipa Louty z Hlažovic. Za to se těm hejtmanům král Sigmund mstil a listem z Norimberka dne 6. srpna 1422 prohlásil je za zbaveny všeho jmění, za to „že držíce se kacířů v Berouně, jemu jako pánu svému přirozenému proti své víře a cti se zpronevěřili,“ i daroval statek jejich Hlažovice u Hořovic panu Bavorovi ze Švamberka a z Bělé.¹⁾ Od dobytí města Berouna r. 1421 zanikl zde také zbytek německých měšťanů, k farnímu kostelu sv. Jakuba dán kněz strany podobojí dle učení mistrů Pražských, k němuž od té doby se přiznávalo obyvatelstvo Berounské. Všemi těmi změnami však ocitlo se město v postavení nesebném; neboť od toho času vězelo mezi nepřátelskými posádkami hradů Karlšteina, Nížburka, Křivoklátu, Točnicka, Žebráka, Zbýroha i Hořovic, s nimiž na mnoze bylo za jedno četné zemanstvo kraje Podbrdského. Z té příčiny zajisté klesaly živnosti městské, zvláště obchod; úroda polní také byla na stálém nebezpečí, a platy ze šosovních vsí sotva se daly městu užiti.

Válečné běhy r. 1422 často obcházely město Beroun. Hned po novém roce vyhořel hrádek Křivoklát, a královská posádka odtud odešla. Za to hned na tom spáleništi se usadila posádka 50 žoldnéřů Pražských pod Absolonem z Chříce. Toho však nestrpěla královská strana. Pan Aleš Holický ze Šternberka, zápisný držitel hradu Týřova, s ním pan Hanuš z Kolovrat na Libštejně s lidem branným dne 10. srpna 1422 náhle přepadli Křivoklát, zajali posádku Pražskou, a odtud pan Aleš Holický usadil se na tom hradě, opravil škody od ohně sdělané, a 12. září 1422 král Sigmund hrad Křivoklát se vším příslušenstvím jemu zastavil v dluhu 3690 kop. tak jako pánům Hanuši a Fridrichovi z Kolovrat zastavil Žebrák, Točnick a Dobříš.

Mnohem hlučnější než boj o Křivoklát bylo dobývání mohutného hradu Karlšteina. Zde leželo 400 královských žoldnéřů

¹⁾ Archiv Český III. p. 495.

a manů hradeckých, jimž velel purkrabě Zdeslav Tluksa z Buřenic, pod ním Jan z Leskova, Jan z Valdeka na Litni a Jan Student z Tachlovic. Dne 20. května 1422 hnulo se z Prahy vojsko pod knížetem Sigmundem Korybutovičem s těžkými puškami a praký na dobývání Karlšteina. Útokem na hrad nemohli hnáti pro vysokou jeho polohu; tedy přestávali na tom, že do něho stříleli kamenné koule, z praků tam házeli velké kameny, soudky s hnojem neb hořící smolou a nad to překázeli dopravě špiže na hrad, chtějíce posádku vyhladověti. Ale hrad snesl 9032 výstřelů bez škody; dopadlo tam 1822 soudků hnoje a 22 soudků s ohněm, ale posádce to neuškodilo. Posléze sami dobyvatelé strádali nedostatkem potravy, a proto vysílali do dalekého vůkolí branné sbory na shánění obilí a dobytka. Takový sbor jeden byl u Borku blíže Suchomazl přepaden a sbit od lidu pánů z Kolovrat a pana Aleše Holického. Zatím se blížila zima, mimo to vznikaly různice mezi Pražany a stranou Táboorskou. Tudíž Pražané dne 8. listopadu 1422 smluvili se s obhájci hradu o mír na jeden rok, a tak polezevše tu bez užitku 24 neděl, odešli domů.

V březnu r. 1423 vypukla válka mezi Pražany a Tábořsky a potrvála skoro půldruhého roku. Za těchto bojů pan Aleš Holický ze Šternberka smířil se s Pražany, slíbil dáti průchod víře podobojí na statech svých a z hradů svých Týřova a Křivoklátu neškoditi Pražanům ani městům jejich Berounu, Lounům, Žateci a Slanému. Různice mezi husity skončily se pak smírem u Prahy 14. září 1424, a nyní učiněn byl pokus o smír mezi husity a katolíky v Čechách. Již ku konci září scházeli se v Berouně páni strany podobojí, vyslaní Pražanů a Tábořů, kdežto páni katolíci scházeli se v Žebráce. Obojí strana potom o sv. Havle sešla se ve Zdicích na sněm, a umluveny byly některé prostředky k upokojení země české. Shoda ve věcech náboženských měla býti sjednána na příštím sněmu v Kouřimí. Šlechta na onom sněmu Zdicím žádala, aby král Sigmund uveden byl k panování v Čechách, a Pražané v tom nebyli neochotni. Ale to bylo příčinou k novému nepřátelství v zemi. Táboři a vojsko někdy Žižkovo, jež po smrti svého vůdce nazývalo se Siroteci, zanevřeli proti šlechtě a Pražanům. I vypukla nová domácí válka v únoru r. 1425. Tehdáž se stala veliká změna ve smýšlení královských měst na venkově; odvrátila se od Pražanů a šlechty a držela se Tábořů a Sirotek. Také Berounští vymkli se z poslušnosti hlavního města a vešli ve spolek s Tábořky, v němž vytrvali přes 9 let.

Ke dni 28. dubna 1425 sebralo se z okolí Berounského 120 branných, při nichž byli zemané Otík Louta z Hlažovic a Slavimír z Borku, a usadili se na pustém hradě Nižburku, jehož zdi opravovali. Byli sice již druhého dne od pánů z Kolovrat odtud vypuzeni, ale za to se jim mstili pálením vesnic jejich v okolí Raduickém. Zatím hlavní voj Táborů a Sirotků po dobytí Slaného a vypálení Roudnice v počtu 8000 branných pustili se k Berounu, odtud pak 2. kvěrna dali se na dobývání hradů Žebráka a Točnicka. Než páni Hanuš a Fridrich z Kolovrat se tu dobře bránili, a Táboři s Sirotky vypálivše městečka Žebrák a Hořovice, hnuli se do Plzenska. A tak ta domácí válka zuřila na záhubu země, až Pražané 18. října 1425 se smířili u Vožice s Táboři a Sirotky. K tomu smíru přistoupili též katolíci v kraji Podbrdském, Hanuš a Fridrich z Kolovrat na Dobříši, Žebráce a Točniku, Ondřej Huler z Hořovic, Aleš Holický na Křivoklátě, Jan z Leskova na Valdeku, Zdeněk z Rožmitála na Zbiroze, Bůžek ze Tmáně a v Huldicích a j., i slíbili zachovávatí zemský mír do sv. Havla r. 1426.

V následujících letech války husitské zřídka bývá město Beroun jmenováno. Požívalo sice pokoje od vůkolní šlechty katolické, ale jakožto spojenci bratrstva Táborského musili Berounští vysílati svůj branný lid, pokud ho nebylo potřebí k hlídání města, k vojenským výpravám Táborů. Tak bylo zajisté, kdy valné vojsko Táborů, Sirotků, Pražanů a některých pánů 17. července 1427 vytrhlo z Prahy a táhlo na Beroun, Žebrák a dále do Plzenska proti velkému vojsku německému a dobylo vítězství u Tachova. Téhož roku 1427 po vánocích sešli se v Berouně přední bohoslovci husitští, aby podlé předchozí úmluvy potkali se na hradě Žebráce s kněžími katolickými, a tu aby způsobili náboženské sjednocení na základě pisma svatého a spisů svatých otců. To vyjednávání na Žebráce dělo se 29. prosince pod dozorem Jana z Valdeka a Smila Holického ze Šternberka; ale sjednocení nebylo docíleno, spíše se pohádali v Berouně mezi sebou Pražané, Sirotci a Táboři a s kyselostí se rozešli.

V červenci roku 1430 stala se hlučná výprava válečná proti pánu Hanušovi a Fridrichovi z Kolovrat, vytrvalým obháječům věci katolické v Podbrdsku. Vojsko husitské přilehlo napřed k Hořovicům, hradu Sigmunda Hulera, který byl ve službách pánů Kolovratů. Týž nemaje odnikud pomoci, smluvil se s obléhately a slíbil napotom státi a bojovati podlé strany podobojí. Potom všecko vojsko se hnulo s děly a jinými stroji ke hradu Libštejnu nad Mží a dobývalo ho sedm neděl, ježto posádka pánů Kolovratů dobře se tam

bránila. Konečně oba páni z Kolovrat, nemajíce odnikud pomoci, šli do Prahy a tam s knězem Prokopem Holým přátelsky se smluvili k těmže závazkům, jaké přijal prve Sigmund Huler. Z hradů v okolí Berounském trvaly v odporu proti straně kalicha již toliko Karlštejn a Křivoklát. Když v červnu r. 1431 v Bavořích strojilo se nové křížové vojsko ke vpádu do Čech, kněz Prokop Holý sbíral u Berouna valné voje domácí na obranu země. Přišli Pražané, Táboři a Siroteci, páni a vladyky s houfy svými, i p. Hanuš z Kolovrat podlé závazku svého. Tak sešlo se tu 5000 jezdců, 50.000 pěších a 3000 vozů válečných, a tyto valné voje se hnuly směrem k Domažlicům. Však křížáci dlouho otáleli s příchodem do země, a Čechové nemohouce tu prodlévati z nedostatku špiže, rozešli se k domovům svým, aby opatřili se zásobami potrav. Křížáci potom na začátku srpna vešli mocně do Čech a položili se u Horšova Týna a Domažlic. Ale vojsko české brzo se shromáždilo, hlučně táhlo k Domažlicům a 14. srpna slavilo velké vítězství, jehož účasten byl i branný lid z Berouna, stoje v řadách Táborů.

K r. 1432 zapsána jest v letopisech českých hrozná povodeň. Po předcházejícím prudkém vedru dlouhém trhaly se mraky v Čechách od 19. července po tři dni, řeky se vzedmuly do neslýchané výše. „Zbořil se v Praze most kamenný v některých sklepích (t. j. obloucích), ježto se ucpaly chalupami, dřívím, senem a obilím z polí; a všecky mlýny, což jich bylo na Vltavě, voda zbořila a pobrala jest, lidí a dobytka ztopila a mnoho domů zbořila v Praze, také v Berouně a jinde. A tak velikost vody trvala do týhodne.“ Staroměstský rink byl pod vodou, a lidé tu se vozili po lodích. Od potopy světa prý nebylo takové vody.¹⁾

Od r. 1432 jednal církevní sbor Basilejský o smír Čechů s církví, na němž záleželo také obnovení vnitřního míru v Čechách, tak aby zákony zase průchod měly. Toho žádostiva byla šlechta katolická i podobojí, zvláště také města Pražská. Takovému smíru s církví odpírali Táboři a Siroteci i města ve spolku jejich zapsaná. Schýlilo se k domácí válce v Čechách, která se rozhodla na polích u Lipan 30. května 1434 ve prospěch strany míru a pořádku. Táboři a Siroteci tam úplně podlehli. V řadách jejich hynuli i bojovníci z Berouna, a ti, kteří záhubě se vymkli útekem, uchýlili se na Tábor. R. 1446 se jmenuje v Táboře usedlý Ondrák z Be-

¹⁾ Palacký *Scriptores rerum bohemicarum* III. 85.

rouna, řečený Dismas.¹⁾ Nedlouho po bitvě Lipanské potkali se Berounští s jinou pohromou. Katolický pán Burjan z Gutšteina, který v Plzensku držel Tachov, Rabštejn a Nečtiny, maje pomoc od jiných pánů a z města Plzně, dne 28. srpna 1434 náhle přitáhl k Berounu a na průhoně u Gdýčiny zajal na pastvě všecken tam dobytek Berounský. Zvěděvše o tom měšťané, na kvap se ozbrojili a spěchali za panem Burjanem, aby mu kořist odňali. Ale zle pochodili; šest jich zůstalo na bojišti, 66 jich bylo zajato a odvedeno na Rabštejn k vazbě, aniž nám známo, jak a kdy se zbavili vazby.²⁾

Takovými běhy zemdleni a na dokonalý úpadek uvedeni, Berounští trhli se od spolku s Táboři a poddali se prozatímní vládě zemské. Vyslanci jejich byli ve sboru poslů z 25 královských měst českých, kteří císaři Sigmundovi v Jihlavě 15. srpna 1436 se poddali a věrnost slibili. Sigmund přiveden k panování v Čechách, dne 28. dubna 1437 potvrdil městu Berounu všechna privilegia předešlých králů, potvrdil právo svobodné honby kolem vrchu Plešivce, rybolovu ve Mži a Litavě při gruntech Berounských a nově udělil městu právo mílové, tak aby na mili kolem Berouna nikdo piva nevařil, lečby k tomu měl starší výsady.³⁾ Pánům Hanuši a Jindřichovi z Kolovrat tehdy obnovil zápis na Žebrák a Točnick v 7200 zlatých a 500 kopách, a k tomu jim přidal zápis 1000 kop na Zdicích, Bavoryni, Černíně a Trubíně, ač jinak ta místa zůstávala v tom právním poměru k městu Berounu, jaký býval od časů Václava II.⁴⁾ Z vůkolních statků duchovenských zapsal císař Sigmund Řevnice Bužkovi ze Tmáně v 225 kopách, Přílepy a plat v Záhrvěci Beneši z Kladna v 130 k., Lužec a Kozolupy Vaňkovi z Rakových v 300 k., Bobovice Mikuláši z Lidic v 200 kopách.⁵⁾ Však ony vsi po čase vráceny byly zpět v držbu církevní. V tom pořadí postrádáme zápisu na statek někdy augustinianů u sv. Tomáše v Praze, ves Březovou Lhotu s vrchem Plešivcem, kterýž statek drželi Berounští ke své obci asi již od prvních let války husitské nepřetržitě do r. 1653, kdy v dluhu byl postoupen ke Chrástenicům. O vnitřních věcech města Berouna za války husitské jest nedostatek zpráv. K r. 1437 se jmenuje Havel řezník v Berouně, který

¹⁾ Archiv Český I. 385.

²⁾ Tomek IV. 663.

³⁾ Dr. J. Čelakovský: Privilegia měst českých.

⁴⁾ Archiv Český II. 450.

⁵⁾ Archiv Český I. 497. 526, II. 459.

jménem své choti Barbory z Černína a její sestry panny Markéty soudil se o manský statek ve Vlencích u Litně.¹⁾ K tomu roku 1437 jmenují se konšelé Berounští Šimon kramář purkmistr, Beneš rychtář městský, Václav Koptiš, Mikuláš kolář, Matěj Růzďe, Martin Lahódká, Jan Míkú (Miconis), Kliment, Matěj bradýf, Marek z německé ulice, Šimon Katek krejčí z německé ulice, Vavřinec Sekát a Mikuláš Polobůh, kteří 3. září 1437 vydali zápis (hamtešt) Jakubu kováři a jeho dědicům na pozemek na ostrově ve Mži, proti městské zdi a proti mlýnu Jana mlynáře, aby na tom pozemku zbudoval nový mlýn (Ostrovský), o čemž podrobnější řeč bude na svém místě.²⁾

Čisář Sigmund umřel ve Zuojmě 9. prosince 1437. Jeho dědic kníže Albrecht Rakouský měl v Čechách proti sobě všechny stavy horlivější ve víře podobojí, kteří za krále žádali míti Kazimíra, královice polského. Mezi nimi byli i Berounští podlé pana Alše Holického ze Šternberka na Krívoklátě, který zatím přistoupil ke straně podobojí. Mírní husité a všichni katolíci přáli zase Albrechtovi Rakouskému, mezi nimi také pan Hanuš z Kolovrat na Žebráku a Točniku, který držel i Králův Dvůr. Albrecht sice byl 29. června 1438 v Praze korunován, ale musil brzy podniknouti válku s většinou stavů českých. Ta válka ustala pro nutné zbrojení proti Turkům, v jehož průběhu zemřel král Albrecht 27. října 1439 a zůstavil pohrobniho syna Ladislava. Za následujících časů krvavých rúzníc v Čechách bývá město Beroun zřídka jmenováno. K středoposti r. 1446 měla býti v Berouně honice čili souboj mezi panem Petrem Holickým ze Šternberka husitou a panem Zdeňkem Konopištským ze Šternberka katolíkem; svadili se z neznámých příčin. Později ta honice položena byla na Králův Dvůr pana Kolovrata. Vsaak přední páni zemští namáhali se o smír mezi oběma, a podobá se, že se zdarem.³⁾

Obecný nepořádek, jaký panoval v Čechách za nezletilosti krále Ladislava Pohrobka, dal průchod tužbám v Čechách, aby zřízena byla prozatímní vláda v zemi povýšením rázného a mondrého pana Jiřího z Poděbrad za gubernatora do zletilosti královny. Tomu vsaak překážel mocný pan Oldřich z Rožmberka s přáteli svými. Z toho vznikla občanská válka v zemi r. 1448. Pan Jiří sbíral vojsko v Hradecku a Čáslavsku, a jiné vojsko sbírali jeho přátelé, páni Aleš Holický ze Šternberka a Burjan

¹⁾ Dsky Dvorské č. 61 fol. 272.

²⁾ Archiv Musejní, listiny Berounské, opis asi z konce 16. století

³⁾ Archiv Český III. 34., IV. 7.

z Gutšteina v Rakovnicku, k němuž se dali Žatečtí. Lounští a Slanští; i Berounští poslali tam svých 60 branných měšťanů.¹⁾ Pan Jiří dne 3. září 1448 opanoval Prahu a odtud vedl důraznou válku se stranou odpornou. V tom čase bylo Berounským velké opatrnosti třeba; měli v nejbližším sousedství dva pány strany Rožmberské, pana Hanuše z Kolovrat na Králově Dvoře, Točniku a Žebráce, a pana Děpolda z Risenberka purkrabí na Karlštejně, kteří na podzim 1448 a na jaře 1449 hubili grunty Berounské i vesnice pana Alše Holického na Krivoklátsku.²⁾ V máji 1449 stál pan Oldřich z Rožmberka s přáteli svými a valnou mocí vojenskou v Plzensku, maje v úmyslu táhnouti ku Praze. Proti němu táhl od Prahy pan Jiří s velkým vojskem, v Berouně se k němu dali ozbrojení měšťané, a pak byl další pochod k Rokycanům a dále do Plzenska. U Vilšteina blíž Blovic potkala se obě vojska; než nedošlo k boji, ale k úmluvě smíru 11. června 1449, kterou podepsali i Berounští jménem své obce.³⁾ Potom zvolen byl Jiří z Poděbrad za správce zemského, který pak v říjnu 1453 krále Ladislava uvedl do Prahy ke korunování. Mladý král dne 3. září 1454 potvrdil všechny svobody a výsady města Berouna.⁴⁾

Na další léta, dosti dlouhá, nám zasýchají prameny dějin pro město Beroun; dovidáme se toliko zpráv nevalné důležitosti. Jiří Poděbradský, který po ranné smrti Ladislava Pohrobka královal v Čechách (1458—71), byl příznivcem stavu městského a také městu Berounu udělil některých milostí, o čemž svědčí majestát krále Ferdinanda I. z r. 1534. Však jaké to byly milosti, toho se nedočítáme.⁵⁾ Od r. 1467 měl král Jiří válku s odbojným panstvem domácím. Jemuž r. 1468 Matiaš Korvin, král uherský, přišel na pomoc. V té válce Berounští věrně stáli ke králi svému a vysílali své mužstvo, kdykoli volal král; ale válečný ryk nedoléhá ke hradbám města, ježto vřkolní hrady byly v dobrých rukou. Král sám držel Karlštejn a Krivoklát, r. 1455 ke koruně připadlý; Žebrák a Točník vyšly z rukou pánů z Kolovrat a držel je pan Fridrich z Šumberka králi věrný; tolikéz stál Sezima z Vrtby na Hořovicích při straně královské, tak jako Burjan z Valdeka na Litni, Pešík z Komárova, Předbor z Řepnice na Mníšku a jiní vladykové v Podbrdsku.

¹⁾ Archiv Český II. 35.

²⁾ Archiv Český IV. 27., 28. Tomek VI. 175., 181., 187.

³⁾ Archiv Český II. 274 a následující.

⁴⁾ Dr. J. Čelakovský Sbíрка privilegií městských.

⁵⁾ Tamtéž.

Město Beroun za králů Jagajlovců.

(1471--1526.)

Král Jiří umřel 23. března 1471. a stavové čeští na sněmu v Kutné Hoře zvolili za jeho nástupce polského krále Vladislava z rodu Jagajlova. Této volbě odpíral uherský král Matiaš, chtě sám králem českým býti, a tuto vůli svou prováděl během válečným, maje Moravu, Slez a Lužice ve své moci. Ta válka skončila se teprv mírem v Olomúci r. 1478, kdež králi Vladislavovi zůstaly Čechy a právo výplaty Moravy, Slez a Lužic po smrti Matiašově. V oněch těžkých časech stáli měšťané Berounští věrně při králi Vladislavovi, ni hrdel ni statků nelitujíce, z čehož král je chválil a nakloněn jim byl milostí svou. Ode dávna platilo se na Rymaniích, břehu řeky Mže za předměstím rybářským v Berouně, královské clo z vorového dříví tudy plaveného, a sice po dvou penězích z každého voru. Král majestátem ze dne 19. dubna 1474 toto výtunni clo (výtoň) daroval městu Berounu, tak aby to clo vybírali pro obecní měšec. V ten čas války král Vladislav, jsa potřebný peněz, zastavil město Beroun některému z pánů českých, z čehož městu vyplývaly mnohé škody a ponížení. Po skončení války král vyplatil město z té závady a k prosbě konšel a vši obce se zavázal majestátem ze dne 19. září 1479, že město Beroun nemá nikdy býti již zapisováno v zástavu, ale vždy má i s platy svými zůstávati při komoře královské.¹⁾

Z času krále Vladislava hojněji nám přišli prameny dějin Berounských, a sice z městských desk, jež se počínají rokem 1483 a nepřetržitě sahají až po naše časy, a z register příjmů a vydání z let 1508—1518. Známe obnovu městské rady ze dne 5. října

¹⁾ Dr. J. Čelakovský Sbirka privilegii městských.

1483, kdy podkomoří Samuel z Hrádku a Valečova zavítal do Berouna, a tu od něho sazení byli Jakub Hánovec soukenník co primas, pak Vojtěch soukenník, Jan Vlašimský sladovník, Martin Maňas mlynář, Petr Modla (Idolus) řezník, Jan Sůlek sladovník, Václav Tučen a Martin Tučen řezníci, Pavel Panůšek soukenník, Matěj zámečník, Václav Ledecký a Řehoř Mostník. Za městského richtáře sazení byl Jaroš soukenník.¹⁾

Po pánech ze Šumburka přešlo panství Žebrácké a Točnické s Královým Dvorem v zápisnou držbu pana Burjana z Gutšteina. K důchodu toho panství náleželo ode dávna clo, vybírané v městečku Žebráce ze zboží kupeckého, jež tudy na vozích neb soumarích procházelo, za to, že z hradu Žebráka byla hlídána silnice proti loupežníkům. Později zaražena jiná celnice v Chodouni na cestě k Lochovicům a Příbrami. K tomu přičinil pan Burjan z Gutšteina o své újmě novou celnici ve Zdicích. Berounští pokládali obě celnice v Chodouni a Zdicích za ublížení svému obchodu a žádali u krále Vladislava za jejich zrušení. Král pak 21. prosince 1486 vydal nález, jímž rušil celnici ve Zdicích, ale clo Chodounské uznal za spravedlivé, ježto pan Burjan doložil se svědectvím starce Kvocha, někdy měšťana Berounského, jenž udal dle své paměti od šedesáti let, že vždy se vybíralo a platilo clo v Žebráce i v Chodouni.²⁾

Dále dovidáme se o mrzutém sporu, který měl Jan Vlašimský sladovník o dům svůj na náměstí Berounském. Umřel před léty měšťan Ondráček Mníšek, a dům jeho připadl jako odúmřel k obci, která ten dům osadila jiným měšťanem. Však po čase přihlásily se dvě sestry, Anna z Mostu a Magdalena z Loun, udávajice, že jsou strýně a tudíž pravé dědičky zemřelého Ondřeje Mníška, a dům jeho, který nyní drží Jan Vlašimský, že jest spravedlivým jejich dědictvím. Když v té žádosti byly od konšelského práva Berounského odmrštěny, obě sestry podaly svou při na krále Vladislava. Týž ale nechtěl práv městských lehčiti a podal tu při ke právu Starého Města Pražského, k němuž náleželo odvolání od práva Berounského. Konšelské právo Staroměstské za purkmistra Václava Penízka vydalo nález 20. září 1475, že obě sestry žalující prokázaly sice, že Ondráček Mníšek byl jejich strýc, ale nedokázaly, že dům někdy Ondráčkův, ke kterému se táhnou právem dědickým, jest týž, který nyní drží Jan Vlašim-

¹⁾ Nejstarší kniha Berounská u c. k. okresního soudu v Berouně.

²⁾ Archiv Český VIII. 440.

ský. Však na tom nálezu nepřestaly ony dědičky a znovu podaly svou při na krále; ale týž nepřipustil toho k sobě a zase podal to na právo Staroměstské, kdež 27. ledna 1477 první nález byl obnoven, na čemž Anna z Mostu a Magdalena z Loun musily přestati.¹⁾

Však po létech měl Jan Vlašimský nový nepokoj pro dům svůj v rinku (č. 78 vedlé domu „u černého orla“), jak ukazuje snesení městské rady a starších z obce ze dne 10. února 1492. psané v tato slova: „Ve jménu Božím Amen. Poněvadž pamět lidská hyne, i slušné jest, aby ty věci a úmluvy, kteréž mezi lidmi se dějí, byly knihami a zápisy utvrzeny a zapsány pro budoucí pamět a nesnáze: protož my purkmistr, konšelé, starši a všecka obec města Berouna vyznáváme tímto zápisem přede všemi, jakož Mikuláš Pušpánek (t. j. Bussgang), soused náš někdy, zřídil kšaft, že na domě svém, kteréhož byl jest v držení, ležícím v rinku nyní mezi domy Jiříka Pavlíkova (č. 77) a Jindřicha Tapače (č. 79 u orla), odkázal jest budoucími časy věčnými na každé suché dni vigilie o devíti lekcích, a na zejtří aby mše zádušní zpívány byly v kostele Berounském, na kteréžto služby faráři 4 groše, vikařóm 6 grošů, zvonikóm groš pokaždé vydávati kázal, a o týchž suchých dnech 12 chudých aby krmeno bylo, a za to almužny činění nadepsaný dům svůj zapsal; dále prvepsaný Mikuláš Pušpánek pořídil, aby z poloulání dědictví jeho dva strychy pšenice na každý rok k oplatkóv pečení do kostela Berounského dávány byly, jakož ten kšaft a zápis ve starých knihách ty věci v sobě šířeji a světleji drží a zavírá; potom pak Jan Vlašimský byl jest v držení domu nadepsaného a koupil jej trhem, a sedě v něm, nečinil žádných poplatkův k záduší podlé kšaftu zřízeného a jej i prodal Janu Pavlíkovu synu (r. 1484 za 200 kop míš.). I nalezen jest kšaft výše psaného Pušpanka i zápis ve knihách starých, a mluveno jest k Vlašimskému, proč on tomu kšaftu a zápisu dosti nečiní. Vlašimský jest tomu odpíral, pravě, že jest on koupil dům svobodný a o tom záduší že nic nevěděl, aniž ho kdo z toho upomínal. A tak ta věc dlouhý čas stála mezi námi a týmž Vlašimským; i prosil jest Vlašimský nás, starších a vši obce, stoje před námi, abychom lásku s ním učinili, i takto jest se sám v plné obci podvolil: Nejprve kalich stříbrný, kterýž má v kostele našem, a pušku stříbrnou (ciborium) a mšál na perga-

¹⁾ Dsky Zem. Miscellanea 87, Liber Albus Antiquae civit. Prag. ab anno 1452, fol. 225, odkudž z nevšední přízně pro nás vypsál Dr. J. V. Nováček.

Obraz rodiny Mostníků.

meně psaný dává dědičně ke kostelu, aby to při něm zůstalo; dědinu púllánu svého, ležící na Brodci podlé lánu páně Vavřince Vaňkovic a podlé Synkovy dědiny, ten aby zůstal budoucími časy ke špitálu. I prosil nás častopsaný Jan Vlašimský, abychom to od něho přijali. A přijali jsme to od něho. Dále jest nás týž Vlašimský prosil, abychom ten dům, kterýž jest prodal Janu Pavlíkovu, osvobodili a očistili od toho záduší placení. Protož my purkmistr, konšelé, starší a všecka obec ten dům, ve kterémž nyní Jan Pavlíkův sedí a bydlí, osvobozujeme, očistujeme a svobodný jej činíme od platu v témž kšaftu zapsaného, a ten kšaft Pušpankův tímto zápisem rušíme a v nivec obracujeme na věčné časy budoucné.“ V radě městské tehdy zasedali konšelé Jindřich Tapač primas, Vojtěch soukenník, Jakub Hánovec, Jan Súlek, Jan Myslík soukenník, Jan zeman, Vavřinec Štěrbič, Jan Pavlíkův, Šimon Borovský pekař, Matěj Zámecník, Blažej soukenník a Jan Picek. Další té věci vyřízení stalo se r. 1493, kdy městská rada onen púllán někdy Vlašimského (35 korců) zadala měšťanu Janu Lojsovi pod dědičný nájem kopy grošů mišenských, z čehož mělo vycházeti na každý rok 20 gr. kněžím na faře za sloužení zádušních mší, 20 gr. žákům ve škole za zpívání, chudým ve špitále také 20 gr.¹⁾

R. 1478 skončila se válka s uherským králem, r. 1485 na sněmu Kutnohorském zjednán byl náboženský mír v Úechách, a odtud byl počátek nového rozkvětu živnosti a blahobytu v zemi. Nebylo to zásluhou krále Vladislava, slabého a finančního hospodářství neznalého, než byla to vrozená příčinnivost lidu českého, který ponenáhlu dával výhost krvavému řemeslu válečnému v službách domácích a cizích, a poctivou prací jal se těžiti z přirozeného bohatství země. Znamenáme tu vzrůst usedlosti v městě Berouně, hlavně přílivem obyvatelstva vesnického. R. 1483—90 stálo na bývalé zahradě dominikanů 14 nových domů, v nichž hospodařili, počínajíc na rolu k německé fortně, Havel Vrabský, Duchek Kotrba, Jan Šíp pekař, Gabriel řezník, Ondřej Vrbík, Vojtěch soukenník, Bartoš soukenník, Augustinec pekař, Jan Mníšek soukenník, Jíra Obžera hrnčíř, Jan kožišník, Václav Vavrle řezník, Potáček soukenník a v koutě ulice (č. 113) Jan Klanice soukenník. Na městišti pustého kostela Panny Marie byly 1486 domy Václava Střelečka a Kubika nožíře; na místě zbořeniště kláštera již 1486—92 byly nevelké domky, v nichž seděli Pavel

¹⁾ Nejstarší kniha smluv C. 6. Starších knih městských, jichž v tom snesení konšelském dotčeno, není více na jevě.

Januš (č. 111 a), Kuželka (č. 110), Vít Kúle (č. 109), Hodek kovář (č. 108), Konečnick švec (č. 74), na rohu do náměstí Duchek Křesák (č. 73 b); další domek do ulice k dolejší bráně r. 1484 stavěl Sigmund krejčí (č. 73 a); ve vedlejším domku teprve 1512 se nám jeví Tomek od brány, a v domku u samé brány r. 1515 Jíra kovář. Úhrnem vzniklo tehdy na klášteřišti 25 sousedských usedlostí.¹⁾

Některé velké domy městské odprodejem polovice byly děleny na dvě. Vladyka Jan řečený Jakoubek z Bezdědic, maje velký dům v rinku na rohu do ulice k masným krámům (nyní č. 87 a 88), r. 1489 prodal polovici toho domu Duchku Kloudovi, zvanému Charvát, za 40 kop gr., a podržel polovici nárožní (č. 87). Podobně učinil r. 1496 Blažej soukenník se svým domem na rohu u hořejší brány (č. 97, 96); nárožní polovici prodal Janu kožišníkovi za 35 kop, a zeď mezi domy i studnice měla býti oběma společná.

Jakož k obci náleželo 37 čtyřhranných bašt čili výkuší, krytých jehlancovými krovky, od r. 1504 je konšelé zadávali měšťanům pod zákup a dědičný plat. Tak čteme, že r. 1504 dali domek výkušem ve zdi městské za rathouzem Matěji Střelci za 25 kop zákupu a 1 groš výročního platu k obci. Baštu při hořejší bráně v levo zadali Janu Kútovi líkaři; nejbližší baštu v levo r. 1505 zadali Janu Vinopalovi, aby ji ustavěl a užíval vedlé slušnosti a opatrnosti. R. 1509 jmenuje se výkuš Štěchův nárožní za kostelem. A tak byly i jiné bašty osazovány od rodin městských.

Tehdáž vznikaly na předměstích nové usedlosti podsedků (subsides). Někteří měšťané majíce totiž dvory a grunty na předměstích, zadávali dílce těch pozemků novým osadníkům, aby tu stavěli si domky a chalupy, a z nich aby platili majitelům těch gruntů výroční plat. Poněvadž tito podsedkové k obci neplatili šosovních platů a nebyli zavázáni k obecním břemenům, tu vzepřeli se konšelé tomu nebyvalému poměru v městě. R. 1491 zemřela souseda Margreta Turkova, zůstavivši bratru svému Vojtěchu soukenníku své jmění, v to počítajíc dva podsedky v rybářích, Bártu bezuchého (platil 39 gr. úroku) a Maníka Vrtělku (platil 21 grošů). Než měl Vojtěch soukenník každého roku dávatí kopu grošů na maso žákům do školy. Tu konšelé r. 1498 přinutili Vojtěcha, že jim pustil vybírání těch úroků a tudíž i vrchní správu těch podsedků.

¹⁾ Sestaveno z téže knihy smluv dle nynějšího půdorysu města.

Vladyka Jan Jakoubek z Bezdědic držel od dlouhých let mimo dům v náměstí též nárožní dvůr na předměstí proti hořejší bráně a při něm značné hospodářství polní. Ten měl na svých gruntech celou řadu svých lidí poplatných; byli to Mach Prase hrnčíř (10 gr. a 2 kury polouletně), Beneš švec (17 gr. a 2 kury), Machek rybář (13 gr.), Pakosta hrnčíř (7 gr.); po $6\frac{1}{7}$ groších mu platili Jan Trmanda, Jan kožišník, Jiša, Říha Machkův, Hudinec, Kačka rybářka a Duchek Charvát; po 5 groších Šimon, Havel Rokytický, Kameš hrnčíř, 4 gr. platil Zmrhal, $2\frac{3}{7}$ gr. Klimeš šrotýř. Úhrnem tedy obnášel polouletní úrok 3 kopy, 51 gr., 3 peníze a 4 kury. Však ten vladyka byl nedobrý hospodář, který se zavadil těžkými dluhy u křesťanů i Tetínských židů. V těch dlužích zaň ručil pan Jan Chodauer z Lokte, německý vladyka v Rakovnici usadilý, a za to mu Jakoubek zapsal dvůr svůj. R. 1501 musil ručitel zaň platiti 120 kop, pak 62 kop dluhů městských, 7 kop dluhu židovského mimo 3 kopy lichvy. Jakoubek se s ním vyrovnával, jak mohl, a splácel, až zbylo všeho dluhu 120 kop; ale Chodauer děle nečekal a po rozsudku u zemského soudu dal se svěsti do dvora Jakoubkova. Ale Berounští nechtěli mu ten dvůr zapsati do městských knih, ježto vůbec nechtěli při obci míti nižádných pánů ani zemanů. Panoval tehdy v Účelách zlý spor mezi městy a šlechtou. Komorní soud v Praze dal nález, že Berounští jsou povinni vepsati onen dvůr Jakoubkův panu Chodauerovi do knih, a Berounští neposlechli. Konec toho sporu byl, že r. 1502 Jan Chodauer prodal onen dvůr za 230 kop Buršovi, sousedu z rybářského předměstí. Ony platy, které měl Jakoubek na lidech Berounských, již r. 1498 koupili konšelé za 110 kop hotových peněz pro dobro obce.¹⁾

R. 1490 došel král Vladislav po smrti Matiaše Korvína i koruny uherské, a zvolil stále své sídlo v Uhřích, odkudž málo přihlížel k věcem českým. Této nepřítomnosti královny užila šlechta česká, jakož prve na sněmích 1487–89 provedla porobu lidu selského, také k potlačování stavu městského. Páni a vladykové nechtěli tomu, aby měšťané král. měst vysílali své posly na sněm zemský jako stav třetí, ale aby byli poroby královými tou měrou, jako sedláci byli poroby pánů a vladyk. V tom smyslu sestavila šlechta r. 1500 nové zřízení zemské, a neprozřetelný král ten nový zákon schválil. Také jinak oni vyšší stavové škodili městům,

¹⁾ Vše dle nejstarší knihy Berounské; doklad k tomu má Archiv Český XII. 520.

když na svých statcích vařili pivo na prodej bez ohledu na milové právo měst, mnohé své vsi povyšovali na města a městečka a se schválením královským tam pořizovali trhy týdenní i výroční, a tak činili soutěž městům královským. Ale stav městský se nedal. Pražané a s nimi 42 měst královských, i město Beroun, r. 1500 srazili se pevně v šik na hájení svých práv a svobod, a na sjezdu v Praze usnesli se mezi sebou býti za jedno proti každému z lidí smrtelných, kdokoli by chtěl co podnikati proti právům a svobodám měst, a slavně ve spolek si slíbili, že nedají se zlehčovati nikým, byť i měli vojsko sebrati a po jistém počtu branných lidí z měst vyslati.¹⁾ Král Vladislav na urovnání té rozepře ku konci ledna 1502 zavítal do Čech a pobyl zde dva měsíce; ale přeceňoval sílu šlechty, a proto žádal měšťany za povolnost, a tak nic nepořídil. Spor mezi oběma stranami odtud stále byl napjatější, až se skončil smírem r. 1517. Za toho svého pobytu r. 1502 král vyznamenal konšely Berounské tím, že své listiny, jež prve opatřovali zelenou pečetí, směli pečetiti voskem červeným. Potom dne 25. května 1502 dal jim písemné ujištění, že nejsou povinni zemskému podkomořimu za výroční obnovu městské rady dávat 40 kop, jak na nich se žádalo, nýbrž jen 30 kop míšenských.²⁾

R. 1504 vydal král Vladislav ostrý mandát proti pikhartům čili českým bratřím, chtě tomu, aby ti pikharti buď opustili své bludy, aneb aby vyšli ze země. Jakou měrou ten mandát se dotýkal města Berouna, kde panovalo náboženství podobojí dle kompaktat Basilejských, nejsme poučeni. Ale něco členů jednoty bratrské tu bylo. K nim náležel Jan Mníšek soukenník, který 1490 držel dům (č. 117) na klášterské zahradě, potom jiný dům v téže řadě (č. 119), soukennický rám na parkáně u německé fortny a zabradu s vinicí; ale r. 1501 týž Mníšek „pigardita“ z města se vyprodal,³⁾ před vydáním královského mandatu. Než i po mandatu bydlelo v Berouně něco bratří, ač nikoli v tom počtu, aby zde měli vlastní svůj sbor. Na sjezdu bratrském v Brandýse r. 1512 byl mezi 18 staršími z bratří také br. Václav z Berouna,⁴⁾ a r. 1537 bratr Jan Nigranus přicházel tytýž z Brandýsa do Berouna, aby tu přihlížel k duchovním potřebám členů jednoty bratrské.⁵⁾

¹⁾ Archiv Český V. 217.

²⁾ Dr. J. Čelakovský Sběrka privilegií městských.

³⁾ Johannes Mnisko pigardita domum suam in vico theutonicali inter domos Ssmerhovsky et Krczkonis vendidit Paulo [Trlla] carnifici pro 58 $\frac{1}{2}$ sexag. misn. (Liber contr. 1.)

⁴⁾ Gindely Dekrety Jednoty Bratrské p. 2.

⁵⁾ Jireček Rukojeť I. 142.

V létech 1504—1507 byl ve službách české církve strany podobojí Filip de Villanova, biskup ze Vlach příšlý, biřmoval a světil žáky ke stavu duchovnímu. Od něho svěceno bylo též pět absolventů vysoké školy Pražské, rodilých z Berouna. a sice Václav Jakubův, Jan Mikulášův, Matěj Duchkův, Jan Janův a bakalář Diviš Petrův; ale dle těch jmen nelze vystihnouti, kterým rodům v městě náleželi.¹⁾

R. 1505 vznikla v Čechách domácí válka proti bohatým pánům Šlikům, zápisným držitelům kraje Loketského; nechtěli státi ke právu zemskému a dali se pod ochranu knížat Saských. Proti nim z nařízení pánů a vladyk na sněmu v Praze shromážděných nařízena jest branná hotovost zemská. K tomu vojsku dal hejtman Křivoklátský 60 pěších, pan Křištof z Gutšteinu a na Točniku 37, pan Pešík z Komárova 15, Karlikové ze Svárova na Popovicích 3, opat sv. Jana pod Skalou 4 pěši. Ale Berounští podlé Pražanů a jiných měst, nebyvše na onen sněm pozváni, neodeslali na tu vojnu ani muže, ježto nechtěli pomáhati k tomu, k čemu neradili.²⁾

Nebezpečným škůdcem stavu městského byl od r. 1506 vladyka Jiřík Kopidlanský, z pouhé zášti, že Pražané stíti dali jeho bratra pro spáchanou vraždu. S rotou ozbrojených pobudů potloukal se po zemi, přepadával měšťany, když jezdili na trhy, a buď je zabíjel aneb osekával; také vypaloval statky městské. Tak řádil několik let. Šlechta na oko zaň se styděla, ale ze zášti k měšťanům dávala mu bezpečný úkryt. Týž Kopidlanský poplašil i měšťany Berounské, když zvěděli, že 23. srpna 1508 u Čerhovic zloupil a zmrzačil Pražany jedoucí do Plzně na trh.³⁾ Z té příčiny odbyván byl v polovici září v Žebráce sjezd stavů kraje Podbrdského a Rakovnického, při čemž byli z Berouna konšelé Petr Modla a Jan Pavlikovic. Potom když došly z Uher královské listy o stíhání Kopidlanského, svolali krajští hejtmané Jindřich Krakovský z Kolovrat a Kunata Pešík z Komárova nový sjezd krajský na Žebrák ke dni sv. Ondřeje 1508, k němuž z Berouna vyslání byli konšelé Jakub Mírka bakalář a Mikuláš kovář, kteří na počtu panstva přivezli s sebou šest pinet Berounského vína.⁴⁾ Zatím Kopidlanský dávno se již vytratil z těch končin; již 14. září byl u samé Prahy.

¹⁾ Řehák Diarium biskupa Filipa z Villanovy.

²⁾ Archiv Český V. 316.

³⁾ Staří letopisové p. 289.

⁴⁾ Berounská registratura purkmistrovská 1508—1518.

Ku konci ledna 1509 došel do Berouna královský list, v němž oznamoval král Vladislav v své příští do Čech. Obávaje se moru, jenž tehdy řádil v Uhřích, vydal se s dětmi svými Ludvíkem a Annou a s hojnou družinou do Čech, a 10. února byl již v Praze. Chtěl, aby tříletý syn jeho Ludvík byl korunován za krále českého, svolal k 3. březnu valný sněm do Prahy, a 11. března konána byla slavnost korunování. Na tom korunním sněmu byli z Berouna konšelé Jan Nedvídek a Mikuláš kovář, kteří jménem obce podali korunovanému dítěti za dar stříbrný kofík v podobě kalicha s gotickými oušky a pěknou pukličkou, za nějž konšelé dali stříbrníkovi 41 kop 36 gr. Sami vyslaní Berounští protrávili z obecního měšce na tom sněmu přes 8 kop. — Na svátky velkonoční odebral se královský dvůr na Křivoklát, a Berounští tam poslali na počtu věrtel vína¹⁾ a věrtel svidnického piva.²⁾ Dne 30. května 1509 byl v Praze valný sjezd všeho stavu městského v Čechách, aby se uradili, jak se zastávat svobod stavu městského proti přehmatům šlechty. Z Berouna tam vyslaní byli Martin Bytovec sladovník a Jakub Hánovec soukenník. Potom dne 19. srpna 1509 byl v samém Berouně sněm panstva a rytířstva, jinak neznámý dle účele a průběhu, o němž v městských registrech toliko jest psáno: „Ctíce panstvo při sněmu, který v městě držán byl v neděli po nanebevzetí Panny Marie, vydali jsme za 32 zajdlíků vína 23 grošů a 1 peniz.“³⁾

Té doby měli konšelé Berounští ve správě města velkou tíseň finanční. Kromě královské daně pravidelné, 100 kop gr., jež tehdy se odváděly do komory královské vždy o hromnicích (summa hromničná), vybrali také sousedskou berni na počtu krále Ludvíka, po 4 groších z každé hlavy, a ty peníze vezli v polovici července dva měšťané do Prahy. A toho času uvalil král na stavy zemské novou daň. Nařídil totiž zemskou hotovost brannou na dobývání hradů pánů z Gutšteina, bohatých, nepokojných a vzpurných. Toho se lekli páni z Gutšteina, i poddali se králi na milost a vzdali mu své hrady Žebrák, Točnick, Rabstein a Příbram za

¹⁾ Nápoje tehdy ve velkém se měřily na vůz (16 věder), polouvozí (8 věder), věrtel (4 vědra) a vědro po 30 pintách, pinta po pěti zajdlíkách. Nákras onoho kofíku se nachází v knize městských účtů in margine, taktéž črtané poprsí korunovaného dítěte.

²⁾ Svidnické pivo nebylo ze slezské Svidnice dováženo, ale bylo to pivo po způsobu svidnickém vařené a vyležalé: později zvané bylo „staré pivo“.

³⁾ Registra purkmistrovská 1508—1518, dle nichž jsme děje města sestavili na ta léta, a již ten pramen dále citovati nebudeme.

náhradu 72.000 kop gr. Král Vladislav nemaje těch peněz, uvalil to břímě na celou zemi na místě nákladů, které by jinak vzešly z branné hotovosti proti Gutšteinům. Za každého pěšihů čítán byl ten výkup na $6\frac{1}{4}$ kopy gr., což by představovalo náklad na 11.000 pěších. Nevíme, za kolik pěších bylo dle rozvrhu platiti Berounským; ale bylo toho nad očekávání mnoho. I bránili se tomu prosbami za slevení. Ku konci srpna 1509 byli v té příčině u krále Jakub Mírka bakalář a Jan Hanovec; pěstounu krále Ludvíka a panu Václavu Košáteckému z Kolovrat vzdali na počtu dvě nové ručnice. práci to Jana Střelce, syna primasova, „aby za město přimlucvi ráčili býti ke králi v příčině slevení některé summy“. Jak pocho-
dili, nevíme.

Král pak si pospíšil, aby zhlédl nově získaný hrad svůj Točník. Ráno 16. září hnul se z Prahy s dítkami svými a se vši družinou, a odpoledne ve tři hodiny stanul v Berouně, kdež pobyl do druhého dne. Již před tím dali konšelé strouhati bláto z rinku a hlavních ulic a opraviti dlažbu. Byl tu zajisté velký šum s vítáním, ubytováním a uhostěním. Kde byly jaké stáje, tam vloženy byly koně, pro něž konšelé sehnali 4 vozy sena ($4\frac{1}{2}$ kopy gr.) a $9\frac{1}{2}$ korce ovsa (kopu a 35 gr.). Do královské kuchyně na radnici přivezli z Plešivce fůru dříví, z Chyňavy dva vozy uhlí, vyslali rybáře s nevydy na ryby, nakoupili kosů a drozdů, 2 kuroptve, 3 zajíce a jeřábka, dvorskému řezníku dali 3 voly, 3 telata, 19 skopů, 3 jehňata, kozla, koupili ze Záptačí (Ptáku) a Gdýčiny 27 husí (po 6 gr.). po sousedech 10 liber sádla, dva polty slaniny, 81 vajec, k tomu mléka, másla, medu, octa, cibule, petržele, řetkve, kmínu a krupice, mnoho chlebů, věrtel jablek i břeskví, opatřili 4 vědra vína kromě piva. Druhého dne ráno, když královský dvůr se zdvihal k Točniku, vykoupily od dvorského řezníka pozůstalé maso za 2 kopy, zbytek vína za 2 kopy, a 40 gr. dali mu jako bibales (zpropitné). Nedlouho potom konšelé poslali za králem na Točník vína za 8 kop 42 gr., 6 sudů piva (3 kopy), 16 korců ovsa; o sv. Havle poslali králi Ludvíkovi koš hroznů, 28. listopadu tele, 3 jehňata a něši jablek. k vánocům několik zajíců. Splátky za tyto dary, na dluh sjednané, táhly se do r. 1513.

Tato ochota ke králi dobře se vyplatila Berounským. Dne 18. prosince 1509 přijel do Berouna zemský podkomoří Burjan Trčka z Lípy a obnovil městskou radu. Noví konšelé Matěj Střelec primator, Jakub Mírka bakalář, Jakub Hanovec, Martin Karčín, Jan Nedvídek, Šimon Borovský pekař, Řehoř Mostník, Jakub Mladota, Šimon Jarošů, Jakub Broum Zákostelský, Petr Skopec

a Jan Černoorský zachovali se k němu uctivě, zaplatili jeho útratu, kterou i s družinou svou jízdnou sdělal v hostincích u primasa Matěje Střelce (č. 69), u Jakuba bakaláře (č. 1) a u Martina Karčina (č. 86), všeho za 13 kop 55 gr. Ale že mu dali toliko povinnou taksu 30 kop za obnovení rady, tu onen bohatý a pyšný vladyka se hněval, pokládaje to sobě za urážku, a odjel s pohrůzkami. Také žaloval u krále na Berounské, kteří pak 15. ledna měli stání na hradě Pražském. A tu král vydal nález, že Berounští nejsou povinni dávatí podkomořimu za obnovení rady více než 30 kop míš. taksy, ale nižádný poplatek pode jménem ostružného. Dne 13. února 1510 opustil král Prahu, aby předsedal sněmu v Kutné Hoře. Na tom sněmu zastupovali obec Berounskou Martin Karčín sladovník a Šimon Borovský pekař. Jednalo se o smír šlechty s městy; ale strany byly neústupny, a po bouřlivých výstupích skončil král sněm a odebral se do Uher. Čechy ho již více nespatriily.

Pan podkomoří Burjan Trčka těžce to nesl, že svou při s Berounskými o taksu podkomořskou prohrál a místo 40 kop jen na 30 kopách musil přestati. Od poslední obnovy městské rady se vystřídalo v Berouně ve čtyřnedělních lhůtách jen 10 konšelů v úřadě purkmistrovském, a 2 konšelé čekali na své purkmistří, hle, již přijel 20. září 1510 pan podkomoří a obnovil radu městskou, v jejíž řadě byli Jakub mlynář primas, Jakub Hánovec, Jakub bakalář, Martin Karčín, Jan Nedvidek, Václav Kolčava, Matěj Vavroušek, Mikuláš kovář, Jan Potáček, Matěj Kojata, Jan Šíp a Pavel soukenník. Byla to obnova důkladná, neboť ze staré rady byli jen 4 řaděni do rady nové. Ale jak se podivil pan podkomoří, když nový primas mu doručil holou taksu 30 kop, bez ostružného 10 kop. I pohnal radu Berounskou před pana Petra z Rožmberka a jiné pány, kteří za nepřítomnosti královny byli zemskými hejtmany, a obvinil ji z neplacení ostružného. Ale páni hejtmané více si vážili vůle královské než hrdý pan podkomoří a nepřisoudili mu ostružného. Však páni Berounští jinak udobrili podkomořiho, když mu darovali dvě nové ručnice po 2 kopách, 2 hákovnice po 4 kopách veskrz výrobky Berounských puškařů, a tak měli od něho pokoj. Hůře se v tom vedlo jiným městům, jakož v říjnu 1510 podkomoří na Kouřimských vynutil ostružné přes všecka jejich privilegia.¹⁾

Mrzutý soud měli Berounští 1508—10 s vladykou Janem Jakoubkem z Bezdědic, někdy sousedem svým, a jeho spo-

¹⁾ Staří letopisové p. 327.

lečníkem Zikmundem z Baště. Předmět sporu není jasný, ale zdá se, že Berounští byli obžalováni z nesprávnosti, které se snad udály při zabavení a prodeji Jakoubkova dvora za hořejší branou roku 1502. Berounští, jež v té při zastupoval slovtuný právník Pražský Mistr Jan Pašek, jen na vedení svědků a jízdy do Prahy vydali přes 22 kop. Ale na konec zůstali v právu, a Zikmund z Baště pak s nimi po dobrém se smluvil o náhradu škod.

Nemalé zaměstnání způsobilo v oněch létech časté nebezpečí od zbojníků, jichž počet se množil přibýváním chudoby u drobné šlechty, pro níž se nedostávalo služby vojenské. Na sněmích tehdy vydávány byly ostré nálezy o stíhání zhoubců zemských, poválečů a rejtharů. V Berouně v srpnu r. 1511 důkladně spravili městskou birgovnu (šatlavn) a tytýž vysílali sousedy i podruhy na stíhání zločinců. Na jaře 1511 přivedeno bylo několik jatých lotrů do Berounské šatlavy, a odtud je odvezl měšťan Hovorka s několika jinými do Prahy, a lotři těm průvodcům svým spilali „habartů“. V červnu 1512 stíhán byl zbojník Zubák od Berouna do Hořovic; r. 1514 vydáno bylo na stravování vězňů přes 1½ kopy. V srpnu 1515 tu vězelo několik lotrů, a za svědky povoláni byli někteří vůkolní páni, kteří na obecní útraty popijeli vína, když ti lotři taháni byli na skřípec. Naopak páni Berounští bývali jako svědci proti lotrům, právně tázaným na Karlštejně, Žebráce i Hořovicích, a přinášeli s sebou víno Berounské na poctu pánům.

Z nehod, které tehdaž navštívily město, zaznamenáváme veliký mor dobytčí, který řádil okolo 1. listopadu r. 1510. Tehdaž vyplatili obecnímu pastýři Kunelovi 40 grošů za vláčení mrch z města, a pro obecní dvůr bylo třeba zjednatí nové stádo skotu. Veliké neštěstí potkalo město r. 1512 v pátek po rozeslání apoštolů (16. července), kdy v domě Antoně Borovského pekaře v české ulici (nyní č. 51), vyšel ohněň, který při větru jihozápadním za panujícího sucha strávil obě řady domů v české ulici i českou fortnu, v níž sesulo se klenutí; dále nesly se plameny k náměstí, zasáhly radnici, kdež shořely krovy i štíty dřevěné a prohořely stropy, a odtud shořely též domy na klášteře až k německé fortně. Celkem shořelo 40 domů a krovy přilehlých bašt městských. Hašení bylo nesnadné, ježto mlýn městský u dolní brány, kterým se hnala voda do nejbližší bašty a odtud do nádržek městských, nepracoval pro správkou jezu, takže jeden silný chasník sám musil kolem točiti, aby šla voda do města. Ihned vyslali konšelé posly s dopisy do měst královských s prosbou za pomoc pohořalým; do Prahy, Žatce a Loun vyslány deputace o tu věc.

Zvláště obětavý sběratel na pohořalé byl soused Řehoř Kyselíčka krejčí, který sám pohořev a schudnuv, chodil od města k městu po sbírkách. Týž potom zemřel r. 1518 v městském špitále; zaplatili zaň na pohřeb, a sice kněžím 8 grošů, žákům zpěvákům 6 gr., kumpánům školním groš, mendikům (t. j. špitálníkům) od svíc 2 gr., zvoníkům 6 gr., za čechlík (rubáš) 40 gr., za libru svíc 10 gr., hrobníkům 4 gr., od obsilání literátů k pohřbu groš, ošetřovatelce 5 gr. — Co do vydatnosti oněch sbírek na pohořalé známe toliko příspěvek z města Rokycan v 10 kopách. Z pohořalých nejrychleji stavěli koňšelé pro obec, přikryli a sklenuli českou fortnu, do r. 1515 obnovili radnici s věžkou a štíty dřevěnými, na nichž v barvách octem připravených malován byl městský erb. Potom obnovili jehlancové krovy na baštách, jež opatřeny hliněnými makovicemi. Do věžky na radnici opatřili nový bířický zvon u Bartoše zvonaře v Praze. Náklady na to byly veliké, ježto kromě dříví z městských lesů, cihel a vápna z obecních pecí zakoupení musili koňšelé 117 vorů dříví po 37 gr., kromě toho dříví z Hudlic za 10¹/₂ kopy, a mzdy vyplatili mistrům a pomahačům přes 90 kop míš. Ale domy shořelé v ulici české dlouho zůstávaly v rumech, a nejdéle dům, v němž vypukl požár. Byl ještě spáleništěm do r. 1808, a zdá se, jakoby propadl obecní klatbě za to neštěstí, jež odtud vyšlo.¹⁾

Koncem srpna r. 1512 vypravilo se valné poselství českých stavů ke králi do Uher, aby na srdce mu vložili potřeby království Českého. I stav městský tu byl valně zastoupen; za město Beroun jel statný koňšel Mikuláš kovář, jenž od obce dostal dobrého koně pod sedlo, dvě krátké ručnice, a do vaku mu dala žena pečenou hus, bílý chléb a „dva velká seyry Plzenská“, začož od obce dostala 26 grošů. Tam v Budině vymohli si poslové z měst zvláštní slyšení u krále a prosili ho, aby se jich ujal proti šlechtě, slibující vždy jednati ve prospěch jeho. Ale nedomyslný král je odbyl nemilostivě, a tak dne 2. října se vrátili poslové městští s neveselým poručením. Než královská města nedala tím se másti. Již na sněmu v Praze 25. listopadu 1512 mluvili měšťané s důrazem, že nedají lehčiti práva svá. Když potom páni a vladykové dávali na jevo, že trhnouti chtějí na sebe i soudy v městech a tím zmařiti všecky svobody měst, tu viděli měšťané, že přišla doba rozhodná. Dne 15. června 1513 konal se valný sjezd vyslanců z měst královských

¹⁾ Krátkou zmínku o tom požáru mají Starí letopisové p. 335. Onen dům někdy Antoňův byl potom zahrádkou k vedlejšímu domu č. 52, až tu - 1808 Tomáš Mödr jirchář vystavěl dům nový.

v Praze; z Berouna tu byli primas Jakub Mírka bakalář, konšelé Jan Potáček soukenník, Petr Modla řezník, obecní starší Jan Nedvídek a Šimon Jarošovic. A na tom sjezdu se usnesli všichni hájiti svých práv brannou mocí; i zvolili za svého polního hejtmána knížete Bartoloměje Minstrberského, vnuka krále Jiřího slavné paměti, a slíbili mu dávatí výroční pocty 500 kop gr. Na vnitřní řízení jednoty zvolen stálý výbor 28 členů, v němž za Beroun zasedal Jakub Mírka, rodák Berounský, jsa bakalářem od r. 1504, městským konšelem od r. 1506, který máje po otcí dům hostinský u hořejší brány (č. 1) a dvůr na předměstí, r. 1512 sňatkem s Martou, vdovou Jiříka Pavlíkovic, nové jmění zdělal, a sice s ní držel dům v rinku (č. 77 u orla) a dvůr na dolejším předměstí s hojnými pozemky. Týž potom zdržoval se v zájmu své obce skoro stále v Praze; potom vyprodav se mezi léty 1516—21 z Berouna, usadil se v Praze na vždy. Po onom sjezdu Pražském pospíchali Berounští s opravou bašt r. 1512 pohořalých, opravovali hradby, čistili příkopy, a dřevěnou baštu na městské hoře, která r. 1510 větrem se sbořila, zase v náležitý stav uvedli na lepší bezpečí města. A jakož město bylo tehdáž sídlem znamenité výroby střelných zbraní, chovali v městském skladišti hákovnice i tarasnice na obranu hradeb. Již r. 1509 zjednána nová tarasnice u Kříže puškaře, která se nabijela librou prachu (za 8 gr.); hned potom Matouš kovář vrtal nové dělo (bombarda) za mzdu 2 kop. R. 1512 pořízeny nové hákovnice dvě za 6 kop. Zásobu střelného prachu schovávali v dolejším sklepení Pražské brány. Dle úmluvy poslali konšelé 20. března 1514 Pražanům 30 kop gr. k nákladům spolkovým podlé jiných měst.

Král Vladislav zatím prozřel k lepšímu posuzování stran v Čechách, a vida, že větší díl panstva se obohacuje na ujmu královského důchodu, kdežto měšťanstvo slibovalo jednati pro dobro královo; naklonil se přízni ke stavu městskému a pojal zvláštní důvěru ke knížeti Bartoloměji Minstrberskému, jehož věrných služeb potom užil. V červnu r. 1514 ocitl se král v Uhřích na velkém nebezpečí. Shromáždív zemskou hotovost uherskou na obranu proti Turkům: ke zprávě, že s války sešlo, posílal onen lid zase domův. Ale týž, skládaje se z robotných sedláků, nerozešel se, nýbrž mstil se šlechtě za všechny útisky loupením, pálením i vražděním. Také král byl na velkém nebezpečí od nich. Tu kníže Bartoloměj na jeho ochranu sbíral v Čechách vojsko. Již o sv. Jakubě byl z Berouna Martin Karčín v Praze, aby zvěděl, kolik mužů

z Berouna má vypraveno býti; zároveň položil 9 kop pro knížete Bartoloměje. Tak činila i jiná města. Dne 2. srpna přišli do Berouna vojáci z Plzně a Klatov, a když nazejtří hýbali se dále ku Praze, vyšli s nimi vojáci Berounští, nesouce střelné zbraně a náboje; a tak to vojsko, dosti prý úpravné, dne 3. srpna přišlo do Prahy,¹⁾ kdež Berounští, vedeni Mikulášem kovářem, u Bartoše zvonáře přikoupili 15 liber prachu po 8 gr. U Čáslavě trhli k ostatnímu vojsku knížete Bartoloměje, kterýž pak 6. srpna hnul se do Moravy a do Uher. Dne 22. srpna přišli k Budínu a tam tábořili do 12. září, starajíce se o bezpečí královo. Potom se pomalu vraceli domův na Trenčín a Moravu, a o sv. Havle byli Berounští zase doma; s nimi přišli též Klatovští pod panem Martinem Lichvicí, jemuž v Berouně dali počtu vína, než ubíral se dále. Tehdy obdržel kníže Bartoloměj nových 9 kop z Berouna.

O dalším účastu města v běhu obecném zvidáme málo. Tehdáž obíhala v zemi daremná mince Gerlická, a to vinou mincmistra Jindřicha Tunkle z Brnička, který dobrou minci Kutnohorskou šantročil do Zhořelce (Gerlice), kdež předělávána byla na minci chatrnou. Za to král onomu mincmistru odňal úřad, a na sněmu o sv. Václavě r. 1515 byla ta Gerlická mince zakázána. I v Berouně bylo té škodlivé mince mnoho, a hlavně přicházela městským clem. V obecním měsíci po zákazu sněmovním bylo jich shledáno za 3 kopy 1 groš a 4 drobné, a byli konšelé rádi, že od nich je koupil soused Jindřich Nekožný kramář za kopu dobrých grošů mišenských.

Kníže Bartoloměj Minstrberský, jsa ve službě králově, utonul 2. dubna 1515 v Dunaji u Prešpurka, a 13. března 1516 umřel v Budíně král Vladislav, o čemž zpráva stihla do Berouna 23. března na Hod Boží velikonoční. Koruny jeho obě zdědil 10letý syn jeho Ludvík, jsa potom 6 let pod poručenstvím polského krále Sigmunda a císaře Maximiliana. Za ten čas měla šlechta všecku zvlí v zemi a vedla si vždy pánovitěji. Proto byly sněmy zemské toho času bouřlivé. Již na sněmu 28. dubna 1516, na němž z Berouna byli Jan Střelec a Pavel soukenník, měšťané nechtěli svoliti k berni, dokud nebude vyřízen spor o vaření piva. A během roku 1517 schylovalo se v zemi k občanské válce. V Berouně se aspoň k ní připravovali a pořídili si několik nových děl tarasnic, ze kterých Matěj puškař poprvé na zkoušku střílel. Ale přičiněním staříckého pána Viléma z Pernšteina způsobeno bylo na sněmu Svatováclavském

¹⁾tafi letopisové p. 366.

v Praze konečné smíření měst se šlechtou. Měšťané uhájili tím své právo, zasedati na sněmích a míti účast v zákonodárství. Byli tehdy v městské radě Jan Střelec primas, Jakub Hlaváč mlynář, Mikuláš kovář, Pavel soukenník, Jan Potáček, Martin Karčín, Jan kantor, Jan Nedvídek, Matěj Mostník, Vavřinec Mostník, Jan Pícek hrnčíř a Jan Kohout, kterážto rada zasedala od 11. května 1517 po celá dvě léta.

R. 1520 po příliš teplé a suché zimě zuřil v Čechách divný mor od jara do jeseně. Mřelo prý mnoho lidí, zvláště mladých, ve třech dnech po onemocnění při dobré paměti a krotce, až ku podivu bylo; a kdož leželi na marách umřeli, byli jsou pěkní, coby spali. Také v Berouně rádil ten mor, a po roce 1520 znamenáme značný schodek v měšťanstvu. Umřeli tehdaž Martin Karčín, Jan Potáček starý, Petr Modla, Jan Kordovaný soukenník, Duchek Hrdina, Vít Kadlec, Fráňa bednář, Bavor, Jiřík Obžera hrnčíř a mnozí jiní. Hřbitov u kostela sv. Jakuba již nestačil přijímati mrtvých těl, a proto koupili konšelé od vdovy Anny Příbramské velkou zahradu na hořejším předměstí mezi městskou horou a mlýnem Bibovým; dolejší díl položený ke mlýnu prodali Janu Němci pod úrok 20 grošů, hořejší díl určili na nový hřbitov, na němž brzy potom stavěli kostelík Matky Boží. R. 1525 dědil po Anně Příbramské bratr její Jan Krček, kterýž z dobré vůle zřekl se všech splátek, které od městské rady měl obdržeti za krchov Matky Boží, a nad to dal na stavbu kostelíka 20 kop miš.¹⁾

R. 1523 vybírána byla v Čechách přetěžká berně na zaplacení královských dluhů, a sice po groši z každé kopy hodnoty ze statků vidomých, tedy z domů i z pozemků; a kdo neměl jmění, platil z hlavy své, ani nádenníky nevyjímajíc. Téhož roku 1. neděli adventu (29. listopadu) zuřilo v krajině Berounské povětrí neobyčejně veliké při blýskání a hřímání, bořic domy, takže na Karlštejně prý hrůzou ledva na živě zůstali; také v Únhošti, Praze a Mladé Boleslavi ten víchř zle řádil.²⁾

Od roku 1517 kázal v Saském městě Wittenberce doktor Martin Luther mnohé novoty náboženské, které záhy se přenesly do Čech. Z toho vzniklo rozdvojení mezi vyznavači církve podobojí; jedni chytali se učení Lutherova, druzí ale drželi se starého řádu vedlé kompaktat Basilejských a spojili se s stranou katolickou, v jejímž čele stál pan Zdeněk Lev z Rožmitála, nejvyšší

¹⁾ Liber contractuum k r. 1525.

²⁾ Staří letopisové 462—463.

purkrabí Pražský. Tak rozstoupil se národ na dvě strany. Z toho vznikla v Praze roku 1524 veliká bouře, kdež přívrženci starého řádu, vedení mistrem Janem Paškem ze Vratu, opanovali město a vyhnali přívržence novot. Co tehdež v Berouně se dělo, není podrobně známo; jisto jest však, že Berounští, vyjímajíc ty nečetné z jednoty bratrské, drželi se starého řádu církve podobenjí a stejně smýšleli s mistrem Paškem. To se ukázalo r. 1526, kdy král stroje se do války s tureckým sultanem Solimanem, volal Čechy na pomoc. Šlechta i měšťané strany novotářské, chtěje zalíbiti se králi, rychle táhli vojensky do Uher a přišli k místu v čas. Ale nejvyšší purkrabí Lev z Rožmitála s Pražany, Plzenskými i Berounskými pozdě se hnuli do Uher a byli ještě na pochodu, když došla zpráva žalostná, že pod Muháčem byl král Ludvik od převahy Turecké poražen a na útěku zahynul 29. srpna 1526. Toho času truchlivého spravovali v Berouně úřad konšelský primas Jan Krček, Jindřich Nekožný kramář, Pavel soukenník, Jan Střelec, Jan Potáček soukenník, Jiří Kolda zámečník, Jan Kohout řezník, Jiří Hykeš ze Schova, Martin Sýkora soukenník, Vavřinec mydlář, Václav Lošek a Jindřich Modla řezník.

Vnitřní poměry za Jagajlovců.

Zbytky starého hrazení města jsou svědectvím, že rozloha vlastního města Berouna byla od prvopočátku tatáž, jako nyní. Kolem města v obdélném čtverhranu rozkládal se hluboký příkop, který ale časem bylo třeba čistiti od různého smetí tam naházeného. Z příkopu zdvihala se zeď první, zvaná parkán, do takové výše, aby sáhala obrancům až po prsa. Za ní bylo prostranství zelené, ovocnými stromy vysázené, jemuž říkali „na parkáních“; do vnitř bylo to prostranství omezeno vlastní městskou zdí, opatřenou hojnými střílnami pro tarasnice, hákovnice i pro ruční střelbu. Z té zdi vynikalo jako podnes 37 bašt čili výkuší podoby čtverhranné, svrchem opatřených krovem jehlancovým, který byl kryt ohnutými cihlami (jeptiškami), a ozdobený hliněnou makovicí. Od r. 1504 zadávány byly výkuše mnohé za bydliště chudšího lidu městského. Vchodem od jihozápadu do města byla jako nyní vysoká a mohutná brána věžná, goticky sklenutá, opatřená dubovými a těžce kovanými vraty. Při této hořejší (svrchní) bráně stávala dřevěná a hlinou polepená chýška (kobka) a bydlel

v ní branný (celný), kterýž vybíral z přespólních povozů a soumarů městské clo. Na hořejší pavlači pod krovem bydlel hlásný trubač (tubicen). jinak „trubka“ zvaný, který troubou dřevěnou ohlašoval obyvatelstvu každou hodinu, a umělým troubením na kovový nástroj zvěstoval, že blíží se vzácní hosté. Nebezpečí ohlašoval zvonem ve krovu zavěšeným. Na té věži byl již r. 1508 umělý stroj hodinový (orloj) ve správě souseda Koldy zámečníka, jemuž konšelé za tu práci platili na každý rok po dvou kopách grošů. Podobná brána věžná vedla do města od strany východní, a nazývala se dolní brána. I tam bydlel hlídač branný (speculator), a ve krovu byl rovněž zvon poplašný. V jihovýchodní hradbě asi u prostřed byla nízká branka či fortna německá, goticky sklenutá, a na její ochranu byla hned vedlé veliká bašta (magnum fortalicinum); blíže severního rohu města byla gotická fortna česká (portula bohematicalis) s mostkem přes příkop.

Vnitř města z obšírného náměstí obdélného vedly na sever ulice česká (platea bohematicalis) k české fortně, ulice biřická čili Pánkova (platea Panconis), tak nazvaná po Pánkovi biřici, který vůkol roku 1500 byl hospodářem v birdovně čili v domě šatlavním, položeném v pravo na zadním rohu ulice, a potom ulice pod kostelem (platea subecclesia). Na východ vedla z náměstí ulice u dolejší brány, k jihu ulice na kláštere, pak mezi nynějšími domy v náměstí čís. 80 a 81 byla klenutá ulička, kde v předu byly krámy šmajdérské, v zadu krámy hrncířské čili lámpanky (lehmbänke); dále z rinku vedla k jihu ulice pod masnými krámy (nyní Pivovarská) a druhá nad masnými krámy (nyní Slabecká). Mezi oběma v zadu za domy č. 85 a 86 byly masné krámy, jichž zařízení na díle podnes jest patrné. Díl nynějšího domu u korun (č. 90) byl překlenutou uličkou směrem jižním, a tam se nacházely chlebnice čili krámy pekařské. Zašly asi požárem r. 1544, a více jich není připomínáno. Nynější ulice německá dělila se tehdy na dvě; dolejší část se nazývala ulice klášterní, hořejší část pak ulice německá, za níž již 1490 se jmenuje ulice v Hrdlořezích. Z náměstí vedla k západu ulice u hořejší brány, z níž k severu podél hradeb vedla ulice zákostelská, a ta pokračovala se ulicí hradební až k fortně české. Roku 1490 již jmenuje se těsná ulička krchovská, tak jak nyní vede z plzenské ulice ke kostelu děkanskému.

Na porovnání dávné osídlenosti v Berouně se stavem nynějším podáváme místopis vlastního města uvnitř hradeb z r. 1500. Na

náměstí v rohu vedlé radnice byl dům hostinský Matěje střelce († 1511), jehož choť Kateřina měla těžký soud 1501 s Janem Hlavsou Pražanem o dluh 39 kop 44 gr. míš., 50 zl. uherských a 7 zl. rýnských.¹⁾ Vedlé u dolní brány byl domek Václava tkalce. Rathouz (praetorium) měl věžku se zvonem, jímž se vyzvánělo k zasedání rady. V přízemku byly místnosti hostinské, nahoře radni světnice velká i malá; v zadu byl obecní pivovar, konírny a kurník, před radnicí kamenný praněk. Vedlé radnice byl dům Jana Vaňkovic (č. 67 a 66); v dalších domech v té řadě seděli Klíma švec (č. 65). Řehoř Karban krejčí (č. 64), a Tlemek sladovník (č. 63). Odtud do české ulice byly domy těchto sousedů: Kubík Mladoch (č. 62 a), Matěj krejčí (č. 62 b), Mikuláš nožír (č. 61), Matěj Slinta řezník (č. 60), Jan Houska pekař (č. 59), Petr vodák (č. 58), Prošek střelec (č. 57), Jan Hálek (č. 56) a Václav Crlik (č. 55).

V bloku domů mezi českou a biřickou ulicí byl u české fortny dům Jana Marvána (č. 53 a), vedlé něhož hospodařil Ondřej Hrstka hrncíř (č. 53 b), Jan Širůček (č. 52), Antoň Borovský pekař (č. 51), Tomáš bednář (č. 50 a), Vavřinec Marván (č. 50 b), Matěj Replika (č. 49), pak Ondřej Hrstka v druhém domě svém (č. 48). Dále na rohu do náměstí držel dům a pivovar Martin Bykošský (číslo 47), vedlé na náměstí držel dům statný konšel Mikuláš kovář (č. 46), dále Řehoř Mladoch (č. 45), Jan Juda (nyní kůlna), Jan Nedvidek (č. 44), Jan Mokřý (Madidus) (č. 43), Václav Mladoch (č. 42), Prokop Lojsa (č. 41), Duchek Hrdina sladovník (č. 40 a), Michal Ujec (č. 39) na rohu do ulice biřické. Odtud do téže uličky byla Koutková ze Skříple (č. 40 b), Důra sedláková (nyní pusté místo), Fráňa bednář (č. 41 b), Janeček švec (nyní holá zeď) a pak na rohu k hradbám byla městská šatlava či birdovna. Odtud do těsné uličky hradební seděli Beneš švec, Vít tkadlec (č. 18), pak za pustým místem byl dům Jana Černožského soukenníka.

Ve čtverhranu od biřické ulice ke kostelu: na rohu proti šatlavě Vít Kobos, vedlé v biřické ulici Slaviček kovář, Jakub tkadlec, Matěj Vystrčil bečvář (č. 19), Jan truhlář, na rohu do náměstí Petr Modla (č. 38), Jan Súlek (č. 37), Jan Papal (č. 36) Matěj Vavroušek (č. 35), na rohu ke kostelu Matěj Kůta (č. 34) odtud v ulici pod kostelem Jan Skok sladovník (č. 23), Šim. soukenník (č. 22), Jan Červený (č. 21), Duchek Mudroch (č. 2)

¹⁾ Původal nám laskavě dr. J. V. Nováček z knih Staroměstských.

† Jan Ev. Seydl,
starosta města od r. 1861 do r. 1868.

Farní kostel sv. Jakuba otočen byl dosti skrovným hřbitovem hrazeným, jehož zdi byl přístup ze čtyř stran. Od hřbitova úzkou uličkou oddělen byl čtverhran domů, jehož místo nyní vyplňuje děkanství s hospodářskými přístavbami a zahradou. Tam stál ode dávna dům farní (domus plebani), při něm do zákostelské ulice skrovná budova školní, vedlé byl dům a pivovar Jana Zimy, pak dům Býčka (Bajček) soukenníka, Václava Straky sladovníka, který svou sladovnu měl hned vedlé na rohu proti hradbám; na druhém rohu do ulice pod kostelem byl dům Jana Švamberka soukenníka, a na druhé straně proti krchovu seděli Václav Sýkora a Václav Spědik.

V ulici zákostelské podlé hradeb stálo tehdy devět domů. U samé brány byl dům s pivovarem a sladovnou (č. 1 a, b, c), kde r. 1485 hospodařil Jan Mírka sladovník, po něm 1506 Jakub Mírka bakalář, vedlé Jakub Broum, zvaný Kubík Zákostelský (č. 2), Matěj sklenář (č. 3), pak přes uličku ke hradbám Matěj Osmík (č. 4), Petr kamenník (č. 5), Jan Prechlik (č. 6), Havel Rokytský (č. 7), Vít Váchův (č. 8), a vedlé nárožní bašty Jan Šimráček kožišník (č. 9).

V řadě domů, jež od jihu přiléhaly ke hřbitovu, seděli měšťané: Na rohu k hořejší bráně (č. 26) Augustínek Brůna soukenník, který v zadu ke hřbitovu měl sladovnu; v čísle 27 Jan Skok sladovník, v č. 28 Jan Potáček soukenník, na rohu do uličky krchovské Matěj Hasáčert (č. 29), na druhém rohu Václav švec (č. 30), vedlé na rohu do náměstí Šimon Borovský pekař (č. 31), vedlé v náměstí Vavřinec Štěrbík (č. 32) a Jan Pícek (č. 33).

V řadě domů od hořejší brány až po nynější ulici slabeckou (nad masnými krámy) byl na rohu proti bráně Jan kožišník (č. 97), Blažek soukenník (č. 96), Jan Hroník (č. 95), Tomáš Karas (č. 94), Matěj Vranovský (č. 93), Matějček (č. 92), Janek Kocura švec (č. 91), Jaroš soukenník (č. 90 u korun), Martin Bytovec (č. 89 a), Mikuláš Kolda zámečník (č. 88) a na rohu Jan zeman z Bezdědic.

V další řadě na polední straně náměstí byl nárožní dům Mikuláše Vodičky, kterýž dům r. 1501 koupil Martin Karčín, vedlé dům Markéty Kocourkové kovářky; na místě obou domů stojí nyní hostinský dům u českého dvora (č. 86); vedlé na rohu do ulice pivovarské (pod masnými krámy) byl dům Bedřicha Tapače soukenníka (č. 85), přes ulici na rohu seděl Jakub Hlaváč mlynář (č. 84), vedlé Řehoř mostník (č. 83 a), Vavřinec Koptišův (č. 82), Václav Nelibec (č. 81 u růže), Václav mostník (č. 80), Jindřich Tapač soukenník (č. 79 u orla), Jan Pavlíkovic (č. 78),

Jiřík Pavlikovic (č. 77); nynější domy č. 76 a 75 na rohu ke klášteru byly tehdy jedním domem Václava Maňasa kováře.

O měšťanech, usadilých na gruntech kláštera, kostela a zahradě dominikanů, byla již řeč na svém místě. V řadě proti bývalému klášteru jdouc od náměstí vedlé č. 75 seděl v domečku Martin Marečkův, dále ve zvonici klášterní (č. 107) Havel soukenník, vedlé něho v domku Jan Korýtko soukenník, odtud na roh do ulice klášterní byla zahrádka s rámem soukennickým, vedlé do klášterní ulice byla zahrada k domu u orla se sladovnou, dále domky Šišův, Petra zedníka a Martina Komínka, pak domy Petra pekaře, Martina Stříbrského soukenníka (č. 106), Duchka Rarůžka, odtud do ulice pod masnými krámy byly dva domy, kdež seděli Jan kotlář (č. 104), Lojsa starý (č. 103) a byl tam též pivovar Mostníkův (č. 83 b). Naproti vedlé masných krámů byl dům Bartoše bednáře. Od masných krámů do ulice německé, kde nyní dům č. 102, byl r. 1500 dům Bartoně řezníka, r. 1516 rozdělený na dvě, v nichž seděli Křista řezník a Matouš Kropáček krejčí. Odtud přes ulici (slabeckou) byl v německé ulici dům a pivovar Jíry Žáka; vedlé byl Bartoň Myslík soukenník, pak Václav Kavka soukenník (č. 151), Matěj Bečka bednář (č. 101), Pavel řezník (č. 100), dále, kde nyní holé zdi, byly tři domy, v nichž seděli Václav Červenka soukenník, Petr Lošek soukenník (1512 rozděleno na dvě), Petr Klauchovec sladovník, na rohu Martin Samček (č. 99), a vedlé do ulice ke bráně dům Pavla Vypadlého (č. 98).

Protější strana německé ulice vykazuje k r. 1500 na rohu k německé fortně dům, sladovnu a pivovar Jakuba Hánovce (č. 126), vedlé seděl Václav Tučen řezník (č. 127), Jan Shýbalík (Shajbalík) pekař (č. 128), Šimon Bláhův sladovník (č. 129), Kilian soukenník (č. 131), odtud přes uličku Jakub Hazmburský soukenník (č. 130), Havel Chmelíř zeman (č. 132), Jan Juda čili Žid (přezdívkou, č. 133) a Jan Šíp pekař (č. 135).

V zadu té řady, v uličce zvané Hrdlořezy, byly sladovny Hánovcova, Šimona Bláhů a Jana Judy, i pekárny Shýbalíkova a Šípova. V druhé řadě Hrdlořezské byly skrovné domky, a sice: u fortny německé na rohu seděl Havel pivovarník, Jána Súlva, přes uličku ke hradbám Havel pekař, Havel Vrabský; vedlé byl domek Hrdlořezovský (č. 143), kdež 1483 umřel Hrdlořez soukenník, a vdova jeho Voršila vdala se za Řehoře Klecha soukenníka, jemuž po domku zůstalo jméno Hrdlořez. Ve vedlejší chalupě bydlel Petr z Kosovy hory, a poslední domek v té řadě, pod baštou, držel Izaiáš Vrták puškař.

O rozloze stavení na předměstích nelze mluvit s určitostí, a to pro nepravdivost jejich založení. Za hořejší branou bylo předměstí svrchní, kdež bylo nemálo stavení hospodářských a chalup řemeslnických. Od r. 1520 byl tu při silnici ke Královu Dvoru hřbitov, na němž do r. 1525 vznikl kostelík Blahosl. Panny Marie. Za ním byla obecní pastouška a pak obecní kovárna, zvaná Kaceřov, při níž byla brána Kaceřovská, jež v čas nebezpečí zavírala silnici. Pod městskou horou byla obecní vápenice (calciburna) a cihelna. Ke svrchnímu předměstí se čítalo předměstí hrnčířské a rybářské. Na temeni městské hory bylo obecní pastviště a silný srub dřevěný na ochranu města; na jižním svahu té hory byly vinice. Při Litavce byly zde 4 mlýny, a platily do důchodu Královského po 4—8 kopách gr. stálého úroku. Pod samou fortanou německou byl mlýn Bohuškovský, u kamenného mostku mlýn Kuřátkovský při cestě k Tetínu, která v čas nebezpečí se uzavírala brankou Kuřátkovskou. Pod novým hřbitovem byl mlýn Bébovský a opodál v lukách mlýn Chramostův, později zašlý.

Za dolejší branou bylo předměstí dolejší. Vedlé brány pod hradbou městskou k severu byl od r. 1404 špitál sv. Alžběty s kaplí, níže ke Mži bylo několik koželuzen a barvírna, a na tom pravém břehu řeky dva mlýny, Hylantovský pod českou fortanou, a obecní mlýn sladový, z něhož se hnala voda vzhůru do nejbližší bašty, kde pod krovem byla nádržka cínová, odkudž šel tok vody po trubách do městských kašen dřevěných. Od dolejší brány přímo ke Mži při cestě ku Praze stály chalupy staré a nové lázně, a podlé nich po předním mostě přecházelo se na ostrov, kde zase byly dva mlýny. Proti obecnímu mlýnu byl Petrův mlýn, proti mlýnu Hylantovu byl mlýn Maňasův (nyní ostrovský) založený r. 1437. Od předního mostu při mlýně Petrově vedla vozová cesta na příč ostrova k velkému mostu dřevěnému, sroubenému na silných pilotech, jež byly chráněny dubovými splzy proti návalu jarního ledu. Svrchem měl most střechu šindelem krytou. Poprvé se ten most jmenuje r. 1353, kde jest řeč o dvoře paní Jarušky na Závodí blíže mostu. Toto Závodí, někdy ves Brod, bylo hlavní částí dolejšího předměstí. Byl tam velký obecní dvůr s ovčínem, dvorce hospodářské, chalupy řemeslnické, a mívalo to předměstí Závodské vlastního richtáře, dosazovaného od městské rady. K Závodí byly čítány též viska Nižtice, dvůr Sulkův s lesem na vrchu, kterýž statek dle pozdějšího držitele Jíry Herinka ze Vráže nazván byl „na He-

rinku“; taktéž i dvůr Záptačí, 1485—1534 v držbě rodu Hykšů ze vsi Schova (Hyskova).

Za králů Jagajlovců zmáhaly se živnosti při městě. Dědiny orné (role) držely se v lánech (po 70 korcích), půllánech, čtvrtích, menších dědinách. Vůkol r. 1500 prodáván byl blízký lán za 150—175 kop, lán v Brodcích za 110 kop, půllán u Počapli za 27 kop, ke Lhotce za 17 kop. Zasívány byly hlavně pšenice a ječmen, žita méně, ovsa málo. Značné bylo setí hrachu. Zřídka bývá zmínka o jiných plodinách polních. R. 1516—17 platil korec pšenice za 18—22 gr., žita za 13—23 gr., ječmene 10—12 gr., ovsa 8—10 gr. — Z plodin zahradních oblíbeny byly mrkev, zelí, cibule, petržel a ředkev. Nápadné jest množství chmelnic, ač rozlohou byly skrovné, pod 2—4 větele. Jedna byla za německou fortanou, jedna v Rybářích, několik pod Ostrým v Rymaních (nad výtoní vorů), celé řady chmelnic byly v Brodcích, v Podole, pod Košovem, v Brdatkách, pod průhonem, pod Dědem, pod Plešivcem, na Herinku i v Nižtici. A k tomu zakládány byly chmelnice nové. R. 1490 rozdělil Jan Štíčka svou roli ku Praze na 7 dílů; 4 díly prodal po 10 kopách, tři díly zadal sousedům pod úrok 5 grošů, aby na těch dílcích sdělány byly chmelnice. Podobně Jíra Janečkovice zadal svou roli ku Praze pod úrok na vysázení tří chmelnic. R. 1491 vznikly nové chmelnice pod Ratníkem (Ratinka), na stráni pod Rájovem (Járov) a na Nedamílu. — Na slunných stránkách a úpadech bylo drahně vinic. R. 1483 se jmenuje šest vinic na Ostrém po 3—10 kopách hodnoty, několik jich bylo na městské hoře, mezi nimi vinice farní; ta byla v r. 1484 dána v pěti dílech pod zákup, takže pro záduší vyšlo zákupních peněz 69¹/₂ kopy a stálý úrok 38 gr. 4 haléře, z čehož polovice náležela faráři, polovice záduší. Celé řady vinic byly v Brdatkách, v Děvulkách, u průhonu, na Vepřku, na Homoli, na Zábudí i nad Nižtici. Nové vinice vznikly od r. 1490 na polích pod Plešivcem, pod Ostrým, 1506 sedm nových vinic na polích k Herinku, jiné v úlehli pod horami (šachtami) Vavříkovými, na farním poli za svrchním předměstím. Na větších vinicích byly lisy, domky na lisování vína, a Berounské víno mělo dobrý odbyt. Na všech vinicích byly též ovocné stromy, jako břeštkve, jablka, hrušky, třešně a višně. Hojné byly i louky; některé položeny byly k Herinkům, velká louka obecní (pratum curiale) byla v Podole vedlé louky farské (pratum plebani), jiné byly v Nižtici, v Brodcích, pod Košovem, z nichž jedna zvaná byla Mnichovka (pratum Monachorum), jiné za Košovem podlé staré řeky (Litavky). Velká louka v panvi pod

Plešivcem r. 1505 byla prodána za 130 kop; r. 1487 vymýcen byl díl lesa pod Plešivcem a zadán pod úrok 8 grošů na sdělení louky.

O chovu dobytka jdou na onen čas skoupé zprávy; než jest jisto, že kromě koní a skotu chovalo se tu mnoho vepřového dobytka, zvláště u mlynářů a pekařů, kteří z dalekého vùkolí, až od Příbramě, kupovali hladové kusy po 40—50 gr., a pak je drželi při žiru prachu a otrub. Dobrý kůň v létech 1508—1518 se kupoval po 5—6 kopách, krmný vůl po 4—5 kopách, pěkné tele bylo za 42 gr., skopec za 18 gr., jehně za 8 gr., kozel za 22 gr., kámen sádla za 16 gr., polet slaniny za 20 gr., krmná huš za 6 gr., kopa vajec (v září) za 6—8 gr.

Obec Berounská měla v lesích svých v Plešivci a ke Lhotce svobodnou honbu zvěře. Na podzimní honby přizývali konšelé vůkolní šlechtu, jinak kdykoli se zavděčiti chtěli komusi v Praze neb jinde darem zvěře srstnaté neb pernaté, vysílali někoho z městských puškařů (střelců) do lesa na čekání jelenů, srnců, hluchých tetřevů, jeřábků, aneb na lov zajíců a kuroptví, za to mu dali slušné bibales. Zajíc se cenil v 6—7 gr., pár kuroptví po 4 gr., jeřábek ve 2 gr., a srnec, kterého r. 1509 poslali mistru Paškovi do Prahy, cenili v 40 gr.

Za časů Jagajlovských Berounští se čile ujímali průmyslu. V pěkném květu byla výroba zboží z kujného železa. Vlastních hutí při městě nebylo, ač se jmenují tu za Nižtíci „hory Vavřikovy“, „hory Jablunkovy“, a obojí úhrnem „šachty“. Ale dolování v nich zašlo. Hotové železo se kupovalo z hutí a hamrů vůkolních; v Popovicích byla huť vladky Karlů ze Svárova a starší hutí byly pod Schovem a Nižburkem; poněkud z cesty byly hutí Chrbiny a Holonohy, obě nad Nenačovicí při potoce Kačickém. Uhlí pálili pro Beroun vesničané z Chýňavy a z Hudlic. Četní byli v městě kováři, kteří mimo hrubou práci vyráběli hřebíky a rozuměli též vrtání hrubých děl vojenských. V létech 1483—1526 tu byli kováři Václav Maňas, Václav Kocůrek, Mikuláš, Hlaváč, Petr a Pavel, Vít, Jíra, Duchek, Racek na klášteře, Matouš Hodek, Ambrož, Matěj Škola, Martin na Kaceřově, Hylant za hořejší branou, Řepka, Slováček a Kříž. — Také puškařství zaměstnávalo v dílnách mnoho rukou. Mistři toho řemesla zvali se střelci i ručníkáři, vyrábějící háky, půlháky, dlouhé i krátké ručnice. Výroba ručnic počala se asi r. 1450 v Itálii, odtud rychle přešla do Francie a Němec, a v létech 1483—1526 jmenují se v Berouně puškaři Matěj střelec († 1511) a syn jeho Jan, oba

velmi zámožní, dále Václav Střelček starý, Petr, Vavřinec, Pave Prošek či Prochánek (Procopellus), Izaiáš, Vaněk Nedvidek, Běn Mikuláš Širůček, Martin Špička, Chramosta i Zika. Co vyrábít kuší starého rázu se jmenuje Vaněk šípař. — Se střelci v jedno cechu byli zámečníci Matěj, Had, Mikuláš Kolda správce městského orloje, Václav ze Žebráka, Petr Manda, Marek i Šime Potáček. — Byli tu i nožíři (cultellifabri) Duchek, Petr, Řehoř Luňák, Kubik a syn jeho Vít, Jan, Vachek, Havel i Barto K pohodlí jejich byla šlajférna pod mlýnem ostrovským. Dá se tu pro onu dobu jmenují Kříž platněř, Petr jehlář, Mat konvář (cínář) a Duchek zlatník.

Hojní byli hrnčíři (lutifiguli), jako: Jan, Václav a Jín Obžerové, Jan Kameš, Čbánek, Macháč (Mach Prase), Bár bezuchý, Maník Vrtělka, Martin Samček, Picek, Mikuláš Pakost Marek, Michal, Václav, Jan Vrabkočka, Jan Trčka a Martin Koz Hlínu k řemeslu kopali na polích „v hlínkách“, a dobré dí jejich chváleno bylo v Praze a jinde v zemi.

Zedníci se tu jmenují Jakub, Jan a Vojtěch, vedlé nic Zikmund kamenník a Petr zedník i kamenník (murator et lapicida). Však více zaměstnání tu měli tesaři Jan, Bohuška, Diblík, Trlice, Štěpán z Otročiněvsi (všichni r. 1508), Vodička a Martin Zahradka. Bývaly tu časté opravy mostů, jezů a mlýnů, a většina domů byla budována buď veskrz ze dřeva, aneb měly jen spodní podezdívky. Při stavbě takových budov konalo se napřed rouber pak mšení (ucpávání štěrbin mechem), pak lepení (t. j. dřevěné stěny byly vymazávány hlinou) a pak bílení. Roku 1508 byl ze Hroník lepič, vedlé něho Ondráček pokrývač. Dále se jmenují sklenáři Havel a Matěj, kteří ze sklárny Broumsl kupovali kolečka do oken. Byli tu i dva truhláři (cistulatores) Václav a Martin. Četnější byli bečváři (vasatores), Matěj, Barto Fráňa, Tomáš, Jiřík,¹⁾ Petr, Vaněk a Kotlas, vedlé nich Pav kolečnik a košinář. Hasičské náčiní, korbely, kbelíky a úsi kožené r. 1517 tu sdělávali němečtí dělníci od Chomútova. Koláři tu byli Matěj Tabule, Jiří, Řehoř a Jan.

Vydatná byla výroba loketního zboží. Jmenují se tu tkalci (telae textores) Jan Bureš, Petr, Stanislav, Václav Doubrava, Václav Matěj, Marek, Šimon, Vondráček, Vávra, Brada, Trmanda, Hav Opšelka a Martin Opršal. Bělídlo pláten od roku 1483 bylo i v ostrově ve Mži mezi mlýny, z něhož Petr tkadlec platil úrok.

¹⁾ Divně mu přezdívali „Prdichvůstek“.

3 gr. k obci. Ve velkém počtu zde byli tehdy soukenníci (pannifices) na mnoze zámožní. R. 1483—1526 se tu jmenují toho řemesla Vojtěch, Jaroš a jeho syn Šimon Jarošovic, Jindřich a Bedřich Tapačové, Duchek Kotrba, Tomáš Vrzák, Petr Lošek, Augustínek a syn jeho Bartoš, Jan Mníšek (do r. 1502), Václav Sýkora, Řehoř Klech, Jakub Hazmburský a syn jeho Jan, Antoň, Jan Myslík a po něm Bárta Soul, Jakub Hánovec, Blažek (Bláha) u hořejší brány, Jan Černožorský, Jan Tměj, Jan Paveza, Jan Kavka (Kavinus) a syn jeho Bartoš, Pavel Vypadlý, Vávra Staněk, Václav Červenka a Jan Klanice. Hotové dílo sušili soukenníci na rámech, jichž největší počet byl na parkáně klášterském; kupovány byli po 9—13 kopách gr. Soukennická valcha byla od r. 1509 při mlýně u německé fortny. K soukenníkům se druží Matěj postřihač a barvíři (coloratores) Tomáš a Jan.

Koželuzi tu byli Šimon, Jíra (koželouzek), Jan Čert, Zikmund, všichni v příkopě pod městskou zdí podlé špitálu ke mlýnu Hylantovu, Jan Žid (Juda) při Litavě, Matěj pod obecním mlýnem a Jan Moravec v Rybářích. Dále vyskytují se v městské knize kožišníci Jan Šimráček za kostelem, Jiřík, Jakub, Štěpán, Tomáš a Bartoš, dále ševci Jan Kamarét, Mikuláš, Havel, Jakub Bilek, Kliment (Klíma), Beneš, Vaněk Pelech, Ondřej, Janeček, Jan Holý (Calvus), Michal Ujec, Václav Léto, Marek a Konečník, krejčí Řehoř Kyselička, Zikmund Matoušek, Václav, Martin Mráček, Jan Lojsa, Matěj, Vávra, Jan, Jiřík Ornát, Šimbn, Bartoš a Matouš Kropáček. Dále se uvádí r. 1509 Káča švadlí s příhanou Křiklavá a Vřesklavá, která prodávala také kožin a jiné koření, Anna krumplérka a Pavel vačkář (bursator).

Pekařství provozovali Václav, Jiránek, Jan Shýbalík, Ješek Šíp, Havel, Petr, Šimon a Antoň Borovští, podlé nich Kříž mazanečník, Jakub koláčník, perníkáři (artipiperatores) Jakub a Jan. — Řezníci sekali maso na masných krámcích v uličce mezi nynějšími ulicemi slabeckou a pivovarskou. Všech krámů tu bylo 26, z nich jeden pronajímala obec, jeden náležel faře, a čtyři náležely komoře královské (panství Královu Dvoru), a sekána byla tam na prodej vysoká zvěř z honitby královské. Řeznictvím v Berouně tehdy se živili Václav Lačen, Václav a Martin Tuční, Matěj Jírka, Václav Hovorka, Petr Modla, Matouš Bába, Jindřich, Pavel, Prokop Lojsa, Gabriel, Jakub (Kubík) Mladoch, Blažek, Martin Komínek, Václav Karčín, Jan Vavrle, Jan Slinta, Kodet a jiní. — Z jiných živnostníků jsou nám známi: mydláři Procházka a Vavřinec Mostník, Jan vinopal, rybáři

Blažej Truclík, Duchek Kodrs, Matěj, Řiha i Vávra Malý; lékaři (sběratelé bylin léčivých) Jíra a Matěj Kůta, posléze lazebník, majitel nové lázně za dolejší branou.

Hlavní podstata městské živnosti záležela v sladovnictví a pivovarství, chráněných právem milovým jako jiná řemesla. Ve všech městech královských byl obyčej, že vaření piva směli se ujmáti majitelé domů uvnitř hradeb. Tak bylo i v Berouně; zde vyňaty byly z várečného práva toliko chalupy v Hrdlořezích a městské bašty obydlené. R. 1520 sečtli jsme v Berouně 17 pivovarů a 21 sladoven, ovšem napořád závodů skrovných. Měšťané, kteří vlastních sladoven a pivovarů neměli, sladovali pšenici a ječmen dle úmluvy na sladovnách sousedských, a v jistém pořádku vařili na pivovaře rathouzním; pivo pak čepovali v domech svých aneb prodávali je výčepníkům.

Jiné závody byly obecní cihelna a dvě obecní vápennice na svrchním předměstí; kámen vápenný byl lámán v lomu v Orku (Ostrém), na hoře zvané Němec, někdy až u Schova a Loděnic; vždy v květnu se přiváželo 140—180 vozů kamene do vápennic; na vozbu zjednány byly povozy z vůkolních vsí, až z Dušník a Drahelčic; z fůry se platilo po 2—3 groších. Dříví k pecím vozili sedláci ze Hředlí, Zdic, Hudlic, Nesvačil, Mněňan i Železné za dobrý plat. Při obecním (panském) mlýně byla i pila na řezání prken sosnových i dubových.

Poloha města na hlavní trati obchodní z Prahy do Bavor svědčí o tom, že v Berouně byl obchod čilý; když v zemi byl pokoj. Bylo tu zajisté živo od povozů velkých i malých, od cestujících jízdných i pěších. Svědčí tomu i clo (ungelt) vybírané v hořejší bráně. Výnos toho cla v okrouhlém počtu roku 1509 obnášel 64 kop, v dalších letech 71, 64, 85, 83, 78, 85, 82 kop, a roku 1517 již 116 kop 35 grošů mišenských. Přední domy hostinské byly tehdy dům Martina Karčina (č. 86), dům Matěje střelce (č. 69 vedlé radnice), obojí na náměstí, a dům Jakuba Mírky bakaláře (č. 1 vedlé hořejší brány). Zdali již tehdy se konal v Berouně výroční trh na den sv. Jana stětí, toho nikde jsme se uptati nemohli, a registra purkmistrovská 1508—1518 nikde neudávají příjmu tržného. Za to jmenují se tu kotce či krámy (instita) a lámpanky (lehmbänke, hrnčířské krámy) v uličce mezi domy č. 80 a 81 na náměstí, kde kramáři (institores) prodávali koření, řecké víno sušené, papír (kniha po 3 gr.), vosk, křídou, lyčence a j.. šmajdění prodávali kované zboží Normberské (šmajd), manželky řemeslníků prodávaly tam výrobky domácí,

zvláště loketní zboží a hrnce. Jest také nejedna zmínka o prodeji železa Cáhlavského (z Horních Rakous) a Jevinského (od Plzně) v prutech a palejznách (pfahleisen) po 10—16 groších.

Skrovné zprávy máme o rodácích Berounských z doby Jagajlovské, kteří se dávali na studia akademická. Již výše jsme jich uvedli pět, kteří 1504—1507 došli svěcení na kněžství strany podobojí. Důstojenství bakaláře pražské akademie dosáhl 1479 Jakub z Berouna, 1499 Matěj z Berouna, 1504 Jakub Mírka z Berouna,¹⁾ který v letech 1511—13 byl zde primatorem, a téhož roku 1504 Diviš z Berouna, roku 1515 Matěj z Berouna, 1519 Jan z Berouna, který pak přiženiv se do hojného statku vdovy Jana Střelce, přijal jméno Střelec a zaujímal v letech 1525—69 vynikající postavení v Berouně.²⁾

Správa města konala se tím řádem, jak jsme vytkli v prvotních dějinách města. Než v řadě 12 osob konšelských, kteří se vždy po 4 nedělích v úřadě purkmistra střídali, zvláště byl vyznamenáván první z nich dle pořadí jmenovaný, a tudíž první místo v radě zaujímající; nazýval se primas, primator (protoconsul); jemu náležel vrchní dozor nad statkem a důchodem města, a ve věcech politických pronikal ve sboru konšelském jeho věhlas. Každý konšel dostával za své purkmistství 1½ kopy gr.; při obecním účtování o příjmech a vydáních snědla a vypila kommissí 3 konšelů a starších za 10—50 grošů, vše na obecní měsíc. Výroční obnovu rady vykonával zemský podkomoří maje s sebou hofrichtěře a svého písaře, k tomu i brannou čelěd jízdnou. Napřed ohlásil svůj příjezd po zvláštním poslu, kterému purkmistr vyplatil 15—18 gr. bibales (zpropitné). Pak vyjeli mladší měšťané na koních podkomořímu vstříc do Dušníků aneb do Cerhovic, pozdravili ho výstřely z ručnic a provázeli ho do města, kdež trubač z věže oznamoval jeho příjezd slavným troubením. Vycházeli hned konšelé, starší a sousedé ve svátečním úboru před město, vítali podkomořího pěknou řečí, uvedli ho do předního domu hostinského u Střelců; druhý den po slavné mši podkomoří obnovil radu, přijal účty od rady odstupující a odjel z města, provázen jízdou městskou na několik hodin cesty. Obecní útraty při takové obnově byly značné. Město musilo dáti podkomořímu 30 kop míš. taksy, a to mu ještě bylo málo, ač konšelé za něho a jeho průvodčí

¹⁾ Rodné jeho jméno Mírka jsme vyšetřili v knihách pozemkových. Akademikové při své promoci představovali se toliko křestním jménem s udáním rodičů. České jméno rodové se jim nehodilo.

²⁾ Monumenta universitatis Pragensis II.

zaplatili všecku útratu v hostinci, i okování koní a za vyprání prádla. Obnášelo to vše 13—14 kop. Menší byla útrata, když podkomoři za sebe vyslal hofrichtěře neb jen svého písaře. R. 1508 obnášela útrata hofrichtěře Jiříka Vraždy z Kunvaldu 6 kop, r. 1513 za písaře Václava Roztockého z Teplé 5¹/₂ kopy i s okováním 18 koní.

Řada primatorů se jeví takto: 1483 Jakub Hánovec soukenník, 1484 Václav Tučen řezník, 1485 Martin Maňas mlynář, 1486 Matěj Střelec, 1487 Václav Jablunka polař, 1488—95 Vojtěch soukenník, 1495—97 Matěj Střelec, 1497 Blažej soukenník, 1498 až 1502 Matěj Střelec, 1502—1504 Blažej soukenník, 1505 Jan Pavlíkovic, 1506 Jindřich Tapač soukenník, 1507 Jakub Hánovec starý, 1508—1510 Matěj Střelec, 1511 Jakub Hlaváč mlynář, 1511 až 1513 Jakub Mirka bakalář, 1513—17 Jakub Hlaváč, 1517—20 Jan Střelec, 1520—22 Jindřich Nekožný, 1522—24 Václ. Červenka soukenník, 1525 Martin Sýkora soukenník, 1525—32 Jan Krček soukenník.

Důležitý úřad radního písaře jakožto právního rádce městské rady a ředitele městské kanceláře držel od r. 1508 Tomáš Vlašimský bakalář, ale o masopustě 1510 slavě svatební veselí své, náhle zemřel.¹⁾ Potom do r. 1516 se jmenuje v té povinnosti Šimon bakalář starý, 1516—1535 Václav Lošek bakalář. Radnímu písaři pomáhal v práci rektor školní v čas prázdně; výroční plat písařský obnášel toliko 7 kop; ale měl písař zajisté svůj deputat ze dvora městského a případné důchodky. V obecní službě byl radní služebník (servus), biřic (birda), trubač (dostával 12 gr. na týden), branný v dolejší bráně (týdně 8 gr.), celný (7 gr.), dva příseční šrotýři, kteří sousedům odměřovali slad a chmel na várky, a slady vozili do mlýna, mimo to vyzbrojeni pomáhali k veřejné bezpečnosti; vodák, šafář dvorský, obecný pastýř a pohodný (šinderfár).

Jmění obce Berounské obsahovalo r. 1520 ves Březovou Lhotku se 4 sedláky, kteří městu platni byli úrokem i robotou. Les Plešivec dával netoliko palivo do radnice, fary, školy i šatlavy a deputátní dříví služebníkům obce, ale v čas potřeby tam káceno bylo dříví na prodej; v létech 1508—1518 prodáno bylo obecního dříví za 117 kop 18 gr. Od r. 1407 měla obec velký poplužní dvůr na Závodí s ovčínem, 4 lány rolí, velkou

¹⁾ 1510 ad 22 Febr: Obiit Thomas baccal. notarius noster, . . . qui virginem ducens in conjugem, eam non cognovit. (Registra purkmistrovská.)

loukou v Brodci, s chmelnicí v Podole a s vinicí. Ony 4 lány do roku 1515 pronajaty byly měšťanům; ale nájemné nescházelo se řádně, a proto ony role 1515 vzaty do správy obecní, která zjednala šafáře a čeledě. Mimo to držela obec nemálo rolí, luk, chmelnic a vinic směrem k vrchu Herinku, a ty grunty, zvané mostnictvo, pronajímány byly dočasně vždy některému zámožnému měšťanu, který nazýván byl mostníkem. Konšelé ten důchod mostnický schraňovali, ažby nastala potřeba opravovati mosty, zvláště most velký. R. 1489 koupili konšelé pro obec za 100 kop gr. svobodný dvůr v Počaplích s dědinami, lukami a rybníčky, pozůstalost to po Řehoři postřihači z Počapl; dvůr a role s jednou lukou sice roku 1503 odprodali za 40 kop Jirovi z Počapl, ale ponechali si panství nad tím dvorem, i louky a rybníčky, a na tom gruntě založili prostranný rybník na chování kaprů. V letech 1510—1517 utržili za kapry Počaplské 74 kop 47 gr. (kus po 3—5 gr.).

Dále držela obec mlýn při Mži u dolejší brány s pilou a vedením vody. Hrubý výnos toho mlýna byl do roka v průměru $62\frac{1}{2}$ kopy, z čehož užil obecní mlynář, zvaný „obecka“ $22\frac{1}{2}$ kopy. R. 1515 ujala se obec též mlýna Maňasovského na ostrově ve Mži (mlýn ostrovský), a „obecka“ spravuje i ten mlýn, dostával $43\frac{1}{2}$ kopy za rok. Teprve r. 1546 prodán byl ten ostrovský mlýn Janu Zavadilovi za 450 kop. Vedení vody z panského mlýna do nejbližší bašty nárožní a odtud do dřevěných stojanů vyžadovalo častého nákladu na opravu shnilých trub, při čemž dlaždiči měli vždy zaměstnání. Bylo město tehdy aspoň na náměstí a hlavních ulicích vydlážděno. Bláto z náměstí strouháno bývalo jen k bílé sobotě, kdy o slavnosti vzkříšení Páně ubíral se průvod se svátostí po náměstí, pak na podzim, kdy očekával se příjezd podkomořího na obnovení rady; mimořádně bylo strouháno vždy k příjezdu královu. Studniční voda vedena byla z pramenů u Rájova (Jarov) potrubím do dřevěné nádržky na náměstí.

V obecném mlýně chování byli vepři v hojném počtu při žiru, a 1508—1518 prodáno bylo krmených vepřů za $195\frac{1}{2}$ kopy pro obecní měšec. Z obecní cihelny mimo spotřebu městskou prodáno bylo v jmenovaných letech cihel a jeptišek (prejzů) za 194 kop. Vápna z městské vápenice za 175 kop. Obec Berounská vedla na svůj vrub dva dosti výnosné obchody. Na každý rok ukládala dvěma sousedům, aby jako obecní slanaři (solnaři) od bavorských kárníků kupovali sůl ve velkém množství, a tu aby buď v prosticích (bečkách) aneb na váhu prodávali jednotlivcům z města neb okolí,

n užitek z toho obchodu aby odváděli do obecního měšce. V letech 1508—1518 obnášel výtěžek z prodeje soli 153 kop. tedy za rok přes 15 kop. Podobně byli v Berouně dva obecní železníci, kteří za peníze obecní kupovali železo kujné od vládky Karly ze Svárova z Huti Popovské neb ze Kdyně (páně Karlovy huti), též u pánů Otů z Losu na Staré huti pod Schovem, a to železo prodávali místním kovářům, puškařům, zámečníkům a nožířům. Výtěžek z toho obchodu v letech 1508—1518 byl 84½ kopy gr. — Další příjmy měla obec z městského cla, které 1508—1517 vyneslo skoro 730 kop (průměrně do roka přes 81 kop). Městská výtěž. jež z vorového dříví se vybírala na kolové hrázi v Rymáních (za rybářským předměstím) vydávala za rok průměrně skoro 10 kop. Šrotýři z měření sladu a chmele odváděli 3 kopy 40 gr. Od r. 1516 vybíralo se i posudné z vyčepovaného piva, a to za dvě léta vyneslo 26 kop 18 gr. Městská berně sousedská (lozunky), ponůcky, daň nájemníků a podruhů, úroky z krámů a pozemků vynášely do roka 72—73 kop.

Do obecního důchodu plynuly též pokuty z městského soudu. Jeden případ smilstva, jehož se dopustila osoba konšelská, vynesl r. 1508 obci 5 kop, r. 1511 jiný případ 2 kopy. R. 1509 dali kostkáři 1¾ kop, r. 1510 tři kostkáři 30 gr. a hospodář kopu. R. 1515 dal jeden hospodář kopu viny, že takovou neplech u sebe trpěl, a 1516—18 dali kostkáři úhrnem 7 kop 41 grošů viny. R. 1510 dali tři nákladníci várek pro podvod po kopě pokuty. 1516—18 placeny pro takové provinění 2 kopy, a menší pokuty byly ukládávány pro zanedbání valné hromady vší obce.

Obecní výdaje se měnily dle časových potřeb. V devítiletí 1508—1517 se jeví takto:

1508—1509	. . .	459	kop	43	gr.	1	peniz.
1509—1510	. . .	504	"	55	"	3	"
1510—1511	. . .	424	"	12	"	1	"
1511—1512	. . .	508	"	10	"	5	"
1512—1513	. . .	481	"	41	"	1	"
1513—1514	. . .	443	"	48	"	4	"
1514—1515	. . .	386	"	3	"	1	"
1515—1516	. . .	407	"	40	"	—	"
1516—1517	. . .	376	"	48	"	—	"

Průměrně obnášela obecní potřeba peněz za rok skoro 444 kop. nehledíc k tomu, co spotřebováno bylo dříví na palivo, co dáno obecního dvora a co užito dřev, kamene, vápna i cihel

na stavby obecní, zvláště po požáru r. 1512. Značné vydání způsobovaly příjezdy vyslanců z Prahy, Kutné Hory, Tábora, Litoměřic, Žatce i Klatov, kteří v městě byli častováni jako milí přátelé. Také pana Zdeňka Lva z Rožmitála, náčelníka šlechty, kdykoli se z Prahy ubíral do Blatné a zpět, ctili vínem a dávali mu přípreže; taktéž ctili Hořovskou paní Litvínovou z Klinšteina a jiné členy šlechty; darováním ovoce a vína předcházeli si královské purkrabí na Karlštejně, Točniku, zvláště ale purkrabí Krivoklátského, jehož dobré vůle potřebovali v příčině výkazů dubových kmenů z Hudlic pro své mlýny, mosty a jezy.

K Berounskému šosu čili pod právomoc Berounského soudu náležely dvůr Záptačí (Pták), vsi Lhota Březová, Počaply s mlýnem Litohlavským, Černín, Trubín, dvůr Záhřivčí, Zdice i Bavoryně a svobodný dvůr v Rájově (Hvizďalka). Kdo nechtěl přestati na výroku z práva Berounského, mohl se odvolat ke právu Starého města Pražského, a nejednou se stalo odvolání k samému králi.¹⁾

O věcech církevních.

Od r. 1421 vyznávali Berounští víru strany podobojí; v letech 1425—34 byli v branné konfederaci s obcí Tábořskou, ač nelze udati, zdali a do jaké míry své církevní řady přispůsobili Tábořům. Za časů Jagajlovských spravoval se farář u sv. Jakuba v Berouně vždy konsistoří Pražskou strany podobojí. Patronátu nad kostelem, farou, školou i špitálem ujala se městská rada. Hojný někdy statek farní podlé zásad husitských rozdělen byl na f a r á ř s t v í, k němuž kromě domu a dvora farního se čítaly některé role, louka a chmelnice v Podole, na městské hoře zahrada, šafránice a vinice, jeden masný krám, a na záduší, které spravovali konšelé pro dobro kostela, školy a špitála, jmenujíce dva sousedy za úředníky kostelní, jiné dva za úředníky špitální, obojí pak vybírali úroky a přijímali odkazy. Jak vyřízen byl r. 1492 dávný odkaz Bussgangovský, na svém místě bylo vypravováno. R. 1505 odkázal Blažek soukenník svou chmelnicí na Podole, aby z užitku jejího bylo kupováno kostelní víno. R. 1512 odkázal Vojtěch soukenník 5 kop k záduší, a ty dány byly faráři na opravu archy Mostníkovské v kostele

¹⁾ Celá tato stať sestavena jest z register purkmistrovských 1508—1518 a z nejstarší knihy pozemkové (liber contractuum č. 1).

farním. R. 1514 přišly k záduší 4 kopy z odkazu Důry Kudrové. R. 1521 odkázal Havel Vrabský k záduší vinici, a ta byla zadána za $2\frac{1}{2}$ kopy zákapu a 5 gr. úroku. R. 1526 dala Dorota Šebestiánova z vděčnosti, že konšelé jí přirklí dědiectví po Anně Blažkové, 15 kop k záduší. — O opravách na kostele sv. Jakuba víme, že r. 1515 obnovena byla věžka sanktusová; tvar hlavního portálu kostela ukazuje, že průčelí přestavěno bylo v době Jagajlovské.

Faráři v Berouně, majíce přihlížeti k duchovní správě v městě, v osadě Počapelské a fliálky Hudlické, chovali sobě na pomoc kaplana. R. 1512 přijat za kaplana novokněz, který 29. června tu sloužil novou mši (primicí); k ní přijeli z Prahy páni preláti, t. j. členové konsistoře, a na jejich počtu dali konšelé vína za 35 gr. Farář užíval svých pozemků buď ve vlastní správě, buď zadával je pod úrok. Na místě desátku farního dáván mu byl z obecního důchodu deputát obilí, dříví, soli, ryb a vepřů. O štedrý večer posílali mu konšelé velké húsce, dva zajíce a šal masa, na bílou sobotu beránka neb kůzle, čtvrt telete a mazance. R. 1517 poslali na faru k velikonocům bílé mouky za 10 gr., vajec za 5 gr., tvarohu za 5 gr., květu muškátového za 4 gr., řeckého vína za 2 gr., a smetany za $1\frac{1}{2}$ gr., vše na zdělání mazanců.

R. 1506 tu byl farářem kněz Jan, který kus odlehlé své role dal Machu hrnčírí na sdělání vinice pod úrok 6 gr.¹⁾ R. 1508 byl tu farářem kněz Šimon.²⁾ Nejmenovaný farář zadal r. 1512 kus své dědiny vzdálené, od mnoha let trním zarostlé a neužitečné, na zdělání vinice pod úrok 8 gr. Štěpánu kozišníkovi. O sv. Jiří 1516 dal nejmenovaný farář polouletní výpověď ze služby své, a konšelé zjednali na jeho místo kněze Ambrože, dotud faráře u sv. Vojtěcha ve smradařích v Praze, a ten se přistěhoval o sv. Havle; konšelé mu koupili dva koně po 6 kopách a dali mu 13 korců ovsa, a v květnu na to 19 korců ovsa.³⁾ Ale dlouho tu nepobyl kněz Ambrož; již r. 1519 byl tu farář kněz Jan ze Žlutic, který kus dědiny farářské nad farhofem od cesty až k hlininkám zadal na sdělání šafránice pod úrok 12 gr. Než r. 1525 umřel, odkázal 50 kop na stavbu nového kostelíka Matky Boží na hřbitově zábranském. Po něm tu byl náměstný farář kněz Martin, který odcházejce, r. 1526 učinil řádný počet, že za farní pšenici a ječmen ztržil 29 kop 18 gr., z čehož od smrti kněze

¹⁾ Liber contractuum 1. k r. 1506.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

³⁾ Registra purkmistrovská k r. 1516—17.

Jana Žlutického vydal na stravu 25 kop 6 gr.; ze zbytku dány byly 3 kopy mzdy kuchařce farní. Od r. 1526 tu byl farář kněz Vavřinec, ale již o sv. Havle r. 1527 odešel na faru do Loun, kdež umřel r. 1535.¹⁾ R. 1527 Berounští přizývali k sobě kněze Viktorina, děkana v Litoměřicích, aby u nich byl farářem; ale bez výsledku.²⁾

Školní budova, skrovné stavení jednopatrové, stála v severozápadním rohu hřbitova vedlé domu farního.³⁾ Rektorem školy byl vždy mladý bakalář učení F. zského, přihlížeje k vyučování odrostlejší mládeže. V čas přimně vypomáhal v městské kanceláři, a jsa zběhlý v krasopisu a kresbě, sestavoval pro radní kancelář k vánocům nástěnný kalendář (minuci) za dar 6—9 gr. Kantor jakožto ředitel kůru a varhanik cvičil mládež chrámovému zpěvu; rektor i kantor měli byt ve škole, stravu u stolu farního, měli skrovný plat od obce a přijímali poplatky za zpívání o pohřbích. Žáci přespólní bydleli ve škole a stravování byli ze špitálské kuchyně. R. 1492 vykázáno z fundace Bussgangovské ročních 20 gr. na stravu žákovskou; r. 1491 odkázala Margareta Turkova ze statku svého výroční kopy gr., aby za to žákům vařeno bylo maso. Odrostlí žáci učice se humanitním předmětům u bakaláře rektora, sami učili mládež útlejší v počátcích literního umění. Říkali jim kumpánové; k svátku sv. Mikuláše chodili po domích přestrojeni za biskupy, a na radnici dostávali za to dar 4—6 gr., a za vánoční koledu 4 gr., kdežto ostatním žákům dávali konšelé za koledování 8 gr. Za zpívání o pohřbích také žákům vycházela odměna.⁴⁾

Z osob učitelských umíme jmenovati toliko k r. 1510 Blažka kantora, a potom Havla bakaláře, který se přistěhoval o sv. Jiří r. 1516.

Špitál městský, tak jak stával pod radnicí v příkopě k řece Mži, měl své úroky zjištěné na domích i pozemcích a měl podíl z důchodu zádušního. Před r. 1484 nařídil měšťan Ondřej Karas v poslední své vůli, aby z užitku jeho louky v Brodci vytápěna

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská, odvolává se k registrům nyní neznámým. L. Contractuum 1. O faráři Vavřinci laskavě nás zpravil dp. J. Štědrý, farář ve Slavětíně, našel o něm zápisek v bibli Ročovské.

²⁾ Borový Acta Consist. 1. p. 36.

³⁾ Náčrt školy in margine register purkm. k září 1510.

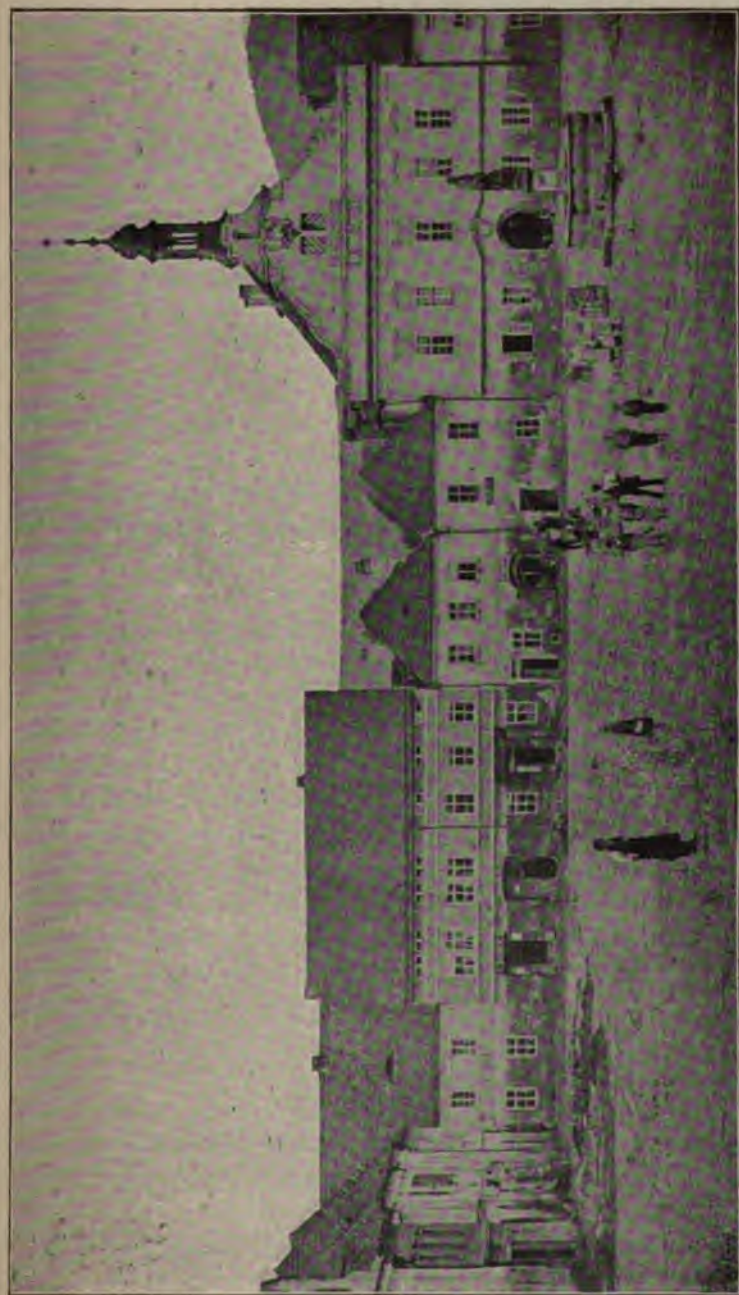
⁴⁾ Registra purkm. 1508—18. Liber contractuum 1.

byla lázeň pro chudé ve špitále 2—4krát do roka. Také měšťa Havel Nesnídal r. 1488 pořídil ve svém kšaftu, aby z užitku louky vinice a chmelnice za skalou Ořkem vycházelo chudým špitálníkům dvakrát do roka teplé koupání. R. 1505 odkázal Blažek soukenní tři postavy sukna na oděv pro špitálníky. Bývali také špitálníci zvaní k pohřbům, aby v průvodu na hřbitov nesli světla voskov a za duši zemřelého aby se mč. Za to dostávali dary.¹⁾

Isk _____
Sija

---

¹⁾ Liber contractuum 1. Registra purkmistrovská 1508—18.

Dolní část velkého náměstí po povodni r. 1872.

Město Beroun za prvních Habsburků.

(1526--1618.)

Po žalostném pádu krále Ludvíka u Muhače sešli se stavové čeští o sv. Havle na valný sněm v Praze a 24. října 1526 zvolili za krále Ferdinanda Habsburského, arciknížete rakouského, přihlízejíce k tomu, že měl za manželku Annu, sestru krále Ludvíka. Ferdinand v lednu 1527 s chotí přijel do Prahy a 24. února slavně byl korunován. Potom dosáhl i koruny uherské, ač s odporem velké části stavů uherských, kteří za krále přijali domorodého pana Jana Zápolského. Týž proti Ferdinandovi užíval vydatné pomoci tureckého sultána Solimana; odtud svalilo se na země české a rakouské veliké břímě válečných nákladů na obhájení Ferdinandových zájmů v Uhrích. Dne 29. srpna 1529 psali zemští úředníci do Berouna o velkém nebezpečí od Turků, žádajíce, aby k potřebě králové a všeho křesťanstva poslali k Vídni co nejvíce vozů čtyřspřežních.¹⁾ Soliman tehdy se 120.000 Turky táhl k Vídni a dobýval toho města od 22. září do 15. října; však ležela tam posádka statečná, mezi nimi 2000 Čechů hlavně z měst vyslaných, a musil sultán s nepořízenou odejít.

Na podzim r. 1529, kdy podkomoří obnovil městskou radu, do níž sazeni byli Jan Krček primas, Jan Střelec bakalář, Pavel soukenník, Jan Frčal řezník, Jiří Kolda zámečnick, Bartoš Kavka soukenník, Jindřich Modla řezník a polař, Jan Kohút, Václav Červenka, Tomáš Kavka, Ondřej Vrbík hrnčír a Jakub Prošek, a za městského richtáře Vít Kabas, vepsána jsou tato slova do knihy městské: „Odtud počíná se pečeti novou pečeti, a ta pečeť má erb celý městský, dvě věže a bránu, v bráně nedvěda a na zdech mezi věžemi voděnce, kterýž drží v pravé ruce meč,

¹⁾ Archiv Český XII. 211.

a v levé ruce štít, a na štítu lev jest, tak jakž od vejsady města erb byl, a pečeť stará měděná na sobě měla. A to pro paměť napsáno jest do těchto knih městských, neb před tím pečeti malou se pečtilo, kteráž toliko na štítu nedvěda měla.“¹⁾ Byla ta pečeť nová patrně zrobena ze stříbra a na řetězu stříbrném zavěšena, jak jiná města měla.

Dne 16. července 1530 přišlo od zemských hejtmanů, kdy král dlel mimo Čechy, do Berouna nařízení, aby na spolek se Slanskými honili rytíře Viléma Doupovce z Doupova, zhoubce zemského, který se společníky okolo lesů Krivoklátských se projíždí a tam své stanoviště má.²⁾ — V polovici května roku 1531 z prudkých dešťů vzedmuly se řeky u Berouna; Litava potrhala břehy, přilehlé pozemky zanesla pískem, takže z jedné farní role, r. 1528 zadané pod úrok 18 gr., potom jen 12 gr. úroku vycházelo. Voda vzala tehdy Chramostův mlýn, položený v lukách ke Královu Dvoru, a odtud ten mlýn zanikl na vždy. Podobná povodeň byla na jaře r. 1534 od řeky Mže a zbořila Petrův mlýn na ostrově u předního mostu, zkazila též městský jez. Vina dávána byla mlynářům, že jezy z míry zvyšovali na Mži i na Litavce, až náhlá povodeň jezy ztrhala. Když jezy zase byly zpraveny, povolali konšelé čtyři přísežné mlynáře ze Staré Prahy, a ti pro vyvarování budoucí škody při jezích po obou stranách zarazili koly a na nich cejchy vysadili, aby mlynáři užívajice jezů, nad míru těch cejchů vody nenadržovali povyšováním.³⁾ Pusté místo někdejšího mlýna teprv v r. 1541 Petr mlynář směnil s Janem Střelcem bakalářem za zahradu v hodnotě 15 kop, a bakalář tu zbuďoval mlýn nový, jež pak pronajal Petrovi.

Dne 4. března 1534 dosáhli Berounští na králi Ferdinandovi potvrzení všech výsad a svobod, které mělo od králů předešlých.⁴⁾ Následujícího roku 1535 shořelo nemálo dvorů a chalup na Závodí. Téhož r. 1535 stal se první případ povýšení Berounského měšťana do stavu erbovního čili do šlechty měšťanské. Byl to Jindřich Nekožný, r. 1509 kramář v městě, od r. 1512 choť zámožné vdovy Pavlíkovy, který bohatl obchodem, sladovnictvím a polářstvím. R. 1535 byl od vladyky Jeronyma Hrobčického z Hrobčic přijat za erbovního strýce, a odtud opustiv své jméno Nekožný,

¹⁾ Liber contractuum 1. k r. 1529.

²⁾ Archiv Český XII 344.

³⁾ Liber contractuum 1. k r. 1534.

⁴⁾ Čelakovský, Sbíрка privilegií městských.

psal se v městských knihách toliko Jindřich z Hrobčic; užíval erbu s dvěma korunovanými hady. Koupiv statek Chrústenice, zemřel r. 1549 a po něm dědila dcera Dorota, vdaná za Pražského erbovníka Burjana z Vlkanova od zlatého kříže.¹⁾

V těch létech šířily se v obyvatelstvu města Berouna, kde dotud vládly rády strany pod obojí, jež od řádů katolických málo se lišily, názory lutheranské; pracovala k tomu od r. 1530 konsistoř podobojí, a také akademie Karlova v Praze, vysílajíc do škol učitele, kteří starých řádů si nevážili a v tom i mládež vychovávali. A shledáme, že brzy nová ta víra německá měla převahu i v městské radě. Současně znamenáme v knize městské, že se usazovali v Berouně lidé s německými jmény. R. 1543 se tu usadili bratři Josef a Matěj Greynarové řezníci, 1546 Jindřich Hiltner krejčí, později Lukáš Kli kramář z města Mostu, který, oženiv se s Kateřinou vdovou Hůlovou, získal s ní dům (č. 91) v ulici k hořejší bráně, dále Martin Němec zedník, zvaný Tatar (snad pro chatrnou češtinu svou), Pavel Němec kameník, Jan Němec bečvář, Václav Redlich kožišník, Gregor koželuh, Havel Taušar jirchář a Bartoloměj rejmar (riemer — uzdař).²⁾

R. 1541 zmohli se Berounští k rozmnožení statku obecního. Blizký statek Gdýčina byl městu velmi příležitý a pro svůj les na Bílé hoře (Dědu) sliboval obci hojný užitek. Již r. 1511 vysílali dva měšťany na odhad toho statku, a umlouvali s paní Maternovou z Újezda, chtíce od ní ten statek koupiti. Ale na dobrý v tom konec uhodili teprv r. 1541, kdy koupili od vladky Sig-munda Kamýka z Pokratic Gdýčinu ves pustou s pustým dvorem a mlýnem, loukou zvanou Velísskou a lesem na Bílé hoře. Však poněvadž konšelům se nechtělo do nové stavby na tom statku, dne 1. října 1546 pronajali to pusté dvořiště „ve Gdajčině“ s hořejšími a dolejšími rolemi, loukou i s průhony Janu Střelci bakaláři za úrok šesti kop míš. Ale nájemce brzy se rozpáčil a 25. února r. 1547 to zlé hospodářství konšelům vrátil.³⁾

Od r. 1535 bylo v Čechách nápadné mnoho velkých požárů. Původci jejich byli cikáni, kteří smýkajice se po zemi bez valné překážky, konali Turkům službu špehářskou a ve službě turecké za mzdu vypalovali města v zemích krále Ferdinanda. Někteří

¹⁾ Vše dle pozemkové knihy č. 1. a 2. Rieger, Slovník Naučný, článek Hrobčický od A. Rybičky.

²⁾ Z téhož pramene.

³⁾ Liber contr. 2. k r. 1546. Sedláček, Kraj Berounský.

z nich za to pykali na šibenici aneb házení byli do plamenů; někteří na trápení vyznali, že od Turků byli zjednáni.

R. 1544 dne 13. srpna v noci vypukl v Berouně hrozný požár v domě Václava Modly řezníka v ulici německé (přiléhal zadem k domu u korun), shořela odtud celá ulice německá a klášterská i všecky domy na klášteře, všecky domy na polední straně náměstí, a odtud i radnice a nejbližší domy po té straně. Domy na mnoze dřevěné vyhořely do základů. Král Ferdinand již 18. srpna vykázal dříví z lesů Krivoklátských na pomoc pro pohořelé,²⁾ a není pochyby, že také odjinud posílány byly dary na ulevění bdy. Ale vždy zůstávala starost, jak sehnati peníze na stavbu domů; ti, jimž shořely domy nedávno koupené a nedoplatené, žádali za prominutí splátek purkrechtních (véruňků), a velkou nesnáz měli poručníci, nemajíce z čeho stavěti shořelé domy sirotčí. Mladý Jan Bytovec, sirotek po Janu Bytovci bakaláři, ohlásil před konšely, že svou spravedlnost na shořelém domě po otci pouští své matce, že zanechává studii a půjde na řemeslo. Mnozí měšťané prodávali svá spáleniště. Jiří Kolda prodal spáleniště domu na náměstí (číslo 79 u orla) za 20 kop Vondrovi řezníkovi, který tu brzy, ovšem zase ze dřeva, vystavěl dům k hodnotě 250 kop. Městská radnice zůstávala pak za nuzných oprav po 16 let, než začala se důkladná stavba nová. Ale dům Modlův, jakoby klatbě propadl, nebyl více stavěn, a roku 1580 přikoupil to pusté místo Havel Lošek soukenník ku svému domu u korun (č. 90).

A neminula ani tři léta, když na město se přivalila jiná pohroma. Král Ferdinand I., politik bystrého rozumu, pevné vůle a neobyčejné ráznosti, záhy se znelibil většině stavů českých; žádal na nich dokonalé poslušnosti, kteréž odvykli za časů chabých Jagailovců; vymáhal na nich pravidelné výroční berně, kterých potřeboval na obranu Uher proti Turkům, a nenáviděl náboženských novot, chtě, aby v zemi byli toliko katolíci a podobojí dle kompaktat basilejských. A přece již většina stavů, panského, rytířského i městského, oddána byla řádům Lutherovým, na díle i jednotě českých bratří, tvrdíce, že jsou pravé víry podobojí. Král pak, kdykoli měl pokoj od Turků, všecky novoty náboženské důrazně potlačoval. Napjetí mezi králem a stavy vypuklo ve zjevnou bouři, když bratr králův, císař Karel V., od r. 1546 vedl válku s protestantskými stavy německými, jichž náčelníkem byl Hanuš Fridrich, kurfirst saský. Král Ferdinand stroje se jíti bratrovi na pomoc,

²⁾ Regesta Berounská v Archivu zemském.

nařídil brannou hotovost v Čechách na hlídání saské hranice. Stavové té hotovosti odpírali, ježto nařizena byla bez potazu k zemskému sněmu; r. 1547, kdy válka chýlila se k rozhodnutí, svolali sice hotovost zemskou, ale hodlali ji užítí k vypuzení krále Ferdinanda, kdyby vracel se z Němec jako přemožený. Tohoto nebezpečného běhu se účastnila i města česká, vyjímajíc Budějovice, Plzeň a Most, kde katolíci měli převahu. I Berounští měli své mužstvo ve vojště odporilých stavů, a za to jim bylo pykati. Císař Karel V. a král Ferdinand o sv. Jiří r. 1547 dosáhli v Sasích (u Mühlberka) dokonalého vítězství nad protestanty, a nyní přitáhl král s valnou mocí vojenskou do Čech jako mstitel. Odporili páni a rytíři zmalomyslně, branná jejich hotovost se rozešla a král bez boje opanoval celou zemi. Většinu odporilé šlechty odpustil, ale odporilým městům neodpustil. Ztrestal je odnětím statků a svobod, uložením válečné pokuty a dědičné daně posudní. Tak stalo se i Berounským. Ke dni 29. července 1547 musili vyslati na hrad Pražský všecky konšely a starší, k tomu 20 jiných měšťanů; ti musili králi na novo přísahati věrnost, slibili dáti králi na zaplacení jeho vojska 2000 kop míš., odváděti dědičný groš z každého věrtele svařeného piva, vydati králi své statky obecní a svá privilegia. Byli tehdy v městské radě od r. 1545 Bartoš Kavka soukenník co primas, Jan Střelec bakalář, Vávra Mostník mydlář, Jiří Kolda zámečník, Jan Kavka soukenník, Jan Tučen řezník, Kříž puškař, Jan Vraštil hrnčíř, Jan Vakrle řezník, Vávra Majnuše. Pavel Nenačovský a Václav Vrbík. Městským richtářem byl Václav Modla. A hned potom provedl hejtman Krivoklátský zabavení všech statků a důchodů obce Berounské. A jestliže měšťané se domnívali, že to odnětí statků je dočasné, z toho klamu byli brzy vyvedeni. Již 3. srpna 1547 prodal z toho král dvůr v Počaplicích s rybníky za 311 kop 53 gr. Janu Karlovi ze Svárova na Popovicích a huti Gdyni (Karlově) s tím závazkem, aby z toho dvora vycházel úrok 2 strychů žita do Berounského špitála. Pak 11. srpna r. 1547 prodal Jiříku Ottovi z Losu za 266 kop dvůr Gdýčínu k jeho statku Staré Huti, však bez hory Dědu.¹⁾ Tu pojal Berounské strach veliký a jali se prositi krále za milost a za navrácení statků a důchodů městských, aby měli z čeho chovati kněží, žáky i chudé ve špitále a opravovati spálené

¹⁾ Dr. A. Rezek, Pam. arch. 1876 452-53. Beckovský II. 164-166. Tieftrunk o povstání stavů 1547.

město. I dal se uprositi král a v září 1547 vrátil městu ves Lhotu Březovou s lesem Plešivcem, mlýn sladový, dvůr na Závodí i panství nad pustou vsí Nižtici, dvory v Záptači, Herinku a Veselé, nad dvorem (nyní Hvižďalce) v Rájově, nad sedlákem Sudíkem v Měňanech, pustotiny zvané Petrovice, Lužinky a Šachty (to jest někdejší železné doly Sulkovy a Jablunkovy stranou Herinků). hory Děd a Děvulku, platy z masných krámů, městské clo i výtoň. Vrchní panství nade vším tím zbožím vyhradil sobě král do vůle své, a teprv 22. prosince r. 1561 doprodal je obci Berounské za 100 kop gr.¹⁾ Od r. 1547 přestávají v městských knihách zápisy trhů a smluv ze vsí Zdic, Bavoryně, Černína. Trubína. Záhrivčí, Počapl a Litohlav. Král zajisté ta místa vytrhl ze šosu města Berouna, v němž byla po půltřetího století, a podřídil je zúplna vrchnosti Královské. Další důsledek toho pádu stavu městského znamenáme v nejbližším obnovení rady Berounské, které provedl dne 17. srpna 1548 hofrichtér Ondřej Šindel z Plumnova. Objevuje se nám tu po prvé jako královský richtář (praetor regius) Jan Střelec bakalář. Měl býti jako zástupce královských zájmů v městě při každém shromáždění rady, starších, při valných schůzích obce i cechů, aby tu nic nebylo jednáno proti králi, též aby královský důchod neměl nižádné újmy. Královský richtář byl odtud nejvzácnější osobou v městě; Jan Střelec byl také r. 1552 povýšen do řady erbovníků, a jakož měl kmetci dvůr v Březové Lhotě, psával se Jan Střelec ze Lhoty. Do městské rady tehdy sazeni byli Bartoloměj Kavka primas (protokonsul), Vávra Mostník, Jan Vraštil, Jan Kavka, Jiřík Žlutický, Václav Srna. Václav Modla, Jan Tučen, Diviš Kantor. Jiří Hykeš, Jan Brzybohatý a Šimon Vřešťák. Radní písař Martin Švik, Pražan od Penizků, připsal k té řadě konšelů: „Jichž rady rač Pánbůh řídití na chválu jména svého Nejsvětějšího a na svornost v tom městě a v té obci.“ Byla to obnova důkladná; sedm osob ze staré rady bylo vyloučeno a novými lidmi nahrazeno.²⁾

R. 1548 sháněl král Ferdinand půjčku na placení svých posádek v Uhřích. Z Berouna tehdy půjčili sousedé úhrnem 920 kop. Nejvíce půjčili hrnčíři Václav Pulec a Jan Vrabkočka, každý po 100 kop. Po 50 kopách půjčili Tomáš Střelcovic, Beneš Borovský pekař, Havel Lošek soukenník a vdova Štěpána tesař; 40 kop

¹⁾ Liber obligationum albus magnus fol. 1., též dsky zemské 14 H 1.

²⁾ Liber contractuum 2 k r. 1548.

Matoušek zámečník; 30 kop Pavel Nenačovský; po 20 kopách půjčili Vávra řezník, Jíra Hykeš, Vondra řezník, Jan Béba mlynář, Jan Slinta řezník, Václav Houska pekař a Josef Grejnar; po 15 kopách Vondra Strejček, Václav Vrbík, Petr mlynář a Šimon sládek; po 10 kopách půjčilo 21 sousedů, jiní ještě méně. Však nejbohatší sousedé jako Jan Střelec bakalář, Bartoloměj Kavka primas a jiní neuvádějí se v tom seznamu, a zdá se, že učinili zvláštní půjčku dle zvláštní listiny.¹⁾

Od r. 1548 král Ferdinand ostřeji vystupoval proti sektám náboženským. Bratří české vypověděl ze země, stíhal pastory lutheranské a jejich patrony, ač s malým prospěchem. Na Berounské nedočítáme se na onen čas nižádných žalob v příčině víry; faráři jejich Pavel Příbramský (1549—1556), Sylvester (1556—1564) a po něm Matěj Suchý Kouřimský drželi se řádů starokališňných. Požívali tehdy již titule děkanského. R. 1553 přihodilo se v Berouně, že když o jedné neděli v čas nešporní děkan Pavel Příbramský promlouval k lidu z kazatelny, jeden pobožný člověk, jménem Kobeš, sedě v kobce kostelní před otevřenými dveřmi, tu doslyšchal kázání, nenadále zabit byl bleskem; děkan, hned jak sestoupil s kazatelnice, při tom kostele (sv. Jakuba) jest ho pohřbil.²⁾

Královský statek Křivoklátský vždy vynikal velikou hojností zvěře všeliké. To svádělo k pytláctví a k pokoutnému prodeji zvěře v Berouně. V té příčině dala královská komora 20. října r. 1557 Berounské radě rozkaz, aby měšťané Martin Švamberg, Mikuláš Valášek, Vávra Hylant kovář, Jan Sedlář, Petr Svoboda, měšťky Kateřina Tenká a Rejna Hladíková bez dané výstrahy byli jati a na hrad Pražský dopraveni. Dále, že má býti zjištěno, který to řezník chová psy a chrty a provozuje myslivost. Ten aby byl vzat s psy a chrty a postaven na hrad Pražský před J. M. arciknížete Ferdinanda, syna krále, který v létech 1548 až 1567 byl gubernátorem v Čechách. Konec té věci není nám známý; ale s novým stíháním nepovolaných lovců potkáváme se v máji roku 1562. Stíhán byl opět Vávra Hylant kovář, a podle něho jiní vězňové na dvakrát byli městským richtářem dopraveni do Prahy s útratou 2 kop 42 gr., vše jen pro střílení zvěřiny.³⁾

¹⁾ Archiv Musea Českého, Seidlova pamětní kniha Berounská M. S.

²⁾ Blažej Borovský z Borovna kázání pohřebních snopček svázaný 1616, díl I. H₂ (laskavě sdělil s námi Dr. Č. Zibrť). Beckovský II, p. 280 to klade k roku 1557.

³⁾ Listiny Berounské v Arch. Č. Musea. Registra purkmistrovská 1561-68 na Berounské radnici.

Po létech zotavilo se město Beroun ze škod, které vzešly z požáru r. 1544 a z pokut za odboj r. 1547, a konšelé pomýšleli na obnovu budov obecních. Však stálý důchod obce nestačil k tak velikému nákladu a bylo třeba zjednatí nový pramen příjmů. V oněch časech domácí víno Berounské již nestačilo ke spotřebě místní; hojný příjezd cizinců a vzrůstající přepych vyžadoval dovoz lepších druhů vína. Tudíž konšelé r. 1563 nechávajíc se sedům toliko prodej vína domácího, zakázali jim obchod s vínem cizím, kterého se ujali sami pro užitek obce; kupovali víno z Loupčovic, Litoměřic a Mělníka, vína moravská, uherská i rýnská, i sladké muškátel, a to cizí víno prodávali v rathouzni šenkovně. A by tento obchod výnosný; od 7. května 1563 do 4. května 1564 vynesl 730 kop čistého užitku. Tak ten prodej vína přes všechny odpor některých měšťanů vedli do r. 1571, kdy ho zase propustili měšťanům, ale z každého polouvozi (sudu osmivěderného) musí prodavači platiti 30 grošů k obci. Stavba radnice počala se r. 1561; stavěl ji místní kamenník Jiřík Táborský zdlouha a důkladně. V přízemí sdělány byly klenuté místnosti hostinské, kurnírna, kurník; za hlavní podporu klenby dolejší postaven byl silný, oblý sloup mramorový. Iněným olejem napuštěný; ve dvoře založena studna s velikým šlapacím kolem. V hořejším patře postaveny místnosti úřední, dobře klenuté, zejména velká radniční a radniční světnička, na stěnách vykládaná dubovými deskami a zeleným sukнем pobitá (zelená světnice).

R. 1562 sbíjeli tesaři dvojité krov rathouzni ze 180 tesařských dřev od Hudlic, krytý kůrkovými cihlami. Roku 1563 konala se práce kamennická na výzdobu portálu, oken a štítů. R. 1564 Jan malér z Prahy dal rathouzním štítům zelený nátěr, na němž „reskoval“ obrazy, vše za 39 kop. Týž malér pak vyrobil z měděného plechu pět velkých orlů, dobře pozlacených, a ty „vorly“ se zelenými makovicemi nasadil na štíty i na věžku rathouzni. Na této věžku zavěšen zvon radniční a zvon bířický. Ke krovu dán měděný okap. Všechny náklady na tu stavbu se udává v 1958 kopách. Potom podnikli konšelé stavbu nové školy, opravu fary a jiných budov obecních.¹⁾

V lednu r. 1562 oznámil Ferdinand I., již r. 1556 na císařský římský povýšený, do Berouna, že za arcibiskupa Pražského do Berouna jest kněz Antonín Brus z Mohelnice, velmistr řádu křižovníků. Ku konci června 1562 stávil se císař, jsa na cestě z Inčova.

¹⁾ Registra purkmistrovská 1561—68, dle nichž i další stati jsou sdělány.

pruku do Prahy, v Berouně; pobyl zde přes noc, přijal od konšelů toliko 3 slepice, 4 kuřata a pro své koně 17 a půl strychu ovsa (po 37 gr. míš.), a vida dílo rathouzní stavby, daroval k tomu 200 kop. Nedlouho potom v srpnu bylo slavné korunování císařova syna Maximiliana a jeho choti Marie španělské na království české. Města tehdy zespolka zakoupila pro královnu jistý počet koní, a na to dali Berounští 8 kop. V září 1562 hnul se císař s králem Maximilianem z Prahy do Němec, aby téhož syna svého dal ve Frankfurtě voliti a korunovati na krále římského. K tomu průvodu propůjčili Berounští tři kované vozy s koni a kotčimi, a ti se vrátili po pěti nedělích, utrativše 22 a půl kopy.

Téhož r. 1562 měli Berounští mrzuté zaměstnání s panem Janem st. Popelem z Lobkovic a na Zbiroze, který drže od královské komory v zápisu pauství Žebrák s Točnikem a Královým Dvorem, zapovídal měšťanům užívání pastvin u Králova Dvora; a stálo to něco pochůzek a dopisů, než pan Popel uznal, že Berounští mají svobodu těch pastvišť již od krále Václava II. Jinou mrzutost měli s panem Křištofem Ottou z Losu na Nížburce, jemuž půjčili 400 kop s tou výminkou, aby ze své Nové Huti prodával železo do obecního skladu Berounského. R. 1563 pan Otta odpíral další dodávání železa, a Berounští mu vypověděli dluh, který pak dosti těžce byl splacen i s úrokem 40 kop; ale při splacení konšelé na dobrou vůli vypili s ním dobrého vína, a kupovali potom železo z huti Gdyně pana Markvarta Karla ze Svárova. Roku 1563 stala se nemalá škoda z cizích peněz, které se sešly z městského cla, z prodeje vína a na peněžích sirotčích. Konšelé ty peníze poslali do Kutné Hory, kde směněny byly za dobrou minci se ztrátou 20 procent mimo náklad 5 kop na cestu; pánům v minczhauzu dali na poctu zajíce a devět kvičal.

Dne 25. července 1564 zemřel ve Vídni císař Ferdinand I., za něhož v polovici srpna konal děkan Matěj Suchý v Berouně zádušní služby Boží. Od zvonění tehdy zaplacený byly 4 gr. Mrtvé tělo císařovo přivezeno bylo z Vídne dne 20. srpna 1565 do Prahy a tu v chrámě sv. Víta pohřbeno. Císař Maximilian II., nástupce jeho (1564—1576), za první tři léta svého panování nepobýval v Čechách, ponechávaje správu země svému bratru, arciknížeti Ferdinandovi. Sám se zaměstnával dílem záležitostmi německými, dílem pečoval o zachování svého pauství v Uhřích. Již na jaře r. 1565 měl válku s knížetem Sedmíhradským Janem Sigmundem Zápolským, jemuž potom přispěl na pomoc sultán Soliman. V Berouně již koncem dubna 1565 přijali rozkaz, aby sbírali válečný

lid, a zákaz vývozu koní do ciziny. Zakázáno bylo také jíti na vojenskou službu do cizích zemí. Brzy na to nastalo v Čechách obecné zbrojení k válce, jakoby nepřítel byl již za humny. V květnu r. 1566 svolal primas Jan Kavka všecko branné mužstvo z sousedů, nájemníků a podruhů, i poddané sedláky Janka, Berana a Sudíka a konal vojenskou přehlídku (mustruňk). Při tom zkoušeny byly všechny městské hákovnice a na zkoušku vystříleny byly tři a půl libry prachu střelného. Císařský richtář Jan Střelec ze Lhoty a primator Jan Kavka povoláni byli na hrad Pražský, a tu jim arcikníže Ferdinand velel, aby bez otálení odvedli všechny zadržalé berně a posudní na tři měsíce napřed.

Zatím císař hromadil své vojsko v Uhrách u Rábu a Komárna. Za tím vojskem byla vyslána v červnu polní děla z Prahy, k čemuž propůjčili Berounští čtyři silné koně, s nimi vozataje Víta Štěpánovic a Linharta Kokrdu, jimž na cestu dáno 13 kop, 2 košile (po 20 gr.), 2 chomouty (po 40 gr.), 19 podkov a 210 podkováků. Zároveň poslali císaři 200 kop půjčky, které shledali na 26 sousedech. Oni vozatajové vrátili se z Uher po sv. Havle, prodávše koně po 10 kopách. Trvala ta válka již na krátko. Sultán Soliman maje v úmyslu vésti své veliké vojsko na dobytí Vídně, nedošel dále než k Sigethváru v jižních Uhrách, kteréž pevnosti. hájené statečným Mikulášem Zrinským, dobýval od 5. srpna 1566. Před tou pevností zemřel 30. srpna, a vojsko jeho po dobytí Sigetu (7. září) vrátilo se k domovu. Císař již koncem r. 1566 rozpustil své vojsko, i německé žoldnéře pana Lazara Švendy, z nichž mnozí vracejíce se k domovu, na Berounské radnici se hlásili o fedrunk.

Po novém roce 1567 opustil arcikníže Ferdinand Čechy, a ubíral se do Tyrol, jež mu byl vykázal otec za podíl. Po třech králích stavil se v Berouně, kdež byl ctěn od konšel a měšťanů, a jakož s sebou vzal tři krotké medvědy, Berounští dali na ně příprěž až do Žebráka. V polovici února 1567 přijel do Prahy císař Maximilian II., aby tu zahájil zemský suëm, k němuž pak Berounští vyslali primatora Matiaše Rabšteinského a Jiříka Střelce s útratou 26 kop. Na tom suëmu bylo jednáno hlavně o věcech náboženských. Většina šlechty, nechtíc se hlásiti více k starým řádům církve podobojí, ale k řádům buď lutheranským nebo bratrským, žádala císaře, aby nebyli povinni již spravovati se kompaktaty basilejskými, ale aby císař ochranlivou ruku držel nad katolíky i nad těmi, kteří svátost přijímají podobojí spůsobou a

spravují se písmem svatým. Císař k tomu svolil, a kompakata přestala být zákonem zemským. Když ale hned potom oni protestanté žádali, aby císař vydal konsistoř podobojí do jejich správy, tak aby tam dosazovati mohli za členy jen kněží sobě povolné, císař z návodu strany katolické tomu naprosto odepřel a hned potom vydal mandát, jímž zapovídal dovoz knih z ciziny do Čech. Mandát ten byl koncem června 1567 přibit na vrata radnice Berounské. Chtěl císař takovým zákazem zameziti dovoz knih lutheranských, evnglianských i kalvinských do země. Však již bylo tehdy i později drabně takových knih v Berouně. Po zemřelých měšťanech, zvláště takových, kteří užili vyššího vzdělání školského, nalezeny byly knihy Lutherovy, Melancthonovy, Špangenbergovy, Bézovy a jiných spisovatelů protestantských, jimiž měšťané od staré církve podobojí byli obracováni k náboženství cizímu.

Na podzim r. 1567 zuřil v jižních Čechách hlizový mor zavlečený sem z Uher, a šířil se dále v zemi. Z té příčiny v Berouně již z počátku října čistili náměstí, ulice a příkopy od bláta a hnoje, a zakázáno bylo všecko skládání cizího zboží (láduňky). V lednu 1568 byl tu mladý doktor lékařství Adam Huber Mezeříčský a přihlížel k zdravotnímu opatření. Však nic nespomohlo. Brzy se zmáhal mor v městě, lidé mřeli ve velkém počtu; konšelé dali na rychlo sdělati šestery máry k odnášení mrtvých na hřbitov zábranský; v dubnu jedna cizí žena klesla na mostě a na místě zemřela hlízami. Tak to soužení trvalo do podzimku r. 1568. Hofrichtér, vyslaný 28. srpna do města, aby obnovil radu, odbyl to v málo hodinách, takže útrata obnovy radní obnášela jen pět kop. Z vynikajících měšťanů v tom moru zemřeli Bartoloměj Kavka soukenník, někdy císařský richtář, pak Martin Švík z Perčí bakalář a bohatý sladovník i polař, Martin Žlutický konšel, Tomek sladovník, Martin Béba mlynář, Jan Červenka soukenník, Vavřinec Každý švec, Šimon Věž vedle hořejší brány (č. 1), Lizna řezník, Václav Modla řezník, Jan Mostník z Nižtice, zvaný Uher, a jiní.

V září 1569 přehlížel primator Jan Kavka branné mužstvo Berounské, jemuž po přehlídce dal sud piva na zpropiti; hrozil tehdy Sedmíhradský kníže útokem na Slovensko, ale nemaje pomoci od Turků, nechal toho. O hromnicích r. 1570 šly ledy po řece Mži s takovou silou a prudkostí, že velký most dřevěný, šindelovou střechou krytý, nedávno s velkým nákladem obnovený, stržen byl do vody. I sbíhali se sousedé ve velkém počtu, s námahou vytahovali z vody mostnice a trámy a kladli je na břeh. Za tu práci dali jim konšelé masitou svačinu a sud piva. Byla

potom s mostem vždy potíž veliká; r. 1572 bylo mnoho správký na něm, a na podzim most podezdívali a dlazili. Na ty náklady vybíráno bylo clo z dobytka a vozů v hořejší bráně. Některá města dotud požívala osvobození od toho Berounského cla, ale nyní za tak velkých nákladů na most konšelé ve vybírání cla nechťeli dopustiti nížádné výjimky. Plzeňští páni na to vedli stížnost, že řezníci jejich nyní musejí platiti v Berouně clo z dobytka a vozů, čehož jindy prý nebývalo nikdy. K čemuž Berounští páni odpověděli 17. září 1574: „Jestliže od Plzeňských prve clo se nevybíralo, předkové naši dobře tak činiti mohli, netrpite tak velikých škod na mostech a kupující na stavbu dříví a jiné potřeby za skrovné peníze; ale nyní na opravy dosti skrovné musíme dávatí troje i čtvery peníze. Nad to výše není pamětníka, jak velké povodně za těchto let pořad zběhlých se dějí. Jiného důchodu na ty stavby nemáme než clo, a na poslední opravu mostu (roku 1572) musili jsme se vydlužiti. A věziž Opatrnost Vaše, že na to clo a výtoně máme privilegia od J. M. Císařské ztvrzená.“¹⁾

Císaře Maximiliana II. vítali Berounští ve svém městě v červnu roku 1570, pak po novém roce 1571, kdy císařský dvůr s harcíři se ubíral na nocleh do Loděnic. Pokaždé dali koušelé sroubiti prozatímní kuchyni na náměstí, a po odchodu dvora zase ji ztrhali. Ale r. 1574 pořídili stálou obecní kuchyni na náměstí opodál radnice; byl to na podezdívkách srub mechem opaný, dobře hlínou polepený, svrchu krytý šindelem, a byl opatřen krbem a hostinským nábytkem. Ta stavba stála 94 kop nákladu, a byla potom ta kuchyně pronajímána pro obecní důchod. Zanikla teprv v požáru r. 1735.

Na sněm Pražský r. 1575, který trval od konce února až do konce září, vysláni byli z Berouna primator Martin Švamberg, Celestin Šplechna Lounský a Pavel Hovorka řezník. Na tom sněmu žádali stavové lutheranští, aby císař povolil pánům, rytířům a městům svobodu vyznání augsburského a zřízení zvláštní konsistoře lutheranské. Císař tomu odepřel, ježto katolíci i kališníci tak tomu chtěli. Tu lutherani spojili se s jednotou českých bratří, sepsali společné vyznání víry (konfessí českou) a s pohrůzkami žádali císaře za potvrzení té konfessí. Císař opět tomu odepřel, ježto zase vyhrožovali katolíci i starokališní, ale slíbil stavu panskému a rytířskému víry lutherské, že nebude pronásledovati je pro jejich víru. Potom dne 5. října vydal mandát, jímž zakazoval všechny

¹⁾ Listy Berounské v Archivu Musea Českého.

„pikhartské“ a sektářské sbory, a městům nařídil, aby nechajíce všech novot náboženských, spravovali se konsistoři podoboji. Ten mandat přibit byl koncem října 1575 na vrata radnice Berouenské.

Císař Maximilian II. zemřel 11. října 1576, a pohřben byl v Praze v březnu 1577; k té slavnosti pohřební vysláni byli z Berouna primas Jan Malinovský z Hlavačova a Martin Švamperk.¹⁾ Nový císař a král Rudolf II. (1576—1612) uznávaje mnohé potřeby a nedostatky královských měst, roku 1577 propustil jim polovici všech odúmrtí čili dědictví po sousedech, kteří umřeli bez potomků a bez kšaftu; druhá polovice zůstala při komoře královské.²⁾ Privilegia Berouenská potvrdil Rudolf II. 3. října 1584 a dodatkem potvrdil městu i výtunní clo 1. října 1586.³⁾ O hromnicích r. 1577 dlel v Berouně vyslanec krále švédského Jana Vásovece a konšelé dali mu na počtu 14 žejdlíků vína.

Za Rudolfa II., který raději se oddával zábavám nežli péči vladařské, potkáváme se s náboženskými spory v městě Berouně. Duchovní správa v Berouně podléhala právomoci konsistoře strany podoboji v Praze; tato konsistoř od roku 1567 poddala se arcibiskupovi Pražskému k poslušnosti, odtud dosazovala v královských městech za duchovní správce jen takové kněží, kteří slibili zachovávání všech starých církevních řádů, jak byly v církvi katolické, a jen svátost oltární podávali pod obojí způsobou. Předem na nich se žádalo, aby se neženili. Takový kněz byl Berouenský děkan Matěj Suchý (Macer) Kouřimský (1564—68), který měl u arcibiskupa Antonína Brusa tolik důvěry, že týž mu slibil vysvětití na kněžství každého mládence, kterého by on mu odporučil.⁴⁾ Kněz Suchý odešel o sv. Jiří r. 1568 za děkana do Čáslavě; nástupce jeho dle jména nám neznámý, pobyl v Berouně jen rok, a odešel jinam; taktéž i další děkan nejmenovaný, přistěhovav se o sv. Jiří 1569, odešel již o sv. Havle r. 1571. Další děkan, opět nejmenovaný, nepobyl tu ani rok; odešel již v září 1572, nechtě vyčkati ani lhůty Svatohavelské. Stěžoval si pro mnohé křivdy, jež osadníci mu činili.⁵⁾ Konfirmaci od konsistoře za děkana Berouenského obdržel kněz Jan Facilis, farář v Chejnově za Táborem. O sv. Havle ho Berounští přistěhovali, což

¹⁾ Až dosud bylo vypravováno dle Register purkmistrovských z let 1561 až 1577, ve dvou svazcích, jež jsou na radnici Berouenské.

²⁾ Zemské dsky, kvatern červený sněmovní Q 14.

³⁾ Dr. J. Čelakovský, Sbirka privilegií městských (M. S.).

⁴⁾ Archiv Zemský, listiny Berouenské.

⁵⁾ Tamtéž.

stálo útrat téměř 37 kop, vystrojili mu hostinu k uvítání, kteráž stála 9 a půl kopy, a neminul ani rok a kněz Facilis utekl z Berouna, nechť tu býti. Učinil tak proti vůli konsistoře, a za to byl v Praze kárán, vězením trestán a pak do Ml. Vožice za faráře poslán.¹⁾ Teprve 4. listopadu 1573 posílala konsistoř kněze Řehoře Cervice za děkana do Berouna s připomenutím, aby svou kuchařku propustil. Však ta kuchařka byla jeho ženou vlastní, s níž, než se vydal na cestu do Berouna, byl v Praze od Novoměstského richtáře zatčen z neznámé příčiny, kterýž oba za jeden řemen svázané, s potupou do šatlavy vedl. A konsistoř se ho neujala, nemajíc ho již za kněze řádného.²⁾ Tak zůstal kněz Řehoř děkanem nedošlým, ač mu Berounští na stěhování poslali 5 kop, a jiných 5 kop pro něho utratili. Na výpomoc volali konšelé ke svátečním dnům někdy kněze Valentina, faráře Hořovského, někdy Jana Bohdaneckého, děkana v Březnici, oba rozhodné lutherany. Pak sobě Berounští r. 1574 vyhlédli za děkana kněze Václava, faráře ve Vínorí, a žádali konsistoř za jeho potvrzení. Tedy k 5. únoru povolán jest kněz Václav do konsistoře, kdež mu s příkrostiti vyčetli všechny hříchy, slibujice mu, jestli v Berouně nebude zachovávatí církevní řády, že ho před časem odtud vyzdvihnou. Pak teprv povolali vyslance Berounské a přivětivě oznámili jim, chtějí-li toho pana faráře, že jim ho přejí.³⁾ O sv. Jiří tedy konšel Adam Hovorčovský z Kolivé Hory kněze Václava do Berouna přivezl na pěti fůrách, které dali poddani sedláci Lhotečtí a Sudík z Měňan. Děkan Václav účinkoval tak, jak pánům Berounským se líbilo. Ale konsistoriani brzy zvěděli, že církevních řádů nezachovává, a proto před časem ho vyzdvihli z Berouna; již o hromnicích 1576 ho tu nebylo.⁴⁾

Z toho všeho jde na jevo, že v Berouně konšelé a sousedé za císaře Maximiliana II. odpadli od starých řádů cirkve podobojí a oblíbili si řády lutheranské. Když děkan dbal starých řádů, Berounští se k němu chovali tak, že brzy odešel. Výpomocní kněží a děkan Václav zajisté se drželi agendy lutheranské. Slouženy tu byly „suché mše“ bez kánonu mešního, odpadlo vzývání svatých, modlení za mrtvé, přestaly veřejné průvody o vzkříšení Páně a o Božím Těle. Přestaly posty a soukromá zpověď. Byliť zajisté

¹⁾ Registra purkmistrovská 1569—77. Winter, Život církevní I. 372.

²⁾ Winter, Život církevní.

³⁾ Tamtéž p. 369, Registra purkmistrovská 1569—77.

⁴⁾ Registra purkmistrovská 1569—77.

mezi měšťany odchovanci Karlovy akademie, jejíž profesori učili v duchu lutheranském neb kalvinském. Žil tu bakalář Celestin Šplechna Lounský († 1578), bakaláři Matiaš Rabšteinský a Jan Malinovský z Hlavačova, kteří oba zemřeli r. 1582, po nich Jan Pisecký bakalář. Na akademii Pražské studoval Jan Lošek, roku 1570 asi ve Vittenberce za kněze zřízený, ale žil v Berouně jako měšťan († 1593); takéž i Jan Sušil (Sussilius) Rakovnický. Jejich mínění náboženské opanovalo městskou radu, a v lidu účinkovala četba knih protestantských. Nechuť proti „prelátům“. t. j. konsistoři podobojí, rostla v městě vždy více. Do roku 1568 bývali ti preláti o každém posvícení hostmi v domě děkanském, do r. 1569 bývali při uvádění nových děkanů, a konšelé zaplatili za ně povozy a přispívali na jejich pohostění; ale od roku 1570 ty návštěvy konsistorianů přestaly. Po odvolání děkana Václava Berounští zjednali za místoděkana kněze Jana Mrhľenu, v Praze málo váženého pro neznalost řádů staré církve podobojí, který r. 1573 konsistorianům vyhrožoval, že půjde sloužit za bírice, jestliže nebude opatřen farou.¹⁾ Teprv o sv. Havle 1576 přistěhovali nového děkana z Prahy potvrzeného, kněze Matěje, dotud faráře v Domašíně; stálo to úhrnem 10 kop, a hostiny na přivítanou již nebylo. Kněz Matěj tu pobyl do r. 1581; ale za ten čas tu přespólní kněží konali pokoutné bohoslužby protestantské, jak vysvítá z důtky od konsistoře dané k radě Berounské za to, že ruší řád církevní a trpí tu sektářství. Neznámý děkan byl tu r. 1581—84, potom kněz Josef r. 1584—86, a kněz Václav Kaňkovský, r. 1554 ve Vlaších svěcený. Týž koupil své manželce Kateřině domek bliže domu děkanského, a jsa neduživý a letitý, zemřel již r. 1587.²⁾ Nyní Berounští konšelé nejednali s konsistoři o budoucího děkana, ale o své újmě volili si kněze sami. Byl to lutheranský kazatel Havel Terrigena (Adam), rodák Slánský, kterého přistěhovali z městečka Plánice s ženou jeho Evou a osmi dětmi. A pro toho děkana vzešel městu spor tuhý. V březnu r. 1589 psala konsistoř konšelům, že jim pošle za děkana kněze řádně svěceného, ale onoho „kněze nekněze“ Havla, aby vybyli z města; tudíž aby dle starého obyčeje vyslali ze sebe dvě osoby hodné do konsistoře a těm že bude oznámeno, kdo bude v Berouně děkanem, a odkud že ho mají přistěhovati. Konšelé k tomu dopisu neodpověděli;

¹⁾ Registra purkm. 1561—77, Winter, Život církevní I.

²⁾ Registra purkmistrovská 1569—77, Seidl, Pamětní kniha děkanská (dla register, jichž není více na jevě). Kniha pozemková 2. k r. 1596.

konsistoř čekala půl léta, až 11. září 1589 po zvláštním poslu jim podala druhý list s oznámením, že dán jim bude za děkana farář Milčinský. Adam Filoponus, rodilý z Jilovéhoho, bakalář svobodného umění. Byl ten kněz Adam Filopon r. 1567 od arcibiskupa Antonína Brusa svěcený, který 13 let byl kaplanem v Praze, pak farářem v Praze a Milčíně.¹⁾ Konšelé přijali ten list s nevolí, písemné odpovědi nedali, posla zhaněli, nic od cesty mu nedali a jen ze sprostá po něm vzkázali, že od konsistoře nepřijmou již žádných kněží. Bylo to za primatora Jiříka Křečka, jinak Frčala, řezníka, s nímž zasedali konšelé Jan Každý švec, Martin Švamberk soukenník, Václav mlynář ostrovský, Jan Lošek soukenník, Jan Mostník sladovník a polař, Jindřich Čížek řezník, Jan Prošek řezník, Václav Vysokomýtský sladovník, Jan Sušil, Šimon Hovorka řezník a Pavel Kulhánek krejčí. Císařským richtářem byl Pavel Štemberk kovář. Taková odpověď z rady Berounské pobouřila konsistoriaany tím více, když současně jim poslušnost odepřeli Nimburští, Sušičtí a Domažličtí. Tedy chtějíce uhájiti svou autoritu oproti vzpurným městům, dne 2. října psali konsistoriani prosbu k císaři Rudolfovi, aby jim zjednal poslušnost v oněch městech, a znova prosili 9. října za donucení Berounských, aby onoho nekněze Havla výbyli a kněze Adama Filopona přijali. Kněz Filopon obdržel 23. října úřední ztvrzení pro Beroun, a za kaplana mu určen kněz Petr Jičinský, kaplan v Hradci Králové. Zatím Berounští se vyptávali na kněze Filopona a pak o něm šířili hanlivé řeči, že prý jest bumbač, který se rád toulá po domích šenkovnických a své věci probumbává; tudy, že do Berouna se hoditi nemůže. Ale tu zakročil královský nejvyšší kancléř pan Adam z Jindřichova Hradce, rázný katolík. Napřed to způsobil, že o sv. Kateřině 1589 vyjel do Berouna hofrichtér Václav Běšín z Běšin, rovněž katolík, a ten obnovil městskou radu tak, že místo Jiříka Frčala jmenoval primatorem Jindřicha Čížka, a Jana Každého ševce vyloučil z rady a starších. Potom povolal primasa a některé konšely k sobě do Prahy na královskou kancelář a tu vynutil na nich slib, že podrobí se konsistoři. Před vánocemi 1589 přivezli kněze Adama Filopona a jeho kaplana Petra do Berouna a uvedli ho na děkanství. Ale novému děkanu nastaly časy plné hoře a zármutku. Sok jeho Havel Terrigena nevyšel z města, ale koupiv si již roku 1588 nárožní dům u hořejší brány (č. 97) za 200 kop, tu se usadil jako měšťan; zde konal soukromé bohoslužby luthe-

¹⁾ Borový, Arcibiskup Martin Medek p. 83., Winter, Život církevní I. 455.

† Vavřinec Wiesenerberger,
starosta města od r. 1868 do r. 1874.

ranské aneb shromazďoval lid Berounský za městem; jednou kázal v hamru Popovickém u ovčína, a pobuřoval lid proti knězi Filoponovi. Konšelé rozdělili děkanský deputat na dvě; polovici dávali děkanu vnucenému, polovici svému kazateli Havlovi. A jakých ústrků zakusil kněz Filopon v chrámě sv. Jakuba již o svátcích vánočních! Hned s počátku žádali na něm konšelé, ač chce-li užiti lásky ode vsí obce, aby při mši opomenul pozdvihování těla a krve Páně, čemuž prý obec dávno odvykla jako věci zbytečné. Ale kněz nedal sobě veleti, a slouže řádnou mši svatou, o pozdvihování dal zvoniti. A tu ozval se z radní škamny primator Jindřich Čížek rouhavými slovy: „Mezkové jedou a soumaři! Počkejte! Jeho Milost císařská za nimi pojede do města! Podíváme se!“ Když o novém roce 1590 kněz Filopon chystal se ke mši, ustrnul. Někdo z missalu vyřízl mešní kánon, kalich mu někam schovali, a u oltáře naň vstřčili ornat jako na blázna, a pak páni radní s přítomným kazatelem Havlem v kostele hlasitě se mu posmívali.¹⁾ Konsistoř zvěděvši o takovém potupení bohoslužby, hned naléhavě prosila císaře za vybytí onoho predikanta Havla Terrigeny z Berouna, který řádnému knězi překáží v úřadě. Ale u odkládavého císaře šlo vše na dlouhé lokte, takže konšelé ještě směli děkanu zapovídati strojení Božího hrobu velkonočního. Kněz Adam Filopon také hleděl, jakby co nejbrž mohl vyvážnouti z města, starým církevním ráďům tak nepřátelského. Konsistoř již o sv. Jirí 1591 se starala o jiného děkana v Berouně. Byl to Šimon Cerazin (Čermák) Litoměřický, prve děkan v Rakovnice, který pro své lutherské obyčeje z Rakovníka byl vzat a s výstrahou do Berouna poslán.²⁾ Však také lutherán Havel Terrigena brzy hnul se z Berouna a přijat byl od Krištofa Hasišteinského z Lobkovic za děkana do Mladé Boleslavě, kdež trval do své smrti r. 1612. Dům svůj v Berouně u hořejší brány (č. 97) r. 1597 prodal za 260 kop Bartoloměji Borone, vlaskému zedníkovi.³⁾ Ale divno jest, že v čase, kdy město Beroun se tužilo v rádech protestantských, v samé blízkosti jeho se jevily známky probudilého katolictví. Pražští Jezuité, účinkujice k probuzení staré víry katolické mezi Čechy od r. 1556, obrátili zřetel Pražských katoliků ke hrobu sv. Ivana při klášteře benediktinů sv. Jana pod Skalou. Již

¹⁾ Dr. Borový Martin Medek 89—90. Listy Berounské v Arch. zem. — Winter Život církevní.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská. — Winter Život církevní I. 347.

³⁾ Pozemková kniha Berounská 2. k r. 1597. — Seydl Pamětní kniha. — Bareš Monogr. Ml. Boleslavě.

v létě r. 1598 šla první processi z Prahy k sv. Ivanu; r. 1600 vyšlo 2. července 300 Pražanů, Čechů i Němců, jež vedli páteři Ondřej Neugebauer a Teofil Křístek, k sv. Ivanu, hlasitě zpívající litanie za korouhvemi vlajícími, tu přes noc pobyli ve chvojných stanech, druhého dne se zpovídali, přijali svátost, vyslechli kázání české a německé a pak vraceli se ku Praze.¹⁾ Odtud co rok ta processí k sv. Ivanu se opakovala bez ohledu na jinověrce.

K r. 1595 čteme, že když Rudolf II. žádal na Berounských půjčku na válku tureckou, sešlo se k tomu z pokladen cechovních 83 kop, a ze sbírky měšťanské 90 kop, kteréžto peníze si Berounští po tři léta srážeti směli z berní.²⁾ Obecní jmění své rozmnožili Berounští r. 1596, kdy majíce již od 60 let ve vsi Měňanech robotného sedláka Sudíka, od vладыky Markvarta Karla ze Svárova za 600 kop v těchže Měňanech koupili panství nad sedláky Černým, Staňkem a Galašem. Ostatní ves Měňany robotovala dílem panství Liteňskému, dílem na Praskolesích.³⁾

Na sklonu 16. století navštíveno bylo město Beroun nejednou strastí a hrůzou. R. 1582 po vlašné zimě nastaly hojné deště. vzedmuly se řeky, a letního času rozmohl se tu mor nad lidskou paměť hrozný. Dle starých počtů zádušních bylo v Berouně zvoněno roku 1581 k 13 pohřbům, roku 1582 bylo takových pohřbů 277 a r. 1583 jen 18.⁴⁾ V tom velkém moru zemřeli mnozí vynikající měšťané, jako cisařský richtář Jiřík Střelec (č. 92), Josef Kavka řezník (č. 82), v ulici k hořejší bráně Jiřík Čížek řezník (č. 96), Matouš Matule sladovník (č. 95), Matiaš Rabšteinský bakalář (č. 93), Jan Žebrácký (č. 1), Tomáš Modla (č. 27), Vít Albin kantor (č. 29), v domích na náměstí mimo dva prve jmenované Pavel Pražil kovář (č. 75), Václav Frčal řezník (č. 88), Jan Malinovský z Hlavačova bakalář (č. 89), Jiřík novoměstský kantor (půl č. 86), Šimon Žlutický (č. 87), Jan Pícek hrnčír (č. 33), Jan Vohánka (č. 31), Jan Střelec (č. 69), v české ulici Řehoř sládek, praotec rodiny Řehořovských (č. 50 b), v německé ulici bratři Sigmund a Jeronym Švikové z Perčí (č. 126), Matěj Trouba z Tetína (č. 128), Jan Stříbrský soukenník (č. 131) a tak mnozí jiní.⁵⁾

V polovici září r. 1590 bylo silné z e m ě t ř e s e n í. „Ve Vidni otráslou velkou věží sv. Štěpána, v Slaném a Litoměřicích samy

¹⁾ Schmiedl Historia Societatis Jesu II. 207 et ff.

²⁾ Zapsáno jest v registrech inventárů (v úředovně městské).

³⁾ Bílek Konfiskace 1037—38.

⁴⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

⁵⁾ Dle knihy pozemkové č. 2.

se ozvaly zvony věžné, Karlštejn se chvěl do základů; tudíž i Berounští zakusili strachu nemalého. V měsíci srpnu 1598 bylo po Čechách mnoho průtrží mračen; z vlhkosti země i vzduchu vznikl mor, který se šířil od východu k západu. Císař brzy opustil Prahu a usadil se v Plzni. Během r. 1599 mnoho vynikajících měšťanů pomřelo od hlízy morové. A když ta metla Boží ustávala, přivalila se na město jiná pohroma. Jakož tehdy měl císař Rudolf válku s Turky (1592—1608), obcházeli zase po Čechách lotrovští paliči. V květnu 1598 takového zlosyna zatkli v Berouně a zavedli s ním právní řízení, o čemž dána zpráva do Rakovníka, aby tam zvěděli, jak se zachovati. Za moru následujícího přestala ostražitost měšťanů, a tu s půlnoci dne 25. srpna 1599 za bouřlivého větru založen byl oheň v domě Beneše Greynara na náměstí (č. 86 u českého dvora). Vznikl hrůzyplný požár, kterým shořelo skoro celé město uvnitř hradeb, též domy a dvory v Rybářích a Hrnčírích, celkem 158 domů a chalup, kostel, fara, škola, radnice i špitál. Schránění svršků bylo nemožné, a lidé s holýma rukama prchali za město, aby životy zachovali. Jen v nečetných domích zděných, kde byla klenutí (sklepy), zůstaly svršky bez patrné škody. Měšťan Brikci Albin Nosislavský opozdil se při schraňování svršků a papírů do spodních sklepů svého domu (č. 93 blíž domu u korun) a při tom se zalknul od horkosti vzduchu.¹⁾ Nastala hrozná bída v městě, zvláště když brzy vznikla v Čechách velká drahota obilí, spíše „neřádem a lakomstvím“ než neúrodou, ježto lichváři mnoho obilí skupovali na drahochování a pak prodávali hrách, pšenici a žito po 3¹/₂ kopě, oves po kopě ze strychu.²⁾ Konšelé nemeškali a oznamovali své neštěstí císaři Rudolfovi, pánům, rytířům i městům, a není pochyby, že se všech stran scházela se vydatná pomoc. Císař daroval městu na 4 léta všecku daň posudní, která by v městě z každého svařeného sudu piva na válku s Turky se vybírali měla (6 gr. ze sudu), na stavbu kostela, fary, školy, radnice, špitála a jiných budov obecních. Rektor akademie Pražské, mistr Martin Bacháček z Nouměřic, poslal 10 kop s přáním, „aby Pánbůh to neštěstí, jež dopustiti ráčil pro hříchy nás všech, na radost obrátiti ráčil.“³⁾

¹⁾ Archiv zemský. Listy Berounské. — Seydl Pamětní kniha děkanská. — Inventáře 1565—1619. — Beckovský II¹ p. 386.

²⁾ Dačický I. 197.

³⁾ Archiv zem. Listy Berounské. Pozemková kniha č. 3. Dvorský Paměti škol 88.

Ona posudní berně však zle se scházela. Měšťané každý groš, jenž jim vycházel z várek, obraceli na stavbu svých spálených domů, a výběrčímu posudního, konšelu Václavu Vysokomýtskému, zůstávali daň dlužni. Týž zase nevedl registra restantů v dobrém pořádku, a odkládal počet z té berně rok co rok, až r. 1617 vyšlo na jevo, že se mu nedostává 1162 kop 32 gr. Tu Vysokomýtský pustil všechny svůj statek svému pastorku Danieli Kavkovi, kterýž za to přijal otčina k svému chlebu a zavázal se ke splácení onoho schodku ve lhůtách.¹⁾ Však ten dluh nebyl splacen ani r. 1628. Také jiná nesprávnost budila nevoli v obci. Přední z měšťanů dle zámožnosti, Jindřich Čížek řezník a primator města, jenž ztituloval se napřed z Freitagu (Frejtoku) a později z Jenšteina, vyžádal na Křivoklátském hejtmanu Janu Jindřichu Prollhoferovi z Pruksdorfu propuštění několika vorů dříví na stavbu kostela a budov obecních; ale pak prý to dříví hodné a znamenité obracel na svůj vlastní užitek, řezal je na prkna ve svém mlýně pod hřbitovem a tak zžíral užitek města; teprv ke káravým řečem jiných sousedů a konšelů pustil něco prken k obci. Jinou naň žalobu vznesl u královské komory Maximilian Albin z Jenčova, císařský richtář v Berouně, a sice že prý Čížek prosil u komory za „passírování“ berničních peněz 450 kop, o nichž udával, že o velkém požáru u něho shořely, ale té škody ničím neprovedl a tak císařský důchod ztenčil. Také toho prý se dopustil, že co primas proti všemu právu městskému vydal a napsal ortel sám jediný bez svolení sboru konšelského. K těm žalobám odpovídal Čížek, že onoho dříví z Křivoklátska koupil polovicí za peníze své vlastní, dále že za onoho požáru z prudkosti ohně shořelo mu vše, co v domě svém měl, i truhly ve sklepě, tak že s manželkou a dítkami utíkal s pláčem, o holých rukou do svého mlýna, kdež přebýval do vystavění svého domu. Rozsudkem u appellací 23. září 1604 byl Čížek z obojí obžaloby propuštěn, ano po smrti Maximiliana Albina byl r. 1607 na císařského richtáře povýšen; ale přece byl stále valchován na jazycích lidských, až dekretem císařským ze dne 4. března 1617 byl na poctivost opatřen proti všemu hanění.²⁾

Císař Rudolf II. r. 1602 udělil městu majestát na druhý výroční trh, který měl se odbývati vždy ve čtvrtek po druhé neděli postní (Reminiscere), nad to k novému výročnímu trhu

¹⁾ Červená kniha rozličných smluv k r. 1617 u c. k. okr. soudu v Berouně

²⁾ Liber contractuum IV. k r. 1617.

i k starému (o Stětí sv. Jana) připojil též trhy na koně a jiný dobytek s „freyunkem“ (předtrží).¹⁾ Město zatím novými stavbami povstávalo z rumu a popele; ale zase bylo větším dílem stavěno ze dřeva na podezdívkách. Však nejjeden dům v německé a bířické ulici zašel na vždy, a pustá městiště byla přikoupena k domům vedlejším. Měšťan Beneš Greynar, u něhož požár byl založen, r. 1601 svůj nově stavěný dům hostinský (č. 86) za 800 kop prodal Matouši Hovorčovskému z Kolivé Hory a vystěhoval se do Sušice. K roku 1606 čteme o rozepři obce Berounské s klášteřem sv. Jana pod Skalou, jehož opatem byl kněz Jan Chrysostom Kladrubský a převorem kněz Jiřík Šteyer. Žalovali Berounští na rušení držby na svých pozemcích u Nižtice. Spor ten srovnali úbrmani (smířci) z obou stran volení. Šťastný Vamberský z Rohatec na Tmáni poručník, Jaroslav Otta z Losu na Hlažovicích, Karel Plot z Konařin na Suchomastech, Jan Kalenda ze Statenic a Jakub Jílek ze Statenic rozsudkem dne 30. března 1606, jímž stanoveny řádné meze oboustranné držby.²⁾

Zatím nadcházely v Čechách bouřlivé časy. Od r. 1599 byl nejvyšším kancléřem království Českého pan Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic, pán na Vysokém Chlumci a Jistebnici, katolík horlivý, který u císaře Rudolfa II. účinkoval k obnově víry katolické v zemi a s důrazem se zastával konsistoře strany podobojí proti protestantským stavům; r. 1603 spůsobil vydání ostrého mandatu proti pikhartům, pod kterýmž jménem se vyzoumávali ti, kteří upírali přítomnost Krista Pána ve svátosti oltářní; a to byli čeští bratři a vůbec vyznavači víry Kalvinovy. Na městech královských žádal, aby poslouchala konsistoře podobojí, jež stála v poslušnosti arcibiskupa Pražského. Královský podkomoří zemský, Purkart Točnik z Křimic, rovněž katolík rozhodný, měl rozkaz, aby při obnovách městské rady přihlížel k osobám katolickým anebo mírným podobojím. Ale v Berouně nebylo ani jedněch ani druhých; měšťané se hlásili ke confessi české z r. 1575, a jak nenáviděli řády katolické, tomu svědčí strasti děkana Adama Filopona r. 1589—90. Jak si v kostele vedli jeho nástupcové, o tom nejsme zpraveni. Děkan Šimon Cerašin (Čermák) r. 1592 poháněl Annu dceru souseda Jana Pospíšila (domek č. 6 proti děkanství) a utrhl jí na cti; byl z toho soud u konsistoře a u podkomořího, který se končil 7. listopadu 1592 úbrmanským výrokem

¹⁾ Dr. Čelakovský, Sbirka privilegií městských (M. S.).

²⁾ Červená kniha rozl. smluv k r. 1606.

purkmistra Jiřího Křečka či Frčala. Pospíšil, který byl o děkanovi zle mluvil, musil slíbiti, že k panu děkanu chovati se bude pokojně a uctivě.¹⁾ Ale pan děkan brzy odtud byl vzat, a poslán za děkana do Slaného. Již r. 1593 byl v Berouně děkan Matouš Fradelius, ženatý, který tu zemřel r. 1597, a jeho vdovu pojal za ženu Petr Martinides farář v Hořovicích. Další děkan Kašpar Mandl ze Šteinfelsu, který obíral se i lékařstvím, pobyl zde jenom přes mor r. 1599, a po požáru velkém odešel z města.²⁾ Nástupce jeho kněz Martin Černý (Niger), rodák z Hradce Králové, byl ženatý. R. 1604 mu zemřela žena Marianna, a brzy pojal druhou ženu Johannu z Loun, která mu v létech 1606—10 zrodila dívky Dorotu, Kateřinu a Václava. Za křtitele volal buď faráře Hořovského Martinida, aneb Liteňského faráře Jana Chuchelicia ze Starého Kolína. Kmotrů a kmoter sezýval do 11, mezi nimi nejprřednější měšťany a měšfky, i Lochovského faráře Viktorina Horkého z Nimburka. Nechtě pak co do náboženských řádů smýšlel jakkoli, vždy se musil vrtkati mezi rozkazy z konsistoře a rozhodným přáním měšťanstva.³⁾ Jest na biledni, že protestanté čeští, tvořice v zemi převalnou většinu, hleděli se zbaviti nadvlády katolické a domoci se zákonitého uznání české konfessi. Příležitost k tomu naskytla se dosti záhy. Císař Rudolf, často zmitaný duševní chorobou, oddaný lehkovážnému dvořeninstvu vlaskému a zjištným dobrodruhům, jevil vždy větší neschopnost ke vládě. Tu vzhopil se bratr jeho arcikníže Matiaš, pamětliv jsa budoucnosti rodu Habsburského, aby země jeho nepřišly do rukou cizích, a sebrav valné vojsko z Uher, Rakous a Moravy, na jaře r. 1608 přitáhl do Čech, aby ssadil císaře a sám aby se ujal vlády. Rozeslal listy po všech stavích českých a zval je na sněm do Čáslavě. I Berounští dostali takový list a nevědouce si rady, 30. dubna r. 1608 poslali tu obsilku do císařské kanceláře v Praze.⁴⁾ Když blížil se arcikníže s vojskem k Č. Brodu, císař svolal na kvap sněm do Prahy a žádal pomoci proti bratru svému. Ale protestanté, páni, vladyky a města, mezi nimiž i poslové Berounští, odpírali všecku pomoc, dokud císař nesvolí k 25 artikulům, které mu předložili; hlavní z těch článků týkal se svobody české konfessi. Císař však ten požadavek o náboženství odložil na příští sněm, a

¹⁾ Červená kniha roličných smluv k r. 1593.

²⁾ Archiv zemský, listiny Berounské.

³⁾ Matrika křestní, kterou založil děkan Černý r. 1601. Jest v archivu děkanství Berounského.

⁴⁾ Listiny Berounské v Arch. zemském.

porovnal se s bratrem svým tak, že mu postoupil Uher, Rakous a Moravy, sobě pak zůstavil Čechy, Slezý i Lužice. V listopadu r. 1608 odbývaly se v Čechách sjezdy krajské. Stavové kraje podbrdského sešly se v Berouně a tu se radili, jak dosíci svobody náboženské. Sněm zemský r. 1609 byl proto velmi bouřlivý; stavové s vyhrůžkami žádali za svobodu české konfessí, za žrušení staré konsistoře podobojí, za zřízení nové konsistoře protestantské a za to, aby jim vydána byla do správy Karlova akademie Pražská. Císař stále odpíral, až stavové přikročili k odboji a na zemské útraty sbírali vojsko. Tu konečně Rudolf II. povolil a 9. července r. 1609 podepsal majestát na svobodu české konfessí. Všech těchto běhů se účastnili Berounští podlé stavů protestantských. Byli tehdy v čele města Jindřich Ůizek z Jenšteina císařský richtář, Jan bakalář Písecký primas, Jan Machonis Stříbrský řezník, Jan Sušilius Rakovnický, Jindřich Knoflíček řezník, Pavel Štemberk řezník, Václav Vysokomýtský sladovník, Jan Modla pekař, Pavel Trávníček soukenník, Václav Žichlický mydlář, Tobiáš Fabricius Mníšecký bakalář, Matiaš Mostník z Nižtice a Vavřinec Řehořovic sladovník.

Nové řády kostelní, které zaváděny byly od vydání majestátu v církvi strany podobojí, u mnohých se potkaly s nechutí. Někteří z pánů a vladýk přestoupili na stranu katolickou, a tak činili i někteří knězi. vyhledávajíce zpovědníky u jesuitů v Praze. mezi nimi také děkan Rakovnický. O Berounském děkanu knězi Martinu Černém víme, že o sv. Jiří r. 1610 vzdal se svého místa, ať dobrovolně, ať z přinucení. Žil potom s rodinou na svém dvorci na předměstí za německou fortanou, a tu zemřel r. 1612. Děkanem v Berouně od r. 1610 byl Jan Sylvester z Hradce Králové, maje manželku Annu roz. Sochorovou z Loun. Při křtu jeho syna Mikuláše r. 1612 byli farář Liteňský Jan Rosacius, farář Mníšecký Jan, císařský richtář Ůizek a primator Jan Modla. Jiní synové děkanovi tu byli křtěni 1615 a 1617. Však když na jaře r. 1618 strojila se velká bouře stavovská proti císaři, děkan Sylvester opustil úřad kněžský. Skoupiv tu r. 1615—17 dvůr s zahradou při Litavě, dvě vinnice, louku a chmelnici, vše za 385 kop, žil tu v soukromí do své smrti r. 1620.¹⁾

¹⁾ Matrika křestní nejstarší, Liber contractuum 3. V jeho pozůstalosti nalezeno 123 knih, mezi nimi 11 českých (Seydl).

Císař Rudolf II. těžce nesl vše, co na něm bylo vynuceno od bratra r. 1608, a od stavů protestantských r. 1609. Pomýšlel na odvetu a proto uložil svému bratranci arciknížeti Leopoldovi, držiteli biskupství Pasovského, aby shromáždil vojsko a přivedl je do Prahy. Arcikníže sebrav 13.000 branných, o vánocích r. 1610 vtrhl do Rakous, po novém roce 1611 vešel do Čech, opanoval Krumlov a Budějovice, a marně se pokusiv o Tábor, pustil se k Příbrami a k Berounu. Vypravuje se o Pasovských, že byli zlí a loupeživí, a kamkoli přišli, nakládali s lidem hůře než Turci a Tataři.¹⁾ Žatečtí proto své ženy a dcery odeslali do míst vzdálených. Do Berouna vtrhli Pasovští 13. února r. 1611, ráno na neděli masopustní, právě když na věži sv. Jakuba vyzváněli k bohoslužbě. Měšťanům se nechtělo do kostela, když viděli ty tisíce lidí, které předešla zlá pověst; ale nic nebylo platno; vojáci se ubytovali v domích, dvorích a chalupách, uloupili, co se jim hodilo, s ženským pohlavím hovadsky nakládali a tak v bezbranném městě vůli svou provozovali, až od Prahy k nim přišel arcikníže Leopold a 14. února odvedl je k hlavnímu městu, jehož dobyl útokem 15. února.²⁾ V Berouně zůstala posádka a byla tu 26 dní na útraty města. Však opanovali Pasovští toliko Pražské Hradčany a Menší město. Staré a Nové město, kde bylo mnoho branných měšťanů i četná šlechta s čeledí, se ubránilo; nad to se sbíhal do Prahy krajský lid s plnou zbrojí, a z Rakous tam kvapil král Matias s vojskem. V Praze pak chátka na odvetu drancovala kláštery a vraždila mnichy; návodcem a náčelníkem při těch výtržnostech byl jeden Berounský měšťan stavu rytířského, Matouš Hovorčovský z Kolivé Hory. O tomto muži neumíme z listinných pramenů mnoho chvalitebného vypravovati. Otec jeho Adam odděliv se statkem od bratra svého Jiřika, který držel statek Třebotov, usadil se asi r. 1572 v Berouně, kdež pojal za choť Julianu vdovu po konšelu Matěji Karčínovi (Greynarovi), a spravoval statek sirotků Karčínových, zejména dům hostinský na náměstí (nyní u českého dvora) a hospodářství polní. R. 1580 koupil pro sebe a vlastní své děti, které měl s paní Julianou, dům v ulici klášterní (č. 119); r. 1601 koupil za 800 kop i hostinský dům výše jmenovaný od svého pastorka Beneše Greynara. Když r. 1604 stonal k smrti, odkázal všecken statek své paní, a teprv po její smrti směl to dědití syn jeho Matouš se sestrou Alenou; a kdyby na tom syn nechtěl přestati, měl všeho dědictví prázden býti. Matouš Hovorčovský

¹⁾ Skála 279- 280.

²⁾ Seydlova Kronika Berounská v archivu Č. Musea.

potom dával se do různých obchodů. kupoval voly na úvěr až 307 kop a dodával do Prahy. R. 1610 koupil od staříckého strýce svého Jiříka Hovorčovského statek Třebotov za 10.000 kop a výměnek 68 korců obilí a 10 vozů dříví. Ale Matouš strýce svého šidil, dříví hned prvního roku mu nedal. a přece v lesích Třebotovských pilně dal káceti, aby měl čím platiti za Třebotov. strýce za dobrodiní si nevážil a bez soudního zaměstnání práv mu býti nechtěl. Tedy starý pan Jiřík svou spravedlnost na tom statku postoupil Pražskému advokátu Václavu Majerlovi ze Sobišku, který zjištěného Matouše brzy vybyl a sám Třebotov potom držel. Než to vše se skoncovalo, kvapil Matouš Hovorčovský ke zprávě o dobytí části hlavního města do Prahy, maje s sebou sedláky Třebotovské, a tam 17. února s chátrou městskou útočil na klášter františkánů u Panny Marie Sněžné, při čemž 14 mnichů bylo ukrutně povražděno a chrám obloupen. Však ho stihl za to trest až po bitvě bělohorské, jak bude vypravováno.

Císař Rudolf záhy seznal nebezpečí, jaké si ustrojil povoláním vojska Pasovského, a musil pamatovati na jeho vybytí. Již 8. března r. 1611 opustila Prahu Pasovská jízda v síle 3500 mužů; v Berouně vyplatil jí plukovník Vavřinec Ramé žold za tři měsíce služby. Dne 11. března k večeru přivedl arcikníže Leopold i pěchotu z Prahy do Berouna, kdež připojiv k sobě posádku, strhati dal oba mosty do řeky Mže, a 12. března vytáhlo všecko vojsko směrem k Budějovicům a odtud do Pasovska. Potom dne 24. března přitáhl král Matiaš do Prahy, 11. dubna zahájil tu valný sněm, který jej zvolil za krále českého. Dne 23. května bylo slavné jeho korunování, a Rudolf II., zbaven vši moci, zemřel na hradě Pražském 10. ledna 1612. Na Pasovské pak dlouho v Berouně bylo s hněvem pamatováno a dáváno jim bylo lotrů.¹⁾

Od podzimku 1613 do léta 1614 zuřila v Berouně morová rána, od níž zemřelo mnoho měšťanů, zvláště ve čtvrti německé a na klášteře. Zemřeli tehdy dva konšelé, Matiaš Mostník z Nížtice (v č. 63 a 64) a Jan Chrysostom Krocín bakalář, zámožní Němci Fridrich Schmelzer truhlář (č. 37), Jan Geisler mydlář (č. 56), Ondřej hrnčír a Mathes Künstler, Marek Strnad kovář, Vavřinec Zahořanský sladovník a jiní.

O měšťanech Berounských zvěděli jsme s dostatek, že byli tuzí protestanté, vyznávající konfessí českou, utvrzenou majestátem Rudolfa II. a porovnáním mezi stavy roku 1609. S nimi zároveň

¹⁾ Shledáváme tak v registrech inventářů i v matrice křestní.

smýšleli mnozí vůkolní páni a zemané, zejména Jan Litvín z Říčan na Hořovicích, Jindřich Mathes hrabě z Thurnu na Karlštejně purkrabi, Adam Pinta z Bukovan na Suchomastech, vladky Ottové z Losu na Komárově, Hlážovicích, Gdýčíně a Staré Huti, Oldřich z Gersdorfu na Osově a Skřípli i Zdeněk Trmal z Toušic na Tmáni. Ale shledáváme tu také hojnou držbu v rukou katolických; královská komora držela rozsáhlé statky Křivoklát, Králův Dvůr, Točnick, Zbiroh a Dobříš. v duchovenských rukou byl statek Sv. Jana pod Skalou, Lužec. Řevnice a Dobřichovice, Praskolesy, Lounín a Železná. Katoličtí statkáři tu byli Hynek Albrecht Mičan z Klinšteina na Nížburce (od r. 1613), Fridrich Pětipeský z Chýš a Egerberka na Chrástenicích, Florian Žďarský ze Žďaru na Tachlovicích, Zdeněk Vratislav z Mitrovic na Mníšku, poručník sirotek Jiříka Vratislava na Litni, Svinařích a Lochovicích (a ten poručník své svěřence vychovával po katolicku), taktéž i Václav Vratislav z Mitrovic na Všeradicích. Císař Matiaš r. 1613 odevzdal kollaturu na svých statcích arcibiskupu Pražskému Janu Lohelioví. a týž z far na těch statcích pudil faráře protestantské a dosazoval tam kněze katolické, chtě. aby osadníci katolickým službám Božím zvykali. Měšťané v Strašecím se tomu bránili, ale strestáni byli peněžitou pokutou a ztrátou práva várečného. Z Unhoště již r. 1614 vypuzen byl farář kněz Jan Brtva ze Špánova a usadil se v Berouně, kdež pojal za ženu paní Juditu, vdovu po Matiaši Mostníkoví z Nižtice. Dobře katoličtí byli děkanové na Karlštejně, ale poddaní Karlštejnští byli skoro veskrz víry protestantské. V Bezdědicích byl r. 1614 katolický farář, tolikéž ve Zdicích, kdež r. 1617 byl duchovním správcem kněz Petr Lodereker z Prošovic, někdy opat benediktinů v Emausích do r. 1611, a r. 1614 byl farářem v Praskolesích pod kollaturou děkana Karlštejnského. Na faře ve Zbiroze potkáváme r. 1617 kněze Šimona Cerazina, někdy děkana v Rakovnici a Berouně, který od r. 1609 dal se arcibiskupovi v poslušnost, ale v ní nestál, ježto podával svátost oltářní také těm, kteří se nezpovídali, a za to byl r. 1617 uvězněn.¹⁾ O činnosti benediktinů kláštera sv. Jana pod Skalou, strážců hrobu sv. Ivana, na ten čas nejsme zpraveni. Ale pouti Pražských katolíků, zvláště šlechty, ke hrobu sv. Ivana konaly se každého roku času letního za vedení kněží jesuitů z koleje

¹⁾ Winter Život církevní I. 263. Liber contr. IV. Kněz Lodereker farář Zdicíků měl 18. Febr. 1618 rovnání s Lidmilou Mostníkovou v Berouně o dluh 25 kop míš.

sv. Klimenta v Praze, a r. 1616 účastnil se té pouti také císař Matiaš s chotí svou Annou a s celým dvorem svým.¹⁾

Na sněm Pražský r. 1617, který se počal 6. června, vyslali Berounští svého primasa Jana Modlu řezníka, a konšela Jana Piseckého bakaláře. Na tom sněmu byl arcikníže Ferdinand, bratranec císaře Matiaše, přijat za budoucího krále českého a 29. června byl korunován. Potom císař při obnově zemských úřadů odňal hraběti Thurnovi důležitý a výnosný úřad purkrabí Karlsšteinského a svěřil jej horlivému katolíku Jaroslavovi Bořitovi z Martinic, pánu na Smečně a Bilém Újezdě.

---

¹⁾ Schmiedl Historia Soc. Jesu.

Vnitřní poměry města v letech 1526—1618.

Rozloha města od časů Jagajlovských se nezměnila. Výstavnot domů i po velkých požárech r. 1512, 1544 a 1599 nebyla bytelná; neboť tu shledáváme jen málo domů kamenných (č. 1 u hořejší brány. č. 92, na náměstí dům Albinovský č. 90, dům Malinovských č. 89, Jindřicha Čížka z Jenšteina č. 87 s kamenným portálem z r. 1612, dům Greynarovský č. 86, dům Mostníkovský č. 83 a druhý dům Mostníkovský bližie radnice č. 64. V německé ulici domy č. 126 a 130. Domů dole klenutých a svrchem ze dřeva bylo šest (dům Knošička řezníka č. 31 na rohu náměstí, dům Ondřeje Křepelky č. 46, hostinský dům Cirnerů z Lebendorfu u orla č. 79, dům Václava Dobříckého č. 84, Frčalovský č. 88, a starší dům Čížkovský č. 96 k hořejší bráně). Ostatní domy všechny byly ze dřeva, mšené a hlinou polepené. Nejpěknější dům byla ovšem radnice, s velkým nákladem stavěná v letech 1561—64. I děkanství a od r. 1566 i škola byly bytelně stavěny z kamene. Dlážděním opatřeno bylo náměstí a ulice ke branám. R. 1572 děla se oprava dlažby; bylo tu 12 dní práce dlaždičské po 10 gr., a 5 dní práce podavačské po 6 gr. Strouhání bláta z dlažby a kydání na káry dělo se podle dávného zvyku k bílé sobotě a k sv. Havlu; pracovalo tu 8—12 dělníků, často chudých měšťanů, za 4 gr. nádenní mzdy. Vyklizení záchodů obstarával jednou za rok městský biřic za vysoký plat. Za vyklizení záchodů v budovách obecních, na radnici, v šatlavě, faře a škole dostával po 1—3½ kopy grošů. Vedení vody říčné ze Mže a vody pitné z pramenů Rájovských dělo se tak, jako za časů Jagajlovských.

Správa města spočívala na starodávném zřízení měst českých. Zemský podkomoří neb hofrichtér na místě královském každého roku jmenoval 12 koňšelů, z nichž prvozvaný byl primator čili primas, přední hospodář města. Sbor koňšelský řídil záležitosti

politické i soudní. K rozhodování o věcech finančních povolován byl i sbor 12 starších, a v důležitých případech svolávána byla celá obec čili všichni sousedé, aby rozhodovali. Ve předsednictví městské rady čili v úřadě purkmistra vystřídal se z pravidla za rok všichni konšelé; tudíž purkmistři trvalo vždy čtyři neděle, a za ten čas purkmistr choval u sebe městskou pečeť a obecní měšec, jehož příjmy a vydání zapisoval do purkmistrovských register. Deputat každého purkmistra obnášel 2 kopy gr., věrtel (4 vědra) piva a půl korce pšenice; od r. 1569 zvýšen deputat na 4 kopy a věrtel piva; ale dávka pšenice přestala. Hodnota celoročního deputatu purkmistrovského obnášela 60 kop gr. Více však stála někdy obnova městské rady, která se děla tím pořádkem, jak jsme naznačili při době Jagajlovské, ale za útrat stále se zvyšujících. Nejdříve svolána byla celá obec, aby zvolila revisory městských účtů. Voleni byli k tomu vždy dva konšelé, dva obecní starší a dva sousedé z obce, k nimž přidružil se radní písař. Tito „páni na počtech sedice“ častováni byli na obecní útraty slušnou svačinou; r. 1562 snědli 4 kapry a štiky mimo jiné vaření, vypili skoro vědro piva, 18 žejdlíků červeného vína a při jídle dali si zazpívati od záků kantaci. Tak stála ta svačina $2\frac{3}{4}$ kopy. V moru r. 1568 páni o hlavním počtu spotřebovali toliko pečenou hus, okůrky, něco chleba, žemliček, skoro vědro piva, a místo vína jen jablka a hrušky; vše stálo 35 gr.; ale r. 1574 snědli páni 8 liber telecího, $4\frac{1}{2}$ libry hovězího, k tomu koření, česnek, chléb, žemličky, vypili vědro piva a 27 žejdlíků vína; vše stálo skoro 2 kopy.

Z register městských počtů zvidáme o hodokvasech, strojených na počest podkomořího hned po obnovení městské rady. Tak bylo v květnu 1563 za podkomořího Burjana Trčky z Lípy, který tehdy za sebe poslal hofrichtěře Bohnického z Bohnice s 15 jezdci. Konšelé k hostině opatřili kapry, štiky a úhoře, kapouna, (9 gr.), 4 slepice (20 gr.), 10 kuřat (40 gr.), 30 liber hovězího (po 2 gr.), 17 liber telecího (po 2 krejčarích), jehně (20 gr.), čtvrtci bílé mouky (12 gr.), vědro másla (52 gr.), 150 vajec (20 grošů), slaniny za 6 gr.; za šafrán, pepř, zázvor, květ, hřebíček, řecké víno (hrozénky), cukr, mandle, rýži a limouny vydáno u kramáře Lukáše Klí přes 4 kopy, za uhlí do Chýňavy, za sádlo, petržel, chřen, olej, ocet, perník, smetanu, švestky suché, cibuli, salát, řeřichu a sýr vydány 2 kopy, za plátno, hrnce, dlouhé lžíce, mýdlo a svičky 47 gr., za sud piva 1 kopy 8 gr., za 60 pinet vína bílého a 30 pinet vína červeného 8 kop 36 gr. Úhrnem za

vše 23 kop 7 gr.; žákům za kantaci při té rathouzni hostině dáno 8 gr., trubači, že s věže vytruboval na příjezd pana hofrichtěře, dány 4 gr.; taksy dáno pro podkomořího 30 kop, hofrichtěři 2 kopy, písaři komornímu 20 gr., mimo to zaplácena kopa a 6 gr. za to, co den před tím hofrichtěř s písařem utratil v hospodě u Karčínů, kuchaři pana podkomořího dáno 20 gr. bibales, za správkou sedla a ostruh 12 gr. Stála tedy ta obnova rady přes 57 kop. Po odjezdu panstva zbylo nemálo vína; to vypili konšelé druhého dne a dali si ustrojiti na útraty obce 18 liber masa. Náklad na takové úřední hodokvasy vzrůstal rok co rok; r. 1572, kdy hofrichtěř Václav Valkoun z Adlar obnovil radu, stála ta obnova již 73 kop, a roku 1576 již stála 84 a půl kopy, neboť přijel na nové sazení rady sám podkomoří Burjan Trčka, a nedbaje starých nařízení královských vynutil na konšelích mimo taksu 30 kop také ještě 10 kop ostružného. Snadno lze se dovtípniti, že konšelé strojíce hodokvas, sami se ho také účastnili s radním písařem; a není divu, že ostatní obec, vědouc o nemírném hodování na obecní měšec, k tomu kysele se tvářila; aspoň z jiných měst, kde podobné zlořády byly, známe těžké tužby na konšely, kterak obec zžirají. A Berounští sousedé měli tehdy ostré jazyky.

Nejpřednější úřední osobou v městě byl od r. 1548 královský richtář, jakožto strážce zájmů zeměpanských oproti městské radě a celé obci. Od r. 1556 nazývali ho cisařským richtářem aneb krátce mu říkali „pan cisařskej“. Vyžadovalo se, aby JMC. richtář byl měšťan usedlý, zámožný, vzdělaný a v právích zběhlý. Jmenován byl zemským podkomořím obyčejně dle terna, podaného městskou radou. Úřad ten drželi 1548—64 Jan Střelec ze Lhoty, 1564—67 Bartoloměj Kavka soukenník († 1568), 1567—(†) 1569 opět Jan Střelec ze Lhoty, 1570—80 Jan Kavka, 1580—82 Jiřík Střelec, 1582—89 Jan Štemberk kovář, 1589—92 Václav Ostrovský mlynář, 1592—99 Jan Každý, 1599—1606 Maximilian Albin z Jenčova, 1607 až 1619 Jindřich Čížek z Jenšteina.

Úřad primatora a dozorce městského statku i důchodu držel po Janu Krčkovi 1532—40 Jan Střelec bakalář, 1540—41 Vavřinec Mostník mydlář, 1541—50 Bartoš Kavka soukenník, 1550—52 Jan Kavka, 1552—55 Bartoš Kavka, 1555—56 Vavřinec Mostník, 1556—59 Bartoš Kavka, 1559—61 Matiaš Rabšteinský bakalář, 1561—62 Bartoš Kavka, 1562—63 Jan Kavka, 1563—64 Matiaš Rabšteinský, 1564—65 Jan Střelec ze Lhoty, 1565—66 Jan Kavka,

1566—67 Matiaš Rabšteinský, 1567—70 Jan Kavka, 1570—71 Šimon Žlutický, 1571—73 Matiaš Rabšteinský, 1573—74 Šimon Žlutický, 1574—76 Martin Švamberg, 1576—81 Jan Malinovský z Hlavačova bakalář, 1581—82 Tomáš Pulec hrnčír, 1582—83 Václav Ostrovský mlynář, 1583—86 Jan Lošek soukenník, 1586—87 Václav Ostrovský, 1587—88 Jan Každý, 1588—89 Jiřík Fréal (Křeček) řezník, 1589—99 Jindřich Čížek, 1599—1604 Pavel Štemberk řezník, 1604—12 Jan Písecký bakalář, 1612—22 Jan Modla řezník.

V úřadu radního písaře po odstoupení Václava Loška r. 1535 se shledává Jan Bytovec († 1542), po něm bakalář Martin Švík z Prahy 1542—56, vedlé něho mladší písař Diviš kantor (1542—45) a Matěj Junecius (1545—52), Jan Ladař Lounský, prve kantor školní (1552—70), Celestin Šplechna Lounský 1556—66, Jan Žlutický bakalář 1566—87, Jan Písecký bakalář 1587—1603, Jakub Čáslavský 1593—99, Jan Klička Klatovský 1599—1604, Tobiáš Fabricius Mníšecký bakalář 1603—1609, Chrisostom Krocín Sušický bakalář 1609—14, Jan Král Litoměřický 1604—1618, Bartoloměj Mitis Prostějovský 1614—1628. Z toho pořadu jde na jevo, že tu od r. 1542 byli písaři dva, z nichž starší písař, z pravidla bakalář svobodného umění, byl právním rádcem městské rady ve věcech politických a soudních, měl valné zaměstnání v účtech o berních a obecních důchodech, i s konceptem obecních dopisů a v zapisování smluv do městských knih; mladší písař byl toliko jeho příručí. Stálého platu z obecního měšce měli písaři za rok jen 10 kop, a ten plat skrovný není v registrech 1561—77 každého roku účtován; než podobá se, že měli slušný deputat z obecního dvora, lesa i pivovaru, a že od stran přicházeli jim kancelářské taksy a důchodky. Starší písaři vesměs dodělali se vměstě zámožnosti, pojímajice městské dcerky neb vdovy k manželství, a byli potom co měšťané v obci užiteční. V městské kanceláři zaměstnán byl radní servus jako protokolista radního zasedání, vykonával v městě soudní obsílky; platu měl za každé 4 neděle po 30 gr. a snad i deputat obilí, dříví a piva.

Předním organem policejním v městě byl městský richtář, zároveň s konšely vždy na rok volený. Odznakem jeho moci bylo tak zvané richtářské právo, pádná žila pletená, které užíval proti vzdorovitým. Obcházaje po městě a po domích šenkovních, přihlížel k dobrému řádu, k bezpečnosti, ke spravedlnosti v trhu,

zatýkal vinníky a uváděl je do městské kázně (šatlavy), položené v pravo na zadním rohu bířické ulice. V jeho správě byl zvláštní servus (písař kordový), který mu vypomáhal v obchůzkách po městě, a pak bířic, osoba snižená, který opatroval vězně v šatlavě, uváděl provinilce k soudu, vykonával právní dotazy mučením těžce podezřelých, tak aby spíše se znali k vině. Bířic měl byt v šatlavě, dostával roční mzdy kopu a nějaký deputat obilí a dříví, a zvláštní mzdu měl za zvonění „na freid“ čili na večerní ukončení výročního trhu, za uklizení mrch z města a za čištění záchodů. Od r. 1564 byla jeho mzda roční 4 kopy, od r. 1569 již 6 kop.

K zachovávaní řádů policejních pomáhali též čtvrtní hejtmané. Vlastní město uvnitř hradeb se dělilo na čtvrti, a sice to byly čtvrt klášterská (sáhala od české fortny podlé východních hradeb k dolejší bráně a odtud až k fortně německé), pak čtvrt zákostelská (obsahovala domy podlé západních hradeb a čtverec domů od západní strany náměstí), čtvrt česká (zaujímalá severní část náměstí a odtud domy směrem k severní hradbě), a čtvrt německá (k ní náležely domy na jižní straně náměstí a hořejší ulice, v ulici německé i v Hrdlořežích). Zábranské čtvrti tvořily předměstí hořejší, hrnčířské a rybářské. Bylo tedy úhrnem 7 čtvrtí, a v každé z nich byl jeden měšťan od sboru konšelského jmenován na rok čtvrtním hejtmanem, aby dozíral na dobrý řád ve čtvrti a na veřejnou bezpečnost; byl i velitelem branného mužstva své čtvrti a výběřím sousedské berně a poddružské daně. Na hořejším předměstí, značně rozlehlém, sazení bývali někdy dva hejtmané. Jen na předměstí dolejším či Závodí nebyla vybírána ani sousedská berně, ani poddružská daň pro měsíc obecní; místo čtvrtního hejtmana shledáváme tam zvláštního richtáře s několika konšely, ovšem v područí konšelů Berounských. Byl to zbytek samostatnosti někdejší vsi Brodu.¹⁾

Přísežní šrotýři dva měli za hlavní úkol, odměřovati měšťanům na jednu každou várku piva slad a chmel, tak aby měšťané měli vždy stejné várky; odměřený slad vozili na káře do panského mlýna a semletý vozili do pivovaru; ale jinak dávali se užiti obci různým způsobem. S dobytou zbraní doprovázeli s richtářem, kordovým písařem a bířicem odsouzence na popraviště; když konšelé vezli do Prahy zeměpanskou berni aneb jiné obecní peníze.

¹⁾ O richtáři Závodském děje se zmínka k r. 1569 ve zbytku soudních protokolů.

Beroun se strany severní r. 1899.

ozbrojení šrotýři dávali jim bezpečný průvod. Šrotýři řezali a štípali dříví na vytápění radnice, jímali dobytek na zakázané pastvě, slídili pánům zvěř v obecním lese; když r. 1573 vězňův trubač dostal se do šatlavy, šrotýři za něho hlídali bránu hořejší. Za každé takové podělkování dostávali mzdu neb zpropitné; řádná mzda (šrůtka) se jim vyplácela z důchodu panského mlýna. Městský trubač (trubka) měl byt na pavlači hořejší brány a bral od obce 16 gr. týdně; dolejší branný, jsa zároveň ponocným, dostával na týden 21 gr.; hořejší branný co výběřící cla bydlel v kobce u hořejší brány a měl týdenní mzdy 12 gr.

Hrdelní právo města vymáhalo značných nákladů z obecního měsce. V létech 1562—1570 bylo tu celkem popraveno 12krát, někdy i několik delinkventů najednou. Ježto město si nechovalo vlastního kata, povolován byl vždy popravní mistr s holomky z Prahy, aby ortelované buď stál, buď jako „příklady“ na šibenici pověsil neb jinak popravil. Dělo se to „na spravedlnosti“, návrší severně za městem, kde podnes říkají „na šiberně“. Náklady na popravy nebyly stejné; největší byly r. 1564, 8 kop, nejmenší r. 1568, 48 gr. V srpnu 1570 dostal kat za práci 2 kopy, za stravu 32 gr., za vyčistění místa 30 gr., za žebřík 10 gr.; šrotýřům za průvod dáno 40 gr., a to, co utracený protrávil v šatlavě za 8 neděl vazby, stálo 2 $\frac{1}{2}$ kopy. Vůbec bylo 1562—70 na popravy vydáno 42 kop 45 gr.

Obecní jmění města Berouna obsahovalo: 1. ves Lhotku Březovou s hodinu cesty na sever od města. Byly tam 4 dvory kmetci, úroční a robotní, a sice Jankovský, Beranovský, Duchkovský a čtvrtý držel 1564 pan Tomáš Pichl z Pichlberka na Chrústenicích, jenž z půllánu rolí platil městu 30 gr. úroku a musil posílati pvozy k městské potřebě. R. 1606 zemřel ve Lhotě sedlák Cecík Jankovic, zůstavil vdovu Dorotu, sirotky Jana, Tomáše, Matěje, Havla, Burjana a Annu. Inventář jeho pozůstalosti vykazoval dvůr ve Lhotce nárožní vedle chalupy Havla Douši; oseto měl 10 strychů pšenice, 11 str. žita, 2 $\frac{1}{2}$ str. ječmene, 10 $\frac{1}{2}$ str. ovsá; 16 korců rolí bylo úhorem. Ve dvoře byly 4 klisny, hříbě, 4 krávy, 3 jalovice, býček, 28 slepic, kohout a 8 husí; dále vůz bez korby, pluh, dvoje brány, truhla, 2 truhlice, almara, 4 peřiny, 2 polštáře, 2 prostěradla, od cínu pak pinetní konvice a několik mis.

2. Ve vsi Měňanech tři robotné dvory, a sice Sudikovský (55 str.), Černých (50 str.), Staňkův (45 str.) a chalupa Galašova (6 str.). Výměr rolí je udán v míře vrchovaté; 100 strychů vrchovaných rovnalo se 112 strychům míry sehnané (štrejchované).

3. Lesy na hoře Dědu, na Plešivci a v Petrovicích (Brdatkách). Lesy ty dávaly dříví na radnici, faru, školu, špitál, do šatlavy i do bytů v branách, i dříví deputatní; mimo to brány tu byly hmoty na stavby obecní, k čemuž často kupováno bylo dříví vorové z Křivoklátska i kmeny dubové od Hudlic. Teprv r. 1571 ztrženo bylo za obecní dříví $4\frac{1}{2}$ kopy.

4. Obecní (panský) dvůr na Závodí, jehož některé pozemky (mostnictvo) byly jako maticí na opravu mostů; ostatní byly ve správě šafáře s platem 52—56 kop za rok, z čehož však zastati musil i mzdu čeládky. Dvůr vydával jednak potraviny na obecní deputaty, jednak peníze do obecního měšce za prodané obilí. Od r. 1564 kupovali konšelé do dvora hladové voly, a potom vykrmené prodávali se značným užitkem. R. 1565 prodali řezníkům z Jáchymova (Jochemstólu) 11 volů po 12 kopách, a brzy potom koupili na Moravě (v N. Městě pod Pernštejnem) 26 hladových volů po 5 kopách do svého dvora. Taktéž chovali tu i koně na prodej. Tak vytěžila obec městská z toho dvora za prodané obilí i dobytek r. 1564 298 kop, v dalším roce 344 kop, v letech 1571—74 pak 298, 193, 196 a 261 kop.

5. Obecní mlýn sladový blíže dolejší brány vynášel za šrotování sladů za rok 37—46 kop, ale to vše vycházelo na mzdy čeládce, šrotýřům a městskému vodákovi; vedla se z toho mlýna říčná voda do velké cínové nádržky na protilehlé baště a odtud do veřejných kádí. Za to vynášela v tom mlýně šejdovna, pronajatá 1561—77 městským pekařům za ročních 30—50 kop. Také při tom mlýně byl chován na vrub obce vepřový dobytek; r. 1566 tu koupil Balcar Němec od saského Anaberku 12 krmných vepřů za $37\frac{1}{2}$ kopy.

6. Obecní cihelna a vápennice pod městskou horou dávaly hmoty na obecní stavby, až teprv r. 1570 vykazovaly užitkem 20 kop a 39 gr.; r. 1573 pak 22 kop, r. 1574 jen 6 kop.

Ostatní důchody obecní na rok 1564—65 se nesly takto: Z ponůcek 17 kop 35 gr., z berně sousedské 43 kop 57 gr., z berně poddružské 78 kop 28 gr. Obecní obchod železa vynesl 32 kop 29 gr., obchod solní 43 kop 40 gr., clo v hořejší bráně 215 kop 9 gr. (1572—75 215 kop 50 gr., 218 kop 22 gr., 242 kop 10 gr., 276 kop 8 gr.), v ýto ň vorového dříví 2 kopy 57 gr., z jarmarku o sv. Jana stětí 4 kopy 36 gr., plat od hrnčířů za kopání hlíny 7 kop 22 gr., šrůtky za měření sladu a chmele $9\frac{1}{2}$ kopy. Od r. 1575 vedla obec obchod s lesní pryskyřicí, již od Němců z Bochova koupili 10 kamenů (po

20 librách) za 2 kopy, a hned potom dali Němci ze Slavkova za 40 kamenů té hmoty 12 kop, a to potom prodávali místním ševcům a bednářům a ostatek do Prahy. R. 1576 vytěžili z prodeje 39 kamenů té smoly 2 kopy 46 gr.

Do důchodu obce šly též pokuty za policejní přestupky; obyčejná pokuta za nesousedské zachování byla 2 kopy. Tolik platil 1561 Zeman hrnčír, že spral Petra Cihlu, 1562 po 2 kopách platili pekaři Linhart, Štoček, Úhoň, Srb a mlynáři Havel a Bílý, že pekli lehké chleby, 1562 Jiřík Čížek, Kuchynka, Havel Lošek a Vávra kulhavý, že na své várky přesypali ječného sladu, 1572 Adam Hovorčovský z Kolivé Hory, že bez povolení prodával cizí víno, 1572—75 Kubašta a Lekeš za noční pastvu dobytka, a Tomáš Pulec, že dobytek svůj dal zvláště pásti. Však mnohá z těch pokut byla po čase navracena k prosbám těch, jichž se týkalo.

Všecky příjmy obecní vždy se řídily dle potřeby obce; na sdělení trvalých dluhů obecních nikdo nevzpomněl v 16. století. Jestli nastala větší potřeba peněz, zvláště na nutné stavby, konšelé vždy našli cestu k uhrazení nákladu, byť i sousedům měli utrhnouti od úst. R. 1560, kdy bylo třeba stavěti radnici a školu, opravovati faru a kostel, konšelé zakázali sousedům prodej přespolního vína, a vedli tu živnost sami na účet obce; sousedům zbyl toliko výčep vína domácího. Ale od r. 1564 stýskali sousedé na takové ztenčování svých živností, a žalovali až u zemského gubernatora, arciknížete Ferdinanda, a tak si vymohli, že také směli prodávati cizí vína. R. 1571 přestal ten obecní šenk vína na radnici, ale za to konšelé uvalili na sousedy daň 30 grošů z každého polouvozi (8 věder) cizího vína prodaného; ta daň vynášela průměrně za rok 22 kop gr.

Na vedení obecních obchodů, vybírání peněz do obecního měšce, na správu obecního statku a záduší volili konšelé vždy na rok po dvou měšťanech za úředníky. Tak byli tu úředníci kostelní, špitální, dvorští, mlýnští, lesní, úředníci nad cihelnou a vápennicí, nad obchodem železa, soli a pryskyřice, i nad clem a výtoní.

Výdej z obecního měšce byl r. 1566: 856 $\frac{1}{2}$ kopy, 1567: 1110 kop, 1568: 669 $\frac{1}{2}$ k., 1569: 714 $\frac{1}{2}$ k., 1570: 762 $\frac{1}{2}$ k., 1571: 965 k., 1572: 881 k., 1573: 908 k., 1574: 611 k., a za dvě léta 1575 a 1576: 1769 kop. Tudíž vydáno bylo průměrně za rok 840 $\frac{1}{2}$ kopy mišenské.

Do obecního vydání začasť byly řaděny dary na počtu těm pánům, na nichž městu záleželo. Panu podkomořímu poslali k vánocům r. 1566 věrtel vína červeného v hodnotě 12 kop,

k velkonocům 4 jeřábky (1 k. 12 gr.), 1567 k velkonocům 139 ježdíků (23 gr.), 1568 v lednu 10 kvíčal, 1569 dali mu 7 koroptví a jiné ptáky (58 gr.), 1570 dva jeřábky, 1571 lesní ptáky, 1572 osm jeřábků. R. 1576 k svatbě dceři podkomořího poslali piva za 19 kop. Podobné dary posílali panu hofrichtěři; nejvyššímu písaři r. 1562 poslali 5 jeřábků a 3 kapouny, a potom i něco ostruhů panu purkrabímu Pražskému; 1575 poslali do Lochovic panu Valterovi z Valtersberka, císařskému sekretáři, ježdíky a okouny. Do města přicházeli též přespolní pohořalí o pomoc, prosili na radnici a pak chodili po sousedech. Tak přišli pohořalí r. 1562 z Lípy (dostali na radnici 2 kopy), 1563 ze Švamberku v Mišni (30 gr. a po druhé 51 gr.) a z Neumětel (1 kopy 7 gr.), 1564 z Bydžova (10 gr.) a z Luže (30 gr.), 1566 ze Švihova (57 gr.), 1567 z Dobrušky (30 gr.), 1568 z Jilového (10 gr.) a z Vysokého Mýta (10 gr.), 1569 z Boleslavě (15 gr.), 1570 z Cerhovic (30 gr.), z Nového Města v Durínsku (31 gr.) a z Broumova (30 gr.), 1571 z Lubethu v Lužici (40 gr.), 1572 z Králové Dvora n. L. (10 kop), z Třebové (30 gr.), z Jičina (1 kopy), 1576 ze Strymilova (20 gr.). — Z těchže let máme zprávy, že do Berouna zacházeli pocesní studenti, někdy až ze Štrasburka, Říma a Hispanie, a na radnici dostávali fedrunku 2—20 grošů. Kašpar mistr řehole žakovské 1567 dostal 30 gr., jeden vyběhlý mnich r. 1564 dostal 20 gr.; a jeden kněz „pro evangelium z Bavor vyhnáný“ obdržel 20 gr. — R. 1572 věnoval kněz Jan, farář ve Volešicích, radě Berounské nějakou knihu, a za to mu dány 3 kopy pocty. Pražský mistr Jakub Srnec z Varvažova poslal radě nějaké své prognostiky a za to ctěn byl vínem. V listopadu 1562 sloužil tu novosvěcený kaplan „novou mši“ (primicí), a konšelé mu vystrojili oběd na faře s nákladem 4 kop; taktéž dali na novou mši v srpnu 1566 kopy a 33 gr., a v listopadu téhož roku k nové mši kaplana kněze Václava dali konšelé 5 kop 34 gr. — V srpnu 1570 Krištof Hoštěcký jakýs. vraceje se z Moskvy, obdržel na radnici fedrunk jedné kopy.

Obyvatelstvo.

Dle berního šacunku z r. 1567 udává se v Berouně 248 domů. Požárem r. 1599 sklesl ten počet značně, takže r. 1610 se počítalo 230 domů, k berním povinných, z nichž bylo uvnitř hradeb 134.¹⁾

Lid městský se dělil na sousedy čili osedlé měšťany, a na obyvatele, kteří obývali v nájmu. Obyvatelé se dělili na

¹⁾ Dvorský, Počet domů v král. městech p. 18.

nájemníky, lidi stavu městského, kteří směli provozovati řemesla, a na podruhy, lidi původu vesnického, kteří s povolením dědičných svých vrchností tu obývati směli, živíce se jako nádenníci, podomkové a jiní chasnici. Bylo jich zvláště potřeba při práci hospodářské, a proto konšelé vybírajíce na nich podružskou daň k obci, rádi je tu trpěli, ač při najímání k obecní práci vždy přihlíželi předem k chudším měšťanům a předměstským sousedům, než k oněm lidem cizopanským.

Počet obyvatel byl vzhledem k nynějšímu stavu města velmi skrovný. Nejstarší farní matrika Berounská vykazuje, že r. 1602 v městě Berouně se narodilo a pokřtěno bylo 61 dítek, r. 1603 již 70, 1604 jen 51, v dalších dvou létech 61 a 57; tedy v tom pětiletí 1602—1606 úhrnem 304 ditky sousedské, nájemnické a podružské.¹⁾ Dle nynější statistiky rodí se v Čechách v 100.000 obyvatel průměrně za rok 4152 dítek. V tom poměru by se dalo páčiti, že r. 1604 bylo v městě Berouně 1464 duší; ale tušíme, že jich bylo ještě méně.

Národnost obyvatel, dokud se drželi řádů staré církve podobojí, byla ryze česká. V létech 1483—1540 jen spoře se vyskytují mezi měšťany německá příjmení, jako Zyrman, Vakerle, Holcař (Holzapfel). Než jakmile měšťanstvo se chytalo řádů lutheranských, nastalo sbratření Čechů s Němci, a odtud se usazovali Němci v Berouně vždy hustěji, tak jak bylo i v jiných městech českých. Roku 1572 nabyl domu č. 38 na severní straně náměstí Jiřík Zumr (Sommer) německý puškař († 1599), po němž dědil syn Daniel Zumr, kdežto mladší syn Jiřík držel vedlejší dům č. 39. Od Daniele Zumra koupil dům r. 1606 Matouš Pichler německý holič a felčar s ženou Valburgou; vedlejší dům č. 37 tehdy držel Fridrich Šmelcer zámožný truhlář, další dům č. 36 od r. 1607 Jan Puchner mlynář, který od r. 1590 měl mlýn při Mzi někdy Hylantovský, a dům č. 34 na rohu ke kostelu držel r. 1592—99 Jan Purkhart kožišník. Na téže straně náměstí dům č. 43 měl r. 1602 Krištof Singer uzdař, a poblíže v ulici biřické seděl Honz kovář. Bylo zde tudíž po té straně náměstí 7 německých sousedů pohromadě. Na protější straně náměstí byl dům hostinský u orla brzy v rukou německých. Seděl tu od roku 1585 Václav Redder z Prahy, od něhož r. 1594 ten dům za 1350 kop získal Honz Cirner z Lebendorfu († 1602, jehož syn Henrich tu seděl do r. 1628. Velký dům na rohu vedlé radnice

¹⁾ Matrica baptizatorum č. 1. na děkanství.

(č. 69) získal r. 1590 sňatkem s Ludmilou Střelcovou ze Lhoty německý erbovník Pavel Vinklheyder z Vinkelheydu, r. 1599 směnili ten dům za č. 76, a později držel dům v německé ulici ještě r. 1619. V téže ulici německé seděl roku 1588—1610 Michal Drešer řezník. Na klášteře byli v letech 1600—1618 usadili Němci Hons krejčí (č. 110), Mathes Kynstler (č. 111) Matouš Kaufmon (č. 116), Jiřík Dillinger (č. 117). V ulici české od r. 1590 seděl Hons Payer zámečník (č. 59), od roku 1600 Jan Geissler (Khayzler) zámožný mydlář (č. 57) a v č. 61 Ondřej Němec hrnčír († 1615). V ulici za kostelem osadili byli v oněch letech Hons Špindler zámečník (čís. 8), vedle Gregor Prukner bednář, Mathes Rudolf kožišník a Jindřich Rudolf krejčí. Na předměstích se shledávají roku 1590—1618 Mikuláš Rasp a syn jeho Andres koželuzi, Pavel Trýber, Jan Klammer (Kraml) tesař, Albrecht Grohman, Erhart Vrchlabský, Tobiáš Herbich mandlér a Hons lazebník. R. 1616 koupil dům v rinku (č. 81) za 600 kop Martin Štachel mlynář, 1618 se usadil v německé ulici Kunrat Ayer, a ještě r. 1623 se tu najednou zakoupilo šest německých sousedů, a sice za kostelem Mikuláš Glos a Jan Rykbahn, v birické ulici Hons Welzner, na klášteře Tomáš Petrmel, na předměstí Petr Lang (Longk) kovář na Kaceřově a Petr Lauer pekař.¹⁾ Z inventářů pozůstalosti seznáváme, že Berounští Němci nebyli bez německé četby. Václav Redder r. 1596 mezi jinými svršky zůstavil dvě německé knihy, biblí a postillu Špangenberkovu, a Fridrich Šmelcer truhlář († 1613) historii Hohndorfovu. Jakkoli jest nutno připustiti, že mnozí z těch Němců byli jakž takž v jazyku českém zběhli, přec jest třeba Beroun pokládati na onen čas co do národnosti a jazyka za město smíšené, a bylo potřebí, aby v městské kanceláři vždy byla osoba znalá němčiny. V letech 1588—1600 byl v městské službě servus Martin Boguar, sice rodilý v české Příbrami, ale z rodičů německých, neboť roku 1600 v jeho pozůstalosti mimo české knihy nacházíme i knihy německé (biblí, žaltář, Dittrichovy summarie, život Lutherův, kázání a beichtkinderbuch od Luthera, polemographia belgica, cythara Lutheri a Rumpoltův kochbuch). Syn jeho Jan byl tu servusem ještě r. 1629.²⁾ Však ze všech zde uvedených jmen německých málokteré přetrvalo válku třicetiletou. V katastru měšťanů z roku 1713 uvádějí se jen

¹⁾ Z pozemkové knihy 1.—3.

²⁾ Registra inventářů na radnici.

čtyři a sice Pavel Lauer pekař, Jan Špindler polař, Pavel Rudolf a Josef Long (Loněk) hrnčíř, jehož potomci, dávno počestilí, podnes tu bydlí.

R. 1597 usadil se v Berouně vlaský zedník Bartolomeo Borone, když od bývalého zde děkana Havla Terrigeny Slánského koupil nárožní dům proti bořejší bráně (č. 97) za 260 kop míšenských. Zemřel r. 1608, a dům jeho držela napřed vdova jeho Dorota, jež vdala se za Jana Hochberka malíře, a pak syn jeho Bartoloměj Boron. jenž tu zemřel asi roku 1643. Náhrobní deska jeho červená s odznaky zednickými a s německými verši jest na hřbitovní kostnici podnes patrná. K r. 1596 jmenují se tu v Berouně dva vlastní nájemní obyvatelé František Vlach z Mediolana a Martin Arquino od Paduy, kteří měli smírné narovnání před soudem konšelským pro urážku na cti.¹⁾ Židé tehdy neměli místa v Berouně. Bydlice v některých vseh panství Karlšteinského, nejhustěji v Tetině, přicházeli do Berouna za obchody svými, ale nikdy tu nepobyli přes noc.

Šlechta usazovala se v Berouně skrovnou měrou a nikdy na dlouho. R. 1506 tu zemřel Jan zeman rodu nám nepovědomého. Dům jeho na náměstí (č. 87) koupil soukenník Jan Tměj, maje za choť Reginu Skuhrovskou zemanku; zemřel r. 1520, a domu jeho se ujal vladyka Pavel z Hořan na Gdýčině s manželkou Barborou z Harasova; r. 1527 prodal ten dům Václav Donat Přiský z Těchlovic za 140 kop Martinu Sýkorovi. R. 1546 se tu usadila paní Lucie rozená Chrtova ze Rtína, vdova po dvou vladykách (Litovském ze Svinař a Ottovi z Losu), koupila od Jana Střelce za 130 kop dvůr na svrchním předměstí s dědinami a lukami, a konšelé k tomu trhu svolili pod výminkou, aby paní Lucie tu ve dvoře bydlila do smrti, ale potom aby dědicové ten dvůr prodali k obci. K tomu závazku přistoupil i syn její Bohuslav Litovský ze Svinař. R. 1556 paní Lucie ten dvůr za 165 kop prodala s povolením konšel paní Anně rozené Vamberské z Rohatec, manželce Jana Chmelíře měšťana Berounského a dceři její Ludmile vdané Mladotové z Solopisk; po r. 1569 přešel dvůr do držby měšťanské. R. 1568 koupil rytíř Václav Chanovský z Dlouhé Vsi dvůr na Závodí (nyni Veselí s rolemi, lukami a lesem od Jana Uhra Mostníka z Nižtice za 870 kop; r. 1573 koupil za 255 kop dům v rinku (č. 66) blízce radnice, ale r. 1587 prodav dvůr i dům, koupil skrovné hospo-

¹⁾ Červená kniha rozličných smluv.

dářství při Litavce za německou fortanou. Podobá se, že zemřel v moru r. 1599; aspoň již r. 1600 ten dvůr prodal bratr jeho Jan Chanovský za 216 kop Pavlu Vinkelheyderovi. K událostem roku 1611 jsme vypravovali, kterak asi r. 1572 usadil se v Berouně vладыka Adam Hovorčovský z Kolivé Hory († 1604), a kterak syn a dědic jeho Matouš za vpádu Passovských 17. února 1611 v čele Pražské chátvy povraždil františkány u Panny Marie Sněžné. Na krátko v Berouně osedlý byl rytíř Zdeněk Otta z Losu; r. 1583 koupil tu dům od loňského moru vymřelý, a tu bydlil do r. 1589, kdež odstěhoval se na svůj statek Hlažovice. Od r. 1583 bydlel v Berouně rytíř Adam Vlk z Kvitkova s chotí svou Barborou Vratislavkou z Mitrovic, maje dům na rohu náměstí do české ulice (č. 47). Zde zemřel r. 1595, a sirotků jeho se ujal bratr Jan Vlk z Kvitkova na Smědovicích u Mělníka, který prodal dům za 350 kop miš. Pavlu Tintérovi.

V 16. století se setkáváme v Berouně i s rodinami erbovními, které tvořily jakýs přechod z měšťanstva ke šlechtě. R. 1535 byl měšťan bohatý, Jindřich Nekožný, povýšen k erbů a titulu Hrobčických z Hrobčic a koupil zemský statek Chrústenice; ale zemřel r. 1549 nemaje mužských dědiců. Císařský richtář Jan Střelec bakalář, drže od r. 1548 kmetci dvůr v blízké Březové Lhotě, od r. 1566 psal se Jan Střelec ze Lhoty; zemřel r. 1569, a titul jeho dědil syn jeho Jan; zemřel však již r. 1586, a statek jeho i s domem na rohu vedle radnice sdělila jeho dcera Ludmila, jež r. 1599 se vdala za Pavla Vinkelheydera z Vinkelheydu.

Za králů Jagajlovců bylo v Berouně několik rodin s příjmením Mostník, kteréž znamenalo nájemce mostnictva čili pozemků obecních, jichž výnos byl chován pro potřebu opravy mostů. Václav Mostník držel 1483—1514 velký dům se sladovnou v německé ulici na rohu k fortaně (nyní č. 126 a 127), po něm syn jeho Vavřinec mydlář bohatý (1514—1561) s chotí Ludmilou. Týž zůstavil tři syny, z nichž Chrysostom Mostník usadil se v Prachaticích, a druzí dva, Jan zvaný Uher a Lorenc (Laurin) od r. 1566 psali se Mostníkové z Nižtice. Laurin prodal hostinský dům u orla (č. 79) a dvůr Záptačí, vystěhoval se r. 1582 z města a usadil se v Unhošti. Jan Uher Mostník z Nižtice († 1570) zůstavil toliko dvě dcery, Kateřinu, jež r. 1585 se vdala za Pražana Mikuláše Kapra z Kapršteina, a Zuzanu, po čase manželku Jana Škorně z Frimburka. Z dcer Vavřince Mostníka byla Ludmila vdaná za Tomáše Škorně z Frimburka, hejtmana panství Chýšského, druhá,

Benigna, měla za muže **Tomáše Střelce** v Berouně, nejstarší, **Dorota**, r. 1542 provdala se za radního písaře **Martina Švika** z Prahy.

Jiný rod Mostníků založil **Řehoř Mostník**, maje dům v rinku (č. 83) a pivovar v blízké uličce pod masnými krámy. Syn jeho byl **Jan Mostník** (1510—1561), a téhož syn byl **Sixt Mostník**, muž na školách vzdělaný, po dlouhá léta starší poctivého cechu literátů. S manželkou **Ludmilou Chlubnovou**, ženou jazyka ostrého, držel dům **Chlubnovský** na náměstí (č. 64) a pak také dům vedlejší **Celestinovský** (č. 63). Starší jeho bratr **Jan Mostník** (**Pontinus**) držel dům po otci, a zasedal v městské radě do své smrti r. 1595. Po něm dědil bratr jeho **Sixt**, který r. 1600 psal se s titulem **Mostník z Kornfelzu**; ale potomci jeho psali se z **Nižtice**. **Sixt Mostník** zemřel 80letý dne 25. června 1609, manželka jeho r. 1618. Syn mladší jeho **Jan Mostník** z **Nižtice** usadil se v **Litoměřicích**, odkudž r. 1628 pro víru vyšel ze země. Starší syn **Matiáš Mostník** zasedal v radě **Berounské** do své smrti dne 27. září 1614. Vdova jeho **Juditha** pak brzy se vdala za **Jana Brtvu** ze **Španova**, faráře v **Unhošti**, který jsa potom r. 1620 děkanem v **Příbrami**, pečoval o syna jejího **Daniele Mostníka** z **Nižtice**. R. 1621 oddělila se paní **Juditha** od kněze **Jana Brtvy**, kdy též přestoupil na víru katolickou a r. 1627 byl farářem ve **Starém Kníně**; ale syn její **Daniel** zůstal u otčíma v **Kníně** do r. 1638, kdy též asi zemřel. Pozůstatkem po té rodině **Mostníků** z **Nižtice** v **Berouně** jest pamětný obraz **Mostníkovský** na severní galerii děkanského kostela. Jest živými barvami řemeslně malován na plátně; představuje staříckého **Sixta Mostníka** s ženou **Ludmilou**, oba jeho syny s manželkami a dětmi; kolem jest nápis: „L. P. 1609 v sobotu po sv. Janu Křtiteli, t. j. 25. června mezi 17. a 18. hodinou slovatný pán **Syxt Mostník**, měšťan města **Berouna**, maje let 80, dokonal běh života svého. Při tomto chrámě jest pochován. očekáváje veselé z mrtvých vzkříšení. Tato tabule nákladem **Ludmily** manželky jeho vyzdvihnuta jest 9. dubna 1613.“ Býval ten obraz dříve v kostele **hřbitovním**, ale r. 1792 přenešen byl do chrámu děkanského jako stará památka malířského umění doby **Rudolfinské**. K tomu dodáváme, že tehdy žil v **Berouně** „kustmalér“ **Hohberk**. Náhrobek **Sixta Mostníka** a jedné jeho vnůčky, z **Tetinského** mramoru, jest na kostnici **hřbitova** u **Panny Marie**; pod obojím poprsím jest nápis: „O vy všichni, jenž tudy jdete, na mne se rozpomeňte! Co jsem já, i vy též budete. Blahoslavení, kteří v **Pánu** umírají. Neb oni života věčného dojíti mají.“

Nápis na obrubě jest setřelý. Náhrobek Matiaše Mostníka jest vložen do vnější zdi na severní straně hřbitovního kostela. Představuje muže v dolmanu, s vlasy a vousy pečlivě sčesanými; kolem nápis: „Léta 1614 v neděli 19. po sv. Trojici zemřel slovutný pán Mathiáš Mostník, spoluměštěnin tohoto města. Z plačtivého údolí na věčnost se odebral . . . na místě Božím tělo mrtvé poctivě pochováno“. Na těch kamenech Mostníků není rodinného znaku, než dva vinařské nože zkrřížené, korunou spojené. Jest to erb nákladníků vinničních.

Radní písař Martin Švík bakalář, pro vadu v řeči zvaný „Tletle“, oženiv se s Dorotou Mostníkovou, byl potom zámožným měšťanem v Berouně. Pocházel z Prahy z domu u šilinků či penížků. Od r. 1556 psal se Švík z Perčí. Zemřel r. 1568, a vdova jeho se vdala za Matiaše Rabšteinského bakaláře. Synové jeho Jeroným a Zigmund Švikové z Perčí zemřeli r. 1582 v moru asi bez potomků, bratr jejich Simeon, zdědiv hojně jmění při městě, zemřel r. 1586, a vdova jeho, podědivši drahně statku, vdala se za Brikciho Albina Nosislavského.

R. 1568 umřel tu měšťan Martin Žlutický bakalář, a vdova jeho Juliana roz. Čížková se vdala za bakaláře Jana Malinovského z Hlavačova, rodáka Rakovnického; jemu vzdala velký dům na náměstí (č. 88) a polní hospodářství. Jan Malinovský zasedal v městské radě, byl primatorem 1576—81, ale zemřel již v moru r. 1582. Syn jeho Augustin usadil se v Rakovnice, maje tam hojný statek po dědu; dcera Dorota pak dědila po otci statek v Berouně, a r. 1600 se vdala za Mikuláše Brázdinského z Jenšteina, obročního na Králově Dvoře. Týž pak r. 1628 s synem svým Janem pro víru se vystěhoval do Sas.

K erbů a titulu přišel v Berouně Maximilian Albin, muž akademicky vzdělaný, který r. 1593 pojal za ženu pannu Rebeku, dceru a dědičku zámožného soukenníka Jana Loška. S ní dostal velký dům v rinku (č. 90 u korun) a jiný statek při městě. V létech 1599—1606 držel úřad císařského richtáře v Berouně, a tehdaž psal se s titulem „z Jenčova“. Zemřel však již r. 1606, a zůstavil vdovu Rebeku a sirotky Jana, Annu, Dorotu a Kateřinu. Inventář jeho pozůstalosti vykazoval dům v rinku, dvůr v Rybářích, chalupu za německou fortanou, dva krámy pekařské, vinnici na městské hoře, tři dědiny orné, tři louky s chmelnicí, mnoho klenotů, na penězích hotových a jistotách skoro 1500 kop gr., a knihovnu 120 děl. Vdova Rebeka r. 1607 se vdala za Jana Štampu Vodňanského, dcera Anna r. 1620 za

Jana Václava Kochana z Prachové bakaláře, Kateřina pak za Ondřeje Bobrovina bakaláře. Syn Jan Albin z Jenčova po r. 1628 přebýval ve Vodňanech a vyprodával se poněáhu z Berouna. Dům u korun r. 1652 prodal zeť jeho Lukáš Lucius Vodňanský za 225 kop Matiaši Rousovi.

Pražského erbovníka Zigmunda Kapra z Kapršteina tři synové na nedlouho byli v Berouně. Nejstarší Samuel r. 1577 pojal tu za choť Annu, sirotka Havla Maštalky mlynáře, a nabyt s ní mlýna při Litavce u kamenného mostku, kterýž r. 1582 z frejmarčil za mlýn při Mži proti mlýnu panskému; ale zemřel téhož roku v moru, a nedoplačeného mlýna se ujal bratr jeho Mikuláš, manžel Kateřiny Mostníkové z Nižtice, a s ním i bratr Jan, perkmistr hor vinnických v Praze; r. 1592 zastavili mlýn v 1000 kopách Valentinu Kirchnerovi z Prahy.

Dům na náměstí č. 87, na rohu do uličky slabecké, má starý portál mramorový, svrchem zdobený erbem a zlaceným nápisem latinským toho smyslu, že Jindřich Čížek z Jenšteina, císařský richtář v Berouně, ten dům vystavěl vděčnému potomstvu r. 1612. Však ten rod nebyl v Berouně příliš dlouho. Jiřík Čížek řezník usadil se tu asi r. 1550, kdy oženil se s paní Apolenou, vdovou po Vávrovi řezníku v ulici klášterské (č. 122). Byl to řemeslník příčinlivý, který z dělal značné jmění, neboť koupil dům blíž hořejší brány (č. 96) za 620 kop, svobodný dvůr ve vsi Rájově (nyní Hviždalka v Jarově) za 400 kop, a mimo to měl velké hospodářství polní na předměstí. Od r. 1557 zasedal v městské radě. Zemřel v moru r. 1582, s ním i nejstarší syn Simeon řezník, po němž zůstal syn Daniel, který r. 1604 byl alumnem koleje Karlovy v Praze, r. 1605 povýšen byl na bakaláře svobodného umění a potom účinkoval někde mimo město. Mladší syn Jiříka Čízka, Matěj řezník, zemřel 1596, a zůstavil jmění v odhadu 3130 kop; z osmi jeho dítek dospělo pět, a sice Pavel řezník, Ludmila vdaná za sladovníka Vavřince Řehořovic, Anna vdaná Eliášová v Praze, Juliana vdaná Krocínová v Rokycanech a panna Zuzanna. Matka jejich Majdalena r. 1600 se vdala za Jindřicha Knoflíčka řezníka. Nejmladší Jiříka Čízka syn Jindřich (Jindra) vedl řemeslo při matce své Apoleně, spravoval polní hospodářství a vedl výnosný obchod s dobyt看em, čímž rychle bohatnul. S manželkou Dorotou, vdovou po Jiříku kantorovi, držel dům na náměstí (č. 87), potom mnoho pozemků při městě mimo dvůr v Rájově, a r. 1597 koupil i mlýn Bibovský za hřbitovem. Od r. 1589—99 byl primasem, ale neměl mnoho lásky u měšťanů, kteří jej vinili, že sobě nadháněl

na škodu obce i královské komory. Od r. 1601 se psával s titulem „z Freitagu“, asi proto, že od Řehoře Pátka z Freitagu, sekretáře soudu appellačního v Praze, byl přijat k erbovnímu strýcovství. Ale po smrti Pátkově († 1603) spřátelil se s sousedem svým Mikulášem Brázdímským z Jenšteina, a byl od něho přijat k erbů a titulu, takže odloživ titul „z Freitagu“ psal se r. 1612 Čížkem z Jenšteina. R. 1607 povýšen byl na císařského richtáře; téhož roku dědil i po matce své pání Apoleně, která umřela 90letá, na jejíž památku tištěn byl tehdy sborník latinských veršů. Ty básně psali Jiří Karolides z Karlsberka, Čížkův příbuzný, Mr. Kašpar Hosticenus, Jonáš Pelargus Vodňanský, Jan Čížek z Frejtoku vnuk zemřelý, Daniel Čížek rovněž vnuk její, Šimon Clementis Ždanický rektor škol v Berouně. Šimon Celerin Přibyslavský a Pavel Černovský z Něm. Brodu. Jiný podobný sborník tištěn byl r. 1612, kdy Jindřicha Čížka jediný syn, Jan Čížek z Jenšteina, měl svatební veselí s pannou Zuzanou Žlutickou z města Rakovníka. Verši svými tehdy přispěli Jiří Karolides z Karlsberka, Mr. Jan Kampanus Vodňanský, Jan Linhart z Neyenperka, Mr. Mikuláš Troilus Hagiochoranus, Mr. L. Benedictus, Mr. Prokop Paeonius Světnovský, Mr. Daniel Vratislavský, Mr. Jakub Žabonius. Jan Sušilius Rakovnický, měšťan Berounský (přiženil se ke statku vdovy Zigmunda Švika z Perče), Jan Krocín Sušický (radní písař v Berouně), Mr. Josef Columella Stříbrský, farář v Opočně († 1619 co děkan v Berouně), Mr. Lukáš Bočovský, Jan Štengler Krašovský praeceptor ve Chvalech, Martin Mylius Vodňanský, Jan Kerbiczer radní písař Rakovnický, Mikuláš Grenzer Slezák, Václav Kochan z Prachové, posléze tři officialové školy Berounské (rektor David Gallus Žlutický, kollega Štěpán Orcin Jaroměřský a kantor Jaroslav Megalineus Bučinský).¹⁾ Ale květ rodu Čížků nebyl dlouhý. Jan Čížek z Jenšteina umřel již r. 1625, a zanechal toliko dcery Dorotu a Kateřinu; otec jeho Jindřich zemřel 19. října 1629, a jmění jeho sdělila dcera Kateřina vdova Švarcová, vdaná zase za Jana Václava Saláta Mýtského, jenž později se ztituloval „z Kronaweissenburka“. Poslední z rodu Čížků, Jindřichova vnučka Dorota, zemřela v Berouně r. 1680 jako vdova císařského richtáře Tomáše Krucigera.

R. 1623 objevuje se v knihách Berounských Viktorin Kavan z Čejkova s manželkou svou Mariannou jako držitel

¹⁾ Zprávy o těchto sbornících a básnicích laskavě nám dal prof. Ant. Truhlář.

domu v náměstí (č. 81 u růže). Nepochybně že ona Marianna byla vdova neb dcera Martina Štachle mlynáře, který onen dům r. 1616 koupil za 600 kop. R. 1628 Kavan s paní Mariannou vyšel ze země pro víru, ale koncem r. 1631 zase se navrátil. Marianna Kavanová, jsouc již vdovou, zemřela r. 1640.

Živnosti v Berouně.

Bývalo snahou skoro každého měšťana, aby z výnosu svého řemesla neb obchodu zjednal si vlastní své hospodářství polní a luční. Kataster pozemkový z r. 1654 nás poučuje, že měšťané Berounští drželi orné půdy 1613 korců, vinnic $73\frac{1}{2}$ korce, chmelnic $35\frac{1}{2}$ korce, vesměs míry vrchovaté, kteráž k míře sehnanych korců má poměr jako 11 k 10. Výměra gruntů zahradních, lučních a lesních není udána. Rozsáhlost pozemků obecních známe teprv z katastru r. 1713, kdež k obecnímu dvoru na Závodi se drželo $284\frac{1}{4}$ korce rolí orných, luk na 70 čtyřspřežních vozů sena a 34 vozů otavy, 2 korce štěpnic, $1\frac{1}{2}$ korce chmelnic a 7312 provazců lesa (684 hektarů 1170 jiter). V držbě děkanského kostela bylo 42 korců rolí zádušních a 10 korců rolí farních s zahradou, špitál měl $9\frac{1}{2}$ korce rolí a cech literátů 3 korce. Veškerá orná půda při městě Berouně dá se tedy na ony časy vyšetřiti na 1962 korců míry vrchovaté.

Berounští silí na svých dědinách žito, pšenici na prodej, aneb do mlýnů a do sladoven, ječmen na slad neb kroupy, oves za krmivo, hrách na všední stravu; na menších prostorách sázeli zelí, mrkev, křen, cibuli i česnek. O lnu neb konopí nenalezli jsme zmínky, ani o máku. Výstavnost dvorů na předměstí byla ze dřeva, pod došky neb pod šindelem; ve dvore se udává v inventářích vždy jen jeden pluh, brány s železnými hřeby, jeden neb dva řetězy, motyky a kratce. I chlévský hnůj býval pohotově. R. 1596 nalezeno po Zigmundu Kuchynkovi ječmene k síji 18 korců, ovsu 8 korců, ve sladovně 25 korců ječmene, ve stodole žita půl perny (t. j. prostranství vedle mlatu).

Téhož roku shledáno u Václava Reddera (měl dědiny ve 4 kusích) 3 korce pšenice (psáno pšence), 5 k. žita, 3 k. hrachu, 50 k. ječmene, 29 k. ovsu, ve stodole pernu pšenice a žita. Bíba mlynář podkrchovský měl na zimu zaseto 20 str. žita a 15 str. ječmene. Po Markétě Světové, jež měla 3 dědiny, nalezeno v srpnu 1605 50 mandel pšenice, 25 mandel žita, 17 mandel ječmene.

Vít Dráb (po němž asi zván byl vrch Drábov, kde měl kus lesa) zůstavil r. 1615 jednu dědinu osetou žitem a ovsem, druhou pšenicí, ječmenem a hrachem, třetí ječmenem. Václav Machonis Stříbrský v srpnu 1618 zůstavil 36 strychů pšenice, s jeden var ječmene (12 strychů), na poli pod Ostrým ve stohu 100 mandel žita.

Dosti hojné zprávy jdou o chovu dobytka. Majitelé rolí a luk chovali na dojný užitek krávy v mírném počtu, chudší měšťané v tom přestávali na kozách, četné byly ovce, ale mnozí polari chovali koně na prodej aneb je formanům propůjčovali za přípřež často do veliké dálky. Jiní chovali mnoho volů při žiru a pak draze je prodávali, a silný byl i chov dobytka vepřového, zvláště u mlýnářů a pekařů. Bohatý Matěj Střelec bakalář († 1569) zůstavil 17 koní a hřibat, 23 krav, 16 jalovic a volčat, 12 telat. Matěj Karčín či Greynar († 1571) měl 19 volů při žiru, dva koně doma a dva koně půjčené do Normberka, ale krávy jen dvě a ovec šest. Martin Švik z Perči († 1568) měl 3 koně, dvě hřibat, 10 krav dojných a 8 jalových. Biba mlynář choval před smrtí (1568) 2 koně, 4 voly od 4—6 let, 8 krav. Anna Hudincova 1574 tři koně, býka, 6 krav dvě telat, svini a 4 vepře, 24 slepic. Lihhart pekař 1582 měl při žiru 12 vepřů. Anna košinářka 19 ovcí, kozla a 4 kozy. Jan Prošek řezník 1593 měl 10 volů uherských (čabánů), vola českého a 17 skopů. Veruna vdova po Blažejí Mazánkovi měla u zlabu 10 čabánů, 2 voly české (vůl po 20 kopách mišenských), sena za 15 kop, řezanky 50 strychů (po 4 gr.), ječné a ovesné tluči po 1¹/₂ kopé. Markéta Světová († 1605) měla 2 krávy, volka dvouletého, 21 ovec, 9 svini a 19 slepic. Ondřej Drahotka († 1612) valacha, 3 klisny, 4 krávy a 7 svini. Vít Dráb († 1615) 4 klisny, 2 hřibata, 2 krávy, 2 telata, 11 ovec a 5 hlav svinských. Když pan Václav Chanovský 1568 kupoval dvůr na Závodí, shledalo se ve dvoře tré koní se vším nádobím, 3 krávy, 11 koz a 22 slepic. O Jindřichovi Čížkovi z Jenšteina jsme vytkli, že sdělal své jmění hlavně z obchodu v dobytku, když kupoval hladové voly a prodával krmné. Rovněž při obecním hospodářství se chovali koně, volí a vepři na hojný prodej. Drůbež chovaly měšťky Berounské ve valném počtu; jen chov husí jsme našli v inventářích pozůstalostí jen jednou u Václava Skřivky kováře, který jich měl pět (r. 1591) a včely jen u Martina Svojanovského r. 1597, a sice jedenáct špalků. Jak tehdy nazývali krávy, našli jsme v pozůstalosti (r. 1565) Tomáše Střelce. Byly tu krávy „veselá, stračená velká a malá, bílá mlynářka, kumpla, šedivá a černá polovice, k tomu volek bílý, talátko a býk“.

Obor chmelářství od r. 1526 málo se rozšířil; byla roku 1587 zadána obecní rokle na Nedamilu pod úrok 30 gr. na sdělení chmelnice. Vše chmelnic bylo 36, a plocha všech byla 35 $\frac{1}{2}$, korce míry vrchovaté, čili asi 39 korců míry sehnané. Sklizni chmele se hradila potřeba várečních měšťanů na jejich várky piva. Chmel tehdy nešel na váhu, ale do strychu. Bartoloměj Kavka soukenník 1568 měl chmele lonského 21 strychů, Václav Redder 1596 měl 4 plné sudy chmele, Jiřík truhlář 1619 zůstavil 15 strychů chmele.

Vinnice Berounské r. 1548 se rozmnožily o dvě na úpatí vrchu Dědu a jiná zdělána byla nově u Zahoran r. 1587. Vše chmelnic bylo pak 45, plocha jejich úhrnem 73 $\frac{1}{2}$, korce vrchem míry či 81 korců míry sehnané. Všichni majitelé těch vinohradů činili společně jeden cech nákladníků horvinnických, majíce v čele perkmistra a starší. Všichni užívali znaku dvou skřížených nožů vinařských, a kdo z nich byli erbovníci, měli ten znak otočený šlechtickou korunou. Desátek výnosu těch vinnic (perkrecht) odváděl se do důchodu panství Královodvorského. Zajímavá jest smlouva z r. 1567 o vinnici na Děvulkách (k Boží Vodě), kterou Matiaš Rabšteinský bakalář prodal za 30 kop Lukši Nelibcovi ševci na výroční splátky (véruňky), ale do splacení těch 30 kop si vyhradil bakalář poloviční výtěžek vinnice. Kupující měl: 1. vinnici pilně dělati a opatrovati, aby nepustla, spíše aby se zvelebovala; pakliby zanedbával a to skutkem by se uznalo, měl od práva městského býti nucen, aby dosti činil tomu, več se uvolil dobrovolně. 2. Kupující aneb jeho lidé nemají před sbíráním vynášeti z té vinnice hrozny; kdyby přišel čas sbírání, to má Lukeš Nelibec oznámiti Rabšteinskému, aby týž přišel sám k tomu aneb za sebe jiného poslal, by pomáhal sbírat. 3. Všelikého ovoce na té vinnici, třešeň, višeň, merunek, břeškvi, sliv, švestek, hrušek a jablek ranných, co červem neb větrem spadne, toho má užiti sám Nelibec; ležatého ovoce, když se očese, má užiti polovici.¹⁾

Že víno domácí bylo dobré, tomu svědčí hosté mnozí, kteří z víkoly se sjížděli na jeho požitek; ale byl to nápoj lehký, ježto jsou známy příklady, že ti hosté uměli dlouho při něm poseděti, od poledne do noci, bez patrného přemožení hlavy své. Však v 2. polovici 16. století mnoho bylo do města, zvláště do domů hostinských dováženo víno přespolní ve značném množství, do 3-400 sudů za rok. Bylo to víno Lounské, Litoměřické i Mělnické, Moravské i Rakouské, ano také Uherské, Rýnské a muškát. Od

¹⁾ Liber contractuum 2. k r. 1567 (u c. k. okr. soudu).

konce 16. století bývala léta Berounským vinnicím nepříznivá, víno často nemělo odbytu pro chatrnou jakost, takže ne jeden měšťan ustal v nákladu na svou vinnici, aby zbaven byl placení perkrechtu. O těch svízelných nákladnících mluví smlouva ze dne 15. března r. 1619: „Jakož jsme léta 1618 dne 3. listopadu my perkmistr, starší a jiní nákladníci hor vinnických při městě Berouně na císařského richtáře, konšely a starší vznesli a za to žádali, poněvadž nemalé náklady na vinnice se činí a Pánbůh nás pro hříchy naše častými neúrodami trestati a pokotovati, a k tomu veliké berně a daně na nás připouštěti ráci: aby po sklizení vín domácích zastaven byl šenk vína cizího, bílého i červeného a zapovědín pod jistou pokoutou: to v plné radě městské váženo bylo za slušné a spravedlivé, tak aby perkrecht mohl býti placen do důchodu císařského v Králově Dvoře. A kdo obchod a handl ve víně vedou, nemají šenkovati, dokud domácí víno, zvláště bílé, není vyšenkováno.

Sladovnictví a pivovarství bývalo pokládáno za hlavní podstatu městské živnosti. Várek piva směli se ujímati toliko měšťané, kteří měli své domy uvnitř hradeb městských, vyjímajíc z toho držitelé chalup v ulici Hrdlořežské a držitelé městských bašt. Však byly městské domy bez práva várečného nazývány jen chalupami. Měšťané váreční byli úhrnem jako jeden cech zvaný sladovnický, majíce starší svého pořádku. Na várky bílé sladována byla pšenice, na várky červené (hořké) sladován byl ječmen. Od časů Jagajlovských umenšil se počet sladoven, takže r. 1618 byly sladovny na náměstí při domech Martina Šelakovského (č. 79 u orla), při pivovare obecním (č. 83 b), při domě Jana Kvasničky (č. 86 u českého dvora), Jindřicha Čížka z Jenšteina (č. 87), Vavřince Řehořovic (č. 66 a 67 vedle radnice), u pražské brány při domě Jana Čížka z Jenšteina (č. 96), v české ulici při domě Jindry sládka (č. 50 b) a Jana Každého (č. 52); tedy celkem 8 sladoven. Soukromý pivovar byl při domě u orla na náměstí (č. 79). Obecní pivovar byl prvotně na radnici; ale při novostavbě té radnice v letech 1561—64 byl zrušen; za to koupil cech sladovníků r. 1564 pivovar Mostníkovský se sladovnou za 80 kop gr.; náležel k domu Mostníkovskému na náměstí (č. 83), ale vchod do něho byl z ouzké ulice pod masnými krámy, kteráž ulice odtud nazývala se pivovarská. Ale obec městská, aby měla lepší dozor nad řádem várečným, r. 1580 sama toho pivovaru se ujala v 80 kopách, a r. 1590 koupila od Matěje kožišnika pivovar v české ulici blíže nároží do náměstí. Po válce

† Josef Bednář,
starosta města od r. 1874 do r. 1877.

tricetileté tento menší pivovar obecní spustnul a byl pak prodán k vedlejšímu domu na rohu (č. 47), s nímž byl přestavěn v bytelný dům kamenný. Na obou pivovařích měšťané vařili dle jistého pořádku stanoveného od městské rady; k tomu od r. 1571 sloužila tabule zavěšená v průjezdu radního domu, na níž onen pořad várek od lhůty ke lhůtě byl křídou napisován. Pohřichu nezachovala se nám berničná registra Berounská z 16. století do r. 1653, a tudíž jest neznámo, kolik várek bylo do roka svařeno. Platilo se od r. 1547 z každého sudu svařeného piva po groši dědičného posudného do královské komory, a později po 6 groších mimořádného posudného na placení vojenského lidu v Uhrích. Jen to známe, že na každou várku vypadalo 12 korců sladu na svaření 12 čtyřvřederních sudů (čtvrtci) piva. V pozůstalostech měšťanských nacházíme sudy různé velikosti; nejčastěji tak zvaná polouvozí (po 8 vědrech), pak čtvrtce, achtele (po 2 vědrech) i věderné soudky. Mimo obyčejné pivo bílé i červené zhusta se vařilo pivo staré (asi totéž, jemuž jindy říkali svidnické); bylo to pivo silné a dobře kořeněné i dobře vyležalé. Věrtel obyčejného piva dle drahoty obilí se měnil v ceně. V létech 1567—69 se zaň platilo 1 kopy 10 gr. až do 1 k. 50 gr., 1570—75 od 1 k. 40 gr. do 2 kop 30 gr. — Však za pivo staré se platilo více. R. 1591 stál věrtel toho moku 4 kopy 55 gr., r. 1608 vždy ještě 4 kopy. Takové ceny, proměněné na rýnskou měnu by vykazovaly za sud piva obyčejného v průměru 2 zl. 8 kr., za sud piva starého 5 zl. 11 kr.¹⁾ Odbyt piva se konal v domích hostinských a v četných domích šenkovních, kde v nalévárnách (máshauzích) scházeli se lidé domácí, četně též lidé pocestní na požitky piva; zhusta přicházel i selský lid z vůkolních vsí. Milové právo Berounské to neslo s sebou, že městské pivo prodáváno bylo do krčem v Tetíně, Járově, Počaplích, Hudlicích, Otročiněvsi, v Hyskové a v Březové Lhotě. — Za dobrou jakost piva ručili pivovarníci, kteří pro nákladníky na pivovařích pracovali. Neumíme sice udati, jaká mzda jim za práci vycházela, ale jisté zámožnosti dodělali se všichni; a který z nich měl vlastní dům se sladovnou, tomu říkali sládek. Z pivovarníků se jmenují r. 1517 Havel, 1524—26 Vaněk a Mikuláš, 1528 Tomek v ulici české (č. 50 b), jenž umřel r. 1568, po něm Pavel sládek —1571, pak 1543—75 Jan Litenský

¹⁾ Registra purkmistrovská 1567—77, inventáře pozůstalostí. Dle české měny se čítala kopa míšenská na 60 grošů, groš po 7 penězích. Dle rýnské měny platil 1 zlatý 60 krejcarů, krejcar po 6 penězích. Kopa míšenských tedy platila za 1 zl. 10 kr. rýn.

sládek (č. 52), r. 1594 Bartoň sládek, 1586—1610 Jakub sládek a po něm Jindřich. Nejlépe z nich stál Řehoř sládek rodilý ze vsi Libečova, který od r. 1571 držel dům po Tomkovi sládkovi a řemeslem svým sloužil várečným měšťanům do své smrti r. 1582. V jeho pozůstalosti nalezeno 12 pivních čtvrtců, 11 polouvozí, 7 kádí, 3 džbery; z jeho šatstva se udává toliko kabát zvířecí (t. j. z jelenice), kožené poctivice, plášť a šuba. Za to měla žena jeho Barbora z Lobšteina, která v tomtéž morovém roce 1582 zemřela, mnoho pěkného šatstva, 16 kusů peřin, 160 liber cínového nádobí. Na šňůře navlečených 45 zlatých uherských, 45 korun španělských, 3 dupldukáty (jeden s Božím umučením), kořík stříbrný, řetízek zlatý, 4 kousky zlata, 2 prstenky zlaté, dva sekryty (pečetní prsteny), jeden zlatý, druhý stříbrný, 89 zrn korálů a hotových peněz přes 48 kop svědčí o jeho zámožnosti. Jako starověrný utraktivista měl i stříbrný kříž pozlacený. Jest praotec rodu Řehořovských.

V Berouně bylo vyráběno i pálené víno, hlavně z vinných kalů a výtlačků. R. 1505 bydlel zde Jan vinopal či lihovník, maje byt v baště k jihu od hořejší brány. Po Martinu Švíkovi bakaláři v domě hostinském u černého orla zůstal kotel na pálení vína. V létech 1610—1617 nalézáme takový kotel s kloboukem na čtyřech místech, a sice v české ulici u Jakuba sládka (č. 50 b), u Kateřiny Geisslerové mydlárky (č. 56), na náměstí u Fridricha Šmelzera truhláře, a v ulici k hořejší bráně u Tobiáše Fabricia bakaláře (č. 95), a podobá se, že už nepřepalovali toliko vinné kaly, ale i rozmočený slad a pivo, které nešlo na odbyt.

O mlýnech berounských lze pro 16. století tvrditi, že po velikých pohromách od povodní se zdokonalovaly na stavbách i strojích. Byla to ale veskrz stavení dřevěná, na bytelných podezdívkách. Při Mži na pravém břehu pod českou fortanou stál mlýn Hylantovský, zbudovaný na gruntě obecním, a proto mlynář platil z něho 3 kopy gr. úroku do měsíce špitálníhoho. Jan Rybka mlynář r. 1485 prodal ten mlýn za 115 kop Mikuláši Hylantovi a synu jeho Martinovi; téhož syn Jakub r. 1536 ho prodal za 610 kop obci městské, od níž r. 1544 koupil ten mlýn za 640 kop Jan Střelec bakalář pro pastorka svého Jiříka Střelce; další držitelé byli Jan Střelec mladý (1575—84, koupil za 1400 kop), pak téhož vdova Kateřina, 1590—1610 Jan Puchner Němec (v 1300 kopách), 1610—15 Jiřík Potepský (1435 kop), a pak Matouš Hovorčovský z Kolivé Hory (1700 kop). — Proti tomu mlýnu stál hořejší mlýn ostrovský. Založen byl po

smlouvě mezi konšely městskými a Jakubem kovářem ze dne 3. září 1437. Koušelé tehdež postoupili Jakubu kováři a jeho dědicům městiště na vyzdvížení mlýna, a sice na ostrově proti mlýnu Jana mlynáře a proti městské zdi, v dlouhosti podlé cesty obecní 163 loket, v prostřední šířce 81 loket Pražské míry. Z toho měl platiti k obci úrok 55 grošů Pražských (kopu a 50 gr. míš.) a zastávati měl čtvrtý díl na opravu jezu. Za to konšelé jménem vsí obce se zavázali, že od jezu vzhůru až k hoře Ofku (Ostrému) nestrpí nižádného stavení nového mlýna neb jezu.¹⁾ K roku 1485 čteme o tom mlýně tento zápis: „Jakož byla jest nesnáž o mlýn na ostrově proti mlýnu Hylantovu mezi Jindřichem Tapačem jménem sirotka Ondřeje někdy Ondry kováře s jedné, a Martinem Maňasem s strany druhé, takže nadepsaný Jindřich Tapač připovídal se k polovici nadepsaného mlýna, pravě se míti k ní spravedlnost, a ta různice stála mezi oběma dlouhý čas; potom nadepsaný sirotek Ondry kováře došed rozumných let, z dopuštění Božího jsa těžkú nemocí poražen, zřídil poslední vůli a přísně prikázal nadepsanému Jindřichu Tapačovi otčimu svému a Anně materi své, aby těch kyselostí a soudů přestáno bylo a nadepsanému Martinu Maňasovi a budúcím jeho žádných zmatků a nesnáží nečinili. A jakož týž Ondřej sirotek odkázal otčimu a matce 80 kop na Maňasovi, ty peníze již hotově splaceny jsou, a tak Tapač a manželka jeho nemají čeho pohledávati na onom mlýně.“²⁾ Však již r. 1486 zemřel Martin Maňas „z Božího dopuštění“. Syn jeho Václav Maňas obdržel mlýn a dům v městě (č. 75 a 76) se vším nádobím kovářským a se vsí zbrojí; měl však své maceše Jáně dle nálezu konšelského dáti 110 kop gr. a rozdělit se s ní o svršky. „A co se týče pásu stříbrného, chce-li ho Jána užiti, aby toho pásu polovici Václavovi splatila.“³⁾ Od tohoto Maňasa koupila mlýn r. 1515 obec městská, od ní r. 1546 za 450 kop Jan Zavadil mlynář, r. 1553 za 550 kop Havel Šašek mlynář, r. 1555 za 650 kop Matouš Srb pekař, r. 1557 za 750 kop Václav mlynář, zvaný pak Václav Ostrovský, který po čase byl v městě primatorem a císařským richtářem († 1592). Týž r. 1583 prodal mlýn za 1500 kop Janu Hiršovi jinak Čepikovi z Honosína Pražanu, a ten r. 1589 za těchže 1500 kop Matěji Teleckovi Pražanu.

¹⁾ Archiv Česk. Musea, kde jest vidimus originalu asi vůkol r. 1600 opsaný.

²⁾ Liber contractuum č. 1 k r. 1485.

³⁾ Tamtéž k r. 1486.

Dolejší mlýn ostrovský za předním mostem tají se nám v městských knihách do r. 1534; byl patrně v pevné držbě rodinné. Ale r. 1534 na jaře přikvapila záhuba vinnou majitele Petra mlynáře, který si naháněl vodu svévolným povyšováním jezu nad vykázany cejch; náhlá povodeň strhla mlýn i jez a odnesla proudem dravým vše, co bylo ze dřeva. Petr mlynář potom směnil r. 1540 pusté mlýniště s Janem Střelcem bakalářem za nějaký pozemek zahradní v ceně 15 kop; ale brzy zvrátil tu směnu a obnovil mlýn na stavbách a strojích. Zemřel r. 1548, a mlýna se ujal syn jeho Matěj Petrovic v ceně 1400 kop, vyplativ bratru svému Jirovi pekaři 500 kop hotových; držel pak mlýn 20 let, až r. 1582 ho směnil s Samuelem Kaprem z Kapršteina za jeho mlýn při Litavce u kamenného mostku, k čemuž přijal 700 kop nádavku. Samuel Kapr zemřel téhož roku 1582, a mlýn držel otec jeho Zigmund Kapr, měšťan Pražský a užíval ho pronajímáním. Po r. 1620 ten mlýn Kaprovský připadl obci Berounské, která ho prodala r. 1635 za 600 kop Janu Štachlovi mlynáři; tehdy měl ten závod dvě kola, pilu a stoupu. O protilehlém mlýně obecním (panském) byla řeč na svém místě.

Hned za německou fortanou při Litavce stál mlýn na příkopech, maje tři kola a stoupu i přilehlou štěpnici. Vycházel z něho úrok 8 kop do důchodu Královského. R. 1501 prodal ten mlýn Jiřík mlynář za 137 kop Bohuslavovi (Bouškovi) mlynáři; od Doroty vdovy Bouškové r. 1510 ten mlýn za 117 kop přijali starší cechu soukennického a pořídili tu valchu pro řemeslo své. Od soukenníků koupil mlýn r. 1530 Jiřík Bíba, r. 1547 Matouš mlynář (175 kop), 1549 Jan Lekeš (300 kop), po něm zeť Jiřík Svět mlynář († 1590) a pak Pavel Sokol, který r. 1628 prodal mlýn se štěpnicí a třemi ostrovy v Litavce za 1500 kop miš. Václavu Machulkovi, mlynáři Hostimskému.

O něco výše při Litavce, u branky Tetínské, stál mlýn u kamenného mostku. Do r. 1500 ho držel Jan Strejček mlynář a prodal ho pak za 85 kop Jiříkovi Kuřátkovi ze Slaného, a týž r. 1530 Janu Střelci bakaláři za 143 kop. Střelec zvelebil mlýn na stavbách i strojích a postoupil ho svému pastorku Jiříku Střelci v 550 kopách. Další držitelé mlýna byli: od r. 1544—50 Beneš Borovský (510 kop), 1550—1554 Řehoř Táborský (590 kop), 1554 až 1564 Havel Maštalka mlynář (590 kop), 1564—77 Ondřej Kunderát (600 kop), pak Anna dcera Maštalkova vdaná za Samuele Kapra z Kapršteina Pražana, 1582—92 Matěj Petrovic (v 700 kopách), pak 1592—99 Daniel Petrovic, od jehož vdovy roku 1605 mlýn

koupil rytíř Pavel Siglerovský z Gettensdorfu purkrabí Točnický s manželkou svou Kateřinou z Násilé za 650 kop hotových, od něhož r. 1623 přešel v držbu Markéty Klosové z Armsdorfu za 1160 kop hotových.

Výše při Litavce pod městskou horou a za křchovem byl mlýn Bíbovský, později zvaný mlýn červený. Mlynářský rod Bibů seděl tu po dlouhá desetiletí, až když r. 1568 zemřel Martin Biba, vdova jeho Regina prodala mlýn za 500 kop Matěji mlynáři, též r. 1575 Matouši Borovskému pekaři, který poblíže vystavěl velikou pekárnu. R. 1597 koupil mlýn za 690 kop primator Jindřich Čížek, po němž r. 1628 dědila dcera Kateřina.

Nejvš při Litavce býval Chramostův mlýn v lukách, který za povodně r. 1531 zašel na vždy.

Znamenáme při mlýnech Berounských tržní cenu vzrůstající, čehož příčinou byla sice také klesající hodnota peněz, ale hlavně zdokonalování mlýnů na stavbách, strojích i výrobcích. Mlýnské žernovy dováženy byly dílem z lomů Žehrovských, dílem od Plzně (odkudž název kámen plzák). V pozůstalosti Havla Maštalky mlynáře r. 1564 shledány poctivice zámišové, šorc kozí, kaftan hřebíkový otřelý, kožich harasový dlouhý, 35 velkých sejrů po 5 groších a sýra rozdrchaného za 12 gr., a mnoho másla převařeného (plný škopek, dvě vědre a tři hrnce). Po Jiříku Světovi r. 1590 mimo jiné shledány kožený kabát a kalioty, plášť rudý, čep železný z hřidele, vřeteno železné, obruč železnou s kamenem, 5 obručí hřidelních, šnejdar veliký a dva malé, tři nebozeczy velké a pila rozmykací. Mlynáři chovali nemálo dobytka; Matouš mlynář roku 1550 odkazuje vše, co měl, svým synům třem a dcerám šesti, vydědil čtvrtého syna Jiříka, neb prý otcí nočně krávy z chlíva přeč odehnal a tak sám se oddělil.

Když r. 1595 obec Berounská pro císaře sháněla půjčku na Tureckou vojnu, musili k tomu přispěti také cechové městští, každý dle jmění svého. Nejvíce půjčili řezníci, 15 kop, a tolikéž i cech ševcovský. Po 12 kopách dali sladovníci a sloučení pekaři a mlynáři, 10 kop dali hrnčíři, po pěti kopách soukenníci, krejčí a kováři s koláři; po dvou kopách dali tkalci a truhláři s bečváři; uvádí se ještě cech literátů, ale ti nepůjčili, nemajíce nazbyt.

Pekaři nebyli počtem hojní, ale měli výnosné řemeslo. Kupovali obilí u obce i u sousedu, též u vůkolní šlechty, často na úvěr 50—100 kop, to semílali na místních mlýnech a pekli chleby, húsce bílé, mazance, koláče, i žemle a preclíky, z odpadků

krmili vepře i voly. Bohatší měli zvláštní oddělené pekárny. Největší vystavěl Matouš Borovský pekař při svém mlýně za krchovem a r. 1582 ji prodal za 385 kop Jiříku Frčalovi, který, jsa řezník, ji pronajímal pekařům. Mimo to byla na tom hořejším předměstí r. 1595 pekárna Jiříka Modly, 1601 pekárna Urbánkova (62 kop) a r. 1613 pekárna Václava Blatenského (120 kop). Jiná pekárna byla v Rybářích r. 1572 a pronajímal ji Jan Lošek soukenník. Starší pekárna v Hrdlořezích r. 1585 byla prodána za 320 kop od Jana Srbovic Václavu Rakovnickému. R. 1582 zůstalo po Linhartovi pekaři mimo vepře a voly 14 strychů mouky v kamenné kašně. a r. 1583 po Jiříku Petrovic 60 strychů mouky. Však pekaři nezachovávali se vždy v dobrém řádu dle řemesla svého. R. 1562 trestáni byli Štoček, Linhart, Úhoň, Havel, Srb a Bílý pokutou po dvou kopách, a mimo to vyzvali konšelé Dorotu mlynářku Loděnickou, aby do Berouna vozila chleby na prodej, aby tím více ztrestáni byli oni pekaři, že pekli malé chleby. Tytýž dočítáme se i stesků na nedopečené země. Roku 1586 svadili se mezi sebou pekaři Jan Srbovic, Matouš Bavor, Jiřík Modla, Jiřík Klusák a Vávra a zhaněli se na cti. Krámy pekařské již roku 1559 shledáváme v téže uličce z náměstí k německé ulici dolejší (mezi domy č. 80 a 81), tam kde byly krámy hrnčířské a šmejďéřské. R. 1540 byl krám chlební prodán za 2 kopy, r. 1587 za 14 kop.

Řeznictví mělo v Berouně zlaté dno; kromě místního odbytu masa pro sousedy mnoho se spotřebovalo masa v hostinských domích, dále ve vůkolních hutích a hamrech, kamž donášeno bylo maso v putnách, taktéž i sedlský lid vůkolní a tuším i sousední klášter sv. Jana pod Skalou opatrovali se masem v Berouně. Bohatší řezníci ve svých dvořích krmili voly, jatečný dobytek velký i malý kupovali u měšťanů, a měli také obchodní spojení se vzdálenými handléři, též s vůkolní šlechtou. Jeroným Marvan řezník v Staré Praze byl r. 1577 do Berouna Pavlu Hovorkovi řezníku dlužen 81 kop za voly; r. 1593 zase Berounští řezníci Michal Drešer a Pavel Mráček dlužni byli Vítu Vodičkovi v Praze 160 a 70 kop. Ondřej Podbořanský byl r. 1594 Polskému handléři Ciránkovi dlužen 212 kop za Polské voly. R. 1590 koupili tři Berounští řezníci Simeon a Pavel Hovorkové i Pavel Štemberk u Václava Kadeřávka v Chotěboři za 423 kop volů na šuldbrif (úpis). R. 1618 požíval Pavel Štemberk v Praze, na Zbraslavi a ve Stráži úvěru 639 kop za dobytek. Rytíři Václav Karel ze Svárova na Suchomastech, Karel z Kokořova na Štáhlavech měli za Berounským řezníkem Urbanem Přibyslavským r. 1589 dluhu

203 a 180 kop, a Komárovský pán Jiřík Pešík r. 1594 za Janem Bumbou 40 kop. Tolik víme ze zpráv nahodilých. Obec Berounská r. 1530 pořídila na kácení dobytka pořádné jatky (šlachtatu) v německé ulici na rohu do uličky nyní slabecké, a pronajímala je cechu řeznickému za úrok 2 $\frac{1}{2}$ kopy. Řezníci pak chovali si svého porážče (šlachtatníka). R. 1592 koupil Havel „šlachtatník“ baštu blíž hořejší brány za obydlí své. Nejstarší rodina řeznická v Berouně byli Modlové (Petr Modla 1483—1518, Jindřich Modla až 1538, Václav M. —1565, Jan M. primator 1612—22, a téhož bratr Nikodem). Taktéž v rodě Frčalů se dědilo řemeslo řeznické (Jan Frčal † 1537, syn jeho Václav v č. 88, † 1574, a Jiřík Frčal jinak zvaný Křečka, † 1620). O řeznickém rodě Čizků mluveno bylo při rodinách erbovních. Jiní rodové toho řemesla byli Hovorkové (Jan 1484, jiný Jan 1541, Pavel 1570, 1599, Havel 1570, Simeon 1616), Karčínové (Martin † 1520, synové jeho Vaněk a Lukeš † 1556), Greynarové (Matěj zeť Lukše Karčina † 1571, Beneš —1601), Vřešťákové (Martin 1541, Šimon 1550, Martin Šimonovic 1563—75, téhož synové Václav a Jiřík 1577), Mráčkové (Vaněk 1535, Martin 1576, Jan 1584 až 1606, Pavel 1587), Kavkové (Josef 1562—1582, Václav 1598, Fridrich 1599—1622, Daniel 1617), dále Drábové (1534 Jan, 1566 Pavel Drábek, Vít Dráb † 1615), Sliutové (r. 1500 Matěj, 1535—73 Jan, 1561—1605 Matěj). Dále se tu jmenují řezníci Křista † 1538, Ondřej —1544, Jan Vavrle † 1549, Jan Spinka 1550, Vávra 1546, Jan Bumba 1558—95, Jíra Hubáček 1567, Blažej Mazánek 1550—82, Václav Balaam 1569, Václav Sedlčanský 1574, Jan Těžký 1570—1620, Burjan Nejedlý 1588 až 1621, Jan Prošek 1570—93, Tomáš Prošek 1611, Pavel Štemberk 1583—1619, Matěj Trouba syn rychtáře Tetínského 1559—82, Jan Trouba 1584—1620, Ondřej Podhořanský 1585, Urban Příbyslavský († 1593), Jiřík Čípek † 1595; 1600—33 Jindřich Knoflíček, 1608 Zachariáš Slavík, 1608 Adam Brzybohatý, 1618 Tomáš Cerhovský.

Znamé na ony časy po všech Čechách bylo Berounské hrnčířství. Dobrá hlína k tomu řemeslu kopána byla na obecním poli v hlínkách. Hrnčíři obývali na předměstí hrnčířském i rybářském, v ulici české a také na klášteře, a řemeslo jejich se dědilo v rodinách. Synové Jiříka Vraštila hrnčíře vynučili se u otce řemeslu a živili se jím se zdarem, zejména Matěj 1523—48, Jan 1534—70 a Martin 1538, jejich potomci Havel († 1590) a Tomáš († 1615) a téhož syn Jan. Jiná rodina hrnčířská byli D oubkové

(Jiřík Doubek † 1595, a jeho náhrobní deska zazděna jest ná kostnici hřbitovní; syn jeho Jan tu pracoval do 1640, a potomci jeho vedli hrnčířství při městě do r. 1735), též Vrabkočkové (Jan 1539, jiný Jan 1544—75, Ondřej 1598), Kamešové (Jan Kameš 1540, Václav 1575, Jan 1606—27, a téhož syn Jan ještě 1652), Šebestové (Šebesta 1545, Jan Šbestovic 1588, syn jeho Ondřej — 1616). Hamtáčkové (Augustin 1552, Matouš † 1575), Musilové (Duchek Musil 1563, Václav 1570, Jan † 1594) a Pulcové (Tomáš Pulec 1550—82 a Václav † 1606). Jiní hrnčíři tu byli Mach zvaný Prase († 1536) a syn jeho Pavel zvaný Skřítek, r. 1541 Václav Šípař, Jan Nemazal, Matoušek, Trčka i Melhuba, 1542 Jakub Bohnička (1587 syn jeho Samuel), pak Tomeš, 1550—70 Matěj zeman, Václav Chalupa, Vondra, Jan Hruška, 1570—1618 Bareš a zeť jeho Vít Pěnkava, Martin Zuna, Václav Vřátko, Samek, Mikuláš Běhounek, Šimáček, Ondřej Němec, Havel Rezek, Ludvík Opička, Vít Žilka a Jiří Trnka. — V registřích inventářů 1565—1618 nacházíme jen tři pozůstalosti po hrnčířích. V dílně Jana Musila r. 1594 bylo 75 forem kachlových. U Václava Pulce 1606, který zůstavil dvůr v Rybářích, 4 dědiny s lukami, nalezeny byly 4 kruhy hrnčířské, kámen na točení klejtu a hotové zboží (vorkáf). Po Ludvíkovi Opičkovi 1606 zbyly 2 kruhy a hotové zboží. Zboží Berounské mělo dobrý odbyt. O místních krámech hrnčířských již málo se zmiňují zápisky městské; za to čteme, že bohatí páni z Rožmberka Vilém († 1592) a Petr Vok († 1611) pro svou potřebu dali si voziti hlíněné nádoby z Berouna do Krumlova a Třeboně. Vypravuje Jiří Závěta ze Závětic o korunování krále Matiaše r. 1611, že přivezen byl vůz dobrého vína Rakouského a postaven na tom place před soudnou světnicí, kdež královské hody se držeti měly (t. j. na nádvoří hradu Pražského), a k tomu nejedna nůše džbánek dobrého díla Berounského přinesena; avšak nežli ten ubohý nad džbánky faktor je z sebe složil a na zem postavil, páni soldáti a jiní nečekajíce na jeho dělení, vedlé rozumu svého ihned se o ně dělit počali, takže faktor sotva s nůši a celou koží utekl.¹⁾ Berounští hrnčíři vozili své dílo do Prahy buď vlastními neb najatými vozy a potahy, a za lepšího stavu vody vozili je na lodích po Berounce a Vltavě do hlavního města; tu však musili dle staré povinnosti dávatí křižovníkům v Dobřichovicích z každého nákladu několik hrnců.²⁾ Na jubilejní výstavě r. 1891 viděli jsme pěkné pozůstatky kachlů

¹⁾ Výpis nám byl sdělen laskavostí Dra. Č. Zírta.

²⁾ Památky Archaeolog. 1887 p. 85.

z konce 16. století, jež nalezeny byly v domě hostinském u černého orla na náměstí (číslo 79). Náležel ten dům tehdy (1594 až 1602) Janu Cyrnerovi z Lebendorfu, jehož jméno jest na kachli vpáleno.

Obdělávání železa v Berouně během 16. století valně pokleslo, zvláště pro soutěž s vůkolními hutěmi; takové byly huť Gdyně vladyk Karlů ze Svárova (Karlova huť), Stará huť vladyk Ottů z Losu a Nová huť pánů Šanovců ze Šanova. Tam všude vyráběli mimo prutové železo i hřeby velké a drobné ve velikém množství. Z těch příčin řemeslo kovářské v Berouně se ztenčilo. Zakořenělé zůstávalo to řemeslo přes 16. století v těchto domích: v č. 72 u dolejší brány (1560 Šimon kovář, 1594 Matěj Trnka), v č. 73b (Jan kovář, od něhož 1532 koupil Duchek dům za 30 kop. řemeslo za 25 kop míš., Jan Skřivan 1567—85, po němž zůstalo mimo nádobí kovářské asi 12.000 hotových hřebíků šindelních, a Štěpán Šašek). Dlouhý ale nízký dům na náměstí rozdělil Václav Maňas kovář r. 1511 na dva domy s kovárnami; nárožní polovici (č. 75) koupil za 72 kop míš. Vít kovář, po něm 1516 Matouš Hodkovic kovář (95 kop), 1520 Jan Roháč († 1544), Pavel Pražil († 1582) a Řehoř (Chládek, všichni kováři. Druhou polovici (č. 76) od Maňasa 1514 Duchek kovář (87 kop), 1544 Jan Vodička (92 k.), po němž 1567 v kovárně nalezeny nákovadlina, čtyři klišťe, 4 kladiva veliká, 4 průbojky, stranovička, hřebovna a zlámaná rohatina, 1567—89 Jan Štemberk, po němž řemeslo kovářské v tom domě zašlo. R. 1598 založil Honz kovář v bířické ulici proti šatlavě kovářské řemeslo; po něm r. 1608 shledána tu nákovadlina, osmery klišťe, 28 kladiv, 2 kladiva hřebovní, klišťe odnímací, velké měchy kovářské a hřebovička; řemeslo pak tu vedl Antonín Kratochvíle. Na hořejším předměstí byla kovárna na rohu k cestě na městskou horu, a druhá při silnici ke Královu Dvoru vedlé hřbitova, tam, kde nyní městský chudobinec; říkali té kovárně Kaceřov. Pracovali zde 1540 Martin Kaceřovský, pak syn jeho Martin Volavka, 1575 Valenta Herink, 1599 Jiřík Kaceřovský, 1615 Jan Slavík.

Jméno nožířů ustoupilo názvu mečířů; ale to řemeslo valně se ztenčilo. Šlajfěrna při hořejším mlýně ostrovském r. 1535 prodána byla s polovičním jezem a s pozemky podlé řeky za ovčí skalou za 13 kop Janu Střelci, a další zprávy o té šlajfěrně umlkají. V domě na náměstí č. 38 pracoval 1525 Ondřej nožíř, po něm 1533 Vít Kabas, 1572—77 Jan Rzouně mečíř. V domě č. 43 na témž náměstí pracoval 1538 Jiřík mečíř, 1566—88 Jan

Kolda a po něm Havel Kolda. — Zámečníků tu bylo málo, ale celkem byli zámožní. Matoušek zámečník tu pracoval 1530—74, po něm synové Zigmund a Jan; mohovitý byl Simeon zámečník, majitel dvou domů na náměstí (č. 31 a 87), který umřel r. 1595; Matěj zámečník 1552—77 řídil městský orloj za výroční plat $4\frac{1}{2}$ kopy, po němž tu práci konal Simeon dříve jmenovaný a od r. 1595 Honz Payer zámečník ještě r. 1620. — Puškařství čili ručnickářství, za časů Jagajlovských v Berouně rozkvetlé, přišlo na úpadek dle dobrozdání královské kommissí z r. 1536, kde uznáno, že ručnice Berounské a Kutnohorské jsou v hodnotě daleko za ručnicemi z města Loun. Odtud puškařů v Berouně ubývalo, a jen někteří drželi se při zámožnosti. Velkou dílnu Střelcovskou držel 1525—69 Jan Střelec bakalář, po něm Jiřík Zumr (1569—99) a téhož synové Jiřík a Daniel. Jiní toho řemesla tu byli Izaiáš Vrták 1540—68, Kříž puškař († 1569), v birické ulici Václav Hruška 1526 a jeho syn Vavřinec 1556—87, Václav Srna na náměstí (č. 32) 1544—66 a zeť jeho Jan Pospíšil († 1599), Jan Aksamitek r. 1552 a syn jeho Vít 1560—87 (v č. 3 za kostelem). V německé ulici (č. 129) byl ručnickář Jan Brzybohatý, který r. 1592 svým synům Adamu a Danieli zůstavil dům se svršky, něco pozemků, a v dílně velký šroub železný, dva šraubstuky, 38 nebozezů k vrtání ručnic, 13 hlavní vložených do dřeva, 10 hlavní do krátkých ručnic, 25 toulců plechových nehotových, 2 ručničky, 3 kuše železné na střelení lišek, 3 hevery, 7 starých strojů k ručnicím, 2 kladiva velká, kladivo k sekání pilníků, sekuru pobiječku, pilníky a hoblíky. R. 1605 usadil se v české ulici (č. 61) Jeronym puškař z Budějovic příšlý.

Jiní obdělávatelé kovů byli roku 1569 Matiaš flašněř, r. 1571 Ludmila konvářka, r. 1590 Václav zlatník v domku v Hrdlořezích a Jiřík jehlář († 1568). Dále se tu jmenují sklenáři Hanzl (1539), Jan Verpus 1553—77, vedlé něho Jiřík, pak r. 1586 Martin a r. 1610 Tomáš. Ti měli svůj zisk z prodeje skelného nádobí a pak ze sázení a pájení skelných koleček do oken. Vše to zboží kupovali ve vsi Broumech na Křivoklátsku, kde byla skelná huť ještě r. 1654. Roku 1568 stálo 162 koleček skla jednu kopu grošů, ovšem i s prací sklenářskou.

V městě, kde bylo málo staveb od kamene a cihel, neuživilo se mnoho zedníků. Usedlými měšťany tu byli 1546—60 Jan Kalfas zedník, 1547 Jan Měchejř zedník, 1568 Petr Cihla a r. 1616 Jiřík Cihla, 1561—75 Jan Močihub zedník, 1568—80 Linhart

a s ním současně Mikuláš zedník. Však bylo zde i několik zedníků, kteří obývali v poddruží, zvláště v létech 1560—72. kdy na obecních stavbách byla vydatnější obživa. R. 1560 usadil se v Berouně Jiřík Táborský kamenník; kdy koupil sobě dvůr v Rybářích a tam si zřídil dílnu. On v létech 1560—64 vedl stavbu radnice nové s kamennými štíty, a pak stavbu školní budovy. Mimo to hotovil z Tetínského mramoru náhrobní desky ozdobné pro šlechtické rodiny. R. 1566 žaloval na pana Kristofa z Waldšteina pro nezaplacení hrobových kamenů. R. 1563 přestavoval Vratislavům z Mitrovic jejich hrádek Mníšecký. R. 1572 tu pracoval Pavel Táborský kamenník, asi Jiříkův syn, 1610 Václav Táborský a po něm Jan Táborský, který r. 1627 pro víru vyšel ze země. Památka po těchto umělcích jest mramorový portál na domě p. Roubička, provedený r. 1612 pro Jindřicha Čížka z Jenšteina; taktéž náhrobní deska Matiaše Mostníka († 1614) zazděná na severní straně hřbitovního kostela. Mimo Táborské se tu jmenují 1561—82 Jan Hamfešt a vedlé něho Lukeš († 1578) oba kamenníci. R. 1597 se tu usadil vlaský zedník Bartolomeo Borone (dům č. 97 na rohu k hořejší bráně); stavěl tu po ohni r. 1599 až do své smrti r. 1608, kdež své vdově a šesti dětem zůstavil dům, vinnici, roli za 150 kop dluhu ujatou. hotových peněz přes 32 kop, na dluhách v městě a vesnicích přes 56 kop, ale sám byl dlužen 42 kop hlavně za ryby. Syn jeho Bartoloměj zedník tu † 1643.

Umění malířské se tu pozdě objevuje. R. 1608 se tu usadil Jan Hochberk, německý malér, jako manžel Doroty vdovy Boronovy; Jan Sohrer, malíř z městečka Gemmingen v Rýnské Falci, r. 1594 pojal v Berouně za choť vdovu Annu Dillingerovu, jež měla dům na klášteře (č. 74), který prodav za 110 kop, r. 1598 koupil za 50 kop dům v ulici pod farou (č. 21). Ale po roce tu vyhořel, a pak ztrácí se jeho stopa. R. 1618 tu pracoval Jan Martin malér. Kterého malíře dílo jest památný obraz na jižní galerii děkanského kostela, představující rodinu Sixta Mostníka z Nižtice († 1609), neumíme zpravit.

Nečetní tu byli mistři tesaři v stavu měšťanském (Štěpán tesař 1526—43), Průcha 1543—82, Bartoš 1592, Vaněk 1574—90, Vondra 1567—87), ač mívali dosti práce při opravě mostu, při stavbách domů dřevěných. Při nich se zaměstnávali lepiči (lepaři, mazalové), kteří dřevěné domy mechem ve štěrbinách ucpávali (mšili) a pak hlinou pomazávali (1562 Randa lepič a hrobař, 1582 Eliáš, 1614 Martinek lepař).

V 16. století bylo v městě truhlářů skrovně, a ti měli malé domky v postranních ulicích. V biřické uličce byl 1535—74 Jiřík Trněnský truhlář, který znal se také ve vazbě knih, jakož 1568 nově svázal starý kostelní gradual. V téže ulici byl 1579 až 1588 Oldřich truhlář, v ulici pod kostelem 1569—99 Jan Čafus truhlář (č. 21), v ulici hradební 1571—1601 Samuel truhlář. Na počátku 17. století dva němečtí truhláři se tu dodělali zámožnosti, kdy měšťané po ohni r. 1599 ponenáhlu se opatrovali novým nábytkem dřevěným. Oba měli své domy v náměstí. V čísle 38 seděl 1607—13 Fridrich Schmelzer truhlář, který užíval várek piva, páčil víno, prodával herinky, ale hlavně se živil řemeslem. Když umřel 1613, nalezeno v jeho domě mnoho díla k prodeji hotového, (postýlka s mřížkami, 4 truhličky červené, 2 truhly zelené, kolibka červená, kotčovská truhlice černá, kovaná, 2 stoličky, postel pod nebesy, stolček s přitruhlíkem, sedací stolice, 2 stoly nové, postel zelená, 5 truhel a truhlic, 2 tabule nevelké. V dílně měl 4 pilky, 4 menší, 1 rozmetací pilu, 7 dlouhých hoblíků, 12 menších, 6 špunthoblíků, jiných hoblíků (snad na prodej) měl 120, dlátek všelikých 50, 2 ruční sekyrky, nebozez a 10 nebozísků, 58 šroubů malých, 2 koflíčky na rozhrívání klišu, a 120 prken srovnaných na dvoře, kdež měl v chlivě i krávu a 8 prasátek. Peněz hotových po něm nalezeno 58 kop, ale na dluhách a dloužkách měl skoro 550 kop v městě i ve vesnicích na tři hodiny cesty dokola. Vdova jeho Eva pak vdala se za Eliáše Geisslera, který řemeslo dále vedl. Zámožný byl i Jiřík Geissler, německý truhlář († 1619), který zůstavil dům blíže radnice (č. 65). 128 kop hotových peněz, 17 truhel hotových, 2 postele k prodeji; v dílně měl řezací stolici, 6 velkých štospánů, 11 hoblíků, 42 kelhoblíků, pilek 9, dlát 25, dlátek 20, nebozezy 3, osní nože 2, šnicerů 8, 4 cerkle (kružidla), 2 sekyry, a dřevěné hodiny.

S truhláři v jednom cechu byli bečváři, ale byl jich počet skrovný, a zámožností nevynikali. V české ulici byly tři domy bečvářů; v č. 50a pracoval 1563—85 Jan Bečka, v č. 58 Jira bečvář zvaný Prdichvost (1543—61) a po něm Šimon bečvář 1593, v č. 60 Jiřík bečvář (1545—78) a po něm Vít Triblík. V ulici biřické 1535—70 byli bečváři Martin Němec, Václav Kořínek, Matěj Vystrčil, v postranních ulicích Vaněk, Petr a Jan Stander Němec, ale zámožní nebyli. V ulici za kostelem měl Řehoř Prukner bečvář dům (č. 8) v létech 1608—23.

S kováři společný cech měli koláři. V létech 1520—51 tu pracoval Jakub kolář zvaný Tabule, maje dvůr na svrchním

předměstí; 1545—64 Havel Nenáhlo, po něm syn Matěj, na kláštere v č. 111a) byl 1554—79 Jan Žoček, vedlé něho (v č. 112) Pavel kolář (1570—84). v ulici české (č. 53a) Vican (Vincenc) kolář 1560.—89, a po něm Jan Ryzka —1610. R. 1594 † Vavřinec kolář v ulici biřické, v jehož dílně skrovné shledány byly 4 šnejdary, 9 nebozezů, 11 dlátek, 2 teslice, 3 sekyry, 3 pily, 2 osní nože a 7 hoblíků. — Po Janu Budějovském koláři r. 1608 shledány 3 velké nebozezy, 1 deklíř, 5 čepovníků, 8 zavrtatních nebozezů, 2 mincoblavníky, háček, 9 osních nožů, 5 dlát předlabovacích, 2 dláta kolčí, 3 dláta prostá, 1 dláto podbírací, pila velká a menší, pila k rozřezávání děří, 2 sekyry stříhovačky, 1 ličnice, 1 tesla, 3 rubačky, 2 palice železné a 6 hoblíků.

Řemeslo provaznické se dědilo v rodině Lacinů. Petr Lacino ve dvoře pod městskou horou pracoval v létech 1550—84, po něm Jan Lacino a ještě r. 1622 Petr Lacino. Na hořejším předměstí vyráběl dílo provaznické 1565—83 Jan Kořan a při své smrti zůstavil domek, vinnici, loučku, 2 krávy, nádobí provaznického s dostatek a hotového zboží (vorkáfu) za 50 kop. V létech 1570 až 1618 se tu jmenují provazníci Šťastný za kostelem, Vavřinec Konopě v ulici pod kostelem a Tobiáš v uličce při městské zdi mezi zákostelí a českou fortnou.

Koželuži byli s ševci v jednom cechu, a tytýž mívál některý švec vlastní svou koželužnu (dělnici), jako n. p. Jakub Každý švec, který když zemřel roku 1596, zůstavil dům v rinku (č. 44), dělnici v Rybářích, zahradu, dědinu a chmelníčku, hojně svršků, drahé knih českých i latinských, hotového díla 10 párů bot a 10 párů střeviců, v dělnici pak 7 volovic, 60 teletin k dílu připravených a 20 teletin hotových. Vedlé něho měl v Rybářích dělnici Šimon Konečný. Dvě koželužny byly pod městskou zdi proti velkému ostrovu. Jednu měl 1577—98 Tomáš Smíšek švec, po němž r. 1598 zbylo 70 teletin na rudo vydělaných, 20 teletin v díle, 2 hovězí vazy, 2 přičnice, a „vorkáfu“ ševcovského 24 párů nových bot; dále měl 8 párů deštěk na boty, 129 párů kopyt, nože krájecí dva, falmesser, 2 kosy. Vše jmění po něm dědili synové Václav a Jan, dcery Anna a Dorota. Druhou tam dělnici r. 1587 koupil od obce za 190 kop Mikuláš Rosp, německý jirchář, po němž 1605 ji držel syn jeho Andres Rosp. Na ostrově mezi mosty byla r. 1584 dělnice Šimona Smolíka ševce, a několik takových dělnic bylo při řece Litavě. Jmenují se pak při městě koželuži Jan Čert († 1537) a syn jeho Jan Balatý, 1574 Kříž, 1557—92 Gregor Němec, 1615 Vít Beran, 1618 Václav Červenka,

archáři 1568 Havel Taušar, 1569 Martin, 1592 Krištof, 1615 Václav Trnka.

Ševci dají se vystihnouti počtem, pokud bydleli ve vlastních domích neb chalupách; však mnozí měšťané se uvádějí v pozemkových knihách bez udání řemesla. R. 1540 tu zemřel švec Michal Ujec, po němž dílo vedl syn jeho Jakub. Dále se jmenují ševci 1543 Švorc, 1544—72 Blažek, po něm zeť Matěj Ledvinka a jeho potomci, 1545—83 Řehoř Holý u mostu, 1538—68 Vávra Každý, pak jeho synové Jakub výše jmenovaný a Jan, který 1587—88 byl primatorem, 1592—99 císařským richtářem, pak Jakubův syn Jan Každý a téhož synové Pavel a David. R. 1530 Václav Nelibec za kostelem a syn jeho Lukeš. potom Matěj Špička, Jiřík Horčička, Štěpán Nevraha, Bartoš Smíšek, Šimon Zoubal, Pavel Dvořák, Jan Holeček († 1619), Koziáš.

Cech soukennický také čítal nemálo mistrů s tovaryši (knapy); vlnu kupovaly u vůkolních statkářů a na císařských dvořích, hotové dílo sami barvili, sami postříhovali a pak sušili na rámech, jež byly na parkáně podlé jižní zdi městské. Velké zámožnosti se dodělal Bartoloměj Kavka soukenník, drže dům na náměstí (č. 81 u růže), sladovnu a polní hospodářství; často býval primatorem a 1564—67 císařským richtářem. Když r. 1568 zemřel, shledáno bylo v dílně nemálo vlny (plný sud osmivěderní, pět hromad a 2 hromádky), sukna hotového 2 postavy a 2 kusy, v pressu 5 postavů. Jméni jeho zdědila dcera Esthera, vdaná za Jana Mostníka, a vedla řemeslo do své smrti r. 1601. Zámožný soukenník byl i Zigmund Lošek v německé ulici (č. 130) 1535 až 1558, jeho vdova Dorota potom vdala se za soukenníka Matouše Hubičku († 1566), a vedla řemeslo do své smrti r. 1568, pracujíc s tovaryškou. Zůstavila 11 postavů složených v truhle, 4 postavy osnované, na stavě osnovu padesátní, osnovu jadrou a osnovu přední; v komoře měla tři hromady vlny, na mázhauze 4 žočky vlny, ve světnici 46 liber vlny. Měla hojně svršků, hotových peněz přes 162 kop a 61 dukátů a korun, k tomu stříbra kus široký jako šín. Zámožný byl i Havel Lošek 1535—68 a syn jeho Jan, po němž 1593 dědila dcera jeho Rebeka vdaná za Maximianr Albina. Jan Lošek zůstavil dům v rinku (č. 90 u korun) a hospodářství polní; ve světnici měl 2 stavy, 12 hřebenů k mýkání vln několik párů kramplí, 2 sedla, 6 nožic postřihacích, příze s jed postav, kotel k barvení sukna, rudého sukna postav celý a postavů necelých. U sebe choval cechovní truhlici pořádku soukennického, v ní stříbrnou pečeť, 4 kopy grošů cechovních, pozlac

tolar a registra, což zpečetěno bylo a na právo vzato. — Jiní soukenníci tu byli Martin Sýkora starý († 1543), Pavel Bytovec zvaný Šmerhovský (1553) a syn jeho Jan († 1570), do r. 1550 Lukeš za kostelem, Bartoloměj v ulici německé, Václav Jarý na klášteře, po něm Jan Klanice, v dalších létech Jan Cikán z Litně (1556), Václav Nosek u fary (1560—94), 1566 Pavel Knap, Jan Stříbrský, Jan Dobský z Loun —1575, Jan Sofoniáš 1566—82, Vít Trávníček, Hron Batelovský, Václav Malinka, Tomáš Fararík, Adam za kostelem. Ale po r. 1600 to řemeslo ochablo a hynulo. R. 1574 měl Jan Dobský ve své dílně jeden stav, dvoje hřebeny, jedno brdo, štětky a soukennický lis; téhož času měl Sofoniáš jeden stav, osnovu, bosačku s outkem, troje hřebeny, štelovník, dvoje krample, 4 brda a špičky.

Cech tkalců nečítal mnoho mistrů, a ti nebyli zámožní. R. 1520—43 tu byl Vokoun tkadlec na klášteře, pak syn jeho Jan, vedlé nich Tomeš plátenník na klášteře, Jakub v bířické ulici a r. 1569 na Závodí, potom Václav Kačírek, Vít Zelenka v bířické ulici 1569—89, Bartoň († 1582), Jan Vejvoda, Vít Černý za kostelem, Vít Přemysl na klášteře, Jan Šrámovitý (1565—89), Jan Zelenka, Jan Bavor —1622. Od r. 1600 byl tu Tobiáš Herbich, mandlér čili pláten barvíř.

Četný byl cech krejčovský; však nedají se vystihnouti krejčí nájemní, ba ani všichni usedlí, neboť pozemkové knihy neuvádějí vždy, jakého řemesla neb zaměstnání byl kupující neb prodávající. Roku 1539—88 byl tu krejčí Vaněk Chocholatý na klášteře, tamtéž Havel Makovec, v ulici k hořejší bráně Šimon Nechodzdomu 1545—90 (č. 30), Vávra Kulhánek 1555—99 (č. 91) a pak syn jeho Pavel, Bartoloměj Smíšek 1574—1614 (č. 94), jinde Petr Koblížek 1550—64, Václav Redlich 1558, Jiřík † 1577, Kašpar za kostelem 1562, Mikuláš z Lochovic 1562—84, Havel Sokol, Hous na klášteře 1584—1614, Jan Jedlička 1584—1622, Mathes Rudolf 1586—1614, Jan Smíšek v bířické ulici, Václav Chocholatý 1591, Jiřík Skok † 1591, Jonáš Čermák 1598—1623. Bílé prádlo vyráběly švadli (Markéta 1532, Káča bekyně 1560 až 1601), a r. 1568 se tu jmenuje Jan krumplář, který vyšival zlatohlavy.

S krejčími v jednom cechu byli kožišníci. Měli asi s dostatek zaměstnání, neboť tehdy mnoho se užívalo kožichů bobřích, vydřích, liščíh, medvědíh (pernpele), vlčatých i spratkových (beránčích), taktěž i čepic vydrovek i beranic, a nejen lid dělný, ale i mistři těžších řemesel do práce se oblékali v poctivce

kozlové i v kožené kabáty. R. 1545 byl tu kožišník Bartoš za kostelem, 1548 Martin v německé ulici, 1550 Ondřej Kolda na klášteře, tamtéž 1552 Melichar Kavka, Jan Straka a Vojtěch, 1565 Václav Straka, Bešta a Jan Kůtovic, 1585 Matouš v ulici české, Jan Purkhart na náměstí († 1599), Jiřík Stehlik († 1594), Šimon Starosta v ulici české († 1615), Jiřík Starý za kostelem, 1615 Ambrož Bradáč.

Řemeslo kloboučnické provozováno bylo toliko ve velké baště blíže fortny německé. R. 1543 byl tu Matěj Vlček kloboučník, 1561—70 Jan Mráz, po něm Melichar Ryba a pak 1606—14 Jiřík. Mimo onu baštu se jmenuje toliko Václav Rosa kloboučník na klášteře. Po skrovnu zde byli sedláři a uzdaři, jako r. 1560 Stanislav a 1564—1614 Bartoloměj Rejmar, oba na klášteře, 1596—99 Křištof Singer, 1592—1614 Jiřík v biřické ulici, 1617 Jan Procházka. K nim řadí se vačkáři 1577 Jiřík v ulici biřické a 1587—99 Jan v ulici německé.

Řemeslo mydlářské mělo v Berouně jen jednu dílnu, ač vydatnou, takže jiná v malém městě vedle ní nestačila k soutěži. Taková dílna byla od roku 1514 v německé ulici na rohu k fortně, kde nyní jsou dva domy, oba pod číslem 126 (a, b). Od toho roku 1514 zde hospodařil Vavřinec Mostník mydlář (Laurentius Pontanus saponista), maje v pozadí domu sladovnu a pivovar, a za městem velké hospodářství polní. Do r. 1561, kdy zemřel, nachoval tolik jmění, že tři syny, Chrysostoma, Jana a Vavřince opatřil slušnou samostatností, takže dva z nich, Jan a Vavřinec zjednatí si mohli erb a titul „z Nižtice“, a tři dcery provdal s hojnou výbavou. Po jeho smrti hospodařila a řemeslo vedla jeho vdova Ludmila; vnuk její Zigmund Švík z Perčí roku 1575 koupil od ní dům a živnost za 300 kop míš., ale zemřel v moru 1582, a vdova jeho se vdala za Jana Sušila (Sussilius) z Rakovníka, který řemeslo opustil. Jednu polovici domu prodal roku 1593 Tomáši Poddanému, druhou r. 1610 Janu Mráčkovi, a později vyhostil se z města. Od r. 1585 mydlařil tu Václav Žichlický v uličce pod masnými krámy (čís. 104) do své smrti r. 1613; ale měl tu již vydatného konkurenta od r. 1601. Byl to německý mydlář Jan Geissler, který nově vystavěv spálený dům v české ulici (č. 56), zde provozoval řemeslo se zdarem, a po jeho smrti r. 1614 je vedla vdova jeho Kateřina. Když pak r. 1617 zemřela, zůstavila vzdáleným dědicům mimo dům i dvorec v rybářích 2 dědiny, louku, 3 vinnice a chmelničku, hotových peněz a dlužních úpisů za 823 kop gr. mimo hojné svršky a klenoty,

Západní a severní strana Velkého náměstí.

čehož soupis dal tolik práce, že tři konšelé s radním písařem při inventuře vypili na účet pozůstalosti za 70 grošů vína. Peníze shledány byly v různých skrýších v bytě, i pod slamou v posteli. Z pozůstalosti přihlížely k řemeslu 4 truhlice plné mýdla, truhlice svíček, pecník loje, 12 liber vosku, dvoje váhy s librami, v dělnici kotel mydlářský, 300 liber točeného loje. V spodním sklepě bylo 40 věder piva, 2000 šindelů a 50 korců chmele. Na pohřeb vykázali konšelé 20 kop míš.

R. 1545 usadil se v Berouně Krištof Šrámek s anytrník, když koupil za 45 kop dvorec v příkopech za německou fortanou. Tam při Litavě asi vyráběl sanytr, a později se tu jmenuje roku 1561 Jan sanytrník, pak Jáchym Šperlink německý sanytrník, který roku 1581 za 390 kop si koupil dům na rohu z náměstí do české ulice, ale do r. 1595 se vyprodal z města a šel do Kutné Hory.

Rybolov ve Mži a Litavce v okrsku města náležel obci Berounské, ale v nižádných účtech nenacházíme položku příjmů z městského rybolovu. Toliko čteme, že v čas obecní potřeby na hodokvasy neb na poctu zemských úředníků vysílání byli rybáři, aby nalovili ryb; jmenují se tu štiky, liny, okouni, bělice, úhoři, mniky, jelce a ježdíky, a v malých potůčkách pstruzi. Zdá se, že ponechán byl rybolov místním rybářům za podmínku, aby dodávali ryby na páteční stůl purkmistrův, jak bylo v jiných městech. R. 1570 tu bylo pět rybářů, Jan Vokoun, Vávra Chybovic, Jiřík Čafus, Král a Jakub Hylant.

Z jiných živností se tu jmenují jehláři (1539 Havel, Jiří Jehelka † 1568, po něm Tomáš Jehelka) a košináři (1545 Jan košinář, 1576 Jakub, 1612 Jiřík).

Lékařů vzdělaných ani lékárny na ony časy v Berouně nebylo. Jmenují se tu sice 1533—50 Jira líkař, 1550—74 Václav Luňáček líkař v domku vedlé fary; ale ti byli asi jen prodavači sušených bylin léčivých. V čase, kdy v městě i na vsi bývaly často rvačky a půtky, při nichž nepadaly vždy suché rány, měli Berounští bradýři či barvíři (z vlaského názvu „barbiere“) dosti zaměstnání, radili zajisté i v chorobách vnitřních, v osutinách, a pouštěli žilou. V domku u dolejší brány (č. 72) seděl 1557—87 Jiřík bradýř, v domku vedlé fary po Luňáčkově bydlel Zachariáš barvíř 1580; roku 1606 koupil dům v rinku (č. 38) německý bradýř Matouš Pichler, a byl tu ještě r. 1619.

R. 1618 koupil německý barvíř Kunrat Ayer (Ager) za 250 kop míš. dům v koutě na klášteře (č. 113), a byl tu ještě roku

1652 jako stařík 79letý. K řádu těchto felčarů náležel i místní lazebník. Dům lázeňský stával za dolejší branou u předního mostu v levo. Ten dům držel 1526—35 Jan lazebník ze Žatce, 1535—45 Křištof lazebník, po něm Urban (koupil dům ten za 73 kop), 1548—54 zase Křištof (95 kop), potom Pavel Diblík, který lázeň r. 1561 za 110 kop prodal k obci městské i s sudy, škopky a klobouky. Konšelé zdokonalivše vnitřní úpravu lázeňskou (na prsku a sklenutých ústech), r. 1578 prodali ten dům za 120 kop Lorencovi lazebníku, téhož vdova Juliana to prodala za 175 kop r. 1594 Linhartovi lazebníku. Týž byl r. 1596 zabit od Jiříka Klusáka pekaře, a jeho vdova Apolena těžce nastupovala na mordéře, kterýž pak roku 1597 odsouzen byl hrdla; ale supplikací k císaři dovedl užiti stálých odkladů, až vdově Apoleně v moru r. 1599 zemřely všechny děti, a následující požár spálil i její lázeň. Tu dala se nakloniti ke smíru, a podlé výroku zvolených úbrmanů musil Klusák jí dáti 100 kop na doplacení lázně a 30 kop a 48 grošů na zaplacení její dluhů.¹⁾ Apolena pak držela tu lázeň do své smrti r. 1624. Za války švédské lázeň shořela, a konšelé to pusté místo r. 1709 za 30 zl. prodali Václavu Machovi punčocháři, který si tu vystavěl dřevěný domek na podezdívce.

O provozování hudby v městě máme chudické zprávy. Ve službě městské byl trubač (trubka), maje byt na hořejší bráně, týdenní plat 16 grošů (1561), r. 1572 již 20 gr. a deputat dříví. Takové opatření sotva měl za pouhé vytrubování na příjezd vzácného panstva. Bylo asi zde, jako v jiných městech, kde trubač měl na starosti s učni svými provozovati hudbu dobrým lidem na zábavu o veselých večerech při posezení přátelském. Z jiných hudebníků jsme vystihli toliko Vávru hudce (1544) co držitele domku na předměstí. Křestní matriky od r. 1601 uvádějí ve vsi Hudlicích obyvatelý se jmény Duda a Piskač (1606 Václav Piskač a Jakub Duda, na něhož, když r. 1612 přinesl dcerku ke křtu, šla k děkanu Sylvestrovi žaloba, že neumí ani otčenáš, i musil kmotr zaň slibiti, že do velikonoc tomu ho naučí).

Obchod.

O velkém výročním trhu Berounském, který se koná vždy v pondělí po památce Stěti sv. Jana Křtitele, máme první zprávu z register městských účtů na rok 1561, a sice za purkmistři od 29. srpna do 25. září, kde položeno jest do příjmů

¹⁾ Červená kniha rozličných smluv k r. 1596 (u e. k. okr. soudu).

4 kopy gr. jarmarečného, a do vydání 4 gr. zvoníku za vyzvánění na frejd čili na večerní ukončení jarmarku. Obou položek nena- cházíme v účtech z let 1508—18. Druhý výroční trh na čtvrtek po 2. neděli postní (Reminiscere) udělil městu r. 1602 císař Rudolf II., a k oběma trhům připojil právo na odbývání trhů koň- ských a dobytčích. Týdenních trhů zde nebylo do r. 1777, a při tehdejší skrovné lidnatosti města jich ani nebylo třeba. Místní za- hrady, štěpnice a vinnice vydávaly dostatek ovoce a zeleniny, a místní chov dobytka i drůbeže poskytoval dostatek mléka, omastku i vajec. V cechu mlynářském byli mlynáři bez mlýnů, kteří kupovali obilí, mleli je na mlýnech místních a potom prodávali v domech svých mouku, kroupy i krupici, k tomu sýr a pře- vařené máslo. V úzké uličce z náměstí do ulice německé, která byla mezi domy v rinku čís. 80 a 81¹⁾ byly četné kotce čili krámy, kde manželky pekařů prodávaly chleby, žemle i preclíky, manželky hrnčírů prodávaly hliněné nádobí, a také tu byly krámy šmejdéřské, kde prodávalo se různé zboží. Pozůstalost vdovy Švorcové r. 1568 vykazovala v krámě 5 kusů sýra, zrcadlo, troje karty, nitě černé, bílé i režné, křídou, knihy papíru, hřebeny, ruka- vice čtvery a truhlici vařiva. Doma ale měla 40 sýrů, hrnec másla drobet načatého, 6 knih papíru mimo svršky. Anna vdova Jakuba Každého ševce r. 1599 zůstavila v krámě 2 štuky barchanu (teplé látky vlněné), třetí štuku načatou, 5 kusů plátna bílého, 20 kusů načatých, nuchejru (látky vlněné) kus neveliký, 13 načatých kusů plátna černého, soli neplnou prostici (bečku) a něco všelikého šmejdu (kovového zboží Normberského).

Největší svého času obchod v městě měl Lukáš Klí z města Mostu, bývalý servus v Berouně, Němec češtiny dobře znalý. Přijal sousedství v městě, když r. 1552 pojal za manželku Kateřinu, dceru † Jana Hůly, s níž nabyl domu v ulici k hořejší bráně (č. 91), odkudž mu v městě říkali Hůla. R. 1559 ten dům prodal Kulhánkovi krejčímu za 290 kop, za to koupil dům v náměstí (č. 79) za 250 kop a prodav ho 1562 Švikovi bakaláři, koupil dům (č. 120) v ulici klášterské za 400 kop, a tam † 1577. Vedl obchod ve šmejdu, zámořském koření, prodával i cukr a plodiny fecké i vlaské. Mimo to držel dvůr na Závodí, kdež krmil voly na prodej. Úvěr jeho byl značný. R. 1558 dlužen byl Kašparu Vintrovi v Praze 288 kop; na to dal 10 volů za 205 kop, a osta-

¹⁾ Ulička ta byla po r. 1767, kdy obchod tam již přestal, prodána od obce tehdejšímu radnímu Františku Eislovi k domu jeho u zlaté ruže (č. 81) a při potomní novostavbě domu zmizela.

tek zjistil na svém domě. Téhož roku byl dlužen do Normberka Jiříku Seklarovi 125 kop, Pražanům Erhartu Seydlhubrovi, Valentinu Kirchmajerovi a Eliáši Pfortnerovi 114 kop 33 gr.; ale to vše řádně splatil. Taktéž r. 1575 dlužen byl Linhartu Payerovi do Prahy 363 k. a Jiříku Rattichovi z Albendorfu na Malé straně 78 kop za zboží, a Ludmile Štěpánové v Praze 40 kop. Ale tehdy obchod jeho v Berouně nestál dobře. Lukáš nebyl oblíben u měšťanů pro svou hubu zlolajnou, a po jeho smrti zbylo vdově, synu a dceři jen málo jmění. Také Jan Nový, kramář z města Loun, neměl valného štěstí v obchodě, který vedl od r. 1561 ve svém domě na rohu u hořejší brány; když r. 1568 umřel, vdova jeho Kateřina nemohla splatiti dluh 86 kop 33 gr. Jiříku Kremerovi v Normberce; ten dal se do domu jejího (č. 97) právně svésti a postoupil ho v onom dluhu Janu Vokounovi rybáři, jehož žena pak tu vedla šmajdérský handl ještě r. 1572.

O obchodech, které vedla obec městská na svůj vrub, byla řeč na svém místě; zmínka o obchodu v dobytku stala se při stati o řeznicích. K tomu dodáváme, že někteří měšťané kupovali za 30—40 kop gr. kaprů u pánů a zemanů na Blatné, Lnářích, Sedlci, Suchdole i Vysokém Chlumu, kladli je do sádek či haltýřů na velkém ostrově, a pak je prodávali kus po 4—6 groších. Obchod s přespolním vínem (od Loun, Litoměřic, Mělníka, z Moravy, Rakous, Uher a od Rýna) do r. 1571 vedla obec na svůj vrub, ale potom ho pustila měšťanům, kteří k tomu měli prostředky a příležitost, ale uložila jim za to daň obecní 30 grošů z prodaného polouvozi (8 věder). Tudíž z register purkmistrovských poznáváme, že roku 1571—72 vytočeno tu bylo cizího vína 668 věder, 1572—73 pak 455, v dalších třech letech průměrně po 388 vědrech a r. 1576—77 jen 246 věder. V tom posledním roce totiž vytočil Jiřík Střelec (č. 92) 40 věder, Sixt Mostník (č. 64) 64 věder, Václav Vřešťák (č. 82) 32, Anna Voháňkovic (č. 31) 26, Jan Hovorčovský z Kolivé Hory (č. 86) 20 věder, Jan Špínka (č. 101), Simeon zámečník (č. 87), Lorenc Mostník (č. 79) a Jan Žlutický bakalář (č. 28) každý po 16 vědrech.

Hostinské domy v městě, tak jak tehdy byly zařízeny, nedají se srovnati s nynějšími hotely. Největší, u černého orla (č. 79), obnovený od Martina Švíka bakaláře († 1568), spod klenutý, svrchem ze dřeva sroubený, měl dole mázhaus (nalévárnu), vedlé sklep léhací (ložnici klenutou) a komoru čelední, nahoře pak náhostěnici (světnici hostinskou), světnici a komoru pro rodinu hospodářovu. V náhostěnici byla dvě lůže s peřinami vel-

kými a malými. Jiny dům hostinský, i svrchem sklenutý, byl v německé ulici (č. 130). V letech 1558—66 náležel Matouši Hubičkovi soukenníku, pak jeho vdově Dorotě († 1568) a po ní Janu Špinkovi. Byl tam mázhauz, 2 světnice, 2 komory a náhostěnice, kde byly 2 lože poctivě ustlané. Takové asi zařízení měl hostinský dům Karčínovský (nárožní polovice domu u českého dvora).

Městské knihy na některých místech ukazují k tomu, že někteří měšťané provozovali obchod s vorovým dřívím a sice na městské výtoni při Mži za předměstím Rybářským, kde říkali v Rymáních. R. 1542 koupil Matouš Hubička soukenník za 53 kop hotových peněz od Václava Chlubny místo k haldě dříví, položené mezi haldami Jindřicha Nekožného a Jana Bytovce. Roku 1548 koupil Matiaš Rabšteinský v Rymáních místo ke skladu dříví od Samuele bakaláře za 20 kop.

O rodácích Berounských, kteří vyučivše se na škole svého rodiště, vycházeli jinam na vyšší studia, jdou nehojně zprávy. R. 1537 dosáhl povýšení na bakaláře svobodného umění při akademii Karlově v Praze Jan Ursinus, syn Vaňka Nedvidka, puškáře Berounského, taktéž r. 1546 Samuel Pontinus, syn Jana Mostníka (z č. 83), 1552 Havel Codrus, syn Kodrsa rybáře, 1575 Jan Colidius, syn Jiřího Koldy zámečnicka a Jan Standerus r. 1592 za mistra svobodného umění povýšený, syn Jana Standeru německého bednáře v biřické ulici († 1568); r. 1544 prodal Mikuláš bakalář dům v německé ulici, který sdělil po své matce Kateřině Strejčkové. Jan Lošek, syn Havla soukenníka, který do r. 1568 studoval v Praze a v cizině, byl sotva jediný, který nechav studií ujal se živnosti po otci. R. 1605 dosáhl důstojenství bakaláře Augustin Křečka, syn Jiříka Křečky jinak Frčala řezníka, a Daniel Luteola, Simeona Čížka řezníka († 1582) syn, Jeronym Gelastus, syn Bartoloměje Smiška krejčího (r. 1626 byl Jeronym usedlým měšťanem v Domažlicích), r. 1607 Jan Pontanus mladší syn Sixta Mostníka z Nižtice, r. 1622 v Litoměřicích usadilý, r. 1608 Daniel Colidius, syn Matěje Koldy měšťana (v č. 37), a Jan Claudianus, syn nebo vnuk Vavřince Kulhánka krejčího (v č. 91).¹⁾

O synech Berounských, kteří přijali úřad kněžský ve straně podobojí, známi jsou nám kněz Ondřej Bradáč (1544), kněz

¹⁾ Monumenta universitatis Prag. II. — Tomek v Musejníku 1848 II. 172. Doplnky z knih pozemkových.

Adam r. 1553 ve Vlaších svěcený, a pak lutheranský kněz Jan Achilles, rodilý asi r. 1550, který byv kaplanem na statcích pánů Slavatů v Chrudimsku, r. 1589 dostal faru v Pacově u Španovských z Lisova, po r. 1600 byl farářem na patronátě pánů Trčků z Lípy (v Příbyslavi) a žil ještě r. 1617. Jako pilný spisovatel vydal tiskem 10 knih kazatelských buď původních aneb do češtiny přeložených. Syn jeho Václav Achilles v Čáslavi rodilý byl r. 1605 povýšen na bakaláře Pražské akademie. R. 1598 studoval na téže akademii Matěj Achilles z Berouna, ale stupně akademického nedosáhl.¹⁾

V Berouně usazovali se bakaláři v městě i jinde rodilí, berouce k manželství zámožné dcerky městské aneb i vdovy. Vynikali vzdělaností mezi měšťany a zaujímali místa v městské radě. Takový byl Jan bakalář Berounský, který r. 1525 přiženiv se ke statku vdovy Matěje Střelce, potom co Jan Střelec „ze Lhoty“ zasedal v městské radě, od r. 1532 býval primatorem, od r. 1548 královským richtářem. Obýval ve svém domě nárožním vedlé radnice (číslo 69), kde řídil velkou dílnu puškařskou a mimo to při své smrti r. 1569 zůstavil svému synu Janovi veliké polní hospodářství s hojným chovem koní a skotu. Jiný Jan bakalář Berounský, syn Martina Bytovce sladovníka, držel po otcí 1518—42 dům v náměstí (č. 89 vedlé korun), a sloužil obci jako radní písař 1535—42. R. 1541 usadil se tu Martin Švik, bakalář, rodilý Pražan z domu „u Šilinků“, pojav za choť pannu Dorotu, dceru bohatého Vávry Mostníka mydláře. V městě mu přezdívali „Tletle“, asi pro vadu v mluvě; 1542—56 sloužil městu jako radní písař, a potom oddával se toliko sladovnictví a zemědělství, a jako majitel hostinského domu u orla s pivovarem a sladovnou a dvora na předměstí zemřel v moru 1568. Užíval erbů a titule „z Perče“. Vdovu jeho pojal za choť Matiaš bakalář z Rabšteina rodilý, od r. 1546 zde usadilý hospodář domu (č. 93) v ulici k hořejší bráně; r. 1548 koupil svobodný dvůr ve vsi Rájově a zasedal v městské radě, od r. 1559 bývá primátorem. Umřel r. 1582 o velkém moru. Toho roku zemřel též Jan Malinovský z Hlavačova, bakalář rodilý z Rakovníka, od r. 1569 v Berouně měšťan a choť Juliany vdovy Martina Žlutí-

¹⁾ J. Jireček Rukověť I. — Musejník 1848. — Borový Acta Consist. I. Ze které rodiny pocházel kněz Achilles, nelze určitě stanoviti. Ze jmen v roku 1550 v Berouně běžných zdá se býti zvukem nejpříbuznější jméno Hylant. Žili tehdy na hoř. předměstí dva bratři Hylantové: Vavřinec Hylant kovář. a bezdětný Jakub Hylant rybář.

ckého. Byl zámožný polař a sladovnik, maje dům někdy Jana Bytovce (č. 89). V letech 1576—81 byl primatorem. Celestin Šplechna bakalář z Loun, radní písař 1556—66, pojal za choť paní Dorotu, vdovu Hykšovu, s níž nabyl domu v náměstí (č. 63) a polního hospodářství. Zemřel roku 1578. Současně tu žil Jan Žlutický bakalář, radní písař 1566—87, který r. 1567 oženil se s Majdalenou dcerou Šimona Žlutického a získal s ní dům v ulici k hořejší bráně (č. 28). Zemřel r. 1587. R. 1568 oženil se Václav bakalář Jičinský s paní Martou Sršňovou vdovou a získal tak dům pod hořejší branou na rohu ke kostelu (č. 1); ale r. 1572 odtud se vyprodal. Jan bakalář Písecký, radní písař, 1587 oženil se s Annou, dcerou Jana ml. Střelce ze Lhoty, a držel s ní dům (č. 92) v ulici k hořejší bráně, od r. 1603 sedal v městské radě, 1604—12 byl primatorem a zemřel náhle r. 1619. V téže ulici držel dům (č. 95) Tobiáš Fabricius bakalář Mníšecký, prve rektor škol v Příbrami; oženil se totiž r. 1601 s Benignou, dcerou † Matouše Matule sladovníka a dědičkou onoho domu. Zemřel zde r. 1616¹⁾. Jiný zde usadilý bakalář byl Chrysostom Krocín Sušický, který r. 1609 opustiv úřad školský pojal za ženu Annu dceru Bartoně Smiška krejčího, a s ní obdržel dům v ulici k hořejší bráně (č. 94). Zemřel již r. 1614, a vdova jeho se vdala brzy za bakaláře Bartoloměje Mitise Prostějovského, radního písaře, a po jeho smrti r. 1630 za Daniela Erazíma Račiněvského, mládence školského. Na krátko zde pobýli bakaláři Jakub Čáslavský, měšťan od r. 1593, † 1599, Jan Král z Litoměřic, který r. 1604 se oženil s Annou dcerou Václava Modly, a umřel r. 1618, posléze Štěpán Orcín (Pekelský) z Jaroměřce, manžel Anny Táborské, s níž nabyl roku 1615 domu v české ulici u samé fortny (č. 54), ale zemřel již r. 1617. Téhož roku 1617 přijal sousedství v Berouně Daniel Colidius bakalář Berounský, když přiženil se ke statku Anny, vdovy Nikodema Modly řezníka (dům č. 77).

Byli zde i měšťané školsky vzděláni a v právěch zběhlí, kterýchž jména jsou psána bez titule bakalářského. Takoví byli: 1582—1617 Václav Vysokomýtský, který za choť pojal Annu vdovu primatora Jana Kavky s domem na náměstí (č. 85); Jan Sušilius Rakovnický, od r. 1585 manžel vdovy Zigmunda Švika z Perče, a držel dům v ulici německé (č. 126); Maximilian

¹⁾ Syn jeho Jan Fabricius Berounský, užívaje erbů a titule „z Leonberka“, usadil se po čase ve Vysokém Mýtě a r. 1637—43 byl tu císařským richtářem (Herm. Jireček Vysoké Mýto p. 82).

Albin Nosislavský Moravan, od r. 1593 manžel Rebekky dcery Jana Loška v domě č. 90 (u korun); když r. 1606 zemřel jako císařský richtář, zůstavil knihovnu 120 děl latinských i českých, vdova jeho r. 1607 se vdala za Jana Stampu Vodňanského, obročního písaře Královodvorského. Nejspíše že byl Maximilianovým bratrem Brikcí Albin, který r. 1587 se tu oženil s Annou vdovou Simeona Švika z Perče a s ní získal dům někdy Matiaše bakaláře Rabšteinského (č. 93); zde zahynul při požáru r. 1599. Jan Klička Klatovský, mladší písař radní, od r. 1600 manžel vdovy Doroty Vačkářovy v německé ulici (č. 127), ale zemřel již roku 1604.

Sem náleží též bývalí kantorři, o nichž, v jakém vztahu byli k akademii Pražské, nemáme vědomostí, ale vyšší vzdělání školské zajisté měli. V létech 1527—45 držel Diviš kantor, zeť perníkářův, dům v náměstí (č. 41). Jan Ladař kantor z Loun rodilý, 1552—70 mladší písař radní, r. 1551 pojal za choť Johannu z Častrova, vdovu Chrysostoma Mostníka, s níž nabyt domu (č. 97) u hořejší brány, ale r. 1567 ho směnili za dům v ulici německé (č. 133). Vít Albin kantor, od r. 1567 choť Alžběty Bibové a majitel domu v ulici k hořejší bráně (č. 29). Umřel r. 1582. Jiřík Novoměstský kantor, od r. 1578 zeť Marka Straky v domě na náměstí (polovice nyní hostince u českého dvora). Zemřel r. 1582, a vdova jeho Dorota se vdala za Jindřicha Čizka řezníka.

Hlavní chrám sv. Jakuba Menšího 1526—1618.

Tato svatyně byla od r. 1421 pod patronátem obce městské, která spravovala všecko záduší. Kněží k tomu kostelu potvrzovala konsistoř; v 16. století byl obyčej, že primas a konšelé sami z blízka i z daleka si vyhledávali své budoucí správce duchovní, vyptávali se na jejich povahu, přezvídali jejich spůsobnost, a pak smluvivše se s vyvoleným kandidátem, žádali za jeho konfirmaci u konsistoře strany podobojí. Duchovní správce Berounský měl prvotně prostý titul faráře; ale od r. 1532 nazýván byl děkanem jakožto dozorce nad vůkolními faráři a kaplany. Však dům kněžský vždy nazýván byl farou.

K farní osadě Berounské náleželo město Beroun, vsi Járov (Rájov), Gdajčina a Březová Lhotka. Nejstarší křestní matrika Berounská, založená r. 1601, dává nám na rozum, že svá rozeznána nosili ke křtu do Berouna osadníci z Hyskova, Železné

a Chyňavy, ze všech vsí na panství Královodvorském, ze Tmáně, Lounína a Suchomast, z Hudlic (Údlic), Otročiněvsi, Stradonic a Nové Huti. Byly tehdy náboženské poměry v okolí Berounském velice zmatené. Někdejší fary v Počaplicích, Hudlicích a Tmáni připojeny byly ode dávna k faře ve Zdicích jako filiálky. Však katoličtí patronové (Popelové z Lobkovic do r. 1593, a potom královská komora) dosazovali ke kostelu ve Zdicích vždy katolické faráře, ač osadníci byli na mnoze aneb veskrz vyznání strany podobojí v různých odstínech. Tak bylo i na farnosti v Železné, která byla pod patronatem kapituly Pražské. Tudíž osadníci podobojí, štitíce se řádů katolických, ve svých duchovních potřebách uchýlovali se k děkanům Berounským. Katolická duchovní správa byla na panství Karlšteinském, ale poddaní, kteří byli skoro venkoncem víry podobojí, přihlíželi k protestantským farářům v Úhonicích, Hořelicích, v Litni a Lochovicích.

Na kolik z knih a register městských, zvláště z mezerovité knihy kšaftů se dá vystihnouti, dostávalo se kostelu sv. Jakuba značných odkazů, a jest podobno, že měšťané i za živa pamatovali na kostel dary a ofěrami. R. 1537 odkázal Jiří Frčal řezník (na kostelní víno) 5 kop, 1538 Jindřich Modla 2 kopy, Jan Karel pekař 6 kop, Václav Červenka 4 vědra vína a 80 gr. na hostie; r. 1541 Marta jehlárka 5 kop. 1542 Anna Loškova 5 kop, Jan Švehla krávu (dána byla pod úrok 5 gr.). 1548 Václav Lysý na každý rok 5 pinet vína ze své vinnice, 1562 vdova Štěpána tesaře svou spravedlnost na domě v náměstí (č. 65), na níž vybráno 1563—68 do 12 kop; 1573 Lukeš mlynář 3 kopy, a Lorenc Mostník z Nižtice dal 10 kop za pohřeb své choti ve sklípku kostela. R. 1575 odkázal Jan mlynář v Praskolesích 10 kop, 1576 Kopaný 1 kopu, 1582 Barbora sládkova 20 kop, Jan Jakobides kantor 5 kop, 1585 Dorota Rabšteinská ke každému Božimu hodu pintu vína na věčné časy, 1594 Dorota Celestinka 15 kop, Anna Nechořdomka 10 kop, 1595 Simeon zámečník neznámý dluh na jednom domě. Tyto odkazy nebyly ukládány pod úrok, ale do zádušního měšce, z něhož dva zvolení správce (kostelníci) pořizovali potřeby pro bohoslužbu a doplňovali nábytek kostelní a farní. R. 1563 darovaly některé paní tenké plátno na dvě komže a ze záduší dáno 31 grošů na ušití. Téhož roku spraveno kostelní okno s nákladem 10 kop, a okovány 2 zvony na věži, což stálo 20 kop. R. 1567 opravena hranice zvonová (6 kop 40 gr.), a nově svázán kostelní gradual (10 gr.); 1568 dali kostelníci krumplěřem opravit 2 staré ornaty (2 k. 40 gr.) a u zlatníka

v Praze dali spraviti pušku (ciborium) na chování hostií (4 k. 38 gr.). R. 1572 opravován byl kostelní krov.¹⁾ Za velikého požáru dne 25. srpna r. 1599 shořel chrám sv. Jakuba do holých zdí; plameny strávily všecken nábytek chrámový, varhany na kruchtě i zvony na věži; shořela i fara se všemi knihami kostelními. Po této obecní zkáze města přičiňovali se měšťané především k obnově svých spálených domů, k obnově chrámu sv. Jakuba přikročili teprv, až konšelé k tomu nachovali s dostatek peněz. Služby Boží zatím konány byly u Matky Boží na hřbitově zábranském. Listy v knize kšaftů pro léta 1596—1614 jsou sice ztraceny, ale na různých místech knihy pozemkové shledáváme zprávy, že v oněch létech nemálo bylo odkazováno na stavbu a opravu spáleného kostela. Asi r. 1603 odkázala k tomu konci stařena Důra Kodrska některé dědiny orné a louku, z čehož r. 1608 byl díl za 100 kop odprodán. Alžběta vdova Víta Albina kantora odkázala k obci dům svůj v ulici k hořejší bráně (č. 29); ten dům r. 1601 konšelé za 80 kop prodali Havlu Sokolovi krejčímu, jehož první splátku 10 kop hned určili na stavbu chrámu. Také Vít Plzenský tehdy odkázal k tomu účelu svůj dům v ulici německé (č. 100), a ten dům r. 1610 prodali konšelé za 218 kop Janu Koldovi. R. 1615 odkázal Ondřej Němec hrnčír 10 kop ke kostelu, a r. 1617 Kateřina Geisslerka mydlářka 100 kop dluhu na statku Pavla Štemberka řezníka.

Do r. 1606 byla obnova chrámu na zdech a krovech provedena a cechové řemesel dávali tehdy na svůj náklad zasklíti okna chrámová; jedno okno na severní straně lodi podnes zachovalo průhledný nápis, že r. 1606 pořízeno bylo z peněz cechu hrnčírského. R. 1606 také dali konšelé u Matouše Fleminka (Belgičana), konváře v městě Rakovnice, uliti novou cínovou křtitelnicí, která podnes stojí v chrámě v jižní lodi u postranních dveří. R. 1608 za ni zaplatili 30 kop. První, kdož z té nové křtitelnice byl křtěn, to byla 26. prosince 1606 Dorota, dítě tehdejšího děkana Berounského, Jana Černého. Týž Matouš Flemink konvář slil pro chrám dva nové zvony věžné, a na to vycházely splátky od r. 1610. Na budoucí zvon třetí odkázal r. 1618 Jan Machonis řezník 10 kop. Roku 1618 také dokonána malba nové archy pro hlavní oltář sv. Jakuba prací Jana Martina maláře, kterému za to dáno 15 kop.²⁾

¹⁾ Registra purkmistrovská 1561—77.

²⁾ Shledáno na různých místech pozemkové knihy č. 2 z let 1601—18. i v Registrech inventářů.

Posloupnost děkanů Berounských, tak jak pro dobu Jagajlovskou jsme ji provedli do r. 1527, pro následující časy nedala se nám dokonale poznati. R. 1529 byl kněz Jan na odchodu z Berouna, na jehož místo konšelé si zamlouvali jiného kněze Jana, faráře u sv. Havla v Praze. Ale tžž byl od prve řečeného kněze Jana z kazatelny Berounské zle potupen, z lakoty, kšaftu padělání i z pikhartství viněn. Však pro takové na cti plundrování musil onen v konsistoři Pražské odpovídati. Popřel, že by tak byl kázal, a smířil se s farářem Svatohavelským. Než tomu již nechtělo se do Berouna; též kněz Jan Marek, farář Týnský v Praze, který zamluvil se Berounským, že bude u nich farářem, rozpáčil se a nehnul se z Prahy, z čehož konšelé Berounští nemálo se hněvali. Potom na celé desetiletí se nám trhá posloupnost kněží Berounských, až r. 1540 tu vidíme děkana kněze V a v ř i n c e. Týž měl u sebe nezdárného kaplana Jiříka Hrnčíře, kterýž probřešil se skutkem neslýchaným, jímž poskvřnil chrám sv. Jakuba, byl u konsistoře podobojí zbaven kněžství, a zakázán mu pobyt na vzdálenost 8 mil od Prahy a Berouna. R. 1549 a ještě 1555 držel děkanství Berounské kněz P a v e l M a r k ů z Příbramě, r. 1541 ve Vlaších svěcený, jemuž r. 1549 dán za kaplana novosvěcenec Jiřík Malý, 1552 jiný neomysta Jiří Kverek, 1555 kněz Václav Vlček z města Ledče, a na výcvik v řádech strany podobojí dán mu téhož r. 1555 kněz Václav, dotud katolický farář v Hořovicích, který přestoupil k podobojím.⁴⁾ R. 1556 zaujal děkanství Berounské kněz S y l v e s t e r, ježž konšelé přistěhovali ze Sušice s nákladem 13 kop 20 gr. — Od sv. Jiří r. 1564 byl tu děkanem kněz M a t ě j S u c h ý (Macer) z města Kouřimě, 1549 ve Vlaších svěcený, věrný řádům církve podobojí a nepřítel novot lutheranských a kalvinských. Ale právě těch novot tehdy konšelé Berounští se již drželi; tudíž kněz Matěj o sv. Jiří 1568 hnul se z Berouna, zaujal děkanství v Čáslavi a r. 1569 v Nimburce. S ním šel i mladý kněz Václav, který od r. 1566 byl kaplanem v Berouně. V dalších létech znamenáme, že děkanové v Berouně rychle se střídali, takže každý tu jen na krátko pobyl. Příčina byla sotva jiná, než že konsistoř na nich žádala přísné zachovávání řádů církevních dle kompaktat Basilejských, kdežto konšelé oněch řádů nenáviděli, chtějíce aby děkan zaváděl řády církve augsburské. První nástupce kněze Suchého, nám dle jména neznámý, odešel na jaře r. 1569, další děkan nejmenovaný byl

⁴⁾ Borový Acta consistorii I. (Index Locorum).

tu jen do sv. Havla 1571, a nástupce jeho, jehož jméno taktéž neznáme. odešel již v září r. 1572, ježto prý mu osadníci příliš krivdili. Zatím dostal kněz Jan Facilis, farář v Chejnově za Tábořem, od konsistoře nařízení, aby byl děkanem v Berouně; však kněz Facilis neměl k tomu chuti, užíval odkladů, takže Berounští dvakrát pro něho jeli, až ho s nákladem 37 kop o sv. Havle 1572 přistěhovali a k uvítání mu vystrojili hodokvas. Ale neminul ani rok, a kněz Facilis nechtěl tu býti; utekl z Berouna, a nevrátil se přes velení konsistoře, od níž trestán byl důtkou a vězucím; potom přijal faru v Mladé Vozici na patronátě Voračických z Paběnic. Do Berouna posílala konsistoř kněze Řehoře Cervice Vrbčanského, nevědouce o něm, že jest kněz ženatý. Ale týž místo do Berouna dostal se i se ženou do Pražské šatlavy pro dluh nějaký, a tak zůstal děkanem nedošlým. V Berouně zatím vedli duchovní správu výpomocní kněží Vít, po něm Jan Masník, až koncem dubna 1574 Berounští přistěhovali si nového děkana kněze Václava, prve faráře ve Vinohř. Týž měl spůsoby lutherské, a proto se líbil konšelům; ale konsistoř o tom zvěděla a odvolala kněze Václava z Berouna o sv. Jiří 1576; půl léta potom sloužil tu místoděkan kněz Jan Mrhlina, až o sv. Havle konšelé přistěhovali z Domašína nového děkana kněze Matěje. Týž setrval v Berouně do r. 1581, zachovávaje staré řády církevní; ale za to postarali se konšelé o to, aby občas tu konány byly bohoslužby lutherské někde v ústraní od povolaných kněží přespolních, začož jim konsistoř podoboji r. 1579 psala důtklivý list. V letech 1581—84 byl tu děkan dle jména neznámý, 1584—86 kněz Josef, po něm starý kněz Václav Kaňkovský, r. 1554 ve Vlaších svěcený; koupil sobě domek vedlé fary, který při své smrti r. 1588 zůstavil vdově své Kateřině.

Na svém místě bylo vypravováno, kterak zatím u konšelů Berounských doznělo umínění, že na děkanství sami dosazovati budou kněží po své libosti, bez potazu s konsistoří. Tak po smrti kněze Václava Kaňkovského smluvili se s Havlem Adamem (Terrigenou) Slanským, lutherským farářem v městečku Plánici, a o sv. Jiří 1588 přistěhovavše ho do Berouna i s ženou a osmi dětmi, odevzdali mu úřad děkanský. Nový děkan ještě r. 1588 koupil sobě a své manželce Evě za 200 kop nárožní dům u hořejší brány (č. 97). Téhož r. 1588 požádal městskou radu za opatření na cti, ježto paní Kateřina vdova předešlého děkana Václava Kaňkovského, již vdauá za Jana Jelínka, trousila

mezi lid, jakoby jemu děkanu Havlovi dala schovati k věrné ruce drahně zlatých uherských. Ona paní Kateřina povolána jsouc na radnici přiznala se ke lži s výmluvou, že lidé u ní sháněli půjčky, a ona že chtěla jich zbýti. R. 1589 začal se známý boj o děkanství Berounské mezi obcí městskou a konsistoří podobojí. Děkan Havel Adam musil úřad svůj opustiti; jeho místo zaujal kněz Adam Filopon Jílovský s kaplanem knězem Petrem Jičinským. Zachovával věrně staré řady církevní, a za to zakoušel od konšelů a měšťanů hany a potupy, i ztenčení deputatu, až o sv. Jiří 1591 opustil město. Ale konsistoř, podporována jsouc arcibiskupem Zbyňkem Berkou z Dubé a královskou kanceláří, uhájila své právo k dosazování děkanů v Berouně, a sázela v ten úřad kněží řádné po katolicku svěcené. Že byli ženati, to se jim mlčky snášelo. Byli to 1591—93 kněz Šimon Cerazin (Čermák) z Litoměřic, před tím děkan v Rakovnice, po čase (r. 1613) farář ve Zbiroze; po něm kněz Matouš Fradelius, který tu zemřel r. 1597; 1597—1600 kněz Kašpar Mandl ze Steinfelzu, který se obíral lékařstvím, na tom oboru maje dosti obšírné zaměstnání. Za něho r. 1599 vyhořelo město i s budovou farní, při čemž jeho kaplanu Janu Limlovi Žateckému na zmar přišlo vysvědčení jeho, že řádně byl zřízen za kněze. Po něm byl děkanem 1600—1610 kněz Martin Niger (Černý) z Hradce Králové. Za něho byl r. 1609 vydán majestát císaře Rudolfa II. na svobodu konfessi české, kterýmž správa církve podobojí vydána byla nové konsistoři, složené z kněží lutherských a kalvinských pod ochranou protestantských stavů českých. Jest na biledni, že konšelé Berounští horlivě o to se snažili, aby v chrámě sv. Jakuba zavládly řady lutherské, a tomu sluší přičísti, že děkan Martin Niger o sv. Jiří r. 1610 vzdal se úřadu ať rád či nerad, a žil tu s ženou a dětmi na svém hospodářství na hořejším předměstí do své smrti r. 1612.¹⁾

Po něm tu byl lutherský děkan Jan Sylvester z Hradce Králové 1610—1618, pak Josef Columella (Holoubek) z města Stříbra, bakalář svobodného umění z r. 1609 a někdy spoluzák Jana Čížka z Jeušteina, syna císařského richtáře v Berouně. Zemřel tu již 22. dubna 1619. Než se dostal do Berouna, byl farářem u sv. Michala v Opatovicích Pražských. Následující děkan

¹⁾ Nechvalná jeho stránka byla hamižnost. R. 1602 žalovali naň Berounští, že od křtu žádá po tolaru. Čemuž zcela neodepřel, ale kratochvilně odpověděl. Byl od konsistoře trestán vězením (Winter, Život cirk. 577). Když prve byl na Mělnice, dal si ze žetru vystrojiti pohřeb, dal si hráti, zpívati a zvoniti (ib. 662.)

byl Matěj Perlicius, syn Víta Perlíka řezníka v Chlumci nad Cidlinou, r. 1609 bakalář, 1611—13 rektor škol v Kutné Hoře, 1613 mistr učení Pražského.¹⁾

Tehdejší dům farní v Berouně co do rozsahu nerovnal se nynějšímu děkanství. Tam kde nyní jsou hospodářské budovy s nádvořím, tam stály na onen čas dva domy měšťanské, a na místě nynější zahrady děkanské byly čtyři domy, a v rohu do ulice pod kostelem byla sladovna Jindřicha Čížka z Jenšteina. Za to měl děkan v 16. století dvůr v Hlininkách s velkou zahradou. Z farních rolí někdy rozsáhlých drželi děkanové již dosti skrovný zbytek pod 10 korců výsevu; hlavní část jich byla již v 15. století zadána měšťanům za dědičný nájem dosti skrovný, a v létech 1528—48 zadáno bylo velké pole farní na průhoně, taktéž kusy farních rolí ve Hlininkách a u Zahorán, vše za úrok 45 grošů. Při tom zadávání však nikdy nebyl jmenován svolující děkan, ale konšelé Berounští jako smluvci. Od roku 1571 vešlo v obyčej, že konšelé přijímali všecky úroky farní do obecního měšce, za to vydávali děkanovi na každý týden 1 kopy a 10 gr. míš., a na stravování dvou officialů školních a zvoníka 50 grošů; tedy za rok 104 kopy. Mimo to dostával děkan od obce na týden vědro piva, na rok 4 prostice soli a spotřebu dříví, o masopustě vepře krmného. Desátků z městských pozemků nedostával, ale jistý deputat obilí a omastku ze dvora. Desátek odváděli toliko sedláci z Březové Lhoty, majitelé dvoru Záptačí (po 2 korecích pšenice a žita), a osadníci v Járově. I osadníci přidělených farností byli z desátku povinni. Roku 1573 platili toho Stradoničtí 6 kop 25 gr. Mimo to dostával děkan z každé dojně krávy, co jich bylo v osadě, po groši pode jménem letníku. K velkonocům přijímal děkan od konšelů vždy čtvrt telete, jehně, k tomu mouky a koření na mazance, vše v hodnotě okolo 2 kop gr., k vánočním hodům šal masa (20—30 liber) a vánoční housky velké, vše v hodnotě as kopy gr. Ze záduší dávány byly do farního hospodářství hrnce a mýdlo i 3 kopy roční mzdy pro farní kuchařku, po případě pro manželku děkanovu. Kdy k takovému všemu vydání nestačil zádušní měšec, vypomáhal měšec obecní, zvláště když uváděn byl nový děkan. Když r. 1569 stěhoval se do města děkan nový, zvrátil se na silnici vůz, na němž byla kuchařka;

¹⁾ Zprávy o těch kněžích jsou vázány z Borového Akt konsistoře I. Borový Život arcib. M. Medka, z Register městských 1561—1577, z Knihy pozemkové číslo 2, ze Zemského archivu v Praze, z Wintrova „Život církevní“, z Nováčkova „Listář škol Kutnohorských“.

náklad na vztýčení toho vozu, 12 grošů, zaplatili konšelé. Stálý plat kaplanský byl 6 kop gr. ze záduší kostela hřbitovního za branou. Slušný důchod měli kněží Berounští též z výkonů při svatbách a pohřbech. Některé náklady na slušný pohřeb poznáváme z knihy inventářů, a sice z usouzení konšelského, co z pozůstatosti má dáno býti na pohřeb zemřelého, tedy na rakev, rubáš, hrob, kněžskou funkci a žakovské zpěvy. Na pohřeb Kateřiny Geisslerové mydlářky r. 1617 určeno 20 kop, na pohřeb Ludmily vdovy Sixta Mostníka r. 1617 24 kop 19 gr., r. 1619 na pohřeb Jiřika truhláře 10 kop.¹⁾

Chrám Matky Boží na hřbitově.

Na svém místě bylo vypravováno, kterak v moru r. 1520 vznikl nový velký hřbitov Berounský na hořejším předměstí pod městskou horou při cestě ke Dvoru Královu. Na tom hřbitově r. 1525 zbudován byl chrám Matky Boží, ku kteréž stavbě dal Jan Krček soukenník 20 kop a farář kněz Jan ze Žlutic umíraje odkázal 50 kop. Od těch dob vešel kostel Panny Marie v oblibu u Berounských obyvatel; záhy tu začaly se bohoslužby nedělní i sváteční, které konal vždy městský kaplan; děkan pak tu mival do r. 1609 zpívanou mši zádušní na den věrných dušiček. Z odkazů, které učiněny byly k tomu kostelu, zapsány jsou: 1536 Jan Karčín mladý 10 kop, Anna Kordovaná, vdova po soukenníku 5 kop, Jan Čert jirchář 5 kop, Mach Prase hrnčír 15 k., 1537 Jan Šhůna mlynář dům a úpisy, vše v hodnotě 74 kop, Vávra Kobylíhlava hrnčír 1 k., 1540 Michal Ujec švec 5 kop, Anna Loškova 4 k., Kateřina Kubáčková 2 kopy, Václav Švamberk 3 k., 1563 Petr Bíbovic ze mlýna pod krchovem 10 kop, 1569 Jan Chmelír 10 k., 1572 Jan Litenský sladovník 2 k., 1585 Dorota Rabšteinská 10 kop, 1587 Mikuláš Markvásek 10 kop na dlažbu kostela, 1590 Jiřík Zoubek 6 kop, 1591 Majdalena Koldova 4 kopy. Později přestaly takové odkazy, neboť po velkém požáru r. 1599 obrátila se všecka dobročinnost k obnově a výzdobě spáleného chrámu děkanského. R. 1600 byla v kostele Panny Marie pohřbena stará paní Majdalena Střelcova, a za tu jí prokázanou čest postoupili dědicové její Daniel Zumr a Jan bakalář Pisecký k obci městské jednu roli na Damili.²⁾

¹⁾ Registra městská 1561—77, Registra inventářů 1565—1619, Pozemková kniha č. 2.

²⁾ Kniha křtů I., Kniha smluv II.

Z účetních register městských 1561—77 dovidáme se, že r. 1566 tesaři z dubových trámů zde sroubili zvonici a natřeli ji rudou hlinou. Konšelé pak tu dali zavěsiti zvon slitý v Praze u Brikcího z Cimberka, jemuž zapláceno bylo 106 kop; hranice zvonová i s kováním stála 15 kop 25 gr. — R. 1567 zbudovala městská rada na tom hřbitově novou kostnici, do níž převezeny byly kosti z bašt na kláštere, vozba a pořádání kostí stály 20 dní práce po 5 groších. R. 1575 obnovena byla okolková zeď hřbitovní, a po r. 1587 byl kostel nově dlažen.

Bratrstvo literatů.

Nábožná bratrstva kostelní bývala v městech českých již v XIV. století. Zanikla za války husitské, ale po válce horlivě byla obnovována. Tak bylo i v Berouně. Nejpřednější měšťané, na školách literně vzdělaní a ve zpěvu vycvičení, pokládali za svou povinnost, vstupovati do „poctivého bratrstva literatů“ a tudíž scházeti se na kruchtě kostelní v určité časy a tu nábožným zpěvem oslavovati služby Boží jitřní anebo nešporní pod řízením školního kantora, který zpěv jejich provázel hrou na varhany. V jiných městech dělili se literati na dva sbory, latinský a český; ale při literatech Berounských není o tom nižádné zprávy, leda že tvořili jediný cech, který o výročních schůzích (konvokacích) volil svého cechmistra a starší.

První zprávu o literatech v Berouně máme teprve k roku 1518, kdy svolávání byli k pohřbu spolubratra Řehoře Kyseličky krejčího. Jako všichni cechové, tak i literati měli svou cechovní pokladnu (matičku), v níž schraňovali své příjmy. Jednotliví bratři (sodales) umírajíce odkazovali té pokladně slušné dary; taktéž činily i vdovy zemřelých sodalů. Tak roku 1580 odkázala cechu literatů Anna Baršova 2 kopy, Linhart zedník 10 kop, 1581 Jeronym Švik z Perče 3 k., 1582 Jan Jakobides kantor 4 kopy a své velké partes 5—6 hlasé, které byl notoval vlastní rukou; 1587 Mikuláš Markvásek 10 kop, 1588 Jan Sedláček 15 kop, 1594 Dorota vdova Celestina Šplechny bakaláře 15 k., 1595 Anna vdova Šimona Nechodzdomu krejčího 5 k., 1618 Kateřina Stuchlikova 6 kop. Tyto své dobroděje literati zpěvem svým doprovázeli k pohřbu a není pochyby, že měli i jiné prameny příjmů, z nichž platili kantoru za jeho práci ve sboru zpěváků, kupovali světla a pořizovali kancionály i správu varhan. Větší hotovost peněz cechovních dočasně ukládali na jisté hypoteky v městě. R. 1595

† Karel Chvála,
starosta města od r. 1877 do r. 1878.

uložili starší bratrstva literatů Václav Vysokomýtský a Jan bakalář Písecký 20 kop na jednom domě v náměstí; r. 1596 půjčili starší literati Václav Vysokomýtský a Sixt Mostník z Kornfelsu 140 kop na hospodářství Václava Reddera a 70 kop na statek Burjana Nejedlého. R. 1597 uložili zas jiné peníze na domě Ludvíka Opičky hrnčíře. Starší cechu literatů vykonávali vedlé děkana i dozor nad městskou školou.

Škola v Berouně 1526—1618.

Stará budova školní, tak jak stála v rohu hřbitova blíže domu farního u sv. Jakuba, trvala do r. 1569. Jako jiné domy v městě byla ze dřeva na podezdívkách. V letech 1561—63 čteme o některých opravách na tom skrovném, jednopatrovém stavení; do oken sázena byla nová kolečka, jedno okno, r. 1561 v noci rozbité, spraveno, okenice pořízeny, chatrný krov byl záplatován novým šindelem, lepič tu měl něco práce z hlíny a mechu, a nová komora tu přepažena. Do světnice některé dán nový koš (canistrum) a police (panistrum) a dáno několik nových stolic; ale všechn ten náklad nepřesahoval 10 kop. A brzy se shledalo, že ta škola účelu svému nehoví, a proto se odhodlali konšelé, stavěti nový dům školní z kamene. Dne 2. května 1566 koupili od Jiříka Brůny soukenníka u hořejší brány (dům č. 26), pustou sladovnu, která od jeho domu do hřbitova sv. Jakuba vyčnívala, za 26 kop miš. To městiště strhali a od jara r. 1567 stavěli tu novou školu prací kamennického mistra Jiřího Tábořského a pod dozorem primasa Jana Rabšteinského bakaláře. Ke stavbě svezli z obecního lomu na Ořku 123 vozů kamene (vozba po 6 gr.), z obecní vápennice 100 koreb vápna (vozba po 2 gr.). Mistr dostával za práci na den 15 gr., zedníci po 10 gr., podavači po 4 gr., mistr Duchek tesař po 9 gr., tovaryši po 8 gr. Stavěny tu byly sklep dolejší a hořejší, t. j. dvě učební síně klenuté, jedna v přízemí a jedna ve svrchním patře, tři obytné světnice; pořízena byla tři nová kamna, do oken mimo kolečka ze staré školy 1620 koleček nových, dále mříže, pantiky a obrtlíky, do okna bakalářova dán přístřešek proti slunci; tesaři sdělali pavlač, schody, patery dvěře, tři nové stolice, staré opravili. Truhláři зробili tři nové postele. Nad krovem sroubena věžka, na niž zavěšen zvonec. Všecka stavba nové školy, nepočítajíc kámen, cihly, vápno a dříví stavební, stála úhrnem 272 kop 13 gr.

míšenských. Dům ten (nyní č. 25) sloužil účelům školním do paměti nynějšího pokolení. Stará škola však byla r. 1569 zbourána a snešena.

Z místního zařízení nově stavěného domu školního srozumíváme, že tu byly dvě síně učební, kdež vyučovali rektor bakalář školní předmětům humanitním, kantor zpěvu, a jeden z odrostlých žáků vyučoval útlejší mládež počátkům umění literního. Říkali mu succentor, také kumpán. Rektor bakalář a kantor od r. 1569 dostávali od obce úhrnem 16 kop míš. platu ročního, ač, jak o ně se dělili, nevíme. Stravu měli u stolu děkanova, na což obec platila v témdni 51 grošů, tedy za rok 44 kop 12 gr. Zdaž se vybíralo na žácích školné a komu připadalo, o tom nejsme zpraveni. Rektor a kantor, zvaní „officiales scholarum“ přijímali honorář za zpěvy o pohřbích. Rektor sestavoval ke každým vánocům pro potřebu městské rady závěsný kalendář (minuci), začož dostával 15 gr., od r. 1570 již 20 gr., kantor zase měl nějaký příjem z cechu literatů.

Po příkladě jesuitů, kteří při své Klementinské akademii v Praze od r. 1556 měli šestitřídni gymnasium a potom zřizovali taková gymnasia při svých kolejích v Krumlově, Chomútově a Jindřichově Hradci, nutili se i Pražané a jiná města česká podlé možnosti své, aby jejich školy městské se rozšířily, tak aby vyučování předmětům humanitním bylo dokonalejší. Tak i v Berouně bylo. Od počátku 17. století, ne-li dříve, tu účinkoval rektor jako professor žáků odrostlejších, kollega jako professor žáků menších (professor infimae classis) a kantor (praefectus chori musici);¹⁾ succentor ovšem nebyl tu zbytečným. Na zřízení úplného gymnasia asi nestačily prostředky města. Vrchní dozor nad vyučováním měl rektor Pražské akademie Karlovy, a místní dozor vykonával děkan se staršími cechu literatů.

Chudičké prameny místní dávají pro 16. století jen skrovné zprávy o učitelích Berounských. Roku 1529 jmenuje se tu succentor Jira; jemuž Týnský farář odkázal 10 kop, aby se mohl vydati ve svět. Jakub kantor školní v Berouně r. 1527 přijal právo měšťanské jako manžel Reginy, dcery perníkářovy.²⁾ Zachovalá registra purkmistrovská z let 1561—77 uvádějí přistěhování nových officialů školních r. 1564, 1567, 1568, 1570, 1575; ale jména zatajují. V knihách svědomí r. 1573 se tu jmenuje

¹⁾ Dle laskavého sdělení slov. p. prof. Ant. Truhláře.

²⁾ Winter Ž. c. p. 669. Z bible Ročovské laskavě nám vypsál důstojný farář Fr. Štědrý ve Slavětíně.

kantor Ondřej Pacovský, s ním succentor Jacobus Pragenus. Onen kantor byl v hospodské hádce 5. ledna 1573 těžce zraněn, a succentor, který se ho zastati chtěl, z hospody vyhozen. U nejménovaného rektora bakaláře byl r. 1571 succentor Johannes Pragenus, a r. 1572 Johannes Plzenus, o jejichž knihy, jichž užívali (Opera Ovidii de ponto, dialectica unacum rhetorica Melanchthonis), byl spor, zdali právem jsou jejich. Roku 1582 umřel v moru kantor Johannes Jakobides z Vysokého Mýta, který své matce odkázal svůj podíl po otci a 20 kop, ostatek peněz v truhlici svým strýcům, ale měli dáti k záduší 5 kop. Bratru Adamovi odkázal své pěkné šaty, tištěné partes, responsore, a hymny, jiným přátelům své knihy (opera Pauli Zverinensis, psalterium Bezae, testamentum Bezae, tedy knihy lutheranské a kalvinské, biblia sacra a jiné), kůru literatů pak zadržalý svůj plat polouletní a své psané partes.¹⁾

R. 1598 zemřel rektor bakalář Berounský Josias Gignaeus rodilý z Plánice, jehož latinské básně potom vydal tiskem Mistr Jan Campanus v Praze.²⁾ R. 1602 odešel z Berouna rektor Jan Krahulík, bakalář ze Žatce, svadiv se s děkanem Nigerem. S ním r. 1601 sloužil Bartoloměj kantor. R. 1606 vyzdvihl z Berouna rektor akademie Karlovy Mistra Kašpara Ambrože Hoštického a poslal ho za profesora gymnasia u sv. Jindřicha. Marně prosili konšelé Berounští, aby mistr jim byl ponechán; rektor akademie tvrdil, že mistr Ambrož bude v Praze ještě platněji pracovati nežli v Berouně. Taktéž odešel z Berouna r. 1608 rektor Simon Clementis Ždánický, a místo jeho zaujal posavadní kollega Adam Miller Tábořský, ale odešel již r. 1609, a s ním opustil školu jeho kollega Chrysostom Krocín Sušický a přijal v Berouně měšťanství jako manžel zámožné dcerky měšťské. R. 1609—10 spravoval školu v Berouně Jacobus Hercinius, 1610—11 Václav Horacius Klatovský, 1611—12 Daniel Comes.³⁾ po něm David Gallus Žluticecenus, při němž byl kollega Štěpán Orcinus Jaroměřský (týž r. 1615 zanechal školství a oženil se v Berouně s Annou Tábořskou) a správce choru hudebního Jaroslav Megalineus Bučinský.⁴⁾ Pro další léta nemáme vědomosti o officialech,

¹⁾ Liber testamentorum 1.

²⁾ Dle laskavého sdělení dra. V. J. Nováčka.

³⁾ Tuto řadu officialů poznali jsme dílem z červené knihy smluv, dílem ze Dvorského paměti škol českých.

⁴⁾ Laskavě sdělil p. prof. Ant. Truhlář.

a teprv z let 1618—21 jest nám znám rektor Jan Kochan z Prachové, rodilý ze Strakonice, který r. 1621 za choť pojal Dorotu, sirotka po císařském richtáři Maximilianu Albinovi.¹⁾

Kolik žáků mívala škola Berounská, nelze udati. Uvážimeli však, že měšťané skoro napořád byli znalí čtení i psaní, možno z toho souditi, že aspoň mnoho pacholat chodilo k succentorovi na vyučování. O chudé žáky, zvláště odrostlejší, měli konšelé dobrou péči; dopřávali jim byt a lože ve škole, v samé učební síni, dávali jim chléb i vaření ze špitální kuchyně. Z dávných fundací na to dávali mimo vařivo z obecního dvora 6 gr. na týden, k Božím hodům 12 gr., k posvícení 16 gr. Od r. 1572 platili na stravu žáků na každý týden 19 grošů. Ti žáci alumnové byli dílem sirotci z města, ale také z vůkolních míst. R. 1566 konšelé pro ně koupili 3 mísy, 10 talěrů hliněných a 10 lžic, z čehož soudíme, že tehdy těch školních alumnů bylo deset. Za vše dobrodiní pak sloužili obci svým zpěvem v kostele pod řízením kantora. Plat skrovný (6 gr.) dostávali za dušičkovou mši u Matky Boží Záborské (1561—77). Kdykoli pak byla slavná hostina při obnově městské rady, při úvodu nového děkana, vždy voláni byli žáci, aby hodovníky bavili sborovým zpěvem (kantací). Za to od obce dostávali 6—8 grošů. Jakož nikde nenacházíme zmínky, jaké opatření v městě měl succentor, tedy na snadě jest domněnka, že bydlel a stravoval se s žáky alumnými jako dozorce nad nimi, a že k penězům přicházel soukromým vyučováním dívek po domích.

V knize kšaftů 1534—1640 jen jednou se potkáváme s odkazem na žáky školní. R. 1587 dne 9. září odkázal jim Mikuláš Markvásek všecko své obilí, po srážce jiných odkazů, jež obnašely 20 kop.

Špitál.

O tomto ústavě chudinském bylo v předešlých kapitolách vypravováno, že založen byl obcí městskou r. 1404 a nadán jistými důchody na výživu chudých jeho obyvatel. Budova špitální stávala na dolejší předměstí při městském příkopě za samou radnici, tedy na místě, které snadno podléhalo větším zátopám od blízké řeky Mže. Dle zakládací listiny měl býti ředitelem špitála místní farář, který přijímaje z důchodu špitálního ročních 12 kop, měl z toho chovati u sebe zvláštního kaplana špitálního, který by mše sv. sloužil ve špitální kapli sv. Alžběty. Ale po r. 1421 toto

¹⁾ Liber contractuum č. 3.

nadání kaplanské zašlo; správu špitála vykonávalo město dvěma volenými úředníky pod dozorem primatora. O kapli sv. Alžběty v pramenech od r. 1483 zachovalých není ani zmínky. Špitál v 16. století vyhořel třikrát zároveň s radnicí za velkých požárů r. 1512, 1544 a 1599, ale vždy zase byl obnoven péčí města.

Kolik chudých měšťanů (říkalo se jim vůbec mendikové, žebráci) zde bylo chováno, nelze udati. Pro jejich opatření chovalo město zvláštní kuchařku špitální, která vařila i chleby pekla také pro chudé alumný školní. Kdy důchod špitální nestačil, tu schodek byl hrazen z obecního měšce. R. 1568 zaplatil purkmistr dluh 4 kop 58 gr., který sdělán byl u řezníka v 19 nedělích za maso do špitála. Libra dobrého masa platila se tehdy po 2 groších; tudíž potřeboval špitál za týden asi 8 liber masa. K posvícení r. 1571 dal purkmistr 1 kopu 36 gr. na maso a chleb do špitála, dále 12 gr. pomoci na šití kabátů pro mendiky a 6 gr. příspěvku na pohřeb zemřelého mendika. R. 1535 Václav Červenka soukenník odkázal pro špitálníky postav sukna a na košile 60 loket silného plátna. Podobně odkázala Kateřina Kavková 2 postavy sukna, ale mělo se z toho zaplatiti 8 kop jejího dluhu. Vaňková mistrová r. 1572 odkázala 2 kopy, r. 1587 Mikuláš Markvásek jednoho vepře, 1594 Dorota vdova Celestina Šplechny 5 kop, 1595 Simeon zámečník polovici jistého dluhu.

O jmění špitálním nelze dáti úplné zprávy. Jisto jest, že k tomu se čítaly tři kusy rolí po 3 koreích výměru, jeden v Rajkách, druhý v Brdatkách, třetí při řece Mzi. Z jednoho dvora v Počáplích vycházel špitálu úrok 2 koreů žita, a na mnohých domích, rolích a jiných gruntech vázly špitální úroky (servituty) na obilí nebo penězích.

Špitál zašel v neřestech války třicetileté. R. 1676 prodal primator Jan Horčický z Tepence pusté místo, kdežto někdy špitál býval, za 8 zl. Jindřichu Červenkovi, a nový špitál vznikl po čase při hřbitově na horejším předměstí, na městišti někdejší kovárny Kaceřovské.

Kulturní obraz města 1526—1618.

Jak na onen čas byl zařízen doma měšťan bohatý a školsky vzdělaný, to nám jeví inventář po císařském richtáři Maximilianu Albinovi. Týž zemřel na konec jara r. 1606, zůstaviv vdovu Rebekku, dívky Jana, Annu, Dorotu a Kateřinu. Nemovitě jeho jmění záleželo z domu v rinku (u korun), z domu v Rybářích

s pekárnou, z chalupy za německou fortanou, stodoly na svrchním předměstí, z parkánu s rámcem soukennickým a dvou krámů pekařských. K tomu se držely 3 dědiny orné, 3 louky a vinnice. Jeho byt v domě zaujmal nahoře světnici (tam 2 velké truhly na sušené ovoce, 7 truhlic, lože zelené pod nebesy, prosté lože, 2 lože dětská), komoru (tam lůžko pod nebesy), kancelář (lůžko, stolček, 2 židle kožené, a ve zdi almárka); dole velká síň klenutá, zvaná velký sklep (tam 3 truhly, truhla žlutá okovaná, na stěnách 5 párů jeleních parohů), malá světnice klenutá (2 lůžka pod nebesy, 2 prostá lože, truhlice), a máshauz či šenkovna, kde byly tři dlouhé stoly se skříženými nohama a trnoží, 4 židle, 10 židlic, 4 troky a špižní almara. Kuchyně se nepopisuje. Ve spodním lochu klenutém byla celá várka bílá a sud Litoměřického vína červeného, v kolně kočárský vozík, vůz s korbou, pluh i brány, v chlévě 8 hlav skotu a 3 svině. Peřin a podhlavníků se shledalo 38 mimo 28 povlaků, cínového nádobí 107 kusů mimo necičky na máslo, pouzdro talěrů hliněných, 2 hmoždýře žluté, 2 měděná ohřívadla a mnoho náčiní z železa. Šatstvo zemřelého vykazovalo starý dolman, šubu lepší odívací, kožich vlnatý pošitý, plášť šamlatový (z velbloudí srsti), kožich soukenný, kabát a galioty šamlatové, kolar a galioty soukenné, kabát a galioty taminové popelavé, 2 husarky, horekop (birét) damaškový s aksamitovými prýmy, karkuli aksamitovou, plášť ženský ferštátový, sedlo jezdecké s rystunkem. Seznam zbrani vyказuje 5 dlouhých ručnic, 2 krátké (rejtharky), 2 velké meče (šlochšverty), korduláč, 4 toulce, 2 rapíry, 2 burdýře, kuši železnou s klikou, slupu na lišky a čekan (hůl s sekyrkou). Od zlata tu bylo: sekrýt (pečetní prsten), 10 prsténků a srdéčko s zeleným kamenem, od stříbra 6 koffiků, 20 lžic, 11 držátek na lžice dřevěné neb rohové, 2 rysové pazoury, z nichž jeden ve zlatě fasovaný, pás stříbrný pozlacený na aksamitu s řetízem a jablkem, ženský pás stříbrný, páteř (růžence) korálů s zrny stříbrnými, páteř 60 zrn stříbrných, na konci krucifix s českým diamantem, 2 jablíčka stříbrná s řetízem, 43 knoflíků stříbrných. Na hotovosti se našly zlatý groš, 7 dvoudukátů, 1 dvoukoruna, 2 koruny, 76 dukátů, 303 toлары široké a 7 půltolarů. Nalezeno pak nemálo dluhopisů (šuldbřifů) v úhrnném obnosu 1473 kop gr. — Pozůstalá knihovna Albinova vykazovala 15 foliantů, 36 knih v čtvercovém formátě a 65 knih v osmerce. Z těch knih bylo 7 latinských, ostatní české, obsahu poučného (hlavně knihy náboženské strany Lutherovy, Kalvinovy, Českých bratří, jen jeden spis byl katolický; dále

knihy historické a mravoučné). Zábavných bylo málo (rytiř Mandivilla, Eušpigl); jako zvláštnost byl tam i snář a pranostiky na 20 let. Jako člen cechu literatů měl dvoje psané partes, české pětihlasé, latinské šestihlasé.¹⁾

Mnohem prostější byla domácnost bakaláře Tobiáše Fabricia Mníšeckého († 1616), který své ženě Benigně a nezletilým synům Janu a Tobiáši zůstavil toliko dům u hořejší brány (č. 95) v hodnotě 300 kop. v něm 3 truhly, 4 velké stoly a stolček, židli velkou červenou, 2 židličky, sedací stolicí vycpávanou, 2 jarmary, lože jedno pod nebesy, 2 prostá lože, 3 peřiny, 3 polštáře, 5 podušek, 8 povlaků, 3 prostěradla. Od cínu měl dvě konvice šestižejdklové, 1 pinetní, 2 půlpinetní, 10 mis, 12 talířů, 8 žejdlíků, umývadlo nalévací, jiné s velkým víkem, flasi a svícen. Dále hmožděr mosazný, 2 měděnice, 2 kotlíky k vaření ryb, kotel ke praní šatů a kotel k pálení vína. Měl i mušket, korduláč a dvě halapartny. Šatstvo se neudává, leda plášť nový zastavený v 5 kopách. Knih větším dílem latinských měl 49, k tomu svazek not pro kůr literatský a registra literatská.

Divný pořádek se shledává u zámožné mydlářky Kateřiny Geislerové († 1617), která zůstavila dům v české ulici (č. 56), po ohni 1599 nově stavěný dole s klenbami, svrchem ze dřeva, a polní hospodářství. V hořejší světnici v koutě měla zelenou almaru, v ní 3 šuldrifry na 315 kop a několik cedulek hrudkou psaných bez udání, komu co půjčila. V komoře byla černá truhlice, v ní v měchýři 12 kop 18 gr., tvrdý tolar, v jiném měchýři mnoho dudků a českých grošů s šesti toлары. úhrnem 30 kop, pásek stříbrný s taškou ženskou, v ní 1 $\frac{1}{2}$ kopy a malé perličky, mantlik kanafasový. běliznami pošíť. Dále tam shledány 3 mísy, 2 misky šalešné, 9 konvic, malá flaše cínová, 69 kusů jiného cínu, hmoždýř, kotlíky k vaření ryb, železný rendlík, 2 měděnice, visuté umývadlo, svícen zlatý, 16 peřin, 3 poslamky, 3 rukávce, 2 čechlíky, čepce starý zlatý, čepice norcová, 2 jiné čepce, 12 roušek. Byly tu 2 stoly, stolice kožená, 4 židličky, 2 lůžka, koberec prostý, fyrhaňky okolo lůžka, 2 ručnice a toulec. Nalezeny tu dva hrnce vařených švestek, 2 hrnce medu, hrnce sádla, půl strychu rezné mouky v putně, a na stěnách šest párů jeleních parohů. Nemalý poklad měla v dolejší klenuté síni, kde v truhlici zelené nalezen stříbrný pás s jablkem a zlacenými žaloudky; náležel Janu Sušilioví, který ho nebožce zastavil v 16 kopách. Dále tam bylo

¹⁾ Obšírný článek o knihovnách v Berouně podali jsme v Č. Č. Musea roku 1892.

v pytlíčku 18 tolarů, ve třech měsících 285 tolarů tvrdých. V každém koutě byla truhla a v ní hojně šatstva. V posteli pod slamou nalezeno 27 dukátů a 40 tolarů. Inventář svršků Jana Pacudy r. 1544 obsahoval 5 loží s dobrým povlečením, 4 velké cejchy závodní, prostěradlo 1 kmentové a 3 z tenkého plátna, ubrus a ručník veliký, rouch osm a šlojíře púlhedbávné, 23 kusů cínového nádobí, čepec zlatý a kožich liščí podbříškový.

Vůbec znamenáme, že v domácím nábytku nepanoval přepych, jemuž ani tehdejší řemeslo truhlářské nehovělo. Za to bylo přihlíženo v zámožných rodinách, aby byl nadbytek šatstva pernatého (t. j. peřin), vinutého (povlaků, prostěradel a ubrusů) a šatstva chodícího. V inventářích pozůstalosti nacházíme nejvíce šatstva ložního u Jana Štřelce, císařského richtáře, který r. 1569 zůstavil 30 peřin, 17 polštářů a 30 podušek s dvojnásobnými povlaky. Když v moru r. 1582 brzy za sebou zemřeli Řehoř sládek a jeho choť Barbora, rozená z Lobšteina, zůstalo po nich 5 peřin, 6 polštářů, 5 podušek a lůže pacholátka; dále Řehořova šuba, kabát zvířecí, poctivice kožené a pláště, po paní Barboře pak 3 živůtky (tykytové, damaškové, aksamitové), kolárek damaškový, čepec zlatý, aksamitová čepice, ženský kožich (pele), kožich bez rukávů, 2 sukně ferštatové, 2 mantliky harasové a šorc barchanový. Vinutých šatů bylo 56 kusů, k tomu 2 trouby pohotového plátna. Životní prádlo neuvádí se v nižádném inventáři. Někteří měšťané spávali na poslamce kryté vydělanou koží jelení.

V seznamech mužského šatstva shledáváme kožené kabáty a spodky do práce řemeslnické, pro domácí pohodlí kaftany, na venek pak brali na sebe soukenné galioty, kabáty, dolmany a pláště; k slavnostem pak zdobili náprsi svých kabátů neb kolarů hojnými knoflíky stříbrnými. Skoro každý měšťan měl svůj kožich vlněnou látkou pošíť; byly to kožichy kuní, liščí, vlčaté neb spratkové (jehněčí). Co zvláštnost uvádíme, že po Janu Malinovském z Hlavačova r. 1582 zůstala soukenná reverenda bakalářská, kdežto jiný bakalář, Matiaš Rabšteinský († 1582), choval si za živa „rubáš k smrti“. Paní a dcerky měly pelce (kožichy) králičí, kuní neb liščí, mantliky taminové, dykytové, šamlatové i kanavasové, živůtky i karkule aksamitové, karmazínové, damaškové, sukně harasové, dykytové, muchejrové, ferštatové, lincešov i fildrotové (wildroth). A šatstvo to se dědilo od pokolení do pokolení, jsouc z látek trvanlivých.

Chloubou rodiny bylo nádobí cínové, měděné i mosazí však i železného nebyl nedostatek. Byly tu konve, flaše a m

velké i malé, mísy šalešné (na polévky), talěře, slánky, misky chřenové, umyvadla, pinty i žejdlíky, svícny stojaté neb visuté, kotle na vaření šatů ke prádlu, kotlíky na vaření ryb, hmoždýře mosazné i stříkačky ruční. Martin Švik bakalář († 1568) měl cínového nádobí 115 kusů, Jan Střelec bakalář 80 kusů velkých a talířů na 3 stoly, Marta vdova Uhrova 53 kusů, Matiaš Rabšteinský 45, Řehoř sládek měl toho s 8 kamenů váhy (160 liber), Veruna Mazánková, vdova po řezníkovi, 103 kusy velké i malé.

Ve zvláštním svazku registrů pozůstalostí nacházíme 94 inventářů po měšťanech a měšťkách zemřelých v létech 1563—1619 a z těch jest 24, kdež zapsány jsou domácí klenoty, zejména sekrýty zlaté (pečetní prsteny), prsténky, srdíčka, medvězí neb rysí pazourky, vlčí zuby stříbrné, páteře korálů a stříbrných zrněk zakončené Božím umučením, koflíky stříbrné, lžice stříbrné, aneb stříbrná držadla na lžice ze dřeva neb rohu, stříbrné knoflíky náprsní. Stříbrný pás nalézáme na 7 místech, zlatý čepec na šesti místech. Mnozí měšťané však mimo to nachovávali zlaté a stříbrné peníze. Oblíbené tu byly uherské dukáty, španělské koruny a tvrdé tolary. Dukátů a jiných zlatáků nacházíme na 13 místech, od 3—90 kusů; hustěji nacházíme zásoby tvrdých tolarů a kop rozličných grošů, i zastaralé peníze, jako zmrzliky, dudky, pace (batzen) a jiné. V létech 1595—1618 nacházíme dlužní úpisy na osmi místech. Tak měl Brikcí Albin na dluhách 2850 kop, Maximilian Albin 1473 kop, Fridrich Šmelcer 749 k., staříčká Apolena Čížková 629 k., Kateřina Geislerka 331 k., Matěj Čížek 218 k., Veruna Mazánková 160 k., Jan Machonis 90 kop gr. míš.

Jako zvláštní předměty přepychu nacházíme u Matěje Karčina r. 1571 turecký koberec, u Václava Reddera r. 1596 dva koberce, figury v rámcích a kapesní hodiny stříbrné, pozlacené. Dřevěné hodiny našli jsme toliko v pozůstalosti Jiříka truhláře roku 1619.

Zbraně jsme našli v létech 1563—1619 jen na 28 místech, hlavně u měšťanů zámožných, a to ručnice krátké i dlouhé, rejtharky, halapartny, oštípy, burdýře, tesáky, korduláče, rapíry, velké meče jen dva, toulce na náboj; oděni válečných bylo málo. Jan Uher 1568 měl výbroj na jednoho rejthara, a sice přední a zadní plech, rukavice plechové, Jan Malinovský z Hlavačova 1582 dvě košile brněné a plech přední i zadní, i Jan Vrabkočka 1575 měl zbroje přední a zadní kus s oboječkem. Šturmhauů měl Václav Redder 11 práce Normberské, Brikcí Albin 4. Z toho všeho jest patrné, že když byl mustruňk čili přehlídka branného

mužstva městského, musil velký jeho díl opatřen býti zbraní ze skladu městského.

Držba knih uvádí se v inventářích podrobněji od r. 1593, a sice na 19 místech. Nejvíce knih, 116, zůstavil r. 1606 císařský richtář Maximilian Albin, pak Tobiáš Fabricius bakalář (49), Martin Bognar (18). Byly v tom po nejvíce knihy obsahu náboženského, hlavně bible Melantrichova, Postilly, (Husova, Špangenbergova, Filadelfova), žaltáře, kancionály. Králická bible byla r. 1597 u Martina Svojanovského, a 1618 u Jana Machonis řezníka, který ji měl od Šimona Hovorky v zástavě 13 kop miš. Několikrát se nachází tu staré a nové zřízení zemské, Münsterova kosmografie, Plácelova historie židovská, dvakráte Kocinova historie církevní, Veleslavinův kalendář historický, Hosiova kronika Moskevská. Něco kratochvilných kněh bylo jen v knihovně Maximiliana Albina, jako Elenšpigel, rytíř Mandivilla, snář egyptský a j. S českou kronikou Václava Hájka z Libočan nepotkáváme se ani v jednom inventáři; vždyť to bylo dílo v katolickém duchu psané.

Majíce psáti o mravích v městě, toužíme na nedostatck pramenů. Za purkmistra Geislera (1806—1825) vymícena byla stará městská registratura, pokud se netýkala právní držby pozemkové. Jen náhodou se zachovaly skrovné pozůstatky její, jež jsou uloženy v archivu městském v nové budově školní pod bedlivým dozorem. Ale staré radní protokoly a kopiáře městské korespondence jsou ztraceny. Zmizely před 80 léty v hadrovém mlýně; tolikéž i posláni z úřadu podkomořského.

Pravda jest, že městský lid, kdy vášně nepřekážely, byl pobožný. Berounští byli pilní obou svých svatyní, shromažďovali se tam v neděli a svátek na dvojí kázání a chvály Boží, a mezi týdnem kostelu se také nevyhýbali. Škola měla vždy za úkol, vedle poctivého umění literárního pěstovati poctivé mravy a pobožnost, a zpěvem zvelebovati bohoslužbu. Tak se odchovával dorost cechu literatů, který ke chválám Božím shromažďoval v sobě výkvět měšťanstva. Pobožný duch vane i v kšaftech, jichž z let 1536—1618 celkem 88 se zachovalo. Tyto kšafty, jakož i pozemkové knihy z let 1483—1618 svědčí také o účenlivé lásce k bližnímu, o dobročinnosti. Péče konšelů o chudé žáky školní, o špitálníky, o potřebné chodce přespolní, to vše bylo již na svém místě na pochvalu vytčeno. Chudší měšťané, kteří v řemesle měli skrovnou obživu, nic se neostýchali přijímati práci obecní na do-

časnou mzdu nádenní 4—6 grošů, ať při stavbách obecních, při opravě domů, mostů, dlažby, ba též i při strouhání bláta z náměstí. Staří a na zdraví sešli měli svou výživu u dětí neb přátel, aneb přijímání byli za mendiky do špitála. Mnozí donášeli dopisy obecní i soukromé do míst blízkých i dalekých; za milí cesty se jim dávalo 2 groše 4 peníze čili 3 krejcarey rýnské měny.

Slovnutný humanista český v XVI. století, Bohuslav Hodějovský z Hodějova († 1553) dává městu Berounu název „Berauna cruda.“ — Beroun drsný.¹⁾ I jsou také některé příčiny toho patrné v městských knihách. Dávati svým spolusousedům drastické přezdívky, které přišly i do pozemkových knih při kupování domů, dvorů a jiných realit. na to Berounští sotvy měli výsadu. Ale v 16. století vyskytují se zde taková jména předce trochu zhusta: Hrdlořez, Dráb, Jan Čert, Diblík, Steklý, Jíra Neustupa — Opselka, Ouhon a Vyhuánek — Mach Prase, Picek, Matěj Opice a po něm Ludvík Opička. Vávra Kobylí Hlava — Koziáš a Nekožný — Maňas, Halama, Melhuba, Trdla — Nelibec a Chlubna i Šplechna — Shůna (t. j. hamižný) a Brzybohatý — Prdichvost a Tchoř — Šlapejtko a Kůta — Vraštil a Mráček — Slinta, Frčal a Vřešťák; ani Martin Švík bakalář, syn z patricijské rodiny Pražské, neušel Berounskému překřtění a dvakráte psán je Tletle; dále Papal a Hamták — Bumba, Močihuba, Mokrý (Madidus), a superlativem Obžera a Ožralej. Jiná jména slušně nehodí se k uveřejnění. Tloustkům přezdívali Tučen, Žoček, Měchýř a Balík. Ženské přezdívky byly Káča Křiklavá neb Vřesklavá, Lída Vrtochna, Dorota Kapinoska. Také jsme čtli jména Přetrdilo, Zdař Bůh Jíro. Nechoď z domu, Nakudživ, Klečespal, Jan Kréma Pětichlup. Také obydlí neuhnulo se někdy posměchu. Do křestné matriky zapsal zvoník r. 1612 za kmotra Jakuba Beránka z myší díry, t. j. z chalupy při Mži pod českou fortanou. A mival ten zvoník richtářské péro! Nevdaným rodičkám dává kromě známého názvu též přezdívky „zle chovalá“, „šlundra“, „opice“; nešťastnému rozeňátku dává jméno „izmahel“. R. 1610 byly čtyři takové křty, ale děti byly spíše ze vsí než z města; r. 1611 byly takové křty 2 (z Járova a z Králova Dvora). 1612 jeden, 1613—14 jich nebylo. Však do téže matriky připisovali děkanové tytž poznámky pro zvoníka nelichotivé. R. 1618 připsal děkan Sylvester: „Hulvát zvoník to zapisoval“. A děkan Perlicius 2. května r. 1622: „Aby šelmo visel za to psaní! Zasloužíš dobrého klofce místo českého groše od poznamenání každého!“ To bylo také drsné.

¹⁾ Laskavé sdělení sl. p. dra. Č. Zírta dle Musejníka r. 1884 p. 179.

Z let 1586—96 nacházíme v městských knihách vtroušené zápisy 24 ouředních smírů rozvaděných stran, které prve se soudily z nevole a záští, z křivých podezření a na cti zplundrování, a nechtíce přestati na výroku městského práva Berounského, zanesly svou při až k soudu apellačnímu na hrad Pražský. A vznikly ty soudy v lepších i nejlepších vrstvách měšťanstva buď při pivě neb víně, při potkání na ulici, auo i v zasedání městské rady. R. 1586 se tak soudilo navzájem pět pekařů, Doroťa vdova Štěpána sládka křivě nařkla Michala řezníka, že zmrhal její dceru, Adam Hovorčovský z Kolivé Hory zhaněl primatora Václava Ostrovského, Jan Prošek řezník urazil na cti paní Annu Chanovskou z Dlouhé Vsi, Matouš Bavor pekař, povahy nepokojné, urazil vladyku Zdeňka Ottu z Losu, Kateřina Drahotova zhaněla Annu dceru Závodského richtáře Květoně, Ludmila koželuška zase Horčičku ševce. A to všecko za jeden rok v tak malém městě! A netroufáme si tvrditi, že všecky zápisy úbrmanských smírů po oněch 10 let jsme našli.

Jak takové soudy vznikaly, to nám vysvětlují pozůstatky knih svědomí čili protokoly výslechnů svědků z let 1569—73, jež jsou v archivu městském ve škole nové. Uvedeme zde některé příklady. Hron soukenník, Moravan z městečka Batelova, kde tehdy bývaly veliké sklady vína všeho druhu, asi od r. 1561 byl ve službě obce Berounské za správce rathouzního šenku vína. Od r. 1568 držel dům v rinku na rohu do biřické ulice (č. 39). Jednou r. 1571 seděl v přístřešku rathouzním u štoku při pivě, s ním Jan Šebesta a Martin hrncíři, Chmelina a Vávra pekař. Šel tudy Jan Srbovic pekař mladý, a Hron naň zavolal jako na kmotra, aby přisedl; dal mu poctu, a měli dobrou vůli. I bylo při tom Hronovo děvčátko, a tatík je poslal k Srbovům pro zemli. Hron tu zemličku nalomil, a vida, že není dopečená, pravil hněvivě: „Žádný neprovozuje v tom řemesle tolik fortele a falše, jako vy Srbovic! Buď malý chléb pečete, buď nedopečete! Jest třeba voliti ouředníky nad pekaři!“ A Srb již na něho se potírhul: „Lháři a falešniku, nejsi hoden, aby tě při městě trpěli!“ Na to Hron: „V hrdlo lžeš, zvyjebený zloději!“ Ostatní přisedící krotili hněvy, mluvíce: „To není dobře! Však jste kmotři!“ Ale kmotři byli rozkmotřeni, a Srb žaloval na Hrona pro urážku řemesla. — Po roce měl Hron hned jiný soud. Zajel do Hořovic, aby u purkrabího pana Václava z Řičan nakoupil vlny do řemesla. Brzy tam také přijeli jiní soukenníci z Berouna, Jan Lošek, Jan Dobský a Tomáš Farářik za podobnou příčinou. Když vlna byla zvážena a zaplácena,

sedli soukenníci s purkrabím na trunk vína u šenkýře Votavy ke štoku před domem. Hron, maje brzy hlavu podroušilou, šel na dvůr, vyvedl svého osedlaného koně, dobyl se na sedlo a jel ze dvora, ale tak, že potřel a zvrátil Jana Loška, který právě panu purkrabímu pil poctu. I volali na Hrona: „Potvorníče, což děláš?“ Ale Hron dobyv krátké ručnice z holstru, znovu se rozjížděl na Loška, kterýž naň křikl: „Zrádce nevyvedený! lotře!“ Na tom zatím zůstalo. Za málo dní potom seděl Jan Lošek s Janem Koldovic zámečником v máshauze u Markéty Voháňkové v rohu náměstí (č. 31) a pili. Lošek vida, že Hron sedá za štok před domem, pouštěl hněvu uzdu: „Ten falešník a šelma Hron chtěl mě zamordovati v Hořovicích. Nechtě se z toho vyvede, že není hoden býti při městě!“ Byl tu ve světnici souseď Mikuláš Kozel, a hned vyšel a za tepla řekl Hronovi: „Slyšte, co o Vás Lošek tam divné řády vypravuje, že by jste měl býti zrádcem, lotrem a falešníkem, a nehoden býti při městě“. I pojal Hron Jordana servusa za svědka, šel do světnice, sedl za stůl k Tomáši Modlovi a Janu Mostníkovu a vyzýval Loška, aby se spravil tím, co mluvil. I dí Lošek: „Jsi zvyjebený lotr, zloděj, zrádce a falešník, a nejsi hoden býti při tomto městě a seděti mezi dobrými lidmi!“ To bylo plundrování vydatné: Hron Loškovi nadal lotrů, šelem a zrádců, dal mu pohlavek, pleštil jej topořištěm přes hlavu; za to Lošek vydřel mu topor z ruky a bil ho cinovým zajdlikem; než tu již přiběhla paní Hronka a muže svého odvedla. Právní pře byla hotova. Však nebyl to první spor mezi nimi. Bylo to asi r. 1567, když dva kněží, Ondřej farář Řevnický a Šebestián Slepíčka farář Liteňský přijeli do Berouna a uhostili se u Blažeje Mazánka u dolejší brány (č. 73 a), který právě točil domácí víno Berounské. Pobyli tu jeden den i druhý při víně, ač nikoli sami; a když paní Veruna Mazánková již podložila sud, podal jí kněz Ondřej flaši, aby ji naplnila, dokud víno teče plnou děrou. To také hned zaplatil. Když pak sud byl prázdný, oba kněží poodešli. Potom zase vrátil se kněz Šebestián, s ním mladý Jan Lošek, syn Havla soukenníka, student na školách Pražských; pravili, že jest vůle kněze Ondřeje, aby to víno ve flaši vypili; Lošek prý mu koupí jiného v rathouzním šenku. I dí paní Veruna: „Kdež jest to věc podobná, když mně víno zaplatil! Tam v rathouze jest víno po groši českém, a já mám lacinější!“ Ale podala jim flaši, a když ji vypili kněz Liteňský s Loškem, přišel kněz Ondřej; hněval se, vida flaši prázdnou, než mladý Lošek řekl: „Pojďte do rathouzu a nehněvejte se, že vám káží jiného vína dáti do tolaru“. Kterak

oba kněží dojeli svých far, o tom nic nedí protokol, tím více ale mluví o následcích nečasného žertu. Lošek, když na rathouze častoval své hosti, zůstal za to dlužen půl druhé kopy gr. u Hrona Batelovského, správce vinného šenku. Po čase přinesl Hronovi nějaký úpis, jímž jeden z obou farářů zavazoval se platiti dluh za ono víno. Však Hron hned tušil, že úpis jest padělaný, a Vít Albin kantor poznal v něm ruku Loškovu. Taková faleš hrozila lelikovážnému studentu těžkým soudem. Starý Havel Lošek také hned přiběhl k Hronovi do rathouzu, nabízel zaplacení dluhu, ale žádal také za navrácení falešného úpisu. Však Hron odepřel obojímu a položil corpus delicti na právě městském. Mladý Lošek obeslán jsa k výslechu, odepřel tomu, řka, že nyní jest prý ožralý, a že přijde, až se vyspí. I vydal se do domu Loškovic (č. 90 u korun) městský richtář Šimon Sršeň s svým servusem, aby neposlušného odvedl do šatlavy. Ale nezastal ho již doma; mladík zatím sedl na kůň, zadními dveřmi vyjel do německé ulice a fortnou unikl z města někam do říše německé, kdež pobyl dvě léta. Zatím v moru 1568 umřel mu otec Havel i starší bratr Celestin; tu vrátil se Jan Lošek po čase, zaujal všecko vydatné dědictví po otci, i s řemeslem soukennickým. Pro faleš nemohl již od soudu býti stíhán, ježto onen nepořádný spis od přátel byl potlačen; Hron jej pohnal toliko z dluhu, však i tomu vyhnul se Lošek předstíráním, že v cizině zřízen byl prý za kněze, a že tedy chce jen odpovídati při právě duchovním. Zdaž pravdu mluvil, nevíme; jisto jest, že potom žil v městě jako soukenník zámožný, až umřel r. 1593, a jeho dcerou Rebekkou přišlo jeho jmění Maximilianu Albinovi. Hron Batelovský pak tu zemřel r. 1582.

Lukáš Klí, po domě zvaný Hůla, Němec z města Mostu, prve servus, potom kupec a polař, r. 1570 poprvé od pana podkomořího sazen byl do městské rady. Odtud velice zpyšněl, čehož zakusila Ludmila, žena Jana Šramovitého tkalce z biřické ulice. Sedávala ve svém šmajdérském krámě v kotcích městských, a jednou měla hádku s Lukášovou dcerou Annou. Klí, jak o tom zvěděl, kvapil do kotců, Šramovité tam dával zlá jména, že prý jest horší než vandrovní nevěstka, metlami sekaná, a celý její rod že jest od kata vyprošený. A ona majíc jazyk vždy pohotově, pravila: „Pane Lukši, dejte mi pokoj!“ A když on na novo lál a pěstí hrozil, odpověděla: „Chyba Vašeho úřadu jako arcizrádce! Chyba Vašeho úřadu, abych takovou, jak pravíte, býti měla! Nejsem taková, ale tak dobrá, jako Vy!“ Vyhrožoval jí pohlavkem,

až by se s tou stolicí převrhla, a paní Lída křikla: „Nebijte mne, jsem pod rádem a právem jako měščka!“ S tím pan městský radní odešel. Potom přiběhla panna Doroata, dcera Šrámovité, a slyšíc, co matce se přihodilo, žalostně volala přede všemi, co v kotcích hrnce, šmejd i chleby prodávaly: „V hrdlo lze jako arcizrádce a pes cizácký. Však chtěl Kunráta mlynáře utopiti! Na mou matku, aby tak lehkou býti měla, toho nedokáže ani hrdlem ani statkem!“ Lukáš Klí panu Dorotu pohmal ke právu; výsledek půhonu není zapsán, ale to jest pravda, že odtud Lukáš nebyl už nikdy sazen ani mezi koňšely, ani mezi starši. —

A další soudy následovaly. V domě u Šimona Nechořzdomu krejčího, kde právě čepovali staré pivo (č. 30), seděl s jinými Lukáš Klí a mluvil takto: „Jest tu někdo, který zlehčuje ženu svou; stává nad ní s dobytým kordem, aby pověděla, s kým bývá, a či to dítě jest“. Tu ptá se přítomný soukenník Jan Dobský: „Komu to mluviš?“ „Tobě, Dobský,“ odvece Klí. A bylo zle. Dobský mu strhl čepici s hlavy, hrozil mu zajdlíkem cínovým volaje: „Však v hrdlo lzeš jako zvyjebený lotr a zrádce! Nejsi, Hůlo, hoden býti mezi námi, ale dávno jsi hoden oběšení, stětí i čtvrcení! Jsi humflot (Unflath), šelma a zrádce!“ Lukáš dal se ukrotiti od přítomných a již se měl k odchodu; a tu již zatím přiběhla dcera jeho Anna a volala: „Nechoř, tatíku! Však jest všecek opojený, ten potvorník, který nad svou ženou s kordem stává a stětím jí hrozí!“ Ovšem Dobský jí neodpustil, a dal jí jméno, jaké panně nesluší; a ona plakala a volala, aby to všickni na paměti měli. Jiní hlasové zase napomínali Dobského: „Nemluv toho, milý kmotře! však jest ona poctivá dcerka!“ A domácí paní Anna Nechodomka: „Ne tak, pane Jene, ne tak!“ Dobský ovšem obžaloval Lukáše Klí. Však i manželka Lukášova, klevetná paní Kateřina, jazykem zavádila o trestní zákon. Drobila jizlivé řeči o panu Janu Malinovském z Hlavačova bakaláři a vinila ho, že chodí za Nechodomkou a bývá s ní. Pan Malinovský, aby upokojil svou choť paní Julianu, pohmal Kateřinu před soud, kdež od svědkyň padaly na obžalovanou výčitky: „Lhářko, lhářko! více lzeš než dýšeš! Vážeš lži co psy za ocas, a svadila jsi Julianu s mužem!“ — A zase r. 1571 měl Lukáš Klí novou při. Byla v pátek 21. září, kdy koňšel Blažej Mazánek sešel z rathouzu do svého domu u dolní brány a sedl ke stolu, aby pojedl ryb. K němu sedli Lukáš Klí, puškař Brzybohatý, řezník Trouba, hrnčič Musil, koželuh Šimon a pili staré pivo. Řád měl sám Klí a dával poctu. Tu sedl k nim starý zámečník Kořínek a již šeptal zlé věci o Lukáši

Klí. Týž k tomu obrátil zřetel hospodáře řka: „Medle, Mazánku, ať na mě nenaráží, ať mi dá pokoj!“ Pan Mazánek pak dí: „Když jsi se Kořínku ožral, dej sobě a lidem pokoj! Budeš tam, kdeby nerad.“ Ale teď starý Kořínek dal se do hlasitého hanění, dával Lukášovi lhářů a lotrů, ježto jest podezřelý, že vydával falešné listy, za to že jest hoden stěti. Tak oba sobě lali a po sobě zajtliky házeli; k tomu chomlení se hodila i Lukášova žena Kateřina a přidávala polinka do toho ohně: „Zvybeňej lotře starej! Žebych tě sama prala! Bohdejť rozsek...“ Hádky se skončila, když hospodář poslal pro městského... řá, jehož Kořínek nechtěl se dočkat a kvapil domů. — Aš Klí měl na Závodí dvůr a grunty. Jednou jel Květoň, richtář na Závodí, na svou louku do pánve pod Plešivcem a při jízdě přešel grunt Lukášův. Klí ho brzy dohonil a volal: „Proč mi tudy jedeš, takovej potvorníče!“ A Květoň: „Pročbych tudy nejel, pane Lukáši? Proč nespravujete cestu? Poněvadž jiní jezdili, já také jednu, a pane Lukáši, já nejsem žádnéj potvorník!“ A Klí se mu pitvorně klonil a pak naň napřáhl sekyrku a byl by jej do hlavy pleštil, kdyby richtář neskočil s koně.¹⁾ Po čase hnal Lukášův skoták voly a krávy na pastvu a způsobil svévolný průhon po zeleném žitě Řehoře ševce a pěkně je zpravil, takže za mokra bylo plno šlaků po volecích a kravách. To vidouc žena slouhova, bědovala: „Jakej to rád! Nejsi hoden aby chléb jedl!“ — Hůře však skončil případ tomu podobný. Tři koně Pavla Drába pásli se celý den v Brdatce a zašli odpoledne do žita Havla Koldy od vápennice. Kolda s dobytým kordem sehnal hovada z žita, až sjeli ze skalky do řeky Mže. Dva vypluli, třetí utonul. Dráb měl škody 15—20 kop gr.

V domě radního pána Mikuláše Markváška na náměstí vedle uličky v kotech (č. 80) r. 1571 také byl jednou nepokoj. Hospodář dlel v Praze za obecní záležitostí, a v nalévárně dohlížela paní Anna Markvášková k výčepu hořkého piva, jímž posluhovala služebná její šenkýřka Barbora. Z počátku března večer tam u kamen seděli Josef Kavka řezník, Václav Diviškovic, Izaiáš puškař, Hruška hrnčíř, Jan Houska servus, Ondřej Němec hrnčíř a Jan Bumba řezník. Mezi hovorem svadil se Bumba s Němcem a právě mu dával zvyjebených zrádců a lotrů, když vešel městský richtář Jan Každý, švec literně vzdělaný a v latině zblhlý. Byl

¹⁾ Byl tehdy obyčej, že kotčí neřídil povoz dlouhou opratí, stoje na voze; seděl vždy na levém koni silnějším, sedlaném. Odtud název kůň „podsedlní“.

Okno v přízemí domu č. 87.

Štítové domy na jižní straně Velkého náměstí
(nyní č. 87, 88, 89 a 90).

právě na úřední obchůzce, maje v ruce pletenou žilu; i přišel, aby napomenul ke klidu, řka: „Bohpomozi, páni sousedé! Pěkně se ctíte! Však nemáme při městě ani zrádců ani lotrů! Takových zde netrpíme!“ Hospodyně ho přivítala, řkouc: „Chvála Bohu, pane richtáři, že jste přišli! Však nemám žádného pokoje!“ I přikázal richtář Bumbovi, aby se spokojil; ale Bumba měl starý hněv na richtáře, poněvadž mu týž při nějaké výtržnosti zabavil sekeru příruční; i spustil na něho přival vyzývajících a urážlivých slov a richtář již chtěl jej přetáhnouti žilou, když sousedé mu zachytili ruku s prosbou, aby ho nebil, ježto Bumba jest měšťan. Než Bumba nevážil té přimluvy, lál vždy hůře, až hospodyně s pomocí sousedů ho vybyla ze světnice; ale ještě ve dveřích Bumba volal: „Hanebný ševče a ptáku, pojď za mnou a něčím mne košťuj! Já se tě za žilu tvou nebojím, usr . . . j richtáříku!“ Po cestě uvažoval, že zítra proto bude v šatlavě, a lál zle. až Hron Batelovský z okna ho napomenul. Na posled vzkázal Bumba richtáři po Anně řeznici neslýchané hrubství, kteréž svědkyně panna Káča Slintova u soudu do slova opakovala bez ostychu.

Večer o třech králích r. 1573 seděl u Šimona Nechožzdomu krejčího Vít německý zedník sám za stolem u kamen při starém pivě. U jiného stolu seděl hospodář s paní svou Annou, s Rejnou Polívkovou šenkýřkou, za níž přišla i sestra její, známá již Ludmila Šramovitá. Chystalo se slévání vosku a spouštění svíček na vodu dle starého obyčeje. Tu v pozdní hodině přišel školní kantor Ondřej Pacovský a s ním jeho kumpán či succentor Jacobus Pragenus. Oba již byli napilí; succentor lehl na lavici a usnul, kantor však byl jiné povahy. Když Rejna Polívková přinesla mu plný zajdlík, on jí dal poctu, a pak ukázav na Víta zedníka řekl: „Který sedí tam za oním stolem, já ho dnes povyvleku.“ Rejna moudřejší vece: „Nedělejte zlé vůle, buďte veseli!“ Ale neposlechl a spustil na celé kolo o Vitovi slova, která jeho německý jazyk urážela: „šelma. pes, cvikýř, krkavec, jikavec“; při slévání vosku pravil: „Za mě tomu cvikýři slejte šibenici, já mu koupím provaz!“ A tu Vitovi zašla trpělivost, vstal a řekl: „Již jsem vám dost snášel, a vězte, že nejsem šelma ani zrádce!“ Kantor šel naň s pohlavkem, ale dostal do hlavy zajdlíkem jednou i po druhé; hospodář do té rvačky se nevložil, věda, kdo toho byl původcem. Tedy kantor maje širokou ránu v čele, stáhl svého kumpána za nohy s lavice, cedil naň krví a volal: „Ale co spíš? Vidiš-li, co jest mi udělal ten švihlík!“ Tedy Jacobus Pragenus chopil se nějakého třepu u kamen, mrštil po Vitu zedníkovi, ale chybil se ho. A již ho držel

hospodář za límec a rka: „Poněvadž jsi nezačínal, také nedokonařej,“ vyhodil ho ze dveří, až týž po hlavě vyletěl do ulice k hořejší bráně. „Nechť k tobě chodí takoví, jako jsi sám!“ volal kumpán do dveří zpět. Raněný kantor, maje oči zateklé, že sotvy viděl, dal se vésti na faru, kdež kuchařka děkana Facilise, Dorota Kodrska, mu hlavu obvázala. Mikuláš zahradník pařil pro něho koření a třikrát ho uvazoval.

Máme i několik ukázek nevlídného setkání měšťana s sedlákem. Měšťané královského města nemálo si na tom zakládali, že jsou členy třetího stavu v království, a pyšně shlíželi na sedláky, lidi poddané. R. 1572 byl zelený vích na domě Martina Blšanského v náměstí (čís. 84) na znamení, že hospodář má pivo na čepu z vlastní várky. I bylo tu něco sedláků, Kříž z Tetína, Vaněk Blažkovic z Bělče, Matouš z Bělče a jiní. Přišel tam i měšťan Zeman hrncíř, již „užralej“ a nédal pokoje Vaňkovi z Bělče a doptával se ho jednou i po třetí: „Koho máš za pána?“ Vaněk dí: „Co tobě po mém pánu?“ A Zeman vida, že i druzí se mračí, pravil: „Umfláti, že bych vás ze... l s vaším pánem!“ Již bylo zle. Matouš z Bělče vlil mu pivo mezi oči, Vaněk z Bělče chytil se pyšného měšťana, a tak se oba tahali, až ve dveřích se porazili. Vaněk seděl na Zemanovi a dával mu nečítaných přes hubu, ale na konec přece zle pochodil; Zeman mu uhryzl kus prstu. — Zle takové setkání posloužilo i Matouši Bavorovi, zámožnému pekaři. Šel za některým svým tovaryšem nesprávným až do Karlovy Hutě, maje v ruce krátkou ručnicí; zastal tu tovaryše před domem Matouše hutníka a lál mu tak, až hanba bylo. Stará paní Markýta správcová ho napomínala: „Nelaj, milej Matouši! Však jest hanba před pánem Bohem a dobrými lidmi.“ Šel tudy též Jindra kovář a řekl: „Upokojte se pane Matouši!“ A pan Matouš dal mu starých psů, žádal na něm hnusné políbení a uhodil ho ručnicí; Jindra se ho chytil, ale Bavor ho porazil a sedl naň. Paní Markýta hned svolávala lidi na pomoc Jindrovi, také přikvapil pan Markvart Karel ze Svárova, pán na Popovicích a hutě Kdyni, a vzal nezbedného pekaře na závazek pro puch, který spáchal na jeho gruntech. Byly pak právní pře měšťanů s osobami vyšších stavů mrzuté. To zkusil Jan Roháč, kovář Berounský, který v hádce zabil r. 1542 jednoho poddaného pana Viléma Loubského z Lub na Zalužanech. Pan Loubský hned v Berouně žádal za vydání morděře, který jemu propadl hrdlem svým, však potom k mnohým prosbám a přímlovám pan Loubský kováře nechal při hrdle, ale pod tou výhradou, aby on Jan kovář, dokud živ bude, o ma-

sopustě každého roku dal se v moc pana Viléma do Zalužan aneb tam, kde by pan Vilém seděním byl, a tam aby po každé za hřích svůj vždy týden seděl v šatlavě. Tu potupu snášel Jan kovář do r. 1544, kdy zemřel.

Jak hnusně i měšťanky a městské dcerky mezi sebou se uměly ctíti vybraným hrubstvím, o tom mluví protokoly svědků v nejedné rozepři let 1569—73. Kterak zhanila žárlivá paní Veruna Mazánková manželku Tomáška Vraštila hrnčíře! Kterak to slyšelo panně Ludmile Chlubnovic, když r. 1570 otírala svůj jazyk v hovoru s Ludmilou Šramovitou o syny Duchka Musila hrnčíře, dávajíc jim lotrů a zrádných frejírů; slyšela to paní Dorota Štanderová tam v kotcích, kde byla hlavní klepárna, a pravila káravě: „Nesuď, panno, nesuď, aby horší sama nebyla nalezena!“ A panna Ludmila Chlubnova nenapravila sudičský jazyk svůj. Za málo let stala se choť váženého Sixta Mostníka z Nižtice, a tu ještě r. 1595 musila městská rada proti jejímu utrhačství hájiti Bartoloměje sládka a r. 1596 pannu Dorotu Malinovskou z Hlavačova. Však i matka Ludmilina, Anna Chlubnová vdova, ve dvoji svádě s Annou Skřivanovou kovářkou dala na jevo strašnou výmluvnost, dávajíc a zase zpět dostávajíc hanění šeredné a nectné, při čemž i čest rodičů i dítek jedné i druhé z těch paní do bláta byla šlapána. Protokoly z let 1569—73, z nichž jsme tuto nepřijemnou látku čerpali, týkají se úhrnem 43 soudních rozepří a velká většina jich pojednává o nesousedském zachování slovem i skutkem.

Také z rodinných poměrů ozývají se některé zprávy nepřiznivé. V první knize kšaftů ozývá se r. 1536 stesk Jana Karčínovic na manželku Martu, že nad ním zoufala a vidoucí jej nezdravého, opustila; proto ji vydědil a neodkázal jí než 5 kop. R. 1550 dí Matouš mlynář od německé fortny o svém synu Jířkovi, že sám se statkem oddělil od otce, když mu nočně krávy z chlíva zajal a pryč odehnal. Roku 1615 touží Tomáš Vraštil hrnčíř na svého syna Jana, že týž otce po léta nemocného a k práci nezpůsobilého neopatroval a nad svou povinností se zapomenul. Téžce nařiká roku 1618 Jan Machonis řezník na třetí svou ženu Ludmilu zlobivou, která s dětmi, jež měl z předešlých manželství, zle nakládá, jim viselců a pankhartů dává, a „jak jest mne sobě věřila, to zatajují.“ — Nevlidný obrázek manželský jest z r. 1570. Jan Šmerhovský soukenník měl dům za farou, vinnici, velkou ohradu pro dobytek, dědinu a louku; pojal za choť Lídu chudou děvečku, a neměl s ní dětí. Často churavěl a tudíž nestačil k ře-

ryby, proměňuje dobré groše kde může.“ Brzy zvěděl vše Slinta, i poslal k Čafusovi Jana Bumbu, Vrbíka, Housku a Hovorku se žádostí, aby se přiznal k tomu, že v jeho truhle našel 150, ba snad 200 kop. Čafus se hněval řka: „Nic v truhle nebylo a nic jsem nenalezl. Když jest Slinta svůj statek utratil, chtěl by i také můj utráceti? Necht' sobě připraví nový měšec, co já mu jich nadám!“ I pustili manželé Čafusovi řeč, že našli peníze ve svém domě, kdež ze zdi se valily. Slinta pohnal Čafuse k městskému právu, kteréz vzalo pak naučení od appellací Pražských, aby Čafus se Slintou se dohodl, sic že naň puštěno bude útrpné právo i na jeho ženu. Tedy stalo se smírné narovnání. Čafus slíbil dáti Slintovi 140 kop miš. na roky, a podržel dům, v němž chlebil do své smrti r. 1599.

Dodatkem uvádíme ještě historku Berounskou z 16. století, jak ji vypravuje letopisec Bečkovský v druhém dílu své „Poselkyně“ (I. str. 271). Ve dvoře na hořejším předměstí na cestě k Tetínu hospodařila Anna vdova po Petru Tabulovi koláři, baba zlého jazyka, s dcerou svou „věstkyní“, jež prý majíc úmluvy s nečistým duchem, s pomocí jeho lidi mámila, a škodila lidem i dobytku. Bába Tabulová dne 15. července 1566 ráno vysílala sekáče na své pole, ač byl toho dne svátek rozeslání apoštolů, a pravila rouhavě: „Jestli pán Kristus dnes poslal své apoštoly po světě, i proč bych já dnes neposlala na pole své ženě?“ Však sotvy ti ženci její se dali do práce, strhla se bouřka, přival deště zahnal dělníky z pole, hrom udeřil do Tabulčina dvora, zabil bezbožnou bábu a zapálil její dvůr, takže týž shořel se stodolou, sýpkou i obilím od lonska nachovaným. Toliko světnička, kdež obývala dcera věstkyně, byla ušetřena od plamene. — V Berounské knize inventářů jest udána pozůstalost Anny Tabulky z r. 1567; tudíž Bečkovský asi o rok se chybil. Bylo tu s lůže peřin, konev, žejdlík, půlžejdlík, 2 nebozezy, mnohá železa jiná, žabky, nádobí vinničné (rýče, kratce a motyky), 12 ovec, jalovička, velká truhla, semeno cibulné v korbeli, kohout a 3 slepice. Než o pozůstalé dceři Tabulčině tu není zmínky.

Okolí města.¹⁾

Někdejší véska Petrovice, r. 1547 městu Berounu od krále Ferdinanda z pokuty za odboj odnata, ale brzy navracená,

¹⁾ Tato stať zdělána jest dle městských knih Berounských, zemských i dvorských desk, dle katastru kraje Berounského z r. 1653 v Archivu zemském, doplňky z Sedláčkových Hradů a zámků českých.

čítána byla k hořejšímu předměstí. V 2. polovici 16. století již tomu místu, kde bylo jedno popluží a něco málo chalup, říkali v Brdatkách. Grunty v Nižticích, Lužinkách, Herinkách s opuštěnými šachtami železnými čítány byly k předměstí Závodskému. Taktéž i dvůr nyní zvaný Veselá. V lese Kozinci nad Veselou se udává zaniklá tvrz i ves. Ale jméno Kozinec nepotkáváme v starých knihách Berounských nikde, a jest tudíž původu pozdějšího. Bývala tam asi pastva koziho bravu, který tehdy na Závodí hojně byl chován; sám pan Václav Chanovský z Dlouhévsí r. 1568 ve svém dvoře (na Veselé) měl ho 11 kusů.

Jako v jiných městech, tak i v Berouně bývala výroční zábava měšťanů střílení ptáka, t. j. velikého orla z prkének sestrojeného a na vysoké žerdi vztyčeného. Konalo se to v létech 1508—18 vždy po sklizení sena, a k té kratochvili přicházela i vůkolní šlechta. Místo té zábavy byla asi velká louka od výtoně Berounské v Rymaních ke struze Brdatecké. Za tou struhou stál odedávna osamělý dvůr s velkým hospodářstvím polním, z něhož do Berouna vycházely šosovní platy a farní desátek. Říkali mu „dvůr za ptákem“, potom „Záptačí“, r. 1670 bílý dvůr, a nyní prostě Pták, k němuž se držely dědiny, louky, lesy a zvíule (t. j. právo lovu zvěře). Za časů Jagajlovských ten statek náležel Hykšům ze vsi Schova či Heskova. R. 1534 ho koupil od Květoně Hykše za 135 kop Jan Střelec bakalář. Poloha gruntů jeho tehdy se udává: „Leží to dědictví podlé řeky počna od huti, kteráž sloula „slaměná“, až do kamene velikého, který leží v řece proti Heskovu.

Z těch slov nabýváme i poučení, že při Mži, asi při ústí struhy Brdatecké bývala železná huť r. 1534 pustá; název „slaměná“ ukazuje ke zmařenému podniku. Další držitelé dvora Záptačí byli: Od r. 1556—1568 Martin Švík z Perče, 1568—71 Matiaš Rabšteinský, 1571—79 Lorenc Mostník z Nižtice (koupil za 1100 kop míš.). 1579—84 Jiří Dešenský z Dešenic, 1584—86 Jan Kreichl z Rozendornu (1200 kop), 1586—91 Jakub z Orlishausen a Jiřík Rindl Pražané (1650 kop), 1591—93 Jan Rebenik handlér v Praze. 1593—98 Bartoloměj Sprenger dvorní malér císařský, 1598—1616 Pavel Zigmund z Grunova, doktor lékařství na dvoře císařském. pak téhož zeť Dr. Mikuláš Majus ze Sollen, rada při appellacích (jménem své ženy Voršily koupil dvůr za 2000 kop od tehyně Alžběty a švekrůši Hedviky a Rosiny). R. 1631 držel dvůr císařský šichtmistr Starohuťský Michal Bresl, manžel Rosiny

z Grunova, a přikoupil k němu za 550 kop velkou louku při Mzi od Vavřince Řehořovského.¹⁾

Ves Gdýčina (nyní chybně Zdejčina), položená vysoko na tarasu proti Hyskovu, od r. 1484 a ještě 1511 byla v držbě paní Anny Maternové z Újezda; 1520 tu seděl vladyka Pavel z Hořan s chotí Barborou z Harasova, 1527 Václav Donát Příský z Těchlovic. R. 1541 prodal Zigmund Kamýk z Pokratic ten statek (dva dvory poplužní a pusté dvory kmetcí s vinnicí, loukou, mlýnem a lesem na Bílé Hoře (Dědu) obci města Berouna; ale roku 1547 v pokutě za odboj byl ten statek městu od krále konfiskován a hned za 266 kop (ale bez lesa na Dědu) prodán Jiříku Ottovi z Losu na Staré Huti. Týž držel Starou Huť a Gdýčinu ještě r. 1572, po něm syn jeho Adam; téhož synové Jan, Krištof a Šebestian pak do r. 1623. Gdýčina zůstávala dlouho pustou vsí; teprv po r. 1600 tu páni Ottové zřídili čtyři chalupy, v nichž seděli Švestka, Pokorný, Vastl a Illich. Konfiskací r. 1622 připojena Stará Huť s Gdýčinou k panství Královodvorskému.

Zámek Nižburk, k němuž se držely Žlukovice (tam 9 chalupníků), Stradonice (15 sedláků a chalupníků) a Nová Huť (5 chalupníků a 11 domkářů hutníků) od královské komory obdržel v zastavu r. 1538 Jan Otta z Losu, po něm synové jeho Krištof a Jiřík; Jiřík Otta z Losu pustil právo zápisné r. 1601 Jindřichu Kunratovi Šanovci z Šanova, kterému Rudolf II. ten hrad pustil v dokonalé vlastnictví. Od téhož koupil ten statek r. 1613 za 33.000 kop. míš. pan Fridrich Mičan z Klinsteina, po němž brzy dědil syn Hynek Albrecht.

Statek Králův Dvůr s tvrzí od 15. století se držel k panství Točnickému. R. 1509 to panství od pánů z Gutšteina přišlo ke komoře královské. Berounští tehdyž marně se ucházeli u královské komory, aby Králův Dvůr byl jim dán v nájem za mírné peníze. Král Ferdinand I., jsa potřebný peněz na válku Tureckou, r. 1528 zastavil Točnick s Královým Dvorem Janovi z Vartemberka, potom 1534 Volfu Krajířovi z Krajku, 1542 Janu z Valdšteina, 1552 Janu Popelovi z Lobkovic († 1569), po němž dědil syn Bohuslav Havel a 1593 Ladislav Popel z Lobkovic. Za těchto pánů vystavěn byl nový zámek Králův Dvůr na místě staré tvrze; roku 1586 přikoupen i výnosný statek Popovice, kde od 15. století seděli vladyky Karlové ze Svárova; ti měli v Popovicích tvrz, dvůr, pivovar a železný hamr, a poblíže velkou huť železnou,

¹⁾ Liber contractuum 1, 2, 3.

zvanou Kdyně, jinak „páně Karlova Huť“, drželi k tomu vsi Levín, dvůr Záhřivec, po r. 1563 přikoupili vsi Rájov (Jarov) a Koněprusy (od Šanovců z Šanova), prve již ves Korno. Markvart Karel ze Svárova a svat jeho Zdeněk Otta z Losu všechn ten statek prodali r. 1586 ke Královu Dvoru.

Ve jmenované vsi Rájově na východním konci byl svobodný dvůr, který nepatřil ke statku Popovskému, nýbrž k šosu města Berouna. Nyni ten dvůr nazývá se „Hvizdalka“; náležely k němu dědiny orné, 2 louky, rybníček, díl rybolovu (lub) v řece Litavě a kréma. Roku 1483 držel ten dvůr Vít Vachkův, měšťan Berounský. 1497 Havel Chmelíř, 1528 Jan Chmelíř, od roku 1548 Jan Rabšteinský bakalář (koupil za 180 kop), od r. 1568 Jirí Čížek řezník († 1582), pak Matěj Čížek († 1596, dvůr šacován v 1000 kopách míš.), pak matka jeho Apolena Čížkova († 1607) a po ni Jindřich Čížek z Jenšteina († 1628).

Statek Tmáň po Oldřichu Karlovi ze Svárova drželi před r. 1541 Václav a Karel ze Svárova, do r. 1543 Jan Myška ze Žlunic, od něhož koupil Tmáň za 2250 kop míš. Václav Vlček z Nehvizdek; po něm dědil r. 1554 Havel Trmal z Tožic Tmáň tvrz, ves, dvůr poplužní a podací kostela sv. Jirí (k němuž se drželo 85 korců rolí a 20 provazců lesa), ves Malkovy a Slavíky (Vesec), dvůr v Louníně, dily Koněprus a Měňan. Havel Trmal zemřel 1581. po něm dědil syn Václav († 1592) a téhož syn Zdeněk († 1619). Ves Lounín tehdy náležela kapitule Pražské.

Statek Suchomazly po smrti Jana Slámy z Bytova roku 1473 připadl Václavu ze Svárova a sice Suchomazly tvrz, ves a dvůr poplužní, v Borku podací kostela; v rodě Karlů ze Svárova zůstal ten statek do r. 1601, kde Petr Tobiáš Karel ze Svárova ho prodal Justině Pešíkové z Lažan. Této paní dědic Karel Plot z Konařín roku 1610 to prodal za 18000 kop Adamu Pintovi Bukovanskému z Bukovan, který statek držel do r. 1622.

Liteň původně se dělila na dva statky. Jednu polovici drželi Medkové z Valdeka asi do r. 1530, kde to zboží za 950 kop koupil Petr Kapoun ze Smiřic; druhý díl s částí vsi Měňan před r. 1541 od Michala Mladoty ze Sopolisk za 2100 kop týž Petr Kapoun ze Smiřic, a syn jeho Václav po r. 1544 přikoupil k tomu od Petra Karla ze Svárova Svinaře a pustou ves Hodyní. Ale r. 1575 všechn ten statek prodal za 11.060 kop míš. Janu st. Vratislavu z Mitrovic na Skřípli († 1581), po němž dědil

Václav Vratislav z Mitrovic, maje též Lochovice, a r. 1612 vše zůstavil synu svému Jiřímu († 1639). — Ves Skuhrov s dvorem poplužním do r. 1538 drželi Skuhrovští ze Skuhrova, po nich Simeon Šanovec ze Šanova, a po r. 1541 Václav Kapoun ze Smířic ten statek přikoupil k Litni.

Korunní panství Karlšteinské na několika místech se dotýkalo obvodu města Berouna. neboť k tomu panství se od počátku držela ves Hyskov (do r. 1497 psána Schov střídavě s jménem Veschov, 1534 Hezkov, 1570 Hyskov, 1605 Jizkov), nad níž byly vsi kapituly svatovítské Železná, Chyňava a Přílepy; dále Vráž a Loděnice a nade Mži staroslavný Tetín s farním kostelem ve správě děkanů Karlšteinských. V Tetíně shledáváme jeden dvůr menší s 80 korci rolí jako robotní manství Karlšteinské, a jeden větší dvůr s 300 korci rolí jako šlechtické manství hradu Karlšteina. Na tom dvoře seděla drobná šlechta česká. Burjan Čejka z Olbramovic na Tetíně znám byl v Berouně asi r. 1565 jako nepokojný soused a rváč. Tehdáž v domě u Voháňků (č. 31) sepral se s Michalem šrotýřem, a byl od něho poražen a důkladně zbit, takže hned musel povolati barviře, aby mu dal obvazek. Nějaký čas po tom, koupaje se v Mži, spatřil Jana Žlutického bakaláře; volal na něho: „Ty-li jsi zrádce, jenž pomáhal mě mordovati?“ A již vyběhl z vody, nedbaje na to, že na blízkou byli tři ženské osoby, a vzav svou ručnici střelil po bakaláři; ale na štěstí se chybil, a bakalář uprchl.

Jakož husité r. 1420 spálili klášter benediktinů sv. Jana na Ostrově u Davli, od r. 1517 zaujali opatové Ostrovští stálé sídlo své v proboštví sv. Jana pod Skalou, a tudíž to proboštví stalo se opatstvím. Ale byl to ústav chudý, neboť držely se k tomu klášteru jen vesky Sedlec, Hostím a díl Bobovic, a bylo v něm málo mnichů. Však jesuité Pražští tu vzkřísili pobožnost k sv. Ivanu, patronu českému, a od r. 1598 pořádali sem pouť Pražských katolíků Čechů i Němců. R. 1616 sem putoval císař Matiaš se svou chotí Annou a s celým dvorem svým, a císařovna dala nad hrobem sv. Ivana postavit krásný oltář z bílého mramoru. Opatové, kteří tu měli sídlo, byli 1517—39 Jan V., 1539—73 Jan VI. Placidus, 1573—81 Tobiáš Collisius, 1581—82 Jakub, 1582—89 Vít Hiftl, 1589—1612 Jan Chrysostom Kladrubský, 1612—27 Pavel Martin Bytomský.

Nevelký statek Chrustenice roku 1509 držel Vavřinec z Drastu, 1527 Jindřich Prefat z Vlkanova, erbovník Pražský, po

něm Jeronym Hrobčický z Hrobčic, který r. 1535 k svému erbu a titulu přijal Jindřicha Nekožného z Berouna a pak mu i Chrústenice prodal. Jindřich umřel roku 1549, a dědicové jeho prodali r. 1560 Chrústenice Tomáši Pichlovi z Pichlberka, který držel i kmetčí dvůr v Březové Lhotě, maje za choť Benignu dceru Vavřince Mostníka mydláře v Berouně. Po něm roku 1580 dědil bratr jeho Jiřík († 1608), pak téhož syn Rudolf, který r. 1616 prodal Chrústenice a Vysoký Újezd katolickému vladykovi Fridrichu Pětípesskému z Chýše a Egerberka.

Město Beroun za války třicetileté.

a) Za války české 1618—20.

Začínáme kapitolu z míry smutnou. Vzepřely se tu zájmy zeměpanské se zájmy valné většiny stavů českých do té míry, že vznikl z toho boj až na smrt. Když stavové strany podobojí různých barev r. 1609 vynutili na Rudolfovi II. majestát na svobodu náboženství dle konfessí české, vytrhli tím své církevní zřízení dokonale ze vlivu a dozoru zeměpanského a tak ztenčili moc královskou. Císař **Matiáš**, jakkoliv r. 1611 dosáhl koruny české hlavně z přičinění stavů strany podobojí, nevládl tak, jakby těm stavům se líbilo, řídě se radou rozhodných katolíků, svého ministra kardinála **Khlesla**, Karla knížete z Lichtenšteina, i českých pánů **Zdeňka Vojtěcha** z Lobkovic kancléře, **Viléma Slavaty** nejv. sudího a **Jaroslava Bořity** z Martinic. Správu svých korunních statků v Čechách r. 1615 svěřil katolickým zemanům a ti podnikali na těch statcích obnovu náboženství katolického. V okolí Berounském tak činil **Pavel Siglerovský** z Gettensdorfu, Slezák, hejtman na **Zbiroze**, **Točniku** a **Králově Dvoře**, a **Tiburci Čejka** z **Olbramovic** hejtman na **Křivoklátě**. Nejpřednější úřady zemské císař svěřoval hlavně jen katolíkům, a r. 1617 odňal purkrabství **Karlšteinské** lutheranskému hraběti **Jindřichu Matiáši** z **Thurnu** a dal je **Jaroslavu** z **Martinic**.

Tehdáz císař nařídil přísnou censuru knih a přísně zakázal všechny postranní sjezdy a schůze stavovské. Však šly i hlasy, že též královská města budou nucena dáti se na víru katolickou. Proti tomu čeští stavové podobojí na uhájení svých svobod r. 1615 se umlouvali o branný spolek se stavy moravskými, slezskými, lužickými, rakouskými a uherskými, anobrž jednali též se stranou **kalvínských knížat** v Německu, s **Hollandany** a **Benátčany**, dáv-

nými nepřáteli rodu Rakouského. Že nepřátelství mezi korunou a stavy protestantskými brzy propuklo ve zjevnou válku, k tomu vzata příčina povahy dosti podřízené. Dle majestátu Rudolfova bylo podobojím volno na královských statcích stavěti své kostely, pokud by jich byla potřeba. K těm statkům však čítali i všechny grunty katolických kněží, a proto shledávali po zákonu, když protestanté v městečku Hrobích, na gruntech arcibiskupa Pražského, a v městě Broumově na gruntech opata Broumovského si vystavěli nové modlitebnice. Arcibiskup i opat neztrpěli těch kostelů a podali tu věc na císaře, kterýž uznávaje, že kněžské statky nejsou královské, nařídil r. 1617 zrušení obou modlitebnic. To pobouřilo náčelníky stavů protestantských, takže přes zákaz císařský svolali sjezd strany podobojí do Karlovy koleje v Praze ke dni 6. března r. 1618.

Na tom sjezdu, jehož se účastnili i vyslanci z města Berouna, šly trpké tužby, že rozkazy a zákazy císařskými se ruší majestát císaře Rudolfa, a 12. března podána byla v té příčině písemná stížnost k císaři. Potom sjezd se rozešel s úmluvou, že stavové opět se sejdou v Praze o nejbližší neděli křížové (21. května) na slyšení císařské odpovědi. Ale ta odpověď vyšla již 21. března a obsahovala ostré napomenutí, aby stavové dobroty císařské si vážili a více aby postranně se nesjížděli.

Však stavové nedbali toho zákazu a sešli se ve valném počtu v Praze dne 21. května 1618; leč města v tom byla zdržlivá; přijeli toliko vyslaní z Kouřimě, Kutné Hory, Chrudimě, Ml. Boleslavě, ze Slaného a Berouna; ostatní města bojíce se hněvu císařského, neobeslala sjezd. Stavové v Karlově koleji shromáždění usnesli se na tom, pohroziti císaři branným vystupováním. Toho úmyslu sice zhrozili se přítomní poslové z měst, ale hrabě Jáchym Ondřej Šlik navnadil je slibem, že postaráno bude o navrácení městům těch svobod, které jim r. 1547 odňal král Ferdinand I. Potom dne 23. května následovala známá událost, když stavové se zbrani vešli na královský hrad do císařské kanceláře, odtud některé z císařských místodržících vytiskli, ale dva jiné, jež nejvš nenáviděli, Jaroslava z Martimic a Viléma Slavatu i s tajemníkem Filipem Fabriciem Platterem, z okna do příkopu jeleního svrhli. Po tomto účinku zvolili prozatímní vládu 30 direktorů z pánů, rytířů a měst, a ti hned 26. května vydali patenty do krajů, aby všichni stavové zemští odvedli všechny zadržalé berně a sbírky zemské, dále aby ke krajským plukům (zemské obraně) vyslán byl z desíti osedlých jeden rejthar a z pěti osedlých jeden pěší. Zároveň najímali řa-

dové vojsko k válce proti císaři, který se strožil brannou mocí potlačit vzpouru českých stavů.¹⁾

Ze všeho jest zjevno, že město Beroun mělo účast v odboji již od samého počátku. Od května roku 1618 byli v čele města Jindřich Čížek z Jenšteina císařský richtář (dům č. 87), konšel Jan Modla řezník, primas (č. 45), Jan Písecký bakalář (č. 92), Jiřík Frčal řezník (č. 88), Pavel Kulháněk krejčí (č. 91), Jindřich Knoflíček řezník (č. 31), Vavřinec Řehořovic sladovník (č. 66, 67), Jan Sušilius (č. 126), Martin Šelakovský sladovník (č. 89), Daniel Kolidius bakalář (č. 77), Havel Sokol krejčí (č. 29) a Zachariáš Slavík kovář (č. 127). V povinnosti obecních starších byli Jan Čížek z Jenšteina (č. 96), Pavel Vinklheyder z Vinklheydu (č. 76), Jan Král Litoměřický, Václav Modla, Jiřík Žďarský, Jiřík Lekeš, Jakub Tichý, Jan Kameš hrnčír, Jonáš Čermák švec, Tomáš Cerhovský řezník, Tobiáš Vrchlabský a Jan Albin z Jenčova (č. 90). Starším písařem radním byl Jan Písecký konšel, mladším pak Bartoloměj Mitis Prostějovský (č. 94). Na všechny ty muže doléhalo těžké odpovídání v těchto nebezpečných časech, a velká starost; jednak bylo jim vypraviti ke krajskému pluku 44 pěších a 22 jezdců, sháněti na měšťanech zadržel berně a nad to se nutiti k zemské půjčce, kterou direktori vymáhali na stavu městském. Po hříchu nedostává se nám pramenů místních, dle nichž by se mohly do podrobnosti vypravovati příběhy města za těžkých oněch časů.

Když na sněmu dne 19. srpna 1618 volen byl stavovský výbor k jednání se stavy Moravskými, účastnili se toho i vyslaní z Berouna Jan Písecký, Martin Šelakovský a Jan Sixt Mostník z Nížtice.²⁾ Však tehda již se chystaly vážné věci válečné. Od Znojma a Jihlavy táhlo císařské vojsko, jež vedl hrabě Dampierre, do Čech, jemuž u Čáslavě čelilo vojsko české pod hrabětem Jindřichem Matiasem Thurnem. Z jiné strany táhl branný sbor císařského lidu pod Felixem z Dornheimu a 10. června obsadil město Plzeň vždy katolické a císaři věrné. Odtud Dornheim držel Plzeňsko v poslušnosti císařově a ohrožoval i město Beroun. Ale tehdaž válečné štěstí nepřálo císaři. Dne 18. září 1618 hrabě Dampierre ztratil boj u Jeníkova, a na ústupu k Budějovicům

¹⁾ Historie Pavla Skály ze Zhoře.

²⁾ Historie Pavla Skály.

císařští poražení byli u Pelhřimova a Lomnice. Z Němec přivedl vojsko Čechům na pomoc hrabě Arnošt Kristian z Mansfeldu, přilehl k Plzni a dobyl toho města dne 19. listopadu. Tak byly Čechy v rukou odporilých stavů, a jen v Budějovicích a Krumlově stáli císařští, jimž velel hrabě Buquoy.

V následující změně přičiňoval se kurfirst saský o smír mezi císařem a Čechy. Ale to jednání vyšlo na plano, když 20. března r. 1619 ve Vídni umřel císař Matiaš. Dědictví jeho se ujal nyní Ferdinand II., již r. 1617 za krále českého přijatý a korunovaný. Týž nabízel odporilým stavům českým dokonalé odpuštění a všech zemských svobod potvrzení, žádaje toliko, aby se jemu poddali. Ale stavové tomu odepřeli, naopak prohlásili Ferdinanda za zbavena vši spravedlnosti ke trůnu českému, a působením stavů z jednoty českých bratří v srpnu 1619 za krále svého zvolili Fridricha kurfirsta Falckého, náčelníka strany kalvínské v Němcích. Válka zatím šla před se ve škodlivém běhu svém. Hrabě Thurn s vojskem Čechů, Moravanů a Slezáků vtrhl do Rakous a přilehl k Vídni. Od Plzně táhl hrabě Mansfeld k Budějovicům, aby opanoval i jižní Čechy. Ale hrabě Buquoy šel mu vstříc k Vodňanům, 9. června 1619 zle jej porazil u vsi Záblatí a přinutil jej k útěku do Plzně. Po tom svém vítězství Buquoy dobyl Písku, Vltavského Týna a Bechyně a mocně položil se u Mírovic, odkudž jeho jezdcí harcovali až k Plzni a Berounu. Tím byl hrabě Thurn přinucen upustiti od dobývání Vídne a spěchat do Čech, aby čelil Buquoyovi. Tu i hrabě Mansfeld 24. srpna 1619 přitáhl k Berounu, maje 4000 pěších a něco jízdy, odtud kvapil k Příbrami a 30. srpna trhl k vojsku Thurnovu u Mírovic. Té spojené moci čeliti netušil si hrabě Buquoy a ustoupil k Budějovicům maje na mysli též ochranu Rakous, odkudž Ferdinand II. odešel do Němec, aby ve Frankfurtě přijal korunu císařskou. Tak strachy válečné vzdálily se od města Berouna.

Zatím direktori zemští provedli v Čechách mnohé změny. Všecky pány, rytíře a vynikající měšťany, kteří zůstávali císaři věrni, vypověděli ze země na všecky budoucí časy a zabavili jejich statky. Z královských statků vypudili všecky císařské hejtmany a nahradili je svými přívrženci. Tak odňata Pavlu Siglerovskému z Gettensdorfu správa Zbiroha, Točnika a Králova Dvora a dána Jindřichu Šťastnému Homútovi z Harasova. Direktori zabavili všecky církevní statky v Čechách a prodávali je, aby nabyli peněz na placení vojska. V okolí Berounském zabavili všecko klášterství Sv. Jana pod Skalou (vsi Hostím, Sedlec, Bobovice a díl

Kozolup), statek augustiniánů u sv. Tomáše (Lužce a dvůr Dobříč) i vsi kapituly Pražské Železnou, Přílepy, díly Nenačovic a Kozolup, a to vše prodali Václavu Homútovi z Harasova. Tak i prodali kapitulní vsi Lounín, Radouš, Rpety, i Praskolesy děkana Karlšteinského.

V říjnu r. 1619 přišel zvolený král český Fridrich do Prahy a na den dušiček byl v Praze korunován. Jemu poddali se i mnozí katoličtí stavové a slibili věrnost. V okolí Berounském to byli Hynek Albrecht Mičan z Klinšteina na Nižburce, Václav Vratislav z Mitrovic na Všeradících, Jiří Malovec z Chejnova na Jincích a mladý Jiří Vratislav z Mitrovic na Litni a Lochovicích. O Fridrichovi Pětipeském na Chrástenicích není zpráv, a zdá se, že tehdy byl již mrtev. Mimo Čechy tehdy se zdržovali bratři Vilém a Zdeněk Vratislavové z Mitrovic na Mníšku, císaři věrni, z nichž Vilém komendor rytířů maltanských sloužil v císařské armádě jako plukovník. Za to horlivě sloužili králi Fridrichovi stavové protestantští, jako Jan Litvín z Řičan na Hořovicích, Oldřich z Gersdorfu na Osově a Bykoši, Ottové z Losu na Komárově, Gdýčíně, Hlažovicích a Staré Huti, Zdeněk Trmal z Toušic na Tmani, Adam Pinta Bukovanský z Bukovan na Suchomastech i Václav Pešík z Komárova na Podluhách a Valdeku. Hrad Karlštejn byl od června 1618 zas v rukou hraběte z Thurnu. O Berounských víme, že stáli ke králi Fridrichovi. Jindřich Čížek z Jenšteina na sněmu v Praze dne 30. srpna r. 1619 žaloval na nepilnost hejtmana Křivoklátského, kterýž prý nebyl na hradě, když tam posel z vojska hraběte Thurna od Mitrovic přinesl pilný a důležitý vzkaz.¹⁾

Však r. 1620 nachylovalo se povstání české k úpadku. Mladý král Fridrich nebyl schopen toho, aby sobě zjednal vydatnou pomoc zahraničnou. Rozmáhal v Čechách řády kalvínské, čímž zahrnuoval mnohé pány a rytíře strany podobojí i rozhněval kurfiršta Saského, takže též dal se na stranu císařovu, začež dostal v zástavu Horní i Dolní Lužici. Tehdá již zdvihal se všechen katolický svět, Francií vyjímajíc, na dobytí Čech pro Ferdinanda II., papež Pavel V. a knížata italská, král Filip III. španělský, arcikníže Albrecht vladař v jižním Nizozemí, král Zigmund III. polský, hlavně ale kníže Maximilian bavorský v čele katolické ligy německé. Když v létě r. 1620 vojsko české pod knížetem Kristianem z Anhaltu vtrhlo do Rakous a potýkalo se s císařskými vůdci Dampierrem a Buquoyem, tu Maximilian bavorský přitáhl mocně

¹⁾ Pavel Skála II. 313.

do Rakous na pomoc císaři; tam spěchal Moravou i silný sbor kozáků polských, a kurfirst Saský vtrhl do Lužic a dobýval Buděšína. V polovici září hnuli se Maximilian Bavorský a Buquoy z Rakous do Čech, majíce 50.000 branných; 26. září dobyli Vodňan, potom brzy Prachatic, 30. září opanovali Písek, pak Strakonice, Horažďevovice, Sušici, a pak se položili u Blovic. Vojsko jejich rozezlené všude mordovalo vojáky i měšťany, všude drancovalo, čehož se šířila hrozná zvěst po vší zemi. Tu spěchal i kníže Anhaltský s vojskem českým z Rakous k Táboru, Milevsku a Zvíkovu. S ním byl i pomocný sbor Uherský pod Bornemissou. Tam 28. září přišel i liknavý král Fridrich, a odtud hnul se s celou mocí k Plzni, kdežto vojsko katolické od Blovic hnulo se k Touškovu. Odtud po delším poležení oboje vojska táhla podlé sebe za častých šarvátek směrem ke Královicům a Plasům, odtud k Rakovníku, kdež strhla se 30. října ostrá půtka. Válečná hrůza tu minula město Beroun dosti z blízka. České vojsko potom hnulo se ku Praze, kdež na pláni Bělohorské se okopalo. Za ním zvolna se ubírali kníže Maximilian a Buquoy a 8. listopadu dobyli na Bílé Hoře dokonalého vítězství. Co v těch časech v Berouně se dělo, o tom máme jen kusé a drobné zprávy. Dne 9. října 1620 dostali Berounští konšelé z Prahy rozkaz, aby podávali zprávy o všech pohybech nepřátelského vojska. Dne 13. října přibyli z Prahy dělostřelci s 4 děly pod Janem Johnem, a vzavše zde příprěž, táhli za hlavním vojskem k Plzni; 14. října přibyla do Berouna jízdná garda královská, a tu vzala dva průvodčí směrem k Plzni. V Praze také pamatováno bylo na možnost, že bude Praha obležena. Proto dne 20. října dostal rozkaz hejtman Zbirožský, aby poslal dva kusy hrubé střelby do Prahy; k vozbě měli přispěti Berounští.¹⁾

Po bitvě Bělohorské král Fridrich, nyní zimním králem postupně zvaný, uprchl do Slez, odtud do Branibor a do Hollandska. Vojsko jeho se rozprchlo, náčelníci vojska a přední přívrženci Fridrichovi prchli do ciziny. Zbývalo tedy dobývání posádek v Plzni, Táboře, Zvíkově a Třeboni; 600 žoldnérů anglických, kteří leželi neuzitečně na Karlštejně, vzdalo se hned po bitvě Bělohorské. Tak Ferdinand II. opanoval Čechy, a hned vyslal do Prahy plnomocného komissaře vládního, Karla knížete z Liechtenšteina, který měl dokonati podrobení země a trestati za odboj. Tehdáž kdo mohl, spěchal, aby u knížete z Liechtenšteina ohlásil,

¹⁾ Archiv zemský, listy Berounské.

Martin Podstavný,
starosta města od r. 1878 do r. 1890.

že císaři se podrobuje a poblouzení svého lituje. Tak i Berounští učinili. Poněvadž však Mansfeld s vojskem svým v Plzni vzdoroval a odtud své jezdce daleko na plen vysílal, položil kníže Lichtenštejn do Berouna vojenskou posádku. Však ten vojenský lid byl měšťanům k velkému nepohodlí a také na nemalou škodu, ježto vojáci žádali na hospodářích všecku stravu pro sebe i své vojačky. Již 21. prosince suplikovali konšelé u knížete, aby vojsko bylo položeno jinam, neboť prý město nejvyšš ochuzelé nemůže tomu lidu vojenskému již nic dávat. Kníže vyhověl této žádosti, a během ledna odešla posádka z Berouna. Ale tu brzy po hromnicích r. 1621 přikvapili rejthari Mansfeldovi ve velkém počtu, vedrali se do města, tu se uhostili a odtud pleníce ve vřkolu, harcovali až ku Praze. Jak se chovali v městě, o tom svědčí protokol radni z listopadu 1621, v opise zachovalý. Z něho patrně, jak nestoudně si vedli na faře v přítomnosti děkana Perlicia a jeho kaplana Martina. Když pak ten nevázaný lid vrátil se k Plzni, upadlo město Beroun v těžké trestání za to, že vpustilo nepřítele bez překážky. Již na jaře 1621 dáno bylo město pod správu Pavla Siglerovského z Gettensdorfu; týž zván byl hejtmanem města Berouna, které tudíž bylo pokládáno za příslušenství statku Královského. Muž v městě neosedlý, úředník královské komory Filip Fortunatus, jmenován byl císařským richtářem v městě. Pavel Siglerovský zabavil městu všecko obecní jmění, vsi Lhotu a Měňany, obecní dvůr na Závodí, lesy Plešivec, Děd a Dívulku, obecní mlýn, clo městské i platy z krámů masných i panství nad šosovními dvory a grunty v okolí, a to vše spravovati měl pro královskou komoru pan Filip Fortunat.¹⁾ **Městské hospodářství v příjmu a vydání dokonale uvázlo.**

Nepohodlného vojska Mansfeldova zbavil se císař 26. května r. 1621 výplatou 140.000 zl.; hrabě Mansfeld pak držel se ještě v Loketsku a později ustoupil do Frank. Následujícím dobytím Tábora, Zvíkova a Třeboně přestala válka česká; ale v Němcích trvala dále. Císař Ferdinand II. totiž ztrestal zimního krále tím, že mu odňal obě jeho země německé; porýnské Falcko zapsal králi Španělskému, hořejší Falcko a důstojenství kurfirstské dal Maximilianovi Bavorskému. Tím popuzeni byli mnozí knížata v Německu a dali se do války s císařem, majíce pomoc od Hollandanů, Anglie i Francie. Tím se prodloužila záhubná vojna do r. 1648.

¹⁾ Seydl, Pamětní kniha děkanská, srovnána s knihou smluvní č. 3. Bílek konfiskace.

Město Beroun, zbaveno svých statků obecních a svých privilegií, od r. 1621 strádalo těžce pro oběh špatných peněz. Císař totiž pronajal všecko mincování v Čechách, na Moravě a Dolních Rakousích družstvu 15 osob, mezi nimiž byli kníže Lichtenštejn, Albrecht hrabě z Valdštejna pozdější kníže Fridlandský, Pavel Michna z Vacínova, pražský bankéř Hans de Witte z Lilienthalu i žid Baš-sevi. To družstvo bilo peníze již s počátku dosti lehké, a potom vždy horší. Odtud nastala v zemi velká drahota, a velkou škodu měli všichni, kdož tehdy prodávati musili své grunty, ježto posléze ona mince se zhoršila až na jedenáctý díl bývalé hodnoty. Teprve v červenci 1623 zrušil císař onu smlouvu nájemčí. Jakož Berounští r. 1618 se účastnili vzpoury stavovské a v ní setrvali až do bitvy Bělohorské, trvali nyní na nejistotě, zdali císař přestane na zabavení jejich statku obecního, aneb zdali ještě k dalšímu trestání přikročí. Zajisté pojal je strach, když kníže Lichtenštejn dne 21. června 1621 v Praze dal popravit 3 pány, 7 vlydek a 17 měšťanů, kteří nešťastného odboje vynikající měrou se účastnili. Toho strachu zbaveni byli Berounští, když císař Ferdinand II. z Innsbruku dne 3. února 1622 vydal prohlášení, jímž odpustil českým stavům trest na cti a na hrdle, jakby jinak zasluhovali, ježto se zdvihli proti němu co řádně zvolenému a korunovanému králi a jiného domnělého krále bezprávně si zvolili. Ale zároveň ohlásil, že jakož měl velká vydání na potlačení té vzpoury, až těžce se zadlužil: ony stavy trestati chce na statcích, tak aby náklad na válku nesli oni, kteří svévolně ji spůsobili.

Nyní nastala hromadná konfiskace statků odpořilých stavů. V krajině Berounské vzata jest Gdýčina se Starou Hutí bratrům Křištofu a Šebestianu Ottům z Losu a připojena ke komornímu statku Královorskému. Po Jindřichu Ottovi z Losu, který r. 1621 byl sťat, vzat jest statek Komárov, Václavu Pešíkovi z Komárova vzaty jsou Podluhy a Valdek, a Janu Litvínovi z Říčán Hořovice, a všechny tři statky královská komora prodala za 105.000 kop míš. hraběnce Marii Eusebii ze Šternberka, choti Jaroslava Bořity z Martinic. Adam Pinta Bukovanský z Bukovan ztratil statek Suchomasty, který prodán za 12.798 kop paní Dorotě Říčanské ze Sulevic; táž paní Říčanská koupila od královské komory statek Bykoš (za 4.502 kopy), odňatý Oldřichovi z Gersdorfu, jemuž vzaty i statky Osov a Skříple. Po Zdeňkovi Trmalovi z Toušic, který r. 1620 ve válce zahynul, zůstal statek Tmáň, a ten prodán Janu Menclovi z Kolsdorfu za 21.669 kop míš. — Vlídňěji bylo nakládáno s katolickými pány

a rytíři, kteří jen z přinucení se poddali vzdorokráli Fridrichovi. Bylo jim toliko zaplatiti mírnou pokutu peněžitou k pobožným účelům.¹⁾

Roku 1623 vzpomenuto bylo i na Berounského měšťana Matouše Hovorčovského z Kolíivé Hory a jeho těžké provinění z r. 1611, kdy za vpádu vojska Pasovského v čele Pražské chátry vraždil františkány u Panny Marie Sněžné v Praze. Císařský richtář Filip Fortunat ho pohnal před soud konšelský v Berouně; zde byl Hovorčovský pro zlý onen účinek odsouzen cti, hrdla i statku. Na popravu nebyl vydán, snad že mnohé přímluvy za něho se děly u císaře; ale chován byl kdes ve vězení několik let. Statek jeho připadl královské komoře, která již 1. září 1623 z toho odprodala mlýn někdy Hylantovský pod Českou fortanou, k tomu velkou louku za 2500 kop míš. panu Janu Filipovi Kratzovi z Šarfenšteina, cis. tajnému radovi a plukovníku. Týž r. 1625 ten mlýn za 2500 kop postoupil Evě Matiašové z Huttenova, paní na Chrústenicích. Ostatní jmění Hovorčovského, dům nárožní vedlé radnice, dvůr s dědinami, pekárnu pod městskou horou a j. přičknul císař klášteru františkánů v Praze. Ale v skutku shledáváme, že klášter toho statku nikdy se neujal; zdá se, že Matouš Hovorčovský usmířil císaře přijetím víry katolické, neboť byl po čase z vězení propuštěn, císařským dekretem 29. května 1629 ke statku svému v Berouně, pokud co nebylo prodáno, navrácen a na poctivosti opatřen, tak aby nikdo mu provinění jeho nevzpomínal a nevyčítal pod uvarováním hněvu a nemilosti císařské. Však Hovorčovský nepobyl dlouho v Berouně. Již roku 1630 vyprodal se z města; dům jeho, spálený dvůr a louku k Zahoranům koupil za 500 kop Jiří Ryk, jinak Rykhart zvaný, rodák Písecký, který za ženu vzal kateřinu, vdovu Matouše mladšího Hovorčovského, syna výše jmenovaného Matouše.²⁾

b) Katolická reformace.

Císař Ferdinand II. povaliv povstání českých stavů na Bílé Hoře, pojal předsevzetí, že obnoví v Čechách a jiných zemích svých

¹⁾ Dle Bílka konfiskací. Výše jmenovaný Adam Pinta Bukovanský z Bukovan po ztrátě Suchomast držel kmetcí dvůr v Neumětělích, kdež zemřel v srpnu r. 1629 (dle register purkmistrovských 1628—36).

²⁾ Červená kniha smluv k r. 1629, Pozemková kniha č. k r. 1623 a 1630. Matrika děkanská nejstarší k r. 1630, Bílek Konfiskace 1038. R. 1648 byl starý Hovorčovský již mrtev; neboť tehdy Jiří Ryk platil věruňky za koupený dům vdově Dorotě Hovorčovské a dceři její Kateřině.

bývalou jednotu ve víře pod štítem církve katolické. Byl to úkol velice nesnadný; v Čechách valná většina obyvatel byla protestantská, církvi katolické a jejím řádům nepřátelská, a malomyslnost z kruté porážky Bělohorské ustoupila dosti brzy naději, že cizí protestanté zvítězí dokonale nad Ferdinandem II. a obnoví panství Fridricha Falckého v Čechách. Ale Ferdinand měl pevnou a nezvratnou vůli. Již r. 1621 zrušil majestát Rudolfův na svobodu vyznání Českého, zrušil konsistoř podobojí, vypověděl všechny duchovní strany bratrské z Čech, Moravy a Slez i všechny kazatele kalvinské. Ostatním duchovním strany podobojí nařídil, aby se buď přikázali k poslušnosti arcibiskupa a dali se světiti na kněžství, aneb aby vyšli ze země. Dne 3. června 1622 dal knížeti Lichtenštejnovi rozkaz, aby ode všech kostelů pudil nekatolické kněží; i školní mistry a kantory; kníže pak ten mandát uveřejnil 13. prosince 1622. Stalo se to pod dojmem trojiho vítězství, kterého dosáhly zbraně katolické v Němcích nad přáteli Fridricha Falckého u Wimpfenu ve Švábích, u Höchstu blíž Frankfurtu, u Fleurus v Nizozemí.

V městě Berouně se začala katolická reformace o hromnicích r. 1623. Císařský hejtman Pavel Siglerovský z Gettensdorfu vypověděl prve z domu farního tehdejšího lutheranského děkana mistra Matěje Perlicia Chlumeckého a jeho kaplana, též i rektora škol a jeho pomocníky. Děkan s manželkou Ludmilou a dvěma dětmi maje opustiti své místo, takto napsal do farní matriky dne 25. ledna r. 1623: „Až potud jest poznamenání oddavků a křtu svatého při věřících dle slova božího a příkladu apoštolského z prosta a bez náležitých lidských vykonaných. Ač se najdou mnozí nedostatkové neumělosti a nedbanlivosti při poznamenání, ale kdo soudí, že to zvoník činil, nebude se diviti. Však u tehdejšího správce najde se v jeho registřích.“ A deset dní potom napsal do téže matriky: „V neděli pátou po třech králích správa jiná tomu chrámu a církvi za paměti lidské zde nevidaná do téže církve jest uvedena, při níž chrám zevnitřní jest poskvrněn, vnitřní chrámové boží přichráněni budou; pokrytci se zjeví, a zahanbí neb napraví se. Všichni očekávají budou dokonalého pšenice od koukole oddělení, kteréž ne zde. nýbrž při vzkříšení se stane. A pobožní tím se těšíme i toho v skutku požíváme. Amen! Mathias Perlicius propter evangelium exul factus 4. Februarii 1623.“ A potom s rodinou odešel do Sas a usadil se v Pirně blíž hranic Českých podlé mnohých jiných pastorů z Čech vypuzených. Ale svá registra oddavek a křtů vzal s sebou, tak aby Berounští, když jim matriku zlehčil, byli nuceni pro křestní a oddávací listy choditi za ním do ciziny.

Hned po tom, co na rozloučenou napsal kyselého-do matriky, připsána jsou káravá slova rukou katolického kněze: „Sic tua vana manus“ (tak [psala] daremná ruka tvá). Psal to asi kněz Loren c Ratzinger z Radenšteina, který byv prve farářem v Třebe- nicích na patronatě kláštera Svatojirského, od r. 1618—1653 držel děkanství na Karlštejně, a jemuž po vypuzení lutherského děkana svěřena duchovní správa v městě Berouně.¹⁾ Ale vypuzení pastoři neoddávali se zahálce v cizině. Potají se vraceli do Čech, navště- vovali své osadníky bývalé, na tajných shromážděních jim kázali a posluhovali, k setrvání ve víře je tvrdili a naději na konečnou porážku věci katolické živili. Jen tak lze si vysvětliti, že od r. 1623—28 jest málo zápisů v matrice Berounské. Katolická du- chovní zpráva tu měla málo práce, ježto celé město, vynimajíc rodinu císařského rychtáře Fortunata, bylo protestantské s takovým umíněním, že v Praze bylo proto zle zapsáno. Městský hejtman Pavel Siglerovský když obnovoval městskou radu, viděl se nucena sázeti do ní samé akatholiky. R. 1623 to byli Jindřich Čížek z Jenšteina primas, Jan Modla řezník, Vavřinec Řeho- řovic, Martin Šelakovský, Daniel Colidius, Jindřich Knoflíček, Jan Chmelíř (Vraštil) hrnčír, Pavel Kulháněk krejčí, Jiřík Lekeš, Jakub Tichý, Viktorin Kavan z Čejkova a Jan Zelenka. Radním písařem od r. 1619 byl Bartoloměj Mitis Prostějovský. A ti všichni nepřátelsky smý- šleli o katolicích. Martin Šelakovský nejednou pod trunkem potupil císařského richtáře Fortunata, až konečně 24. ledna 1624 odproše- nim ho musil smířiti.²⁾

Cisář Ferdinand II. vydával r. 1624 ostré mandaty na vy- mícení všech nekatolických sekt a uvedení samojediného náboženství katolického po všem království Českém. Dne 12. dubna 1624 zakázáno přijímání akatholiků k měšťanství a k živnostem měst- ským, a 20. července zakázáno nekatolikům vstupovati do stavu manželského. Potom zřízen byl Pražský kanovník Arn o š t P l a t e j z z Plattenšteina za generalního komisaře v Čechách na pro- vedení katolické reformace, jemu k ruce pak zřízení byli krajští komisaři „in reformationem“. Takovým reformačním komisařem pro kraj Slanský, Rakovnický, Podbrdský a Plzenský byl pan Jan Kavka z Ř í č a n, sídlem na Karlštejně, jemuž císař r. 1625 panství Karlšteinské zapsal v dluhu 50.000 kop gr. Pán ten do r. 1622 držel velké panství Brúmov na Moravě, ale potom usadil

¹⁾ Vše dle nejstarší matriky děkanské.

²⁾ Červená kniha rozličných smluv.

se v Čechách. kde r. 1624 koupil statek Staré Sedliště u Tachova. R. 1598 odstoupil od strany podobojí a byl napotom horlivě katolickým. Jsa příbuzný Albrechta z Valdšteina knížete Fridlandského, sprátelil se i s nejvyšším kancléřem Zdeňkem Vojtěchem knížetem z Lobkovic, jehož sestru Benignu měl za manželku, a měl tudíž na veřejnosti vydatný vliv. A tomu šlechtici připadl úkol, provésti v Berouně a okolí katolickou reformaci; vzdává se mu chvála, že byl rozumný a vlídný a důrazu užíval, jen když jiného nezbývalo. Pomocníky jeho byli v tom úkolu krajští hejtmané Zdeňk Vratislav z Mitrovic na Mníšku a Mikuláš Bechyně z Lažan na Dlouhé Lhotě a Pěčině, dále hejtmané Královodvorští Pavel Siglerovský († 1625) a po něm Slovinec Josef Vodopinec z Vrchník, i císařský richtář v Berouně, kterýž úřad po Filipovi Fortunatovi r. 1625 obdržel Kašpar Vilém Lupus z Vlčí Hory, úředník král. komory, a ještě téhož roku Václav Jiří Ursin, měšťan novopražský. Reformační komise uznávala hlavní toho potřebu, aby Beronnští náležitě byli poučováni v zásadách katolických, od nichž se předkové jejich byli odvrátili. Ale na ten čas nebylo naděje, že by lid Berounský chtěl slyšeti takové poučování. Protestanty české silila naděje, že císař Ferdinand za nedlouho podlehne zbraním protestantským v Německu. Měl císař od r. 1624 válku v severních Němcích s dánským králem Kristianem IV., jemuž pomáhali mnozí knížata němečtí. Hrabě Mansfeld sebral za hollandské peníze valné vojsko ve Westfálích a r. 1625 postupoval směrem do Čech, aby tu obnovil trůn Fridricha Falckého. Jakkoli katolické vojsko pod generálem Tilly statně čelilo Dánům, a proti Mansfeldovi sbíral valnou moc generál císařský Albrecht z Valdšteina: čeští protestanté očekávajíce jistou záhubu císařovu, setrvali při víře své. V tom je tužili četní kazatelé jejich, kteří potají z ciziny se navrátili a své věřící po straně shromažďovali. I v Berouně a okolí zdržovalo se jich několik; proto vyšel 21. února 1625 z Prahy rozkaz císařskému richtáři, aby všechny „predikanty“ z města vybyl.¹⁾

V březnu pak, před svátky velkonočními, přibyli do Berouna dva jezuité z koleje Klementinské v Praze, a sice pater Valentin Johannides Polák a magister Pavel Stefanides, aby měšťanům kázali a mládeži katechismus vykládali. S nimi přijel krajský hejtman Mikuláš Bechyně z Lažan, aby vlivem

¹⁾ Zemský archiv, listiny Berounské.

svým práci jejich podporoval. Oba missionáři tu pracovali horlivě 14 dní, ale pracovali bez výsledku, ledaže snášejíce urážky, povcičili se v trpělivosti.¹⁾ Z Berouna odešli na panství Královodorské, kdež pod ochranou hejtmana Točnického kázali plachému lidu, až posléze asi 100 duší obrátili na víru katolickou. Odtud je povolala hraběnka Marie Eusebie z Martinic na své panství Hořovice a Komárov, kdež dobře pochodili, neboť namáhavou a vytrvalou prací tu získali církvi 700 lidí.²⁾ Nálada císaři nepřátelská nebyla tehdy patrna jen v Berouně, ale i jinde v Čechách, a bylo zjevno, že schyluje se tu k nové bouři, zvláště mezi lidem sedlským. Tudíž kníže Lichtenštejn rozložil jízdní pluk Don Baltazara de Marradas po jednotlivých krajích, aby bouři předešel. V Berouně již po velkonočních 1625 se položilo půl setniny jízdy pod lejtнанtem Gabrielem Hofmannem. Ta posádka, ač skrovná, byla přece městu na velikou potíž, ježto žádala na měšťanech obroky pro koně, stravu pro sebe a své ženy i děti, všecko pohodlí v bytech. A ležela tu dlouho; byla tu ještě o sv. Jakubě 1625. Tehdáž již se objevuje nový děkan Berounský, páter Alexander Libanský, Polský cistercián, který dne 11. července tu oddával dva vojáky, Fridricha Lebra a Hans Longa s dvěma vojačkami z města Klatov, jimž za svědky byli vojáci Andres Ziger, Andres Lenton a Urban Firnkronz. Dne 21. července tu křtil dítě vojáka Hons Fiebicha, jemuž za kmotry byli Gabriel Hofmann „leydinand“, Anna manželka jeho, a Hons Dyr „felbábl“.³⁾ Znamenali konšelé, že ta posádka nevyjde z města, dokud všichni měšťané se neobráti na víru katolickou. Tedy asi v květnu r. 1625 přihlásilo se všech 12 konšelů, v čele primas Jindřich Čížek z Jenšteina u pana děkana, že přistupují ku víře katolické. Potom dne 17. května kázal kníže Lichtenštejn císařskému richtáři a konšelům, aby přivedli všechny měšťany na víru katolickou. Těm, kteří by tomu se vzpírali, měli dáni býti vojáci na byt a stravu, tak aby v tom katolici byli ušetřeni.⁴⁾ Než ten rozkaz byl málo platen. Měšťané vyhnuli se vojenskému ubytování útekem z města do odlehých

¹⁾ Ex urbe Beraunensi, pessime haeretica, post 14 dierum arduum laborem P. Valentinus Johannides cum Paulo Stephanide scholastico, multa indigna passus, vix alium, praeterquam patientiae, fructum retulit, etsi ill. heros Bechynie . . . summo studio urgeret. (Schmidl hist. Soc. Jesu III. p. 972. to kláde k r. 1629, zajisté s omylem. Však udává též, že na jaře 1625 jezuité v Berouně byli.)

²⁾ Schmidl III. 662.

³⁾ Matrika děkanská v Berouně č. 1. k r. 1625.

⁴⁾ Zemský archiv, listiny Berounské.

vsí na Křivoklátsku a tam pobývali. Občas přicházeli za tmy do města, aby se opatřili špiží, a pak zase spěchali do svých útulků. Na vrchu Lejškově u Tmáně mívali noční schůze, kdež některý pastor k nim přicházel, jim tu kázal a přísluhoval a k setrvání je povzbuzoval. Proto již 27. května kníže Lichtenštejn rozkázal krajským hejtmanům, aby všechny „praedikanty“ v Podbrdsku stíhali, zjímali a do Prahy poslali.¹⁾ Účinek toho opatření sotvy byl patrný; schůze na Lejškově trvaly ještě r. 1626, snad do jedné smutné události, kdy Vít Škvára, nájemný mlynář berounský, na Lejškově zastřelil Dorotu Vaňákovou, kmetičnu ze vsi Bavoryně. Hejtman Točnický Josef Vodopivec obžaloval jej u práva Berounského z mordu; k mnohé přímluvě primatora Čížka a konšela Knoflíčka sice ustoupil od toho, aby Škvára byl štat, než musil týž pro rodinu zavražděné položit 48 kop gr. To narovnění se stalo 30. října 1626.²⁾ Páter Libanský brzy odešel z města Berouna; nepochybně tu neměl náležité obživy; děkanství potom administroval Karlšteinský děkan Ratzinger, jemuž vypomáhali benediktini od sv. Jana ve Skále.³⁾

Na zimu r. 1625—26 měšťané Berounští ze svých lesních útulků vrátili se do města, odkudž vojáci zatím odešli. Ale tu pan Jan Kavka z Říčan přikročil k nim důrazně. Přivolał z Prahy do Berouna zvláštní královskou komisi, která chodíc dům od domu, tázala se jednoho každého hospodáře: „Narodil jste se katolickým, či teprv později jste přijal katolickou víru?“ „Přislibujete, že budete katolickým, anebo nechcete jím do konce býti?“ Odpovědi zapsány byly v protokol, a kdo záporně odpověděl, tomu dán byl rozkaz, aby do jisté lhůty se vystěhoval z města a ze země; tak bylo v postě r. 1626. Ale odpovědi byly skoro napořad záporné.⁴⁾ Však r. 1626 staly se v běhu válečném věci, které zkušily odpor Berounských. V srpnu 1626 porazil hrabě Tilly krále dánského v Brunšvicku a tiskl ho na sever; již před tím, 25. dubna, kníže Fridlandský porazil Mansfelda u Dessavy v dolních Sasích, a 30. listopadu 1626 Mansfeld zemřel na útěku k Benátčanům. Přčetné vojsko knížete Fridlandského, když stíhají Mansfelda táhlo od severu zemí Českou a všude vymáhalo peníze, stravu a obroky, budilo všude obavy před císařem. I nahlédli čeští protestanté, že na ten čas odpor jest marný. Již z jara r. 1627 Be-

¹⁾ Tamtéž. Dr. Fr. Král Život kard. Harracha.

²⁾ Červená kniha různých smluv k r. 1626.

³⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

⁴⁾ Tamtéž.

rounští poddali se železné nutnosti a přihlásili se. ovšem jen na oko, k víře katolické. Odtud pan Jan Kavka ukázal jim přívětivou tvář a působil to, že císař Ferdinand ještě téhož roku městu Berounu vrátil obecní statky a důchody. Císařský richtář městu vnučený, Václav Jiří Ursin, již na jaře 1627 odvolán byl do Prahy. Podkomoří Přibík Jeníšek z Újezda slavně obnovil městskou radu a jmenoval císařským richtářem staříckého Jindřicha Čížka z Jenšteina, primatorem pak Vavřince Řehořovic (jž raději byl nazýván Řehořovský), podlé něho konšely Martina Šelakovského, Daniela Colidia, Bartoloměje Mitise z Prostějova, Víta Petržilku, Jakuba Tichého Strakonického, Mikuláše Zelenku, Jana Grynvalda, Jiřího Nedvídky, Jindřicha Knoflíčka, Pavla Kulhánka a Václava Machonis.

Také ve vůkolí dala katolická reformace mnoho práce. R. 1626 kázal Pražský jezuita pater Adam Kravařský po vesnicích na Křivoklátsku a Karlšteinsku. Tehdáž byl sedlský lid ještě plachý a nechtěl kázání katolické slyšeti. Tedy pan Jan Kavka obeslal všechny richtáře a konšely, co jich bylo na panství Karlšteinském, k sobě na hrad, tam musili slyšeti katechisaci pátera Kravařského; výsledek toho byl, že všichni posluchači se přihlásili k víře katolické. Potom k vyzvání pana Kavky přišel pater Kravařský o hromnicích 1627 zase na Karlštejn, maje s sebou pátera Jana Antaly Slováka, a oba missionáři pod ochranou pana Kavky chodili po vseh a tu kázali; po druhé přišli 6. května. Na mnohých místech byl lid nepřístupný; mnozí utekli před páterem do lesů, jiní přišli sice na kázání, ale ozbrojeni ručnicemi, a když je pater vyzýval, aby slíbili přistoupení k víře katolické, oni vybíhali dveřmi a vyskákali okny.

V Tetíně shromáždil pater Kravařský v kostele sedlský lid na katechismus. Tu přistoupili k němu dva ramenatí sedláci, majíce hole se sekyrkami, a s tváří hrozivou naň volali: „Medle, proč jsi přišel k nám? Proč k nám přinášíš nové náboženství?“ Ihned ostatní z kostela vyběhli; než pater se nebál, byl z krve rytířské. Klidným hlasem rozmlouval s oběma sedláky, dával jim výstrahu a napomínal je, aby hleděli odejiti bez trestu. I odešli pokojně.

Vytrvalostí a trpělivostí oba jezuité, Kravařský a Antaly, přemohli odpor lidu, že slyšel jejich kázání. Úplné obrácení poddaných panství Karlšteinského na víru katolickou dokonal pater

Ondřej Středa, Polák z Glivice Slezské, collegiat Klementinský, který tu pracoval v září r. 1627.¹⁾

Podotkli jsme, že r. 1627 měšťané Berounští jen na oko se přihlásili k víře katolické, ale bylo i nemálo těch, kteří ani na oko přistoupiti nechtěli. Kolovala tenkrát mnohá proroctví o brzkém pádu stolice papežské a trůnu císařského, o hrozném boji, jehož jevištěm budou země České, o potřebě, aby ti, kdož víře podobojí zůstávají věrní, raději vyšli ze země, a tu aby očekávali konec boje. Taková proroctví, jakož i mandat císařský, aby každý ze stavu panského, rytířského i městského, kdož nechce se srovnati s církví katolickou, do jisté lhůty vystěhoval se ze země, spůsobily valnou emigraci z Čech do ciziny. I z Berouna vyšly mnohé osoby za hranice. Tak na jaře r. 1628 vyšel do ciziny Viktorin Kavan z Čejkova s ženou svou Mariannou, dům č. 81 zůstavil pastornímu synu svému Janu Štachlovi. S ním odešel Mikuláš Brázdinský z Jenšteina s synem svým Janem; dům svůj v rinku (č. 89) a hospodářství za německou fortanou svěřil ku správě Simeonu Markonidovi, důchodnímu v Králově Dvoře. Jiní emigranté byli: Stará Mandaléna někdy vdova po Martinu Bognarovi († 1599), opět vdaná Chrudimská; dům svůj (č. 27) zůstavila synu svému Janu Bognarovi. Mladý Nikodem Modla, pastorní syn Daniele Colidia konšela, zůstavil svému otčímú dům v rinku (č. 45), dvůr, 2 role, louku, vinnici a les, jak to 1625 sdělil po strýci Janu Modlovi. Burjan Nejedlý zůstavil dům v rinku (č. 82), dva dvory, dědiny orné, louky a porostlé stráně. Ten statek s povolením císařským zaujala dcera jeho Kateřina Martinovská, souseda v Starém Městě Pražském. Nejedlý na tom statku si vymínil 200 kop, z čehož po jeho smrti mělo 50 kop připadnouti kostelu Zábranskému. Ludvík Hejduk hrncíř s synem svým Janem zůstavil dům v rinku (č. 80). Jan Jedlička krejčí starý opustil dům na náměstí (č. 35), soused jeho Jan Puchner mlynář (č. 36), Jan Slavík kovář s ženou svou Dorotou (č. 38), Adam Šultys bradýř (č. 46). V Zákostelské lici opuštěn byl emigrací nynější dům č. 3, kterýž sestával ze dvou domků; z jednoho vyšel Jindřich Bečka bednář s ženou Zuzanou a sestrami Annou a Maruší, z druhého Tomáš Hájek švec. Z téže ulice emigrovali Maruše vdova Hons Špindlera zámečnicka (č. 7) a Jan Vokoun rybář starý (č. 9). Z ulice české byli emigranti Nikodým Smažil rybář (č. 48), Adam

¹⁾ Schmidl *Historia Soc. Jesu* III. p. 796—797.

Neruda (č. 53 b), Ondřej Rasp jirchář s čtyřmi dcerami (zůstavil dům č. 60 a dělnici jirchářskou při Mži) a Jan Kameš hrnčír (č. 61). Z ulice u hořejší brány vyšli Jan Sokol (č. 29) a Jan Vančura s Annou ženou (č. 95), z ulice na kláštere Jan Kavka (č. 109) a Pavel Čížek řezník (č. 122 a spáleniště domů č. 133, 134, 135), z Hrdlořez Dorota Němcová, vdova Andresa Klamra německého tesaře. Z předměstí byli emigranti Jan Sylvestr, syn někdy děkana Berounského Jana Sylvestra, Marianna vdova Beranova, Ludmila koželuzka, Anna Struhadlova, Ondřej Křepelka a Václav Tábořský kameník z Rybář. Úhrnem bylo 29 emigrantů.¹⁾

Tehdáž také vytratil se z města patricijský rod Mostníků z Nižtice. Jan Sixt Mostník z Nižtice r. 1622 odtud se vyprodal a usadil se v Litoměřicích, odkudž 1628 emigroval do Sas, taktéž vystěhovala se pro víru jeho sestra Dorota, vdaná Kuklová v Praze. Co měla v Berouně, postoupila svému bratrovi Danieli Mostníkovi z Nižtice; ale i ten nebydlel v Berouně. Když otec jeho Matěj zemřel r. 1614, vdala se vdova jeho Juditha za kněze Jana Brtvu ze Španova, který po r. 1615 byl děkanem v Příbrami, ale po r. 1621 stal se katolíkem a potom byl farářem ve Starém Kníně. Paní Juditha od něho se odloučila a bydlela v Berouně; ale syn její Daniel Mostník bydlel u svého otčima v Kníně a přijal tam měšťanství. R. 1638 z Berouna se vyprodal. — R. 1628 ztrácí se nám z Berouna též Hons Henrich Cyrner z Lebendorfu; ještě r. 1622 koupil od Jana Sixta Mostníka dům v náměstí (č. 83) za 1100 kop. miš., ale r. 1628 doplácela zaň jeho matka Kateřina manželka Martina Šelakovského.

Když Berounští r. 1627 přihlásili se k církvi katolické, očekávala od nich komise reformační, že jako dobří katolíci budou světití svátky a zachovávatí posty, a hlavně že půjdou k velkonoční zpovědi. Ale duchovní správce Berounský Lorenz Ratzinger, děkan na Karlštejně, shledával v tom samé schodky. K r. 1628 je v matrice zapsáno něco málo oddavek, křtů dost (v letech 1628—30 154); však málo kdo šel k velkonoční zpovědi. Tato zkušenost pohnula pana Jana Kavku z Říčan k novému zakročení. Dal poříditi seznam všech sousedů, nájemníků i podruhů v Berouně, i manželek a dítek jejich a dal se jich dotazovati, zdali jsou katolíci či akatholici. A tu se shledalo, že nekatolických jest příliš mnoho. Tedy pan Kavka povolal z Prahy nejzkušenějšího

¹⁾ Dle Bílkových konfiskací, blíže určeno z knihy pozemkové č. 3 a červené knihy rozl. smluv.

missionáře z jezuitské koleje sv. Mikuláše v Praze. pátera Alberta Chanovského. Týž narodil se r. 1587 v Sviraticích u Horažďovic co syn rytíře Jana Chanovského z Dlouhé Vsi a Kateřiny roz. Válovské z Ousuší; r. 1601 vstoupil do řehole jezuitů, r. 1607—1610 učil jako magister filosofie na gymnasiích v Kladsku a v Praze, 1610—13 studoval theologii v Štýrském Hradci a vysvěcen byv na kněžství, vykládal v Olomúci matematiku, pak v Praze sv. pismo a hebrejský jazyk, 1620—22 byl rektorem koleje v Krumlově, odkudž usadil se v Praze a oddal se zcela missiím. V létech 1622—27 schodil kraj Slanský, Bechyňský, Prachyňský i Plzeňský, zacházel i do Podbrdsk a Žatecka, 1625 byl i v Kouřimsku. Chodil vždy pěšky, neboje se ani lidí škodlivých, ani vlků. Potřeby jeho byly skrovnícké, neboť požíval jen černého chleba, hrachu neb kaše na hlíněných taléřích a nepil než vodu. Jsa na hospodě, spával na slámě aneb na holé zemi. Kamkoli přišel na missie, sloužil ráno mši svatou, zvonečkem pak, chodě po ulicích, svolával mládež na katechismus, lidem kázal, kdykoli se sešli, hlasem zvučným a řečí jadrnou, ba chodil za lidmi do hospod a zapřádal tam řeč o náboženství.¹⁾ Tento páter Chanovský, který již tisíce svých krajanů získal církvi katolické, přišel do Berouna dne 4. června r. 1628, aby tu vedl duchovní správu tak dlouho, až by celé město obrátil na viru katolickou. S ním přišli i dva společníci jeho, páter Antaly a jeden klerik školský, ale ti brzy odešli z města. Byt zvolil u primatora Vavřince Řehořovského na náměstí (č. 66, 67); tam také mu opatrovali skrovné jeho potřeby. Jak tu prospívala jeho práce missionářská, o tom není podrobných zpráv; ale pravda jest, že Berounští proti němu byli zdrženliví. To poznal pan Kavka z Řičan, když k pouti sv. Jakuba zavítal do Berouna. Mši svatou zpíval páter Chanovský a na varhany hrál kantor ze Žebráka pozvaný. Páni Berounští hleděli se panu Kavkovi zavděčiti a vystrojili mu u paní Ludmily Řehořovské hostinu, která stála 10 kop. Ale pan Kavka nedal se tím másti a podal do Prahy zprávu, že město Beroun není ještě katolické. A brzy následovalo hromobití. Hejtman Královský Matiaš Augustin Lejský z Rosenbachu byl od královské komory jmenován hejtmanem města Berouna; ten hned 19. srpna 1628 zabavil městu všecken obecní statek a důchod. Primator Vavřinec Řehořovský musil dodati do Prahy tři konšely, Daniele Colidia, Bartoloměje Mitise a Martina Šelakovského. Ti tři byli na Hradčanech uvězněni. Colidius a Mitis

¹⁾ Schmidl Hist. Soc. Jesu III. a IV. na různých místech.

byli sice záhy propuštěni, ale Šelakovský seděl 4 neděle; 17 kop 22 gr., které ve vězení protrávil, potom bylo mu nahrazeno z obecních peněz. Taková přísnost byla s účinkem. Berounští sklíčení pokutováním a obávající se horšího, změnili své chování tou měrou, že pater Chanovský mohl o nich posílati příznivé zprávy na Karlštejn a vážil v té příčině trojí tam plavbu po rybářské lodi. Odtud posílal pan Kavka přímluvy za Berounské k císaři, tak činili též krajští hejtmané a též pan Vilém Slavata. Město prohlášeno bylo v říjnu 1628 za katolické, statky a důchody mu byly vráceny, privilegia potvrzena, a pater Chanovský, pobyv tu 4 měsíce, odešel pěšky do Hostomnic, provázen jsa primatorem Řehořovským.¹⁾ Dne 14. října byl čilý missionář již v Plzni, odkudž se vydal za svým povoláním ke Stříbru a Tachovu. Jest ku podivu, jak málo v Berouně pro sebe spotřeboval. Dle městských register bylo „na vysoce učeného muže, kněze Albrechta Chanovského Soc. Jesu. když tu byl za příčinou religionu, že jsme po druhé ještě všichni katolickými nebyli“ vydáno u paní Ludmily Řehořovské 8 kop 20 gr. za stravu, za 6³/₄ libry hovězího masa (pro společníky jeho) 22 gr., poslům a za plavbu rybářům 1 kopy 35 gr., za pohostění mladého pana Kavky, když pana patera navštívil, 3 kopy 20 gr. a panu primatorovi, když doprovodil pana patera do Hostomnic, 2 kopy 57 gr.²⁾

Toho času, kdy pater v Berouně pracoval, po vůkolních vseh potaji obcházel protestantský kazatel Jiřík Hluchý z Nové Huti a shromáždňoval vesnický lid k nočním schůzím. Jemu v obsilkách pomáhal Jan Šperlák, rolník ze vsi Gdýčiny. Když o tom zvěděl Michal Brésel, majitel dvora Záptačí, dal o tom zprávu hejtmanu Točnickému a Královodvorskému. Šperlák jsa za to stíhán, naspílal Bréslovi šelem, zlodějů a německých zrádců a vyhnul se trestu tím, že dal se na vojnu. Tak vzato v Berouně do protokolu 10. září 1628.³⁾

V městě Berouně bylo nyní potřebí řádné duchovní správy, tak aby měšťané, v nově katoličtí, ve víře byli tvrzení. Však ta záležitost se protahovala do jara 1629, a služby Boží tu byly konány od sil výpomocných. Kněz Jakub Peitus, děkan v Žebráce a Cerhovicích, konal tu služby r. 1628 o všech Svatých a dušičkách, o vánocích, roku 1629 několikrát až do jara; za to vše dostával počtu obědem a úhrnem 20 zl. 36 kr. Mimo to mnozí mnichové,

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská, účty městské 1628—36.

²⁾ Registra účetní 1628—36.

³⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

minorité, františkáni, kapucíni vycházejíce z Prahy na missie, zastavovali se v Berouně na nocleh, sloužili mši svatou a přijímali fedrunek od města. Od října do dubna 1629 hodili se do města 17krát, celkem 26 mnichů. Fedrunku jim dáno úhrnem 4 zl. 49 kr. v čemž nejvíce práváno bývalo františkánům.¹⁾

Na zimu r. 1628 vzdal se Jindřich Čížek z Jenšteina, jsa stár a neduživ, úřadu císařského richtáře, a zemřel během listopadu r. 1629. Ve kšaftu svém pamatoval na oba kostely v městě, na příbuzenstvo, na emigranty Mikuláše i Jana Brázdímské z Jenšteina, jimž odkázal kofík stříbrný s puklicí a bublinami, i dědinu ornou, ale hlavní dědičkou hojného jmění, ač dluhem 839 kop stíženého, jmenoval svou jedinou dceru Kateřinu, vdovu Jakuba Švarce měšťana Pražského, kterou málo dní před svou smrtí provdal za Jana Václava Saláta Mýtského, obročního v Král. Dvoře a již měšťana Berounského. Vňuk Čížkův, Adam Václav Švarc, r. 1641 vstoupil do řádu bosých augustinianů na Zderaze Pražském. Salát usadil se v Berouně a brzy byl v popředí měšťanů. Dne 17. května 1629 sadil podkomoří Přibík Jeníšek z Újezda městskou radu. Císařským richtářem jmenován Vavřinec Řehořovský, primatorem Bartoloměj Mitis Prostějovský, podlé něho Jindřich Knoflíček, Pavel Kulhánek, Martin Šelakovský, Vít Petržilka, Jakub Tichý, Daniel Colidius, Václav Machonis, Jan Grynvald, Jan Václav Salát, Jonáš Čermák. — Však již koncem října 1629 zemřel primas Mitis a tu 11. května 1630 sestavil podkomoří listinu konšelskou takto: Jan Václav Salát primátor Jindřich Knoflíček, Martin Šelakovský, Pavel Kulhánek, Jakub Tichý, Daniel Colidius, Václav Machonis, Jan Grynvald, Jonáš Čermák, Jan Svojanovský, Jan Každý a Jiří Nedvídek.²⁾

Zatím pan Kavka z Řičan dbal o to, aby katolická reformace v Berouně venkoncem byla provedena. Z jeho pobídky přišli dva pateri jezuité o vánocích 1628 do města a pátrali po osobách, které by náboženství katolickému byly protivny. Nenalezli jich mezi sousedy a nájemníky, ale mezi chasou a čeledí, o čemž poslali seznam panu Kavkovi na Karlštejn. Tehdáž zvěděli Berounští, že arcibiskup kardinál Harrach míní vsaditi kostel sv. Jakuba řádnou duchovní správou. I vybizeli kněze Jakuba Peita, výše jmenovaného děkana Žebráckého, aby k nim šel za

¹⁾ Registra účetní. Jakub Peitus Hostounský, chovanec jezuitské semináře v Praze, byl knězem od r. 1606.

²⁾ Registra počtů 1628—36, dle nichž události za ta léta zběhlé vypravujeme.

děkana; ale týž odepřel řka, že císař odevzdal právo podací v královských městech arcibiskupu Pražskému. Rovněž tak pochodili u kn. Petra Loderekerera, faráře v Úhonicích, jehož znali z času, kdy ještě držel faru v Praskolesích a pak ve Zdicích. Obrátili se tedy konšelé dvojím dopisem k generalnímu vikáři Ctíboru Kotvovi z Freifeldu v příčině děkana. I poslán jim byl o sv. Jiří 1629 kněz Jan Ladislav Coccinus (Kocín) a ten měl býti v městě farářem; titul děkanský nebyl mu přičten. Rozdělil totiž arcibiskup svou diecési na dekanaty, čili vikariaty arcibiskupské. V dekanatu Podbrdském jmenován děkanem farář Hořovský, kn. Jan Burian Těšín z Těšína, jeho sekretářem pak nový farář v Žebráce a Cehovicích Mistr Cyprian.

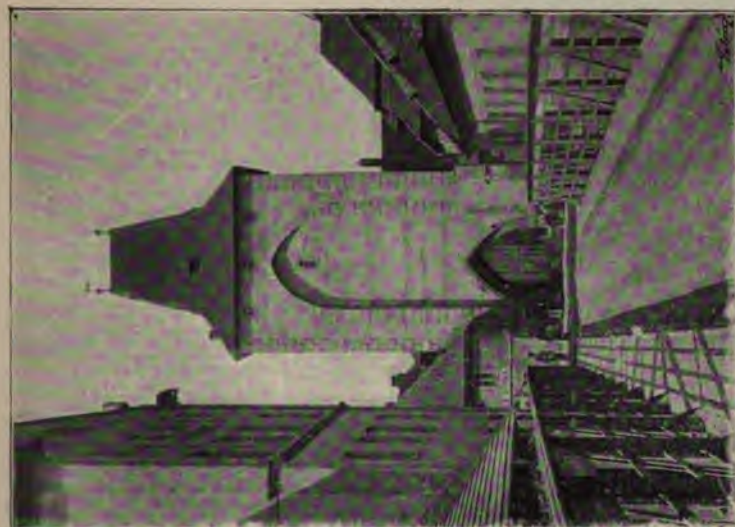
Kněz Jan Ladislav Coccinus, vlastně Šarlátek zvaný, byl rodilý z Králové Hradce, tedy ve straně podobojí; r. 1605 žádal u arcibiskupa za svěcení kněžské, ale bylo mu odepřeno, ježto neuměl mluvit latinsky.¹⁾ Neumíme zpravit, kde potom byl zřízen na kněžství; ale sloužil straně podobojí, až teprv po bitvě Bělohorské, 18. září 1621 přikázal se arcibiskupu Janu Lohelioví k službě v arcidiecési Pražské. Nebylo jinak možno, že jsa ženat, musil se odloučiti od ženy své.²⁾ V Berouně jsa od konce dubna 1629, neměl tu pobyt pokojný, a to na díle vlastní vinou. Předem nechtěl uznávat, že má v Berouně býti toliko farářem a nikoli děkanem. Dne 24. května 1629 přijeli k němu Podbrdský vikář Těšín a jeho sekretář mistr Cyprian, aby tu provedli farní visitaci. Ale kněz Coccinus tvrdil, že jsa děkanem, podléhá jen arcibiskupu; i nechtěl visitatory k sobě připustiti, ani k otázkám jich odpovídati. Teprve když opravdově mu pohrozili kardinalem, byl jim ve všem po vůli, a potom musil dáti písemné potvrzení, že z rozkazu kardinála Harracha byl visitován.³⁾ Kněz Coccinus záhy se dostal též do sporu s konšely a celou obcí. Toužil na to, že farní a zádušní jmění jest rozchváčeno, úrok z něho že špatně se schází; měšťané že prý jsou k bludům náchylní, neumějí se modliti otčenáš a zdrávas, ani apoštolské vyznání víry, zanedbávají zpověď, a mnoho že prý jest při nich nezpůsobů. Také odpíral dáti vysvědčení, že všichni s manželkami a dětmi vykonali velkonoční zpověď, ač konšelé za to žádali, majíce se takovým vysvědčením vykázati u pana Kavky. Za to Berounští svému faráři se mstili

¹⁾ Winter Život církevní I. 443.

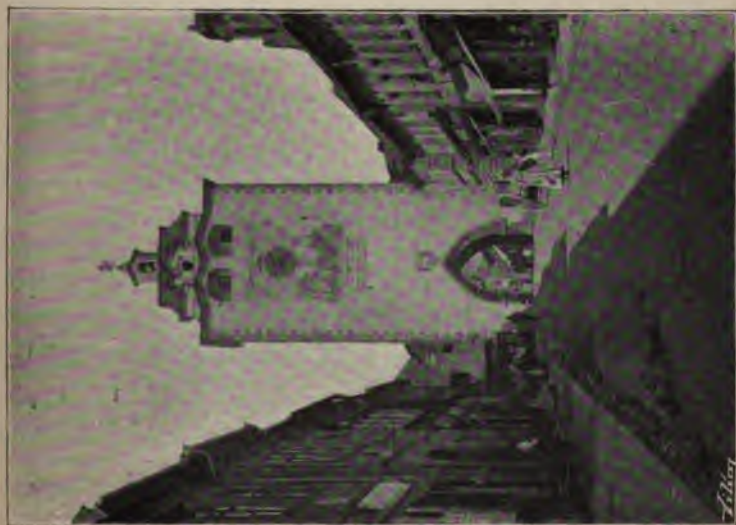
²⁾ Archiv arcibiskupský, Epistolae Lohelii fol. 359, kde uvádí se 10 kněží konvertitů. (Laskavé sdělení P. Josefa Svobody S. J.)

³⁾ Archiv Zemský, listiny Berounské.

žalobou u kardinala Harracha a u pana Kavky, že prý farář jest kněz ženatý, a vinili jej z mnohých pohoršení a vymyšlených zločinů. To bylo s tím účinkem, že kněz Coccinus ku konci srpna r. 1629 povolán byl ke konsistoři a tam uvržen do vyšetřovací vazby. V Berouně zatím přisluhoval v chrámě P. Ondřej Riedl minorita a 8. září poslal purkmistr Salát za farářem do Prahy 2 zl. k živnosti. Ale vyšetřování vypadlo na prospěch kněze Coccina. Arcibiskup prohlásil jej za nevinna, a Berounským dal důtku s pohrůžkou. Farář nyní mohl poraženým stavěti zlaté mosty k ústupu a vzdělávati měšťany slovem Božím v duchu pravdy a míru. Ale byl dalek vši dobré rady; již 15. září bouřil z kazatelny a ostře se dotýkal konšelů. Ti hned žalovali u pana Kavky a prosili, aby jim vymohl jiného faráře. Dobře pochodili. Pan Kavka již 8. října žádal u konsistoře, ježto kněz Coccinus do Berouna se nehodí a ženu má v Praze, tudíž aby nahrazen byl rádnějším knězem. Když to neúčinkovalo, Berounští prosili pana Kavku, aby v jejich potřebách za ně se přimluvil u nejv. kancléře hraběte Slavaty. Jimž pan Kavka odpověděl 6. prosince takto: „Slovutní páni a přátelé milí! V čem já mohu příjemné sousedství prokázati a Vás a Vaši obec fedrovati, rád to chci učiniti. Jen toliko buďte horliví katolíci! A přec posud nebylo posláno vysvědčení, že s manželkami, ditkami a se vši čeládkou Jste vykonali svatou zpověď, kdežto jiná města královská v tom hned náležitě se ukázala. A poněvadž takové vysvědčení do své relace potáhnouti musím: že s další takovou Vaší váhavostí příčinu k něčemu nepřijemnému nedáte, o Vás té naděje jsem. S tím milost Boží s námi račiž býti.“ Odtud chýlil se neblahý spor ke konci. Dne 18. prosince žádal kněz Coccinus u konsistoře za napomenutí pánů Berounských, aby pilněji do kostela chodili a dobrým příkladem lid předcházeli. Dne 21. prosince žalovali konšelé u kardinala Harracha na pohoršlivá kázání svého faráře a prosili, aby za něho byl jim dán kněz mistr Jan Žďárský, který někdy býval farářem ve Zdicích. Po novém roce 1630 byl Coccinus na novo povolán do konsistoře a tam uvězněn. Z žaláře psal kardinalovi důtklivý list, v němž zle touží na pány Berounské, kteří jen ze zášti naň žalují a uvěznění jeho způsobili, ačkolivěk on toliko z rozkazu pana kardinala jednal a k víře katolické je napomínal; i prosil za propuštění z vazby. Za nedlouho také vyšel z arrestu, ale také z Berounské fary byl sňat, aby dal se užiti na jiném místě v diecési. Dne 20. ledna 1630 zašel do Berouna, přijal od purkmistra Jana Grynvalda 64 zl. 36 kr., jimiž mu byla obec povinna

Pražská čili Dolejší brána.

Plzeňská čili Hořejší brána.

a poseděv s ním na krátko při večeři, odešel z Berouna na vždy.¹⁾

Kardinál Harrach dle posledních svých zkušeností, jakých nabyl o tehdejšímu lidu berounském a o jeho náchylnosti k soudům o kněžích, poslal jim za faráře mnicha přísného řádu. Byl to karmelitán páter Severin Řiznarovský, jemuž za kooperatora měl býti spolubratr páter Mikuláš a za kuchaře a sakristana fráter Damian. Berounští přivezli všecky tři od Řenče u Přestic na 5 forách s nákladem 10 zl. 12 kr. Novému faráři, který mimo Beroun měl přihlížeti i k filiálkám v Počaplich, Železné a Chýňavě, přinesli konšelé dobrou vůli vstříc, opravili faru na krovech, koupili některé paramenty, slavnost Božího Těla byla toho roku 1630 velmi okázalá, a před tím vykonaly velkonoční zpověď 404 osoby z města. Udává se na rok 1630, že v městě a na předměstích bylo 671 obyvatel,²⁾ což by o tom svědčilo, že od r. 1620 polovice obyvatel se byla rozutekla. Katolická reformace byla celkem provedena. Docházely jen do města rozkazy, aby nikdo nebyl za nájemníka přijat, kdo by se „kundšaftem“ nevykázal, že jest katolický; dále aby emigranté své domy a grunty při městě prodali a nikdy více aby se k nim nevraceli, po jisté lhůtě že ty statky budou prodány k rukoum královské komory. Jde z toho na rozum, že emigranté tytž do města se vraceli, k opuštěným domům a gruntům svým přihlíželi a k měšťanům v nově katolickým sotvy vlídně mluvili.

c. Válka švédská r. 1631—1648.

V Němcích zatím trvala válka bez přestání. Císařské vojsko pod knížetem Fridlandským a vojsko katolických knížat německých pod hrabětem Tilly s důrazem postupovalo proti králi dánskému a jeho spojencům; již 22. května 1629 musil král umluvití mír s císařem. Kníže Fridlandský potom rozložil své voje v zemích pobaltických a pomáhal polskému králi Sigmundovi III. v jeho válce s králem švédským Gustavem Adolfem. Také se staral o stálé doplňování svého vojska; již 22. ledna 1629 byli jeho verbíři v Berouně a

¹⁾ Registra účetní 1628—36, Archiv zemský, Listiny Berounské. Krásl Kardinál Harrach, Seydl Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Bílek konfiskace 1676. Dodáváme k tomu, že v matrice k r. 1628—30 jest zapsáno 154 dětí v městě rozených, průměně za rok asi 51. I po rusku počítajíc 5 porodů na 100 obyvatel za rok, jevílo by to číslo populace aspoň 1000 duší. Zdá se tudíž, že tehdy tu bylo 671 obyvatel povinných z velikonoční zpovědi.

sbírali dobrovolníky. O sv. Jiří přibylo do města 180 najatých Vallónů, k nimž se dalo 15 českých nováčků, a táhli ku Praze; 30. května prošlo Berounem 40 a 16. června 70 vojáků, potom 25. srpna a 2. listopadu ubíral se tudy lid nově najatý. R. 1630 šli tudy soldáti 10. března, 10. dubna, 12. května a 28. července, úhrnem 187 hlav, a město mělo s nimi nemalé vydání stravou a fedruňkem.

Nejednou došly z Prahy rozkazy na stíhání loupežníků, kteří při silnici od Prahy k Plzni páchali neplechty. O sv. Matěji 1629 ozbrojili se měšťané a dali se na výchoz proti nim, jedna část ku Praze, druhá k Žebráku, Mýtu a Rokycanům. Navrátivše se, dostali 1 zl. na zpropití. Dne 20. května 1630 vedl městský richtář Řehoř Vlček 35 branných měšťanů až k Mýtu, aby zbojníkům přetrhl mrzké dilo, a o šest neděl později znova kázali krajští hejtmáné, aby stíhání byli loupežníci, cikáni a jini škudci. Zle bylo navštíveno město 10. října 1629 velikou povodní, když od dlouhých dešťů vzedmuly se Mže i Litava; voda vzala velký i malý most, jehož trosky měšťané jen stěží dobývali z vody; porouchány byly jezy, voda zalila náměstí a některé ulice, a hnula dřevěnými kašnami, a na domích byly mnohé škody. K prosbě konšelů přijeli do města dva rytíři z sousedství, Hynek Šváb z Chvatlin na Želkovicích, a Křištof z Rozhovic v Neuměteli, aby shlédli škodu a dali o ní písemné svědectví. Na opravu škod povolila královská komora dříví z Křivoklátska, a na první práce opravné vydali konšelé 35 zl. — V polovici února 1630 řádl v městě vichr zuřivý, který shazoval komíny, snášel krovy s domů a porouchal též rathouzni krov.

Nemalým břemenem obci berounské byly dluhy, jimiž od počátku neblahé války se zavádila pod úrok 6%. Věřitelé byli Mikuláš Koch z Kolburka (500 kop), Petr Nejedlý v Domašíně (400 kop), Matiaš Chlumecký v Neveklově (300 kop), Matouš Vichner v Praze (300 kop), Simeon Markonis, úředník v Králově Dvoře (200 k.), paní Ludmila Jeníšková z Talberka, choť podkomořího (400 k.). Dluhy summou nevytčené měli za berounskou obcí pan Matiaš z Glauchova na Chrástenicích, pak jeden obyvatel městečka Mníšku, také exulant mistr Jan Roscius v Pirně se zdržující. Jinou povinnost měli konšelé ke klášteru dominikánů u sv. Jilji v Praze. Jedna někdy měšťanka berounská, Mandalena Vrabkočková r. 1570 odkázala velkou dědinu ornou k záduší sv. Jilji; tu dědinu měl dlouho v nájmu mlynář Matěj Telecko a správně platil.

Po roce 1620 musila obec toho nájmu sama se ujíti, ale konšelé s placením nájmu otáleli. R. 1625 daroval císař onen kostel svatojilský dominikánům, a tu převor jejich od r. 1629 nastupoval u obce berounské na placení zadrželých peněz z rolí Teleckovských; konšelé majice jiná vydání velká, žádali za strpení, dobřili převora darováním ptáků, masa a ryb, až konečně na podzim r. 1630 mu vyplatili 18 kop gr. — K tomu sluší uvážiti, že město bylo za několik let dlužno královský plat komorní (ročních 100 kop), a mimo to žádala královská komora dne 10. července 1630 za půjčku nějaké summy k potřebám císařským. Té žádosti nesmělo býti odepřeno; co tehdy Berounští půjčili císaři, nikde nenacházíme; zdá se, že s tím souvisí nový dluh 500 kop, kterým obec tehdy se zavádila v Praze u Jana neb Václava Petráčka z Vokounšteina. Tak vzrůstaly dluhy města a vzrůstalo mimořádné jeho vydání. Stálé byly výdaje na vojáky městem se ubírající, časté byly fedruňky cestujícím kněžím různých řeholí, potřebným studentům, lidem od vojáků na cestě oloupeným, lidem pohořalým. V účtech nacházíme k r. 1630 i příspěvek ke stavbě chrámu sv. Kříže v Jihlavě (18 kr.) a na stavbu chrámu ve Vratislavi, r. 1626 od Mansfelda spáleného. Obnova rady 11. kvěna 1630 byla na zlé časy příliš drahá. Taxy dáno podkomořimu 30 kop, hofrichtěři 13 kop, písaři 10 kop, za kvitanci 1 kopu, kotčím 7 kop. — K hostině podkomořské není udáno maso, ryby a drůbež; vyšlo to asi vše z obecního dvora a městského rybolovu. Ale za víno dáno 40 kop, za pivo 10 kop, za koření 13 kop, mimo jiné drobné vydání, i kvití na stůl (30 kr.). Celá obnova rady, co tu hotově bylo vydáno, stála 133 kop, čili asi 155 zlatých. Tehdáž i při účtu s farářem opatřili konšelé 32, při uvedení nového kantora 25 žejdlíků vína. Vůbec pozorujeme k r. 1630, že Berounským záleželo na tom, aby v příčině víry byli v Praze dobře zapsáni u vrchnosti duchovní i světské. Procesí o Božím Těle byla slavná; konšelé svezli z Prahy několik páterů karmelitánů od sv. Havla svému páteru Severinovi na pomoc, přivezli i jejich varhanika Jiříka Cindulku, dali zvoníkům 18 kr., varhaniku a zpěvákům 1 zl. 21 kr., k obědu na faře 4 zl. 12 kr. — Potom do kostela koupili nový mšál Antwerpský (9 zl.), mosaznou kadidelnici (2 zl. 30 kr.) s lodičkou (45 kr.), černé plátno pod antipendium (51 kr.), ano jednali o nové varhany (regal) v Praze, ale nesjednáno nic.¹⁾

¹⁾ Vše dle register oučtů městských 1628—36, tak jako další vypravování až do r. 1636, pročež ten pramen dále nebudeme citovati.

V běhu válečném nastávala r. 1630 veliká změna. Švédský král Gustav Adolf, nabádán vládou francouzskou, vypověděl císaři válku a 4. června 1630 přistál v Pomořanech s cvičným vojskem svým. Zamýšlel dobýt Německa, a povýšiti sebe na trůn císařský. I vábil protestantské stavy německé ke spolku proti císaři. Katolíci němečtí v ten čas nebezpečí byli velice neprozřetelní, že přinutili císaře k rozpuštění velkého vojska knížete Fridlandského; domnívali se, že jejich vojsko pod hrabětem Tilly stačí k obraně říše proti Švédům. Ono rozpuštění císařského vojska počalo se 6. září 1630, a v Berouně to brzy pocítili. Četné tlupy vojenské ze severních Němec ubíraly se na jih do Frank a Bavor, odtud do Čech a do Rakous neb do Uher. Dne 12. října staval se v Berouně kapitán Montecuccoli s lidem pěším, protrávil v domě u orla na vrub obce 3 zl. 18 kr., a jeho lid odpočíval v bytech na útraty hospodářů, než dále se ubíral. Málo dni potom přitáhl do města sbor 3000 pěších a 200 jizdných, svévolně se tu uložili po domích, trávili na útraty měšťanů, až primas Salát a konšel Knořlíček přivedli z Prahy pana Jana Čábelického ze Soutic jako vojenského komisaře, který ten nezbedný lid vyvedl z města. Dne 26. října staval se v Berouně sám Albrecht z Valdšteina, kníže Fridlandský, s celým dvorem svým, bera se do Prahy, aby tam v novém paláci svém se ubytoval. V Berouně nežádal nic, než přesekání dříví do své kuchyně, libru svíček na strážnici a ukázání cesty ku Praze. Za knížetem jela jeho zavazadla na dlouhé řadě vozů, a Berounští musili dáti připřeže od Králova Dvora.

Během roku 1630 byla obec ve všech svých výplatách a vydáních správná; přijala za ten rok přes 1364 kop (1592 zl.) a po vydání přebývalo z toho asi 3¹/₂ kopy. Ale komorní platy zůstávala po několik let dlužna. Konšelé často žádali u královské komory za sečkání, vymlouvajíce se svými náklady na vojáky i půjčkou k potřebám císařským. Ale od svátku tří králů až do 21. května 1631 jest mezera v registrech účtů městských. Tím dostáváme na rozum, že královská komora po některém zřízení svém sekvestrovala po 19 neděl všechn duchod obecní a tak sama sobě platcem byla za několikaletý rest komorního platu výročních 100 kop míš., jakým povinna byla obec komoře. V dalších registrech takový zadržalý plat již se nepřipomíná. Zatím brzy po sv. Jiří zdvihl se z města farář páter Severin Ryznarovský s oběma spolubratry a vrátil se do svého kláštera svatohavelského v Praze. Za něho poslala konsistoř na berounskou faru pátera

Štěpána Vendovic, minoritu od sv. Jabuba v Praze, na jehož uvitání vystrojili konšelé oběd z ryb a raků a vypili při tom 84 žejdlíků vína.

V následujících časech znamenáme, že jeviště války posunuje se k jihu. Generál Tilly 20. května 1631 krutě ztrestal město Magdeburk za spolek jeho se Švédy, a pak položil své vojsko do Sas, jichž kurfirst již také s králem švédským se umlouval. V Čechách sbíraly se posily pro vojsko Tillyho, a Berounem táhly 16. července značné zástupy vojáků do Prahy, taktéž i 12. srpna. Ježto velký most berounský od povodně 1629 nebyl obnoven, vykázala královská komora v 2. polovici srpna 343 dubů a jedli z Křivoklátska na jeho stavbu a na pořízení velkého prámu. Tehdáž podnikl městský richtář Řehoř Vlček výchoz ozbrojených měšťanů na silnici k Žebráku a Mýtu, a zajav tu dva „Petrovské“, uvěznil je v berounské šatlavě. Však již již se blížily časy strastné. Generál Tilly byl 17. září 1631 od švédského krále dokonale poražen u Breitenfeldu blíž Lipska a ustoupil do Vestfál, aby tam vojsko své obnovil. Král Gustav Adolf uchýlil se k Mohanu a Rýnu, a tam přezimoval. Toho užil saský kurfirst Jan Jiří k útoku na císaře. Jeho generál Jan Jiří Arnim se silným sborem saským s počátku listopadu vtrhl od Lužic do Čech a dobýval města za městem. V Berouně, kde tehdy vládli císařský richtář Vavřinec Řehořovský a konšelé Jan Václav Salát primas, Jindřich Knoflíček řezník, Pavel Kulháněk krejčí, Jakub Tichý, Daniel Colidius sladovník, Václav Machonis řezník, Jan Grynvaldt pekař, Daniel Erazim varhaník, Jan Svojanovský řezník, Jan Každý sladovník a Petr Václav Zbirovský, nastávaly nemalé svízele. Vysílání byli spolehliví měšťané na výzvědy (kundšafty) do Rakovníka, Strašecí a Úhoště, zdali nebezpečí se blíží; vybráno bylo z městského lidu dne 4. listopadu 24 soldatů, ozbrojených dlouhými ručnicemi, pod velením městského richtáře Vlčka, a rozdány jim 3 libry prachu střelného. Těm bylo vartovati v branách a fortnech, Sasové za krátko opanovali Žatecko a Litoměřicko a táhli ku Praze, odkudž nastal útek zemských úřadů i vojenské posádky. Berounem se ubíralo 12 vojáků císařských, a zavše tu 1 zl. 34 kr. fedrunku, spěchali k Plzni. Za takového strachu nepřátelského strážce ve branách berounských nic nebyly platny. Již asi 20. listopadu vjeli dva sasští dragouni do města, za nimi brzy 50 jiných, tu v hospodě Jana Každého u orla na útraty města (15 zl. 34 kr.) se najedli a napili a spěchali dále,

aby osadili zámek Křivoklát. Málo dní potom přiválalo 18 saských rejtharů, na panském dvoře sebrali všecky obecní koně a odvedli do Prahy. Na stavení dalších škod vyžádali si konšelé na saském veliteli v Praze odeslání salvagardie, a sice poddůstojníka s dvěma dragouny, kteří pak pobývali v Berouně na útraty obce.

Když tak město bylo v rukou Sasů, tu navrátilo se 17 emigrantů a zaujali zase své domy a grunty; z těchto „emigrantů“ dali se nám vyšetřiti Mikuláš a Jan Brázdímští z Jenšteina, Viktorin Kavan z Čejkova s ženou Mariannou, Mandalena Chrudimská, Ludvik Hejduk. Jan Vaněura, Ondřej Rasp jirchář, Jan Kameš hrnčír, Jan Sylvester soukeník a Nikodem Modla. Ti všickni tu bydleli bez překážky svého náboženství. A vedle katolických křtů, jež konal farář páter Vendovic, jsou zapsány v matrice i křty s nekatolickým kmotrovstvím. Za kmotry se tu jmenují Dorota Haugvicova z Nížtice a Helena Chucheliciová. První byla patrně dcerou Jana Sixta Mostníka z Nížtice, rodáka berounského, od r. 1622 měšťana litoměřického, 1628 emigranta, který 1631 vrátil se se Sasy a sloužil jim za vojenského komisaře. Muž její byl asi Jan Adam Haugvic z Biskupic, 1628 emigrant, 1631 rytmistr u saských dragounů. Helena Chucheliciová připomíná lutherského kněze Jana Chuchelicia starokolínského, který do r. 1610 byl farářem v Litni;¹⁾ na snadě jest domněnka, že též Chuchelicius přišel se Sasy do Berouna a tu nezahálel. Mezera v městských registrech účtů, sahající od 6. prosince 1631 do 8. června 1632 jest důkazem, že byly tehdy poměry mimořádné a ovšem krušné, a že městem tehdy vládl někdo jiný, nežli primas a konšelé. Zajisté že 6. prosince položila se do Berouna silná posádka Sasů, majíc pozor na vojsko císařské. Generál Tilly totiž poslal do Čech sbor 10.000 mužů, jemuž velel generál Matiaš Gallas, pod ním generálové Coloredo a Holk. Ti přitáhli k Plzni, rozehnali tu pobouřilé sedláky, odtud harcovali k Rokycanům a Žebráku, a u Zdic přepadli sbor saský a posekali tu do 500 Sasů²⁾. Tu kvapně zdvihla se z Berouna posádka saská a odešla do Prahy. Již 16. prosince 1631 položilo se do Berouna 200 pěších císařského pluku pana Aldringera, a byli tu do nového roku 1632. Dne 20. prosince táhlo městem 6 pluků pod generálem Holkem a dobyli na Sasích Křivoklátu a 28. prosince obsadili Rakovník³⁾. Dne 27. prosince pozdě v noci přijelo do Berouna na úspě-

¹⁾ Matrika křestní č. 1 k r. 1631 a 1610.

²⁾ Rezek Dějiny okupace Čech od Sasů 1631—32.

³⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

ném voze pět jezuitů pražských, páteři Martin Středa, Adam Kravarský, Martin Bouda, Fridrich Švábenský ze Švabenic, Zdislav Berka z Dubé. Saský velitel v Praze Ondřej Hofkircher je vypověděl z Prahy a dal je třemi dragouny doprovodit až na berounské Závodí, odkud oni tři rejthaři z obavy před císařskými se obrátili zpět. Oni páteři zimou skřehlí uložili se na faře u pátera Štěpána Vendovic a druhého dne jeli k Plzni.¹⁾ Od vánoc r. 1631 sbíral Albrecht kníže Fridlantský, nově jmenovaný generalissimus císařský, v Rakousích, na Moravě a v jižních Čechách valné vojsko, aby vypudil Sasy z Čech a Švédy z Němec. Tu i Gallas v Plzni nezahálel; již v lednu 1632 vyslal plukovníka Jiřího Fridricha hraběte Šlika s 611 muži na obsazení města Berouna. V okolí rozloženo 7 jízdných pluků chorvatských pod generálem Isolani. Dne 4. února přitáhli Sasové od Prahy na dobytí Berouna, ale pro malý počet jejich byl útok na Beroun marný. Hrabě Šlik dal zatím pro lepší hájení města vypáliti obě předměstí a sdělal tak obci i měšťanům velikou škodu. Ještě během února přitáhli od Prahy Sasové v síle 600 pěších a 400 jízdných nově k Berounu; na cestě sbili houf Chorvatů a odňali jim 300 hlav různého dobytka. Ale útok jejich na město byl od hraběte Šlika odražen, i vrátili se do Prahy. Ale také císařským byl pobyt v Berouně již nemožný, ježto strávili všecko obilí ze sýpek a sladoven, i dobytek ze stájů, z nedostatku dříví shazovali šindele se střech a jimi si topili. Na jaře 1632 vyvedl hrabě Šlik své lidi z Berouna; město, vydavši na císařské v prosinci 2790 zl., na posádku Šlikovskou vydalo 5472 zl.²⁾

Kníže Fridlantský potom s hlavním vojem svým dne 23. dubna hnul se od Znojma k Táboru, Písku, Blatné a Plzni, 15. května stanul u Rakovníka a 25. května 1632 vešel do Prahy, odkudž prve Sasové vytáhli ke Slanému, Litoměřicům a Teplicím a tam vyšli z Čech. Za nimi ubírali se emigranté čeští se svými pastory. Než z Berouna neodešli všichni. Zůstali tu Jan Brázdinský z Jenšteina do brzké smrti své, choť jeho Anna roz. Magrlová ze Sobíšku s dcerou Alžbětou. Viktorin Kavan s ženou, Mandalena Chrudimská, Jan Kameš hrncíř, Ondřej Rasp kozeluh s čtyřmi dcerami. Ludvík Hejduk zde zemřel r. 1632, a vdova jeho Marta hned potom se vdala za Jana Houšku. Že by se jim činil hned nátlak v příčině víry, odnikud nevysvítá. Minorita páter Vendovic

¹⁾ Schmidl Hist. Soc. Jesu III. 1163.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská p. 167.

opustil město z nedostatku obživy již na jaře r. 1632. K duchovním potřebám osady přihlížel potom zase karlíšteinský děkan Lorenc Ratzinger, ale málo byl spokojen s osadníky, mezi nimiž navrátili emigranti agitovali proti víře katolické. Dne 3. listopadu písemně žádal u konsistoře za naučení, co by činiti měl vzhledem ke kacířství, které v Berouně vzrůstá.¹⁾ Konsistoř tedy si přispíšila, a jmenovala farářem berounským kněze Matěje Skalkovského, rodilého z Prahy, jež Berounští dne 21. listopadu 1632 z Rokycan přistěhovali a pak o jeho potřeby se starali jak mohli. Bylo tehdy obecní hospodářství ve zlém stavu. Ve vydání počínajíc od 8. června 1632 udávají se správký na obecních budovách, jak toho bylo třeba po odchodu vojáků, kteří sházeli šindele z domu po emigrantu Janu Slavíkovi, na rathouze zámky zuráželi, radní almárku posekali, i pulpit s kalamářem, a všude, i v radní světnici smrdutý neřád zůstavili, a nevíme, máme-li takové řádění psáti na vrub císařských vojáků, aneb na vrub Sasů.²⁾ Bylo tehdy i mnoho výplat povinností od zimy zadržalých.

Kníže Fridlandský vypudiv Sasy z Čech, vedl své veliké vojsko k Chebu a odtud do Frank, kdež stanul 6. června, a tam u Normberka zaujal ohražený tábor. Tím pohrozil králi švédskému; tž před tím byl od Mohuče přitáhl do jižních Němec; blíže ústí řeky Lechu do Dunaje byl hrabě Tilly od něho poražen a v krátce potom od smrtelné rány zemřel. Za nedlouho, 24. dubna, dobyl král Augsburka, vtrhl do Bavor a již hrozil vpádem do Tirol, ale tu musil se obrátiti k Normberku, aby tu čelil knížeti Fridlandskému. Tu stála obě vojska proti sobě do 18. září. Za ten čas procházely městem Berounem mnohé posily za císařskými k Normberku a trávily na útraty města, za nic neplatíce. V srpnu tudy vezly samotažný mlýn pro vojsko, pak množství zbroje válečné, s počátku září na 13 vozích naložené šatstvo.

Dne 18. září huul se král Gustav Adolf z Normberka, kde již byl nedostatek potravy, a táhl k Dunaji. Tu i kníže Fridlandský opustil svůj tábor a bral se s vojskem do Sas, kde vojsko jeho zle řádilo. Tím byl i Gustav Adolf nucen táhnouti Sasům na pomoc. Obě vojska se tu potkala 16. listopadu 1632 v hrozném

¹⁾ Archiv zemský, Listiny berounské.

²⁾ Měli Sasové ten hnusný obyčej, že majíce opustiti místo, svým hospodářům znečistili byt lidským hnojem. Když po 20. květnu 1632 hýbali se z Prahy, zohavili tak jezuitskou seminář sv. Bartoloměje, že učirny i po vykličení hnoje páchly zle, i musela tam býti dána nová obmýtka a nové podlahy. Odtud asi zbyla v Čechách přezdívka „pode . . . ný Saks“.

boji u Lícna a blíže Lipska. Švédský král tu zahynul, ale vojsko jeho dobylo vítězství. Kníže Fridlandský musil ustoupiti ze Sas do Čech a zaujal tu zimní byty. V Berouně toho brzy zakusili. Napřed musili konšelé sháněti obecnou zemskou daň obilní, která vypsána byla na 6 měsíců; v městě byl k tomu cíli zřízen „profianthauz“. Koncem listopadu se tu uložily dva práporce pěšího lidu z pluku pana Breunera, asi 600 mužů, a ten lid byl tu přes zimu na největší potíž obce i měšťanů. Sice 8. března 1633 odešel odtud jeden práporec, ale druhý tu pobyl do května. Pánovitý velitel žádal na obci pro sebe a služebnictvo své na každý týden tele, 32 liber hovězího masa, na den 4 žejdlíky vína. Ostatní vojáky museli živiti měšťané v domích svých, a kteří neměli v domech byty vojákům příhodné, musili platiti týdenní berni na vojáky. Mimo to vypsána byla týdenní berně nájemnická (vynášela 11 zl. 21 kr.) a podružská (3 zl. 45 kr.). Mnohým drobným vydáním byl obecní měšec stížen. Generálové i jiní důstojníci vojenští přejíždějící mezi Plzní a Prahou stavili se často v Berouně a tu trávili na obecní náklad, žádali za posly a průvodčí, kurýrové žádali za fedrunk, armádní komissaři žádali nákladné pocty, často vynucovány byly přípráže neb koně pod sedlo. I pohřby vojenské a hostiny pohřební děly se na obecní náklad. Manželsky tu bylo oddáno 15 vojáků se svými kuběny; byli to Němci, Češi i Chorváté.¹⁾ Vojenský velitel vzal k sobě klíče od městských bran a sám nařizoval otvírání a zavírání města. Z počátku května vojsko se hnulo ke Slanému a vzalo z města našeho 16 koní na přípráž zavazadel. Vracení klíčů ze bran museli konšelé vykoupiti od šikovatele darem 2 zl. V městě pak zbylo na 4 dni 14 vojáků jako salvagardie proti loupeživosti jiných vojáků a záškodníků.

Od května 1633 měli Berounští pohov od ubytování vojáků. Té doby hýbala se armáda knížete Fridlandského do Slez na vypuzení Švédů a Sasů. Ale úplný klid v městě nenastal přec; v polovici máje se tu stavilo 9 vojáků od Chebu, potom díl pluku Piccolomini, jehož kapitán major u Jana Každého spotřeboval 12 liber masa, a generál Holk (zván tu byl Holka) v téže hospodě protrávil skoro 14 zl. Byl týž Holk s lidem vyslán od hlavního vojska do Rudohoří a ke vpádu do Sas, a 11. června za nim vezena byla od Prahy dělostřelba a 2 vozy s municí. Konšelé se musili starati o krajskou kontribuci na vojsko a netrpké věřitele spokojovati úrokem. Za to často vázlo placení deputátu farářů.

¹⁾ Matrika děkanská č. 1.

oficiálům školním, písaři, servusovi a služebníkům obecním. I sháněli konšelé peníze jak mohli, přijímali splátky prodaných gruntů emigrantských a vypůjčili si 52 kop, které 14. listopadu 1633 souseď Tomáš Zábranský daroval k záduši kostela hřbitovního. Na dovršení bídy vznikl tu v letě 1633 hlízový mor, který vojáci na pochodu ze Slez zavlékli do města. Zemřelo tu nemálo lidí, mezi nimi i konšelé Jindřich Knoflíček a Jan Každý. A když léto bylo na sklonku, blížila se nová svízeľ. Švédská armáda pod knížetem Bernardem Výmarským tiskla se do Bavor, a tu musil kníže Fridlantský své voje ze Slez posunovati do Čech k Plzni. Již dne 5. srpna táhl Berounem pluk pana Coloreda, pluk pana Götze, pak 30. srpna 60 vojáků Coloredovských, 7. září 41 Chorvatů jízdních a lid pěší, 20. září tudy vedl hejtman 24 dragounů pluku pana Becka a 56 mušketýrů, koncem září generál Gallas se štábem a zavazadly, pak zavazadla pluku pana Fuchse s mušketéry. Vypsání nové kontribuce obilní i masité připravovalo zimní ubytování hlavní armády císařské v Čechách. V listopadu se ubytovalo v Berouně svévolně několik set vojáků a odešli teprve ke hrozbám vojenských komisařů. V lednu 1634 se položil do města a okolí pluk generála Šparra a poležel tu 12 neděl; štáb pluku bydlel v městě.

Císař Ferdinand II. maje podstatné podezření do knížete Fridlantského, jakoby umlouval se o nebezpečné spolky s nepřátely jeho, dne 18. února 1634 odňal mu velení vojska. Kníže, netuše si již v Čechách nic dobrého, z Plzně vydal se na cestu do nepřátelského tábora, ale v Chebu 25. února byl z návodu císařských plukovníků zavražděn. Vrchním velitelem svého vojska ustanovil císař svého následníka, korunovaného krále českého Ferdinanda III. Následovalo nyní hojně přecházení vojska směrem k západu. Již 24. února ohlášen byl v Berouně příchod 4 kornetů jízdy pana Conrády, 7. března položily se v městě 2 praporece pluku Kehrausova; 9. března chtěl se v Berouně ubytovati plukovník Marian s 10 praporeci Vallonů; ale přihav od konšelů dar 9 zl., táhl dále. Potom tudy prošly tlupy z pluku pana Gottsgaba, Becka, Šenkirchera, Murvalda i Tiefenbacha; dne 12. března na noc přitáhl podplukovník s lidem pana Piccolomini, a naleznuv bránu zavřenou, dal ji vysekati a vedral se do města, kde vynutil si večeri a noclehy. Podobně se vedrali do města 20. března pod divným fortelem 4 kornety Chorvatů nově zřízeného pluku de Carpis pod majorem Poutníkem. Na počátku dubna 1634 bylo v městě 44 mušketýrů pluku Šenkircherova, po témdni zase mušketýři pluku Kehrausova.

Toho jara strhala povodeň velký most, a na stavbu nového mostu vykazala královská komora kmeny z Křivoklátska, aby pochody vojska nebyly zdržovány. Od počátku května 1634 ležel v Berouně lid hraběte Šimona Thuna, zle tu řádil a z peněz šacoval měšťany. I psali konšelé jednou i podruhé stížné listy hraběti Gallasovi, žádajíce toho lidu nekázaného býti zbaveni. Téhož měsíce května z Prahy do Plzně se ubíral za vojskem král Ferdinand III., jehož trabanti protrávili u černého orla 1 zl. 45 kr. rýnských.

V červnu 1634 bylo další vydání na vojsko za mnohých svizelů. Táhly tudy pluky pánů de Gonzaga, Vallon a Revay, jichž velitelé vynutili na obci 52 zejdlíků vína do flaší na cestu. Položil se tu pak plukovník Michal Konyardy s pěti setninami uherské jízdy, a páchal zde takové svévole, že konšelé naň stěžovali si dopisy k místodržícím i k generál-komisaři de Valmerode, kterýž pospíšil z Prahy do Berouna a vyvedl ten zlý lid z města. Konšelé musili jim ale dáti 4 voly na přípřež k zavazadlům, neboť 16 koní, prve na přípřež do Žebráka vojsku propůjčených, posud vráceno nebylo. Oves také byl již všečen od vojáků pobrán, a měšťané musili nyní vojenským koním sypati ječmen. Počátkem července uložili konšelé všem sousedům sbírku na lid plukovníka Albrechta Freiberga, za němž brzy táhl pluk pana Goltze.

Tak vytáhla císařská armáda z Čech do Bavor, vypudila Švédy z Řezna a pustila se dále do Němec. V Čechách zbyl jen skrovný sbor vojenský. Toho užili nepřátelé ke zhoznému vpádu do Čech. Vtrhli od severu do země Sasové pod knížetem Fridrichem Altenburským a Švédové pod generálem Bannérem a páchajíce mnohé škody, pronikli asi 6. července až ku Praze, chtějíce hlavního města dobytí, ale prudká střelba s hradeb zmařila ten zámysl. Dne 16. července trhli nepřátelé od města, a za to šířili se škodlivě po českém venkově. V Berouně shledáváme mezeru v městských útech od 30. července do 12. září. Zajisté že jižs počátku srpna 1634 vnikli Sasové ve velkém počtu do města, vyloupili domy a dvory, týrali obyvatelstvo, vedrali se do chrámu sv. Jakuba, pobrali zde, co se jim hodilo, ze svatostánku uloupili stříbrné ciborium, z něhož vysypali na zem hostie a zuřivě je sešlapali a zdupali. Pátrajíce po jiných klenotech kostelních, našli mezi domácím lidem přítele, který jim vyradil důležité tajemství: že totiž konšelé před tím svěřili kostelní poklad rybáři Janu Beznoskovi, aby ho někde ukryl bezpečně. Nepřátelé hrabiví ihned vyhledali jmenovaného rybáře a tak dlouho jej týrali a bili, až jim slíbil, že jim

poví, kde poklad je skryt. I vedl je od své chalupy v Rybářích ke skále blíže dvora Záptačí do řeky trčící. A tam lakota nepřátelská nalezla klenoty kostelní potopené v řece, stříbrnou monstranci gotickou, ciboria dvě malá a jedno velké, křížmák a 16 kalichů, vše ve váze 41 hriven a $3\frac{1}{3}$ lotu. To vše nepřátelé s mnohými posměšky k sobě vzali. Jak dlouho pobyli v městě a jakou škodu tu z dělali, neumíme pověditi, toliko, že před svým odchodem spálili obecní dvůr na Závodí, a pravda jest, že obyvatelé města před příchodem nepřítele mnohé své věci cenné dobře skryli a mnoho dobytka v lesích krávkolátských schránili.¹⁾

Dne 6. září 1634 dosáhlo císařské a bavorské vojsko velikého vítězství nad Švédy u Nördlink v jižních Němcích; již před tím přikvapilo do Čech 11 císařských pluků pod generálem Piccolomini na vypuzení nepřátel ze země; potom to vojsko vpadlo do Sas a na oplátku tam plenilo až k Lipsku, až kurfirst saský 24. listopadu smluvil se s císařem o předběžný mír a 30. května 1635 vešel s ním i v branný spolek proti Švédům. Těmto zase přišla Francie na pomoc, a tak záhubná válka trvala ještě přes 13 let.

Jen měli Berounští od nepřítele pokoj, když koncem srpna 1634 usadil se u nich praporec pěšího pluku pana Becka pod kapitánem Mikulášem Adamem Stošem z Kounic, kterýžto zněmčilec, psaný Niklstoss, mnohého draní v městě se dopouštěl. Konšelé naň zalovali u generála Becka, jemuž darem poslali sud piva, též u generálního komissaře de Valmerode, jemuž darovali 6 koroptví. Na počátku října vyšel kapitán s praporcem svým z města, ale zůstavil tu salvaguardii. Mezi tím byly zde časté průchody vojenské; jelo tudy dělostřelectvo provázené 20 mušketéry, plukovník Strassoldo s dragouny, koncem října štáb generála Becka, mušketýři Gordonovi a lid pana Adriana z Enkefurtu.²⁾ Zatím Berounští, aby užili polevy v ubytování vojska i v placení berní, poprosili karlísteinského děkana Vavřince Ratzingera z Radenšteina, opata sv. Jana pod Skalou Tobiáše Václava Skulteta, rytíře Zikmunda Bohuchvala

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská. Farář Matěj Skalkovský hostie od nepřátel pošlapané sebral, spálil, popel do krabičky vložil, k tomu ceduli se slovy: „Totof jest popel spálených hostií, které zběsilost kacírská, ze Sas do Čech vtrhnuvší, z ciboria na zem vysypala, svatokrádežnou nohou pošlapala a pak vše s sebou odnesla.“ Krabička nalezena byla r. 1731 pod stupněm oltáře sv. Antonína. U skály záptacké vylovili rybáři r. 1797 stříbrnou patěnu silně zlačenou a odevzdali purkmistru Matěji Šoušovi († 1798), který z ní dal sobě zdělati tabatěrku.

²⁾ Registra účtů 1628—36.

z Hrádku a Krištofa Rozhovského z Krucemburka v Neumětelích, aby přišli k nim a shlédli i vysvědčili škody městu sdělané od Sasů a Švédů. Stalo se tak; oni čtyři povolani svědčili pod věrou a duší, že městu se stala škoda veliká na kostele, faře, rathouze a domích sousedských, z nichž jen 29 prý jest obydleno, nepřítel že odnesl kostelní klenoty, deposita soukromá i sirotčí peníze, z domů mnohé svršky a z polí dobrý díl úrody; město že od čtyř let stíženo ubytováním vojska císařského i nepřátelského i častými průchody (durchcúky) a tak k dokonalé záhubě přivedeno; obecní dvůr že jest spálen, ves Lhotka prázdna, a v berounském dílu Měňan že jsou dva osedlí bez potahů a dobytka, v nouzi a bídě. Komise ta stála město přes 19 zlatých.¹⁾ Za veliké potřeby obecní uhodili konšelé na zaplacení dluhu, který pro obec váznul od r. 1617 na statku někdy Václava Vysokomýtského, nesprávného výběrčího pivní berně, kterou byl císař Rudolf II. po velkém požáru r. 1599 městu na 4 léta byl propustil. Dluh ten, r. 1617 zjištěný na 1162 kop 32 gr. (1393 zl.), platiti měl Vysokomýtského pastorek Daniel Kavka řezník, od r. 1626 Daniel Colidius bakalář, který měl vdovu Kavkovu za ženu. Ale ani jeden ani druhý neměli se k placení, až konečně primator Jan Václav Salát k naléhání obecních starších přinutil Colidia ke smlouvě dne 24. listopadu 1634, dle níž Colidius pustil k obci svůj dvůr velký blize červeného mlýna, 21 korců rolí a dvě louky; za to mu konšelé a starší odpustili všecky dluhy a resty k obci.²⁾

V nejbližší zimě Berounští měli pokoj od vojáků, takže konšelé mohli od sv. Havla 1634 zase vypláceti deputáty faráři, škole, servusovi a městským služebníkům; ale na spláčení starých restů v deputátech neměli peněz. Když pak věřitelé města naléhali na zaplacení úroků, a královská komora s pohrůzkami žádala za placení zadržalých berní, tu konšelé v polovici února 1635 žádali císaře za moratorium (příročí) oproti věřitelům, dokládajíce se tím, že v létech 1628—34 město vydalo na císařské vojáky 44.128 zl. mimo velké škody, které z dělal nepřítel. Od 20. února 1635 byla v městě posádka z pluku hraběte Šlika a pobyla tu několik neděl na krajské útraty; dne 24. května fedrováno tu bylo 12 polských rejtharů, kteří jeli k Chebu pro kyselou vodu k potřebě krále svého Vladislava. Na červen a červenec uložena byla nová kontribuce krajská na profiant pro 8000 Poláků a 300 Uhrů, kteří táhli na pomoc císaři. Dne 17. června stavila se tu jízda z pluku Vidršper-

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská. Registra účtů k r. 1634.

²⁾ Červená kniha rozl. smluv k r. 1634.

grova, ale odtud byl od vojáků pohov až do zimy. Však byl stále velký nedostatek v obecním měšci. Farář kněz Matěj Skalkovský máje za obci mnoho restů deputatu svého, nedostával ani desátku, a v té příčině si stěžoval v dubnu u kardinála Harracha. O sv. Jiří odešel z města. Duchovní správu zatím tu vedl karlísteinský děkan, ale nemohl přicházeti do města častěji. Pobožnost o křížových dnech tu konal „jeden duchovní člověk“, jiný tu kázal a sloužil od sv. Ducha do sv. Trojice, o sv. Jakubě pak kněz Jan Nigrin děkan žebrácký. Od polovice července 1635 tu sice byl již duchovní správce kněz Diviš, ale dlouho se nezdržel; z nedostatku obživy odešel již koncem listopadu. Vedle této nouze farářovy nápadná jest hostina, kterou vystrojili konšelé podkomořímu Přibíku Jeniškovi z Újezda, když 12. listopadu obnovil městskou radu. Císařským richtářem zůstal Vavřinec Řehořovský, za konšely sazení byli Řehoř Vlček primas (č. 93), Jan Václav Salát (č. 87), Daniel Colidius (č. 77), Václav Machonis (č. 130), Jan Grynvaldt (č. 126), Daniel Erazim (č. 94), Jan Svojanovský (č. 151), Petr Václav Zbirovský (č. 96), Jakub Tichý (č. 1), Jiří Nedvídek (č. 48), Jiří Rykhart (č. 69) a Pavel Každý (č. 79); za obecní starší David Každý (č. 37), Vavřinec Skřivan (č. 92), Jan Zbirovský (č. 26), Petr Šebestovic (č. 49), Jan Procházka (č. 120), Jan Kovařík (č. 32), Václav Machulka (č. 62), Jan Lucius (č. 86), Jan Zuna (č. 108), Jiří Pokorný (č. 42), Jiří Matrásek (č. 105) a Jiří Samuelovic (č. 97). K hostině vzato 41 liber masa hovězího (po 4—5 kr.), tele pěkné (4 zl. 38 kr.), jazyk hovězí (18 kr.), 3 husy (3 zl.), 8 kuřat vospělých (1 zl. 20 kr.), ryby ze Zbiroha (1 zl. 48 kr.), 40 kvícal (1 zl. 20 kr.), 2 zajci a koroptve z Plešivce, z Litné salát a jinou zeleninu, hrušky a jablka, za koření dáno 8 zl. 42 kr., za 51 pinet (204 žejdlíky) bílého vína 23 zl. 48 kr.; za 14 pinet červeného 5 zl. 36 kr.; za bílé pivo z Chrústenic 4 zl. 52 kr., mimo jiné útraty. Dva konšelé jeli na kočáře podkomořímu vsříc, za nimi domácí mušketýři pěšky, aby na počest pana podkomořího sřřfřleli. Všecka outrata na hostinu obnášela 65 zl. Ale taxy podkomořské není v účtech. — Potom o 1. neděli v adventě konal tu služby Boží jeden augustinian, a teprve k vánočům přistěhovali Berounští svého nového faráře, kněze Jana Nejedlého Kladrubského, dotud faráře v Čisté. Vezli jej sedláci ze Lhotky a Měňan, a pro lepší bezpečí cesty provázeli je 4 městští mušketýři.

V únoru r. 1636 jednali konšelé o pořizení nového prámu na Mzi. Potom vysílali měšťany, aby v jiných městech českých

sbírali milodary na novostavbu spáleného dvora obecního. K počátku března pak zasýchá nám vydatný pramen, registra účtů městských, z nichž jsme události z let 1628—35 vypravovali. Dodáváme k tomu, že konšelé pro velká vydání, do jakých přišli během válečným, pamatovati musili na rozmnožení obecního důchodu. Rybářům pronajali obecní rybolov ve Mži a Litavce, měšťanům pravovárečným uložili daň jedné kopy míš. z každé várky, často prodávali dříví z pasek na Dědu a Plešivci, přijímali k sobě nájemné z opuštěných gruntů emigrantských aneb splátky výroční za prodané grunty takové. Opuštěný mlýn Kaprovský na ostrově za mostem v květnu 1635 prodali Janu Štachlovi mlynáři za 600 kop míš. na splátky; když za ubytování většího počtu vojáků všechn důchod nestačil, ukládali kontribuci sousedům těm, kteří vojáků v bytě neměli, mimo sbírku uloženou nájemníkům a poddruhům, z čehož patrno, že blahobyt v městě valně scházel a měšťané, že upadali v chudobu vždy větší, zvláště když jejich živnosti klesaly pro současné chudnutí sedlského lidu.

V létech 1635—36 válečný lomoz ozýval se daleko od hranic českých, v Porýní, Nizozemí a severním Německu; vítězství Švédů u Vysoké (Wittstock v Branibořích) 4. října 1636 bylo předzvěstí budoucích časů zlých, jichž předem zakoušela země saská. V městě Berouně, kde v létech 1636—38 byl primatorem Daniel Colidius (Kolda) bakalář, máme na onen čas jen skrovné zprávy. Farář Jan Nejedlý, sotva se usadil v městě, již 3. ledna 1636 obdržel řezanou cedulí s ostrým dotazem z městské rady rakovnické, zdali se zná k onomu hanlivému utrhaní, jimž se dotekl města Rakovníka, a zdali to vše chce na ně prokázati. Také se svým představeným, děkanem karlšteinským Ratzingerem, jenž spravoval vikariat podbrdský, měl kněz Nejedlý velkou různici. Kardinál Harrach v té příčině dal mu důtku a napomenutí, aby hleděl se chovati tak jak náleží knězi; ale i karlšteinského děkana žádal, aby zanechal tupení kněze Nejedlého.¹⁾ Týž byl o sv. Havle 1638 z Berouna odvolán na jiné místo, a po něm tu vedl duchovní správu páter Zdislav Berka. Týž pocházel z vážené rodiny staropanské; otec jeho byl pan Václav Berka z Dubé a Lipého. Pán na Zákupch a Paliči († 1608), matka pak byla Marie Anna z téže rodiny Berků na Lipém a Pirkštejně. Páter Zdislav, obou syn druhorozený, osiřev po otci jako pachole, studoval v konviktě u jezuitů v Praze, roku 1610 vstoupil do jezuitského noviciatu

¹⁾ Archiv zemský, Listiny berounské.

v Brně, od r. 1612 studoval ve Štýrském Hradci filosofii a bohosloví a došed zde vysvěcení na kněze, přednášel o filosofii v Krumlově, od r. 1623 byl v koleji Klementinské v Praze jako profesor logiky, od r. 1629 tu vykládal svatá písmena, výborně jsa znalý řečtiny a hebrejštiny. R. 1631 o vánocích byl mezi pěti jezuitů, kteří od Sasů vyhnáni jsouce z Prahy, uchýlili se do Berouna, odkudž vydal se k Plzni, kdež nějaký čas byl kazatelem ve vojstě generála Gallasa. Po čase vystoupil z řádu jezuitů a dal se k benediktinům kláštera broumovského, odkudž poslán byl za administrátora fary v Berouně.¹⁾ Zde byl oblíben pro svou nábožnost a horlivost a snad také proto, že maje bohaté přibuzenstvo nehrdlil se s konšely o platy a deputáty v čas nouze a bíd, který brzy přikvapil na nešťastné město.

Dne 15. února 1637 zemřel císař Ferdinand II.; vládu po něm nastoupil starší jeho syn, Ferdinand III., kdežto mladší syn Leopold Vilém dával se užívati za vůdce armády za těžkých poměrů. Švédský generál Jan Bannér vytisknul císařské ze Sas vítězstvím u Freiberga (4. dubna 1639) a pak chystaje se s vojskem 40.000 mužů ke vpádu do zemí císařských, vydal svolání ke všem obyvatelům království českého, v němž oblažoval, že přichází k nim jako osvoboditel od jarma katolického. Netušil, že valná většina českého národa již katolickým řádům uvykla. Již 14. dubna 1639 vtrhl přední voj jeho pod generálem Torsten Stallhansem do Čech, dobyl Děčína, Ústí a Litoměřic; za ním táhl Bannér s hlavním vojem, opanoval celý sever Čech, 2. června dobyl Brandýsa, kdež měl svůj hlavní stan. Ale marně pokoušel se dobýti Prahy. Zatím odevšad spěchaly voje císařské na osvobození Čech. Od Rýna přikvapil generál Hatzfeld s 10.000 muži; 7. června byl v Berouně a pak zaujal hrazený tábor u Prahy na Bílé hoře. Za ním přivedl kníže Piccolomini jiné sbory císařské; městem Berounem táhly pluky Josefa Rudolfa z Bredova, Sigmunda Myslíka z Hiršova, de Nova Rocca a způsobily tu velké škody. Z pluku Nova Rocca položila se v městě posádka; po domích leželo na bytech po 3—7, ve žních po 15—17 mužích, vojáci žádali na měšťanech žold a všecko vychování, velitel žádal 17 zlatých týdenního deputátu. Jen co obec na tu posádku vynaložila, obnášelo 1680 zl.²⁾

Zatím nahromadila se u Prahy císařská armáda 30.000 braných pod arciknížetem Leopoldem Vilémem; ježto ale Bannér ne-

¹⁾ Litterae Annuae S. J. č. 1. v archivu kníž. Jiřího Lobkovice, Schmidl Historia Soc. Jesu III. 424.955.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

JUDr. Alois Pštross,
starosta města od r. 1890 do r. 1895.

hybně stál u Brandýsa, arcikníže z nedostatku potravy vysílal menší sbory do Moravy a Slez. Toho užil Bannér. Nemaje naděje, že dobude Čech, chtěl tu zemi dle možnosti vypleniti a vypáliti. Dne 20. října přitřhl k Tuchoměřicům, vysílaje odtud sbory hlouběji do země. Jeden jeho sbor v síle 10.000 hlav přepadl Unhošť, zde uloupil do 6000 korců obilí, 42 koni, 122 kusů hovězího dobytka, 105 vepřového, 82 ovcí a koz; potom nepřítel vypálil město i s chrámem. Škody tu zděláno 15.140 zl.¹⁾ Z Unhoště hnuli se Švédové k Berounu, odkudž císařská posádka již 22. října odešla k Plzni. Jak potom nešťastnému městu se dařilo, to prostě a věrně vyličil berounský konšel Daniel Erazím v písni o 53 strofách, každá o 4 řádkách.²⁾ Týž veršovec pocházel z Račíněvsi u Roudnice jako poddaný paní Polyxeny z Pernšteina a vyučil se nejspíše u jezuitů literárnímu umění a hudbě; o sv. Havle 1629 stal se kantorem v Berouně, kdež již 11. listopadu 1630 pojal 42letou paní Annu roz. Smíškovu, vdovu po dvou mužích (Chrisostomu Krocínovi † 1614 a Bartoši Mitisovi Prostějovském, primasovi, † 1629), která měla dům u hořejší brány (č. 94) a grunty hospodářské. Od r. 1631 zasedal v městské radě co konšel.³⁾ Dle jeho písni zběhla se z káza města Berouna asi takto: Dne 22. října 1639 přikvapil do města silný sbor švédské jízdy, osadili brány a fortny, a velitel napomínal měšťany, aby neutíkali; dají-li 1000 dukátů výkupu (rantonem), že budou bezpečni hrdly i statkem. Druhého dne 23. října rozjeli se nepřátelé po tlupách z Berouna do Podbrdka a pálili města i vsi; tehdy shořely Zdice, Lochovice, Žebrák, Hostomice, Dobříš, Mníšek, Knín a jiná místa; děsné záře těch požárů svítily Berounským celou noc a nevěstily nic dobrého. K poledni 24. října přijel vratmo švédský kvartýrmistr se sborem rejtharským, a tázal se konšelů, zdali již sebrali výkup 1000 dukátů, a když zvěděl, že se toho málo sešlo, rozběhli se suroví a zdivočili vojáci po městě, kde koho tréfli, toho svláčeli ze šatů a bili ho. Měšťanům, kteří stáli na náměstí, kvartýrmistr radil, aby šli do kostela a tam aby pro něho shledali 100 tolarů; pak že jim nebude ublíženo. I běželi ubozí do chrámu sv. Jakuba; tam byl již farář páter Zdislav Berka na modlitbách, a vida, že osadníci jeho nemohou 100 tolarů sehnati, dal jim, co měl, 50 zlatých. Mezi tím Švédové

¹⁾ Červená kniha smluv k r. 1650.

²⁾ Zachoval její opis Seydl v Pamětní knize děkanské, odkudž vzata do Musejníku 1890 díl I., II. p. 285.

³⁾ Dle Pozemkových knih berounských a matriky č. 1.

vedrali se do domů, loupili, ubohé lidi prali, paní a panny v nestudu prznili, mládencům řezali svévolně vlasy, až jim zbyly na hlavě v podobě vrabčeho hnízda, a posměšně k nim promlouvali, že je nyní vezmou ke švédské armádě. Potom vnikli do kostela, lidem tu pobrali, co u nich našli. Když potom měšťané vycházeli ze vrat kostelních, byli tu od jiných vojáků bez milosrdenství bití; i primátor Jan Václav Salát z Kronweissenburka byl tu zle do hlavy „zknytlován“. Tak se stalo i císařskému rychtáři Vavřinci Řehořovskému, muži starému a ctihodnému, kterému také dávali kyjem do hlavy a potom v jednom sklepe jej uvěznili. Hořejší branou prchali měšťané s rodinami svými a tam zase od stráží byli týráni. Ozebračení utíkali na západ do lesů křivoklátských, k Hudlicům. Otročiněvsi, Broumům i Kublovu. Tam s pláčem a lkáním hledali otcové i matky své dívky, dívky hledali své rodiče; a tak obyvatelé berounští v bídě pobývali mimo město po několik neděl. A ještě nebyly strasti dovršeny. Švédové způsobili v městě ze svévole požár, jímž lehlo 8 domů, dvůr Mikuláše Brázdinského emigranta a u kamenného mostku mlýn pana Vavřince Řehořovského. Dlouho před vpádem švédským zazdívali měšťané své lepší svrsky, v čemž pomáhal poddružský lid. Ti poddruzi v čas utekli z města před nepřítelem; ale nyní za nocích vkrádali se tam po desíti i patnácti z vůkolních vsí, vyhledali poslední svrsky ze zazděných úkrytů, o nichž dobře věděli, a odnášeli toho plné pytle i uzlíky. „Nechtěl žádný litovati; nač přišel, bral, do lesa nes’; hodí se to mnohým podnes. Kterí nic neměli, mají; kteří měli, hladem lkají. Jest to velmi dobrá cesta, neberte jich (t. j. poddruhů) víc do města. Pomohli nám schovávat, věděli, kde zas hledati.“

Švédové drželi se v Berouně, trávíce z hojného lupu, do 6. listopadu 1639, kdy od Prahy přikvapil sbor císařský a dobyl města, při čemž Švédové, co jich tu bylo, posekáni byli.¹⁾ Za nedlouho vraceli se Berounští do svého města, a našli zde ohavnost spuštění; již na předměstí sotvy se ubránili zdivočelým psům. V ulicích a na náměstí bylo peří z rozmetaných loží, jako sněhu v zimě; onde i onde ležely zbytky zabité krávy neb svině, od psů ohlodané. V bytech, sýpkách a chlévích bylo vše pusto a prázdno, pivnice a lochy byly skopány, všude plno puchu a smradu. Městské zdi místy byli svalené, oba kostely zhanobené, špitál spálený; kotel pivovarní nepřátelé na kusy rozbili a odvezli.

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská p. 177 a násl.

Město bylo na úplné žebrotě. I rozjímá veršovec na konci své písně: „Co dál bude, to nevíme; co jsme zkusili, to víme. Není na čem složit kosti, které došly již starosti.“ Však prý toto těžké utrpení prve předcházela divná znamení. Krkavci za městem ve vzduchu se strašným křikem mezi sebou vojnu měli, až k oknům některých domů létajíce. V posledních verších pokládá se ta záhuba města za trest Boží pro neustálé v něm různice, také že prý vše se tu zvlašilo a změnilo, staročeský tu prý minul řád a zavládl cizozemský neřád.

Sotvy Berounští ve svém městě se ulebedili v nouzi a bídě, již nastala jim péče o vojsko císařské. Arcikníže Leopold Vilém shromáždil u Tábora veliké vojsko, již v lednu 1640 je posunoval na sever k Labi. O Berouně jest zapsáno, že tu nějaký čas pobýval lid z pluku Nova Rocca do 23. ledna; město naň vynaložilo 170 zlatých. V následujících měsících arcikníže vytiskl Švédy z Hradecka, Boleslavska a Litoměřicka, až vyšli ze země spustošené a zubožené. V Berouně zápasila obecní správa s velikou nouzí. Všecky válečné škody od dubna 1639 do května 1640 spočítala si na 33.717 zl.; obecní důchod byl na mizině, a přece věřitelé hlásili se k úrokům z jistin svých. Nejvíce v tom potíží měli konšelé tehdy se svým primatorem Janem Václavem Salátem z Kronweissenburka, či vlastně s jeho druhou manželkou Alžbětou roz. Malinovskou z Hlavačova. Ta paní vedouc živnost hostinskou v domě svého pána (č. 87), od r. 1635 stravovala vojenské důstojníky na vrub obce, za niž si do r. 1640 napočítala dluhu 315 zl. Nyní, když obecní měšec byl nejvyšš seschlý, žádala buď zaplacení dluhu anebo náhrady na gruntech obecních. I nebylo vyhnutí, než že smlouvou ze dne 17. září 1640 císařský richtář Vavřinec Řehořovský, konšelé Daniel Colidius, Václav Machonis, Řehoř Vlček, Daniel Erazím a Jan Svojanovský, obecní starší Václav Skřivan Tišňovský, Petr Šebestovic, Adam Brzybohatý a Jiří Nedvídek, městský richtář Pavel Každý postoupili paní Salátové z Hlavačova spálený dvůr někdy Daniele Colidia blíže primatorova mlýna (Červeného ml.) položený, jednu roli ladem ležící a dvě louky, vše za 510 zl., z čehož sraziti si měla 315 zl. spravedlivého dluhu, a tudíž obci hotově dala 195 zl.¹⁾ Sám primator z té smlouvy ovšem se vyňal, jako manžel kupující paní. Takový trh o dvůr, který postoupil obci r. 1634 Daniel Colidius v dluhu více jak 1500 zlatých, způsobil primato-

¹⁾ Kniha pozemková č. III. k r. 1640.

rovi v městě velikou kyselost; ale on toho málo dbal. Paní jeho, skoupivši od potřebných měšťanů již roku 1638 lacino sedm kusů rolí a spálený dvůr Koldovský blíže obecní cihelny, r. 1643 koupila spálený dům Frčalovský na náměstí (č. 88) za 76 zl., 1646 sbořeniště domu a sladovny sirotek Zahořanských v ulici německé (č. 129) za 106 zl., dvě menší sbořeniště v ulici zákostelní, 1644 až 1647 šest kusů rolí na díle ladem ležících, vše za 286 zl., v čase kdy zle bylo o peníze. Však byl pán její výběřím císařského tácu z piva a vína, a jak správně tu daň odváděl do královské komory, ukázalo se r. 1650.¹⁾

Na podzim 1640 odešel farář páter Zdislav Berka z Berouna za převora do kláštera břevnovského a r. 1647 stal se opatem u sv. Mikuláše v Staré Praze, kdež zemřel r. 1648. Berounské fary ujal se nyní po druhé kněz Jan Nejedlý, a pobyl tu 3 léta ve zlých časech. Pole při městě a v okolí na velkém díle zůstávala neoseta pro nedostatek hověd tažných, řemesla a obchody vážnuly, a jest pravou záhadou, odkud Berounští měli prostředky na výživu. Role Teleckovské, fundace to dominikánů pražských, teprv od r. 1642 byly osívány, a vycházely z nich platy.

Strachy válečné nedávaly městu na dlouho pokoje. Již v lednu vpadli Švédové na novo do Čech, tenkrát u Domažlic, a rejtharstvo jejich harcovalo ke Strakonícím a Břežnici; ale císařští, jež vedl Piccolomini, byli rychle po ruce, tiskli nepřitele ke Kadani a do Sas. Však r. 1642 věci se změnily. Generál Linhart Torstenson, po Bannérovi vrchní vůdce armády švédské, vpadl do Slez a do Moravy a 15. června obsadil Olomouc. Zvěděv, že arcikníže Leopold Vilém s velkou silou táhne do Sas, rychle se tam obrátil a o dušičkách r. 1642 porazil arciknížete v krvavém boji u Lipska. Císařští prehalí do Čech, aby tu na novo se seřadili. V Berouně dne 19. listopadu se shledalo důstojnictvo 14 rozražených pluků, a pobývše tu přes noc, způsobili obci 326 zl. útrat; 20. listopadu byl tu generál kvartýrmistr Reich s 29 koni, jsa na cestě do Plzně, aby rozvrhl vojsko do zimních bytů. Berounští za něho vydali 39 zl., a za jeho manželku, která 8. prosince tudy jela v průvodu 50 jízdných, dali na stravu přes 35 zl. Téhož 8. prosince jela tudy zavazadla v dlouhé řadě s 40 dragouny generála Viléma Galla s útratou 40 zl., 9. prosince 9 důstojníků od dělostřelby. 10. prosince 200 jízdných z životního pluku arciknížete Leopolda

¹⁾ Pozemková kniha berounská č. III. k naznačeným létům.

Viléma, jsouce na cestě k Plzni (215 zl.), za nimi generálprofós s 46 dragouny a 30 zajatými vojáky (210 zl.).¹⁾

Na jaře r. 1643 na místě arciknížete stal se generál Matiaš Gallas vrchním vůdcem císařských, a soustřeďoval svou armádu u Hradce Králové. Torstenson se Švédy zase s počátku června 1643 vtrhl ze Sas do Čech a kvapným pochodem podle Labe ubíral se do Moravy, kde meškal do podzimku, a potom vytáhl do Slez a Branibor proti králi dánskému. Tak ty velké pohyby vojenské nedotkly se města Berouna; za to ale doléhala na Berounské těžká povinnost berní na penězích, obilí i mase. Není divu, že měvše minule na vojáky vydání více než dost, nekvapili s odvodem těch berní, a na podzim 1643 hájili se proti královské komoře dopisem, v němž vyčítali, kterak od retirady od Lipska až do toho dne vydali na officíry a komisaře 5718 zl., mimo 33 korců žita, 52 korců ovsu, na maso a pivo 70 zl. 37 kr.; i prosili pro milosrdenství Boží a jeho svatých, aby nad nimi zarmoucenými bylo slitování, a ta obilní daň na ně rozvržená aby jim byla odpuštěna, ježto prý v městě jest všeho všudy 39 sousedů osvědčených již že bráků.²⁾

Dne 26. září 1643 nařídila konšelům královská komora, aby všechna svá deposita psaná od r. 1620 prohlédli a vyšetřili, zdali císařský fiskus za ten čas na důchodcích nepřišel ke škodě. K tomu odpověděli konšelé, že takové vyšetření bylo vždy věci richtářů císařských. Z těch řádně účtoval Jindřich Čížek z Jenšteina 1627--28, po něm Vavřinec Řehořovský do 3. ledna 1634. Dále podávají zprávu o emigrantech navrátilých, z nichž viru katolickou přijali Tomáš Jedlička, syn Jana Jedličky krejčího, nyní měšťan v Mělnice, dále Marta vdova po Ludvíku Hejdukovi s synem svým Janem, pak Sibylla dcera Andresa Rospa jircháře. Těm císařský richtář postoupil zabavené domy a grunty. Ostatní domy, dvory a chalupy emigrantské že jsou od vojáků císařských i nepřátelských spáleny a na hromadu kamení zbořeny, a ty zůstávající v sekvestru komory královské, nevydávají užitku ani krejcaru, a nikdo prý jich nechce koupiti, anobrž ani zdarma vzíti.³⁾ Opatrně zamlčeli, že některé grunty emigrantské prodali ve velké potřebě peněz.

Dne 24. září 1643 táhl od Prahy městem Berounem plukovník Kolovrat (asi Jaroslav Julius) s 36 setninami zemského lidu

¹⁾ Městský archiv ve škole berounské, zbytek účtů vojenských.

²⁾ Tamtéž.

³⁾ Listina v měst. arch. ve školní budově.

k Plzni; v Berouně byli přes noc a spotřebovali 960 liber chleba, za 15 zl. ovsu a za 10 zl. masa a piva z obecních peněz mimo stravu v domích. Dne 25. září přišlo od dolního Rýna mnoho císařských důstojníků, z nepřátelského zajetí vybavených, a sice nejvyšší wachtmistr, 10 hejtmanů, 18 leitnantů, 20 fenrichů a 7 šikovatelů, na něž Berounští dali 1440 liber chleba, 20 korců ovsu, za 20 zl. masa a piva. Téhož dne se tu staval major Spech, jedá s průvodem do říše na verbuňk nového lidu. Pak 12. října táhl tudy ku Praze plukovník Colombo s lidem branným. pak zase od Prahy officíři o 60 koních, a drobnější průchody tu byly 22., 25. a 27. října, s novým vydáním obce.¹⁾ Jsou to zprávy kusé a neúplné, ale dávají svědectví, kterak ubozí měšťané, sami ochuzení, sobě od hladových úst utrhovali na výživu vojska, aby horší soužení na sebe neuválili.

Během r. 1644 Torstenson důrazně stíhal krále dánského; tu zdvihl se i generál Gallas, mařiv daremně čas v Hradecku, a táhl do Němec. Berounem prošel 30. června, a pak oklikou šel do severních Němec. Ale Torstenson hbitě mu šel vstříc, zahnal jej do Magdeburka a zbil jeho jízdu u Jutroboha 3. prosince.

S těží se dostal Gallas s poraženou armádou do Čech; Torstenson táhl za ním, 16. února 1645 byl již v Annaberku saském a chystal se ke v pádu do Čech. Císař Ferdinand III. rychle pospíšil do Prahy a sbíral tu nové vojsko. Než i toto tažení Torstensonovo minulo ustrašené měšťany berounské. Švédové tehdy se brali Žateckem a Plzeňskem k Otavě; u Orlika překročil Torstenson Vltavu, a 6. března 1645 sbil aneb rozprášil císařské vojsko pod Götzem a Hatzfeldem v boji u Jan k o v a. Odtud nechav posádky v Lipnici, Něm. Brodě a Jihlavě, šel na Moravu, harcoval až k Vídni; meškav se marným dobýváním Brna, ustoupil od velení, a jeho nástupce generál Vrangel vedl vojsko švédské r. 1646 po českém Zálabí do Litoměřicka a Žatecka, odtud do Němec. Tak ten hrozný mrak válečný obešel město Beroun v dalekém okruhu; ale všecky strasti přece neminuly město. Na vojáky, kteří od 17. května 1645 do 21. března 1646 zde na průchodu pobývali, vydalo město mimo krajskou pomoc 8667 zl. 24 kr. ²⁾ Potom dle sněmovního snešení měli Berounští podle jiných měst platiti za měsíc červen r. 1646 po 13 zl. 20 kr. na vojsko z každého osedlého měšťana. ³⁾ Dále měli dle kvitancí vydání dne 8. srpna 1646

¹⁾ Účtěk vojenských účtů v měst. arch. ve škole.

²⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská p. 179.

³⁾ Beckovský Poselkyně II. 2 p. 341.

3 $\frac{1}{2}$ vědra piva na pluk Khevenhüllerův, na jiný lid 23. září 23 $\frac{1}{2}$ věder, 15. října na různé pluky, jež tu byly na pochodě, 38 sudů piva. Pluk Montecuccoli 26. listopadu vzal zde koně v hodnotě 60 zl. Dne 2. prosince dalo město silnému sboru vojáků 300 liber masa, 22. prosince dva celé vary piva, potom tu byl pluk kyrysníků pana Krafta z Lammersdorfu a spotřeboval tu 32 sudů piva; sám podplukovník vynutil pro sebe vědro vína a sud piva. Jak málo tehdy měšťané užili várek na vlastní svůj prospěch, jest patrné z toho, že od 3. srpna 1646 do 30. března 1647 bylo svařeno toliko 5 sousedských várek po 12 sudech čtyřvěderních. A následujícího roku 1647 zase bylo vařeno pivo pro vojáky; dne 6. srpna dáno bylo pluku Kraftovu zase 32 sudů, 30. srpna pluku knížete Hanavského 20 sudů a 18. září pluku hraběte z Vrbova 22 sudů piva. Malou náhradou za velké ono vydání bylo, že císař Ferdinand III. dne 9. prosince odpustil Berounským běžnou kontribuci desátého snopu obilí za rok 1647. ¹⁾

Za takových časů zlých nemohli konšelé i při dobré vůli pořádek zachovávat ve výplatě deputátů farářů, písařů, servusů, kantorů a služebníků obce, a zůstávalo tudíž na samých restech. Farář Jan Nejedlý odešel již v únoru 1643, a za administrátora fary sv. Jakuba poslán byl pater Matěj Šamotulský, Polák, dominikán z kláštera plzeňského; ale zápolil tu se stálým nedostatkem, a do r. 1646 byla mu městská správa 148 zl. dlužna. Na jeho spokojení uložili konšelé sousedskou sbírku ječmene; počet sousedů rozmnožil se z 39, jak udáno bylo r. 1643, po návratu mnohých, kteří před vojáky byli uprchli, na 97, a tak vynesla ona sbírka 50 korců 2 $\frac{1}{2}$ větele ječmene pro faráře. ²⁾ Ale po té sbírce pater Šamotulský zase málo co dostával od obce, a posílány byly v té příčině kardinálovi Harrachovi od faráře dopisy stížné, od konšelů dopisy omluvné a žalobné. Kardinál pak 6. července 1647 takto psal radě berounské: „Jak mile kněz Šamotulský od Vás bude kontentýrován (spokojen) v zadržalém platu, ihned bude od Vás vyzdvižen a jinou příležitostí opatřen; ale divím se, že píšete, kterak s ním toliko účtujete, ale zaplatiti nedbáte. A dříve nedostanete jiného faráře, dokud předešlému nebudete právi.“ ³⁾ Na podzim 1647 odešel posléze pater Šamotulský z města, a farářem berounským stal se zase kn. Jan Nejedlý již po třetí. Tenkrát setrval zde 10 let. veda správu též fary

¹⁾ Městský archiv ve škole, extrakt z účtů militárních.

²⁾ Listina v tomže archivu.

³⁾ Archiv zemský, Listiny berounské.

ve Zdicích a Železné s filiálkami v Počaplicích, Hudlicích a Chýňavě.¹⁾ Však i tehdejší kantor berounský Jakub Studihrách nemohl „v ony těžké a přestrašné časy“ od obce dosíci svých kvartálů a deputátů. Aby ho poněkud spokojili, konšelé s povolením podkomořího Oldřicha Sezimy Skuhrovského ze Skuhrova dne 6. března 1648 v řádnou držbu mu dali dva spustlé domky emigrantské v níci kostelní, které nikdo nechtěl koupiti. Hájkovský a Bečkovský, k tomu dva kusy role a loučku, vše v zadržalém platě 155 zlatých. Kantor pak oba domky ustavěl v jediný dům dřevěný na podezdívkách (nyní č. 2) a tak se stal měšťanem.²⁾

Skonávající válka třicetiletá zasáhla do Čech také r. 1647. Vrangel se Švédy od 26. června dobýval Chebu, a když sám císař Ferdinand III. od Prahy naň vytáhl s vojskem, Vrangel ho zatlačil až k Plzni; však z nedostatku potravy ustoupil do Durinska a Hesska; také císařští pod generálem Holzapflem (Hultzopl), od Plzně přitáhli 27. září do Lán a Unhoště, a poleževše tu 10 dní, obyvatelům vůkolním obilí ze stodol brali a pro sebe mlátili, i pobrali jim potahy i s vozy.³⁾ R. 1648 švédský generál Königsmark hnul se z Chebu k Horšovu Týnu a Klatovům, odtud ale rychlým pochodem hnul se k Plzni. 24. července stanul u Rakovníka a 26. července v noci dobyl hradu pražského a Malé strany, odkudž ohrožoval i Starou a Novou Prahu. Jemu na pomoc přitáhl ze Slez Arvéd Vittenberk se sborem švédským a stanul u Prahy 31. července. Po marném pokusu o dobytí celé Prahy vydal se Vittenberk na plen k Budějovicím a Táboru; jiný sbor nepřátelský v síle 1700 mužů pod generálem Kannenberkem vydal se na plen k západu a přepadl bezbranné město Beroun. Švédové tam vešli jako hladové kobylky, tu loupili a odehnali odtud všecken dobytek; odešedše k Rakovníku a Žateci, zůstavili město v pláči a lkání.⁴⁾ Konec září 1648 shrnuli se Švédové zase u Prahy, a když 5. října k nim ze Švédů přivedl falekrabi Karel Gustav pomocný sbor 5000 mužů, nastalo úsilovné dobývání hlavního města. Čechy měly býti opanovány pro Karla Ludvika, syna někdy zimního krále Frídřicha. Však známa jest hrdinná obrana města Prahy, která neumdlévala, až o dušičkách 1648 Švédové ustali od boje. Přišla zpráva, že císař Ferdinand III.

¹⁾ Matrika děkanská č. 1., Seydl Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Pozemková kniha III. zápis vtroušený mezi zápisy z let 1627—28.

³⁾ Červená kniha různých smluv k r. 1659, kdy město Unhošť od Berounských dalo si uvědomiti své válečné škody.

⁴⁾ Schmidl Hist. Soc. S. V. k r. 1648, Seydl Pamětní kniha děkanská.

dne 24. října smluvil se o konečný mír se Švédskem a Francií, a tak přestala záhubná válka.

Vnitřní události v městě Berouně za posledních let války se hromadí okolo osoby měšťana Jana Václava Saláta. Týž rodil se r. 1603 v městečku Mýtě jako poddaný panství zbirožského, došel vzdělání školského a r. 1628 byl písařem obročním v Králově Dvoře. Tehdáž oženil se s paní Kateřinou Švarcovou, věkem o mnoho starší, ale bohatou, ježto za málo neděl podědila skoro všecko jmění svého otce Jindřicha Čízka z Jenšteina, cís. richtáře v Berouně. Když r. 1633 zemřela, zůstavila mu všecken statek svůj, ježto syn její po prvním muži, Adam Švarc. vstoupil do řehole bosých augustinianů, a dáno bylo mu řeholního věna 400 zl., ztrzených za prodaný dům v Celetné ulici v Praze, který měl po otci. Pan Salát pak, užívaje od roku 1634 erbů a titule „z Kronweissenburka“, brzy se oženil v Rakovnicích s pannou Alžbětou Malinovskou z Hlavačova, vnučkou někdy primatora berounského, a s ní zase nabyl jmění. Od r. 1629 zasedal v městské radě berounské. 1631—35 a pak zase od r. 1638 byl primatorem města a zároveň výběřčím císařské daně z piva a vína. Od r. 1635 usadil se v Berouně jeho bratranec Jan Salát, když pojal za choť zámožnou pannu Dorotu, dceru a dědičku konšela Jindřicha Knoflíčka (dům č. 31). A ten mladší pan Salát také zasedal v městské radě, užívaje rovněž titule z Kronweissenburka. Pan Jan Václav Salát měl mnoho nepřízně v městě. Již 15. listopadu 1630 žaloval u městského soudu na Matěje Kaplíře, že týž soused o něm mluvil „na vyprázdění dobrého jména a chvalitebné pověsti“, a na obranu ukázal žalobce list o poctivém zrození a výhostní list z panství zbirožského. Konšelé nabízeli smírné narovnání, ale pan Salát zamítnul; ani to mu nestačilo, že dali Kaplíře do arrestu. Vymohl z Prahy rozsudek, aby Kaplíř, člověk „neznámého zrození a lehkého chování“ do tří měsíců z města se vyprodal. Ale Kaplíř neměl co prodávati, ježto dům, v němž bydlel (č. 28), náležel jeho manželce Julianě. Tak zůstal Kaplíř v městě a r. 1639 po své manželce podědiv, stal se sousedem městským. V následujících létech vzrůstala v městě nechuť k panu Salátovi, když na jméno své manželky od znuzelé obce fortelně koupil dvůr někdy Colidiův a od potřebných sousedů lacino kupoval městiště domů, role, louky i vinnice. Sočení odtud nepřestávalo, až si toho všimnul podkomoří a v obnově městské rady r. 1645 nejmenoval primatorem již pana Saláta, ale Jiřího Rykharta (Ryka), který pak v tom důstojenství se udržel až do své smrti r. 1657. Pan Salát své

ponížení nesl zářec, a maje mezi měšťany také něco přivrženč. dotýkal se protivníky svých slovy hanlivými. Na srovnání těch různých přjel zemský podkomoří Skuhrovský 20. února 1648 do Berouna a jal se vyřetřovati na obou stranách. I shledal, že to vše vzniklo z pouhé osobní zášti a závisti: protož vyhlásil všechny úrčky a urážky za neplatné, ale klyby pan Salát i potom se apovazil před se bránit nebo nenáležitěho proti městskému úřadu, měl stati poknut 50 zl. to záštní sv. Jakuba. Věak potom propukly dvě zlé věci na Salata. Jeden sirotec dům v městě prodal r. 1632 za 520 zl., ale sirotkám dal jen 60 zl.; apellační soud ho pak přinutil k náhradě a k placení škální pokuty. R. 1650 byl nucen královské komoře vydati dšet z tobo, co přijal od roku 1631 císař-kého tácu z prodeje piva i vina do r. 1645. A tu se shledalo, že neodvedl z tobo 2886 zl. 15 kr.; to měl nyní zaplatiti statkem svým.¹⁾

Když r. 1652 císař Ferdinand III. dlel v Praze, dne 12. října potvrdil všecka privilegia města Berouna.²⁾ Když pak Berounští vylicili mu bídný stav svého města po záhubách válečných a prosili za pomoc, císař prominul jim 2803 zl., které v letech 1645—52 se vypůjčili z tácu, a mimo to postoupil obci onen dluh 2886 zl. 15 kr., který měla královská komora za Janem Václavem Salátem, na opravu města a zvláště farního kostela sv. Jakuba „skrze Švédy na pustinu obráceného“. Primas a konšelé pak Salátovi sečkávali tři léta, a když neplatil, r. 1655 zabavili mu dům v ríuku (č. 87), mlýn při Litavce pod křehovem, dvůr svobodný v Járové a všechny jeho vlastní pozemky.³⁾ Odtud byl pan Salát živ při hojném statku své ženy Alžběty z Hlavačova, až zemfel r. 1662.

d) Stav města po válce.

Na kolik jsme poučeni z pramenů, byl po válce třicetileté pohled na mesto velice smutný. R. 1567 bylo tu v celé obci 248 domů, po požáru r. 1599 jich zůstávalo 230; však po válce udává se k r. 1651, že tu bylo 83 obydlených domů kromě radnice, fary, školy a dvou věžných bran. Válkou tedy spustlo 147 domů a chalup. Množství domů se našlo sice 116, ale z nich 33 bydlelo v nájmu, ježto ze všech domech spálených a sbořených nemohli užiti bydla.⁴⁾

¹⁾ *Česká kniha různých smluv* 1630, 1631, 1648.

²⁾ *Českosaské Privilegia městská.*

³⁾ *Právní kniha č. III.* k r. 1650 (vloženo k létům 1660—61 a 1676.

⁴⁾ *Právní kniha děkanská.*

Však i ty obydlené domy byly ve stavu zlém, poněvadž nebylo odkud je opravovati, zdivo bylo rozpraskané, roubení dřevěných domů rozviklané, lepení opadalé, krovy sešlé a stropy vlhké.

Projdeme městem od brány hořejší. V domě nejbližším na pravo (č. 97) byl hospodářem mladý Jan Vilím Presl (Brésl), majitel dvora Záptačí; vedle něho (č. 96) seděl Tomáš Cruciger (Kreuzinger), druhý muž Doroty Čížkové z Jenšteina, dále (č. 95) Daniel Junker švec, vedle (č. 94) Anna vdova Daniele Erazíma Račiněveského, která r. 1654 postoupila všeho, co měla, svému zeti Janu Augustinovi Horčickému z Tepence, úředniku královské komory. Dále (č. 93) Řehoř Vlček řezník a konšel, druhý muž Barbory vdovy Václava Albina, potom (č. 92) stará paní Zuzana, vdova Václava Skřivana Tišňovského, a pak (č. 91) Jan Každý mydlář. Vedlejší dům, již v náměstí, nyní dům hostinský „u korun“ (č. 90) byl od r. 1639 pustý a zbořený; majitel jeho Jan Albin z Jenčova po r. 1644 zemřel v Písku, a jeho dědic Lukáš Lucius, měšťan písecký, teprv r. 1652 to pusté městiště i s loukou prodal za 225 zl. Matiaši Rousovi šenkéři. K nynější podobě s kamennými štíty vystavěl ten dům rytíř Jan Fridrich Clanner z Engeshofen, hejtman křivoklátský, v letech 1683—84. Vedlejší dům (č. 89), r. 1639 od Švédů spálený, po † emigrantu Mikuláši Brázdinském z Jenšteina r. 1644 za 100 kop získal Jan Malinovský z Hlavačova s sestrou svou Alžbětou Salátovou, kteráž r. 1654 ten dům za 600 zl. prodala konšelu Matouši Frišmanovi z Ehrenkronu, a ten ustavěl dům s kamennými štíty k nynější podobě. Také další dům (č. 88) byl r. 1639 od Švédů spálen. R. 1643 koupila to pusté místo paní Alžběta Salátová za 76 zl., ale stavěla tu teprv po r. 1652, když věděla, že muž její Jan Václav Salát z Kronweissenburka, o jehož pletkách výše bylo vypravováno, vedlejšího domu svého Čížkovského (č. 87) neudrží.

Nynější dům hostinský „u českého dvora“ (č. 86) záležel ze dvou domů; díl nárožní asi od r. 1628 držel Jan Lucius, druhý dům pak Jindřich Čížek z Jenšteina a jeho dědici. Oba domy shořely r. 1639 od Švédů, a stály v rumech do r. 1717, kdež pustá místa koupil Samuel Vilím Presl, vystavěl zde nákladný dům kameuný a založil tu císařskou poštu. Také vedlejší dům (č. 85) r. 1639 spálen byl od Švédů. Držel ho po Danieli Kavkovi řezník († 1625) Daniel Colidius bakalář, ale po něm to místo zůstávalo pusté do r. 1736, až je za 60 zl. koupil Václav Bišovec stavitel, který ten dům znovu vztýčil. Další dům na rohu do ulice pivovarské (č. 84) držel Jan Dobřícký řezník do r. 1660, kdež

ho za 80 zl. prodal Mikuláši Rybkovi; vedle v domě Mostnikovském hospodařil od r. 1633 Pavel Každý sladovník (č. 83 a), dále (v č. 82) Anna vdova Karla Zvojnovského, vedle níž stál pustý dům (č. 81) po Viktorinu Kavanovi z Čejkova a jeho ženě Marianě († 1640). Dům vedlejší (č. 80) opustil r. 1628 Ludvík Hejduk hrnčír, ale r. 1631 se Sasy se vrátil a tu umřel r. 1632. Syn jeho Jan r. 1650 prodal dům za 233 zl. Václavu Červenkovu řezníku. Velký dům hostinský „u orla“ (č. 79) od Pavla Každého r. 1640 za 2000 zl. koupil se sladovnou Adam Eisl, Pražan malostranský, s chotí svou Anastasií, a r. 1649 koupil též vedlejší zboženiště domu (č. 78) od Jindřicha Kulhánka za 40 zl. Další dva domy (č. 77 a 76), v požáru r. 1599 shořelé, r. 1604 v jedno spojil Nikodem Modla řezník, jehož vdovu r. 1617 za choť pojal Daniel Colidius bakalář (žil ještě 1640); od r. 1648 tu hospodařil navrátilý emigrant Nikodem Modelius (Modla), pastorek Colidiův. Poslední dům v té řadě na rohu ke klášteru (č. 75) r. 1651 držel Jiří Příbyl kovář. Na protějším rohu, již v ulici k dolejší bráně, od r. 1632 octly se tři domy (nyní 73 a, b, c) v rukou Josefa Strnada řezníka, který tu pak dlouhá léta přebýval. V domě u samé brány (č. 72) pracoval Matěj Pelhřimovský kovář.

Přes ulici v bidném domku u dolejší brány (č. 70) bydlela vdova Eva Chodovská, a ve velkém domě na rohu do náměstí (č. 69) hospodařil od r. 1630 Jiří Rykhart rodilý z Písku, primator města 1645—57. Mineme vedlejší radnici, a jsme u domu Vavřince Řehořovského, císařského richtáře v letech 1629—1652. V pozadí toho domu, z něhož jsou nyní domy č. 67 a 66, ke hradbám byla sladovna. V domě vedle (č. 65) hospodařila vdova Eva Kaizlerova, a další dům (nyní č. 64 a 63) r. 1638 co holé spáleniště koupil od Daniele Mostníka z Nížtice za 20 kop míš. Václav Machulka mlynář, ale nestavěl zde, a teprve 1699 objevují se nám tu dva nové domy Antonína Kumpy Lovosického (č. 64) a Františka Řehořovského (č. 63).

Odtud do české ulice r. 1651 byly domy obydlené Daniele Každého mydláře (č. 62 a) a Jana Kamše hrnčíře (62 b), Mandalony vdovy Josefa Kavky (č. 61), Václava Rohna jircháře, zetě † Andresa Raspa (č. 60), Václava Jirsy pivovarníka (č. 59), Kateřiny vdovy Payerky zámečnice (č. 58), Jana Kavky řezníka (č. 57), Jana Urbánka ševce (č. 56), Matouše Kaufmanna 88letého (č. 55), a u české fortny dům Anny vdovy Davida Každého (č. 54). Na druhé straně české ulice u fortny držel dům (č. 53 a) Václav Ryzka, vedle (č. 53 b) byl pustý dům Řehoře Hrdličky, potom

pustý dům Pavla Každého (č. 52) a místo již od požáru r. 1512 pusté (nyní č. 51); v dalším domě (č. 50 a) seděla Dorota vdova Václava Doubka hrnčíře, potom (č. 50 b) Anna dcera Jindřicha Sládka (č. 49); pak následuje pustý dům Melichara rybáře (č. 48 b) pustý dům vdovy Nedvidkovy (č. 48 a), dále spáleniště menšího pivovaru městského.

Odtud na rohu do náměstí (č. 47) bylo spáleniště Tomáše Petrmele, které teprv r. 1656 za 70 zl. koupil provazník Hans Petz-pichlmajer a nový dům tu stavěl. Vedle na severní straně náměstí byl dům (č. 46), kde bydlel Martin Pohanka pekař, dále byl pustý dům Diviše Šafáře (č. 45), dům konšela Antonína Skřípského, po jehož smrti to stavení spustlo a již nebylo sousedsky osazeno. Jest to nynější kůlna obecní. Vedle byl pustý dům po † vdově Kateřině Vraštílce (č. 44) a pustý dům † Kateřiny Kulhánkové (č. 43), dále dva obydlené domy, a sice Jiřika Pokorného ševce (č. 42) a Bartoloměje Fuse krejčího (č. 41), pak pustý dům Fialovský (č. 40), a na rohu do uličky bírické dům, kde bydlel švec Petr Laur (č. 39), na protějším rohu do uličky dům Tobiáše Urbánka ševce (č. 38), potom dům Davida Každých ševce (č. 37) a Václava Soula koláře. Odtud k rohu proti kostelu bylo zbořeniště Jedličkovské (č. 35) a zbořeniště Trávníčkovské (č. 34).

Na východní straně náměstí byl dům č. 33 pustý ještě od požáru r. 1599; vedle (v č. 32) hospodařil krejčí a konšel Jan Kovářik, a v kamenném domě Knošičkovském (č. 31) Jan ml. Salát polař. Odtud do ulice k hořejší bráně byl dům Jana Šfkyory pekaře (č. 30), pak přes uličku hřbitovní dům Zachariáše Raimana (č. 29), Matěje Zajíčka ptáčníka (č. 28). Jakuba Šlossara (č. 27) a Vojtěcha Ostrovida radního písaře (č. 26). V kročice do ulice zákostelské, shledáme hned v domě u hořejší brány (č. 1) hospodyně Kateřinu vdovu Kořístkovou a syna jejího po prvním muži, Václava Tichého hrnčíře. Vedlejší dům Rybkovský stál již od roku 1599 jako poustka, a teprv po roce 1775 byl vystavěn a obdržel číslo 148. Již výše bylo vytčeno, že vedlejší dvě poustky, Bečkovskou a Hájkovskou, r. 1648 konšelé postoupili místnímu kantoru **Jakubu Studihráchovi Kyjovskému** za nedoplatky jeho služného, **a** **týž** tu vystavěl dům o dvou štítech dřevěných, kterýž po roce 1771 rozdělen byl na dva domy (č. 2 a, b). Vedle byl dům Jana Procházky uzdaře, spálený, ale do r. 1651 opravený. V 18. století byl rozdělen na dva domy, jimž dána čísla 3 a 4. Další domek (č. 5) za války proměnil se na poustku a osazen byl teprve roku 1737. Vedlejší domek (č. 6) držel Hans Špindler zámečník a vedle

r. 1772 (č. 151), dále sešlý dům konšela Jana Svojanovského řezníka (č. 89 b), odtud k rohu do slabecké ulice poustka obecných jatek (šlachty). Dále mezi rohy k ulici slabecké a pivovarské byly obydlené domy konšela Pavla Rudolfa řezníka (č. 102 a) a Adama Brzybohatého sládká (č. 102 b). V ulici pivovarské bylo od roku 1599 pusté místo někdy domu Smiškovského, přiléhající k masným krámům, a to bylo r. 1756 k obci koupeno. Naproti v uličce pivovarské byl obecní pivovar (do r. 1564 zvaný Mostníkovský), vedle bylo do r. 1599 spáleniště Stehlikovské (č. 103) a pak obydlený dům řezníka Jindřicha Machonis (č. 104). Odtud na rohu do německé (řeznické) ulice byl sešlý dům Matráskovský (č. 105), kdež r. 1651 obýval nájemník Tomáš sládek a dvě podruhně, dále pusté domy někdy Václava Žichlického mydláře (č. 106), spáleniště (od r. 1599) Šimona Konečného; přes uličku obecních kotců byl domek Šimona Benátka sedláře, spáleniště Jehelkovské, domek Tomáše Smiška obydlený, potom zahrádka příslušná zadem k domu „u orla“, poustka Tomáše Petrmele, na rohu pak pustý rám někdy Kavkovský. odtud směrem k rinku poustka Dillingerovská, pak zbytky někdejší zvonice dominikánské (č. 107) a poustka beze jména.

Na klášteře byl obydlený dům Doroty vdovy Troubové řeznice (č. 74). vedle dům (č. 108) Jana Zuny hrnčíře, pak byla celá řada devíti pustých domů (č. 109—115, č. 149), pak v dolní ulici německé obydlené domy Matěje Svobody (č. 116) a Daniele Holečka řezníka (č. 117), pustý dům Vavřince Řehořovského (č. 118), obydlený dům Jana Štemberka řezníka (č. 119), pustý dům Jiřího Procházky, obydlené domy Daniele Lekše ševce (č. 121) a Jiřího Štemberka řezníka (č. 122), pusté domy Mráckovský (č. 123), Hledíkovský (č. 124), druhý Mráckovský (č. 125), přes ulici k německé fortně velký pusták Grünvaldovský (č. 126), potom dva obydlené domy Jana Houšky pekaře (č. 127) a Martina Slováka ševce (č. 128), pustý dům paní Alžběty Salátové se sladovnou v pozadí (č. 129), dům vdovy Anny Machonisové (č. 130), u níž v nájmu byl Tobiáš Grünvald řezník, pustý dům někdy Celestina Stříbrského (č. 131, 132), pusták Čížkovský (č. 133), domy Jana Junkera ševce (č. 134) a Šimona Škampy (č. 135).

V Hrdlořezích bylo pět chalup pustých a zbořených. Obydleny byly toliko chalupy Pavla Laciny provazníka a Šebka fortnáře.

Ještě smutnější pohled dávala předměstí. Za dolejší branou se uvádějí s obyvatelstvem jen panský mlýn, kde byl nájemným mlynářem Matěj Machulka, dále dolejší mlýn ostrovský, kde od

r. 1647 mlel Pavel Hladký mlynář s synem a ženatým chasníkem, posléze chalupa Matěje Beznosky rybáře a převozníka. Pusty byly oba hořejší mlýny při Mzi, s koželužnami, celé Závodí i s panským dvorem. Na hořejším předměstí bydlel Václav Machulka mlynář ve mlýně za německou fortanou, ve dvoře pana Tomáše Crucigera 4 podruzi, dále 3 podruzi ve mlýně Salátovském pod krchovem. pak Havel Lintner mlynář nájemný ve mlýně Vavřince Řehořovského (u kamenného mostku) a v kovárně u branky Kaceřovské pracoval Jakub Hořovský kovář. Všecky ostatní dvory, chalupy, domky na hořejším hrnčířském a rybářském předměstí byly pusty a spáleny.

Katolická reformace, od vlády po bitvě bělohorské nařízená, utuchla v Cechách od konce roku 1631, a to pro nepřetržitý stav válečný, v němž země se nacházela. I když mír konečný dne 24. října 1648 byl smluven, nebylo hýbáno otázkou náboženskou, dokud podmínky míru nebyly splněny. Jedna mrzutá podmínka byla, aby císař Ferdinand III. zaplatil koruně švédské válečnou náhradu 5,000.000 tolarů, a do jejího splacení zůstávala armáda švédská v zemích císařských. Teprv r. 1649 vyšli Švédové z Prahy, a r. 1651 opustili Moravu a Slezy, kdy válečná náhrada úplně byla vyplacena. A nyní octla se katolická reformace v plném proudu. Berounský farář kn. Jan Nejedlý hned na jaře dostal rozkaz, aby podal seznam všech obyvatel města Berouna, sousedů, nájemníků, podruhů i čeládky, kteří, od 12. roku věku výše počítajíc, povinni byli ke zpovědi velikonoční. Farář v tom poslušně se zachoval a 22. března 1651 podal takový seznam. Ten seznam obsahuje 108 samostatných stran měšťanských, ač mnozí majitelé spálených domů bydleli v nájmu, 20 stran nájemnických bez pozemkového jmění, 59 stran poddružských původu vesnického, 23 dělníků hospodářských, 38 děveček služebných, 18 tovaryšů a 6 učenníků od řemesel. Všech úhrnem 456 hlav, a sice 208 mužských a 248 ženských ve věku nad 12 let.¹⁾ Počítáme-li, že obyvatelstvo do 12 let zahrnuje asi 28% vší populace, a ostatek 72%, tedy by se dal úhrnečný počet obyvatel města Berouna k r. 1651 odhadnouti na 630 duší.²⁾

Z oněch 456 lidí označeno jest křestním jmenem 448. U mužů jest nejčastější jmeno Jan (u 54), pak Václav (u 24), Jiřík (u 16), Jakub (12), Matěj (10), Pavel (9), Daniel (9); pak Šimon (7), Tomáš (6), Martin (5), Vavřinec (4); po 3 Petr, Ondřej, Matouš,

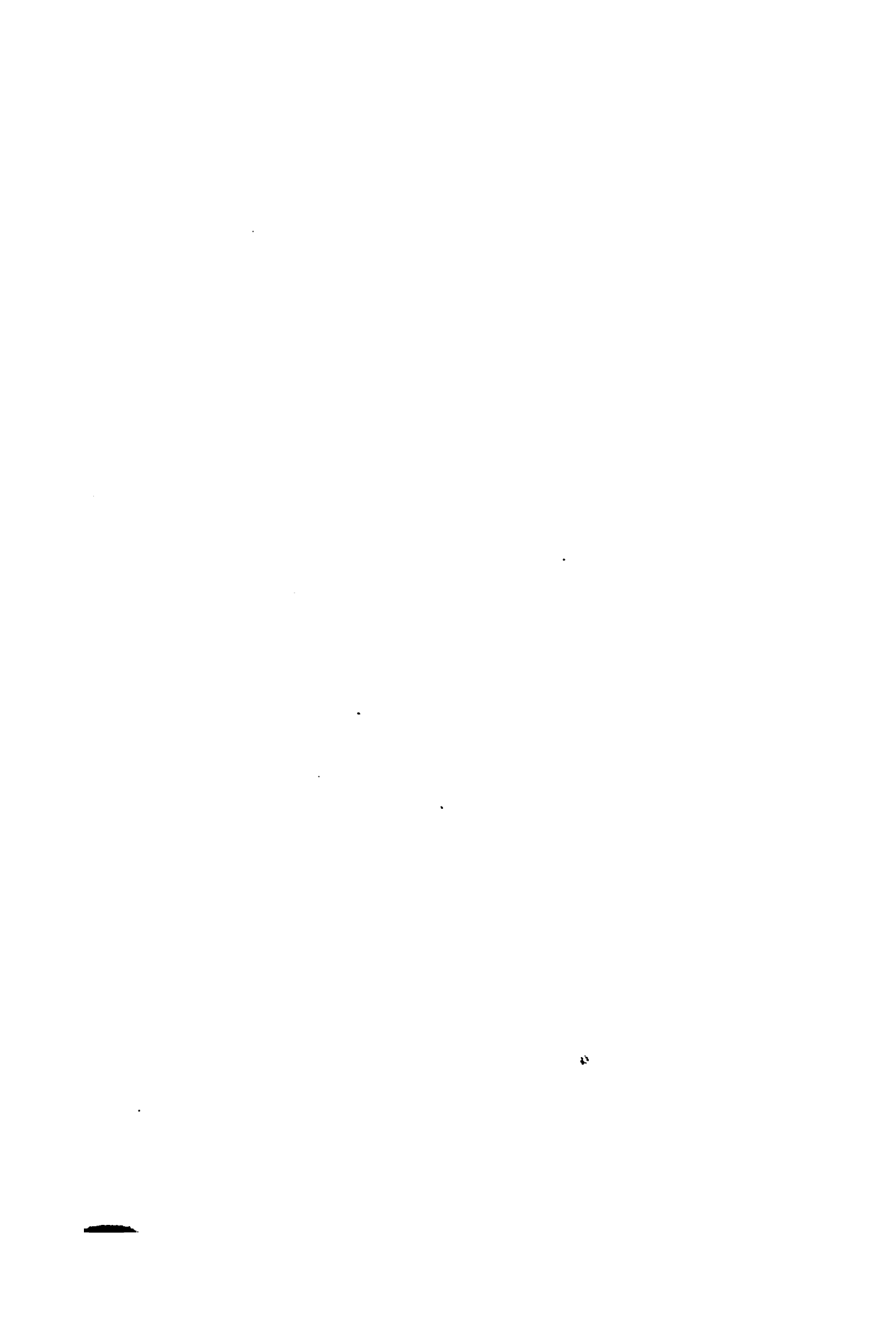
¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Tomu odpovídá dle farní matriky také počet porodů. R. 1651--54 jich bylo 136, tedy za rok 34.

Pohled Plzeňskou branou do náměstí.

Josef, Šebestian; po 2 Tobiáš, Adam, Řehoř, Jindřich, Antonin; po 1 Ambrož, Bartoloměj, Benjamin, David, Diviš, František, Fridrich, Havel, Jeronym, Kunrát, Linhart, Marek, Melichar, Michal, Mikuláš, Nikodem, Samuel, Štěpán, Valentin, Viktorin a Zachariáš.

U ženských nejčastější jméno jest Anna (55krát), Kateřina (u 44), Dorota (u 33), Alžběta (18), Ludmila (16), Mandalena (12), Zuzanna (11). Pak Markéta (7), Voršila a Barbora (po 6), Eva, Juliana, Marianna (po 5), Maruška a Veruna (po 3), jednotlivě pak Marta, Sibylla, Kristina, Josefa (Jozka), Anastasie (Stazena), Anýžka, Benigna a Rosina.

Ze všech 456 poznamenal farář, že 14 jest nekatolických, hlavně poddruzi a čeládka, za podezřelé vytkl 4 poddruhy ve mlýně Salátovském. Ale jestliže ostatní tehdy měl za osoby katolické, tož zmýlil se. Když po velikonocích r. 1652 podal seznam všech katolíků v Berouně, kteří vykonali zprávu Boží a přijali svátost oltářní, sečetl tu 255 osob sousedských a nájemnických, 57 osob poddružských, a řemeslnické a hospodářské chasy jen 16 hlav, úhrnem 328 katolíků.¹⁾ Z 456 osob, před rokem vytčených, jeví se schodek 128 osob. Byť i z toho něco padlo na účet úmrtí, objevil se tu počet skutečných akatolíků veliký. U čeledínů, děveček, tovaryšů a učenníků obnáší schodek 65 hlav, a ostatek padá na vrub hlavně poddruhů. Z měšťanských kruhů pohřešuje se v seznamu katolíků z r. 1652 především koňsel Nikodem Modla řezník, panna Alžběta Brázdinská z Jenšteina z domácnosti Tomáše Crucigera, Alžběta Salomena Rohnova, dcera někdy Andresa Raspa, stará Anna Táborská, Ludmila vdova Jana Hejduka, Dorota Bognarova, vnučka Mandaleny Chrudimské, tedy veskrz navrátili emigranti. Mimo ně Eva Chodovská a její nájemník Samuel Procházka, Diviš šafář, Tomáš sládek a Jan Hledík švec. Jak s těmito nekatolíky se zacházelo, neumíme zpravit. Ale zdá se, že k nim nepřistoupilo se s přísností, ale s poučováním ve víře katolické. V té příčině byla faráři Nejedlému duchovní správa usnadněna, když r. 1655 odňata mu byla péče o farnost Železnou, kamž dosazen farář Vojtěch Hájek. Také nastalo tehdy stíhání tajných učitelů náboženství protestantského. R. 1656 byl na osadě železné zatčen a do Prahy dodán Jan Lygvan, pokoutný učitel, který mládeži zásady protestantské vštěpoval, v neděli odbyval

¹⁾ Seydl Pam. kniha děk.

sbory, čítaje z knih zakázaných, a lidu namlouval, že brzy přijde král, který dá svobodu náboženství. Katolíkům nadával, že přý jsou katovi kolíci, a jezuitům, že zfalšovali sv. písmo. Také přý u sebe přijímal potají praedikanta, který lidem v lesích podával podobojí.¹⁾ Že pak v Berouně odpor zbytku protestantského lidu proti církvi katolické brzy byl přemožen, tomu svědčí okolnost, že výše jmenovaný Nikodem Modla r. 1657 byl sazen za primatora města, a tedy již přistoupil k víře katolické. Taktéž Alžběta Brázdímská, dcera † emigranta Jana Brázdímského z Jenšteina a Anny Magrlové ze Sobíšku, již po otci a dědu náležel pustý dvůr za německou fortanou při Litavě s mnohými pozemky, přijala viru katolickou; r. 1653 se tu vdávala za Antonína Mayera a tak od ní vzešel zde nový rod patricijský. Však již 17. prosince 1652 psali konšelé do Prahy, že tu nekatolických lidí není.²⁾

Z rodů, již před válkou v Berouně obývali při blahobytu, po válce tu ještě trvali Řehořovští, Každých, Holečkové, Rudolfové, Machonisové, Albinové, schudlí Štemberkové a Kavkové. Na místě mnohých vymřelých neb vystěhovaných tu se usadili Salátové, Preslové, Eislové, Crucigerové. Horčičtí z Tepence, Mayerové, Davidové, Rohnové a jiní, kteří potom vládli městem. Málo let po bitvě bělohorské znamenáme tu pokusy osob vyšších stavů o stenčení šosu městského. O sv. Jiří roku 1623 koupila paní Margareta Alžběta Klosová z Armsdorfu vdova, paní na Vysokém Újezdě a Chraštanech, od radního Martina Šelakovského za 1160 kop hotově složených, ale na špatné minci, mlýn při Litavce u kamenného mostku; peníze ty položil známý bankéř pražský Hans de Vitte z Lilientalu Nizozemec, jeden z původců oné dlouhé mince špatné, kterouž Čechy byly tehdy zaplaveny. Ale již roku 1631 prodal ten mlýn Daniel Koutek z Minic, pán na Vysokém Újezdě, za 544 kop Vavřinci Řehořovskému, císařskému richtáři. V létě roku 1623 koupila paní Dorota Říčanská ze Sulevic, paní na Suchomastech, od Jana Smažila rybáře za 700 kop velkou zahradu Hylantovskou na hořejším předměstí, a ta zahrada zůstávala částí statku Suchomast do r. 1768. Potom dne 1. září 1623 se stalo, že Jan Filip Kratz ze Šarfenšteina, císařský tajný rada a generál v armádě od královské komory koupil za 2500 kop lehkých peněz mlýn Matouši Hovorčovskému z trestu odňatý, položený při Mzi českou fortanou a proti mlýnu Ostrovskému, i s přilehlou chalupou

¹⁾ Rezek Dějiny Čech a Moravy nové doby I. 220.

²⁾ Seydl Pam. kn. děkanská.

a to vše r. 1625 postoupil šlechticé Evě Matiašové z Huttenova, pani na Chrústenicích.¹⁾ Odtud ten mlýn počítán byl ke statku chrústenickému, ač r. 1632 shořel a zbývaly po něm holé trosky. Táž pani Eva Matiašová půjčila obci berounské asi r. 1627 několik set kop míšenských, a roku 1653, nemohouc peněz na Berounských vyupomínati, vzala v zástavu ves Březovou Lhotu. Ta ves již nikdy nebyla od města ze zástavy vyplacena a zůstávala tudíž pod vrchností chrústenickou.²⁾

V jakém stavu bylo po válce polní hospodářství při městě Berouně, o tom dává katastr městský z r. 1653 smutný obraz. Obecní dvůr byl od r. 1634 spálený, a hospodářství při něm zaniklo na dlouhá desetiletí. V sousedské držbě se udává 1613 korců rolí, a držitelů jich bylo 83. Nejvíce jich měl Jan Vilím Presl při svém dvoře Záptačí, ač rozsah těchto rolí není při katastru berounském udán. Jan Václav Salát jich držel 166 korců. Tomáš Cruciger 124 $\frac{1}{2}$, Adam Eisl 96, dědici Řehořovští 95 $\frac{1}{2}$. Anna Zvojnovská 64, Pavel Každý 80. Jan ml. Salát 56, Nikodem Modla 50, Alžběta Mayerová z Jenšteina 44, Jan Červenka 53, Jan Dobřícký 43, David Každý 43, Fridrich Kavka 30 korců atd. Nedostatek peněz a tažných hověd, skrovný počet dělných rukou bylo na příčině, že z oněch 1613 korců rolí byly všecky vzdálené dílce ve výměře 175 $\frac{1}{2}$ korce, divoce zarostlé chrastinou březovou a lískovou i trním. Z ostatních 1437 $\frac{1}{2}$ korců bylo 52 korců pronajato za třetí mandel, na podzim oseto bylo 426 $\frac{1}{2}$ korce, na jaře 456 $\frac{1}{2}$. úhorem zůstávalo 503 $\frac{1}{2}$ korce. Orná půda se v katastru chválí za dobrou pšeničnou, a luk při městě že jest v mírnosti. Zahrad užitečných se vykazuje pět, v úhrnečné ploše 3 $\frac{1}{2}$ korce. Vinnic dělných bylo 13 (26 korců), pustých a zarostlých 32 (47 $\frac{1}{2}$ korce). Chmelnic dělných bylo 34 (34 korců) pustých 2 (1 $\frac{1}{2}$ k.). Všech čeledínů hospodářských (pohunků, oráčů, pacholků) r. 1651 bylo 23, mužských poddruhů, kteří hlavně při hospodářství pracovali, 30.

Stav řemesel jeví také velikou sešlost, ježto při obecné znuzelosti byla malá spotřeba výrobků. Kováři byli 3, Jan Příbyl (č. 72), Matěj Pelhřimovský (č. 75) a Jan Slavík Hořovský na Kaceřově za krchovem. Hrnčířů bylo 6 (Jan Kameš, Václav Tichý, Jan Zuna, Petr Šebesta, Matěj Svoboda a Zuzana Skřivanka). dále tu byl sklenář Mikuláš Rybka, tesaři Jan Kalous a Pavel, truhlář Jan Tomšovic, kolář Václav Soul,

¹⁾ Pozemková kniha č. 3 k r. 1623.

²⁾ Z m. archiv, Katastr města Berouna z r. 1653.

krejčí jen 3 (Bartoloměj Fus, Jan Kovařík, Tomáš Houška), jirchář Václav Rohn, koželuh Jan Doubek, ševců 12 (Daniel a Jan Junkrové, Jan a Tobiáš Urbánkové, Jiří Pokorný, Petr Laur, David Každý, Pavel Rudolf, Daniel Lekeš, Daniel Hledík, Martin Slovák a Václav Červenka), sedláři Jakub Šlosar a Ludmila Benátková, uzdař Jan Procházka, provazník Hans Spindler, k němuž za málo let přibyli jiní dva, Eliáš Kugelmann a Hans Petzbichlmayer. Pekaři byli tři (Jan Sýkora, Jindřich Kulháněk a Jan Houska), pivovarník Václav Jirsa, sládek Adam Brzybohatý, rybáři Melich a Václav Beznoska, ptáčník Matěj Zajíček, mydláři 3 (Jan Každý, Daniel Každý, Anna Každá); řezníků bylo 13 (Nikodem Modla, Řehoř Vlček, Jan a Fridrich Kavkové, Jan a Jiří Štemberkové, Jindřich Machonis a jeho švekrůše Anna Machoniska, Josef Strnad, Dorota Troubova, Daniel Holeček, Tobiáš Grünwaldt, Jan Červenka). Mezi poddruhy se jmenují dva kováři a dva zedníci. O řemeslnících, kteří byli v nájmu, není zpráv; bylo všech stran nájemnických, a to byly většinou ženy, jen 20. Všech mistrů řemesel se udává 58, při nich bylo r. 1651 jen 18 tovaryšů a 6 učenníků. Během války tu zaniklo puškařství, soukenictví i tkalcovství a řemesla jiná.¹⁾

Z mlýnských závodů přetrvalo zhouby válečné 5, a sice obecní mlýn za dolní branou (č. 1), protilehlý mlýn Pavla Hladkého (č. 2) s dvěma koly, stupou a pilou, mlýn Václava Machulky za německou fortanou o třech kolech a s pilou, mlýn Řehořovských u kamenného mostku (o 2 kolech) a mlýn Salátův pod krchovem, který mlel na jedno kolo. Tehdáž za války obecní cihelna pod městskou horou zašla na čas, obecní vápenice na vždy. Zanikly soukromé pivovary a zůstával jen obecní pivovar v uličce pod masnými krámy. Várek tu smělo mimo obec samu užívat 73 sousedů uvnitř hradeb, ale odbyt piva byl skrovný v časech zlých, tak že na jednoho souseda pravovárečného ani za dvě léta jednou nepřípadla várka. Sladoven tu zůstávalo šest a sice Eislovská při č. 79 u orla, Pavla Každého při č. 83, Salátovská při č. 87 v zadu, Crucigerovská při č. 96 do ulice k Hrdlořezům, Řehořovských při č. 67 vedle radnice a Jindrovská při č. 50. Výrobu páleného vína provozovali Martin Pohanka (č. 46), David Každý švec (č. 37), Jan Sýkora pekař (č. 30) a Tomáš Kalous v ulici německé.

¹⁾ Archiv Zemský, Katastr města Berouna. Seydl Pamětní kniha děkan-
ská 1651, 1652.

O obchodech zvidáme toliko, že prodej piva a vína roku 1654 se děl ve čtyřech výsadních hostincích, u Adama Eisla (u č. orla), u Matiaše Rousa (u korun), u Anny vdovy Erazímky (č. 94), u Zachariáše Raimana (č. 29). Krámy v obecních kotech zanikly na vždy, a skrovné obchody ve smíšeném zboží vedli Bartoloměj Fus krejčí a Jan Sýkora pekař.

Z katastru r. 1654 poznáváme, že v městě uvnitř hradeb bylo jen 76 obydlených domů, takže počet pustých a zbořených domů od r. 1651 se přimnožil. Na hořejším předměstí bylo obydlených domů 15, na dolejší jen 4. Jestliže r. 1610 se počítalo všech domů v Berouně 230, tedy do r. 1654 spustlo 135 domů. Obecní domy ovšem nejsou v to počítány.

V příčině berničné byla všecka nemovitá držba v Berouně k r. 1656 odhadnuta k hodnotě 18.600 zlatých rýn. Janu Vilimu Preslovi odhadnut byl statek při městě na 450 zl., dvůr Záptačí na 700 zl. (ale r. 1664 byl ten dvůr prodán za 1600 zl.). Císařský richtář Tomáš Cruciger měl dle odhadu úředního za 700 zl. jmění, Adam Eisl za 500, Alžběta Salátová 450, Jan ml. Salát 400, Jan Horčický z Tepence, Nikodem Modla a Daniel Holeček po 375, Jan Spindler 325, Jan Junker 275 zl. atd. Rathouz páčen v hodnotě 350 zl., mlýn dolejší ostrovský za 250, Machulkův za 225; domky a chalupy v 25—50 zl.¹⁾

Katastr z r. 1654 nás také zpravuje, v jakém stavu byly vůkolní vesnice. Ke královskému panství královodvorskému se tehdy počítala Stará Huť a ves Gdýcina. Tehdy ve Staré Hutí bylo 5 chalup a krěma, kde bydleli hutníci; rolí neměli. Ve Gdýčině byli chalupníci Šimon Švestka, Daniel Pokorný, Lorenz Wastel a Šalamoun Illich; každý měl 6 korců špatných rolí a kus louky. Ve vsi Zahoránech byli sedláci Jan Mašek, Bartoň Řihovic, chalupník Jan Řezáč, domkář Tomáš Uřidil, ale pusté byly tři grunty, Karasovský, Slukovský a Moravcovský. Dělných rolí bylo při té vsi 96 korců, z nichž jen 22 korců bylo oseto na ozim a jař; 74 korců bylo úhorem, a 64 korců bylo polí divoce zarostlých křovím a chrastím. Ještě větší bída byla v malé vsi Trubské. Zde sedlák Jiří Neřád měl 30 korců rolí, z nich zorány byly 4 korce, zasety jen 1½ korce, a 26 korců bylo divoce zarostlých. Vdova Mariana Marková, nově usedlá, ze svých 30 korců rolí

¹⁾ Archiv městský ve škole.

zorala a zasíla jen pod korec. Lépe v tom byl německý chalupník Hans Wolf, který ze svých 13 korců zorával 4, zasíval 3 korce. Mimo ně stál zde pustý grunt po Hrochu Spalovi, jehož 40 korců polí byly pusté a zarostly lesem mladým. Ves Svata, jinak zvaná Svate hory aneb „na podaci“ ve své části ke Královu Dvoru příslušné měla toliko chalupníka Václava lžičáře, který zorával své 3 korce rolí a zasíval $2\frac{1}{2}$ korce; pusté zde byly chalupy Volfovská a Trúnovská; v části do Křivoklátska spadající bylo 6 chalup haviřských (Jakub Perner, Mikuláš Drozd, Křištof Neumann, Henrich Jungmann, Jan Hellebrant, pustá chalupa Nettekova) a chalupa Matěje uhlíře. Veškerá držba rolní obsahovala po té straně $22\frac{1}{2}$ korců. Ve vsi Trubině bylo 9 sedláků (Martin Šafařík, Václav Mrkáček, Jiří Nový, Vít Červený, Bartoň Šimůnek, Mariana Myšková, Martin Křivohlavý, Zuzana Prustova a Vít Pečený), domkář Martin ze Skřípel a pustý grunt Brichtovský. Z příslušných 423 korců rolí bylo 228 divoce zarostlých, $118\frac{1}{2}$ k. zasetých, a $76\frac{1}{2}$ k. úhořilo. Lidé tu měli dobré role, luk s dostatek, a z peněz fořovali rudu a uhlí k hutím. Totéž se dí o vsi Levíně. Zde bydleli sedláci Jan Studnička, Jiří Sládek, Jakub Plot, Jiřík Koura, Jan Beneš, chalupník Jiří Plot, pustý grunt Fukalovský a pustá krčma; zarostlých rolí se udává 55 korců, zoraných 245 k., z nichž ale oseto bylo jen 80 korců. V Černíně byli sedláci Jan Diviš, Matěj Mareš, Václav Kvas, Kateřina Moravcova, Jan Horník, Václav Honák, Matěj Mareš Mausl, chalupník Tomáš Tuček, pusté chalupy Březnického a Čížkova. Divoce zarostlých rolí tu bylo 344 korců, zoraných 173, z nichž oseto bylo však jen $78\frac{1}{2}$ korce. Ve vsi Počaplích byl velký grunt Pavla Plota 147 korců, grunty Matěje Haška 63 k., Řehoře Matoušovic, Šimona kováře 20 k., Pavla Hejtmánka 10 k., pustá chalupa Petrovská 15 k. Ale při těch gruntech bylo 154 korců rolí zdivočelých, 151 zoraných, a z těch jen 69 korců osetých. V Králově Dvoře při zámku byl poplužní dvůr o 535 korcích rolí, s 7 loukami a jinými grunty, při dvoře chalupy Vávry Lišenského, Jana Hořického, Jana Svobody a pustá chalupa Adámkovská. Polní jejich držba obsahovala 14 korců rolí pustých, 27 k. zoraných, z těch pak 19 k. osetých. Také ves Popovice měla jen chalupníky (Martin Bureš, Jakub Kokrle, Jan Venboha, Kříž Pánek, pustý grunt Sládkovský, domkář Tomáš řezáč). Bylo zde 30 korců rolí pustých, $10\frac{1}{2}$ k. zoraných, na nichž vyseto 8 korců. V Popovicích byl poplužní dvůr s 162 korce rolí a 2 lukami, opodál Karlova Huť zvaná Gdyně, kde byli chalupníci

Jindřich Svoboda, Kristian řezník, Jan Malík a Daniel kovář mimo dvě chalupy, kdež bydleli hutníci. Zde bylo zdivočelých rolí 7 k., zoraných 22 (osetých $14\frac{1}{2}$ korců). V Křížatkách byl toliko osedlý Václav Kalina, který ze svých 30 k. rolí osíval jen 10 k.; pusté byly chalupy Tomšovská, Vendlikovská, Horákovská a Vitkovská. při nich 54 korců zarostlých rolí. Z někdejší vsi Bytova zbýval toliko poplužní dvůr o 302 korcích rolí a dvou lukách. V Koněprusích byli sedláci Mikuláš Zdařil (35 k.), Jiří Macourek (80 k.), Jaroš Jira (30 k.), chalupníci Jan Čížek (25 k.) Matěj Kunc (17 k.), pusté grunty Matějkovský (80 k.), Kloučkovský (60 k.) a Šrámkovský (13 k.). Pustých rolí zde bylo 208 k., zoraných 152 k. (osetých jen $76\frac{1}{2}$ k.). Ve vsi Járově, jejíž jméno Rájov vycházelo ze zvyku, r. 1654 osedlí byli Jan Hnát (55 k. rolí), Jan Konečník (47 k.), Matěj Vypadlý (48 k.), Matěj Červený (39 k.), Jaroš Vondra (56 k.), Ondřej Kurka (30 k.), Jan Krátký (18 k.), Jakub Trnka (16 k.), Matěj Mašek (17 k.). Úhrnem tu bylo 136 korců rolí zdivočelých, 184 k. rolí zoraných, osetých na zimu 60, na jaře 38 korců. Svobodný dům v Járově (Hvizdalka), při němž bylo 42 k. rolí, 4 k. louky a zahrada, náležel k právomoci města Berouna a zahrnut byl v udané držbě Jana Václava Saláta z Kronweissenburka. Dále byli ve vsi Kornu sedláci Jakub Staněk (60 k.), Matěj Žito (40 k.), Šimon Tatar (37 k.), Vít Vitáček (80 k.), Jan Pešek (40 k.), Jan Náměstek (40 k.), Jan Kubaň (90 k.), Václav Bartoš (40 k.), Tomáš Náměstek 25 k.), Jiří Tomáš (70 k.), pusté dvory Sukovský (90 k.) a Srbovský (50 k.). Pustých rolí zde bylo 256 korců, zoraných 486 korců (osetých 131 k.). V Měňanech, pokud náležely ke Královu Dvoru, byli sedláci Jan Koniček (30 k.), Jakub Hlaváč (43 k.), Jakub krejčí (5 k.). Pustých rolí bylo 13, zoraných 65 (osetých $12\frac{1}{2}$ korců). Mimo to byli ve Měňanech 4 poddaní města Berouna, Matěj Černý (50 k.), Šimon Sudík (55 k.), Pavel Staněk (45 k.) a Bartoň Galaš (6 k.); zarostlých rolí bylo 40 k., zoraných 116 korců. Na pusté chalupě v Měňanech vystavěl magistrát berounský ku konci 17. století vinopalnu, která pronajímána byla židům.

Na všem panství královském bylo kromě panských gruntů 1619 korců rolí zdivočelých, $1861\frac{1}{2}$ korce rolí zoraných (osetých na zimu $461\frac{1}{2}$ k., na jaře 285; úhořilo tudíž 1115 korců rolí zoraných).

Mnohem horší byla osídlenost na Nižbursku. V Nové Hutí před válkou bylo 16 chalup dělníků hutních, kteří měli

i malé dílce polí; po válce ale tu bylo jen 7 obydlených chalup a 9 spustlých; příslušelo k nim $14\frac{1}{2}$ k. rolí zoraných a $14\frac{1}{2}$ k. rolí zarostlých. V Stradonicích bylo před válkou 14 chalupníků, po válce jen 7; pustých rolí 126, zoraných 102 k. (osetých 42). Ještě hůře bylo ve Žlukovicích; neboť r. 1654 tu byly jen tři osazené chalupy, a 6 spustlých. Zarostlých rolí bylo 84 k., orných 31 (osetých $2\frac{1}{2}$ k.). Však ti osedlí v Žlukovicích a Stradonicích měli sice potahy, ale místo orby se jim spíše vyplácela vozba rudy a lesního uhlí k železné huti pod Nizburkem.

Na panství křivoklátském bylo také z míry mnoho pustoty, zvláště v části severní rovinaté k Rakovníku, Strašeci a Unhošti. Zcela osazené ale byly vsi v části hornaté a lesnaté; tam obyvatelé nacházeli hojně výživy buď ve službě pauské, v obchodu se dřívím i při hutích. V Otročiněvsi bylo 14 osedlých, skoro veskrz chalupníků (277 korců rolí), v Hudlicích bylo 29 osedlých rolníků (555 k. rolí) a pustý grunt Augustinovský (40 k.); v Broumech bylo 18 osedlých rolníků (263 k. rolí), z nichž 14 byli Němci: Preisler, Roth, Schürer, Knobloch, Pessler, Müller, Tiller, Zorn, Tillenbach, Spat a 4 Pelzové); ve skelní huti broumské bylo 8 chalup německých hutníků (Schürer, Schindler, Brugsch, Spat, Nikl, jiný Brugsch, Tollman a druhý Schürer). Roku 1656 objevuje se nám i huť v Hudlicích s německými hutníky.

Město Beroun od r. 1648 po naše časy.

Od konce války švédské město Beroun dlouho ještě trvalo v stavu bidném; ano pustotiny tu ještě přibývalo od nesprávy chatrných domů, jichž hospodáři, nemajíce v nich bezpečí, stěhovali se do lepších domů jako nájemníci. Ještě r. 1715 bylo v městě jen 10 domů z cihel a kamene stavěných, a sice dům Jana Jiřího Emericha u hořejší brány (č. 1, 2) dům Leopolda Masmüllera koláčníka (č. 35 v rinku), dům Antonína Krause (na rohu v rinku č. 47), radnice špatně krytá, dům Vojtěcha Davida mydláře (v rinku č. 83), dům Jana Šermessera (v rinku č. 84), dům Jana Jiřího Presla (č. 87), dům šlechtičny Častolárky (č. 89), dům Adama Eisla (u korun č. 90), dům Anny Heleny Eislové (č. 92). Domů dole sklenutých a svrchem dřevěných bylo 14, ostatní byly ze dřeva a hlíny, na mnoze zborštělé a vrtkavé, mnohé byly zcela pusté a sloužily za zahrádky neb za smetiště.¹⁾

Z běžných událostí v městě znamenáme k r. 1652 těžký soud řezníka Fridricha Kavky, který v hádce zabil jednoho poddaného karlšteinského; pro ten mord měl býti stat, ale uprosil vrchnost karlšteinskou (Anna Marie z Říčan a Beatrix hraběnka z Porcie sestry), takže mu uložena pokuta 700 zl. na splátky. On pak do r. 1659 zaplatil jen 220 zl. a brzy potom zemřel.²⁾ Dne 2. dubna 1657 zemřel císař Ferdinand III., za něhož farář Jan Nejedlý zpíval u sv. Jakuba requiem. Týž kněz na podzim 1657 odešel za faráře do Zdic; osadníci kostela v Počaplich hned žádali, aby byli přifařeni ke Zdicům, ale arcibiskup jim velel, aby zůstali při Berouně. Po druhé obnovili Počaplští svou žádost r. 1661, kdy z Berouna odešel farář kn. Bartoloměj Osecký a zaujal jeho místo kn. Kašpar Ignác Benedikti, jenž od arcibiskupa kardinála Harracha obdržel pro sebe a své

¹⁾ Zem. archiv, Katastr berounský 1715 (kontratata).

²⁾ Červená kniha smluv 1652—59.

nástupce titul děkana. Ale i tenkrát napochodili Počaplští a musili zůstatvati při duchovní správě berounské do r. 1786.¹⁾ I ve světské správě města staly se změny, když po smrti císařského richtáře Vavřince Řehořovského r. 1652 v úřadě ho následoval Tomáš Cruciger (dům č. 96, u sv. Prokopa zvaný), a po smrti Jiřího Rykharta r. 1657 stal se primatorem Nikodem Modla řezník a polař (č. 77). Týž po svém obratu na víru katolickou r. 1652 raději se psával Modelius.

V letech 1661--62 navštíveno bylo město palčivou zimnicí u herskou, velmi nakažlivou, která mnoho životů zmařila; trati se nám od toho času z městských knih konšelé Václav Rohn koželuh a Pavel Každý sladovnik, radní syndikus Jan Vojtěch Ostrovid a bývalý primator Jan Václav Salát z Kronweissenburka.

Vlastní barnabité, jinak paulini zvaní, bydlíce od r. 1627 při kostele sv. Benedikta na Hradčanech pražských, hleděli své peníze umístiti zakupováním vhodných pozemků, aby z nich jim vycházely potraviny. K tomu cíli si vyhledli krajinu berounskou; převor jejich don Claudio Caccianiga dne 9. června 1663 koupil od obce berounské za 400 zl. dvůr v Járově o 42 korcích rolí, 4 k. louky s zahradou. Od Jana Vilima Presla koupil týž převor r. 1664 dvůr Záptačí s rolemi, lukami a lesy za 1200 zl., k tomu od obce městské za 75 zl. porostlinu na příhoně. 1666 od Vavřince ml. Řehořovského 20 korců rolí a pustý rybník za 150 zl., od jiných měšťanů louku v pánvi pod Plešivcem za 30 zl., pět kusů rolí za 206 zl., tři louky za 263 zl. Za to dvůr v Járově i s přikoupenou rolí na Morákově (8 korců za 45 zl.) pustili Janu Vilimu Preslovi.²⁾ Barnabité ten dvůr Záptačí nově vystavěli, odkudž nazýván byl Bílý dvůr anebo jen Pták. Jeden páter barnabita s fraterem tu bydlel při dvoře jako provisor, a šafář, ovčák i pacholci toho dvora nazýváni byli v Berouně barnabity. Když r. 1670 v Berouně k smrti stonal děkan Benedikt, vedl za něho duchovní správu páter Konstantin barnabita, až po smrti děkanové († 4. února 1671) zanjel jeho místo 17. října 1671 nový děkan Jan Frant. Marci, prve farář na Sv. Polí u Dobříše.³⁾ Barnabité pak již r. 1678 prodali to hospodářství v Záptačí za 2500 zl. opatu a konventu kláštera sv. Ivana.⁴⁾

¹⁾ Zemský archiv. Listiny berounské.

²⁾ Pozemková kniha 3, k r. 1663--66.

³⁾ Matrika křestní č. 1, Seydl Pamětní kniha děkanská.

⁴⁾ Pozemková kniha červeno-zelená, kdež ten trh o Záptačí zapsán jest k r. 1755, ježto došel císařského schválení teprv 13. Jul. 1754.

Císař Leopold I. (1657—1705) vedl těžké války s Turky, Francouzi a s odpořilými Uhry, a tudíž doléhalo na jeho země nemalé břímě daní. Nad to bylo v Čechách zle od zemských škůdců, kteří loupili po silnicích a cestách i drancovali panské dvory a zámky, kořist odnášejíce do ukrytů lesních. Obecně těm zlodějům říkali Petrovští nebo Petráci, a lesnatý kraj Podbrdský měl mnoho s nimi potíží; proto se uložil zde roku 1667 dragounský pluk, a v Berouně se ho ubytovala setnina hraběte z Lamberka. Ti dragouni harcovali po kraji, stíhajíce loupežníky; v květnu 1668 lapili na Hořovsku Matěje Skřivánka, petráka na čele cejchovaného, který nějaký čas vězněn byl v Berouně v dolejší bráně o chlebě a vodě, až dodán byl do Prahy. Tehdáž stíhán byl nebezpečný petrák „Honza krejčí“, který z pražské vazby utekl. Také jeden berounský synek, Václav Štachl jinak Plechař, dal se mezi Petrovské, 1678 byl jat a kolem lámán. Pozůstalost jeho, zbořený domek na kozím rinku (č. 18 u hradeb) zabavil magistrát a prodal za 12 zl. Tomáši Borovičkovi hrnčíři.¹⁾ Vdova Borovičková pak r. 1685 ten domek odkázala k záduší svatého Jakuba.

Zemská vláda tehdy posílala po krajích ostré mandaty o zachovávání katolických svátků. Ostře nařizeno bylo 4. června 1669 svěcení svátku Navštívení Panny Marie pod pokutou a vězením. Mandat z 12. srpna 1669 oznamoval vůli císařskou, aby všeliké od církve odmrštěné bludy a sekty byly zahlazeny, kacíři aby nebyli trpěni ani postranné jejich schůze.²⁾ Však Berounští byli dobře katoličtí a od roku 1661 putovali co rok na Svatou Horu u Příbramě. Z každého domu šel alespoň jeden obyvatel na tu pouť; dozorce k tomu byl vždy jeden z desíti hospodářů jako desátník od magistrátu jmenovaný. Průvod poutní vedl děkan, a za to dostával od obce darem 6 zl.³⁾ R. 1669 rozeslán byl po krajích rejstřík polských židů, kteří mezi pražské židy se vloudili a na jejich škodu po krajích handle vedli. Ti měli všude býti puzeni. Obnoven byl i mandát o stíhání pobudů a zahálečů, o správě cest a mostů. o mýcení lesů podle silnic, aby pocestní mohli se proti zbojníkům lépe opatřití.⁴⁾

1) Různé listiny v archivě městském, Pozemková kniha k r. 1678.

2) Různé listiny v archivu městském.

3) Seydl Pamětní kniha.

4) Různé listiny v arch. měst.

4) Tamtéž.

V oněch časech byly v městě Beronně finanční nesnáze. Stálé vojsko, které císař vždy měl pohotově, stálo velké náklady, jež rozvrženy byly na země a kraje. R. 1668 připadlo na Podbrdsko 720 zl. měsíčně, na město Beroun 31 $\frac{1}{4}$ zl. Mimo to platilo město za rok 22 zl. na krajské hejtmany, 35 zl. zemské daně, 23 zl. na stavbu hradeb pražských, 116 zl. 40 kr. komorního platu. Těžkou daní byl nápojný ták, jehož r. 1668 zapláceno bylo ze svařených 2448 věder piva 612 zl., z 304 pinet páleného 21 zl. Živnostníkům uložena daň 1 zl. za rok z každého tovaryše. Těmi daněmi ucházelo z města mnoho peněz, a byl tu nedostatek hotovosti, takže v létech 1676—84 magistrát, maje hlavní důchod z obecního dvora a z obecních várek piva, vyplácel služné a mzdu svých zřízenců obilím a pivem dle běžné ceny.

Jaro r. 1670 přineslo povodeň. Ledy porouchaly obecní mlýn, strhaly jez i most mezi mlýny. Na místě velkého mostu byl tehdy prám, který pronajímán byl od obce přivozníkům za ročních 60 zl.; mnoho pozemků tehdy se zbahnilo tak, že se nedaly užiti.

Nevlídný jest obsah protokolů radních z let 1676—84. Počíná se listinou nové rady městské, kterou sadil podkomoří toliko písemným posláním. Do schudlých měst tehdy pan podkomoří již nevyjížděl na obnovu rady. Byl r. 1676 jmenován císařským richtářem Jan Vilím Presl, primatorem Jan Augustin Horčický z Tepence, konšely Jan Svojanovský, Jan Kovářík krejčí, Pavel Rudolf řezník, Ondřej Severin Leinhanz z Břevnova, bývalý syndik, Jindřich Machonis řezník, Vavřínec Řehořovský sladovník, Jan Junker švec, Pavel Každý mydlář, Jan Tanner jirchář, Matiaš Salát polař, Ludvík Treksler hrnčíř. Staršími z obce byli Václav Fus krejčí, Jan Sýkora pekař, Tomáš Borovička hrnčíř, Henrich Procházka perníkář, Václav Cruciger sladovník a polař. Jan Jíšik sládek. Městským richtářem byl Matiaš Machonis řezník, radním syndikem Jan Přenášel. Ta městská rada stále se potýkala s finančními nesnázemi. V kontribucích byly stále nedoplatky. Držitelé pozemků, jež před 100—200 lety zadány byly od fary a kostela pod zákup a dědičný úrok, od války švédské nic z nich neplatili, předstírajíce nemožnost. Konsistoř k tomu dlouho mlčela, až roku 1678 arcibiskup Jan Fridrich z Valdšteina naléhal na lepší pořádek. Všecky resty do r. 1675 měšťanům odpustil, ale resty z 1675—78 měly býti hned splaceny, a další úroky měly býti správně odváděny. Arcibiskup naléhal též na obnovu špitála, maje toho správu, že ten dům chudých měl

† Jan Řehořovský,
zvolen starostou města 17. ledna r. 1895 a zemřel
krátce po volbě.

zjištěné platy a ospy na domích a dvořích v obvodu města. Než magistrát tvrdil, že v těch železných časích nelze ony staré dýchody špitální vymáhati, a tak zůstávala ta věc na dlouhé lavici.

R. 1677 vyjednával magistrát s pražským stavitelem Vavřincem Kapounem o stavbu nové zvonice při děkanském chrámě; ale i ta věc šla na dlouhé lokte; mezi tím navštíveno bylo město hroznou metlou Boží. V srpnu 1679 vypukl ve Vídni hlízový mor, z Uher zavlečený. Císař Leopold s dvorem svým vystěhoval se z Vídně a 13. září usadil se v Praze. Než i zde mřeli lidé od hlízy a do zimy r. 1680 tu pomřelo 7000, dle jiného udání 22.000 lidí.¹⁾ V Berouně udal se první záhadný případ úmrtí 11. prosince 1679; zemřel tu náhle zámečník s ženou a třemi synáčky. Potom tu nebylo pohřbu do 20. ledna; bylo zde tehdy sotva 750 obyvatel. Na jaře r. 1680 zmiraly děti od neštovic, potom i lidé starší, prý od palčivé nemoci uherské, až 30. května zemřel mládenec, který nákazu morovou přinesl z Prahy. a brzy i sestra jeho. V Praze neznali léku proti tomu moru, leda že nemocné vynášeli za město do zřízených lazaretů, zabijeli psy a kočky, a žumpy zasypávali vápnem a hlinou. V Berouně nebylo řádného medika, a nemocným radil toliko felčar Augustin Steigert. I zde zřídili někde za městem prozatímní nemocnici či lazaret (zvoník do matriky psal „nazareth“). Do 20. června bylo denně po jednom úmrtí od pryskejřů a petečí, pak zmiraly denně 3 až 4 osoby, od 18. července 3--11, v srpnu vůbec zemřelo 160 lidí (8. srpna 13), do 20. září 29, a potom nákaza ustala.

Vůbec zemřelo r. 1680 v Berouně 341 osob, 45% všeho obyvatelstva. Pohřbů slavnějších bylo tak mnoho, že od častého vyzvánění hran puknul zvon při děkanském kostele. Zemřeli tehdy cis. richtář Jan Vilim Presl 53letý (v č. 87), konšelé Ondřej Severin Leinhanz 50letý (č. 26), Jan Tanner, Ludvík Treksler (č. 66), Václav Fus (č. 41), z měšťanstva pak Alžběta Horčická z Tepence (č. 94), Jan Bořha mlynář, Jaroš Houška z Rybář, Anna Doubková, Jindřich Cruciger, Kateřina Leksová, Mathes Fišer a žena jeho, Šebestian David, Jakub Mai, Martin Kopecký, Tomáš Borovička, paní Dorota Crucigerka, Jan Svojanovský, Šimon Beznoska, Eliáš Kugelmann a mnozí jiní. Děkan Jan František Marci zůstal bez úhony, ale zemřeli jeho dva schovanci, synové po bratru, Josiáš 23letý a Samuel 15letý.²⁾ Dne 4. srpna

¹⁾ Rezek Sborník historický I. 409—412. Rieggers Materialien III. 205.

²⁾ Matrika úmrtí k r. 1679—80.

šly na služby Boží dvě staré panny, Zuzanna Pisecká 63letá a Alžběta Konvičková 60letá; potkavše se na náměstí, postýskaly sobě a rozloučily se polibkem. Za chvíli Konvičková skácela se k zemi a zachvácená morem, umřela téhož dne. Šestý den po tom zemřela i Pisecká, odkávši kostelu své pole pod 8 strychů.⁴⁾ V čase tom truchlivém nejevil se v městě vždy pobožný duch. V obecní hospodě na rinku lidé přes náležitost pili, s křikem se hádali a prali; na ulici bývaly rvačky. Sousedé i sousedky upadli ve vyšetřování soudní, že si přivlastňovali svršky po zemřelých, ač jim nebylo kšaftováno. Jeden byl zle kárán, že matku svou týrá, a peníze, které otec k záduší odkázal, sobě přivlastnil, aby měl nač píti.⁵⁾

Následujícího r. 1681 vloupali se Petrovští do děkanského kostela a odnesli odtud ciborium a kalichy. Na pořizení nových nádob kostelních prodali konšelé za 120 zl. pole, od Zuzanny Pisecké k záduší odkázané, a ze zbytku postavili na onom místě, kde Pisecká a Konvičková se loučily, na náměstí Boží muka, okrouhlý sloup na čtverhranném podstavci s čtverhrannou hlavicí a štitky. Na stranách hlavice vymalovány obrazy svatých, Rocha, Sebestiána, Floriana a Rozalie. Okolo sloupu dána dřevěná ohrádka olejem napuštěná. U toho sloupu konali obyvatelé berounští večerní pobožnost na každý den. Po r. 1729 konána tu pobožnost u nové sochy sv. Jana Nepomuckého na náměstí, a Boží muka po čase přenesena byla na místo před novým špitálem u hřbitova, aby tam špitálníci se modlili. Nyní ten sloup stojí na prostranství před hlavním vchodem do děkanského kostela uprostřed stromů a křoví.⁶⁾

Po žních r. 1682 vyhořel obecní dvůr na Závodí s ovčínem a se vši úrodou, čímž padla na město velká bída finanční. Císař Leopold majestátem ze dne 14. listopadu 1681 udělil městu Berounu nový trh výroční o sv. Martině; za to měli konšelé dáti 100 tolarů kancelářské taxy. Ale trvalo to přes rok, než majestát byl jim doručen; složili na taksu zatím 50 zl., jež si vydlužili u primatora, o zbytek taksy dali se upomínati ještě roku 1684. Obecní dvůr zatím nuzně byl obnoven do zimy roku 1682, a na jeho přikrytí uložena 19 měšťanům daň 390 otepí slámy. Tehdy měla obec také něco potíží s novými dluhy svými; dlužna byla od minulých let 350 zl. radnímu Vavřinci Řehořovskému,

⁴⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

⁵⁾ Radní protokol v arch. měst. ve škole.

⁶⁾ Seydl Pamětní kn. děk.

Anně Zvojnovské 100 zl., Janu Šleichertovi v Žebráce 234 zl.; ty dluhy měly býti ve lhůtách spláceny, ale z nedostatku peněz nebyl pořádek v tom zachováván, a věřitelové byli netrpěliví. Bydlel tehdy v městě jako nájemník pan Ondřej Duval, vysloužilý rytmistr císařský, s chotí Benignou, roz. Brandlínskou ze Štěkře. Ten půjčil před léty do obecního měšce 178 zl., a místo úroku dali mu konšelé v užívání ostrov ve Mži a 4 korce rolí k průhonu. Umřel zde na podzim r. 1683, a vdova pak s úsilím se hlásila o zaplacení dluhu. R. 1682 doléhala na obec i královská komora, chtějíc zaplacení kontribuce od několika let zadrželá, a v červnu 1682 posláno sem bylo na exekuci něco vojáků pod hejtmanem hrabětem Daunem, kterýž uhostil se v domě u Preslů (č. 87) a v domě u korun zřídil byty pro ordonance, vše na velké útraty města. Na zaplacení kontribuce nařídili konšelé na každý měsíc obecní várku piva, k níž měšťané dle repartice měli sypati ječmen. A nebyla ta kontribuce zaplácena ani za rok; neboť vojenská exekuce tu vězela ještě v červnu roku 1683 za nářku a bédování měšťanů.¹⁾

K tomu všemu uvalena nová kontribuce válečná, a sice stý díl ze všeho jmění obce i sousedů dle šacunku. Mělo to vycházeti na vojenský lid v Uhřích, kdež právě hrozila nová turecká válka. Již 21. září 1682 nařizovali krajští hejtmané, aby prach střelný, sanytr a olovo, což toho v městě jest po ruce, odvezeny byly do Prahy. Dne 5. listopadu 1683 vymáhali páni krajští rychlé placení nové daně vojenské, veleli řádné svěcení svátků zanecháním práce kovářské, polní, luční a lesní; oznámili, že v zemi obcházejí lotrovští paličové od úhlavních nepřátel vyslaní, na ty aby byl dobrý pozor; rychtář má prohlížeti krby a komíny a napomínati hospodáře i čeledě k opatrnosti. Dále přišel rozkaz, aby silnice, které prý již hrubě zarostly, byly vysekány a čistěny. Listem ze dne 8. prosince 1682 oznamují krajští hejtmané, kterak císař pán v tom nebezpečnosti království uherského a celého křesťanstva tomu úhlavnímu nepříteli a „psu tureckýmu se nyní vztekajícimu“ odpor míni činiti a poddaných se zastati, a tedy aby obyvatelé království českého ze všech statků, klenotů, nábytků a zásob obilí platili stý peníz na pomoc a retuňk. Pod ztrátou hrdla se zakazují všeliké rvačky a výtržnosti, a ježto prý v čas adventní v domích šenkovních se trpí muziky, hry, ožralství oplzlosti a pranice: to ať trestáno jest šatlavou.

¹⁾ Radní protokol v arch. měst. ve škole k r. 1676—84.

Jak odvedli Berounští ten stý peníz daně, když měli ještě exekuci pro staré zadřžalé berně, neumíme pověditi; ale r. 1683 čekala na ně nová těžká břemena. V lednu 1683 položila se do Berouna setnina dragounů Kufšteinských, a o hromnicích odešla do Loketska. Při nové repartici berní vojenských měli platiti Berounští na každý měsíc 38 zl.; nařizeno chystání bytů pro vojáky, kteří tudy budou procházeti do Rakous a Uher, a stíhání paličských cikánů. V dubnu 1683 ohlášen průchod pluku knížete Lauenburského a pluku Kaiseršteinského. Dne 4. června ohlášen příchod kurfirsta bavorského, který z Mnichova ubírá se do Prahy a žádati bude fedrunku noclehem, potravou, vínem a pivem za hotové peníze. V červnu 1683 uložena zemi české nová daň 100.000 strychů obilí pro marširující lid německý.¹⁾ Ti, kteří v Berouně měli handl tabáční, platili z toho od roku 1680 úhrnem 1 $\frac{1}{2}$ zl. daně. Nyní pátrala královská komora, zdali tu není nějakého velkého skladu tabáku, tak aby ta daň mohla býti zvýšena. Ale konšelé odpověděli, že takového skladu zde není, ježto zde málo tabáku se spotřebuje, a ten se kupuje již vyplacený ze skladu pražského.²⁾ Dne 11. srpna 1683 uvalena byla na záduši berounské daň 50 tolarů, a není-li těch peněz pohotově, tedy aby zastaveny byly klenoty kostelní, vyjmajíc kalichy a patény; podle čehož děkan Marci poslušně se zachoval.³⁾

Zatím válka turecká hrozivě se tvářila. Velký vezír Kara Mustafa s nescísnými zástupy tureckými, k nimž se přidaly velké jízdné houfy odpořilých Uhrů, vytiskl císařské vojsko, jemuž velel kníže Karel Lotrinský, do Rakous Horních a jal se 13. července r. 1683 dobývati města Vídně prudkou palbou z hrubých děl. Císař jsa na kraji záhuby, uchýlil se do Lince a odtud do Prahy. Však také již z mnohých krajů německé říše přicházela pomoc. Dne 16. srpna kázali krajští hejtmané, poněvadž město Vídeň od nepřítele Turka snáší velké nátisky ve dne v noci a zalostivě vyhledává rychlé pomoci: tudíž aby vojsko ku pomoci marširující tam dříve k místu přišlo. a pěši lid aby neunavený na bojiště se dostal, mají se vojákům propůjčiti vozy čtyřspřežné. Brzy potom přibyl od Slaného do Berouna silný sbor válečný kurfirsta saského a nalezl tu 107 vozů čtyřspřežných z Podbrdská, v čemž bylo 5 vozů z Berouna, a tak ten saský lid rychle se dostal do Příbramě, a odtud na jiných vozích do Písku, Budějovic a k Linci.

¹⁾ Archiv městský, různá posláná z r. 1682—83.

²⁾ Radní protokol 1676—84.

³⁾ Seydl Pam. kn. děkanská.

Berounští pak žádali z každého vozu 15 kr. za míli cesty, a vznikly z příčiny těch „foršpanů“ prudké rúznice v samé městské radě a urputný soud mezi primatorem Adamem Eislem a radním Matiašem Machonisem. Tehdáž nařízeno bylo též stíhání pobudů a tuláků¹⁾. Posléze dne 12. září 1683 sveden byl u Vidně památný boj, v němž král polský Jan Soběský a kníže Karel Lotrinský porazili Turky na hlavu a zahnali na útěk až k Ostřihomu, a potom následovaly další porážky Turků až do jejich z Uher vypuzení.

Z jiných událostí, jež v Berouně se zběhly 1682—84, byl velký úpadek císařského richtáře Jana Augustina Horčického z Tepence; r. 1652 jako mladý úředník na panství královovském stal se měšťanem berounským, kdež pojal za choť pannu Alžbětu, dceru někdy primatora Bartoloměje Mítise, a s ní ujal se domu (č. 94) blíž hořejší brány a některých pozemků. R. 1656 byl sichtmistrem královských hutí v Strašici, a příkupoval ke své držbě v Berouně mnoho rolí a jiných pozemků.

Po letech zanechal služby své na Zbirožsku a usadil se v Berouně, kdež v letech 1674—80 byl primatorem a potom císařským richtářem. Ale r. 1683 stalo se mu, jako před lety Janu Václavu Salátovi. Uvalena byla naň exekuce pro schodek 1292 zl. do královské komory, tak jak to vzešlo za jeho úřadování ve Strašici; jmění jeho sice nebylo konfiskováno, ježto by tehdy za to málo se ztržilo. Ale musil dluh spláceti ve výročních lhůtách, a když 71letý r. 1697 zemřel, platila ty lhůty jeho vdova, Ludmila Rozina. Od 24. září r. 1683 zasedali v městské radě Pavel Rudolf císařský richtář, Adam Eisl primator, Vavřinec Řehořovský, Jan Junker švec, Pavel Každých mydlář, Matiaš Salát z Kronweissenburka, Matiaš Machonis řezník, Henrich Procházka perníkář, Pavel Sýkora pekař, Václav Cruciger, Jan Špindler, Krištof Kotršal a Daniel Každých. Za obecní starší byli Zachariáš Albin, Tomáš Fus, Jan Sýkora, Jan Jinšík sládek, Václav Zuna hrnčíř, Mates Beha sedlář. Městským richtářem byl Václav Holeček a čtvrtními hejtmany Mikuláš Červenka, Daniel Rudolf, Jan Trouba řezník a Sebastian Mayer mydlář. Radním písařem od r. 1680 byl Martin Freiberk (Freibor). Patrně jest z toho seznamu, že pan Horčický zůstával všeho působení na veřejnosti zbaven.²⁾

¹⁾ Archiv městský ve škole, poslání písemná r. 1683, radní protokoll k r. 1683 1/2.

²⁾ Radní protokoll 1682—83.

Zatím byla provedena nová stavba na ozdobu chrámu a všeho města Berouna. Již výše jsme uvedli, že konšelé r. 1677 předsevzali zbudování nové kamenné zvonice při městském chrámě sv. Jakuba, a tu práci ze svěřili staviteli Vavřinci Kapounovi z Prahy. Do r. 1680 byla na tom díle zednická práce hotova, ale za velkého moru byla další stavba přetržena. Konšelé pak, nemajíce kde vzít peníze na její dokonání, vyprosili na císaři Leopoldovi díl pivního tácu na leta 1682—83, a sice 3 zl. z každé várky. To vyneslo 793 zl., a město k tomu dalo dříví ze svých lesů. Tak byla stavba věže r. 1683 dokonána, k čemuž bylo mimo jiná dřeva spotřebováno 24 fošen velkých, 8 malých, 300 prken falcovních, 120 prken tenkých, 5000 šindelů, 7000 hřebů šindelních, 960 podlažních, 180 nárožních. Zároveň byl nákladem 300 zl. přelit velký zvon r. 1680 puklý, a vytažen na zvonovou hranici. Na to vypůjčili si konšelé 120 zl. u pana Vilíma Nikodema Presla a dali mu za to v zástavu roli pod 8 korců, kterou r. 1680 měšťan Mathes Mayer k záduší byl odkázal.¹⁾

R. 1685 děkan Jan František Marci, znaviv se těžkou prací duchovní v Berouně, v níž neměl nižádného pomocníka, leda o velkonocích některého pátera františkána z kláštera hájeckého, o sv. Jiří opustil své místo a přijal snadnější faru ve vsi Ořechu. Konšelé jsouce mu dlužni 344 zl. a 5 sudů piva nedodaného deputátu, slíbili mu platiti ve lhůtách. Kněz Marci zemřel r. 1687, a 250 zl., které ještě měl za městem Berounem, odkázal záduší ořešskému, a to měli konšelé spláceti v ročních lhůtách po 10 zl. Však ještě r. 1726 nebylo splaceno.

Císař Leopold I. maje válku s Turky od r. 1683, musil od r. 1689 válčiti též s francouzským králem po 8 let. Válečné berně tížily měšťany, a chudé lidi tísnila obecná drahota. Nad to řádili r. 1689 paliči v Čechách, vyslaní od krále francouzského. Bylo jich 30, vesměs vojáků někdy císařských a z francouzského zajetí propuštěných, kteří za mzdu mrzkou vypalovali v císařských zemích města i vesnice. Jeden z nejhorších byl Vavřinec Procházka, rodilý z Volduch u Rokycan, který způsobiv požáry v Praze, zašel do Berouna, ale tu neuškodiv, bral se ke Zdicům a Příbrami, až padl do rukou spravedlnosti.²⁾

V městské knize pozemkové nalézáme nejeden ohlas nouze a bíd, která tehdy u chudších měšťanů, zvláště u vdov pano-

¹⁾ Radní protokoll 1682—83, pak Seydl P'am. kn. děkan.

²⁾ Beckovský III. 2 p. 561.

vala. Hlavní podstata městské živnosti mimo orbu a řemesla byly várky piva; než samo obecní hospodářství vymáhalo příliš časté várky na deputáty a hlavně na placení kontribucí, a na měšťana připadla várka sotva jednou za dvě leta, a tu mnohý, který nestačil k nákladu sypání, chmele a mzdy, své várky ani nemohl užiti. V tom životě plném bídy a psoty nejedna měščka prodala svůj domek, aby nezemřela hladem. Již r. 1683 stará Dorota Červenková pustila svůj dům v náměstí (u růže) svému strýci Mikuláši Červenkovi a vymínila si toliko byt a stravu do smrti. Bolestně zní zápis z r. 1698: „Já Mařena vdova po Jindřichu Procházkovi (pernikáři) věkem sešlá, na zdraví nedostatečná, již hůl žebráckou v ruce mající, pozorujíc v té největší mizerii vedení života mého, nemajíc prostředků k vyživení svému, těžce hladem krepírovati musím, aniž od synů neb dcery, jsouce lidé podobně ochuzelí, jakouž pomoc očekávati mohu; při tom pozorujíc, že dům můj při hořejší bráně tak řečený Šlosarovský (č. 29) čím dál tím větší ruinu bere, pro ujiti další téhož domu zkázy, a do mé smrti vyživení, bych ve starosti a nemoci dokonale nekrepírovala hladem, prodávám ten dům za 100 zl. dobré a berné mince paní Dorotě vdově Každých, rozené Řehořovské.“ Podobně i Dorota Machulková, „vdova sirá, ve své starobě, v ta strastná, drahotou obklíčená leta, nemajíc nač vnuky své živiti, šatiti a v literním umění cvičiti a z čeho kontribuci platiti“, prodala synu svému Václavovi mlynáři 5 korců pole na Damilu za 50 zl., Kristině Humlové 3 korce role za 45 zl., a roli pod 3 korce pronajala za čtvrtý mandel z každé obrody. R. 1700 prodala Judita vdova Střechová svůj dům u hořejší brány (č. 27) Sebastianu Mayerovi mydláři za 200 zl., ale vymínila si, aby Mayer po 5 let za ní do Prahy posílal do roka po korci bílé a rezné mouky a tlustých krup, po věrteli drobných krup a hrachu a 30 žejdlíků převařeného másla. A takových trhů nacházíme v pozemkové knize nemálo. V katastru městském z r. 1713 shledáváme měšťany a měščky, kteří majíce domky, živili se žebrotou, jiní pro chatrnost řemesel byli málo lepší pravých žebráků. Řezník Pavel Štemberk 1715 vystěhoval se do vsi Tetína, pekař Jan Lintner, že do roka sotva dva strychy mouky zdělal, usadil se ve vsi Černíně. Tři němečtí soukenníci, kteří asi od r. 1710 bydleli tu v nájmu, po šesti letech vrátili se do svého domova v Jablonném. R. 1713 bylo v celé obci jen 108 osedlých souseďů, a 22 stran nájemnických, které (nepočítajíc tři, kteří spolu měli v nájmu živnost hostinskou) platily úhrnem 105 zlatých nájemného do roka, takže průměrný nájem

z bytu obnášel do roka $5\frac{1}{2}$ zl. (od $\frac{3}{4}$ zl. do 20 zl.)¹⁾ Kdo mohl, nechal nevděčného řemesla a chytal se polaření; chudší najímali pozemky zádušní, majíce platiti výročního pachtu z korce půl zlatého. Ale v skutku málo co z toho platili, takže zádušní měšec vykazoval r. 1689 hojnost nedoplatků již od r. 1675. Ten nepořádek byl toho příčinou, že děkan Tomáš Leopold Karmensa, Polák z Glogůvku ve Slezích, r. 1689 přes odpor městské rady ujal se všech zádušních rolí, které zatím z některých odkazů vzrostly na $55\frac{1}{2}$ korců mimo 5 korců role porostlé chrástím; vzal je do vlastní správy, jsa dobře znalý hospodář. a platil z nich nájem do záduší, ježto starý děkanský dvůr v hlininkách od války švédské byl v troskách a rumech, vystavěl v městě při domě děkanském novou stodolu a sýpku. Tu z radnice ozývaly se trpké řeči proti děkanu, k nimž on s kazatelnou ostře se ozýval; potom konšelé žalovali naň od r. 1690 u konsistoře, že nemá pořádku v službách Božích, málo že káže a katechisuje, nešporů nekoná ni v pátek ni ve svátek, mnoho že chodí do filiálek vesnických, a štolových poplatků nemírně prý žádá.²⁾ Ale s těmi žalobami nepochodili.

V listopadu r. 1692 zběhla se v Berouně věc neobyčejná. Do domu primatora Václava Rohna koželuha v české ulici (č. 60) přišel návštěvou kněz Martin Nový, kaplan karlísteinský a zůstal tu přes noc. Večer tu vzniklo v jedné společnosti hospodské proti němu jakés křivé podezření; i zdvihl se městský richtář, starý Zachariáš Albin, s jedním obecním starším, s nimi radní syndikus Jan Jiří Kumpa a dopustili se „pychu a kvaltu“, na dům primatorův šturmuje, a vniknuvše tam, kněze Nového uprali. Primas Rohn žaloval u městského práva, a vinníci poseděli 14 dní v arestě v dolejší věži. Mimo to šla žaloba k arcibiskupovi Janu Fridrichovi z Valdšteina, který všecky tři stížil církevní klatbou. Teprv po své pokorné prosbě k arcibiskupovi byli klatby zproštěni, ale musili dne 15. března 1693 o květné neděli na prahu kostela sv. Jakuba na kolenou slíbiti děkanu Karmensovi, že kněžstvo budou v náležitě uctivosti míti, nic zlostranného proti kněžím že nebudou mluvit ani jednati. Pak byli slavně uvedeni do kostela.³⁾

Císař Leopold I., skončiv válku s Francií r. 1697 a dlouhou válku s Turky r. 1699, nepožíval dlouho míru. R. 1700 umřel

¹⁾ Pozemková kniha č. 3 k r. 1698—1699. Zem. archiv, Kataster berounský 1713, 1715, 1727.

²⁾ Seydl Pam. kn. děk.

³⁾ Seydl Pamětní kn. děkanská.

španělský král Karel II. ze starší linie Habsburské, a následujícího roku 1701 vypukla válka o veliké dědictví španělské mezi císařem Leopoldem a francouzským králem Ludvikem XIV. A ta válka byla všem zemím císařským, zvláště zemi české nejvýš obtížná pro zvýšené kontribuce válečné, pro dodávání a vyzbrojování branců a přípreží, ubytování vojáků; řemesla a obchody vážnuly, a chudoba se zmáhala. Velké obavy byly v Čechách roku 1704, když táhlo 60.000 Francouzů od Rýna k východu, spojili se s vojskem kurfirsta bavorského, nepřítele císařova, a chystali se ke v pádu do Rakous a do Čech. Tehdy nařízeny byly obecné pobožnosti na odvrácení strachu nepřátelského. V berounském kostele sv. Jakuba byla velebná svátost ve dne v noci vystavena k počtě od pobožných měšťanů, kteří tu na modlitbách, střídajice se, trvali. Povězný služebník nevytruboval již s věže, kolik jest hodin, maje rozkaz, v případě troubiti jen na poplach.⁴⁾

Proto bylo veliké plesání a radování, když brzo po svátku nanebevzetí Panny Marie roznesla se zpráva o velikém vítězství u Höchstädtu nad Dunajem, kterého dne 13. srpna 1704 dosáhl císařský vůdce, kníže Eugen Savojský, na spolek s vojskem anglickým a hollandským; vojsko francouzské tu bylo dílem postříleno neb pobito, dílem zjímáno nebo rozprášeno. Dne 5. května 1705 zemřel ve Vídni císař Leopold I., za něhož v Berouně konány byly smutečné služby Boží. Následoval po něm na trůnu starší syn císař Josef I.

Od podzimku 1705, kdy podkomoří Václav Obytecký z Obytec písemným posláním obnovil radu v Berouně, byli v čele města císařský richtář Adam Jiří Eisl z Merlinku v novém domě u tří korun (56letý), primator Sebastian Mayer mydlář u hořejší brány č. 26, Matiaš Salát polař (č. 88 v náměstí), Matiaš Machonis řezník (č. 81), Václav Holeček řezník (č. 117 v něm. ulici), Pavel Laur pekař (č. 39 v náměstí), Jan Špindler řezník (č. 7 za kostelem), Jiří Kumpa Lovosický, zároveň radní syndikus (č. 64 blíž radnice), Martin Freibor (č. 84), Tomáš Fus hrnčíř (č. 41 v rinku), Tobiáš Řehořovský mydlář (č. 46 v rinku), Václav Hledík pekař (č. 125 u něm. fortny) a Samuel Eisl polař (č. 60 v ul. české). Hlavní starostí těchto otců města byla stránka finanční; měli sháněti běžnou kontribuci válečnou a staré nedoplatky berní, které od r. 1695 vzrostly na 947 zl. 30 kr. Když pro ten nepořádek dne

⁴⁾ Seydl Pam. kn. děkan. na str. 205.

18. února 1706 dostali vojáka na exekuci, který stál co den 30 kr. nákladu, sháněli se po starých registrech berničných a přiložených kvitancích, povolali berníky z r. 1695, aby o tom zprávu dali, a ti hájili se tvrzením, že registra, co jich měli, řádně odvedli, kvitancí od tehdejšího primatora neobdrželi. Jeden z nich, Tomáš Fus, rázně se ozval, že nižádných register více najítí mu nelze a za sebou jich nezdržuje, aniž nějakým partykárem býti žádá. Dne 23. března exekutor odešel, a konšelům nezbývalo, než mimořádným způsobem shledávati peníze na kontribuci nedoplačenou i novou.¹⁾ Když nalezl se kupec, prodali pustá místa v městě.

Zpráva o vítězství, kterého kníže Eugen Savojský 7. září 1706 nad Francouzi dosáhl u Turina ve Vlaších, radostně byla slavena v Berouně o neděli Svatohavelské v chrámě a svačinou na radnici na obecní útraty, k níž zván byl i děkan. Ke dni 31. července 1707 sezváni byli měšťané všichni, aby přišli na zádušní služby Boží a na ofěru za † podkomořího Václava Obyteckého. Mnozí nepřišli, snad že se báli ofěry, a za to byli potrestáni arrestem; ti pak, kteří odcházejíce z kostela, pánů radních nepozdravili poklonou, povolání na rathouz k dítce. Kyselost, kterou konšelé pojali proti děkanovi Karmensovi, že se ujal zádušních pozemků, na novo propukla r. 1707. Od času války švédské bylo za neustálých nesnází finančních již v obyčeji, že městská správa, nemajíc pořádku v placení kontribuce zemépanské, nepořádně platila děkanský deputát a v tom vězela na samých restech. I děkan Karmensa trpěl tím nepořádkem, ale pokud stačilo, srážel si to na nájemném ze zádušních gruntů. Tím ale ubývalo prostředků na řádné i mimořádné potřeby kostelní. Tím přibývalo městské radě starostí a jak byl proto děkan na jazycích valchován a s ním i radní Tomáš Fus, který co účetní záduší byl na straně děkanově, toho příklad vidíme v sezení městské rady 4. října 1707. kdy za jednání o věcech zádušních vyjádřil se primator Sebastian Mayer, že by pan děkan a pan Fus zasloužili, aby na Vyšehradě bičikem mrskáni byli. Z toho rozhněval se Fus, ohlásil, že toho nesmlčí, a odešel ze sezení. Následovala nyní žaloba děkanova k arcibiskupovi, týž tu žalobu dal na zemskou vládu, a Mayer složen byl z úřadu primasa a vyloučen z městské rady. Na jeho místo sazen byl Samuel Eisl. Také pan Adam Jirí Eisl zbaven byl úřadu císařského richtáře, snad že málo dbal, aby kontribuce řádně byla od

¹⁾ Dle výpisků z radního kalendáře Svatováclavského z 1706, které prostřednictvím dra. J. V. Nováčka laskavě nám dal pan A. Páris, kustos sbírek přátel starožitností v Praze.

měšťanů placena, a nahrazen byl Matiašem Salátem z Kronweissenburka. Ale i potom nevěděla městská rada lepší cesty k řádnému placení daní, než aby zádušní grunty byly děkanu odňaty, a chudým měšťanům aby dány byly za třetí mandel.¹⁾ Když v tom konšelé u děkana nepochodili, podali 6. listopadu 1708 žádost k císaři, aby jim dán byl patronát s kollaturou nad kostelem i děkanstvím v Berouně; tak doufali dosíci zádušních pozemků. Toho práva patronátního dosáhli, ač nikoli v té míře, jak si přáli, císařským majestátem ze dne 3. února 1710. dle něhož, když uprázdní se děkanství, městská rada měla tři kandidáty navrhnouti, z nichž císař měl jednoho voliti a k potvrzení arcibiskupskému podati. Kdyby děkan bez poslední vůle zemřel, měla třetina jeho pozůstalosti připadnouti k záduší. Spolupodepsal se zemský podkomoří Václav Arnošt Markvart z Hrádku.²⁾ Zdá se pak, že podkomoří zadržoval majestát u sebe tak dlouho, dokudby zádušní účty nepřišly do pořádku. Neboť konšelé toho času obeslali na radnici všechny měšťany, kteří měli platiti resty zádušní z let 1674—89, a tu jim pohroženo bylo vězením, kdyby do 14 dnů nezaplatili. Však posláni byli dva měšťané také na děkanství, aby knězi Karmensovi oznámili, že dlužen jest k záduší 36 zl., a 10 korců jejmene na várku zádušní. Děkan právě stonal, a uvažuje nepořádek, v jakém deputát od obce byl mu odváděn, tak se hněval z té nešetřivosti, že raněn byl mrtvicí a zemřel 13. září 1710. Již dříve byl svou pozůstalost odkázal na pohřeb svůj, a ostatek klášteru sv. Jana pod Skalou. Za pohřeb před velkým oltářem sv. Jakuba vzali konšelé pro záduší 20 zl., šesti kněžím od služeb dali 4 zl. 12 kr., kantoru za zpívání a hudbu 6 zl., zbytku 31 zl. opat podskalský nepřijal, ale daroval potřebnému záduší. Děkanem již podle nového práva patronátního od obce navrženým byl kn. Adam Hlava, rodilý z Plánice, dotud farář ve Strašecí. Památkou děkana Karmensy byl obraz Matky Boží Svatohorské, který dal malovati na obmýtce presbyteria nad sakristií s obvodním nápisem: „Hanc phoeben Beraunae offert Karmensa decanus. Istis urbs radiis, pace referta, micet“. (Toto světlo dává Berounu Karmensa děkan; těmi paprsky nechť město, mírem naplněné, se skví.)

Události následujících let za trvající války s králem francouzským značeny jsou nezmenšenou bídou finanční, hádkami s děkanem

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Doslovný opis majestátu jest v knize obligationum na konci (u c. k. okr. soudu v Berouně).

o zádušní role, o řádné placení deputátu, o pořádek ve službách Božích, o čemž vypravovati jest již nudno. Děkanský dům byl tehdy tak sešlý, že děkan mohl bydleti toliko v jediné hořejší světnici; pod ní byl čeledník, a v tom již r. 1712 podlaha se propadávala do sklepa; ostatní dům byl trámy podepřen, aby se nesvalil. Byl pak té doby ještě jiný spor, který se týkal duchovní správy. R. 1702 zemřel prachatický děkan kn. Václav Presl, rodák berounský. syn někdy císařského richtáře Jana Vilíma Presla r. 1680 zemřelého. V kšaftu svém odkázal na chování kaplana při kostele berounském 3000 zl., uložených na 6 $\frac{1}{2}$ %; z úroku 180 zl. měla polovice dávana býti děkanu za stravování kaplana, polovice pak kaplanu na jeho potřeby. Za to měl kaplan, dokudby to nadání trvalo, sloužiti v témdni 3 mše za fundatora a celý rod Preslovský. s tím dodatkem, že kdyby těch 3000 zl. na zřízení toho kaplanství nestačilo, měli těch peněz užití bratři jeho. A ti bratři pak se chytli nějaké záminky, pro které by onu fundaci mohli zmařiti na prospěch svůj, a vedli s konsistoří právní spor, který ještě r. 1713 nebyl u konce; posléze konsistoř zůstala v právu.¹⁾

Roku 1713 řádil ve Vídni hlízový mor. Jeden chasník krcjčovský utekl z karantény vídeňské a zavlekl nákazu do Prahy, kdež pak mor od července 1713 do března 1714 schvátíl 13.540 osob. V tom čase zuřila ta nákaza také v Berouně, a zemřelo tu 86 lidí,²⁾ kdy v městě bylo koncem června roku 1713 jen asi 650 obyvatel.

Tehdáž byly brány a fortny města ve dne dobře hlídány a na noc uzavírány, aby nikdo přespolní nevešel bez karantény. Jež zřízena byla v jednom dvoře na hořejším předměstí. Pocestní musili město obcházeti, a z té příčiny přeložen byl přívoz na luka sousedů Rájovských. Hrobník nesměl mezi lidí a musil vykopávati hluboké hroby.³⁾

Když mor dokonával, přišla radostná zvěst, že císař Karel VI. skončil dlouhou válku s Francouzi mírem v Raštátě 6. března 1714. Měl potom od r. 1716—18 vítěznou válku s Turky, po níž ubytovala se v Berouně a okolí setnina jízdného pluku hraběte z Herberšteina. Ti vojáci tu zdomácněli, někteří se tu oženili a po měšťánsku

¹⁾ Kniha kšaftů 2. A 10, Zem. arch., Kataster berounský Geistliche Bekanntnuss-tabella.

²⁾ Matrika úmrtí 1713—14.

³⁾ Seydl Pam. kn. děkanská.

usadili.¹⁾ O sv. Jiří r. 1715 odešel děkan Adam Hynek Hlava z Berouna, ježto stavení děkanské již hrozilo spadnutím, a přijal vesnickou faru v Drahoňově Újezdě, kdež zemřel r. 1721. Sepsal a tiskem vydal kázání k pohřbu kn. Daniele (Claudia, faráře v Radnicích, r. 1718. Děkanství berounské zatím spravoval kaplan Jakub Štika, neboť konsistoř váhala to místo obsaditi, dokud nebude dům děkanský vystavěn. Ta stavba provedena byla r. 1717, a tak po novém roce 1718 přistěhoval se nový děkan, kněz Jiří František Procházka de Lauro, rodilý z Telče na Moravě r. 1682, od r. 1710 farář ve Sv. Poli u Dobříše.²⁾

R. 1717 udal se těžký úpadek jednoho z předních patriciů v městě, Matiaše Machonis řezníka, který od 40 let zastával úřad konšelský, ač byl člověk drsných mravů a povahy hašteřivé a nepokojné. Již r. 1678 byl kárán pro vysoké o sobě mínění, pro neuctivost k magistrátu a že jako starší cechu řezníků potlačoval mladší mistry a vdovy; r. 1681 byl kárán pro týrání své manželky Anny Zvojnovské, r. 1683 kárán byl pro špatnou váhu, takže sousedku Kristinu Davidovu ošidil o 20 liber loje, a když ona mu trpce domlouvala, dal jí „bestii“, k čemuž ona mu vrátila „mnohem horšího bestiáka“, nevyjímajíc ani jeho důstojenství konšelské. Brzy svadil se v radním sczení s primatorem Eislem, až pracně byl sjednán smír mezi nimi. Proto však zůstával vždy členem městské rady a r. 1685 stal se výběřčím císařského cla (ungeltn) v hořejší bráně, pod zárukou svého jmění. Ovdověv r. 1690, novým sňatkem zašel mezi pány, neboť pojal v Žebrácké šlechtici, 36letou pannu Annu Ludmilu Ritterovou z Grossöttinku, která měla věna 200 zl. V tom manželství stala se r. 1716 zlá roztržka; paní Auna Ludmila ho obžalovala, že jí chtěl otrávit, i seděl 8 neděl v šatlavě rathouzni, až z nedostatku průvodů byl propuštěn. Ale ta různice odňala mu přízeň u královské komory, kde paní jeho měla přátely.

I bylo naň tištěno, aby vydal počet z císařského cla. A tu se ukázalo, že má schodek 1012 zl. Nezbytné zabavení svého jmění předešel smlouvou s radním Antonínem Eislem od tří korun, v níž r. 1717 mu postoupil vši své nemovitosti. Byl to dům

¹⁾ Mělo to ubytování i zlou stránku, jak dle poznámka v matrice křestní k r. 1718: „Zhusta ke křtu mi přinášejí rozeňata nemanželská, plemeno to vojanské. Dej Pánbůh, aby pro ty levobočky víceji papíru nebylo potřebí, ut finem accipiat peccatum et deletur iniquitas. Ale nevím, kdy to bude, snad tenkrát, quando justitia sempiterna.“

²⁾ Seydl Pam. kn. děkanská.

v rinku u růže (č. 81), tři domy v ulici německé a jeden pustý tamtéž, 61 korců rolí, 10 korců luk, k tomu 2 koně a 5 krav; za to Eisl zavázal se platiti dluh 1012 zl. do královské komory a věno paní Machonisové, pak že bude Machonisovi dávatí slušnou stravu, byt a na každý měsíc 2 zl. Však toho výměnku Machonis užil jen několik neděl; zemřel 70letý ještě téhož roku 1717.¹⁾

R. 1719 při obnově rady jmenován byl primatorem rytíř František Václav Štika z Paseky, majitel domu v něm. ulici (č. 100). Císařským richtářem od r. 1712 byl Samuel Vilím Presl, psaný ze Švertsběrka, šichtmistr v Karlově huti, od r. 1720 poštovník v Berouně, který na místě pustém a rozvaleném vystavěl kamenný dům poštovní a hostinský na náměstí (č. 86), kdež potom říkali „u českého dvora“.

Za doby obecného míru 1718—1733 město Beroun nabývalo veselejší tvárnosti. Z náměstí zmizely poslední stopy války švédské, když na místě rozvalin zbudovány byly nové domy kamenné; také v ulicích pobočních vznikly nové domy na místě rozvalených, a na předměstích též mizely stopy zlých časů válečných. Živnosti městské se zotavovaly, a finance městské přišly k lepšímu pořádku. Měšťané posílali vždy hustěji své syny na studia do Prahy k jezuitům, zmáhala se tu znalost hudby figurální, kterou o službách Božích pěstoval poctivý cech literatů za vedení místního kantora. Sám primator Štika, výborný hudebník, na kruchtě hrával na housle, a podle něho jini koňšelé a měšťané. Šlechtici se tu usazovali buď vlastním zakoupením, buď najímáním bytů.

Také znamenáme na onen čas znamenitý rozkvět náboženského života, jehož hlavním podněcovatelem byl děkan Jiří František Procházka za svého zde působení v letech 1718 až 1736. Sám byl v pobožnosti horlivý, jak tomu přivykl u svého otce, kostelníka u sv. Ducha v Telči, pak v jezuitské semináři sv. Františka Xaveria na dobytčím trhu v Praze. Pile a nadání mu k tomu dopomohly, že po zkoušce za magistra filosofie vyznamenán byl akademickým šlechtictvím a tudíž nadán byl titulem „de Lauro“. Berounští na něm viděli život bezúhonný. Hospodářství mu vedla matka († 1727) a sestra Markéta, kterou roku 1722 provdal za měšťana Ferdinanda Zvojnovského řezníka, a toho svata choval u sebe za správce kuchyňského do jeho brzké smrti 1728. Děkan byl i kněz nezištný; nemajetným lidem posluhoval zdarma, až sám jednou žertovně napsal do matriky: „Nad míru

¹⁾ Radní protokoll v arch. měst. ve škole 1676—84, Kniha pozemková č. 3 k r. 1717, Matrika úmrtní.

mnoho Deo gratias bylo letos od funusů; požeňej Bůh takové minci!“ Aby na rozlehlé osadě své zjednal dostatek služeb Božích, mimo kaplana Preslovského, kn. Jakuba Štiku, choval na své útraty svého bratrovce, kn. Šťastného Procházku, aby týž jako vesnický kaplan přihlížel k duchovní správě v Podčaplich a Hudlicích.¹⁾ Jakož měl důvěrné přátelství s primatorem Františkem Štikou, dal k tomu podnět, že městská správa r. 1722 podnikla stavbu nového domu špitálního za hřbitovem Panny Marie (nyní dům č. 33), a ta stavba s nákladem 917 zl. dokonána byl r. 1724.²⁾ Ale primas toho se nedočekal; zemřel 28. listopadu 1723. Děkan úmrtí jeho zapsal do matriky takto: „Zemřel urozený pán František Václav Štika z Paseky, primas města Berouna, v kvetoucím věku 38 let, v květu štěstí; mnohým zármutek, všem podivení přineslo; a když císaři co korunovanému králi homagium složil (asi při korunování jeho 30. června 1723), povolán byl před tvář krále mnohem většího, a vinšujeme srdečně, aby obstál. Chrám sv. Jakuba ztratil v něm výborného ve věcech musikálních pomocníka.“³⁾

R. 1723 založil děkan při kostele sv. Jakuba bratrstvo bolestné Matky Boží, k němuž hojně se dávali měšťané a měščky. To bratrstvo pořídilo si v půlnoční lodi kostelní svůj vlastní oltář, jemuž r. 1732 pan Arnošt Tunkl z Brníčka daroval vzácný obraz Krista Pána s kříže snátého, jak podnes tam se spatřuje.⁴⁾ V červnu r. 1723 měl obecní pastýř, jsa se svým stádem u pramene na blízkém průhoně, vrchu s půlhodiny cesty na severní straně města, zvláštní vidění, vzdušnému obrazu podobné, jimž bylo poukázáno k zázračné moci onoho pramene. I spěchali tam nemocní lidé, a tu někteří z nich, umyvše se z oné vody, náhle se pozdravili. Děkan Procházka tu Boží vodu ihned dal přikrýtí okrouhlou kapličkou zděnou, a to místo pak brzy se rozhlásilo po vší zemi jako divotvorné; stalo se předmětem poutí a po čase tam byl usazen poustevník, jak na svém místě budeme vypravovati.⁵⁾

Úcta k blahosl. Janu Nepomuckému byla v Berouně mnohem starší než jeho svatořečení; zmohla se tu asi, jako jinde

¹⁾ Matrika děkanská, Seydl Pam. kniha.

²⁾ Registra špitální 1710—1761 v Arch. měst. ve škole.

³⁾ Matrika úmrtí.

⁴⁾ Obraz ten, jak znalci tvrdí, prozrazuje nizozemskou školu 17. století, snad mistra Van Dyka. Je-li však originalní či zdařilá kopie, neumíme rozhodnouti.

⁵⁾ Seydl Pam. kn. děkan.

v Čechách, za moru r. 1680. a brzy potom zřízen byl v půlnoční lodi kostela děkanského nový oltář toho světce.

Když pak od 7.—16. října 1729 oslavována byla kanonisace sv. Jana z Nepomuku, tu ke dni 10. října ubíraly se veliké průvody z Plzně, Rokycan, Stříbra, Žebráka a Hořovic s kněžími městem Berounem ku Praze, k nimž připojil se děkan Procházka s přehojnými osadníky svými,¹⁾ a potom od pobožných lidí nabyt tolik peněz, že mohl poříditi novou kamennou sochu Svatojanskou, která pak postavena byla na náměstí.

Děkan Procházka vládl výtečnou výmluvností; užíval zhusta řízného vtipu a slovní hříčky po způsobu někdy vídeňského kazatele, augustiniána bosáka Abrahama a S. Clara. Vtipnými poznámkami oplývají zápisy jeho do matrik děkanských, takže by toho mohla býti celá kniha.²⁾ Byl pro horlivost ve své duchovní práci oblíben u měšťanů i venkovanů, ale s městskou radou, v jejímž čele byl primátor Antonín Jiří Eisl z Merlinku od korun (1723—41), měl potyčky. Věrný přítel děkanův mezi konšely byl Tomáš Fus hrnčír, k jehož úmrtí r. 1727 připsal děkan: „Byl upřímný a pobožný, na nynější nesprávu, lest a ošemetnost často nařikával, a zajisté nebyl tam, kde Krista zrazovali. Tomáš, jeden ze dvanácti, nebyl s nimi.“ Tím ostře se dotekl městské rady, a nevěle jeho měla tu příčinu, že konšelé usilovali o to, aby zádušní pole byla mu vzata a měšťanům aby byla dána. Jiné grunty zádušní ještě za kněží kališných byly zadány pod dědičný úrok, úhrnem 3 zl. 32 kr.; ale byly pro děkanství jako ztracené, poněvadž nikdo z nich neplatil od 100 let. R. 1724 obnášely ty nedoplatky 559 zl., z čehož sám primátor Eisl byl dlužen přes 46 zl., ale k placení se neměl. Mnozí z konšelů si vypůjčili ze zádušní hotovosti, ale úroky zle platili. Děkan žádal za přetržení takového nepořádku, a za to se mu mstil konšel Vavřinec Čapek, když jako účetní zádušní r. 1734 děkana upomínal z pachtu zádušních rolí. Ale kněz Procházka mu odepsal ostře: „Pochválen buď Ježíš Kristus! Medle nebláznit se, pane zádušní úředníku, a nedat na sobě znát žádost pomsty proti tomu, který učinil to, k čemu soudil se dle svého svědomí býti zavázána. Upomínat raději a hrdlovat ty, kteří interesse v terminu pořádně neskládají a kterým peníze půjčil s vlastním svým nebezpečím. Aby pak to nebezpečí dáleji netrvalo, vůle jest vys. konsistoře, aby všem restant-

¹⁾ Seydl Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Obšírněji o tom jsme pojednali v Č. Č. Musea r. 1890 p. 287 a násl.

níkům kapitály se vypověděly, dle čehož bude se vědět jak spraviti. Já pak zůstávám vždy věrný duchovní správce Jiří Procházka de Lauro.“¹⁾)

R. 1733 vypukla válka císaře Karla VI. s Francií a Španělskem, a vedena byla 2 leta na Rýně a v Italii. Již r. 1733 hnuli se z Berouna kyrysníci pluku jindy Herberštejnova, pak Wurmbantova, a táhli do Němec, v lednu 1734 tu leželo dělostřelectvo s plukovníkem Františkem z Fišern, na jaře tudy se ubíral pluk Ogilvy a dále 1480 mužů z pluku knížete Aleksandra Viremberského.²⁾)

Rok 1735 byl městu z míry neblahý. Již 21. ledna za náhlé rozjiže vzedmula se Mže, a ledové kry hnaly se po vodě s dravou rychlostí; tehdaž utonul přivozník Václav Kalous. A 22. září toho roku zuřil zde požár tak zlý jako r. 1599. O původu jeho zachovala se v městě tradice povahy fantastické. „Před časy, prý, jeden lékař v Dobříši do smrti ulechtal čtyři své manželky, jednu po druhé, a když proto měl odpovídati, sváděl vinu na jistého mládence mysliveckého, kterýž dodán ke právu berounskému, zde pod dozorem městského richtáře Behy trápen byl tak prudce, že raději se vinen dal a podnikl smrt na spravedlnosti. Ale když po čase vyšlo na jevo, že byl nevinen, richtář Beha upadl v horečku a zemřel. Po smrti prý Beha strašil, objížděje tytýž o půlnoci nad městem ve voze ohnivém. Po čase jednou v noci koláčnice chystajíce se na trh pražský, pekly koláče pospolu v jedné pekárně, když jedna příběhla zděšena volajíc, že Beha zase straší v povětří. Leknutím ženy zapomněly na práci, a tu máslo se vzňalo v krbu, vyletělo komínem a zapálilo střechu, od čehož shořelo město, až voda v kašně na náměstí se vařila.“³⁾) K tomu dodáváme, že r. 1671 přespólní muž, Mates Beha řemenář, tu koupil dům k hořejší bráně (č. 28). r. 1681 pojal za choť Annu Řehořovskou, která vedla obchod v plátně, a zemřel r. 1687. Dcera jeho Ludmila r. 1710 vdala se za Matesa Rudolfa řezníka, který pak drže dům Behovský, vůbec nazýván byl Beha.⁴⁾) Berounský děkan Josef Každý, rodák městský, roz. r. 1723, zachoval v pamětní knize děkanské tuto upomínku ze svých mladých let, jak sám viděl a slyšel: Dne 8. září 1735, na den Panny Marie narození, děkan Procházka

¹⁾ Arch. měst. ve škole, Registra zádušní r. 1734.

²⁾ Dle matrik snubních a úmrtních.

³⁾ Vypravoval nám pan Vilém Amort malíř, jak zvěděl od jedné starožitné matrony.

⁴⁾ Kniha pozemková 3. k r. 1571, Matrika snubní.

o kázání sdělil pobožnému shromáždění, kterak z předcházejícího svého snu vyrozumívá, že město má býti stíženo zhoubným požárem, a na konec vroucně se modlil za odvrácení tak velikého neštěstí. Všechn lid byl tím hluboce dojat, a primator Antonín Jiří Eisl, aby zaplašil ty obavy, jda z kostela řekl nahlas: „Bodejť nám ten kněz z kazatelny bude vykládati své sny!“ Ale předtucha děkanova se vyplnila. Ve čtvrtek po sv. Matouši apoštolu, dne 22. září k ránu vyšel oheň z domku Samuele Urbánka na klášteře č. 107, tam, kde bývala zvonice dominikánů, a za velikého větru požár kvapně se šířil po krovích šindelových a doškových po celém městě a na hořejší předměstí. Shořelo 82 domů a 18 stodol se vši obrodou obilní, dřevěné budovy až na grunt. Tím ohněm spustošena byla radnice, děkanství, krov kostela a školy, zvonice, z níž spadly zvony, krov hořejší brány i české fortny. Zděšené obyvatelstvo utíkalo s křikem a pláčem za město, schraňujíc peníze, skvosty, šaty a peřiny. Plameny a dým tytýž válely se po zemi, až voda prý v kašně se varila. Na radnici ještě v čas schráněny byly knihy městské do sklepů dolejších; děkan Procházka s bratrem svým zvoníkem taktéž uchoval svůj archiv, potom kvapil do kostela, kdež uhasiv již hořící provaz, který visel s věže sanktusové, tak zachránil nábytek kostelní vyjímajíc varhany, které silně byly porouchány padající obmýtkou. Tehdáž shořela i obecní hospoda, stojící o samotě na náměstí od r. 1574 proti domu (č. 66); zbytky její snešeny, a nebyla více obnovena. V domě radního Vavřince Čapka (č. 66) zkaženy byly peníze zádušní, berničné i bratrské; za holou jejich slitinu dala pražská mincovna toliko 29 zl.¹⁾ Veškerá škoda, kterou zdělal požár, vyšetřena byla na 57.713 zl.²⁾ Z lidí sice nikdo při tom nezahynul, ale dva měšťané z toho strašného neštěstí pominuli se na rozumu, z nichž Mates Rudolf, jinak Beha zvaný, „nikoli ze zoufalství ale z fantasie“ se oběsil, a Josef Strnad sládek zemřel nemocí nesrozumitelnou.³⁾ Však i zbožný děkan Jiří František Procházka schvácen byl na zdraví z toho požáru. Okolo 20. ledna 1736 odešel z Berouna a usadil se v Praze v kněžském domě u sv. Karla Boromejského na Zderaze, založeném od arcibiskupství pražského pro vysloužilé kněží (domus emeritorum). Tam žil jako vicesuperior, až umřel 68letý r. 1750.⁴⁾ Na město Beroun rád

¹⁾ Seydl Pam. kn. děkanská, Manuale cochu hrncířského, jež laskavě nám propůjčil pan Em. Hojka.

²⁾ Schaller (topogr. kraje berounského) uvádí to dle udání děkana Jos. Každého.

³⁾ Matrica mortuorum k 4. Nov. a 20. Dec. 1735.

⁴⁾ Reg. záduš. v měst. arch. veškole, Musejník 1893 v datecích Dra. A. Podlahy

pamatoval darováním paramentů kostelních. Pro berounské bratrstvo Matky Boží Bolestné r. 1736 vydal tiskem knížku „Hrstečka myrrhy výborné“ a r. 1745 „K hrstečce myrrhy přivažek“. Za pobytu v Berouně vydal „Hodinky malé k počtě sv. Jakuba“ a r. 1727 „Nebeští blíženci sv. Jakub a sv. František Solanus“, jako farář v Sv. Poli vydal r. 1713 „Kázání o sv. Piovi papeži“ a r. 1715 „Kázání o sv. Trojici“. Jiné spisy jeho tištěné jsou: 1724 „O kostele Marianském v Hájku“, 1735 „O sv. Janu Nepomuckém“, 1736 „O sv. Apolináriši“ a „O Marianském obraze v St. Boleslavi“, 1745 „Na hory Judské se ubírající královna nebeská“ a „Ctnostné pití z kalicha hořkosti“. Po něm administroval děkanství v Berouně kn. František Hakl a později kn. Frant. Filippi, až 8. června 1737 přistěhoval se nový děkan rytíř Strachovský.

Největší bidě, jaká se rozhostila v městě po velkém požáru, napomáhalo milosrdenství krajanů. Ochuzelí měšťané rozběhli se po vši zemi, sbírajíce milodary. Na vrub obce vysláni byli do krajů Matěj Červenka, Václav Mach, Mates Spurný a Tomáš Houška, a ti do 11. června 1736 přinesli 197 zl. 30 kr. Císař Karel VI. daroval obci 1000 zl. z pivního tácu, arcibiskup pražský Mauric Gustav z Manderšcidu 300 zl., příspěvků z měst bylo 151 zl. Opat sv. Jana pod Skalou půjčil obci 1100 zl.¹⁾ Místní mistři zedníci Václav Bišovec, z Unhoště přistěhovalý. Jan Kronovetr Rakušan a mladý Václav Slapnička z Krivoklátu měli zde tehdy mnoho práce, snad ještě více tesaři, nemálo i sklenáři. a v obecním lese tehdy pilně káceno bylo stavební dříví. Kostel děkanský obnoven byl během r. 1736, děkanství pak do příchodu nového děkana. Nové 4 zvony zavěšeny byly již r. 1736 prací Valentina Lisjaka, zvonáře na Malé straně v Praze.

Císař Karel VI. vydával ostrá nařízení, aby v Čechách stiháni byli protestanté veřejní i tajní, jichž i po válece švédské tu mnoho pobývalo. Zejména vědělo se o tom, že na Točnicku a Krivoklátsku protestantství se udržuje vlivem horníků a hutníků, kteří se přistěhovali ze saského rudohoří. Arcibiskup předešel všecko v té příčině pronásledování duchovními missiemi. K neděli provodní roku 1737 přibylo do Berouna 5 kněží jezuitů, v jichž čele byl páter Antonín Koniáš, missionář horlivý a zkušený. Konšelé je uvítali s počtou, ubytovali je v domích na náměstí, z pokáceného dubu dali stesati veliký kříž a postaviti prostřed náměstí, pod ním lešení pro kazatele. Z toho lešení kázali páteři

¹⁾ Registra zádušní v měst. arch. ve škole, Musejník 1893 v dodatcích Dra. Ant. Podlaby.

od provodní neděle (28. dubna) po osm dní, dopoledne i odpoledne, ráno a večer zpovídali, a v tom jim pomáhali místní administrátor Filipi, kaplan Jakub Štika i benediktini od sv. Jana. Byloť při té missii účastenství lidu městského i vesnického tak hojné, že v těch 8 dnech 11.000 lidí šlo ke zpovědi a ke stolu Páně.¹⁾ Pět neděl po odchodu missionářů zaujal děkanství berounské kněz František Strachovský rytíř ze Strachovic, rodilý v Berouně 3. prosince 1709. Tehdáž v městě obývala ovdovělá šlechtična Kateřina Častolárka z Dlouhé vsi, rozená z Rhénu, majíc zde velký dům v rinku (č. 89) a hospodářství na hořejším předměstí. Nejstarší z dcer svých, Annu Alžbětu, r. 1707 vdala za Františka Ignacia Strachovského ze Strachovic, majitele vedlejšího velkého domu u korun (č. 90). Ale týž pán zemřel již v květnu r. 1710, kdy jedinému jeho dítěti, Františkovi, bylo jen 5 měsíců. Vdova paní Anna Alžběta, držíc manský statek Tetín, brzy se vdala za rytíře Tuhanského z Brance a po letech za sv. pána Tunkle z Brnička. Syn její František X. Strachovský záhy byl dán na studia do Prahy, kdež bydlel v jezuitském konviktě sv. Václava; dal se pak na bohosloví, r. 1732 zřízen byl na kněze a povýšen na doktora sv. písem. Záhy stal se farářem v Krasilově u Volyně, a nemaje ani 28 let věku, zvolen byl za děkana ve svém rodišti v Berouně. Vzdává se mu chvála, že byl kněz velice nábožný, statečný, vzdělaný a výmluvný. Za něho nabyl dům děkanský rázu aristokratického; rytířského rodu byl děkan, taktéž kaplan Preslovský kn. Jakub Štika z Paseky, k němuž r. 1738 zjednal si kněze rytíře Jana Hrobčického z Hrobčic za kaplana vesnického. K osobní posluze děkan si choval lokaje.²⁾ Za kněze Strachovského zdooben byl kostel děkanský, bratrstvo Bolestné Matky Boží zkvétalo, kostel Panny Marie za branou byl nákladem rytíře Martina Stránského ze Stránky a Greifenfelzu od r. 1738 od základu nově stavěn, kaple Mariánská u Boží vody došla schválení konsistoře a upravena za mešní kapli, a již před tím. r. 1738, usazen při ní bratr poustevník.

Ale již již kvapily na město Beroun zlé časy pro nepřítelů běhů veřejných. Dne 20. října 1740 zemřel císař Karel VI. poslední po meči z dávného rodu Habsburského; dle platného zákona z r. 1713, zvaného „pragmatická sankce“, uvázala se v držbu koruny České a Uherské i zemí Rakouských starší jeho dcera Marie Terezie, vdaná za velvévodu toskánského Františka

¹⁾ Seydl Pam. kn. děkanská.

²⁾ Seydl Pam. kn. děk.

Bývalá piaristická residence a hlavní škola.

Nová budova pro obecné a měštanské školy
na Plzeňském předměstí.

Štěpána z rodu knížat Lotrinských. Ale proti ní povstal bavorský kurfirst Karel Vojtěch, přičítaje si lepší právo k dědictví Habsburskému, a užil v tom přízně a pomoci králů francouzského, španělského, pruského a na krátko i kurfirsta saského. I strhla se tu válka o dědictví Habsburské, která stížila město Beroun, jež od nedávného požáru sotva se vzpamatovalo, velikými škodami. Již v prosinci 1740 vpadl pruský král Fridrich II. do Slez. a vítězstvím u Molvic 10. dubna 1741 opanoval tu velikou a bohatou zemi. V srpnu 1741 vtrhl bavorský kurfirst s vojskem svým, k němuž se připojilo 30.000 Francouzů, do Hořejších Rakous. 14. září opanovali město Lince, odkudž vše to vojsko se hnulo do Čech, opanovalo Budějovice, Písek a Plzeň, a o sv. Havle vešel francouzský pluk d'Audlau do Berouna, zde v městě a v okolí sháněli obilí chlební, jež tu na mlýnech semílali, k tomu seno a oves, a zřídili tu velký sklad profiantu a vojenskou pekárnu. Zde také brzy někteří zemřeli, zejména fenrich Ferdinand Chavanne, správce magacínu Pierre Jolly, v červnu 1742 profiant-officir Jan Beckert a jini dva pekaři.⁴⁾ V listopadu přibyl do Berouna kurfirst bavorský s hlavním vojem 36.000 branných; ježto zde nebylo mostu od počátku války švédské, převážel se ten lid na prámech přes Mži a táhl ku Praze, jež majíc málo posádky, dne 26. listopadu 1741 padla do rukou nepřítel.

Ani neznáme všech osob, jež v onen těžký čas v městské radě zasedaly. Cisařským richtářem byl starý poštmistr Samuel Vilím Presl (u č. dvora); primator Antonín Jiří Eisl zemřel již 30. září 1741, po němž primatorem byl Václav Antonín Šenfeld, držitel statku někdy Salátovského (č. 88 v rinku), podle něho radní Matys Svašek (č. 96 u hoř. brány), Tomáš Fushrnčír (č. 41 v rinku), Jan Šouša (č. 36), František Strakonický perníkár (č. 97), Tomáš Čapek (č. 66), Jiří Každý (č. 57 v ul. české), Mathes Fiala (č. 69 vedle radnice). Přes zimu starali se nepřátelé o zbudování nového mostu v Berouně, aby mohli zrychlití své pochody. U Chrústenic nakáceli dubového dříví, sedláci jim kmeny vozili ke Mži, a tak již od prosince 1741 tu stavěli most, shánějice k té robotě měšťany i sedláky. Radní Jan Šouša, drže právě úřad purkmistra, prosil francouzského velitele, aby měšťané o vánočních svátcích na mostě nemuseli robotovati; ale nelidský člověk nedal prosbě místa, anobřž prositele přinutil, že týž celý Boží hod vánoční musil beranem koly přitloukati, až

⁴⁾ Matrica mortuorum 1741—42.

z toho se roznemohl a zemřel 23. února 1742. V únoru most do polou hotový strhán byl od ledu; ale Francouzi stavěli znova až do shotovení. Byl to most o 13 polích, pevný tak, že po něm jeti mohli s nejtěžšími děly.¹⁾ Zatím kurfirst Karel Vojtěch dne 19. prosince 1741 v Praze přijal vynucené holdování od 400 českých pánů, rytířů i poslů městských, potom spěchal do Frankfurtu, kdež dosáhl koruny císařské. Ale již nastával obrát věci.

Na jaře r. 1742 vypravili stavové uherští svou brannou hotovost na ochranu všech zemí královny Marie Terezie; k tomu lidu trhla i ostatní branná moc královnina, a tak dvě vojska se hnula proti nepříteli. Jedno vypudilo Bavořiky z Hořejších Rakous a vtrhlo do Bavor. Druhé vojsko pod knížetem Karlem Lotrinským obíralo se s Prusy na Moravě a východních Čechách, a oddíl jeho, 8000 mužů vedl kníže Jirí z Lobkovic do jihu Čech, vypudil Francouze z Budějovic, Krumlova a Vlt. Týna, potom z Písku, kdež jim způsobil těžké škody. Odtud nepřátelé v počtu 12.000 pod vévodou z Broglie kvapně táhli na Dobříš, na hřbet stihání od husarů a chorvátských pandurů, až 11. června stanuli u Hostomnic, žalostivě volajíce: „Mon Dieu Písek!“ Tu pro svůj hlad brali slepice a kde co našli od stravy. Odtud vypuzeni byli od husarů k Berounu, kdež od 12. června odpočívali několik dní.²⁾ Za nimi přibyli do Berouna též Francouzové od Plzně a jiných měst a zdvihali se pak na pochod ku Praze. Za nimi brzy přitáhlo vojsko královnino; ale nalezlo v Berouně ohavnost spuštění. Prostě, ale upřímně to vypravuje manual cechu hrnčířského: „Město naše bylo na stálém soužení a nepokoji. Napřed bylo armádou francouzskou i bavorskou naplněno, potom sedmkrát tudy šla vojska brzy naše, brzy nepřátelská, a královské vojsko nepřítelě pudilo od města k městu s patrnou pomocí Boží. Nepřátelé prchajíce z města a nechtíce nechati magacínů s moukami, futráží a obilím ani vojsku našemu ani měšťanům, z veliké nenávisti vše rozházeli po ulicích a cestách, i do řeky sypali; brány městské zavřeli, klíče s sebou vzali, přední most mezi mlýny rozsekali. Dnem i noci nebylo tu pokoje, pod krovy na hůrách bylo milo a vzácně se skrýti. Od toho strachu a soužení mnoho notných měšťanů zemřelo, mnohé manželky smrtí to zaplatily, mnohé příbytky bez hospodářů a hospodyň zůstaly. Zemřeli tu 4 radní páni (dle matrik to byli 80letý Mathes Fiala, Jan Šouša výše dotčený, Jirí Každý a Vavřinec Čapek). Nás pak zde pozůstalé od takového vpádu ne-

¹⁾ Archiv Musea Č., Rukopis Přibíka-Seydla o mostě v Berouně.

²⁾ Památky arch. 1887 p. 157.

přátelského a jiného zla dobrotivý Bůh skrze nevystihlé milosrdenství své, k orodování Matky Boží Bolestné, mocného orodovníka sv. Jakuba toho města patrona a všech patronů zemských račič zchrániti. Amen!¹⁾ Všechny zemřelých toho roku bylo 76 (Frant. Řehořovský, Frant. Longk, Jan Löw, Václav Kořínek, Jiří Jodl uzdař, Jan Treksler hrnčář, Jiří Presl jindy purkrabí točnický, Jan Lišenský, Václav Tatar rybař, Matěj Špicner mlynář, Frant. Diviš, Adam Rudolf řezník, Jakub Epimach mladý, Jan Procházka, paní Ottová z Ottenfeldu a mnozí jiní).

Zatím obehnal kníže Karel Lotrinský s valným vojskem královským (70.000 mužů) hlavní město a tam svíral francouzskou armádu od sv. Jana Křtitele do 17. prosince 1742, kdy maršál Belleisle s vojskem svým unikl újezdskou branou a košířským údolím k Unhošti, kdež zůstavil 700 svých Francouzů zkřehlych a nemocných; odtud spěchal za velikého mrazu a strádání k Rakovníku, Královicům, Žluticům, až stanul v Chebu. Francouzi, v Unhošti zůstavení, od našich rozvezeni byli po špitálech v Berouně, Hostomnicích, Hořovicích a j. Jimi všude šířil se tyfus; na osadě hostomnické stonalo 800 lidí a zemřelo jich 80. I v Berouně řádila ta nákaza, od níž r. 1743 umřelo 46 lidí; první obětí byl kaplan Preslovský kn. Jakub Štika z Paseky, jenž umřel 20. ledna 56letý.²⁾ Toho času zimovala v městě setnina uherského pluku Bethlenova pod hejtmanem Pongrácem do jara, kdy kníže Lotrinský se všim vojskem hnul se do Bavor. Dne 20. listopadu 1743 navštíveno bylo město požárem, který vypukl v domě Ignácia Sládka vedle korun (č. 91), zachvátil i vedlejší dům Jakuba Renče, sedláře (č. 92), dům dědiců Přenášelovských (č. 93), a zadní dům Pavla Procházky (č. 101).³⁾

Během r. 1743 kníže Karel Lotrinský opanoval Bavorsko a r. 1744 vtrhl přes Rýn na území francouzské. Ale již hrozila zemi české válka s jiné strany, a pověřivým lidem v Berouně ji věstila nad průhonem kometa s dlouhým ohonem bledé záře. Fridrich II., král pruský, vtrhl r. 1744 s vojskem 80.000 mužů do Čech u Fridlandu, Trutnova a Náchoda, rychle opanoval české Zálabí, a 31. srpna obehnal město Prahu. Však tu spěchal rakouský generál Josef sv. pán Festetič se sborem 20.000 mužů z Bavor na obranu Čech, za ním od Rýna spěchal kníže Lotrinský,

¹⁾ Za laskavé propůjčení těch register hrnčářských vděční jsme p. Em. Hojkovi kupci. Psal ty paměti cechmistr Václav Tichý.

²⁾ Památky arch. 1887 p. 157 a násl., Matrika úmrtní.

³⁾ Seydl Pam. kn. děk.

a od severu táhlo na pomoc 22.000 Sasů. Již v počátku září položili se do Berouna dragouni hraběte Batthiany, a Festetič stanul s ostatním vojskem v dolině litavské. Zvědév o tom král Fridrich ve svém hlavním stanu v Břevnově, vyslal generála Haka s 4000 Prusy na opanování Berouna, aby tak zabezpečil si přechod přes Mži. Hak přitáhl od Loděnic dne 7. září v 8 hodin ráno, právě když lidé šli z kostela sv. Jakuba; položil svá děla na Herinkách a na spravedlnosti (šiberně) a jal se zprudka střeleti do města. Od pruských střel porouchány byly hradby a brány, mnohé domy, i věž sv. Jakuba, kdež koule urazila kus zvonu. Měšťané dobře se skryli v domích svých a zachránili se. Jen pacholík od řemesla, Jonáš jménem, z podkroví vyzíral na nepřítele a raněn byl pruskou kulí, ale potom z toho se vyléčil. Pod jedním husarem zastřelen byl kůň před domem u korun, ale jezdec zůstal bez úrazu. K poledni Prusové překročili most od Francouzů porízený a hnali útokem na město od východní strany; ale před dolejší branou byli napadeni ze dvou stran od husarů a pandurů, i musili se škodou ustoupiti k Herinkům. Za nimi postupoval Festetič s dragouny, husary a pandury a svedl s nimi tuhý boj do druhé hodiny s poledne. Prusové, postaveni do čtverhranu, uhájili se, ač s velikou ztrátou; naši ustoupili do města, majíce mezi raněnými velitele pluku Batthianova, který po třech dnech zemřel. Prusové pochovavše svých mrtvých, nocovali na Herinkách; své raněné naložili na vozy a poslali je do svého lazaretu v Břevnově. Král Fridrich, zvědév po jízdém poslu o nezdařilém útoku na Beroun, pravil prý hněvivě: „Sestřilím ten medvězí brloh (Bärennest) na hromadu kamení.“ V noci na den 8. září, svátek narození Marie Panny, pojal 11.000 mužů svého lidu, táhl kvapně na Dušníky, Loděnice, na Herinkách pojal k sobě sbor Hakův, a ráno pořádal svůj lid k útoku na Beroun. Měšťané o tom zvěděli od sběhů pruských; nechtíce býti při záhubě svého města, s ženami a dítkami utíkali hořejší branou ke Královu Dvoru, a málo lidí zbylo v městě. Ale děkan Strachovský setrval. Ráno vešel do kostela, sloužil mši svatou, po níž od oltáře promluvil ke hloučku lidí zde přítomných: „V tom úmyslu, aby milosrdný Bůh k přimluvě bolestné Matky Boží, sv. Jakuba a svatých patronů českých toto město a jeho obyvatelý chrániti ráčil v přítomném nebezpečí, činím slib, že ode dneška po celý rok den co den modlití se budu růžence a dám požehnání nejsvětější svátostí. Zdali k tomu svolujete?“ A přítomní slzavě přisvědčili. A dále píše letopisec cechu hrnčířského: „Což ale divná moc Boží! Sotva slib učinili, hle!

kdy nejvíce se obávali, že nepřítel v šik postavený na město udeří v útoku a je vyplundruje a spálí: on zatím jistě z řízení Božího tak zmatený vše opustil a pomalu zpátkem ku Praze marširoval. A tak město Beroun od tohoto nebezpečnosti zázračným způsobem vysvobozeno bylo, z čehož milosrdnému Bohu ode všech měšťanů a obyvatelů čest a chvála vděčná vzdávána buď, i Rodičce Boží, sv. Jakubu a svatým patronům českým. Amen!¹⁾ Dle jiných pramenů král Fridrich sporádav na Závodí svůj lid k útoku, vyjel na nejbližší návrší, shlídl na město a za městem stojící u Králova Dvora vojsko Festetičovo k bitvě pohotové, a pravil: „Není mně potřebí, abych tu dnes bitvu svedl. Celý Beroun nestojí za to, abych proň obětoval jediného vojáka mého.“²⁾ V 9 hodin ráno hnul se s vojskem odtud nazpět k Břevnovu; dne 17. září dobyl Prahy, potom opanoval Tábor i Budějovice. Ale západní Čechy zůstaly v moci vojska královnina, k němuž brzy přibyla hlavní armáda knížete Lotrinského od Rýna. V Berouně již 16. září položil se pluk pana de Mercy, a další lid přicházel. Kníže nedával se do velké bitvy s Prusy, ale překážel jim v dovozu potrav, a lehká jeho jízda zabírala jim všude sklady špiže. Tím viděl se král Fridrich nucena brzy po Všechn Svätých r. 1744 opustiti Prahu, a do konce listopadu musil ustoupiti z Čech do Slez, nepřimnoživ své slávy vojenské. V Berouně ale od onoho památného dne 8. září konal děkan Strachovský podle daného slibu každého dne večer po celý rok pobožnost růžencovou při vystavené velebné svátosti za hojného účastenství lidu městského.³⁾

Na jaře roku 1745 led vzal most francouzský v Berouně v 8 polích od strany závodské; jeden Domažlík, jda právě po mostě, při tom utonul. Zbytek mostu snesli měšťané, a břevna a železa z něho uložili k budoucí potřebě. Tehdáž zuřila válka ve Slezích a Sasích; v Berouně zatím ležela setnina zemské obrany (landmiliz) pod hejtmanem de Bassi, a koncem června 1745 tu pobýval pluk hraběte Dauna pod Leopoldem Sperzerem. Zatím klonily se veřejné běhy k míru. Manžel královny Marie Terezie, František Štěpán velký kníže Toskánský, již 4. října 1745 korunován byl ve Frankfurtě za císaře, a dne 25. prosince 1745 nastal mír s králem pruským. S Francií a Španělskem smluven

¹⁾ Manual cechu hručířského, který tehdy psal mistr Václav Tichý. -- Seydl Pam. kn. děkauská.

²⁾ Pam. arch. XIV. p. 158, kdež užito farních memorabilií v okolí hostomnickém.

³⁾ Seydl Pam. kn. děk.

byl mír v Cáchách o sv. Havle 1748. Město Beroun sčítajíc své škody za celý čas té války, vyšetřilo je v 99.628 zl.¹⁾

V Berouně nastaly změny v předních úřadech. Dne 25. dubna 1746 zemřel Samuel Vilím Presl, poštovník a císařský richtář „dobře zasloužilý“, a jeho místo zaujal bývalý obroční královský Jan Vildner; děkan František X. rytíř Strachovský, zastáváje od r. 1744 úřad arcib. vikáře, dne 10. ledna 1748 zvolen byl za kanovníka u sv. Víta v Praze; vedl ve svém rodišti duchovní správu po těžkých 10 let, a také co kapitulár svatovítský, dosáhnuv tu důstojenství probošta, zůstal pamětliv města Berouna jako štědrý dárcce kostela sv. Jakuba a chudiny. Městský kaplan kněz František Tvrď, který po letech stal se světicím biskupem v Praze, spravoval děkanství do září r. 1748, kdy přibyl nový děkan kn. Josef Vavřinec Hermann, prve farář v Osově. Rozen byl r. 1702 jako syn hejtmána panství lipnického, na kněžství byl zřízen r. 1727, a spravoval úřad děkanský v Berouně po 18 let jako muž postavy úhledné, výborných darů ducha a zbožného srdce.²⁾

Za následujícího osmiletí míru měla městská rada berounská některé těžkosti o pozemkovou držbu obecní. Primator Adam Jiří Eisl při své smrti r. 1741 zůstavil své vdově Anně Kateřině, synům Antonínovi, Vavřincovi, Františkovi a Václavovi a čtyřem dcerám hojně jmění na rozdíl. K té pozůstalosti náležel poplužní dvůr na Závodí blíž vrchu Herinku s rolemi, lukami a lesy, na kterýchž gruntech byla vlastní honitba zvěře. Správcem toho jmění byl mladý Vavřinec Eisl; a též přivlastňoval si některé zádušní grunty na Závodí, a sice jednu kopaninu na mýtině lesní na Herinku a kus lesa při silnici ke Vráži. Když městský hajný Jiří Broum v tom lese dříví sekal pro potřebu paliva, mladý Eisl zabavil mu vůz a zadržel šest neděl ve svém dvoře. Po druhé když Broum sekal dříví a pahejly v hřebenu ke Vráži, Eisl mu opět zabavil vůz na 12 neděl; tu primator Václav Antonín Šenfeld po marných pokusech smíru svolal ke dni 8. července 1749 komisi, k níž z Prahy přijel sám zemský podkomoří Josef Jáchym Vančura z Řehnic, a tu sporné grunty byly vyměřeny na kroky a sazeny jsou mezníky na rozeznání toho, co tu jest

¹⁾ Schaller Topogr. kr. berounského dí, že tak velká škoda sdělána byla v letech 1741—42.

²⁾ Seydl Pam. kn. děk. Podobizna jeho v černém rámci jest na stěně velké síně děkanské nad kamny.

Eislovského, co obecního a zádušního.¹⁾ Však již přicházel čas, aby velký statek Eislovský byl rozprodán, tak aby dědici a dědičky přišly ke svým podílům. Z toho přišel již o vánocích 1748 do dražby veliký kus lesa na Drábově, a koupila to obec městská za 520 zl. R. 1757 koupil magistrát pro obec městskou od vdovy Eislovy les Herinky, položený k lesům svatojanským, k porostlinám ve Vráži a ke gruntům Jakuba Veselého (t. j. ke dvoru Veselého i s poličkem pod 3 korce v Klábalece za 2700 zl., k čemuž přikoupil magistrát roku 1761 za 170 zl. od Michala Hroznaty Brikeia, direktora panství poděbradského, kus lesa ke Vráži.²⁾ Tak rozmnožila obec svou lesní držbu o 167 jiter (asi 96 hektarů).

Jinou těžkost mělo město o mlýn ostrovský. Již k r. 1623 jsme zvěděli, že protilehlý mlýn Hylantovský, který s ostrovským užíval společného jezu, zabaven byl Matoušovi Hovorčovskému z Kolivé Hory a ten vzatek prodán byl roku 1625 ke statku chrústenickému. Za války švédské shořely oba mlýny, ale pusté městiště Hylantovského mlýna zůstávalo při Chrústenicích, a s tím statkem dostalo se trhem r. 1727 hraběti Karlu Jáchymovi z Brédova k panství Tachlovicům, kteréž velké panství r. 1732 koupila Marie Anna velkovévodkyně Toskánská, později vdaná vévodkyně bavorská. Za tím povstával protější mlýn ostrovský z úpadku. R. 1687 podnikl tu obnovu mlynář Matěj Machulka, po něm r. 1692 Ferdinand Vojtěch Šleichert z Visenthalu, který tu pořídil troje složení a stoupu. Téhož syn Václav Karel prodal ten mlýn a jiné grunty své r. 1724 hraběti Brédovi k Tachlovicům; byl to trh pokoutný, ježto není v městských knihách na jevě. Znám byl tehdy hrabě Bréda pro svou hamižnost, a odpíral platiti z toho mlýna úrok $17\frac{1}{2}$ zl. k obci berounské, zamýšleje mlýn docela vytrhnouti ze šosu městského. Vznikl tu spor mezi správou panství tachlovického a městskou obcí, který teprv 24. dubna 1750 po dobrém se skončil. Vévodkyně bavorská prodala obci města Berouna mlýn ostrovský o 4 složeních a zrušené pile, s dílem ostrova, pole pod 15 korců ke Královu Dvoru, pole a chmelnici ke Staré Huti, kus lesa a pole v Brdatkách, tedy celý statek někdy Šleichertův za 2000 zl. ve lhůtách splatných.³⁾ Tehdy řídili město Jan Vildner cis. richtář, konšel Václav Ant. Šenfeld primas, František Strakonický perníkář, Josef Augustin Möder

¹⁾ Liber contractuum flavus F. 12 ad 1749.

²⁾ Tamtéž k r. 1749, 1757, 1761.

³⁾ Liber contractuum flavus G. 13.—14., Zemské Dsky kv. 6. višňový F. 10.—13.

jirchář, Josef Výchek, Jan Vilím Gruber, Tomáš Antonín Fus hrnčíř, František Vojtěch Rudolf mydlář, Matys Svašek polář a sladovnik, Václav Karel Tichý hrnčíř, Jan Ignác Slezák, Jan Antonín Vodička ve velké hospodě (č. 79). Jan František Presl pošt mistr, syndikus Ignác Finger, obecní starší Frant. Šafařík, Václav Procházka, Václav Sládek, Antonín Rudolf a Adam Každý. Mlýn prodali r. 1759 za 2800 zl. Františku Svobodovi mlynáři, a z přebytku dopláceli koupené lesy.

R. 1754 zemřel primator Šenfeld, zůstaviv statek dluhy stížený; nástupcem jeho byl Matys Svašek, asi r. 1685 rodilý ve mlýně litohlavském, od r. 1729 usadilý v Berouně, když od bývalého primatora Samuele Eisla koupil dům u sv. Prokopa (č. 96 u hoř. brány), dům v české ulici (č. 60), dva domky předměstské, 144 korců rolí, 7 luk, štěpnici, 2 palouky a kus lesa, vše za 6100 zl. A spravoval město v časech těžkých pro běhy válečné. Od r. 1747 v městě leželi mušketýři pluku knížete z Volfenbüttel; 1. srpna 1753 přijel generál Jan Krištof Kager ze Štampachu na přehlídku toho mužstva, a tu náhle zemřel. K roku 1756 znamenáme tu chvatné pohyby vojska různých pluků směrem k Praze; císařovna Marie Terezie zabezpečivši se pomocí Ruska, Francie, Švédska, Saska i Bavor, chystala se k válce, aby na Fridrichovi II., králi pruském, zpět dobyla země slezské. Ale král Fridrich byl hbitější; v září 1756 opanoval Sasy a 1. října porazil císařské u Lovosic. Když na jaře r. 1757 stál u Prahy kníže Karel Lotrinský s 70.000 muži, tu vpadli Prusové ve veliké síle do Čech ze Sas, Lužic a Slez, 3. máje stanuli u Prahy a bitvou na polích olšanských a strašnických rozrazili císařské vojsko; knížete Karla s 46.000 muži vehnali do Prahy, a sbor 18.000 císařských zahnali k Benešovu a Jihlavě. Potom král Fridrich jal se střílet do Prahy s neslýchanou prudkostí; zamýšlel trvalé opanování Čech. Brzy přijelo do Berouna 18 pruských husarů a vedli si tak drsně a pánovitě, že větší díl obyvatel se rozutíkali do vzdálených měst a vsí. Oni husaři vynutili si jít! a dobrého, piva, pálenky, tabáku a „káfe“ do vůle; na městu žádali 12 vozů čtyřspřežních, ale za 4 dukáty od toho upustili, a vzavše primatoru Svaškovi dobré dva koně, vrátili se k Praze. Potom musil primator s jedním koněšem jíti do pruského tábora u Břevnova a tam se zavázati pruskému generálu Mauricovi knížeti anhaltskému, že za město Beroun bude posílati jemu na každý týden 2 sudy piva, 2 voly a jisté množství mouky, krup, hrachu a jiné špiže. Potom ten kníže anhaltský poslal do Berouna jednoho vo-

jáka s plnou mocí, aby chránil město před drancováním od jiných Prusů. Toto poplácení Prusům, jež trvalo šest neděl, stálo město Beroun přes 2000 zl.¹⁾ Bitva u Kolína dne 18. června 1757, kde král Fridrich II. byl od císařských pod hrabětem Daunem dokonale poražen, přinutila Prusy, že bez meškání hnuli se od Prahy na sever a položili se v Lužici. Ale soužení berounských nebylo tím u konce. Bylo jim platiti velké berně válečné, ubytovávat často vojáky, propůjčovati příprže, a živnosti vážnuly.

Nouze se uhostila u mnohých měšťanů, a mnohému starosti a obavy zkrátily život. Ve třech letech, 1757—59, tu zemřelo 190 lidí, kdežto počet rozeňat za ten čas byl 186. V říjnu 1757 tu leželi husaři pluku knížete z Ansbachu a husaři hraběte Sečénya. R. 1758 byl na hořejším předměstí lazareth, kamž z bojišť slezských a saských vozili raněné a nemocné; mřeli tu vojáci od pluků de Este, Pálffy, de Ligne, 1759 lid od pluku Browne a pěchota Colloredovská. Z lazarethu šířily se nakažlivé nemoci, a tehdy zemřel tu i vojenský kněz, P. Magnus Nydrskorn františkán z Lucemburka. Koncem r. 1760 zimoval tu belgický pluk Santigny.²⁾ Válka tato sedmiletá skončila se mírem ze dne 15. února 1763, jenž smluven byl na saském zámku Hubertsburku. Následky té zhoubné války vláčely se městem po několik let, a jevily se úpadkem blahobytu četných rodin. R. 1766 upadl v křidu koželuh Frant. Ringelmann; dům jeho u zeleného vola na náměstí (č. 31) koupil Jan Ziegler za 990 zl., ale již po dvou letech svého obchodu ve víně skončil křidou pro dluhy v 1062 zl., kdežto dům byl odhadnut v 1200 zl. R. 1769 byl úpadek Jakuba Rolle mlynáře ostrovského, jehož mlýn v dražbě prodán byl za 1555 zl., kdežto dluhů bylo 3000 zl.; a hned roku 1770 musil Václav Podlesský mlynář za předním mostem (č. 2), pro těžké dluhy dáti do dražby mlýn svůj v odhadu 6574 zl., a přičknut byl ten statek při shasnutí světa Františku Seidlovi z Křivoklátu, který podal nejvyšš, za 4140 zl. R. 1773 přišel na buben i hojný statek po Michalu Hroznatě Brikciovi, direktoru poděbradském, a jeho paní Terezii roz. Presslové v Berouně, a sice dům v rinku č. 87, 112 korců rolí, 8 k. luk, dva lesy, vše v odhadu 9125 zl.; ale sirotkům pozůstalým po srážce dluhů zbylo jen 4489 zl. Nejvíce mrzutostí bylo s pozůstalostí radního Jana Strakonického, k níž náležel dluh 3884 zl. do královské komory, sdělaný z let 1757—67, když nesprávně odváděl vybraný

¹⁾ Manna cechu hrnčířského k r. 1757.

²⁾ Matriky děkanské 1757—60.

pivní táč a užitek z obchodu solního. Strakonický zemřel r. 1768, a za něho musil platiti zeť, městský kontribuční Sigmund Slezák, ač nikoli bez odporu. Primas Matys Svašek, jsa za ony schodky zodpovědným, musil s ním vésti soud až do druhé instance, až vymohl dražbu jmění Strakonického, z níž vytěženo toliko 2449 zl.¹⁾ Ostatní schodek, 1427 zl., musil hraditi sám primas, kterýž jsa stařík 87letý, r. 1773 vzdal se důstojenství primatora, a zemřel r. 1778. Děkan k úmrtí jeho připsal verše tohoto smyslu: „Stůj poutníče, a patř na slzy, které měšťanům sluší při smrti primatora. Padl los na Matěje, pokosila smrt Svaška, muže hojných let a hojných zásluh v radě i v obecním hospodářství. Za války franské a pruské vypil kalich hořkosti, on ctitel sv. Jakuba, o kázání byl vždy prvním posluchačem, aby dobrým příkladem roznítil mysl lidu. Odešel z života časného na život věčný ve věku 93 let. Pohřben v chrámě sv. Jakuba před oltářem bratrským.“²⁾ Po něm primatorem byl pošt mistr Jan Frant. Presl do r. 1788.

O hromnicích roku 1766 zemřel děkan Vavřinec Hermann a pochován byl před hlavním oltářem sv. Jakuba; nástupcem jeho byl Jan Karel rytíř Běšín z Běšin, který 1740—43 býval v Berouně kaplanem, pak vstoupiv do řádu rytířů maltézských, r. 1761 stal se farářem ve Volenicích. Na děkanství berounském však pobyl krátce, již 15. máje 1767 odešel na děkanství v Lounech, a jeho místo v Berouně zaujal kn. Josef Každý, zde rodilý r. 1723 jako syn Adama Každého pekaře, majitele domu č. 29 k hořejší bráně; r. 1748 dosáhl kněžství, již 1752 stal se farářem v Osově a r. 1765 arcib. vikářem. Byl kněz horlivý v úřadě, bystře rozumný a výmluvný, obratný spisovatel veršem i prosou; psal pěknou češtinou, byl mistrem v klassické latině, ale německy neuměl, a nedbal, aby se tomu naučil.³⁾

Od r. 1763 leželi v Berouně dragouni hraběte Esterházy, po nichž r. 1769 se tu ubytovala setnina pěchoty z pluku knížete z Kalenberka, a ten lid za dlouhého pobytu zde zdomácněl. Zásobu střelného prachu ti vojáci chovali v nárožní baště hrdlořezské. R. 1769 naléhala zemská vláda na magistrát berounský, aby stavěli nový most přes Mži; tomu odpíral magistrát, poukazuje k nedostatku peněz při obci. Nabízel sice Eugen Václav hrabě z Vrba, pán na Hořovicích, že berounský most vystaví na své útraty,

¹⁾ Pozemková kniha č. 4 k r. 1766—73.

²⁾ Matrika úmrtní k r. 1778.

³⁾ Seydl Pam. kn. děk.

jestliže mu bude povolen v Berouně výčep hořovského piva; ale magistrát rozhodně tomu odepřel.¹⁾ Zatím valily se na město časy trpkého strádání. R. 1768 a 1769 pro veliké mokro byla slabá úroda, a zdravotní stav byl nepříznivý; bylo tu v městě r. 1769 vedle 41 narozených 74 mrtvých. Poněkud příznivější byl rok 1770; následující zima byla vlhká, pak na jaře r. 1771 bylo do sv. Jiří tak teplo, že obilí na polích vymetalo; ale potom nastaly dlouhé vánice, a za trvalého mrazu poležel sníh do 19. května. Všechno osení přišlo tím na zmar, a nastal čas hrozného hladu. Strych pšenice platil 13—17 zl., žita 10—14 zl., ječmene 8—10, ovesa 6 zl. Chléb 28lotový stál 6 kr., bočník vojanského 20 kr. Lidé z nouze prodávali dobytek, a maso bylo laciné; ale chudým to neprospělo. Bylo prý v zemi nemálo statkářů, kteří staré zásoby na špejchařích na draho chovali, a z obecné bídy těžili. Lid strojil pokrmy z otrub, mlýnského prachu a z lebedy, a kteří pojedli hořké lebedy, zpuchli, a staří z toho zemřeli. Z hladu vznikly nakažlivé nemoci, hnilá horečka, peteče i hlízy morové. Děkan Každý s kaplany Václavem Habelsbegrem a Josefem Veibertem nestačili chodit po nemocných, i vzal na výpomoc dva deficienty z Prahy (kn. Antonína Notari a Tomáše Zpěváčka), a všichni měli práce dost; často odbyli ve skrovnosti oběd a večeři najednou, nepijíce než vodu. Ze vsí přicházeli do města hladoví žebráci v hromadách po 30—60, žalostivě prosíce za hrst otrub. Tak ta bída trvala do hojných žní r. 1772. V Berouně zemřelo městského lidu r. 1771 úhrnem 79, r. 1772 ale 143 hlav, kdežto počet rozeňat byl 43 a 18. Mimo to zemřelo přesporních lidí v šatlavě 7, a 24 nalezeno mrtvých na silnicích i cestách i utonulých v řece.²⁾ V té nouzi půjčila císařovna Marie Terezie stavům českým milion zlatých na výpomoc a slevila 9 zl. kontribuce z každé usedlosti. Její syn a spoluvladař císař Josef II. půjčil stavům českým také milion zl., z kteréž půjčky přišlo obci berounské 780 zl., zjištěných na obecním lese Herinku.³⁾ Z úrody uherské císař skoupil hojnost obilí, dal je vozatajstvem vojenským voziti do Čech na umenšení hladu a na setbu ozimní a jarní. Za to žádal toliko oplátku po žních. Však po žních r. 1772 bylo po hladu a drahotě, a 1773 dle tržní ceny berounské platilo se za žejdlík mouky bílé 2¹/₄ kr., krupičné 2 kr., na zápražku ³/₄ kr., žejdlík hrachu za 1³/₄ kr., čočky 2 kr., krupice 3, krupěk 3¹/₄.

¹⁾ Přibík-Seydl O mostech berounských v archivu Č. Musea.

²⁾ Seydl Pam. kn. děk. a matriky děkanské.

³⁾ Missiva podkomořská (zbytek malý) v Arch. měst. ve škole.

krup trhaných $1\frac{1}{2}$, hrubých $2\frac{1}{2}$ kr. Ale tím hladomorem ztenčen byl v Čechách počet obyvatel o sedmý díl, a v Berouně nebylo r. 1773 více než 1200 duší.¹⁾

Roku 1773 vznikl v Berouně řeholní dům piaristů z nadání pobožné panny Ludmily Rudolfové k radě kn. Josefa Každého děkana a za přispění magistrátu, o čemž na svém místě obšírněji budeme vypravovati. Tato novotná událost jen náhodou souvisela s jinými novotami, které tehdy císařovna Marie Terezie provozovala v zemích svých dědičných podle vzoru pruského. R. 1770 provedeno bylo v Berouně číslování každého domu obytného zároveň s důkladným soupisem (konskripcí) obyvatelstva dle pohlaví a věku, tak aby jeden každý obyvatel, kdykoliby po něm byla úřední poptávka, snáze mohl býti nalezen. Číslo 1. obdržel dům tehdy Matesa Rataje řezníka vedle hořejší brány, a č. 150 dáno poslední chalupě v Hrdlořezích vedle vojenské prachárny. Zvláštní řadu čísel dostalo předměstí hořejší, kdež číslování se počínalo v Rybářích a končilo se dvorem Fetterovským v Brdatkách (č. 54); na dolejších předměstí dostal panský mlýn číslo 1., a poslední byl domek Videmannův (č. 24) na Závodí.

Brzy nastaly vážné změny v obecní držbě. Dne 31. ledna 1774 prodali konšelé a starší s povolením zemského podkomorího obecní mlýn (panský) za dolení branou Janu Dočekalovi mlynáři z Radotína pod právo zákupní (emphyteutické); Dočekal dal obci 1000 zl. zákupu, a pak měl on i budoucí držitelé mlýna platiti k obci na každý rok 400 zl. úroku na dva termíny, a břímě daní měl nésti sám. Obci zůstala správa velkého jezu, ale jizek mezi mlýny má spravovati zákupník s mlynářem protějším. Od mletí sladu má každý měšťan z várky platiti 48 kr., z čehož šrotýři má dáno býti 15 kr. Smlouvu podepsali za město František Eisl purkmistr, Jan František Presl místoprimas, František Ondřej Hranáč, Filip Leksa, Martin Rudolf, Antonín Broumovský, Michal Bělský, Antonín Ludvík Černý, Antonín Tuma, Samuel Fetter, Václav Špacír, Josef Sýkora, syndik Matys Hárdtl, obecní starší Matys Rataj, Filip Virt, Jan Šuhšneider, Vojtěch Jodl, Matěj Sychrovský a Antonín Šmied.²⁾

V císařské radě bylo tehdy uvažováno, že hlavní příčinou neúrody často se opakující jest špatné hospodářství polní a nedostatečné hnojení. Držitelé velkých dvorů poplužních, ač měli

¹⁾ Kniha pozemková č. 4 k r. 1771, matriky, listiny v Arch. městském ve škole.

²⁾ Liber contractuum parvus u c. k. okr. soudu v Berouně ob 1760--1788.

k službě robotné sedláky, po starém zvyku nechávali třetinu i více svých rolí úhorem na pástvu dobytka, a sedláci, robotou stížení, sotva dvě třetiny svých rolí osívali. Naopak na dvou dědičných zemích císařských, Belgii a Lombardsku, byl patrný příklad, kterak půda, na malé usedlosti rozdrobená, při pilné práci rolnické uživí obyvatelstvo sebe hustší. Tu dle návrhu dvorního rady Raaba vyšel 1. listopadu r. 1778 císařský rozkaz, aby na všech statcích korunních, fundačních i měst královských a věnných zrušeno bylo hospodářství na poplužních dvorích; příslušné k nim grunty orné a luční aby rozděleny byly na „familie“, a ty aby zadány byly potřebným měšťanům neb rolníkům pod dědičný úrok. Ten dekret způsobil u magistrátu berounského velký poplach. Měla obec svůj dvůr na Závodí, který dle starých katastrů držel $280\frac{3}{4}$ korců rolí, 8 korců zoraných pasek, 50 korců pastvišť, zahradu pod 5 větel, a louky páčené na užitek 44 čtyřspřežných vozů sena a 16 vozů otavy. Ale zemský ingénieur Andres Klika, r. 1779 z Prahy vyslaný, naměřil toho 653 měric rolí, 117 měric luk, $80\frac{1}{2}$ měric pastvišť (za šibernou, vedle suché louky, u zabité v Brdatkách), k tomu $3658\frac{3}{4}$ mér lesa obecního. Z rolí měl ovčák městský v nájmu 90 mér, hajní, cihlář, vodák, skoták a biřic užívali 70 mér. Na ostatku oseto bylo r. 1779 pšenicí $66\frac{1}{2}$ míry, žitem $51\frac{1}{2}$ míry, ječmenem $77\frac{1}{2}$ míry, hrachem 9 mér, ovsem 63 míry. Oseto bylo úhrnem tudíž $267\frac{1}{2}$ míry, a úhorem leželo $225\frac{1}{2}$ míry (45%). Konšelé se vzpouzeli dáti ty grunty orné a luční ze své držby obecní, namítajíce, že mají závazky obilního deputatu děkanu, kaplanu, piaristům, královskému rychtáři, purkmistru, syndikovi, kantoru, kostelníku a městským služebníkům, což obnáší do roka $14\frac{14}{16}$ mér pšenice, $75\frac{12}{16}$ mér žita, 12 mér ječmene na kroupy, $5\frac{1}{4}$ míry ovsa, $4\frac{14}{16}$ mér hrachu, 79 sudů piva a 2 vozy sena; to vše dle tehdejší ceny tržní (po míře pšenice 2 zl., žita $1\frac{1}{2}$ zl., ječmene 1 zl., ovsa $\frac{3}{4}$ zl., hrachu $1\frac{1}{2}$ zl., sud piva 10 zl., fůra sena 15 zl.) bylo v hodnotě 1011 zl.; kdyby obec pustila ony grunty sousedům, musela by ony deputáty platiti hotovými, se svou škodou, ježto potraviny stále se zdražují. I tomu odpírali konšelé, aby, jak vláda žádala, nenutili své poddané sedláky v Měňanech k robotě, kdyby za každý den jízdné roboty nahradili 20 kr., za den pěší roboty 10 kr. Ježto ti sedláci (Josef Sudík měl 124 mér, Václav Červenka 109 mér, Bartoloměj Sudík 120 m., Jan Brož 150 m., Václav Zajiček 12 m., mimo žida Michala Poláka, který obcházel s plátnem, železem i veteši a sekal maso) měli povinnost jízdné roboty 624 dní, pěší 156 dní do roka,

obnášela by ta náhrada 234 zl. do roka, kdežto konšelé pravou hodnotu té roboty udávali na 450 zl.¹⁾ Ale marný byl všecken odpor primasa a konšelů; vláda jim nepovolila, a musili s těžkým srdcem podniknouti rozdělení obecních gruntů; ale vedli si v tom zdlouha, aby získali času. Napřed zadali městské příkopy. Antonín Šarf parukář jich dostal 660 čtv. sáhů, Jan Presl primator 792, syndik Matys Hårdtl 858 čtv. sáhů. Příkop za německou fortanou již r. 1771 byl dán pod zákup mlynáři Václavu Machulkovi. Potom rozděleny byly městské zelnice, z nichž syndik dostal 7 $\frac{1}{2}$ míry, kupec Šušneidr 5 $\frac{1}{2}$ m., František Brauner 3 m., radní Jakub Černý půl míry. Osmi chalupníkům na Závodí dáno 1798 čtv. sáhů na zahrádky k obydlím, 223 sáhů k pastoušce; potom dáno hajnému v Plešivci 10 měřic rolí, hajnému na Drábově přes měřici, obecnímu cibláři 5 m., vodáku 4 $\frac{1}{2}$, skotáku 10 $\frac{1}{4}$, ovčáku 7 $\frac{1}{2}$, biřici 3 míry rolí, poustevníku u Boží vody 330 sáhů zahrady. Na Závodí dáno městskému služebníku Václavu Broumovi asi 41 měr rolí.

Ale takové dělení trvalo zemské správě na dlouhé lokte. R. 1781 přijel z Prahy komisař Josef Karel Schmidt, jemu přidělen přísežný měřič František Fus, rodák berounský, a tím bylo rozdělování obecních rolí a luk urychleno. Tehdáž obdrželi Antonín Šarf parukář 17 $\frac{1}{2}$ míry,²⁾ Dominik Rein zámečník (č. 14) 5 m., Jan Šenfeld mydlář (č. 28) 8 m., Tomáš Valter (č. 34) 8 $\frac{1}{2}$ m., Frant. Houška krejčí (č. 35) 6 $\frac{1}{2}$ m., Jan Štula zahradník (č. 37) 10 m., Josef Fryč radní servus 7 měr, Jan Sýkora (č. 41) mydlář 8 m., Matěj Veselý sladovnický (č. 57) 9 m., Jan Jeřábek kloboučník (č. 58) 7 m., Jan Veselý sladovnický (č. 69) 10 m., Martin Rudolf mydlář a radní (č. 77) 7 m., Václav Žemlička pekař (č. 80) 7 $\frac{1}{2}$ m., Jan Šumpetr řemenář (č. 82) 10 m., Martin Jirouch pekař (č. 85) 7 m., Jan Presl pošt mistr a primas (č. 86) 18 $\frac{1}{3}$ míry louký pod Ratinkou, Frant. Bořický nájemník (v č. 91) 5 m., Filip Virt švec (č. 93) 10 m., František Fus radní (č. 96) 5 m., Josef Broumovský koželuh (č. 101) 7 $\frac{1}{2}$ m., Josef Brauner zahradník (č. 112) 2 m., Jan Rotta puněochář (č. 129) 6 $\frac{1}{2}$ m., Tomáš Klapka tesař (č. 132) 6 měr. Na hořejším předměstí: Jan Houška krejčí (č. 3) 7 $\frac{1}{2}$ m., Jan Štula starší (č. 15) 13 m. a pro syna svého Jakuba 8 m., Samuel Fetter radní (č. 18) 8 m., Martin Herein řezník a hospodský (č. 25) 7 m.,

¹⁾ Ze sbírky listin v Arch. měst. ve škole.

²⁾ Užil zvláštní protekce jako bývalý důstojník, jsa manželem šlechtičny Anny Marie Hautové z Hauty, sestřence probošta Strachovského.

Matys Hårdtl syndik (č. 26) $5\frac{1}{2}$ m., Jiří Jirouch pekař (č. 29) 5 m., Václav Filip krejčí (č. 30) $7\frac{1}{2}$ m., Adam Holý u studánky (č. 53) $3\frac{1}{2}$ m., Ant. Fetter v Brdatkách (č. 54) 3 m. — Na předměstí pražském: Jan Dočekal mlynář (č. 1) 9 m., Jan Valter novoosadník (č. 5) 50 měr, Lukáš Šváb novoosadník (č. 6) $52\frac{1}{2}$ m., Václav Černý kožišník (č. 7) 6 m., Václav Broum (č. 11) k prvnějším 41 měrám dostal nově $18\frac{1}{2}$ měr, Karel Beznoska rybář a přivozník (č. 12) $6\frac{1}{2}$ a pro svého syna Karla 5 měr, Jiří Hesse punčochář (č. 13) $10\frac{1}{2}$ m., Jan Beznoska (č. 21) přivozník 9 m., Mates Král domkář (č. 26) 12 m., Mates Macháček novoosadník (č. 28) $27\frac{1}{4}$ m., dále noví osadníci Václav Bareš (č. 29) 47 m., Jan Bareš (č. 30) 50 m., Martin Červenka (č. 31) $51\frac{1}{2}$ m., Frant. Valter (č. 32) $44\frac{1}{4}$ m., a dva v Ovčíně $4\frac{1}{2}$ m.¹⁾

Bylo tudíž rozdáno úhrnem 735 měr obecních rolí a luk; dědičný nájem (úrok) z těch pozemků byl průměrně 1 zlatý po míře. Jde na rozum, že toto rozdrobení městských pozemků nelíbilo se konšelům i mnohým měšťanům, jimž nic nebylo z toho dáno; říkali tomu rozcníkování, a těm nově osadilým na Závodí, kteří přišli ze vsí jako cizopauští, říkalo se potupně culíkáři.²⁾ Obci zbyly odtud jen lesy, pastviště a úroky ze zadaných gruntů.

Dvorním dekretem ze dne 17. srpna 1777 udělila císařovna Marie Terezie městu Berounu majestát na odbyvání dvou týhodních trhů, vždy v pondělí a ve čtvrtek, na obilí, omastky a jiné potraviny, přihlížejíc k tomu, že v městě jest lid vojenský stále ubytován.³⁾ Taksy za ten majestát, 115 zl. zaplatilo město teprv později, a proto byl počátek oněch trhů od 8. března 1780.

V posledních letech panování Marie Terezie potkáváme se v okolí berounském s obnovenou katolickou reformací, a sice se stíháním tajných protestantů. Ve vsi Kublově pod Velisem r. 1772 krejčí Jan Kotas v pozůstalosti svého tchána Šimona zedníka našel starou postillu protestantskou, a četba té knihy odvrátila ho od víry katolické; brzy na svou stranu dostal svého bratra Pavla a ševce Jana Zimu, pak ze vsí Trubína sedláky Jakuba Keila, Josefa Pilce, z Hudlic Josefa Míška a jiné přátely. Ti scházeli se občas u Kotasova na nedělní sbory, užívajíc

¹⁾ Kniha emfytheutů u c. k. okr. soudu v Berouně, vložena do knihy smluv č. 4.

²⁾ I v matrikách s tou přezdívkou se potkáváme.

³⁾ Celakovský Privilegia městská, Missiva gubernialní v Arch. městském ve škole.

bible a kancionálu, jež koupili až v Žitavě saské. Ale o vánocích r. 1776 byl celý sbor od kublovského richtáře jat a dopraven do Berouna, kdež byli uvězněni. Krajský missionář, též děkan z Žebráka i berounský děkan Každý je vyslýchali, poučovali, varovali, ale Kotas i Zima byli zarputili a jizlivě odpovídali. Zatím byli s výstrahou propuštěni na svobodu.¹⁾ Ale dobří katolíci v Berouně, slyšíce o těch odpadlých, byli plni zármutku a obav. Když paní Kateřina Tichá 3. srpna 1778 pořizovala kšaft, odkázala 500 zl. na chování jedné chudé osoby ve špitále, kteráž měla každý den u bratrského oltáře modliti se růženec na odvrácení všeho zlého od města Berouna, „aby v něm právě náboženství katolické vždy panovalo a se rozmnožovalo.“²⁾

Jest ten kšaft zároveň ohlasem nového strachu nepřátelského. Když r. 1777 zemřel bavorský kurfiřt Maximilian Josef bez blízkých příbuzných, císař Josef prohlásil Dolení Bavorsy a hořejší Falcko za odumřelá léna koruny české a v lednu 1778 ony země vojensky obsadil. Tomu však odpíral pruský král Fridrich II. a zbrojil se k válce; také císař Josef II. co spoluvladař matky své, císařovny Marie Terezie, hromadil vojenský lid v Čechách. V Berouně brzy pocítili, že válka jest za humny. K hromnicím r. 1778 přišla do Berouna vojenská exekuce a po tři neděle tu vymáhala zadržalé daně. Tehdáž přišel i guberniální rozkaz, aby v městě vyzdviženo bylo 18 nováčků k pluku, rozkaz ze 4. března 1778 nařizoval opravu hradeb a bran, k čemuž vojenský erár slibil příspěvek 61 zl.; 16. března zřizován tu byl sklad pro chorvátský pluk likanský. Vojenská správa nařídila 27. března, aby v Čechách bylo zakoupeno 1500 volů; berounští řezníci měli tudíž moudře jednati s sedláky, a voly koupené potom Jan Stach řezník hnal k hlavnímu stádu u Břežan nad Zbraslaví; cent živé váhy platil erár po 10 zl. Dne 8. května nařizeno založení skladu ovsu v Berouně, a ten oves měl sem býti svážen z Karlšteinska, Točnicka, Zbirožska i Křivoklátska; 12. května ohlášen byl příchod pluku knížete Lobkovice, pro jehož zavazadla vysláno z města a okolí 32 vozů o 64 koních. V červenci 1778 přišly 4 prapory Chorvátů karloveckých a ten lid zde ležel do 14. srpna. Pluk knížete Kallenberského hnul se z Berouna do Polabí, ale sklad jeho zůstal v Berouně. Tak se chystala nová válka s Pruskem. Již v červenci 1778 vešlo 100.000 Prusů pod králem Fridrichem u Trutnova a Náchoda do Čech; králův

¹⁾ Akta v Arch. měst. ve škole.

²⁾ Liber testamentorum č. 3 k r. 1778.

Jindřich Tesánek,
starosta města od r. 1895 do r. 1900.

bratr Jindřich současně přivedl 70.000 Prusů a Sasů do Litoměřicka. Ale ti nepřátelé nesměli se pustiti hluboko do země. Císařské vojsko v síle 180.000 hlav pod zkušenými generály (Laudon, Lascy) stálo v hrazených táborech u Mimoně, Jaroměře a Olomouce; do velkých bitev se nedávalo, a sváděny byly jen drobné šarvátky. Dne 3. srpna přibyl do Berouna četný sbor belgický a vymohl zde a v okolí 40 vozů pro další pochod; 19. srpna odváženy byly z Berouna do Brna všechny vojenské sklady na vozích od Sv. Jana, Litně, Všeradic, Osova, Suchomast, Tmaně a Praskoles; 24. srpna odvážena byla mouka pluku Kallenberského. Koncem srpna stanul zde na pochodu prapor dobrovolníků pana Doncelli a 500 mužů jízdy.¹⁾ Počátkem září přijel do Berouna staroboleslavský děkan František Tvrdý, veza s sebou milostný obraz Matky Boží Boleslavské, jež schrániti chtěl před hrabivostí pruskou; pobyl tu přes noc na děkanství; ale druhého dne přišla jistá zpráva, že Prusové z nedostatku potravy opustili Čechy. Tudíž děkan Tvrdý se vzácným klenotem vrátil se hned do Prahy a do Staré Boleslavě.²⁾

Válka se skončila prozatímní úmluvou v březnu a konečným mírem 13. května 1779 v Těšíně sjednaným. Císařovna Marie Terezie zřekla se českých lén v Bavořích, a za to jí postoupen byl díl dolních Bavor k Horním Rakousům. Během té války oživilo zase protestantské hnutí v Kublově a jiných vseh okolí berounského; původcem toho byl pruský emissař Pavel Synek, který potají po té krajině se plouhal a budil u družiny Kotasů, Zimů a Keilů nemalé naděje a trošty do pruského krále; ale z přičinění berounského děkana Každého byl jat i s důvěrníky svými, a 25. srpna 1778 byl za to, „že tu v zemi kacířské knihy rozdával, kacířství vyučoval a lidi podváděl“, odsouzen na rok nucené práce v robotné přádelně pražské (spinnhaus), čtyřikrát do toho roka měl dostati vždy desetkrát karabáčem, a pak měl býti Čech prázděn pod ztrátou hrdla. Kublovský krejčí Jan Kotas od 19. ledna 1779 seděl v berounské šatlavě i s ženou svou do 25. března, kdež odsouzen k zavezení do Sedmíhrad. Již dříve uvěznění manželé Keilovi z Trubína, a Keilová tu v šatlavě dne 25. prosince 1778 porodila dvě pocholat, které děkan Každý pokřtil jmény Štěpán a Jan. Keilovi seděli tu ještě 27. srpna 1779,

¹⁾ Gubernialní missiva v Arch. městském ve škole.

²⁾ Děkan Každý věnoval své světnici, kde obraz Marianský byl přes noc, tento nápis: *Felix cubile, in quo exorto bello Borussico Thaumaturga sacra Vetero-Boleslaviensis una nocte quievit.*

a měli být postrkem hnáni do Sedmíhrad. Ale sešlo z toho; slíbili nápravu a byli propuštěni domů.¹⁾

Po válce ubytoval se v Berouně štáb pluku Kallenberkova s jednou setninou. Pro plukovníka svob. pána z Wimpfen zjednáno 7 pokojů v domích č. 45, 46, 47 na náměstí; předělné zdi v nich byly proráženy v příčině dveří; major Bervart z Blankenfeldu zaujal 4 pokoje u radního Sychrovského (č. 91) a stáje pro 4 koně; v 21 domích ubytováni byli důstojníci, kaplan Enzmann, auditor Max Kegelman, účetní, chirurg, profous, 3 setníci (baron Braun, hrabata Brandis a Calvi), 3 nadporučíci, 3 poručíci, 2 fenrichové, kadet. Hlavní stráž byla v domě Antonína Špota na náměstí (č. 63), špitál vojenský upraven v domě č. 54 u české fortny, věznice v č. 41. Úhrnem potřebovala zde posádka 55 pokojů, 19 komor, 5 sklepů a stáje na 37 koní, z čehož platil stát 640 zl. ročního nájmu. Však byly tehdy v městě velké finanční nesnáze; přes všechny exekuce shledalo se 124 měšťanů, kteří dluhovali daní za rok 1777 přes 144 zl., za další rok 501 zl. Z toho byli často napomináni; opětované prosby, aby stát zvýšil nájemné pro 20 důstojníků a 64 vojáků, byly odmrštěny. Když pak r. 1780 posádka tu rozmnožena byla na tři setniny, a vláda žádala, aby Berounští na spolek s panstvím karlšteinským a královským pro to vojsko dodávali za každý rok 1500 centů mouky, 300 měr ovsu a 300 centů sena na srážku z kontribuce, to se měšťanům naprosto nelíbilo, i prosili konšelé, aby to vojsko bylo jinam položeno. Však dostali za to důtku, ježto prý ve svých 240 domích mají dosti místa pro vojáky; mimo to jim bylo stíženo, že vojákům příliš draho prodávají maso, hrách, kroupy, svičky a j., a v srpnu r. 1780 přišel guberniální dotaz, kolik že řezníků sedí v městské radě, že jest v Berouně tak vysoká sazba na prodej masa.²⁾

Však byly tehdy poměry neutěšené. Od mnohých let rozmohlo se na lesnatém Podbrdí veřejné loupežnictví, pro které zřízeny byly náhlé soudy 1777—81. Obchody tehdež velice vážly, řemesla trpěla nedostatkem zákazníků. Jeden majitel domku, bednář svého řemesla, měl takovou nouzi, že s ženou a dětmi zašel do Prahy a tam živil se žebrotou; i vyzván byl proto magistrát od úřadu novoměstského, buď aby tu rodinu odvezli do Berouna, aneb aby posílali na její výživu. Ale Berounští odepřeli, majíce prý řádné vydání, dluhy a kontribuce. Více že prý nelze pro toho almužníka učiniti, než aby se vrátil domů a tu aby s jinými

¹⁾ Akta v Arch. měst. ve škole, Seydl Pam. kn. děkanská.

²⁾ Arch. měst. ve škole (Missiva kraj.s.k. hejtmanství).

potřebnými měšťany každou sobotu chodil dům od domu a tu aby doprošoval se almužny. R. 1779 podali tři měšťané z Berouna prosbu k císařovně za almužnu, ale byli odmrštěni, a dokladem toho byly důtky z krajského úřadu k magistrátu poslané, kterak dle stížnosti pana děkana tu v městě v neděli v čase služeb Božích, kázání a katechismu v šenkovních domích se nalévá pivo i pálené, muziky a tance že tam trvají přes noc, lehké ženštiny (scrophae) ze ví že tam se táhnou a přechovávačů nalézají. Jiná důtka byla v příčině zakázaného karbanu, zvláště strašáka, k čemuž magistrát odpověděl, že strašák tu se nehraje, ale piket, šestadvacet, pídlásek o žejdlík piva a komerzo o trojník.¹⁾

Dne 29. listopadu 1780 zemřela císařovna Marie Terezie, a vlády se ujal prvorozenec její, císař Josef II., který s neobvyčejným důrazem podnikl dalekosáhlé změny v poměrech zemských. V tom směru vykonal mnoho dobrého. R. 1781 zrušil nevolnictví lidu sedlského; povinnost robotní svedl s osob na držbu pozemkovou. Odtud rolníci mohli svobodně prodávati své statky a stěhovati se do měst, kdež potom přibývalo domů na gruntech prve pustých; zvláště předměstí valně se rozšiřovala. Přílivem sedláků do měst osvěžil se život v městě a zachovával se český jazyk v převaze proti němčině, která tu již dosti povážlivě se rozmáhala. Jak rychle od časů Josefských v Berouně množil se počet obyvatel, o tom dávají zprávu matriky křesťní. V pětiletí 1776—80 zrodilo se v městě 274 dítek, v pětiletí 1790—94 ale 345 dítek, nečítajíc dítky ženatých vojáků.

Důležité byly změny, které Josef II. provozoval ve věcech církevních. R. 1781 vydal toleranční patent, jimž zakázal všeliké pronásledování protestantů vyznání augsburského a helvetického; odtud protestanté měli volnost stavby svých kostelů a sborů a chování svých duchovních správců na útraty své vlastní. Tím patentem tedy přestalo stíhání nečetných protestantů v Kublově, Trubíně, Trubsku a Svaté. Ve vsi Srbsku na panství karlsšteinském hlásila se k té víře rodina Lukášů, a jeden z ní, Josef Lukáš hrnčír, r. 1785 s ženou a čtyřmi dětmi usadil se v Berouně zakoupením chalupy v Rybářích č. 4. Však brzy stížil císař další odpadání od víry katolické rozkazem, aby každý, kdo od té víry chce ustoupiti, podrobil se poučení a napomenutí katolického správce duchovního. V té příčině císař rozmnožil duchovní správu již r. 1785, kdy usadil místní kaplany v Počaplich (kněz

¹⁾ Missiva krajského úřadu v měst. archivu, Seydl Pam. kn. děk.

Tadyáš Štika) a v Hudlicích (kn. Emilian Holub) a tak odloučil obě osady od děkanství berounského. Rovněž odloučil kostel velíský nad Kublovem od děkanství žebráckého a usadil tam lokálního kaplana.

Od r. 1784 Josef II. rušil všechny kláštery, které neměly za úkol vyučování mládeže, opatrování nemocných aneb duchovní správu; rušil všechna náboženská bratrstva, zakázal všechny ponti i veřejné průvody církevní, všechny pohřby v kostelních kryptách; pohřby měly se díti na hřbitovech daleko odlehlých bez užívání rukví, kterýžto rozkaz však brzy byl zrušen. Jména zrušených kostelů, klášterů a bratrstev mělo býti jako náboženská matice ke zřizování nových far, k nimž posíláni byli kněží ze zrušených klášterů. Takové změny provedeny byly v Berouně záhy. Zrušena byla starodávná kongregace literatů, taktéž zrušeno bratrstvo Bolestné Matky Boží, bratrstvo terciářů sv. Františka, zrušena byla a prodána kaple u Boží Vody, a nadání poustevníkovo dáno jest místnímu špitálu chudých. R. 1785 zrušen byl též nedaleký klášter sv. Jana pod Skalou, kdež dosud byl opat, převor a 18 kněží. Převor pater Celestin Hostlovský tu zůstal jako farář při kostele sv. Jana; statky kláštera, svatojanský, davelský a zbynický, vzaty jsou k náboženské matici, a ježto pro liknavou administraci nic nevytlačily, byly v dražbě rozprodány. Statek Sv. Jan se vsí Sedlcem, Hostimí, Bubovicemi, dílem Kozolup, s dvorem Ptákem koupil r. 1791 hrabě Filip Sweerts-Spork za 75.000 zl. Mnoho z nábytku kláštera, zvláště obrazy, byly zakoupeny v dražbě pro kostel a děkanství v Berouně, jak podnes je zjevno.

Odvěká správa města, jakož trvala tu od 13. století s některými změnami, přičila se již názorům pozdního století osmnáctého; městskému soudu byla dávána vina, že dopouští se přehmatů, a bylo třeba stálého mistrování a poručníkování od soudu appellačního v Praze. Sbor konšelský také byl příliš shovívavý oproti měšťanům, když nepořádně platili kontribuci a nedbale dávali úroky z jistin a gruntů zádušních a fundačních. Z těch příčin nadešel konec dávného zřízení městského. R. 1783 císař Josef II. zrušil úřad císařského richtáře, jehož poslední držitel Jan Vildner, měšťan a polař zámožný, odevzdav statek svůj synovi, odstěhoval se k dceři do Pardubic a tam zemřel staříčků r. 1790. V městské radě starého slohu r. 1787 zasedali: primator Jan Frant. Presl poštmistr (č. 86), který † 69letý r. 1793, Martin Rudolf mydlář (č. 77, † 62letý r. 1794), Michal Jírka Bělský,

chirurg v Kolíně rodilý (č. 66, † 88letý r. 1799), Antonín Černý řezník (č. 36, † 76letý 1796), Antonín Tuma řemenář (č. 88, † 83letý r. 1790), Samuel Vetter polař v Brdatkách († 82letý r. 1796), Jan Jakub Vildner, syn pana císařského (č. 83, † 67letý 1810), Antonín Šmid cvokař (č. 89, † 1807), František Fus polař (č. 96), Matěj Šouša polař (č. 87), František Eisl (č. 81, † 1789) a Jakub Černý právník. Městským syndikem byl JUC. Matys Härtl. Obecními staršími byli Filip Virt švec (č. 93, † 1789), Jan Sebastian Stulla zahradník (č. 37, † 92letý r. 1803), Václav Filip krejčí († 1795) a Filip Řehořovský řezník (č. 94, † 68letý r. 1806). Městským richtářem byl Josef Sýkora mydlář (č. 43) a jeho adjunktem Karel Rotta puněochář (č. 121).¹⁾

R. 1788 zrušil císař ten úřad konšelský, a zřídil tu regulovaný královský magistrát, v jehož čele byl královský purkmistr. Jím byl jmenován Josef Mašek, někdy úředník na Osově, potom direktor na Hrubém Rohozci, který od r. 1786 držel v Berouně dům č. 92 a polní hospodářství. Věci soudní řídil přísedný justiciář čili kriminální rada, a sice JUDr. Matys Härtl, a pod ním kriminální assistent Jakub Černý. Ve správě města byli purkmistrovi k ruce dva magistrátní radové z měšťanstva, a sice Václav Tichý, jsa zároveň městským kontribučním a kontrolorem pivní administrace, a Matěj Šouša. Ke správě obecního statku radili dva obecní representanti, Filip Řehořovský řezník a Jan Křemel hrnčíř. V městské kanceláři úřadovali František Eisl kasír, Václav Fryč kancellista, Josef Gruber protokollista a správce věznice. Místo šrotyřů ustanoveni byli dva uniformovaní policaj-vojáci. Zvláštní dva representanty mělo předměstí závodské.

Krajský úřad berounský dotud měl sídlo v Praze, ale z rozkazu císařského musil se r. 1787 přestěhovati do Berouna, a sice do domu u tří korun, kdež úřadoval krajský hejtman Maximilian sv. p. z Ehrenburka, krajští komisaři („jemnostpane“ jim říkali) Sebastian z Losenau a Josef Hickisch), při tom úřadě byla i filiálka bankalu s výběrcím a kontrollorem; ale po smrti Josefa II., r. 1791, odstěhoval se krajský úřad zpět do Prahy.²⁾

Za císaře Josefa II. stíženo bylo město nejednou nehodon. R. 1781 po dlouhé a třesuté zimě nastala v polovici března rozjíz velice náhlá a způsobila škodlivou povodeň. O vánocích

¹⁾ Dle knihy smluv a matrik děkanských.

²⁾ Tato personalia vystihli jsme dílem z pozemkových knih, dílem z matrik.

r. 1781 vojáci z pluku Kallenberkova, ubytovaní u Jakuba Veseleho v nárožním domě vedle radnice. v noci na podkroví svého hospodáře slídili po tabáku; tu z neopatrnosti zapálili, odkudž vyhořel dům, i krov sousední radnice a domek malý u dolejší brány. Další zmáhání plamenů se překazilo shozením šindelů z domu Františka Podleského (č. 67). Konšelé potom vydlužili se na obec 1000 zl., z čehož obnovili krov radnice s baňatou věžkou, jak nyní se spatřuje. R. 1784 byla krutá zima s přehojným sněhem; ale o sv. Matěji nastalo náhlé tání. Litava i Mže strašlivě se vzedmuly k neslýchané povodni. Voda hrnula se do města dolejší branou a oběma fortami dne 27. února od 7. hodiny večerní a zatopila náměstí až po schůdky ke hřbitovu kostela děkanského. Zděšené obyvatelstvo prchalo, schraňujíc peřiny a šatstvo, do svrchního patra, mnozí až do podkroví, a trvalo to nebezpečí do druhého dne k večeru. Děkan Josef Každý vzal z kostela monstranci se svátostí oltární a od mříže hřbitovni nad schůdky udělil městu požehnání. Brzy uhodil silný mráz, voda rychle opadala. Gotický průchod v dolejší bráně, jsa nahromaděnými krami ledu dokonale ucpaný, musil potom pracně vyklizen býti. Voda tehdáž vzala veliký prám z přívozu a dravým proudem hnala ho až do Černošic; menší prám a kocábky rybářské zadržány byly až u Radotína. Tehdy zasloužil si chvály statný rybář a přívozník Augustin Beznoska, že na rybářském předměstí zachránil mnoho lidských životů.⁴⁾

Privilegia města Berouna potvrdil císař Josef dne 13. prosince 1785, ale nevrátil městu ani výtunni clo, ani ungelt v hořejší bráně, žehož by byla obecní správa velice potřebovala ve svých nesnázích. Jakož císař r. 1788 chystal se na spolek s Ruskem k válce proti Turecku, sháněny byly všude v zemích císařských všecky nedoplatky kontribuční. V Berouně to obnášelo tehdy přes 1883 zl., a ty peníze sháněl nový královský magistrát na měšťanech s bezohledným důrazem. Potom vypovězeny byly drobné kapitály zrušených bratrstev berounských, a vymáhány byly pro náboženskou matici. Mnohem větší tíseň peněžní tu nastala, když 14. února 1789 vláda žádala, aby splaceny byly všecky fundační kapitály kostela děkanského, vzrostlé i se zadržalými úroky na 7833 zl., i zádušní jistiny kostela zábranského v 775 zl., kteréž peníze veskrz uloženy byly na domích i gruntech měšťanských. Málo dní potom rozkázalo krajské hejtmanství, aby od kostelů děkanského i zá-

⁴⁾ Seydl Pam. kn. děk., Akta krajského hejtmanství v Archivu měst. ve škole.

branského svedeny byly hřbitovy. Tomu ale opřel se magistrát, ježto prý pohřby u kostela děkanského přestaly teprve před pěti lety, a mrtvá těla tam schovaná že ještě nezetlela; od kostela Matky Boží za branou také nelze prý hřbitov oddělití zděnou hradbou, ježto by stálo dle výpočtu skoro 500 zl., kterých město nemá v čase, kdy městským úředníkům od osmi neděl ani krejcaru služného se nedostalo.¹⁾ Vojenská správa měla tehdy s kostelem zábranským zvláštní úmysl, pro který žádala, aby ta svatyně od hřbitova byla oddělena zdí. Sklad mouky pro vojenskou posádku z pluku Kallenberkova byl v domě blíže červeného mlýna pod hřbitovem; ale velké rozvodnění Litavky 21. ledna 1789 uvedlo ten sklad na nebezpečí, a proto vojenský erár chtěl ho přeložiti do kostela zábranského. Ale tomu se opřel děkan Josef Každý, a na ten čas kostel uchoval pro služby Boží.

Válku tureckou vedl císař Josef II. zprvu s nevalným štěstím, až povolán byl v čelo vojska císařského starý hrdina Laudon, který 8. října 1789 slavně dobyl Bělehradu srbského, kdežto jiný generál, Josiaš kníže z Koburku, dobyl některých vítězství ve Valašsku.²⁾ Nedlouho potom, 20. února 1790 zemřel císař Josef II. a zůstavil vládu svému bratru Leopoldovi II., který mnohé dekrety předchůdce svého odvolal, a 4. srpna 1791 konečný mír s Turky smluvil. Téhož roku dal se v Praze korunovatí za krále českého. Tak uklidil mnohou kyselost, která byla vznikla v zemích habsburských za císaře Josefa, a mohl všecku pozornost věnovati velkému nebezpečí, jež tehdy na západě hrozilo obecnému míru. V červnu 1789 totiž vyšlehl v Paříži plamen vzpoury proti králi Ludvíkovi XVI. a posavadnímu zřízení státnímu ve Francii, a to nebezpečné hnutí zachvátilo brzy celou tu zemi, z čehož vznikly obavy po vší Evropě. Berounský děkan Josef Každý koncem roku 1789 zavíral křestní svou matriku distichem tohoto smyslu: „Spasiteli svatý, budiž milostiv nám, vyprost' nás ze zmatků přítomného roku a pomozíž nám!“ Císař Leopold II. předvídal válku s francouzskou revolucí, zbrojil se k ní podle mnohých mocnářů jiných, ale zemřel již 1. března 1792; ve vládě jej následoval syn jeho František II.

Válka francouzská vypukla v dubnu 1792. Tehdáž z Berouna se hnul pěší pluk Kallenberkův, složený z Čechů, Po-

¹⁾ Arch. měst. ve škole „Missiva“ krajsk. úřadu.

²⁾ Děkan J. Každý o tom poznamenal v úmrtní matrice: „Caesarem inter et inter Turcas post tot expugnata fortalitia pax ordinatur. Laudonio atque Koburgio trophaeum reportantibus vigeat in saecula gloria.“

láků a Rusínů, a táhl na hranice francouzské, čímž městu se ulevilo. Válka trvala do r. 1797, a měla za jeviště Nizozemí, Německo a Vlchy; Berounští tudíž jí ucítili jen občasnými průchody vojenského lidu, stálou drahotou a vojenskou kontribucí. Vojenská intendance založila 6. února 1795 v kostele Marie Panny za branou veliký sklad mouky, ale do 5. června byl ten sklad odvezen. Rok 1796 přinesl veliký strach nepřátelský, ježto dvě vojska francouzská od Rýna se blížila k zemím císařským, jedno směrem k Chebu, druhé podle Dunaje k Rakousům; než toto nebezpečí odvrátil císařův bratr, mladý hrdina arcikníže Karel, slavným vítězstvím u Amberka blíže českého lesa (24. srpna 1796) a pak novým vítězstvím u Vircburka (3. září). Však mnohá vítězství francouzského generála Napoleona Bonaparta nad císařskými ve Vlaších vedla k míru o sv. Havle r. 1797.

Dne 24. března 1798 skonal v Berouně děkan, vikář a od sedmi let arcikněz Josef Každý, poslední z měšťanského rodu, který tu v Berouně kvetl přes 250 let. Hlavním dědicem svým jmenoval děkanský kostel. Pohřben byl na hřbitově u Matky Boží blíže kóstrnice pod náhrobním kamenem, na němž nápis latinský: „Odpočinek Josefa Každého, arcikněze, vikáře a kanovníka boleslavského. Beroun jej r. 1723 zrodil, 1767 z Osova na děkanství povolal a zde 27. března 1798 mrtvého pohřbil. Dobrý čtenáři! věčného odpočinutí jemu žádej, že sám jednou zemřeš, pamatuj, a Boha, soudce živých i mrtvých, se boj!“ Nástupcem jeho od 4. září 1798 byl kněz Klemens Köbrle de Lauro, syn někdy šichtmistra v Poddarové u Radnic 1753 rodilý, 1777—88 kaplan v Berouně a pak farář ve Všeradcích.¹⁾ Zatím i v hlavě města staly se změny. Královský purkmistr Josef Mašek vzdal se svého úřadu již r. 1792, a žil tu potom jako měšťan zámožný ve svém domě č. 92, kdež zemřel 75letý 16. října 1808. Po něm byl purkmistrem Matěj Šouša, někdy studující práv, který držel dům v náměstí (č. 87), pak velkou hospodu u orla (č. 79), dvůr na hořejším předměstí č. 28 a chalupu s ovčínem č. 43 a hojně pozemky. Však zemřel již ku kouci r. 1798, maje věku 45 let, a úřad po něm obdržel Jan Jakub Vildner, syn někdy císařského richtáře berounského.

R. 1798 strožil se císař František k nové válce s republikou francouzskou, maje v tom spolek s Anglií a s ruským carem Pavlem I. Již 12. ledna 1798 založen byl v zábranském kostele

¹⁾ Seydl Pam. kn. děk.

Panny Marie sklad vojenské mouky a zůstal tam do února 1812. Ježto vojsko mělo všechno vyjítí proti nepříteli, utvořila se k vy-zvání vlády v Berouně garda měšťanská v síle 70 mužů, jimž majorem byl Jan Jakub Vildner, setníkem Antonín Šmíd radní, nadporučíkem Václav Frič kancelista, šikovatelem Václav Fiala pekař.¹⁾

Poněvadž se očekávaly hojné pochody vojska, a mostu zde nebylo od r. 1745, přišli v září 1798 císařští pionéři a zbudovali v krátkce nový most dřevěný na bytelných kolech při samém ústí Litavy. V listopadu 1798 přitáhlo do Čech velké vojsko ruské, jemuž veleli generálové Suvarov a Korsakov, a zde přezimovalo rozložené po krajích. I v Berouně leželo drahně Rusů s důstojníky a popy. Měšťané měli s nimi mnohé nepohodlí, neboť vojenští ti hosté měli úžasnou chuť k jídlu a spotřebovali džbery pokrmů, byť i sprostných. Popové pro ně konali liturgii v domě Antonína Rudolfa mydláře na náměstí (č. 77). V březnu 1799 hýbali se Rusové do Bavor, Tyrol a do Vlach, kdež statně se potýkali s Francouzi. Také arcikníže Karel tehdy vítězil ve Švábích a Švýcařích; ale v září obracelo se válečné štěstí pro nesvornost rakouských a ruských generálů, a vrtkavý car Pavel odvolal svůj lid z bojiště domů. Rusové vraceli se Bavorskem a zemi českou; v Berouně leželi od 27. prosince do dne tří králů; magistrát sháněje peníze na jejich potřeby, vydlužil se ze záduší 162 zl.; ale potom ruská vláda všechny ty útraty správně nahradila. Císařské vojsko poraženo bylo 14. června 1800 ve Vlaších, 3. prosince v Bavořích, a tak musil císař František svoliti k nepříznivému míru v Lunevilu 9. února 1801. Hned po porážce v Bavořích vozili do Čech množství raněných. V Berouně leželi ve vojenském špitále u české fortny (č. 54) ranění z legie švýcarské, vitemberské, pluk lantkrabi z Fürstenberka a z města Memmingen, i mřeli zde ve velkém počtu od špitálské horečky.²⁾

V následujících čtyřech letech míru ležela v Berouně setuina pěšího pluku hraběte Morzina. Císař František přihlížeje k potřebám města, dne 25. října 1803 udělil mu majestát na čtvrtý trh výroční, který se měl konati vždy ve středu po sv. Petru a Pavlu.³⁾ Když v květnu r. 1804 správce republiky francouzské, generál Napoleon Bonaparte, prohlášen byl za dědičného císaře francouzského, jehož přízně pilně vyhledávali knížata jiho-

¹⁾ Archiv měst. ve škole.

²⁾ Matrika úmrtní 1800--1801.

³⁾ Čelakovský Privilegia městská II.

němečtí, tu císař František II. předvidaje, že titul císaře německého brzy bude pro něho zbytečným, resolucí ze dne 12. srpna 1804 přijal titul císaře rakouského jako František I. V té příčině byla v Berouně 9. prosince 1804 veliká slavnost. Z lešení před radnicí sroubeného, za přítomnosti pěchoty z pluku Morzinova, všeho úřadnictva, měšťanstva a školní mládeže, četl královský purkmistr Jan Jakub Vildner onu resoluci zeměpanskou, provolával „vivat“ rakouskému císaři, a školní mládež zapěla novou hymnu rakouskou, jejíž nápěv složil vídeňský kapelník Süßmaier, ale text český podložil berounský kaplan Josef Seydl.¹⁾ Potom následovaly slavné služby Boží s chvalo zpěvem ambrosiánským, večer bylo slavné osvětlení města, kdež v mnohých oknech byly pěkné obrazy průsvitné (transparenty), a před radnicí ozývala se opět hymna rakouská s průvodem hudby.

Zřízení nového císařství francouzského bylo však počátkem nových válek záhubných. Spojili se tehdy proti císaři Napoleonovi král Jiří III. anglický, car Alexander I. ruský a Gustav IV. král švédský. Týž král Gustav mladý hledal i spojence v Německu na sjezdu knížat v Řezně; na zpáteční cestě dne 24. června r. 1804 měl odpočinek v Berouně v hostinci u Preslů na poště. Císař František I. přistoupil k onomu spolku dne 9. srpna 1805. a hned vyslal arciknížete Karla s valným vojskem do Vlach; jiné vojsko rakouské vedl generál Mack směrem k Rýnu. Ale knížata jihoněmečtí, bavorský, virtemberský a badenský byli již umluveni s Napoleonem a čekali na jeho vojenský příchod, aby k němu se dali. Nešťastného dne 12. října 1805 byl Mack od Napoleona u Ulmu ve Švábiích poražen a 20. října s hlavním sborem svým zajat, ostatní lid jeho v divém kvapu se ubíral k domovu. V Berouně o tom neštěstí brzy zvěděli. Dne 23. října přibyli do města vojíní od Ulmu přehající, napřed po 2—3, pak ve větších houfích, mnozí bez zbraní, bez čepic. Dne 11. listopadu přišla zvěst, že nepřítel Bavoři vpadli do Čech, že navštívili Klatovy, Kleneč, Domažlice, Gdyni i Stankovy, a všude že vybírají výpalné. V neděli dne 17. listopadu, kdy v kostele bylo plno lidu městského, poučoval kaplan Josef Seydl z kazatelny, jak se chovati, kdyby nepřítel do města vtrhl; a v tom ozval se velký zvon na poplach. Lidé volající: „Již tu jsou Francouzi!“ vybíhali z kostela; ale zbytečné byly strachy, ježto nepřišli nepřítelé. V komíně domu u růže na náměstí vzhály se saze, a ten oheň udusili řezníci z masných krámů,

¹⁾ Česká ta hymna, dosti obratně veršovaná, čte se v Seydlově Pam. kn. děkanská.

když komín zaklopili syrovou volovicí.¹⁾ Litice válečná minula Čechy; Napoleon po vítězství u Ulmu dobyl Tyrolska, opanoval Hořejší Rakousy a 13. listopadu vtrhl do Vídně. Ruské sbory, jež vedl Kutuzov, ustupovaly před ním na Moravu, kdež trhl k nim sbor rakouský; ale Napoleon již 20. listopadu byl v Brně, a 2. prosince 1805 porazil Rusy a Rakušany u Slavkova. Tu císař František, vida nezbyti, již 26. prosince umluvil s Napoleonem mír v Prešpurce se ztrátou Tyrólska, Benátska a Dalmacie.

Jakkoli země česká nebyla válkou přímo dotčena, přece ji seznala po jiné stránce. Z bojiště sem vozili vojáky raněné a nemocné a ukládali je do lazaretů po městech. V Berouně byl vojenský špitál brzy přeplněn nemocnými vojiny, jichž kladli po 2—3 na jedno lože. Řádily tu hlavnice a skvrnitý tyfus, jež se šířily po městě; kaplan Josef Seydl tu chodě po nemocných sám se rozstonał hlavnici a stěží jen se uzdravil. Tu nemocný děkan Kliment Koberle povstal z lože bolesti a nedbaje pakostnice své, chodil sám po nemocných, až 7. března 1806 náhle umřel 52letý, raněn mrtvicí, kněz postavy a povahy ušlechtilé. Zemřelo zde r. 1806 lidu městského 83 hlav, z nich 18 podlehló hlavnici, pětícím a neštovicím. Toho roku odstoupil od úřadu purkmistra Jan Jakub Vildner, a nástupcem jeho byl jmenován František Geissler, Němec z Nové Bystřice, který od r. 1785 v Berouně měl dům pod městskou horou (č. 30) a vedl tu obchód ve víně.

Jako všude v říši, tak i v Berouně shledáváme tehdy velkou nesnáz finanční. Války minulé vymáhaly velkých nákladů, kteréž stát, nemaje zálohy peněz hotových ani příležitostí k vydlužení, hradil penězi papírovými, vydávaje tak zvané černé bankocetle mimo měděné čtvrt- a půlzlatníky. Stříbrné peníze vymizely z oběhu, ježto každý, kdo jich co měl, s nimi se tajil. R. 1807 stal se pokus s nápravou finanční, když vyšel rozkaz, aby každý, kdo má jaké klenoty od zlata neb stříbra, přihlásil se u „puncovního úřadu“ a zaplatil z nich jistou daň dle váhy a zrna. Berounské záduší tehdy z kostelního stříbra zaplatilo puncovní daně přes 57 zl. a nad to musilo obětovati státu dvě stříbrné konvičky s tácem, stříbrný křížek na podstavci i stříbrné srdce. Tehdáž zmáhala se velká drahota potrav a jiných potřeb, domy a grunty tehdy rychle přecházely z ruky do ruky za kupní ceny stále rostoucí. Nevelký dům na náměstí (č. 40) r. 1794 kousen byl za 385 zl., r. 1802 za 950 zl., 1803 za 1000 zl. Velká hospoda na

¹⁾ Seydl Pam. kn. děkanská k r. 1805.

náměstí (č. 79) r. 1741 po novostavbě prodána byla za 2000 zl., r. 1808 za 6710 zl., r. 1810 za 9500 zl. Nárožní dům vedle radnice r. 1794 za 2750 zl. koupený, r. 1802 prodán byl za 6800 zl. r. 1809 za 8000 zl. Velký statek sv. Jana pod Skalou s dvorem Ptákem r. 1791 prodán byl za 75.000 zl.; ale r. 1809 byl samotný dvůr Pták prodán za 55.000 zl., r. 1810 za 80.000 zl. za velikého zlehčení peněz. Finanční bída rozmnožila se dalšími běhy válečnými. Císař Napoleon r. 1806 zdrtil moc pruskou, a dalšími vítězstvími r. 1807 přinutil i cara ruského k míru; r. 1808 vyslal své voje na opanování Španělska. Císař František I. tušil, že výbojný Napoleon nedá mu na dlouho pokoje, a maje o tom zvěst, kterák národ španělský jednomyslně povstává proti cizím vetřelcům a kterák i Tyrolané se chystají, aby setřásli cizovládu, sám 9. března 1809 dal se do války s Francií. Z Berouna tehdy hnula se pěchota pluku Frohnova, která zde od tří let byla ubytována, a v městě se usadil prapor zemské obrany od pluku sv. p. Vogel-sanga, kterýž lid zde v dubnu r. 1809 přehlížel arcikníže Maximilian d'Este. Zároveň přibyli do Berouna císařští pionéři, aby velký most r. 1798 sroubený, opravili a utvrdili. Než ta válka měla průběh pro Rakousko nepříznivý. Arcikníže Karel byl po bojích 19.—22. dubna 1809 od Napoleona z Bavor vypuzen a ustupoval do Čech a Rakous. Napoleon již 12. května byl u Vídně. Dne 22. května dosáhl sice arcikníže slavného vítězství u Aspru na Moravském poli, a tím sňal s Napoleona pověst nepřemožitelného válečníka, ale již 6. června byl rozhodně poražen v krvavém boji u Vagramu, a krutý vítěz potom vnutil Rakousku mír velice škodlivý; odtrhl od něho Salcbursko a všecky země při moři adrijském, a uložil přemoženému státu přes 34 millionů zlatých válečné pokuty.

V květnu r. 1810 dlel císař František v Čechách, a 4. června zajel do Berouna v průvodu nejvyššího purkrabí Oliviera Wallise a krajského hejtmana Prokopa Platzeře, aby vyhlédl staveniště budoucího mostu přes Mži, ježto starý most nesliboval dlouhého trvání. Však byly tehdy časy z míry zlé; stříbro stouplo v ceně proti bankovkám na závratnou výši 500%, a dražota všech potřeb byla úžasná. Kostely musily tehdy obětovati státu všecko své zlato a stříbro na zjednání lepší valuty peněžní. Berounský kostel sv. Jakuba vydal tehdy dva kalichy s paténami, ciborium s puklicí a relikviář, vše ve váze 3 liber a 7 lotů, a za to dána státní obligace v 100 zl. 26 kr. na 3%. Ostatní stříbro kostelní, monstrance ve váze 8 liber 24 lotů, podstavec ciboria a dva podstavce kalichů vykoupili měšťané obnosem 138 zl. 22 kr., který obětavě

mezi sebou sebrali. Ale všechno to opatření bylo nedostatečné k nápravě; již 20. února 1811 vydán byl finanční patent, jímž zavedena vídeňská měna, kterouž sníženy byly pořadní černé bankocetle na pátý díl původní hodnoty, taktéž i měděné peníze z r. 1807, a ty peníze byly od státu vyměňovány za tak zvané šajny (Einlösungs-Scheine). Tím úpadkem postížený všechny od r. 1799—1810 na hypotekách uložené peníze a fundace a sníženy dle kursu stříbra, jaký byl v době uložení. Však i ty šajny brzy klesaly v kursu, když k r. 1813 vystrójila se nová válka.

Na své válečné výpravě do Ruska r. 1812 seznal Napoleon, že strom jeho slávy neporoste do nebe, když obrovská jeho armáda tam podléhla mrazu i zbrani ruské. Cař Alexander I. hned ve spolku s Prusy na jaře r. 1813 zahájil válku na povalení moci francouzské a potýkal se s Napoleonem a jeho německými spojenci v Sasích. Cisař František minil sjednati mír mezi válčícími stranami na kongressu v Praze; když ale jeho podmínky byly se strany francouzské zamítnuty, dne 10. srpna 1813 spojil se s Rusy a Prusy proti neunavnému strůjci válečných záprav. Bylo tehdy v Berouně neveselo. R. 1811 byla neúroda z velkého sucha; r. 1812 dne 3. července strašné krupobití, jež táhlo od východu, zkazilo velký díl úrody. Radostné sice bylo vítání nového děkana Josefa Seydla, rodáka berounského, když 15. května 1813 z Lochovic slavně vjžděl do města na čtyřspřežné poštovní equipáži, provázen měšťany v kočářích a na koních, a večer bylo osvětlení domů na náměstí a v ulicích; ale v následujícím měsíci červenci byla pouť svatojakubská porušována hlukem válečných příprav. Jako jinde v zemi, tak i v Berouně zřizoval se prapor zemské obrany z města a vřkoli, odvod k řádovým plukům byl silný; v městě se hemžilo lidem přesporním i mnohými povozy, které na rejdiště pod hřbitovem svázely seno, jehož se tam hromadily obrovské kupy. Měšťané dle repartice musili také pro potřebu vojska dávatí obilí a seno. Za žito se jim dávalo po 5 zl., za oves po 2 zl. ze strychu. Potom kde kdo měl povoz, musil v polovici září voziti seno z Berouna k Teplicím, a nejednomu se stalo, že v tom zmatku se mu nevrátil ani vůz, ani koně, ani čeledín. Však již od 12. srpna hromadila se v Žatecku a Litoměřicku obrovská armáda 160.000 mužů císařských, 60.000 Rusů a 50.000 Prusů, a toho vojska byl vrchním velitelem Karel kníže ze Švarcenberka orlický. Boje následovaly rychle za sebou, a sbory francouzské potkávalo neštěstí po neštěstí. Dne 23. srpna 1813 poraženi byli Francouzi v Branibořích, 24. srpna

ve Slezích, 27. srpna byla z míry krvavá bitva u Drážďan, 30. srpna byl poražen a zajat silný sbor Francouzů u Chlumce blíž Teplíc. Posléze ve dnech 16.—18. října 1813 v hrozném boji u Lipska byl Napoleon přemožen a k ústupu z Německa přinucen. Berounští přijímali zprávy o těch bojích s velikým uspokojením, a těšili se na brzký mír; z bojiště jim přivázeli množství raněných na opatrování. Vojenský špitál u české fortny byl přeplněn, a jiný špitál byl pořízen v domě Škabradově (č. 124) v ulici německé. Leželi tu Rakušané, Rusové i Francouzi. Brzy zřízen výpomocný špitál v č. 57. v ulici české. Dne 14. listopadu slavilo město vítězství u Lipska službou Boží a chvalozpěvem v chrámě děkanském, když dolejší branou přivezeno bylo mnoho Francouzů zajatých, ztrácených, hladem a zimou zmořených, a ti byli dáni do špitálů. Téhož dne těch nebohých zemřelo 9, nazejtří pak 13, a třetího dne 9 a jeden Rus. Pochováni byli na krchově do šachty při dolejší zdi. Další transporty zajatců přicházely, a 8. prosince nalezen na silnici zmrzlý Francouz.¹⁾

Přeplněné špitály způsobily v městě tyfus, jemuž podlehl 17 osob z měšťanstva, a pak do 21. března 1814 ještě dalších 18 osob. V zimě 1813—14 bytovalo v Čechách mnoho vojska ruského, nemálo jich bylo v Berouně a okolí, ale záhy se zdvihli a táhli podle jiných vojsk do Francie, až válka se skončila 31. března 1814 dobytím Paříže a 6. dubna 1814 sesazením Napoleona a vypovězením jeho na ostrov Elbu. Některé sbory ruské ještě před koncem války poslány byly zpět a táhly českou zemí; hlavní sbory Rusů přibýly sem na návratu v podzimku. V Berouně tehdy odpočívalo mnoho kozáků, takže nejedna velká domácnost jich stravovala 40—50, za něž náklad ruský car správně nahradil. Však tehdy něco Rusů sběhlo od pluků, a zůstali v Čechách. Ke dni 20. března 1814 vypravuje se o nešťastné příhodě v Berouně. Pro velikou vodu byl tehdy most přes Mži snesen, a užívalo se přivozu pod obecním někdy dvorem na Závodi podle řetězu napjatého až ke skalce. V půl sedmé hodině večer za soumraku vjel na prám německý forman s párem koní a vozem s municí vojenskou; mimo přivozníky byli na prámu i lidé přespolní i domácí. Ale prám přetížený v dravé řece brzy se zalil vodou a potopil. Utonul tu přivozník Augustin Beznoska, Jan Červenka od studánky, tesař Tomáš Klapka, jedna vojačka z Hostomnic a jeden člověk neznámý. Děkan Seydl jsa na svém poli na Podole,

¹⁾ Matrica mortuorum ad annum 1813. (Zápisník m. úřadu v Berouně)

když uslyšel křik, spěchal ke břehu a tonoucím udělil absoluci. Utonulé koně nesla voda až do Černošic, a jednoho utonulého vytáhli z vody u Srbska dne 17. dubna rusští vojáci, kteří tak záhy ve Mži se koupali.¹⁾ Dokonalý mír pak nastal teprv za leta r. 1815, kdy pokus Napoleonův, aby obnovil své panství nad Francií, skončil se porážkou u Waterloo, a internováním vládyčtivého válečníka na ostrově sv. Heleny.

Po válce uložila se v Berouně ke stálému pobytu setnina pražského pluku pěšího Kučerovského. K r. 1816 znamenáme velikou drahotu, a zavedení nové měny konvenční, dle níž zlatý měny nové platil 2 $\frac{1}{2}$ zl. měny vídeňské (šajnové). Město pak brzy se vzpamatovalo z pohrom válek minulých, a živnosti městské rozkvétaly, zvláště obchod. V letě r. 1820 zavítal císařský dvůr k delšímu pobytu do Prahy, a 7. června 1820 vítali Berounští korunního prince Ferdinanda Dobrotivého, když ubíral se městem jejich k návštěvě u hraběte z Vrbna na Hořovicích, osm dní později vítali samého císaře Františka a císařovnu Karolinu Augustu, když na své pouti svatohorské stavili se v Berouně. Dne 7. ledna 1823 vítali zase ruského cara Alexandra I., když s sestrou svou, velkovévodkyní Výmarskou a s družinou 58 osob se vracel z kongressu mocnářů ve Veroně. Car meškal tu několik hodin a ptal se na chování svého vojska za minulých let válečných. R. 1825 dne 6. července zemřel purkmistr Josef Geissler 67letý; k úřadu purkmistra zřízen byl potom od zemského gubernia Jakub Jindřich Březina, syn Petra Březiny, někdy sládko městského, rodilý r. 1772, od r. 1808 držitel domu u korun a značného polního hospodářství. Týž vymohl pro město právo na dva nové trhy výroční, jeden v pondělí po Jménu Ježíš, druhý v pondělí po třetí neděli velkonoční (Jubilate). V té příčině vyšel dvorní dekret 5. února r. 1830, a vydán městu 31. dubna 1831, když povinná taxa byla sehnána reparticí mezi měšťany.²⁾

Však tehdáz již přicházely děsné noviny ze zemí východních. Asi r. 1817 zlíhnu se ve východní Indii mor posud neznámý, který se jevil průjmem, dávením, křečmi a rychlou smrtí. Říkali mu cholera. R. 1830 rádl v Rusku, pak rychle se šířil do Polska a Moravy, na podzim 1831 již ve východních Čechách, v prosinci pak zle rádl v Praze. V Berouně stal se osamělý případ cholery 10. července 1831, kdy v domě č. 111 na klášteře

¹⁾ Matrika úmrtí 1814, kde poznámka děkana Seydla.

²⁾ Čelakovský Privilegia městská II.

umřel Antonín Skružný, regenschori a ředitel hudební školy, teprv 32letý. Tu purkmistr Březina podnikl vážná opatření. Dne 4. září 1831 zřídil na Plzeňském předměstí nemocnici pro ty, kteří by od cholery stonali, na hřbitově dal odměřiti 172 čtvercových sáhů plochy na pohřbívání od cholery zemřelých. Ježto se vědělo, že nemoc se rozmáhá od špatné stravy, spořádal mezi měšťany sbírku peněz, mouky, krup, krupice a slámy pro podělování chudiny. Do nemocnice darovány postele, pokrývky, košile i židle. Město bylo rozděleno na 4 nemocenské okresy, jichž dozorcei byli měšťané Tomáš Vomáčka, Jan Čermák, Tomáš Janoušek a Martin Beznoska. V léčení se uvázal MUDr. Antonín Nekola a chirurg Josef Březina. Přípraven byl i dům pro rekonvalescenty a dům pro kontumaci přespolečných lidí. Cholera pak propukla dne 5. února 1832 v domě č. 145 v uličce Hrdlořežské, kde onemocněl nádenník Jan Hanzlík a po dvou dnech zemřel. Vína dávana vlhkému domu a pozdnímu ohlášení nemoci, též nečistotě té uličky. Odtud trval úmor v městě do 12. září roku 1832, kdy umřela ze Suchomast příchozí Anna Brdlíková. Oba lékaři za ten čas konali věrně svou povinnost, taktéž děkan Josef Seydl a kaplan Matěj Srdínko. Za rok 1832 umřelo v městě 181 osob, z nichž podlehl choleře 124. Největší úmor byl 11. dubna, kdy skonalo 6 lidí. Ze sebraných darů a z obecních peněz vydáno bylo na léčení 198 zl., za opatrování 207 zl. 34 kr., na pohřby 50 zl., na rumfordovu polévku 306 zl. 19 kr., na jiné potřeby 56 zl.¹⁾

Dne 2. března 1835 zemřel císař František I. za jehož duši v Berouně byla konána slavná smuteční mše svatá. Dne 7. září roku 1836 byl císař Ferdinand I. s císařovnou Marií Annou v Praze korunován za krále českého, kteréžto slavnosti obcovali měšťané berounští ve velkém počtu. Ale tehdy řádila v Praze opět cholera, pak 19. září propukla i v Berouně a do 26. prosince schvátla 44 osob. Při slavnosti korunování byl i děkan Josef Seydl, ale vrátil se domů churav od nastuzení, z čehož vyvinuly se souchotě. Zemřel 5. července r. 1837. Nástupce jeho, kněz Vincenc Labler, dotud farář ve Stodůlkách, přistěhoval se 21. prosince r. 1837.²⁾

Stavové čeští dali císaři Ferdinandovi na počtu jeho korunování 10.000 dukátů; resolucí ze dne 27. prosince 1836 nařídil císař, aby ty peníze byly dány na stavbu nového kamenného mostu v Berouně místo mostu dřevěného, který zbudován byl r. 1798,

¹⁾ Archiv měst. ve škole nové.

²⁾ Pam. kn. děkanská k r. 1837.

Pivovar právovárčného měšťanstva r. 1899.

Březina a žil tu v zátíší do r. 1854, kdy umřel 82letý. Jeho místo zaujal Antonín Klier, rodilý ve Zbizoze r. 1790, od roku 1825 pošt mistr v Berouně. V březnu r. 1848, kdy vojsko odešlo do Vlach, zřízena v městě setnina obrany národní, jejímž velitelem byl vysloužilý c. k. setník Václaviček, majitel domu a pozemků, podveliteli byli c. k. vysloužilý nadporučík Vincenc Kromer, od roku 1829 majitel domu č. 41 v rinku († 1861), MUDr. Václav Šmolcnop fysik městský, Matěj Čádník kupec a městský radní Matěj Tichý; praporečником byl městský lesní Josef Bok. O sv. Duše 1848 měl se sejíti zemský sněm v Praze. Ale podvratní živlové zmařili ten sněm, když 12. června zbytečnou provokací vojska způsobili zakročení zemského velitele Alfreda knížete Windischgrätze, který potom na pobouřilou Prahu od 13. až 16. června dal střeliti z děl. Z Prahy se rozjeli agitátoři po venkově, vybízejíce k ochraně matičky Prahy. I hýbali se sborové národní gardy z venkova ku Praze; také z Berouna se hnulo něco gardy; ale došli jen k Loděnicům, kdež poslechli moudré rady, aby v čas obrátili a tak schránili životy. R. 1849 vyvázlo Rakousko z nebezpečí rozkladu, hlavně pomocí Mikuláše cara ruského, a potlačena byla vzpoura ve Vlaších i v Uhrách. Národní gardy všudy rozpuštěny, prapory a zbraně jim odejmuty.¹⁾

Císař František Josef I., vládná po odstoupení císaře Ferdinanda I. (1. prosince 1848), vydal dne 17. března 1849 nový řád obecní pro celou říši. Dle toho řádu měli poplatníci a příslušníci v městě Berouně voliti sobě svou správu městskou, a sice 24 obecních starších, kteří ze svého středu měli zvoliti starostu čili purkmistra a 4 radní. Volby dle toho nového řádu vykonány byly z jara r. 1850, a za starostu zvolen byl František Schücker z Ortenfelzu, rodilý r. 1790, který jako vysloužilý c. k. nadporučík r. 1828 obdržel krajský sklad tabáku a kolků v Berouně v domě č. 44 na náměstí. Jako purkmistr úřadoval nepřetržitě do r. 1861.²⁾

R. 1849 nařizeno bylo nové rozdělení země české na soudní a berní okresy, z nichž potom tvořeny byly podkraje, kraje, od r. 1868 okresní hejtmanství. Tehdáž utvořen byl soudní a berní okres berounský, který obsahoval město Beroun s katastrem 4163 jiter, bývalá panství královovorské (7352 j.), a karlsšteinské s manským statkem Tetínem (14154 j.), statky

¹⁾ Dle listu v arch. městském a dle laskavého sdělení panů Horáka a Brouma.

²⁾ Dle Pam. kn. děkanské a matrik.

(jak bývaly) Tmaň (2343 j.), Suchomasty (2831 j.), Liteň s Měňany a Skuhrovem (3260 j.), Vlence (360 j.), Svináře (1654 j.), Drahlovice (177 j.), Sv. Jan (2020 j.), Lužec (1360 j.), Vysoký Újezd (633 j.), od Praskoles ves Tobolku (404 j.). Celkem zahrnoval okres 40.710 jiter půdy, čili $4\frac{1}{4}$ □ mile nebo 234 □ kilometrů.¹⁾ Novými zákony zrušeny byly stavovské výsady i práva vrchnostenská nad lidem dosud poddaným vrchnosti patrimonialní, zrušeny panské roboty a naturalní dávky, zrušeny farní desátky, i dědičný nájem z gruntu zadaných, a za to dány byly vrchnostem vyvazovací obligace.

Když r. 1849 vracel se vojenský lid z bojiště, šířila se v Čechách asijská cholera se skvrnitým tyfem. V Berouně ta nákaza r. 1850 zachvátila 35 obětí. Veliká válka, kterou vedl ruský císař Mikuláš I. s Tureckem v letech 1853—56, a zároveň i s Francií, Anglií a králem sardijským, nedotkla se říše rakouské přímo, ale vliv její přece byl patrný, a sice drahotou, kdy r. 1855 strych pšenice (skoro hektolitr) skočil na 14 zl. konv. měny, též nedostatkem peněz a pak cholerou, kterou Rusové zavlekli do Rumunska, a jež odtud se šířila do Uher, Rakous a Čech. V Berouně od 23. července do 22. listopadu jí podlehl 32 lidí.²⁾

Svatební veselí J. V. císaře Františka Josefa s Alžbětou vévodkyní v Bavorsku, z rodu falckrabí Zweibrücken-Birkenfeldských dne 24. dubna 1854 slavili Berounští službami Božimi, které konal děkan Lábler, a sazením dvou císařských stromů do sadu před hlavním kostelem u Božích muk. Město bylo pamětlivo zachování svých starých památek středověkého stavitelství. Sedlový krov dolejší brány obnoven byl již r. 1846 nákladem obce a měšťanů, a tak i r. 1854 obnoven baňatý krov hořejší brány s orlem na vrcholu, čehož ukončení 9. listopadu 1854 oslavováno bylo střelbou z hmožděří.³⁾

R. 1859 mělo Rakousko válku s Francií a Sardinii, která vedena byla na půdě italské. Vojsko naše tu bojovalo s obvyklou statečností, ale štěstí nemělo, a válka skončila se ztrátou země lombardské. Následujícího roku 1860 císař pán vyslyšev na rozmnožené říšské radě od povolaných důvěrníků všecky tužby svých zemí a národů, dne 20. října 1860 vydal diplom, jímž slíbil říši dáti ústavní zřízení s šetřením historických práv jednotlivých zemí. Potom dne 26. února 1861 vydána byla nová ústava

¹⁾ Dle Untersbergovy mapy král. českého r. 1851.

²⁾ Matrika úmrtní 1855.

³⁾ Památky archaeol. I. díl.

říšská, kterou vypracoval ministr Antonín rytíř Schmerling. Dle ní mělo město Beroun na spolek s Hořovicemi, Radnicemi a Rokycany voliti jednoho poslance na sněm český do kurie městské, kdežto venkovské obce okresu berounského volily na spolek s okresy unhošťským, smíchovským a zbraslavským jednoho poslance na sněm. S novým ruchem uvolněné svobody probudil se v Čechách národní duch k cílému životu. Měšťanstvo berounské rychle setřelo německý povlak, který na něm spočíval od déle 50 let. To jeví se v nové volbě do městského zastupitelstva r. 1861, kdy za starostu města zvolen byl Jan Ev. Seydl, majitel mlýna někdy Kaprovského (č. 2 praž. př.), z rodiny tu od r. 1770 osedlé, která k českému jazyku vždy věrně se hlásila. Předešlý starosta František Schücker z Ortenfelzu pak tu zemřel 73letý r. 1863.¹⁾

Město Beroun, položené na hlavní silnici mezi Prahou a Plzní, neuzilo dotud jiného spojení obchodního, nežli po nápravě s koňským spřežením. Vývoj jeho byl dotud zdlouhavý, domů bylo r. 1851 málo přes 300, obyvatel málo přes 3000; mzdy dělnické byly nízké, takže pražský průmyslník Aron Dormitzer shledal s výhodou r. 1835 založiti na místě červeného mlýna velkou přádelnu americké bavlny, tak jako podobné přádelny vznikly v blízkém Sv. Janě a v Loděnicích.²⁾ Ale r. 1861 začala se v Berouně stavba české západní dráhy, po níž zahájena byla jízda v červenci r. 1862. Odtud město nemálo se rozšiřovalo na předměstích, takže r. 1869 čítalo již 398 domů a 4610 duší. Město nabývalo živosti od četných výletníků z Prahy, zvláště v neděli a svátek po zábavném vlaku. V městě zmáhal se život spolkový. R. 1862 vznikl pěvecký spolek Slavoš, potom hospodářská jednota, 1863 občanská záložna, 1865 tělocvičná jednota Sokol, 1868 měšťanská beseda, 1870 dámský spolek pěvecký Cecilie, 1872 spolek dělnický, 1875 spolek hasičský. Spolek divadelních ochotníků trvá však již od r. 1827. R. 1876 rozmnoženo světové spojení města Berouna novou železnicí rakovnicko-protivínskou.³⁾

Stará radnice už dávno nehověla potřebám času, aby tu místa užily obecní úřad, c. k. okresní soud a c. k. úřad berní. Tudíž r. 1865 zakoupil purkmistr Seydl pro obec velkou hospodu u černého koně proti bývalé české fortně, tam kde nyní ulice Karlova, a umístnil tam obecní úřad, c. k. okresní soud a c. k.

¹⁾ Matrika úmrtí. Pam. kn. děkanská.

²⁾ Sommer, kraj berounský.

³⁾ Dle lask. sdělení pp. Brouma, Horáka, Amorta, Poláka, ingen. F. Suchomela.

berní úřad, a pro živnost hostinskou vždy tam zbývalo dosti místa. Stará radnice ponechána byla učelům školním.

Píše děkan Labler v pamětní své knize, že v letech 1864 a 1865 bylo veliké sucho, obilí bylo krátké a dalo málo slámy, louky nedaly otavy a byly plny výhorů. Polařům bylo prodávati dobytek za nepatrný peníz, a obilí pro soutěž ciziny také málo platilo. R. 1866 prý byla úroda dobrá, ale cizí vojsko jí užilo. V polovici června totiž stíženo Rakousko válkou s dvojným nepřítelem najednou, s Pruskem, které toužilo po nadvládě v Německu, a s Itálií, která chtěla mít Benátsko a jiné země sobě příležitě. Čtvrt milionu řadového vojska pruského trho dne 24. června do Čech u Liberce, Trutnova a Náchoda, a za nimi se braly sbory zemské obrany pruské. Kdežto rakouské vojsko a loďstvo nad Vlchy slavně vítězilo, porážena byla severní armáda rakouská od Prusů u Kuřích Vod a Turnova, u Jičina, Náchoda a Skalice a posléze dne 3. července 1866 mělo nešťastný den mezi Hořicemi a Královými Hradci. Císařské vojsko ustupovalo od Labe k Dunaji. Prusové již 6. července opanovali Prahu, rozložili své záložní sbory po městech v nejlepších krajinách země a všude vymáhali mimo stravu i hojně zásoby potravy, obroku a jiných potřeb. Potom vysílali sbory na opanování západních Čech; však se jim v tom stalo dočasné stížení, když k rozkazu zemského místodržitelství již 5. července spáleny a strhány byly všechny mosty západní dráhy, i telegrafní sloupy; dne 11. července přicválal sice houf 20 hulánů pruských, aby to boření překazili, ale pozdě přisedše, vrátili se do Prahy. Od toho času musilo město Beroun podle jiných obyvatel kraje pražského odváděti daň Prusům na potravinách, obroku a jiných potřebách; nepřátelé brzy žádali tutéž daň i na kraji plzeňském, čemuž když císařské místodržitelství, majíc sídlo v Plzni, odpíralo, užil pruský gubernátor v Praze, generál Vogel z Falkensteina, donucovacího prostředku. Ráno dne 26. července vytáhlo z Prahy přes 3000 Prusů, pěchota, huláni a batterie dělostřelby; v 10 hodin večer přibyli do Berouna na noc. a ráno hnuli se dále k Plzni, zůstavivše v Berouně setninu pěší obrany zemské vestfalské. Ti se tu ubytovali po domích. U děkana Lablera se ubytoval polní kněz, velmi nábožný, a jeptiška šedá sestra Felicitas. Velitelství bylo v domě u českého dvora. Nemírným požadavkům velitele opřel se purkmistr Seydl s myslí neohroženou. Dí pamětní kniha děkanská, že prušští vojáci vynikají z míry velkou chutí k jídlu, žádajíce k obědu libru masa a jiné vaření; jísti chtějí nejméně čtyřikrát za den,

chléb s máslem a uzeným masem, velké nádoby kávy, piva dost, v čas, kdy větší díl měšťanů přestávali na bramborách. „Nebyl od nich pokoj, přicházeli, přecházeli, a za pobytu jejich zmohla se cholera. Hospodin nás chtěl ztrestati pro naše nepravosti, pro vlažnost v náboženství.“ Dne 23. srpna 1866 byl v Praze sjednán konečný mír, potom 29. srpna dovolili si pruští důstojníci na oslavu míru spořádati ples na Plzeňce, a dne 8. září vyklidili se nevitání hosté z Berouna. Nastalo potom vymáhání zadržalých daní se srážkou nákladu na ubytování vojska. Na konci září J. V. císař pán zavítal do Čech, aby shledl bojiště; vztyčil ducha věrných Čechů a vyznamenal muže zasloužilé. Purkmistr města Berouna Jan Seydl obdržel zlatý kříž záslužní s korunou, kterýž 18. listopadu 1866 byl mu slavně připjat.

Dne 15. března 1867 zemřel 76letý děkan Josef Labler, a vděční osadníci mu po dvou letech na hřbitově postavili pomník za 250 zl. Obraz toho dobrotivého a zbožného starce, mistrně malovaný, visí ve velké síni děkanské. Za něho dne 26. ledna 1868 uveden byl děkan Erazim Jodl, potomek řemeslnické rodiny od r. 1697 zde usadilý. Zrodil se 13. května 1807; knězem jsa od r. 1832, byl kaplanem v Žebráce, potom kaplanem a farářem ve Skořicích. Z dalších událostí jmenujeme ke dni 14. června 1868 svěcení drahého (500 zl.) praporu tělocvičného spolku Sokol za účastenství mnohých spolků přespólních a jizdného banderia. Obřad vykonal děkan Jodl pod heslem: „Vše pro Boha, vlast a věčnost.“ Přítomno bylo do 10.000 lidí. Málo času potom zahalilo se město ve smutek; zemřel 30. června purkmistr Jan Seydl, 45letý, po kratičké nemoci, muž vlastenecký a prospěchu obce dbalý. V úřad starosty po něm postoupil Vavřinec Wiesenberger, posud městský radní a starosta Sokola, majitel domu a koželužny na plzeňském předměstí; pocházel z koželužské rodiny z Horních Rakous přistěhovalé.

Další věci vyplývaly ze změn, stanovených podle říšských zákonů z let 1867—69. Přestalo r. 1868 krajské zřízení v Čechách a utvořeny politické okresy čili okresní hejtmanství. Tak vzniklo okresní hejtmanství hořovické ze soudních a berních okresů berounského, hořovického a zbirožského; mělo tehdy 17.130 mil a 76.938 obyvatel, dle statistiky z r. 1890 pak 98.397 hektarů a 87.074 obyvatel. — R. 1869 upravováno bylo národní školství dle nového zákona říšského. Z té příčiny ku konci června piaristé zrušili svou školu v Berouně a v září r. 1870 opustili také svou residenci pod Městskou horou (plzeň. předm. č. 31); přistěhovala

se tam 7. batterie 10. pluku dělostřelců pod hejtmanem Hutschenreitem, 66 mužů a 106 koní.

V prosinci r. 1871 byly třeskuté mrazy, potom následovala měkká zima, vlažné jaro; květen přinášel parné dni s hojnými bouřkami. V noci na den sv. Trojice 25. května byly obecné průtrže mračen nad lesy brdskými od Rožmitála na přič do Žatecka, čímž náhle vznikly strašné povodně. Řeky a potoky vzedmuly se k neslýchané výši, trhaly skály, voda brala chalupy, boudy a stromy, i vorové dříví; proudem plula mrtvá těla lidí, dítky v kolébkách, i ztopený dobytek. Do 13. okresů bylo tím navštívením Božím pohubeno s ohromnou škodou hmotnou. Litavka náhle zatopila celé úzlábí své, vlny jako útočná hradba, sáh vysoká, se valily od Zdic do kotliny berounské. Tři čtvrtiny města Berouna i s náměstím byly pod vodou, 15 domů ztrháno, v krámích a sklepích vše zboží zkaženo, i svršky v přízemních bytech; veliká škoda byla na zahradách, lukách i rolích. Město tím utrpělo 381.707 zl. škod úředně zjištěných. Zuboželým okresům potom stát pomohl vydatnou půjčkou nezúročitelnou; nad to scházely se milodary na penězích i šatstvu se všech stran, čehož značný díl vypadl i městu Berounu.⁴⁾ Purkmistr Wiesenberger tehdy vyznamenán byl rytířským řádem Františka Josefa I. Od té povodně zůstalo v bytech mnoho vlhkosti, z čehož lidé stonali od zlých neštovic, takže roku 1873 zemřelo tu o 70 lidí více než jiná léta. Téhož r. 1873 položeno jest do Berouna velitelství 34. praporu zemské obrany.

R. 1873 dne 3. srpna slavili Berounští stoletou památku narození Josefa Jungmanna, patriarchy novočeského umění slovesného, jehož předkové, Němci z Loketska, již r. 1612 usadili byli na Krivoklátsku, z prvu jako horníci ve Svatých a na Králi, potom jako chalupníci a ševci v Hudlicích. Slavný průvod ubíral se k bývalé residenci piaristů, kdež Jungmann jako pachole se vzdělával na hlavní škole, a zasazena tam byla pamětní deska mramorová se zlatým nápisem.

Od r. 1869 jevíly se v Čechách následky předcházející velké úrody r. 1867; hojný vývoz obilí, dobytka a cukru při vysokých cenách trhových přinesly do země hojnost peněz. Tudíž stavěny byly dráhy železné a zakládány přčetné závody na akcie. V Berouně přetvořila se společnost měšťanů pravovárných r. 1871 na širší společnost, která zbudovala veliký pivovar v Rybářském předměstí; pražská společnost akcionářů tehdy založila blíž nádraží továrnu na výrobu saturačního vápna a cementu, a r. 1872 tu poblíže vznikl veliký cukrovar akciový. O zbudování cukrovaru

⁴⁾ Zvláštní o tom spis vydali místní učitelé Jos. Ninger a Fr. Zelinka.

měl zásluhy největší pan Skála, který také prvním předsedou správní rady byl. Všude v říši se jevila z míry velká důvěra v bezpečnost kapítalů a ve vysoký jejich výnos, bursa vídeňská vehnala úvěr do neslýchané výše, až 1. května 1873 nastal poprask náhlým klesáním akcií hluboko pod cenu původní. Veliká nedůvěra proto odtud se zmáhala v obecnstvu majetném, čímž trpěly hlavné záložny a ony podniky akciové, jež postrádaly zdravých základů. I v Berouně to bylo patrné. Občanská záložna r. 1875 přišla na úpadek, taktéž i nový cukrovar, který r. 1876 prodán byl s velikou škodou akcionářů. Purkmistr Vavřinec Wiesenberger za smutných těch poměrů již roku 1874 vzdal se úřadu svého a do Ameriky přesídlil. Nástupcem jeho v purkmistří byl Josef Bednář, majitel domu u černého orla. R. 1877—78 byl purkmistrem Karel Chvála, po něm Martin Podstatný, měšťan a c. k. listovní ve výslužbě, o němž níže bude psáno při rodopisu města.

Dne 7. září 1874 radovalo se město z návštěvy J. Vel. císaře Františka Josefa I., kdy se vraceti ráčil z vojenských cvičení u Brandýsa. Zeměpán jeda do Prahy stavil se v Berouně na dvě hodiny; vítán byl od úřadů, kněží, měšťanů a školní mládeže za střelby a hudby, zhlédl škody z nedávné povodně, pokud byly patrné, spatřil 17 nových domů, které na státní útraty stavěny byly na místě domů vodou zkažených, vešel do velkozávodu Kubínzkých. Zůstaviv tu milodar 100 zl. pro místní chudé, purkmistra Bednáře později vyznamenal rytířským řádem Františka Josefa I.

Pro další vývoj města byla důležitá stavba nové dráhy rakovnicko-protivinské, jež počala se na jaře r. 1875 a dokonána byla r. 1876. Zjedнала městu spojení s Rakovníkem a Žatcem a na jih s Příbramí a Pískem, a pěkný její most železný jest ozdobou města. Dne 25. května r. 1880 zemřel tu po dlouhé nemoci důstojný kněz děkan Erazim Jodl, poslední starého rodu svého, a jeho místo zaujal ku konci téhož roku kněz Václav Slavík, rodilý v Rondnici 13. ledna 1827, kněz od r. 1853, jenž kaplanem byl v Českém Brodě, Karlíně a Kourimi, 1867—68 řídil školy v Kolíně, potom farářem byl v Malíkovcích a ve Stochově.

R. 1880 vznikl v Berouně úvěrní ústav; r. 1882 založen tu byl železný most přes Berouнку na kamenných pilířích, stavba to venkoncem bytelná a městu prospěšná, a r. 1883 postavena byla nákladem obce velká a pěkná budova školní na předměstí pod Městskou horou; 15. července byla slavnost vysvěcení základního kamene jejího. Dne 8. září 1884 uložil se tu druhý

prapor se štábem pěšího pluku č. 88; pro to vojsko vystavěla obecní správa r. 1887 velké kasárny na předměstí hrnčířském. Zásoba vojenského střeliva se chová na odlehlém vrchu Šibenci. Státní správa platí za všecko ubytování vojenského lidu za každý rok 11.000 zl., čímž umořuje se náklad na stavbu kasáren.

Město Beroun v moderním vývoji svém nezůstává pozadu za jinými městy. Okrašlovací spolek proměnil les na Městské hoře v lahodný sad, z něhož jest nádherný rozhled po dle údolí berounského a údolí Litavky. Roku 1895 postaven železný most přes mlýnskou strouhu nákladem 10.000 zl. Karlova ulice, jež se táhne podél severního příkopu městského až k velkému mostu, zdobí se vkusnými domy, z nichž od r. 1890 vyniká dům p. Martina Dusla s pěknou zahradou v příkopě; majitel chová tu vzácnou sbírku zkamenělin útvaru silurského, vědecky spořádanou, jejíž cena v mírném odhadu jest 20.000 zl. Jest to ovoce třicetileté jeho vědecké snahy. Od r. 1891 tu v ulici stojí nákladná budova Úvěrního ústavu a jiné pěkné domy soukromníků. R. 1894 provedena byla obnova dolejší věžné brány gotické nákladem 6000 zl., a současně byla nově stavěna kaple Mariánská u Boží vody na průhoně nákladem 12.000 zl. R. 1897—1898 postaven vodovod nákl. 75.000 zl.

V období 1890—95 držel úřad purkmistra JUDr. Alois Pštross advokát, rodilý v Kočvarech v září r. 1839 jako syn Aloise Pštrossa, statkáře. Jest potomek staré rodiny patricijské, která r. 1750 z Chrudimě přešla do Prahy. Tehdy Alois Jan Pštross zřídil v Praze závod koželužský; potomek jeho v čtvrtém pokolení byl František Pštross koželuh, nezapomenutelný starosta pražský 1861—64. Starší vnuk prvního Pštrossa, Jan, měl koželužnu v Praze na Františku, zahradu Pštrossku za branou, od r. 1826 držel i velký dvůr Pták u Berouna, kdež † 63letý r. 1843. Vnuk jeho jest JUDr. Alois Pštross, po němž r. 1895 zvolen k úřadu purkmistra Jan Řehořovský, leč pro náhlé úmrtí ani úřad nenastoupil, a zvolen byl magister farmacie a majitel lékárny Jindřich Tesánek. Týž zrodil se 28. července 1848 v městě Přelouči, po gymnasiálních studiích v Hradci Králové vstoupil r. 1864 do lékárnické praxe v Hořovicích, 1868—70 byl lékárním asistentem v Josefově, po dvouletých studiích na universitě pražské povýšen byl r. 1872 za magistra farmacie, na to účinkoval po šest let při lékárnách v Liberci, ve Vídni, v Landshutu pruském, v Králově Hradci i v Praze, až r. 1878 koupiv lékárnu v Berouně, zde zdomácněl.

Vnitřní poměry města od r. 1618.

Až do r. 1788 trvala městská správa na těch základech, jaké byly od XIII. století. K řízení věcí politických a soudních byl tu sbor 12 konšel (radních pánů) s primatorem v čele a s radním písařem (syndikem) po boku; správu obecního jmění vedli konšelé na spolek se sborem obecních starších; o věci policejní se staral městský richtář. Od r. 1639, kdy Čechy od Švédů byly strašně pohubeny, již nevyjížděl zemský podkomoří ani hofrichtér z Prahy do měst na výroční obnovu úřadu městského, a nebylo již slavného jejich vítání a hostění; ale povolával podkomoří k sobě do Prahy čtyři své důvěrníky z měšťanstva, k nimž přidružili se dva důvěrníci z městské rady, a po úradě s těmi „volenci“ provedl výroční obnovu městského úřadu pouhým písemným posláním. Do roku 1635 čítal sbor obecních starších 12 členů; než pro úbyt měšťanstva tencíl se ten počet; r. 1676 bylo jich jen 6, a později 4. Na místě někdejších čtvrtních hejtmanů k podpoře městského richtáře volili konšelé mladšího richtáře (adjunkta).

Čím dále do 17. století, tím méně změn bylo ve stavu městské rady, a konšelé dobře zachovali sloužili až do smrti ve vysokém stáří. V 18. století přihlížela vláda k tomu, aby do městské rady sazení byli měšťané, kteří před tím bývali v kancelářské praxi aneb na vojně jako chirurgové a poddůstojníci a tudíž znali byli němčiny.

Posloupnost primatorů berounských na ony časy byla tato: Jindřich Čížek z Jenšteina 1621—27, Vavřinec Řehořovic 1627—28, Bartoloměj Mitis 1628—29, Jindřich Knoflíček řezník 1629—30, Jan Václav Salát z Kronweissenburka 1630—35, Řehoř Vlček 1636, Daniel Kollidius 1639, Jan Václav Salát z Kronweissenburka 1645, Jiří Rykhart (Ryk) 1657, Nikodem Modla (Modelius) řezník 1667, Jan ml. Salát z Kronweissenburka

1669, Nikodem Modla 1670, Daniel Holeček 1672, Hons Vilim Presl 1674, Jan Horčický z Tepence 1681, Adam Jiří Eisl z Merlinku 1691, Václav Rohn koželuh 1702, Šebastian Mayer mydlář 1707, Samuel Eisl 1719, František Václav Štika z Paseky 1723, Antonín Jiří Eisl z Merlinku 1741, Václav Ant. Schönfeldt 1754, Matys Svašek 1773, Jan Frant. Presl pošt mistr 1788.

Vzácnější úřadu primatora byl úřad císařského richtáře jakožto strážce zájmů zeměpanských v městě. „Panem císařským“ býval vždy měšťan práv znalý, zámožný a nepřístupný. Volil jej vždy podkomorí z terna od městské rady navrženého. V letech 1619—1627 nebyl ten úřad pravidelně obsazen. Pak byli v tom úřadě Jindřich Čížek z Jenšteina († 1628), Vavřinec Řehořovic (Řehořovský, † 1652), Tomáš Kruciger (Kreuzinger, † 1673), Matouš Frišman z Ehrenkronu (1674 odešel za hejtmana panství brandýsského), Hons Vilim Presl († 1680), Jan Horčický z Tepence (ssazen 1683), Pavel Rudolf († 1688), Vavřinec Řehořovský († 1691), Adam Jiří Eisl z Merlinku (— 1707), Matiaš Salát z Kronweissenburka († 1711), Samuel Vilim Presl († 1746) a Jan Wildtner, za něhož r. 1783 úřad pana císařského byl zrušen.

Deputát, který vycházel panu císařskému, primatorovi a každému z radních pánů, časem se zvyšoval, a r. 1778 obnášel pro každého z nich do roka 30 zl. a dva sudy piva. Radní písař čili syndikus měl za příjem kancelářské taksy a r. 1682 od obce 12 sudů piva. R. 1778 přijímal od obce za roční služné 60 zl. 4 $\frac{1}{2}$, měrice pšenice, 12 měric žita, 3 m. ječmene, 1 $\frac{1}{2}$ m. hrachu, 3 sudy piva a 18 sáhů dříví. V úřadě syndika se tu shledává po Bartoloměji Mitisovi r. 1628 Jan Brodský, prve rektor školní, a držel ten úřad ještě 1642. R. 1649 byl syndikem Jan Vojtěch Ostrovid († 43letý r. 1662), pak Ondřej Severin Leinhaus z Břevnova, po něm, když řaden byl 1676 do sboru konšelů, byl tu Jan František Přenášel (1679 dal se do služby královské komory), pak František Pražský (sběhl 1682), Martin Freiberg, jinak Freibor, jenž 1690 řaden byl mezi konšely († 1713), Jan Jiří Kumpa Lovosický, r. 1712 řadený mezi konšely († 1722), Ignác Finger, který r. 1752 na místě výslužby obdržel uprázdněné místo konšelské († 1763), posléze magister filosofie a JUC. Matys Härdtl z Prahy († 1792).

Ve službě města byl *radní servus*, také zván bratr rathouzni (*frater curiae*), maje co kancelářský a protokolista za rok 50 zl. a 2 sáhy dříví. Nejmrzutější práce pro syndika i servusa bylo vybírání a účtování zeměpanských berní. Jméno *biřic* ustupovalo názvu právní služebník (*servus justitiae*, také *licitor*, *frohnvogt*). *Biřic* byl správcem věznice, za kterou po úpadku staré šatlavy sloužila dolejší brána. Předváděl obžalované k soudnímu sboru konšelskému, vykonával jejich mučení, které r. 1768 obmezeno bylo na vydatné bití lískovkou. Do poctivých rodin *biřic* neměl přístupu, a bylo mu vyhledávati svazky příbuzenské s rodinami *biřiců*, pohodných i katů v jiných městech, jak toho doklady jsou v děkanské matrice snubní, kde sňatky synů a dcer *biřických* mají zvláštní oddělení. Mzda *biřická* byla do roka 32 zl. 49 kr. a něco paliva.

Ve věcech soudních, zvláště kdy hrdla se dotýkalo, městská rada přicházela v rostoucí závislost na královském soudě *appellačním* v Praze, od něhož přijímala podrobné dotazníky, podle něhož měl býti veden pořad práva proti obviněným. Stravné šatlavní za přespolní vězně platily jejich vrchnosti aneb *appellační* soud. Poslední případy krutých trestů hrdelních byly r. 1771, kdy jeden člověk z Hořovic byl na vrchu šiberně kolem lámán, a r. 1774. kdy jedna poddaná panství jineckého na šiberně byla upálena. R. 1775 odsouzena byla pro svatokrádež jedna osoba na smrt v plameni. ale *appellační* soud zrušil ten nálezn, dal městské radě důtku z unáhlení, a změnil trest na šestiletý žalář.¹⁾

Na svém místě bylo dotčeno, kterak císař Josef II. zrušil r. 1788 staré zřízení městské a pořídil k správě města regulovaný magistrát, v němž civilní věci a berní řídil královský purkmistr, s nim dva radní, z nichž starší měl titul *návlaďního* (*Anwalt*) a dva *representanté* městští. Sazeni bývali na doživotí aneb do *resignace*. Obec závodská připojena byla k městu, a v magistrátě zastoupena byla dvěma *representanty*. V pořadu královských purkmistrů byl prvním Josef Mašek (1788—92), prve *direktor* v Osové, potom na Rohozci, pak měšťan v Berouně; vzdal se úřadu a † 1808, po něm měšťan Matěj Šouša, někdy *studující* práv († 1798). Jan Jakub Wildtner, jenž vzdal se úřadu r. 1806 († 67letý 1810), František Geissler měšťan a *vinárník* († 1825) a Jakub Jindřich Březina, prve *městský pokladník*; *resignoval* r. 1848 († 82letý 1854), a držel jeho úřad do r. 1850 Antonín Klier *poštmistr*.

¹⁾ Děkanská matrika úmrtní, *Missiva* v městském archivu ve škole.

Soudnictví odděleno bylo r. 1788 od správy civilní a postaven v jeho čelo kriminální radní co justiciář (1788—97 JUDr. Matěj Härdtl, po něm Tadyáš Rubricius, od r. 1811 Vavřinec Rubricius [† ve výslužbě r. 1842], dále Josef Winter — 1839, Matěj Horlivý — 1842). Jemu na pomoc byli kriminální adjunkt, kancelista a protokolista, správce arestu (custos carceris), praktikant, a o bezpečnost veřejnou měli pečovat 2 policajvojáci. Advokáti se tu jeví dosti pozdě; první tu byl 1797 JUDr. Matěj Härdtl, prve kriminální rada, pak direktor v Lochovicích. Držel dům v městě č. 1 a zemřel 1826.

R. 1850 vešel v život nový obecní řád, dle něhož město samo na tři léta si volilo 24 obecních starších, a ti ze sebe volili purkmistra (starostu) a 4 městské radní. V pořadu těch purkmistrů byli František Schücker z Ortenfelzu a z vůle vlády setrval do r. 1861, († 1863), 1861—68 Jan Ev. Seydl, 1868 až 1874 Vavřinec Wiesenberger, 1874—77 Josef Bednář, 1877—78 Karel Chvála, 1878—1890 Martin Podstatný, 1890—95 JUDr. Alois Pštross advokát, odtud Jindřich Tesánek lékárník. Agenda bývalého magistrátu byla rozdělena na tři úřady, a sice na městskou kancelář, v níž úřadoval městský správce, jsa zároveň tajemníkem, vedle něhož tu byl kancelista s radním sluhou, kdežto policejní věci spravoval jeden z městských radních. Dále tu byl zřízen c. k. okresní soud a c. k. berní úřad.

Obecní jmění města Berouna od války švédské doznalo nejedné změny. Ves Březovou Lhotu, r. 1634 od Sasů a Švédů spálenou, r. 1653 zastavili konšelé a starší v jistém dluhu rytíři z Valderodu ke statku chrustenickému a s tím statkem dostala se Lhota 1727 k panství tachlovickému. Ze zástavy nikdy nebyla vyplacena. Odtud Berounští neměli robotníků leda ve svém dílu vsi Měňan; byli to 1654 sedláci Matěj Černý, Šimon Sudík, Pavel Staněk a mlynář Bartoň Galaš. R. 1749 odtud robotovali k Berounu Václav Sudík, Ondřej Sudík, Jan Zajiček, Jiří Zajiček a Jan Červenka, kteří drželi úhrnem 230 strychů rolí, 6 str. pastvy, 5 str. zahrad, luk na 14 velkých vozů sena. Od r. 1778 mohli měňanští z každého dne jízdné roboty se vykupovati obnosem po 20 kr.; ale r. 1849 nastal dokonalý jejich výkup za vyvazovací obligace. Mimo sedláky měli Berounští v Měňanech vinopalnu, kdež r. 1713 Michal Polák žid co arren-

dator páčil žitné slady, sekal maso, a měl handle v železe, plátně a syrových kožích, a platil nájemného 30 zl., kdežto pozemkový úrok sedláků vynášel městu 11 zl. 40 kr.

Výše bylo vypravováno, kterak panský dvůr na Závodí s ovčínem r. 1779 s grunty svými ornými i lučními rozdělen byl na dílce nestejně velikosti, a ty že zadány byly měšťanům i novým osadníkům (culikářům) pod dědičný nájem. R. 1849 přinucena byla obec, vzdáti se vrchnostenského práva svého k těmto pozemkům (635 měřic rolí, 117 měřic luk) za vyvazovací obligace. Obci zbyly tudíž jen lesy na Dědu i Plešivci, Eislovský les na Drábově, Eislovský les na Herinkách, Preslovský les ke Vráži. Obecní lesy jsou rozdělené na hájemství drábovské, plešivecké, veselské a herinecké. Mimo to zůstala při obci pastviště, jež se časem proměnila na pole a louky. Správu lesů vedl r. 1678 polesný Maximilian Faktor, 1680—1725 Martin Bouda. 1725—55 Václav Bouda, po něm Jan Bouda († 1784), Jan Stulla († 1817), Antonín Amort, r. 1839 Josef Bock († 1859), po něm Theodor Rösler. Od r. 1876 trvá zde polesný, povýšený na lesmistra Josef Černý, spisovatel o věcech lesnických a mysliveckých. R. 1846 vykazoval stav lesů vzrůst borovic, smrků, habrů a bříz, a dopouštěl výroční kácení 900 sáhů polen $\frac{5}{4}$ loketních. Honitba vydávala něco srnčího, zajíce a koroptve. Výkaz obecních pozemků města Berouna udává nyní 163 jiter rolí a luk, 1356 jiter (780 ha) lesů a 236 jiter půdy neplodné.¹⁾

Mlýn panský (č. 1. praž. př.) r. 1680 vynášel obci 50 zl. ročního nájmu, r. 1681 již 60 zl., r. 1713 již 180 zl. mimo povinnost mletí sladu pro obecní várky. R. 1774 prodán byl od městské rady Janu Dočekalovi za 1000 zl. hotových a 400 zl. dědičného nájmu. Z mlýna Ostrovského přijímala obec 17 zl. 30 kr. dědičného úroku; z řeky Mže a Litavy platili rybáři r. 1713 k obci 24 zl. nájmu. Obecní hospoda, která od r. 1574 stála v rinku blíže nynější sochy svatojanské, vynášela r. 1713 nájemného 55 zl. za rok; shořelo toto dřevěné, podezděné a hlinou mazané stavení ve velkém požáru v září r. 1735 a nebylo již obnoveno. Městské clo v hořejší bráně vynášelo v letech 1713—49 do rok a 145 zl.; výtunní clo z vorů, jež se vybíralo za předměstím rybářským, 20 zl. Za to mělo se starati město o dlažbu náměstí a hlavních ulic, též o správu mostů neb přívozního prámu. Ale r. 1752 vidělo se zemské vládě odniti obci obojí clo a obrátiti

¹⁾ Matrika děkanská, Sammer, kraj berounský, Böhmens Grossgrundbesitz.

je ke král. eraru silničnému (ad fundum viarum). O navrácení toho důchodu ještě r. 1785 se ucházela městská rada u císaře Josefa, ale bez výsledku příznivého. Městu zůstával sice důchod 150 zl. z obecního prámu, který nahrazoval nedostatek mostu; ale ten důchod zašel stavěním mostu r. 1779, 1810 a 1842. Zavedením solního monopolu státního přestal též obecní důchod z obchodu solního; r. 1681 obnášel 60 zl., r. 1713 asi 40 zl. Městská cihelna byla pronajímána. Obec měla svůj podíl na městském pivovaře, aby dodávati mohla deputáty pivní. Vápenice městská zanikla válkou švédskou. Od r. 1865 drží městská obec dům „u černého koně“ v ulici Karlově, kde umístěn jest obecní úřad, c. k. okresní soud i berní úřad, a živnost hostinská mimo naturalní byty. Z nájemného vychází obci do roka 1095 zl.

Své budovy staré školy u kostela užívá obec dílem k účelům hasičství, dílem ji pronajímá. Ve staré radnici jest zimní hosp. škola.

Veškeren výdaj obce berounské obnášel r. 1778 na hotových penězích 1143 zl. 41 kr., na obilí 163 zl. 20 kr., na pivo 740 zl., na másle 2 zl. 24 kr., na seně 30 zl., na soli 15 zl. 20 kr., úhrnem 2094 zl. 45 kr. mimo 106 sáhů dříví a 15 kop otýpek.¹⁾

Vrchní správu obecního statku a důchodu původně měl na péči primator; ale pro časté potyčky s královskou komorou, která toužila na nedbalost v obecním hospodářství, stanoven byl po r. 1720 zvláštní hospodářský inspektor, vždy člen městské rady k té práci nejspůsobilejší, a též pak svolával některé konšely a starší z obce k hospodářským úradám. Za to měl výroční odměnu 80 zl., tři sudy piva, 16 sáhů dříví; pro přisedící v úradách 12 zl. a 6 sáhů dříví. Ale hospodářství málo se tím zlepšilo; proto r. 1778—82 provedeno parcelování obecních pozemků pod dědičný nájem, a hospodářská inspekce tak zašla.²⁾

¹⁾ Liber contractuum č. 4--5, Katastr berounský 1713, 1749 v Arch. zemském, Missiva 1777--84 v měst. archivě (ve škole).

²⁾ V roce 1898 obnášel: Sumární příjem měs. důchodu (incl. obec. přirážky) zl. 63676·99, vydání zl. 63567·27. Přímých daní předepsáno zl. 37673·15 a vybíralo se 60% obec. a škol. přirážek. Školní účet: Příjmy zl. 9265·92, vydání zl. 9206·97. Ústav chudých: Příjmy zl. 3876·80, vydání zl. 3700·94. Zádusí kostela sv. Jakuba: Příjem zl. 1710·23, vydání zl. 1654·35. Kostel Panny Marie: Příjem zl. 179·49, vydání zl. 213·36. Fond špitálu sv. Alžběty: Příjem zl. 424·37, vydání zl. 357·71. Fond nemocnice: Příjem zl. 377·39, vydání zl. 24·04. Opatrovna: Příjem zl. 513·91, vydání zl. 495·31. Fond kaple u Studánky: Příjem zl. 51·11, vydání zl. 33·98. Nadace Anny Sychrovské: Příjem zl. 363·40, vydání zl. 361·12, Fond chudé školní

Obyvatelstvo.

Na svém místě bylo uvedeno, že před válkou třicetiletou byl počet obyvatelstva skrovný, jen asi 1200 lidí. Válkou ten počet sešel do r. 1630 na 671 duší. Soudice dle počtu porodů 1651—55, odhadujeme tu k r. 1653 počet obyvatel na 700 hlav. Další množení bylo kaženo uherskou horečkou r. 1661—62, ještě více hlízovým morem r. 1680, takže r. 1681 tu zbývalo asi 420 hlav. Za nepříznivého stavu válečného, v časté nouzi a bídě v letech 1683—1714 málo přibývalo obyvatelstva, mor r. 1713—14 mnoho životů zmařil; i věříme udání děkana Hlavy z r. 1713, který pro Beroun udává 549 lidí k velikonoční zpovědi povinných (od 10. roku věku). Odtud počet obyvatel nenáhle vzrůstal, tak že i po hladomoru 1771—72 dá se (dle počtu porodů) páčiti na 1100 duší. Drobením obecních pozemků přibylo živností v městě. Součet z r. 1779 udává ve vnitřním městě 150 domů a 851 obyvatel, na hořejším předměstí 58 domů a 233 ob., na dolejších 33 domů 165 ob., úhrnem 241 domů a 1239 duší. Do r. 1800 vzrostlo město na 258 domů a 1719 duší.¹⁾ Další vzrůst jeví se takto:

R. 1830	286 domů a 2169 duší.
„ 1843	302 „ „ 2859 „
„ 1851	310 „ „ 3153 „
„ 1857	366 „ „ 3950 „
„ 1869	398 „ „ 4610 „
„ 1880	468 „ „ 5719 „
„ 1890	524 „ „ 7265 „

V součtu r. 1890 bylo z 7265 obyvatel 3455 osob mužských, 3810 ženských, 7012 katolíků, 17 evangelických, 241 židů. Katalog arcidiecése pražské na rok 1897 tu udává 7199 katolíků, 7 akatolíků a 234 židů, úhrnem 7440 duší. Ale vskutku jest roku 1898 zde 9000 obyvatel.

mládeže: Příjem zl. 85'77, vydání zl. 93'56. Fond Sedmi radostí Marianských: Příjem zl. 116'67, vydání 39'78. Fond Ludmily Rudolfové: Příjem zl. 100'87, vydání zl. 83'99. Nadace Martina Podstatného: Příjem 509'80, vydání zl. 361'23. Fond Seydlův na vydržování kříže: Příjem zl. 11'63, vydání zl. 8'40. Fond chudých studujících universit z Berouna: Příjem zl. 10'—. Fond Seligmana Elbogena pro 2 vdovy: Příjem zl. 84'—, vydání zl. 84'—. Fond Selig. Elbogena pro 10 chudých: Příjem zl. 63'48. Fond chudobince: Příjmy zl. 430'08. Nadace Ant. Klapyky pro chudé: Příjem zl. 25'20, vydání zl. 25'—. Fond starých mistrů společ. řemeslného: Příjem zl. 20'99. Fond kaple na Závodí: Příjem zl. 23'18.

¹⁾ Matriky křestné, Seydl Pamětní kniha děkanství, Bílek konfiskace.

Václav Pintner,
starosta města od r. 1900 do r. 1901.

Během války 30leté vymizeli odtud rodové, kteří prve městem vládli, Mostníkové, Loškové, Čížkové, Garčínové a jiní rodové brzy potom vyhnuli. Bohatí jindy Kavkové do r. 1669 vymřeli Janem a Fridrichem Kavkou, schudlými řezníky; poslední z rodu Modlů byl řezník Nikodem Modelius († 1670), poslední z Albinů byl Zachariáš, který 82letý umřel r. 1701. Rod Machonisů, původem ze Stříbra, vymřel r. 1717 Matějem Machonis, déle se tu udržel rod Každých, do r. 1798; Beznoskové, statní rybáři a přívozníci, v posledních potomcích do nedávna vystěhovali se za moře. Podnes trvá jen rod Řehořovských, Štembergů a rod Tichých. Za vymizelé neb schudlé přišli během času k platnosti rodové noví, z nichž uvedeme nejčelnější.¹⁾

R. 1628 se tu usadil Jan Václav Salát z města Mýta, prve písař při komoře královské, zeť a dědic bohatého Jindřicha Čížka z Jenšteina a od r. 1633 užíval titule z Kronweissenburka; bylo o něm výše vypravováno. Umřel r. 1661 a po něm držel dům v rinku (č. 88) a hospodářství syn jeho Matiaš Vilím (choť jeho Veronika Strachovská ze Strachovic); umřel r. 1711, syn jeho Václav zahynul někde na vojně a dcera Veronika již r. 1700 se vdala za měšťana Václava Antonína Schönfeldta, jejíž potomstvo tu vymřelo po r. 1840. Od r. 1635 tu byl usedlý Jan Salát co zeť a dědic primatora Jindřicha Knoflíčka, maje dům nárožní v náměstí u zeleného vola (č. 31); umřel r. 1670; jediný jeho syn Martin † 1677, jehož dcera r. 1700 se vdala za měšťana Vojtěcha Davida.

Vlivem vynikal rod Preslů, kteří od r. 1670 užívali, nevime zdali po právu, titule ze Schwertsberka. První z nich byl Gabriel Presl z Němec příšlý, r. 1602 správce huti v Popovicích. Syn jeho Michal byl r. 1625 šichtmistrem v Nové Huti a sňatkem nabyt dvora Záptačí. Michalův syn Hons Vilím Presl po prodeji Záptačí r. 1652 usadil se v Berouně v domě u hořejší brány (č. 97), potom získal v téže ulici domy č. 93 a 92, 1676 dům Salátovský č. 87 a mimo to měl hojně pozemky hospodářské. Jako primas a pak JMC. richtář byl v popředí měšťanů a † 1680. S první chotí Dorotou Machonis měl syny Jana Vilíma, Václava Josefa a Nikodema a tři dcery; druhá choť Anna Helena ze Strachovic zrodila mu syna Šebastiana Vilíma. Z toho potomstva byl Václav Josef knězem, 1685 děkanem a vikářem v Prachaticích, dobroděj kostela berounského; † 1702. Ostatní bratři sloužili královské komoře, ale měli v Berouně domy, 368 strychů roli, 50 str. luk, zahrady, vi-

¹⁾ Dle matrik a pozemkových knih.

nice a les. Jan Vilím Presl † co hejtman panství zbirožského r. 1706. Jeho starší syn Jan Jiří držel dům Salátovský a hojně pozemky, jež po něm zdědila 1742 dcera Terezie a muž její Michal Hroznata Briccius, úředník zámku poděbradského. Druhý syn Samuel Vilím byl r. 1720 prvním poštmistrem v Berouně, vystavěl nový dům hostinský na rinku (č. 86) a † jako cis. richtář roku 1746. Poštu a statek zdědil syn jeho Jan František († r. 1793), jehož syn Erazím r. 1834 prodal dědičné právo poštovské Antonínu Klierovi, který z Antonienwaldu u Smržovky do Berouna se přestěhoval. Erazím Presl zemřel r. 1857, jsa 84 léta stár.

Rod Eislů osoboval si titul z Merlinu. Adam Eisl (psán i Heizl, Eiselt) s chotí svou Anastasií (Stazenou) vyšel r. 1640 z Prahy a zakoupil v Berouně dům u orla (č. 79) a přišel tu k zámožnosti, když lacino skupoval pozemky († 1669). Ze synů jeho Jan Matiaš dědil dům u orla († 1702), Samuel držel dům se sladovnou u sv. Prokopa (č. 96), ale r. 1719 prodav vše, co měl v Berouně, za 6100 zl., usadil se v Praze. Nejstarší Adam Jiří Eisl držel dům u korun v rinku (č. 90) a hojně pozemky. Umřel co císařský richtář r. 1716. R. 1713 držel rod Eislovský 330 strychů rolí, 53 str. luk a přes 340 str. lesa. Ze synů Adama Jiřího nejstarší František vstoupil do kláštera cisterciánů na Zbraslavi co klerik Adam a zemřel jako opat r. 1756; druhý byl JUDr. Adam Eisl, advokát v Praze, třetí, Antonín Jiří, byl od r. 1724 primatorem do své smrti r. 1741. Potom ale jmění jeho se rozptýlilo; synové Josef, Vavřinec, Václav vzavše podily, vyhostili se z města, a nezůstal tu než František Eisl, maje dům u růže (č. 81). Umřel co městský pokladník r. 1789. Dva jeho synové zahynuli na vojně, a nejmladší, Jan Eisl, zemřel co kupecký mládenec r. 1806. Na něm ten rod přestal v Berouně.

Rodu Horčických z Tepence dávali v Berouně titul rytířský. Jan Augustin Horčický z Tepence, syn Martina Horčického. pojezdného král. komory, roz. r. 1626 v Praze, r. 1663 pojal za choť Alžbětu Mitisovou a s ní v Berouně přišel k slušnému statku. Byl správcem hutí v Strašici a Holoubkově, 1674 v Berouně primasem, 1681 císařským richtářem, ale r. 1683 byl ssazen a † 1697. Synové jeho byli kněz František († co kaplan v Kopidlně r. 1728) a Václav Augustin, radní v Berouně († 1739). Téhož syn Antonín vyhostil se z města a dcera Barbora se vdala za Karla Slezáka, mistra kamenického.

Rod Štiků z Paseky tu byl na krátko. Jakub Štika z Paseky, Pražan, r. 1682 pojal za choť paní Annu Salomenu ze Stra-

chovic, vdovu po Hons Vilímu Preslovi v Berouně, ale zemřel již 1687. Starší jeho syn František Václav byl v městě primatorem 1719—23 a umřel náhle, zůstaviv syna Antonína a dvě dcery. Antonín byl r. 1753 direktorem v Králově Dvoře, ale v Berouně již nic neměl. Mladší syn Jakubův, kněz Jakub Štika z Paseky, byl od r. 1711 kaplanem v Berouně a zemřel zde r. 1743.

Matouš Norbert Frišman z Ehrenkronu, úředník královské komory, r. 1654 koupil sešlý dům někdy Brázdinských z Jenšteina na náměstí a bytelně ho vystavěl k nynější podobě se štíty (č. 89); koupil též hospodářství polní a červený mlýn. Nějaký čas byl u pánů Slavatů hejtmanem v Jindř. Hradci, 1673 až 1674 byl cís. richtářem v Berouně a potom sloužil za hejtmana komorního panství brandýsského. R. 1689 po něm dědily dvě dcery, pak synové Matouš Ignác († 1693), Václav Josef a Theol. dr. František, od r. 1696 děkan v Poděbradech a kanovník boleslavský († 1702). R. 1700 bylo dědictví Frišmanovské v Berouně rozprodáno.

Řehořovští mají původ od Řehoře, sládká z Libečova, který od r. 1570 držel dům v České ulici a r. 1582 v moru zemřel i s manželkou Barborou šlechtičnou z Lobšteina. Zůstaly po něm dvě malé děti, z nichž Vavřinec Řehořovic r. 1602 držel dům se sladovnou vedle radnice (nyní na domy č. 66 a 67 rozdělený) a k tomu hojné grunty; 1618 byl konšelem, 1627 primasem a r. 1628 cís. richtářem a byl jím do smrti po novém roce 1652. Od r. 1628 psán byl jménem Řehořovský. Syn jeho Vavřinec, sladovník a polář zemřel jako cís. richtář r. 1691. Starší jeho syn Vavřinec, sladovník, r. 1718 zemřel bezdětek; mladší Tobiáš mydlář držel nový dům v náměstí (č. 46) a po něm 1723—41 syn František. Téhož syn Filip, řezník získal po matce Veronice roz. Špitznerové domy č. 36 v náměstí a č. 94 k hořejší bráně; † 1806 a zůstavil jmění dvěma synům; mladší Karel mydlář měl dům k hořejší bráně, který r. 1814 zdělila dcera Josefa a zeť Václav Marhoul, mydlář; starší syn František, řezník držel dům v náměstí ke kostelu, († 1825, choť jeho Marie roz. Seidlova 89letá, † 1860), po něm syn František, řezník († 1862), kdežto bratr téhož Václav, mydlář od r. 1850 držel hostinský dům u českého dvora (č. 86); zanechal 3 syny a dceru; nejstarší Jan, mydlář držel dům č. 86 po otci, byl po léta městským radou a r. 1895 zvolen purkmistrem, kterýž úřad však pro náhlé úmrtí nenastoupil, zemřev téhož roku ve věku 50 let; v držení domu uvázal se po něm bratr Eduard, mydlář (roz. 1847), člen obecního zastupitelstva; nejmladší Václav (roz. 1849) jest profesorem na c. k. české vysoké škole technické

v Brně; dcera Terezie provdána jest za Emanuela Hojku, kupce, člena obecního zastupitelstva a nakladatele tohoto spisu. Jiní členové rodu Řehořovských usadili se jinde v Čechách, v Haliči a na Rusi.

Še b a s t i a n D a v i d, mydlář držel po tchánu Janu Každém dům vedle korun č. 91; podlehl moru r. 1680. Syn jeho Vojtěch David přišel k letům svým, r. 1700 pojal za choť Dorotu Apolenu, sirotka Martina Saláta z Kronweisenburka, která za věno přinesla kamenný dům v rinku (č. 83), 95 strychů rolí, luk a zahrad, 30 str. lesa a mlýn u kamenného mostku. Vojtěch nechal řemesla a sloužil král. komoře co pojezdny pivního tácu v kraji berounském. V té povinnosti byl on, muž zdravý a silný, r. 1731 úkladně zastřelen. Jedinou jeho dědičku Marii Annu (Mariandli) pojal za choť Jan Jiří Wildtner, prve obroční na Králově Dvoře. Týž potom byl v Berouně cis. richtářem (1746—83) a výběřím tácu. Jsa staříčký, odebral se k dceři do Pardubic a tu † 1790. Syn jeho Jan Jakub Wildtner měl za choť Johannu Gobesovou z Treunfeldu, dceru poštmistra zdického; v těžkém čase 1798 až 1806 byl purkmistrem v Berouně a zemřel 67letý r. 1810. Dědicové jeho Jan, Josef, Mariánka a Josefka přišedše k létům, roku 1823 rozprodali vše, co měli společného, dům, dvůr, 90 korců rolí a 48 korců lesa, za 14.400 zl. konv. mince (15.120 zlat. r. m.) a vyhostili se z města.

R. 1644 usadil se v Berouně Bartoloměj Fuss krejčí, a poněvadž ve zlých časech měl málo díla, vedl ve svém domě na náměstí (č. 41) obchůdek s kořením a zbožím kovovým. Od roku 1671 držel ten dům s obchodem Václav Fuss, hrnčír a radní († 1680), pak Tomáš Fuss, radní, muž nábožný a spravedlivý († 1727), dále Tomáš Antonín Fuss, hrnčír († 1752). Téhož syn František Antonín Fuss, rozený 16. ledna 1747, studoval v Praze, po hospodářské praxi u knížete z Lobkovic byl 1772 městským radním a kontribučním a pojal za choť pannu Alžbětu Rudolfovu, dědičku starého primatora Svaška, po níž roku 1779 nemalé jmění podědil. Sloužil pak vládě co geometr za drobení velkých dvorů na malá hospodářství, r. 1784 byl vrchním úředníkem panství lomnického, 1787—88 byl zase v městské radě berounské a potom na rozmnožení své znalosti hospodářské cestoval po Švýcařích, v Porýní a v Itálii a vydal potom několik německých spisů o hospodářství. Posléze byl účetním královské komory v Berouně a nějaký čas byl tajemníkem hospodářské jednoty v Praze; volen byl i za člena podobných spolků v Gorici a Lipsku.

Zemřel v Berouně 30. července 1805. Jméni odkázal své druhé choti Anně a po její smrti († 1829) mělo býti základem stipendií pro gymnasty z rodu jeho bratranců Josefa, France a Jana Sýkory, pak z rodu Josefa, Vojtěcha a Karla Kroupy, posléze pro syny rodičů nejméně 30 let v Berouně usadilých.

Jan K r u c i g e r (Kreuzinger), úředník komorní, stal se tu měšťanem, když 1642 vzal za ženu vdovu Dorotu Zbirovskou, dceru někdy Jana Čížka z Jenšteina; † 1673 jako cís. richtář. Syn jeho Václav držel po něm dům u hořejší brány (č. 96), sladovnu, dvůr a 130 strychů pozemků. R. 1696 po něm dědila dcera Dorota, jež 1716 se vdala za Josefa Sychrovského.

Mathes Rudolf, kožišník z Němec, r. 1606 získal dům (č. 6) za kostelem, po něm tu byl r. 1623 syn Jan, pak téhož vnuk Pavel, radní pán († 1705), téhož syn Antonín řezník († 1742), po něm Martin Rudolf mydlář a radní, maje dům v náměstí (č. 77) a syn Antonín mydlář († 1806), pak Emanuel Rudolf, pekař ještě r. 1836. — Jiný rod zde založil r. 1612 J i n d ř i c h R u d o l f, krejčí v domě č. 5 za kostelem. Syn jeho Pavel, švec měl dům za masnými krámy; r. 1669 byl radním, 1682 císařským richtářem, † 1688. Tři jeho synové měli zámožné potomstvo, a sice 1. Pavel Rudolf, řezník v č. 102, měl syny Františka († 1754) a Adama († 1749); téhož syn Jan † 1794 a dům jeho čís. 102 prodán Jáchymu Hendlovi, řezníku. 2. Samuel Rudolf usadil se ve vsi Měňanech, ale syn jeho František r. 1716 koupil dům u zeleného vola (č. 31); po něm dědil syn František, řezník a polař († 1779). Dcera jeho Alžběta vdaná Fussová, r. 1778 dědila po primatoru Svaškovi (dědu po matce) hojné jmění a syn Antonín † 1839 jako výměnkář na Plzeňském předměstí č. 3. — 3. Daniel Rudolf, polař † r. 1713; syn jeho Matěj měl za choť zámožnou Ludmilu Behovou, s níž měl dům č. 28 v ulici k hořejší bráně a dvůr pod Městskou horou. Zešilel z velkého požáru r. 1735 a v tom zemřel. Jediná jeho dcera Ludmila Rudolfova odpírala vdavkám, žila na pobožnostech, r. 1773 věnovala své jmění k fundaci piaristů v Berouně a † 66letá r. 1783. Rod Rudolfů vůbec vynikal pobožným životem.

Sichrovští. Statek primatora Nikodema Modly († 1670) připadl jeho příbuzné, Anně Pilecké (Pilecius) z Prahy. Ta r. 1672 provdala se za zbirožského purkrabí Matěje Sichrovského; když ovdověla 1690, držela domy v náměstí (č. 45 a 77), dvůr, 146 strychů rolí, luk a zahrad, 25 strychů porostliny lesní. Umřela r. 1729. Dceru Žofii r. 1697 vdala za sedláře Jiřího Jodla a dala

jí dům č. 45, kdež potomci její, sedláři a uzdaři, vymřeli v pátém pokolení r. 1880 knězem Erazimem Jodlem, děkanem berounským. Dále měla paní Sichrovská 4 syny, z nichž P. Ferdinand Sichrovský r. 1729 byl farářem v Deštné, P. Rafael Sichrovský pak převorem augustiniánů v Domazlicích, a P. Benignus Sichrovský, rodilý ve Zbiroze r. 1675, byl knězem v řeholi augustiniánů u sv. Tomáše v Praze, doktorem bohosloví, lektorem té vědy u sv. Tomáše, 1713—16 byl provincialem své řehole, 1721—27 byl v Římě za příčinou svatořečení bl. Jana z Nepomuku. Byl pilným spisovatelem knih bohosloveckých; sepsal veliké dílo o scholastické theologii, samomluvy sv. Augustina, dvě dissertace theologické a jiná díla, vše po latinsky. Česky vydal r. 1736 řeholi sv. Augustina. Čtvrtý syn Josef Sichrovský sedlár † 1742, přečkav syna svého Jana, který co novokněz † r. 1741. Druhý syn Matěj byl od r. 1788 magistrátním radou z měšťanstva a zemřel staříčků r. 1807, učiniv hojně nadání piaristům a špitálu. Jeho paní Anna roz. Gobesová z Treunfeldu z pošty zdické, před svou smrtí r. 1808 věnovala 6800 zl. na zřízení gymnasia u piaristů v Berouně aneb na zřízení místa katechetského při hlavní škole. Dále nadala hudební kruchtů fundací 800 zl., na zlepšení platu učitelům 200 zl. a jiná menší nadání pořídila. Dědicem ostatního jmění jejího, hlavně domu č. 91 vedle korun, byl Václav Tichý.

R. 1719 byl Jan Šouša z panství lochovského nájemcem panského mlýna v Berouně; r. 1729 koupil za 630 zl. nový dům v rinku č. 36 a býval v městské radě a zemřel při robotě, když o vánocích 1742 stavěn byl francouzský most. Syn jeho Jan byl r. 1744 v stavu duchovním, druhý syn Václav byl čilý obchodník v obilí a dobytku a sdělal velké jmění, když 1771—74 v dražbách skupoval domy, dvory a grunty. Když r. 1793 umřel 69letý, zůstavil dům č. 87, dvůr Ovčín, chalupy a 220 strychů pozemků. To vše dědil syn jeho Matěj Šouša, který studovav práva. r. 1778 sňatkem s Marií Vodičkovou nabyl velké hospody na rinku (č. 79). Již r. 1779 byl radním, 1792 přijal úřad král. purkmistra a † 45letý r. 1798. Zůstavil tři syny, z nichž Josef právník † 1810, Jan, bohatý obchodník ve víně, † 1824 a po obou dědil prostřední bratr Antonín, který rozprodav domy a dvory s grunty, žil v č. 27 jako městský návladní a † 1840. Syn jeho Antonín pořídil mešní fundaci, † 1857.

R. 1623—33 držel Jakub Tichý hrnčír velký dům vedle hořejší brány ke kostelu, oženiv se r. 1615 s Annou Štemberkovou; r. 1662 ten dům držela jeho dcera Ludmila, vdaná za Martina

Kopeckého, direktora na Nizburce. Vedle ní se jmenuje Václav Tichý hrnčír, tu osedlý 1652, r. 1682 byl již mrtev. Jeho vnuk byl Václav Tichý hrnčír v domě č. 56 v ulici české, r. 1729 byl cechmistrem, 1757 radním a † 1767. Jediný jeho syn Václav studoval bohosloví, pak dál se na práva; r. 1780 byl výběřím pivní daně, 1786 radním a kontribučním, 1788 sloužil za geometra při katastru a posléze zůstával v Berouně při svém statku, k čemuž r. 1808 podědil po své tetě Anně Sichrovské dům v ulice k hořejší bráně (č. 91) a dvůr na Pizeňském předměstí č. 21. Umřel 73letý r. 1818, chválen pro přichylnost ke kostelu a jeho řádům, znaje hbitě mluvití latinsky. Po něm se jmenuje Matěj Tichý s chotí Josefou Preslovou; byl v létech 1839—1849 městským hospodářským návladním berounským, načež resignovav zastával od r. 1850 místo správce městského důchodu do r. 1874; vstoupiv do výslužby zemřel r. 1885. Zanechal syny Jindřicha, c. a k. setníka u dělostřelectva († 1892), Adolfa obchodníka a Gustava rolníka, dále dcery Theofilii a Eleonoru; tato provdala se za Aloise Wagnera lesmistra a řiditele na panství ve Spáleném Poříčí, který r. 1895 zemřel a Matici školské, jakož i k jiným vlasteneckým účelům do 30.000 zl. odkázal.

Rod Každých náležel k nejstarším. R. 1539 Vávra Každý švec koupil domek v ulici biřické, syn jeho Jakub držel 1576 dům v rinku č. 44 a koželužnu v Rybářích a † 1598 jako cis. rychtář; dědil po něm syn Jan. R. 1652 bylo zde pět měšťanů toho jména a sice radní Pavel Každý sladovník a polař (č. 83), Jan mydlář (č. 91), Daniel truhlář (č. 37), jiný Daniel sladovník (č. 62) a David řezník (č. 54). Stálé potomstvo zůstavil toliko Daniel Každý mydlář († 1672). Mladší jeho syn Daniel, radní pán, † 1697, po němž dědil syn Jiří Samuel řezník a radní († 1742). Starší syn Jan Každý sladovník s chotí Dorotou Řehořovskou r. 1698 koupil dům č. 29 a † 1719. Jeho starší syn byl kněz Joannes Každý, zpovědník u sv. Víta v Praze, † 71letý r. 1760; mladší syn Adam pekař († 1767), muž zbožný, měl s chotí Annou Rousovou mimo dceru Terezii, vdanou Spitznerovou, syna Josefa. Týž rozený 1723 studoval v Praze u jezuitů, r. 1748 svěcen byl na kněžství, byl pak kaplanem v Prašném Újezdě, pak v Osově, kdež r. 1752 stal se farářem, pak vikářem a v září 1767 obdržel děkanství ve svém rodišti Berouně. Zde staral se o úpravu kostela, přihlížel k dobrým mravům v městě, jsa výborný kazatel a horlivý zpovědník; pomáhal i k pokroku ve školním výcviku mládeže. Již r. 1779 byl čestným kanovníkem boleslavským, r. 1791 arciknězem. Postavy

prý byl krátké, ale hmotné, s tváří smědou. Německy neuměl, ale psal vzornou češtinou a dvorskou latinou. Matriky jeho oplývají latinskými verši a distichy s chronogrammy. Mnoho sepsal písní pobožných, mnoho českých písní žertovných, ale tištěny nebyly. Tiskem vydal několik kázání a krátký zeměpis kraje berounského. Pamětní jeho kniha však po jeho smrti zmizela, i všecka rukopisná jeho pozůstalost. Zemřel 24. března 1798 a zůstavil pěkné astronomické hodiny, hojnou sbírku map a knih, mezi nimiž bylo nemálo českých knih starých.

V moru r. 1680 umřel Jan Bořna, majitel mlýna na ostrově u mostku. Vdovu jeho Ludmilu pak pojal za ženu Václav Podlesský mlynář od Knína a hospodařil ve mlýně, až zemřel 83letý r. 1734. Mlýn po něm sdělil syn Václav Podlesský: ale měl zde málo dobrých časů; pro válečné běhy a časté neúrody velice se zadlužil; r. 1770 byl mu v dražbě prodán mlýn hluboko pod cenou, a on s ženou a šesti dcerami odstěhoval se do Prahy, kde ho živily dcery svým zpěvem; znaly se v hudbě na klavír a harfě a měli krásné hlasy. Nejstarší Alžběta (roz. 1753) a druhá Anna vyučily se hudbě u strýce Josefa Jeníka, kantora v Úhoňicích, potom v Praze se učily zpěvu u Vojtěcha Brichty, vystoupily pak co operní pěvkyně ve Vídni a v Brně, ale potom obě šly do kláštera, Alžběta k alžbětinkám v Praze (soror Margareta), Anna k dominikánkám v Brně (soror Aquinata). R. 1776 zašla matka s ostatními dcerami Barborou (roz. 1756), Josefou, Mariannou a Theklou až na velký trh v Lipsku a provázela zpěv jejich při harfě. Pro krásné jejich hlasy ujal se dívek slavný musikus Jan Adam Hiller, učil je opernímu zpěvu a staral se obětavě o hmotné jejich potřeby. Výtečné pak ty pěvkyně usadil v Mítavě u opery vévody Kuronského, kde zpívaly s pochvalou. Barbora však záhy se vrátila do Prahy a šla za sestrou k alžbětinkám co soror Aloisia. Marianna r. 1794 se vdala za bohatého kupce v Magdeburku; nejmladší, Thekla, roz. 1765 vdala se za hudebníka Víta Batku v Žahani slezské, r. 1800 zpívala pohostinsku na různých divadlech německých, r. 1807 v Praze a potom řídila tu školu pěveckou; † 1852. Podobizna její se chová na berounském děkanství, jakož při smrti pamatovala nadáním pro chudé žáky berounské. — Jiný rod téhož jména založil František Podlesský, koželuh z Knína, který r. 1761 koupil v Berouně dům vedle radnice č. 67 a pak dům v české ulici č. 61. Umřel r. 1770. Dům č. 61 dědil syn František († 1847) a po něm syn Matěj († 1865); dům č. 67 dostal syn Josef, koželuh († 1827), jehož synové byli

Josef († 1832) a Jan, který r. 1801 byl knězem řádu křižovníků. Mimo ně se tu jmenuje r. 1846 hudebník Martin Podlesský.

František Seydl, mlynář z Rejnova mlýna na Rakovnícku, r. 1770 vydražil mlýn Podlesských za 4140 zl. a usadil se v Berouně. Ovdověv r. 1772, po roce pojal Veroniku Horáčkovou ze mlýna v Hostimi. Jako dobrý hospodář nachoval slušné jmění, až zemřel r. 1792. Mimo syna Františka z prvního manželství, který s podílem se odstěhoval, zůstavil 4 dcery a syny Josefa, Jana a Martina. Josef Seydl, roz. 1775, chodil do školy v Berouně, v Kounové, kde učil se německy, pak v Kublově 1787—88 učil se hudbě u učitele Vyziny; potom byl 4 léta vokalistou na sv. Hoře u Příbramě, kdež exjezuita Frant. Kolářik jej cvičil v latině. Studoval potom u piaristů v Praze, doslýchaje též lekcí v češtině u Pelcla. Veršované prvotiny své zasílal do sbírek Puchmajerových. R. 1797—1800 byl v alumnatu u sv. Salvatora v Praze, kde mimo bohosloví obíral se vlaštinou i hudbou. Vysvěcen byv na kněžství, byl na krátko kaplanem v Rokycanech, 1801—1806 v Berouně, odkudž šel za děkana do Lochovic. R. 1813 ujal se děkanství v Berouně, na němž setrval do své smrti 6. července 1837. Seydl byl muž učený a bystrý, povahy řízné; hbitě mluvil latinsky, německy a vlašsky, lehce veršoval po česku básně příležitostné; hlavně miloval hudbu a domácí dějiny. Pilně čítal pamětní knihy svých předchůdců, též staré knihy městské, registra a listiny z městského archivu, z nich pak snesl svou pamětní knihu berounskou v trojím rukopisu, z nichž jeden jest v archivu děkanském. Vzhledem ke mnohým nyní již ztraceným archivaliím jest to důležitý pramen dějin berounských. Seydl byl kněz dle doby Josefinské, tedy liberální, přítel Josefa Jungmanna i rytíře Jeníka z Bratřic, s nímž sdílel nechuť k jezuitům. Vida, jak v Berouně čeština vždy více přichází v poddruží, zasazoval se o zřízení čtenářského spolku českého v městě a k tomu účelu nasbíral slušnou knihovnu; ale spolek nebyl úředně povolen, Seydl sám od zněmčilých lidí podezříván, zakusil též úředního vyšetřování od krajského úřadu; odtud žil samotářsky, vyhledávaje toliko styky s příbuznými. Jsa střídmy a hospodárný, nachoval slušné jmění, jež ve kšaftě věnoval k dobrým účelům. Na děkanství zůstavil svůj nábytek i obrazy, kostelu pak stříbrné lžice na sdělání oltářních konviček, své vzácné housle i bassetl, 4800 zl. konv. m. (5240 zl. r. č.) a knihovnu, té aby lid užil čtením. Ústavu chudých odkázal, co mu osadní byli dlužni na štolových poplatcích, 128 zl. na šacení chudých dětí; jednu roli odkázal

na stipendium pro svůj rod, druhou ke špitálu. — Mladší jeho bratr Martin byl r. 1805 profesorem v Jindřichově Hradci, potom byl stavebním radou; † 1816. Prostřední bratr Jan, velmi dobrý varhaník, držel mlýn po otci, až † 81letý r. 1857. Syn a dědic jeho Jan Ev. Seydl byl 1861—68 starostou města Berouna a trvá v blahé paměti. Mlýn pak drží po matce Marii syn jeho Jan.

R. 1728 usadil se v Berouně Vojtěch Tomáš Černý řezník, po němž držel syn Jan Antonín řezník dům v klášterní ulici (č. 123) s chotí Barborou Každých. Býval dlouho v městské radě a zemřel staříčký r. 1796. Jeho příbuzný Jakub Černý, řezník ze vsi Běhčína od r. 1767 pojal v Berouně Moniku Ratajovou, dceru radního, a držel dům č. 104 blíž masných krámů; † již 1772, po němž zůstal syn Jakub. Vdova Monika vdala se po roce za Matyše Härdtla, městského syndika, který o pastorka Jakuba dobře se staral, platil na jeho studia gymnasialní a právnická. Již r. 1789 stal se mladý Jakub Černý kriminálním assistentem v Berouně a r. 1795 sloužil vládě jako dodavatel povozů pro vojenské potřeby, čímž nemálo zbohatnul. Při tom kupoval v městě domy a pozemky, s výhodou je prodával; již asi r. 1802 koupil od hrabat Vratislavů panství Lochovice; povýšen jsa 1799 do stavu rytířského, psal se Černý z Edelmuthu a také 1800 až 1809 držel dvůr Pták. Zemřel r. 1817 a po něm dědila vdova Dorota a příbuzní jeho ve vsi Běhčíně. Jiný rod Černých, původem od sv. Jana pod Skalou založil r. 1751 Václav Černý krejčí, když koupil dům u české fortny (č. 53); † 1768 a dům jeho držel syn Jan krejčí († 1807), pak téhož syn Václav krejčí a bratr jeho Jan, jenž sloužil na vojně. R. 1820 prodán byl dům jejich za 2000 zl. Josefu Koudelovi. Druhý Václavův syn Václav kožišník držel domek pod kostelem č. 22. Později se tu jmenují z toho rodu Václav krejčí († 1824) a Jan kožišník († 1836 45letý). Potomci žijí zde podnes.

Karel Podstatný, radní servus, r. 1714 koupil sbořeniště domu č. 126 v německé ulici, ustavěl zde dům, živil se pak truhlářstvím a † 1734; syn jeho Karel † 1752, dcera jeho Anna † 1749. Jiný rod tu založil Šimon Podstatný, syn učitele Jana v Loučanech u Klatov. Dav se na mlynářství, živil se v Praze. R. 1780 vykoupil se z poddanství statku klenovského. R. 1796 koupil v Berouně mlýn u kamenného mostku (č. 47) s loukou za 5500 zl.; ten závod r. 1808 pustil synu Matějovi a držel od r. 1820 dům č. 29 v ulici k plzeňské bráně; zemřel tu 87letý r. 1842. Matěj Podstatný pak vyplativ podíl své sestře Kateřině

(† 1859), držel mlýn, od r. 1825 i dům v náměstí č. 43 a tu † 1850. Brzy po něm zemřel starší syn jeho František, prve justiciář v Suchomastech, a mlýn jeho prodán byl V. Friedrichovi, hostinskému z Prahy. Mladší syn Martin, rozený 1812, zanechal studia bohosloví v řeholi kapucínů a dal se na kancelářskou praxi, byl posléze c. k. listovním v Berouně; po dlouhé službě šel na odpočinek a obětoval své síly rodné své obci, již byl starostou 1878—90. Dobrou paměť zasloužil sobě mladší bratr Šimona Podstatného Martin, rozený asi r. 1760 v Loučanech; dal se též na řemeslo mlynářské a vykoupiv se 1780 z poddanství klenovského 58 zlatými, r. 1790 koupil v Berouně od Františka Machulky za 4100 zl. mlýn u německé fortny č. 49. Když roku 1820 schyloval se k smrti, on nemaje dětí, 8. prosince v kšaftu odkázal vše své jmění na zřízení školy pro hudbu v Berouně; však měla manželka jeho Anna z toho požívati ročního výměnku 300 zl. vid. čísla (126 zl. r. č.). Svě příbuzné Anně Hálkové odkázal na doživotí úroky z 2000 zl. v. č., anebo odbytné 500 zl., kdyby chtěla se dáti na krupařský handl. Vdova Anna † 1825; jmění Podstatného obráceno na 6854 zl. konv. m. (7197 zl. r. č.) kapitálu, z něhož r. 1831 provedena fundace školy hudební.¹⁾

Jáchym Hendl, původu z města Stříbra, rozený r. 1743, asi r. 1785 v Berouně pojal za choť Annu Marii, dceru Filipa Řehořovského mydláře a vedl řemeslo mydlářské u tchána v domě č. 94, až r. 1818 koupil dům podle masných krámů (č. 102) za 400 zl. konv. m. Zemřel staříčkový r. 1827. Dvěma syny se rozrodilo jeho potomstvo na dvě linie. Mladší syn Matěj řezník ještě roku 1831 držel po otci dům č. 102, pak potomci jeho. Starší syn jeho Václav, mydlář ujal se po matce domu v plzeňské ulici č. 92 a zemřel zámožný r. 1859, po němž držel dům syn František, mydlář, r. 1871 městský rada a nyní Josef Hendl, městský rada a majitel mlýna ostrovského.

Když po požáru r. 1735 bylo v Berouně mnoho práce stavební, usadil se tu Jakub Klapka, tesař a pracoval tu do své smrti r. 1772. Mladší jeho syn Jakub tesařil tu do r. 1826, kde † 86letý, maje domek za kostelem č. 9, po něm synové Matěj tesař, Josef mlynář († 1851) a František nožíř, jehož syn Josef nožíř tu umřel r. 1859. Starší prvního Klapky syn Tomáš tesař držel dům v německé ulici č. 132 a role. Po něm r. 1810 dědili synové Jan a Tomáš tesař, který 20. března 1814 od překocení prámu v zedmuté Berounce sám pátý utonul. Po obou

¹⁾ Liber foundationum na děkanství, Missiva krajská r. 1784.

zůstali potomci. R. 1812 přestěhoval se do Berouna **Josef Klapka** ze vsi Hostími, za 4000 zl. koupil nový dům na náměstí (č. 42). později koupil velký dům č. 89 vedle korun a vydatné hospodářství polní. Zemřel 76letý r. 1851, zanechav po sobě 4 syny: Josefa puškaře († 75letý), Františka rolníka († 83letý r. 1885), Aloisa rolníka († 88letý r. 1900) a Antonína rolníka († 77letý r. 1894). Tento byl obecním starším a starostou okresního zastupitelstva a zanechal po sobě rozsáhlé hospodářství s cihelnou. Značnou část majetku toho posud ve správě drží jeho třetí syn **Josef Klapka**, rolník a majitel kruhové cihelny, obecní starší. kdežto starší syn **Antonín** jako městský radní a člen okresního zastupitelstva r. 1889 bezdětek zemřel v 37. roku svého věku. Nejstarší syn **Vilém mlynář** zemřel r. 1898 v Brně.

Jan Šebastian Stulla. městský polesný, r. 1742 tu pojal za choť **Annu Zárubovu**. kupoval pak v městě domy a pozemky, 1761—78 držel dům u korun, od r. 1769 dům v náměstí č. 37. Býval městským kontribučním. do r. 1788 obecním starším a † 92letý r. 1802. O jmění jeho v odhadu 8600 zl. rozdělily se čtyři dcery jeho **Kateřina Jirouchová**, **Anna Doršnerová**, **Benigna Fryčová** a **Ludmila**, vdaná za c. k. setníka **Josefa Paula**. Synové jeho byli od otce již dříve opatřeni; z nich mladší **Jakub**, pilný zahradník a štěpař, vládou r. 1782 vyznamenán, držel půl domu č. 26, zahradu v Rybářích a jiné grunty. Zemřel r. 1820. Starší **Jan** držel po otci službu polesného v městě. měl od otce dům v rinku č. 37 a tu † 80letý r. 1817. Po něm dědil syn **Jan Šebastian**, již r. 1789 zletilý, dům č. 37. pak **Čeněk Stulla**, městský radní († 1900).

Abychom dále o rodech městských jednali, toho opomijíme pro nedostatek místa a všimneme si ještě toho, jakou měrou na onen čas přespólní šlechta se tu usazovala. R. 1683 koupil rytíř **Jan Fridrich Klanner** z **Engelshofen**. hejtman na **Křivoklátě**, za 750 zl. chatrný dům č. 90 a vystavěl tu od základů velký panský dům zděný, nynější dům u tří korun. Vdova jeho **Sidonie** roz. **Mařanová** z **Hodkova** r. 1692 ten dům a značné polní hospodářství prodala **Jiřimu Frant. Strachovskému** ze **Strachovic** a jeho choť **Evě** ze **Širndinku** (zemřeli 1704 a 1721). Po otci dědil syn **František Ignác Strachovský**, ale zemřel již r. 1710, jehož vdova **Anna Alžběta** roz. **Častolárka** z **Dlouhé Vsi** za svého sirotka **Františka Kazimíra** r. 1711 prodala dům **Adamu Eislovi** a koupila statek **Tetín**. Vdala se zase za rytíře **Tuhanského** z **Brance**. Jmenovaný syn její byl

1737—1748 děkanem v Berouně, potom kanovníkem u sv. Víta v Praze a zemřel co probošt té kapituly 4. února 1786. Byl dobrodějem kostela a chudých města Berouna. Prastrýc jeho Jan Ferdinand Strachovský ze Strachovic, někdy pán na Želkovicích, zemřel v Berouně 7. června 1726, maje věku 80 let.

R. 1700 koupila panna Anna Sibylla Častolárová z Dlouhé Vsi za 5800 zl. v Berouně statek Frišmannovský, dům nový v rinku č. 89, červený mlýn, dvůr v Járově s pozemky, ale zemřela zde 47letá 15. prosince r. 1701. Po ní dědila blízká příbuzná Kateřina Magdalena, vdova někdy Fridricha Křištofa Častolára z Dlouhé Vsi, rozená z Rhénu. Ta již r. 1700 za 1850 zl. koupila v Berouně dvůr Klannerovský s mnohými grunty, majíc na starosti syna a tři dcery, mimo to švakra Štátného Adama Častolára, na rozumu sniženého. R. 1711 odprodala za 5500 zl. všechny grunty Frišmannovské, majíc dětem platiti podily. Zemřela zde 70letá r. 1722. Syn její Don Josef Častolár byl knězem u theatinů v Praze. O její první dceři Anně Alžbětě podali jsme zprávu při rodu Strachovských; nejmladší Kateřina Benedikta r. 1715 se vdala za rytíře Václava Jenčíka z Ježova; prostřední Viktorie (Vikrlička) r. 1709 vdala se za rytíře Křištofa z Hauty. Ta vytrvala v Berouně i po prodeji domu a dvora, jež po matce zůstaly, žijíc z podpor příbuzných a umřela 60letá r. 1755. Zůstavila dcery dvě, Annu, jež vdala se za berounského parukáře Antonina Scharfa, a Kateřinu Viktorii; ta se nevdala a žila jako panna chudička z milosti příbuzných, † 80letá r. 1792. Děkan Seydl o ní napsal, že v kostele a o procesích svým falešným zpěvem byla k smíchu i hněvu.

R. 1727 koupil rytíř Frant. Ignác Vražda z Kunvaldu dvůr Eislovský na Plzeňském předměstí a tu bydlel. Dne 27. ledna 1734 tu zemřela jeho choť Kateřina, roz. Kořenská z Terešova, paní krásná a zdravá, terciářka premonstrátů, a vezena na pohřeb do Želiva. R. 1746 vyprodal se pan Vražda z Berouna a žil na svém statku v Loděnicích.

R. 1710 žila v Berouně paní Eva Eufrozina Renspergrová z Držkovic, roz. z Rhénu, platíc z bytu (v č. 39) 9 zl. nájmu za rok. U ní bydlela neť Ludmila, dcera † Jana Karla Renspergra na Skřivanech a r. 1714 ji vdala za Ignáce Hufnagla, úředníka při akcisu; její sestru Annu r. 1716 vdala za Jana Augustina Horčického z Tepence; sama umřela 77letá r. 1717. Současně tu žil v nájmu (20 zl. ročně) syn její, pan Michal Vavřinec Rensperger z Držkovic, maje za choť Annu Konstancii Stránskou

z Greifenfelzu; r. 1722 provdával neř svou Annu Radkovcovou z Mirovic za Karla Amadea barona Kuřlana, c. k. důstojníka. R. 1739 umřela mu 75letá manželka, načež r. 1741 odtud se vystěhoval.

R. 1755 tu zemřela Anna Josefa, vdova rytíře N. B e c h y n ě z L a ž a n, roz. svob. paní z Zuberka, 72letá; prve bydlela tu v nájmu.

R. 1718 ženil se v Berouně rytíř Martin Josef Stránský ze Stránky a z Greifenfelzu, rytmistr jízdné gardy krále polského, s paní Johannou Barborou vdovou po Vilému Šebastianovi Preslovi, s ní nabył dvora pod městskou horou, jako zámeček stavěného (pozdější piaristický dům), dvora v Járově, červeného mlýna a gruntů skoro 300 korců, kromě peněz a krásných svršků. Moudrá a dobrodějná ta paní zemřela 53letá 16. prosince 1733, syn její František Josef † 18letý 1738 a pan Stránský r. 1739 prodal sděděný statek za 12.300 zl. Aby pak uctil památku choti i syna, 1740—44 provedl novou stavbu hřbitovního kostela Matky Boží s nemalým nákladem a vyhostil se z Berouna.

Rytíř Matěj Otto z Ottenfeldu, nadlesní v Trubíně, za peníze své choti Anny Roziny Klepřové r. 1739 koupil statek Stránských v Berouně, dvory, mlýn a pozemky a tu hospodařil. Choť jeho † 1742 a zůstavila mu dívky Václava a Ottu. On pak brzy se oženil se šlechticnou Josefínou Bechyňkou z Lažan a měl s ní drahně dítek. Tu poručníci dětí z první pani obávajice se, aby statek nepřišel do nepravých rukou, vymohli r. 1762 povolení k dražbě všeho statku, a ztrživše za oba dvory a mlýn červený, za role, luka a lesy 14.700 zl., dali je do pokladny sirotčí, a pan Otto s rodinou vystěhoval se z města a přijal službu u král. komory.

Asi r. 1802 oženil se v Berouně Emanuel svob. pán B e c h y n ě z L a ž a n, major u pluku Frohnova, s Johannou Reichlovou, dcerou kupce z č. 32. R. 1816 tu žil jako podplukovník ve výslužbě, a dále o něm nezvidáme. — R. 1813 byl těžce zraněn u Lipska c. k. nadporučík Alois baron Helversen z Helveršteina, pán na Kánici a Vebrově u Stříbra a po létech usadil se v Berouně v domě č. 17 Plzeň. předm. Sešlý kříž na hřbitově svědčí, že zemřel 67letý r. 1855. — Pan Karel Tuněchodský z Poběžovic mládenec, pán na Všeradicích, po krátkém pobytu v Berouně zde zemřel r. 1731. K tomu dodáváme, že členové domácí šlechty zde pobývali jako důstojníci posádky a sice 1723 rytíř Ferdinand Plot z Konařín a r. 1753 Josef baron Rodovský z Hustiřan s chotí Terezií roz. hraběnkou Špaurovou.

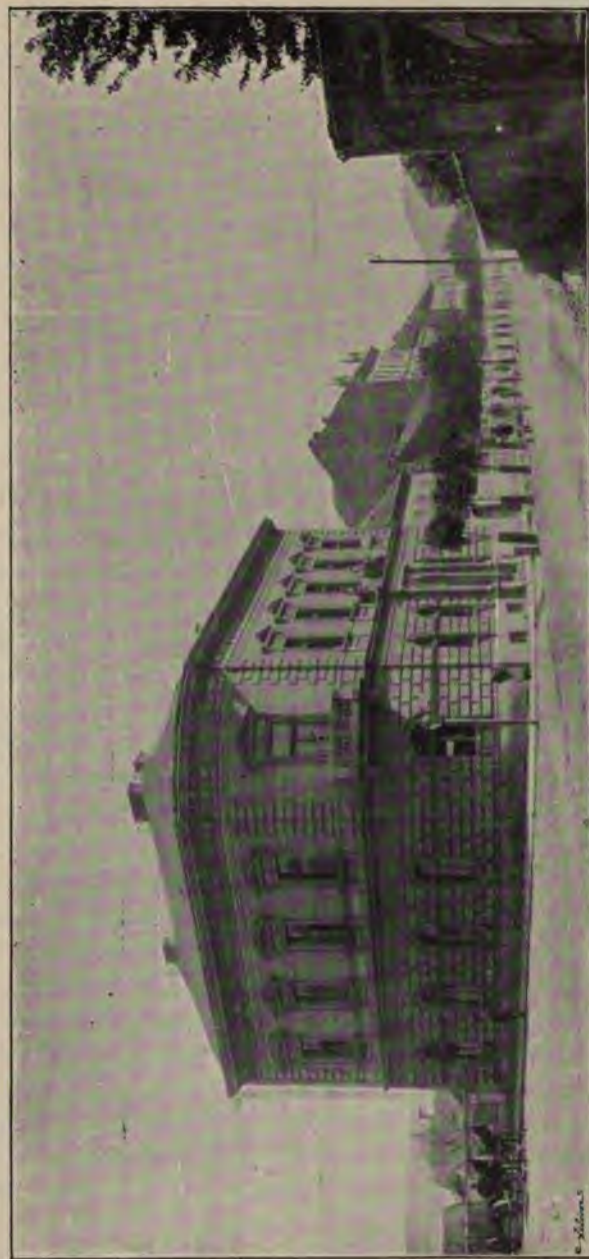
Služby Boží, jako kázání a litanie, vždy se tu konaly po česku. I vklady do knih pozemkových, pokud se netýkaly stran češtiny neznalých, vždy byly české. V katastru měšťanů 1651—53 jsou sice německá jména Špindler, Šlossar, Fus, Lauer, Grynwooldt, Kaufmon, Rykhart, Eisl, Junker, Kreuzinger (Cruciger), Lindner, Ayer, Presl, ale po nich nezbylo stopy němectví, vyjímajíc Presly, kteří sice mluvili česky, ale německého ducha se nevzdali. Usazovali se tu pak němečtí řemeslníci, jakož v seznamu z r. 1669 tu byli Eliáš Kugelmann, Jan Tanner, Jan Junker švec, Antony Mayer, všichni od Chebu, pak Hons Petzbichlmayer provazník, Ludvík Trechsler hrnčír, Jakub Mai kovář a Jan Tobler jirchář, ale trvalého potomstva neměli. Seznam z r. 1713 vykazuje 141 měšťanů, z nichž 24 měli německá jména, ale mimo Presly za Němce mohou býti pokládáni jen Leopold Masmüller koláčník a oprávec hodin, Augustin Steigert felčar, Filip Šleichert z Wiesenthalu mlynář, Jan Šermesser výběrčí akcisu, Kristian Študer sedlář, Fridrich Richter provazník, Josef Steidlmán jirchář, Anton Kassl hrnčír a Vilém Wirt švec. Vůkol r. 1720 se tu usadili Ignác Möder jirchář, pak soukenníci z Jablonného Kašpar Köhler, Krištof Köchl a Michl Jöchl, dále vysloužili vojáci z pluku Herberšteina, rodilí z Rakous, Bavor, Slez, Pomoří a Branibor, ale potomstva tu nezanechali kromě Jana Kronawettera, zedníka z Horních Rakous (1725). Kovaní Němci byli držitelé velké hospody (č. 79), 1717 Hans Michl Kunz, 1720 Jan Babtista Kaufmann z Tyrol, 1739 Jan Krištof Karges z Horního Falcka. Němci byli Fetterové, držitelé dvora v Brdatkách, dále 1730—70 Franz Prause, Filibert Löffelmann, Vilém Gruber, medik Zachariáš Hesse, Mathis Seidler kupec, Franz Ringelmann koželuh z Č. Lípy.

Na přehled uvádíme soupis měšťanů z r. 1784; seřadíme je dle pořadu čísel domů a u přespólních rodáků uvedeme rodiště¹⁾. V městě: č. 1 Antonín Šarf parukář z Prahy, č. 2 Jakub Černý řezník z Běhčína, č. 3 Jan Krátký švec, č. 4 Jan Reiner zámečník, č. 5 Jan Henner řezník z Radnic, č. 6 Anton Marcin truhlář, č. 7 Martin Broumovský švec, č. 8 Jan Kačerovský tesař z Domažlic, č. 9 Jan Klapka tesař, č. 10 Jiří Nechanický kantor, č. 11, 12, 13 podružské chalupy, č. 14 Dominik Rein zámečník z Popovic, č. 15 Josef Pley kloboučník z Litoměřic, č. 16, 17, 18 chalupy podružské, č. 19 Václav Rous bečvář, č. 20 Václav Siblík bečvář, č. 21 Jakub Bauer kolář, č. 22 Václav Anděl zahradník z Jince, č. 23 Mates Bauer kolář, č. 24 děkanství, č. 25 škola, v ní Josef Tatter učitel

¹⁾ Ten seznam jest v Archivu česk. zem. musea v Praze.

normální, č. 26 Jakub Stulla zahradník, č. 27 Anton Seidler kupec, č. 28 Jan Šenfeld mydlář a Jan Nechanický kupec, č. 29 Jan Špitzner pekař, č. 30 Frant. Šumpetr uzdař, č. 31 v rinku (na rohu u vola) Jiří Schuhschneider kupec z Prahy a Josef Fuchs mlynářský ze Švihova, č. 32, 33 Wenzel Reichl, kupec z Teplic, č. 34 (v rinku u kostela) Tomáš Valter, č. 35 Frant. Houška krejčí, č. 36 Filip Řehořovský řezník, č. 37 Jan Stulla zahradník, č. 38 vdova Veronika Mödrova, č. 39 Václav Syvalter sklenář z Čes. Benátek, č. 40 Frant. Hrdina krejčí z Peček, č. 41 Tomáš Fuss hrnčír, č. 42 Anton Pinz sklenář z Horažďovic, č. 43 Jan Sýkora mydlář, č. 44 Vojtěch Klakl švec a Josef Krátký pekař, č. 45 Jodlův dvůr (nyní kolna), č. 46 Frant. Hranáč perníkář z Prahy, č. 47 (roh do české ulice) dům Jakuba Wildtnera radního, č. 48 Jan Bauer kolář, č. 49 Frant. Křemel hrnčír, č. 50 Václav Šumpetr švec, č. 51 Václav Klement mlynářský a Josef Fritsch servus z Domazlic, č. 52 Veronika Gartnerova hodinářka a Václav Příbík kožišník z Rakovníka, č. 53 Jan Černý krejčí od sv. Jana, č. 54 u české fortny dům obecní co vojenský špitál, č. 55 Václav Bečka bečvář, č. 56 Václav Tichý kontribuční městský, č. 57 Matěj Veselý sladovnický z Pcher, č. 58 Jan Jeřábek kloboučník z Příbramě, č. 59 Jan Möder jirchář, č. 60 Antonín Ondruška hrnčír s syny Václavem a Matějem, č. 61 vdova Anna Podlesská koželuzka, č. 62 Anton Procházka švec a Jakub Malý tkadlec z Jílového, č. 63 Antonín Špott sladovnický, č. 64 Jiří Štelzer kostelník rodilý z Hainburka v Rakousích, č. 65 vdova Špacířová lékárníková z Benešova, č. 66 Michal Bělský (Jírka) felčar z Kolína, č. 67 Josef Podlesský koželuh z Knína, č. 68 radnice, č. 69 na rohu u zlatého orla Jakub Veselý sladovnický z Buben, č. 70 Jan Ředina mlynářský z Blatné, č. 71 dolejší brána, č. 72 Frant. Žalud krejčí z Cerhovic a Filip Amrling rukavičník z Chebu, č. 73 Václav Slapnička zedník z Křivoklátu, č. 74 Frant. Varaus, perníkář ze Strakonice, č. 75 Josef Modroch kovář ze Strádonic, č. 76 Josef Kestránek kovář, č. 77 Martin Rudolf mydlář a radní, č. 78 Jan Skrčený řezník z Červ. Újezda, č. 79 ve velké hospodě vdova Anna Marie Vodičková a Jan Bouda sladovnický, č. 80 Václav Žemlička pekař z Plas, č. 81 u růže Frant. Eisl radní a Pavel Jelínek řezník z Úhonic, č. 82 Jan Šumpetr řemenář a Frant. Modroch truhlář, č. 83 Jan Vildner radní a inspektor, č. 84 Václav Fiala pekař, č. 85 Martin Jirouch pekař z Hostomic, č. 86 Jan Presl primator a poštámistr, č. 87 Matěj Šouša radní a Frant. Borovanský sedlár z Jistebnice, č. 88 Antonín Tůma řemenář a radní

Úvěrní ústav a Karlova ulice.

z Vel. Meziříčí na Moravě, č. 89 Jan Schmied cvokař a radní ze Žebráka, č. 90 (červený dům u korun) Josef Brož krupař z Praskoles a Frant. Ondrák řezník z Benešova, č. 91 Mates Sichrovský řemenář a Frant. Pořízský voskař z Mělníka, č. 92 Ivan Zajiček z Měňan a Václav Beneš cvokař, č. 93 Filip Wirt švec a syn jeho Filip řezník, č. 94 Václav Šouša krupař, č. 95 Frant. Krátký pekař, č. 96 (u sv. Prokopa) Frant. Fuss vrchní v Lochovicích a Šimon Podstatný krupař z Loučan, č. 97 na rohu k hořejší bráně vdova Červenková plátenice z Břevnova, č. 98 Jan Spitzner pekař, č. 99 již v dlouhé třídě (něm. ulice) Frant. Vinohorský mlynář a Václav Šafařík švec, č. 100 Jan Suchánek hrnčíř, č. 101 Josef Broumovský koželuh a Jan Kocourek švec, č. 102 dům Frant. Ondráka řezníka, č. 103 Josef Hledík krejčí, č. 104 Josef Henner řezník, č. 105 Frant. Strobl pekař, Václav Strobl ze Žebráka a Frant. Vondrák tkadlec z Kublova, č. 106 Frant. Dionysius (Diviš) zámečník, č. 107 Josef Lang krejčí z Prahy, č. 108 vdova Zárubka porodní bába z N. Huti, č. 109 Josef Vetter, č. 110 Jan Borě punčochář z Jilového, č. 111 Kateřina Fišerová markytánka z Nydrlantu, č. 112 Frant. Brauner zahradník z Osova, č. 113 Tomáš Keller a Jan Felix, oba soukenníci, č. 114 Augustin Vitáček soukenník ze Žebráka, č. 115 Štěpán Laštovička švec a Jan Borovanský švec z Jistebnice, č. 116 Matěj Tatar hrnčíř, č. 117 Jan Machulka punčochář, č. 118 Mates Štědrý krejčí z Hostomic, č. 119 Karel Sobotka kožišník, č. 120 Jan Hledík punčochář, č. 121 Karel Rotta stávkář a měst. richtář, rodem z Prahy, č. 122 Jan Spitzner krupař, Vojtěch Šafařík švec a Josef Herold z Příbramě řezník, č. 123 Anton Černý řezník a radní z Hostomic a Josef Wustinger z Frattinku, Moravan, č. 124 Jan Škabrada švec z Chrustenic, č. 125 na rohu k něm. fortně Anton Zpěváček provazník, č. 126 na druhém rohu Frant. Pasovský zahradník a Fr. Zpěváček provazník, č. 127 vdova Heroldová řeznice, č. 128 Jan Bauer kolář, Frant. Pešina kolář a Václav Pešina řezník, č. 129 Vojtěch Holeček punčochář a Jan Engelbrecht strážce hodin slunečních (Němec z Moravy), č. 130 Josef Kronovetr krejčí a Vojtěch Weber cvokař, č. 131 Anton Přibík kožišník z Rakovníka, č. 132 Tomáš Klabka tesař, Václav Broumovský švec a Jan Rous krejčí, č. 133 Sofie Krátká vdova a Ignác Procházka mladší kostelník, č. 134 Frant. Dionysius truhlář, č. 135 Šimon Ryzka krupař z Chříče. O číslech 136—150 obecně se dí, že tu obývaly v chalupách hrdlořezských podruzi; k č. 149 se jmenuje držitel Václav Žalud, krejčí z Cerhovic.

Seznam osedlých na hořejším předměstí začíná se č. 1. v Rybářích. To byla chalupa Frant. Braunera, č. 2 chalupa Josefa Stully, č. 3 držel Jan Houška krejčí, č. 4 Jan Reckežiger hrnčír, č. 5 chalupa Vildnerova, č. 6 Josef Štemberk hrnčír z Unhoště, č. 7 Augustin Beznoska rybář, č. 8 Jan Záruba řemenář, č. 9 Jan Skalský voják z Jičina, č. 10—12 jsou bez udání hospodáře, č. 13 Frant. Krátký zedník, č. 14 Jan Stulla starý zahradník, č. 15 bez hospodáře, č. 16 koželuzna Ign. Mödera, č. 17, 18 Samuel Vetter radni, č. 19—21 bez hospodáře, č. 22 pastouška; dále č. 23 dvůr Jakuba Černého, v něm Anton Emerich krejčí, č. 24, 25 (hospoda u beránka) Martin Herein řezník, tu též obýval Jan Koršen hodinář z Moravy, č. 26 Matěj Härdtl syndikus, č. 27 Jan Rudolf řezník, č. 28 bez hospodáře, č. 29 Jiří Jirouch pekař z Hostomic, č. 30 Václav Filip krejčí a vinárník, č. 31 piaristé, č. 32 —, č. 33 špitál městský (v něm Samuel Prachinus švec a Jan Bouda starý myslivec), č. 34 Anton Wolfín z Prahy v červeném mlýně, č. 35 —, č. 36, 37 Josef Nový krejčí z Tmáně, č. 38 —, č. 39 Ign. Skočdopole punčochář, č. 40 Václav Skuhrovský cvokař, č. 41 Simeon Weber švec, č. 42 zádušní chalupa, č. 43 —, č. 44 Frant. Nový kovář z Tmáně, č. 45, 46 dvůr Preslovský s chalupou, č. 47 Frant. Vinohorský ve mlýně Vildnerově u mostku, č. 48 Anton Dědek mlynář, č. 49 Frant. Machulka mlynář pod něm. fortanou, č. 50 Ivan Poláček zahradník, č. 51 —, č. 52 poustevna u Boží vody, č. 53, 54 —, č. 55 dvůr Samuele Fettera v Brdatkách, č. 56 —, č. 57 chalupa svíčkové báby u Boží vody, č. 58 Jakub Kolářik tesař, č. 59 městská cihelna, č. 60 Jan Lego kantor v Počáplích.

Dolejší předměstí mělo za č. 1 panský mlýn, kde mlynář Jan Dočekal z Radotína, č. 2 mlýn Frant. Seydla z Křivoklátu, č. 3 Josef Littman krejčí; další udání čísel není v seznamu sporádané. Udání jsou tu obyvatelé Jan Kustoš švec, Václav Broum culikář (č. 11), Karel Beznoska rybář, Josef Špitzner mlynář ostrovský (č. 8), Jan Beznoska přivozník, Jan Stach řezník, Václav Löv punčochář, Anton Videmon z Nové Huti punčochář, Jan Walter krejčí, Matěj Rek zedník, Václav Černý kožišník, Václav Krátký provazník. Obecní dvůr rozdělen byl na čísla 29—32, ale uvádí se tu jen Lukáš Šváb culikář a v ovčíně č. 33 Martin Walter culikář.¹⁾

V tom seznamu shledáváme úhrnem 205 osedlých, z nichž bylo rodilých v Berouně 125, odjinud příšlých 80, z nich 7 Pražanů a 7 příšlých z osad německých.

¹⁾ Výchše jsme vysvětlili i, že culikáři byli dědiční nájemníci pozemků někdejšího obecního dvora na Závodí.

Stálé zde bytování vojska a od r. 1788 úřední němčina v městské kanceláři působily k tomu, že Berounští vždy více si oblíbovali jazyk německý, jemuž se učila mládež na místní škole. Schaller ve své topografii Čech z r. 1786 dí, že v Berouně jest řeč česká a měšťané že znají jsou němčiny. Němci kování tu vždy hustěji se usazovali a jeden z nich, František Geisler z Nové Bystřice, byl 1806—1825 královským purkmistrem, týž, který starou registraturu městskou z 16. a 17. století prodal do hadrového mlýna a tak mnohou památku historickou na věky zkazil. Po válce francouzské se tu od r. 1815 usazovalo něco vysloužilých důstojníků; byli tu major Emanuel Bechyně z Lažan, setníci Antonín Fröhlich, Jan Křištof Berwart z Plankenfeldu († 1821), Jan Kromer († 1824), Alois svobod. pán Helversen nadporučík, František Schicker z Ortenfelzu nadporučík a skladník tabáku († 1863), Jan Václavíček, Vincenc Kromer setníci, Václav Tichý, podplukovník 84letý († 1870), Jan Reichenstein plukovní lékař († 1850) a ti s městskou byrokracií a předními měšťany tvořili německou společnost, která celému městu dávala německý nátěr. Děkan Seydl (1813—37) pokusil se o založení čtenářského spolku v městě a skoupil k tomu konci drahné českých knih zábavných i vzdělávacích, tak aby zájem pro češtinu zde nevyhynul; než zle s tím pochodil a neměl z toho leda mrzutost. Superior domu piaristů P. Kornel Bělický o své újmě učil na škole mluvnici české a pravopisu; ale strážců německých zájmů bylo v Berouně více než dost a spůsobili mu vyšetřování od zemského gubernia. Probouzející se duch český jevil se přihláškami k matici českého musea. Jeden z prvních členů matice byl děkan Seydl r. 1831, po něm r. 1833 P. Kornel Bělický a r. 1839 učitel Jan Pravoslav Přibík, ale do roku 1856 nebyl nižádný měšťan členem matice. Riegrův Slovník Naučný měl r. 1859 jen 4 odběratele z Berouna, kdežto v Hořovicích bylo jich 35, v Dobříši 22, v Křivoklátě 5. Ale všeobecný ruch národní, který od podzimku r. 1860 vanul po vši vlasti, strhl i z města Berouna německý povlak a odtud zde vládně cílý duch český a vlastenecký. Přestalo býti pravdou, co jindy se říkalo, že kdykoli kdo z Berouna přijede do Prahy, jinak nemluví než německy. Součet z r. 1890 udává z 7262 obyvatel jen 172, kteří za obcovací jazyk užívali němčiny.

Z jiných národností uvedeme stopy francouzské emigrace z roku 1789. Roku 1807 koupil Josef Bollard od Aloisia Müllera dům v rinku č. 64, tři role a stodolu za 6700 zl., ale r. 1810 to prodal Matěji Hokovi za 8250 zl. a usadil se v Praze.

Roku 1815 koupil Josef Viroux dvůr Pták od Josefa Brandla za 72.865 zl., ale téhož roku ho prodal Ignáci Pobudovi za 100.000 zl. (vid. čísla, 42.000 rak. č.) a odtud mizí v berounských knihách. R. 1816 koupil Josef Lafante od Vincence Veselého dvůr v Brdatkách za 10.000 zl. vid. č.; po čase pekařil v městě a † 87letý v městském špitále r. 1863.¹⁾ Dále uvádíme tři sběhy z vojska ruského r. 1814. Byli to Ivan Savonion († 1818 co čeledín ve dvoře v Brdatkách), František Plevanský, jenž oženiv se v Hyskově byl ještě r. 1828 dělníkem v Berouně, a Ivan Kořen, oráč u děkana Seydla ještě r. 1836.²⁾

Katolická reformace skončila se v Berouně asi r. 1654, a odtud byli všichni obyvatelé města dobří katolíci. Teprv když vydal císař Josef II. r. 1781 svůj toleranční patent, usadila se tu první rodina víry helvetské. Byl to Josef Lukáš, hrnčíř ze vsi Srbska s ženou a 4 dětmi; bydlel v domě č. 4 v Rybářích a zemřel 69letý r. 1809. Lutherský pastor z Prahy Jan Pleškaň ho pohřbil na krchově. Počet evangelických tu zůstával vždy malý. R. 1880 bylo jich 17, r. 1890 jen 11. Více jich bylo na Královědvorsku ve vesnicích, a mívali občas pocty Boží v Trubině. Roku 1850 chtěl pražský pastor Bedřich Košut ty sbory míti v Berouně, aby tu časem vznikla modlitebnice, ale nebylo mu povoleno.³⁾ Nyní pro evangeliky z Berouna a z okolí občas jsou sbory v hostinském domě u hořejší brány; počátek toho byl rok 1876.

Až do říšského zákona z r. 1849 nebylo židům volno v Berouně se usazovati, ano před časy nesměli tu ani pobýti přes noc. První tu usadil žid, ale pokřtěný, byl r. 1678 Mates Narzusi, z Bonnu přišlý a přijat byl pod jménem Fišer za měšťana za obvyklou taksu 12 zl. R. 1740 tu pokřtěna byla 16letá židovka Anna Marie, dcera Jakuba Pinkasa a Ludmily, a za kmotry jí byli slečna Anna Michnová na Tmáni, paní Anna z Ottenfeldu a primator Eisl. Ve vůkolí byli četní židé pod panskou ochranou v Litni, v Tetíně a v Mořině, kde měli své školy. R. 1780 měl Jakub Hanzl, žid z Davlí, přísahou se čistiti před soudem v Berouně a k tomu konci musili židé z Tetína svou thóru dopravití na berounskou radnici. Berounští ve svém dílu vsi Měňan od konce 17. století usazovali židy v chalupě č. 1. a ti pálili kořalku a flusovali draslo; mimo to sekali maso a vedli obchod. R. 1791 tu chalupu od magistrátu najal Izrael Polák za výroční plat

¹⁾ Dle pozemkových knih.

²⁾ Matrika děkanská 1818, 1826, 1836.

³⁾ Pamětní kniha děkanská.

40 zl. a směl zacházeti do Berouna za handlem beze škody měšťanů, začež k obci platil krutou daň 100 zl. bez osvobození od přívozu. Po válkách Napoleonských v letech 1821—26 shledáváme přesporní židy jako věřitele berounských měšťanů ve značných obnosech; v té příčině se jmenují Abraham a Šimon Bondy z Loděnic, Markus Richter z Litně, Samuel Klein, Efrójim Mestiz a David Neustadt z Prahy. Tehdáž upravil magistrát bývalý vojenský špitál u české fortny na vinopalnu a r. 1830 tu byl nájemcem Abraham Popper, 1832 Markus Singer; mýto berounské najal Seligmann. Na zapřenou a na cizí jméno od r. 1835 držel červený mlýn se závodem bavlnářským Aron Dormitzer z Prahy. Ale r. 1849 prohlášena byla občanská svoboda židů a ti se tu poněnáhu zakupovali v městě a na předměstích. R. 1869 bylo jich zde 150, r. 1880 199, r. 1890 již 124; tvoří zde náboženskou obec, která zakoupivši dům v rinku č. 77, má zde svou školu pro vyučování a bohoslužbu.

Živnosti v Berouně.

a) Zemědělství.

Dle Josefského katastru obnáší městský obvod berounský 4163 jiter 115 □ sáhů míry staré aneb 2395·7 hektarů. S tím těžce lze srovnati katastr karolínský z roku 1713, který udává, že v držbě obce bylo 284 korců rolí, luk na 74 čtyřspřežních vozů sena, 34 vozů otavy, 2 korce štěpnice, 1½ korce chmelnice a s 7312 provazců (694 hektarů) lesa. Ke kostelu a děkanství se drželo 52 korců rolí a louka bez udání místa a výměry. Špitál měl 9 korců, literáti 3 korce rolí. V držbě sousedské bylo 2057 korců rolí, 77 korců pastvišť (zpustlých rolí), luk na 227 vozů sena a 123 vozů otavy, 56 korců štěpnic, 4 korce zelnic, 14¾ korce vinnic dělných, 62¾ korců vinnic pustých, jen trávu dávajících, 6½ korce chmelnic, 1345 provazců lesa. V tom není obsažen dvůr Pták, tehdy vtělený k držbě kláštera podskalského.

Měšťanů, kteří drželi role, r. 1713 bylo 95, držitelů luk 36, držitelů štěpnic 54, držitelů vinnic 13, pustých vinnic 31, zelnic 13, chmelnic 11 a lesy byly v držbě 18 měšťanů. V obecním dvoře na Závodí r. 1713 bylo koní 4, volů 7, krav 19, jalovat 18, ovcí 151, kozy 2. Měšťané pak chovali 42 koní, 53 tažných volů, 175 krav, 171 jalovat, 483 ovcí, 63 koz a 68 sviního dobytka.

Mezi měšťany byla držba pozemků nestejná a měnivá pro chudnutí jedněch a bohatnutí druhých. R. 1713 byl přední v městě polář Adam Eisl z Merlinku, maje 187 korců rolí, luk s 31 vozů sena a otavy, štěpnici, vinnici, chmelnici, lesa 960 provazců, užívaje vlastní myslivosti; živil 4 koně, 4 voly, 18 krav, 10 jalovat, 180 ovcí a 3 svině. Šebastian Vilém Presl, šichtmistr Karlovy Huti, držel 165 korců rolí a 54 vozů luk a otavy. dále uvádíme v rolní držbě Jana Jiřího Presla (128 korců). Kateřinu Síchrovskou (104 k.), primatora Samuele Eisla (100 k.). Od 100—60 korců drželi Vojtěch David, Matiaš Machonis řezník, Veronika Salátová, Mathes Fiala, Juliana Albinová a sirotci Daška řezníka; od 60—40 korců měli Ludmila Horčická z Tepence, Šebastian Mayer, Samuel Vilím Presl, Vavřinec Řehořovský, Vojtěch Kraus poštministr ve Zdicích, Jan Špindler a Jiří Emerich, někdy purkrabi na Nížburce. Od 40—30 korců drželo 5, od 30—20 pak 7 měšťanů, drobnou držbu rolní mělo 65 měšťanů.¹⁾

Cena pozemků byla po válce švédské skrovná. R. 1661 prodána byla role ke Ptáku za 7½ zl. po korci. R. 1671 byl statek † Nikodema Modly (dřevěný dům v rinku č. 77, 34 korců rolí k Jarovu, k Nedamilu, v Morákové a v Brodcích) prodán úhrnem za 500 zl. Pronájem dobrých pozemků tehdy vynášel třetí, špatných jen čtvrtý snop a z úhoru se neplatilo. Úhořilo tehdy mnoho rolí, na třetině pozemků rostly pšenice a žito, na slabé třetině ječmen a oves, a dobrá třetina ležela úhorem. R. 1700 se prodávaly role u Nedamilu po 10 zl., v Brodcích po 15 zl., ke Královu Dvoru po 35 zl. z korce. Však již 1710—13 platilo se za korec rolí na Závodí 51 zl., k sv. Janu 57 zl., v hlínkách 64 zl., ale na Herinku jen 27, za šibernou 15 zl. R. 1715 se platilo ze sirotčího domu a 75 korců rolí 120 zl. nájmu za rok. Odtud cena pozemků stále se zvyšovala, r. 1751 stál korec rolí za 72 až 100 zl., r. 1795 Wildnerovské role a louky po 96 zl. z korce. Po finančních pohromách r. 1811 a 1816 přiskakovalo pozemkům na ceně. R. 1823 bylo hospodářství po † purkmistru Jakubu Vildnerovi, 74 korců rolí, 15 korců luk, k tomu dům č. 83 na náměstí a dvůr č. 20 na plzeň, předměstí prodáno za 14.400 zl. konv. mince (15.100 zl. r. č.). Při inventuře toho statku 30. srpna 1810 shledáno nového obilí 185 mandel pšenice, 35 mandel pšenice červené, 28 mandel žita ozimního, 6 mandel jarního, 151 mandel

¹⁾ Zemský archiv, Katastr Berounska.

ječmene, 31 mandel ovsa, 4 fůry hrachu, po fůře hrachu bohatého a zeleného. 2 fůry čočky, 2 fůry vikve.¹⁾

Hospodářství † paní Barbory Stránské z Greifenfelzu r. 1734 vykazovalo 210 korců rolí mimo jiné pozemky, jež se vše spravovalo ve dvoře pod městskou horou proti kostelu a ve dvoře Hvižďalce v Jarově. Na sýpce bylo 43 korců pšenice, 30 k. žita, 69 k. hrachu; v stodolách 293 mandel pšenice, 202 m. žita, 273 m. ječmene; mimo to měla 500 korců ječmene ve svém mlýně červeném. Ve dvoře chovala 6 koní. 4 voly, 2 běhounky, býka, 16 dojnic, 9 sviní plemenic, ovčích pak 57 zubáků, 41 jehniček, a 40 ročků. Ve dvoře jarovském měla dojnici, 13 jalovic, 143 bahnic a 9 beranů.²⁾ O zlém hospodářství na obecním dvoře závodském byla řeč k r. 1778.

O jiných odvětvích hospodářství jsou nuzné zprávy. Ve štěpnicích chovány byly jabloně, hrušky a švestky. Děkan Hlava r. 1713 měl na své tehdy maličké zahradě dvě mišenské jabloně a několik švestek. Za Marie Terezie zmáhalo se z povzbuzení vlády vysazování ovocných stromů nejen na sadech, ale i na mezích polních; zvláště v tom byli pilní Jan Jakub Stulla a Jiří Hesse, někdy kaprál pluku Kallenberského; r. 1784 pro hojné vysazování štěpných stromů a zakládání školek došli oba pochvaly vládní a návrzení byli k státní odměně.³⁾ Jiří Hesse obdržel velikou stříbrnou medaili, která se později chovala v rodině Reinově, nyní v městském muzeu.

Po hladomoru roku 1772 povzbuzovala vláda k pěstování jetelin a zemáků na místě úhoru. Při městě odedávna byly křenovky; r. 1724 koupil primator Eisl křenovku pod 3 korce u pastoušky za 150 zl. a při ní vystavěl dům, po dnes zvaný Křenovka. O užívání tabáku máme první zprávu z r. 1683, kdy obchodník jeden kupoval to koření v Praze a v Berouně prodával na drobnou váhu, z čehož platil 1½ zl. daně. R. 1724 pronajata byla Lukáši Broumovskému špitální role na ostrově, úhrnem tři korce, za ročních 18 zl. na sázení tabáku; r. 1727 to tabákové pole najal Jan Kaufmann (z Tyrol) za 20 zl. za rok.⁴⁾ R. 1739 užívali mletého tabáku děkan Strachovský s oběma kaplany a 4 osoby šlechtické a platili z toho úhrnem 8 zlatých daně. Tehdáž v Berouně zhusta na polích i zahradách měli záhony tabákové,

¹⁾ Dle knih pozemkových.

²⁾ Kniha kšaftů č. 2.

³⁾ Archiv měst. Missiva.

⁴⁾ Archiv městský, Registra špitální, Radní protokol 1678—86.

na podkrovní domů sušili tabákové listy na motouzy navlečené a rozpjaté mezi hambalky. Na to po dnes upomínají ve starších domech hojně hřeby, zatlučené v trámčích podkrovních. Stát zde choval zvláštní revisory tabáku, kteří na to dbali, aby listy byly řádně sušeny, mořeny a do státního skladu v Golčově Jeníkově dodávány. Roku 1774 byl v tom úřadě Jan Lokay, 1790 Jan Zvědíněk, 1797 Karel Rotta a r. 1801 zemřel v tom úřadě Josef Regenzieger. R. 1804 se nám tu jeví první královský skladník tabáku Josef Růžecký. Zachovalo se nařízení krajského úřadu z 15. října 1785, zasláné do Berouna: „Poněvadž jest již čas, aby sklizeň tabáku odvedena byla do Prahy: tedy slibuje c. k. erár dobré ceny, 5 zl. za cent dobrého listu tabákového, 2 zl. za cent mořeného; než aby při odvádění každý se chránil fortelů.¹⁾ Po r. 1800 přestalo rostění tabáku v Berouně, a zdá se, že k tomu účinkoval hlavně František Fuss, zkušený a vzdělaný hospodář, který dobře znal, kterak ta rostlina hubí rodivou sílu půdy na úkor užitečnějších kultur, jichž cena za časů válečných znamenitě stoupala. Tehdy se zmáhalo rostění brambor, později pěstění řepky a nově pěstění cukrové řípy. Od r. 1881 účinkuje v městě a okolí hospodářský spolek.

b) Průmysl.

Z pohrom války švédské z těžka povstávalo pivovarství. V říjnu 1639 Švédové tu pleníce, rozbili pivovarní pánev na kusy a odvezli, a obec potom stěží opatřila novou. Za tím počet pravovárečních měšťanů se stencil, ale i ti pozůstali toho práva na mále užívali, když obec, aby stačila k svým výlohám, většího dílu várek užívala na svůj vrub. R. 1653 bylo tu 75 právovárečnicků, z nichž každý sotva ve třech létech užil jedné várky o 10 sudech čtyřvřederních. Obecná chudoba a nedostatek peněz v lidu za častých válek na Rýně i v Uhřích způsobily, že výroba piva spíše se tenčila. V dvanácti létech 1664—1675 bylo svařeno průměrně za rok 594, ale ve čtyřech létech 1681—84 průměrně jen 524 sudů za rok, r. 1712 jen 480 sudů.¹⁾ Kdo neopravoval svého domu, vyloučen byl z várečnosti, a tak do r. 1713 sešel počet várečních měšťanů na 46.

Soukromé pivovary zašly všecky a vařilo se v obecném pivovaře v uličce nad masnými krámy. Druhý pivovar městský

¹⁾ Měst. archiv. Missiva. Matriky děkanské. Seydl Liber Memorab.

¹⁾ Registra pivovarní v archivu měst., Katastr berounský k 1654 a 1718 v archivě zemském. Obširné o tom pojednal p. Pavel Papáček v brožurě r. 1897.

v české ulici blíž k rinku spustl za války a konšelé místo, poněvadž hyzdilo město a se všech stran hnoje a neřády se tam snášely. r. 1722 prodali za 30 zl. Františku Krausovi, poštmistru ve Zdicích, k domu jeho vedlejšímu (č. 47), aby tu stavěl na okrasu města.

Z rozkazu zemské vlády zřízena tu byla r. 1705 pivovarní administrace na uvedení lepšího řádu; z rady a z obce tu zvoleni byli od měšťanů administrátor a kontrolor (gegenhandler) pod plat i kaucí, jim k radě výbor čtyřčlenný; administrátor měl kupovati potřeby pivovarní předem u obce, pak u měšťanů, přijímatí sládka pod deputát, z výnosu platiti správně pivní ták a kontribuci, vydávati deputátní pivo členům městské rady, děkanovi, úředníkům a služebníkům městským a ostatek rozdělovati spravedlivě oněm měšťanům, na něž toho roku dle pořadu připadala várka. R. 1754 připadlo na měšťany 31, na obec 21 várek; měšťan tehdy vařil pro sebe 12 sudů, pro obec mimo to 4½ sudu; svařeno bylo 585 sudů k zdanění povinných. Na jednu várku bylo dáno 25 strychů sladu a 2 strychy chmele. Později obnášela várka i s přívarky 21--22 sudů. Zvláštní várka o 16 sudech povolena byla na prospěch školy; sládkovi dáno od sdělení 32 korců sladu 2 zl. 8 kr. a za várku 45 kr., podmejtřímú 30 kr., mládkovi 18 kr., pomáhači 18 kr. jim na obědy 24 kr., na pivo 1 zl.; chmele vydáno na jeden var 2½ korce, dále 6 sáhů dříví (3 zl.), na žáhání sudů 32 liber smoly. Táciu zaplaceno 28 zl. 32 kr. Městský sládek měl od obce byt na radnici, korec pšenice, 2 kor. žita, 1 k. ječmene, 2 věrtele hrachu, 12 sáhů dříví, pro bednáře 2 sudy piva na každý rok. Z těch deputátních sládků jsou nám známi r. 1650 Václav Jirsa, 1684 Duchoslav Strnad, r. 1694 Jan Každý, po něm Pavel Šafařík a 1699 Tomáš Jinšík, do 1732 Tomáš Staněk, Josef Strnad († 1735), po něm zase Tomáš Staněk, 1739 Jakub Veselý, Jiří Hejda † 1743, Jan Stieber 1744, Benedikt Krása 1765, Matěj Veselý 1772, Jan Rubeš 1775.

O pořad váreční bývaly časté nesnáze, různice bývaly mezi sládky a nákladníky, až r. 1779 nařídil královský podkomoří, aby pivovar byl pronajat a nájemné aby spravedlivě rozděleno bylo mezi obec a měšťany právo várečné. Provedení toho rozkazu nacházíme v smlouvě z r. 1784, kdy sládek Karel Schmutzer najal městský pivovar za výročních 1530 zl., z čehož dáno býti mělo várečníkům 700 zl., ostatek obci. Však z té smlouvy sešlo již 1785, kdy obnovena byla pivovarní administrace a přijat byl sládek Jakub Veselý, po něm 1790 Matěj Kestránek († 1797), Petr

Březina 1807, Antonín Kroupa († 1810), Josef Berka, který ten pivovar najal na 6 let za roční nájemné 2884 zl.; slibil vařiti dobré pivo pod pokutou 50 zl. Další nájemníci byli Karel Nejedlý 1820 a ještě 1832, Josef Sládek 1839—49, Jakub Bednář, jenž platil 2161 zl. nájemného, jeho nástupce Frant. Herbinger jen 1506 zl. (1581 zl. r. č.), Jan Vydra 1851—54, Jan Graf 1854—61 (1260 zl. r. č.), Jan Herout se společníkem 1861—1867, pak do r. 1870 Frant. Šillinger, který platil jen 600 zl. nájmu ročního mimo 1 zl. z každého sudu, který by svařil nad posavadní míru výroby. Z toho patrně, že výroby piva tu ubývalo, když od r. 1848 nastal tu silný výčep přespolního piva. — R. 1782 nastalo husté stěhování vesnického lidu do města; noví měšťané zakupovali tu pustá místa někdejších domů zašlých válkou švédskou a tu nově stavěli domy. Tudíž nastalo dvojení čísel domů dle liter a, b. Tudíž poltěno bylo i právo várečné na dvě. R. 1800 kapitalisovala se celá várečnost na domech v 300 zl., poloviční várečnost na 150 zl.

R. 1871 přičinil se k tomu měšťan a c. k. listovní Martin Podstatný, že obec a právovárečníci sestoupili se v akciovou společnost, která na rybářském předměstí vedle zahrady Stullovské zbudovala strojný pivovar s pávní na 120 věder. Stálo to 70.000 zl. Ten závod pak najal točnický sládek Šebastian Zachar za výročních 7000 zl., později za 7300 zl. Po něm r. 1878 najal za 4200 zl. ten spolkový pivovar Ignác Roubíček. ale od r. 1896 drží společníci pivovaru ten závod ve vlastní režii.¹⁾

Sladovna r. 1653 bylo zde 7 a sice obecní při městském pivovaře, dále jedna v pozadí velké hospody č. 79, jiná v pozadí domu Salátovského č. 87, jinou měl Adam Brzybohatý v německé ulici při č. 129, jinou pak Anna Jindrovic v české ulici č. 50 b, kteréž všechny do r. 1724 zašly; dále sladovna Řehořovských vedle radnice při č. 67 a sladovna Krucigerovská, která náležejíc k domu č. 96 (u sv. Prokopa) v ulici plzeňské, zadem sáhala do uličky k Hrdlořezům. Tato sladovna náležela do r. 1625 Janu Čížkovi z Jenšteina, pak jeho dceři Dorotě, vdané zprvu za Petra Zbizožského, potom za Tomáše Krucigera; od r. 1680 náležel dům se sladovnou Václavu Krucigerovi († 1695), dále Samueli Eislovi z Merlinku, od r. 1729 Matysu Svaškovi, od r. 1776 Františku Fussovi, od něhož odkoupil sladovnu téhož r. 1776 magistrát a várečný výbor za 800 zl. Byl tehdy v té sladovně

¹⁾ Registra pivovarská v městském archivu, Knihy pozemkové k r. 1784, Pamětní kniha děkanská, Pavel Papáček o pivovarství v Berouně.

hvozd, dvoji humno, močící štok, dvoji sřpka a marřtal, vře klenuté, od kontribuce osvobozené. Náleží to stavení podnes obci a právovářečníkům.

V ý r o b a p á l e n k y z v i n n ý c h k v a s n i c , s l a d u a n e b z p i v n í h o k a l u n e b ý v a l a v B e r o u n ě n i k d y v e l i k á . R . 1 6 5 3 n a c h á z í m e v i n o p a l n é k o t l e u M a r t i n a P o h a n k y , u D a v i d a K a Ź d ě h o ř e v c e , u J a n a S ý k o r y p e k a ř e , u T o m á ř e K a l o u s a t e s a ř e . R . 1 6 6 8 v y r o b e n o b y l o p á l e n ě h o 1 5 7 6 ř e j d l i k ů , v n á s l e d u j í c í c h l e t e c h 1 3 3 6 , 1 3 0 4 a 1 1 0 1 ř e j d l i k ů . R . 1 7 1 3 m ě l i p o v i n o p a l n ě m k o t l i J a n J i ř í K u m p a , s y n d i k u s b ý v a l ý . M a r t a H l e d í k o v á v d o v a a ř t ě p á n ř t r o b l u z d a ř . K o n c e m 1 8 . s t o l e t í p á l i l i J a n P y t l í k p e k a ř v ř . 9 5 , J o s e f B r o ř v ř . 9 0 a J a k u b ř e z n í k v ř . 1 1 8 . M n o h o - l i n a p á l i l i , n e z n á m e . O b e c m ě l a s v o u v i n o p a l n u v ř i d o v s k ě c h a l u p ě v M ě ř a n e c h . S o u k r o m ě v i n o p a l n y p ř e s t a l y , k d y ř z a ř l y v i n n i c e a z a v á l e k s F r a n c o u z i o b i l í s e v e l i c e z d r a ř i l o . Z e m á k y t e h d y p ř i c h á z e l y k e c t i a p ě s t o v á n í j e j i c h m n o ř i l o s e t o u m ě r o u , ř e o b e c p o r . 1 8 1 5 z a ř i d i l a s v ů j z á v o d n a v ý r o b u b r a m b o r o v ě h o l í u v b ý v a l ě m v o j e n s k ě m ř p i t á l e u f o r t n y ř e s k ě (ř . 5 4) .

M l ý n á ř s t v í s e t u p o t k a l o s r ů z n ý m i z m ě n a m i . N a s v ě m m í s t ě b y l o u v e d e n o , ř e m l ý n p ř i M ř i p o d ř e s k o u f o r t n o u r . 1 6 2 3 k r á l o v s k á k o m o r a o d ř a l a M a t o u ř i H o v o r ř o v s k ě m u z K o l i v ě H o r y p r o t ě ř k á j e h o p r o v i n ě n í a z a 2 5 0 0 k o p v e ř p a t n ě m i n c i p r o d a l a m l ý n E v ě M a t i a ř o v ě z G l a u c h o v a n a C h r u s t e n i c í c h . P r o t ě ř ř i m l ý n o s t r o v s k ý o d r . 1 5 8 9 d r ř e l M a t ě j T e l e c k o P r a ř a n a p o n ě m j e h o d ě d i c i . R . 1 6 2 9 o c t l y s e o b a m l ý n y n a s u c h u , k d y ř v e l k á p o v o d e ř z k a z i l a j e z a n e b y l o p e n ě z n a j e h o o b n o v e n í . O b a z á v o d y s c h á z e l y , a ř s e s v a l i l y . T e p r v r . 1 6 7 8 p r i m a t o r J a n H o r ř e c k ý o b n o v i l j e z a p r o d a l m l ý n í ř t ě o s t r o v s k ě z a 1 0 0 z l . s t a r ě m u M a t ě j i M a c h u l k o v i m l ý n á ř i . T ý ř t u o b n o v i l m l ý n d o s k r o v n ě m í r y ; u t o n u l z d e 1 6 8 7 a s y n j e h o M a t ě j r . 1 6 9 2 p r o d a l m l ý n o j e d n o m s l o ř e n í z a 1 8 0 z l . r y t í ř i F e r d i n a n d u ř l e i c h e r t o v i z W i e s e n t h a l u , ů ř e d n í k u n a Z b i r o z e , p o n ě m ř r . 1 6 9 6 d ě d i l i s y n o v ě V a v ř i n e c a F i l i p . M l ý n t e h d y b y l z n a m e n i t ě r o z ř i ř e n a r . 1 7 2 4 v y n á ř e l 2 2 0 z l . n á j m u . N e d l o u h o p o t o m ř l e i c h e r t o v ě p o k o u t n ý m t r h e m p r o d a l i m l ý n h r a b ě t i K a r l u J á c h y m o v i z B r ě d y , p á n u n a T a c h l o v i c í c h a C h r u s t e n i c í c h . T ý ř z n á m ý p o ř e c h á c h h o ř k ý h o s t d a l m l ý n z a p s a t i d o z e m s k ý c h d e s k a v y t r h l h o z ř o s u b e r o u n s k ě h o . B y l z t o h o d l o u h ý s o u d s v r c h n o ř t í t a c h l o v s k o u , a ř r . 1 7 5 0 M a r i e A n n a k n ě ř n a b a v o r s k á , p a n í n a T a c h l o v i c í c h , p r o d a l a m l ý n z a 2 0 0 0 z l . o b c i b e r o u n s k ě , o d n í ř h o r . 1 7 5 9 k o u p i l F r a n t . S v o b o d a m l ý n á ř z a 2 8 0 0 z l . , r . 1 7 6 0 J a k u b R o l l

z Prahy, 1769 Václav Machulka v dražbě za 1555 zl. pro syna svého Františka, r. 1783 Václav Špitzner pekař, po němž r. 1813 dědil syn František († 1841), pak Josef Špitzner († 1855). Téhož vdova pak se provdala za Františka Hendla a nyní ten závod na stavbách a strojích zvelebený drží p. Josef Hendl. Protější mlýn pod fortanou však nikdy nebyl obnoven; r. 1678 sice od obce koupil pod oním mlýništěm 30 loket břehu Mates Fišer od Bonnu v Porýní a měl tu stavěti stoupu na drcení třísla bez škody práv chrustenické vrchnosti; ale † 1680 a ten podnik zašel.

Dolejší mlýn na ostrově (č. 2) po Kaprech z Kapršteina připadl obci městské, od níž to sešlé stavení r. 1635 za 700 zl. koupil Jan Štachel mlynář, r. 1647 za 653 zl. Pavel Hladký († 1662), po němž tu mlela vdova jeho Dorota, pak zeť její Jan Bořha († 1680), po něm Václav Podlesský († 1734) a syn jeho Václav, jemuž v dražbě r. 1770 prodán byl mlýn o 2 složeních, o 2 stupách s valchou a pilou, zahradou a 7 korci rolí v odhadní ceně 6400 zl. za 4140 zl. Františku Seydlovi, a v jeho rodu mlýn podnes zůstává. — Mlýn panský za dolejší branou (č. 1) r. 1713 měl dvě složení a vynášel 180 zl. nájmu ročního k obci; nájemníci (Machulkové, 1700 Matěj Špitzner, 1714 Jan Šouša a j.) přicházeli k zámožnosti. R. 1774 obec ten mlýn o třech složeních s pilou prodala Janu Dočekalovi z Radotína, kterýž dal 1000 zl. zá kupu a zavázal se k dědičnému úroku 200 zl. k obci. R. 1790 koupil ten mlýn Šimon Škoda za 3600 zl. a úrok 200 zl., r. 1797 František Kinský za 4600 zl. a úrok. Tehdy tu byla 3 složení, krupník švábský, pila, 2 košiny, 6 hasačertů, 6 násypků, troje žejbrování. R. 1809 koupil mlýn za 16.000 zl. (v černých bankovkách) Frant. Kulhánek z Hudlic († 1830), po němž dědil syn Antonín, po jehož smrti koupil mlýn Josef Prošek z Hudlic, potom továrník Kubinzký, který za krátko jej pustil nynějšímu majiteli Ignáci Roubíčkovi. Týž rozšířil a zvelebil ten závod znamenitě. Obecní úrok z něho byl vykoupen r. 1849.

Při Litavce uvádějí se tři mlýny na nestálé vodě. Mlýn pod německou fortanou r. 1623 od Jíry Lekšovic koupil za 212 zl. dobrých peněz Jan Špalek mlynář († 1627), po němž tu mlel zeť Pavel Sokol; r. 1628 koupil ten mlýn za 1750 zl. Matěj Machulka mlynář z Hostími, po němž tu mlel 1650 syn Matěj († 1687), téhož syn Matěj († 1699), pak Václav Machulka († 1713), dále téhož jména Matěj † 1749, Václav † 1773, až Frant. Machulka r. 1790 prodal za 4100 zl. mlýn o 3 složeních s pilou a zahradou Martinu Podstatnému z Loučan, o němž výše

byla řeč co zakladateli fundace hudební školy. Vdova jeho Anna † 1825, a potom držel mlýn Frant. Hofbauer († 1832), po něm rodina Veselých; další majitelé byli N. Bušek, Josef Vejřík a nyní majitel cukrovaru Seligman Elbogen. Mlýn má popisné číslo 49 plz. předměstí.

Mlýn u kamenného mostku č. 47 byl zprvu na nebezpečí, že v panské držbě se vytrhne ze šosu městského. Pan Pavel Syglerovský z Gettensdorfu, 1621—25 královský gubernator města Berouna, r. 1623 prodal mlýn za 1160 kop Marii Alžbětě Klosové z Armsdorfu na Vys. Újezdě a Chrástanech, za níž stál co pokoutný kupec pan Filip Kratz z Šarfensteina plukovník, a později známý bankéř pražský a vydřiduch Hans de Witte z Lienthalu Hollandan. Téhož dědicové r. 1631 prodali mlýn za 635 zl. cis. richtáři Vavřinci Řehořovskému. R. 1653 koupil mlýn Jan ml. Salát z Kronweissenburka, r. 1700 dědil zeť jeho Vojtěch David. Tehdy měl mlýn 2 složení, zahradu a sádku rybní, a nesl 140 zl. nájmu. Po něm závod držel Jan Jiří Wildtner, jehož syn Jakub r. 1796 prodal mlýn s loukou pod 11 korců za 5500 zl. Šimonu Podstatnému, po němž dědil syn Matěj († 1850). Další držitelé byli rodina Fridrichova, pak Emanuel Lokaj. R. 1872 koupen byl mlýn za 10.000 zl. k akciovému cukrovaru, jehož nynější majitel pro pohodlí obecnstva založil pěknou pěšinu od mlýna podél silnice ku dráze a k cukrovaru.

Mlýn červený č. 34 r. 1628 po Jindřichu Cížkovi z Jenšteina držel zeť Jan Václav Salát; r. 1654 od obce ho koupil Matouš Frišman z Ehrenkronu za 400 zl.; tehdy se tu mlelo na jedno kolo a r. 1700 koupila ho Anna Sibylla Častolárka z Dlouhévsí, r. 1711 Vilím Sebastian Presl, jehož vdova 1718 se vdala za Martina Michala Stránského ze Stránky a Greifenfelzu. Tehdy měl mlýn 2 složení, stoupu a pilu a nájem obnášel 150 zl. R. 1738 přešel v držbu Matěje Otty z Ottenfeldu, po němž r. 1761 ho vydražil pražský mlynář Jan Wolf (Wolfín) za 3000 zl. a ten přistavěl třetí složení; † 1791, a majitelé mlýna rychle se střídali, a sice Antonín Wolf, 1798 Jiří Pisecký (6120 zl.), 1802 Fr. Vinohorský (8500 zl.), 1803 Josef Horáček (11.700 zl.), 1806 Frant. Dědek, 1808 Jakub Ezer, 1814 Jan Hájek (4 složení s pilou, stájí a 6 korcí pozemků za 12.800 zl. v šajnech), 1823 Jiří Hrdina za 5200 zl. konv. mince. R. 1835 stala se tu velká změna, neboť koupil mlýn za 8500 zl. Aron Dormitzer, pražský průmyslník, provedl tu novostavbu p ř á d e l n y, kdež na 6500 ručních vřetelech předla se bavlna. Dormitzer jako žid tehdy nesměl zjevně

kupovati nemovitosti, a proto ten trh o mlýn i ta novostavba zapsány byly do knih na cizí jméno, k čemuž se propůjčil pražský advokát dr. Eisenstein; r. 1839 byl závod, který zařídil James Park z Manchesteru, psán na jméno Dormitzerové a státem privilegován. Od r. 1840 byli vlastníky toho závodu bratři Moritz a Fridrich Kubinští. R. 1842 pracoval zde Samuel Hardecker, mechanik z Manchesteru. 1865 přistavěna k tomu závodu nová třípatrová budova tovární se samočinnými stroji o 27.000 vřetenech a starší budova proměněna v tkalcovnu; r. 1880 pořízen nový přístavek přízemní o 23.000 vřetenech, a dalšími přístavky rozšířen závod r. 1890 tou měrou, že má 70.000 vřeten, 520 strojních postavů tkalcovských. R. 1893 bylo zde zaměstnáno 7 úředníků, 25 mistrů a dozorců, 800 dělníků; výroba vykazuje za rok 1,515.000 kg. příze a 5.500.000 □ metrů tkanin hladkých, vzorkovaných i barevných¹⁾. Ředitelem závodu jest nyní Adolf Hellmann a majiteli jsou rytíři Emil a Bedřich Kubinští.

Stav řemesel po válce švédské odpovídal tehdejšímu počtu obyvatel. Z r. 1665 máme seznam řemeslníků berounských, kteří pracovali s tovaryši; v cechu hrnčírů bylo tovaryšů 7, v cechu kovářů a mlynářů bylo jich po 3, u řezníků a ševců, u krejčí a provazníků po 2, dále tu byli po jednom při řemesle sedlářském, mydlářském a jirchářském. Stálo tedy nejlépe ještě řemeslo hrnčírské.²⁾ Stav tento, dosti skrovný, sešel valně po moru r. 1680, kdy zhnula skoro polovice obyvatelstva. Vidí se to v katastru obyvatelstva z r. 1713, kde se vykazuje 8 řezníků, 3 mydláři, 5 pekařů, 2 koláčníci, 1 perníkář, 5 kovářů, 1 zámečník, 2 zedníci, 2 tesaři, 3 hrnčírů, 1 bečvář, 1 kolář, 2 truhláři, 1 provazník, 1 jirchář, 3 soukenníci, 2 krejčí, 2 kožišníci, 6 ševců, 6 sedlářů, uzdařů a řemenářů dohromady a 3 punčocháři. Když pak došlo na zdanění těch řemesel, bylo třeba r. 1724 vyšetřiti výdělek jednoho každého řemeslníka a tu se objevil od stavu r. 1713 velký schodek; soukenníci odešli pryč do Jablonného pod panství hraběte Pachtý, jiní řemeslníci usadili se na vsi, jiní hleděli si polí neb nádenní práce a nechali řemesla.

Nejlépe stál perníkář Strakonický s ročním výdělkem 100 zl. a řezníci Jiří Každý, Frant. Svojanovský, Antonín, Matěj a Pavel Rudolfové, jimž odhaden byl výdělek po 85 zl., ač tovaryšů neměli. Jirchář Josef Möder s tovaryšem vydělal za rok

¹⁾ Laskavé sdělení pana Bernarda Meinla, dílovedoucího v závodech a pana starosty Martina Podstatného.

²⁾ Archiv městský ve škole

80 zl., hrnčíři Anna Fialová s 2 tovaryši 80 zl., Tomáš Fus 70 zl., jiní hrnčíři Václav Tichý, Matěj Ondruška a Jan Long ani nebyli odhadeni. Mydlář Sebastian Mayer vařil sic loje toliko třikrát do roka, ale řemeslo vynášelo dle odhadu 60 zl., tolikéž i provaznictví Josefa Zpěváčka; kovář Jiří Weber (Babylonský) pracoval s tovaryšem a učněm a vydělal ke zdanění 75 zl., zámečník Václav Kořínek, starý a hluchý 50 zl., kolář Jan Bauer 40 zl., tesař Jan Kalous se synem 65 zl., zedník Jan Musil 30 zl., dále pekaři Pavel Laura 65 zl., Antonín Sýkora 65 zl., Jan Krátký 40 zl., Adam Sýkora 30 zl., koláčník Masmüller, jenž pekl jednou za 14 dní, 15 zl.; krejčí Jakub Renč s tovaryšem 80 zl., Václav Červenka 45 zl., Martin Rous začátečník 30 zl., Antonín Bilek 15, Jan Lišanský 10 zl.; ševci Pavel Procházka s učněm 50, Jiří Broumovský se synem 40, Blažej Vrabec 32, Tomáš Urbánek 25, staříček Jan Koudelka 10 zl.; sedláři Josef Sichrovský 50 zl. a Antonín Jodl 50 zl., uzdaři Šumpetr 50 a Jan Záruba 35 zl., kožišníci Mathes Fiala s tovaryšem 60, Mikuláš Sobotka (plampač o svatbách) 40 zl., vdova Hubatá 15 zl.; punčocháři Jan Löw 70, Václav Mach 60, Hledík s tovaryšem 50, Jan Zvoniček 40 zl. — Rybářům (Václav Tatar, Jan a Vojtěch Beznoskové) čítán byl výdělek po 40 zl.¹⁾

V průběhu 18. století vzrůstal počet obyvatel v městě, zvláště od r. 1782, kdy selský lid směl se svobodně stěhovati do měst. Toutéž měrou vzrůstal tu i počet řemeslníků. V katastru r. 1784 bylo tu 17 krejčí, 16 ševců, 16 řezníků, 10 pekařů, 8 krupařů (mlynářských), 3 mydláři, 3 tesaři, 5 kolářů, 3 bečváři, 3 truhláři, 3 provazníci, 4 kožišníci, 2 kloboučníci, 3 zámečníci, 3 kováři.²⁾

Cech hrnčířský v Berouně zachovával svou dobrou pověst z časů minulých a kvetl dlouho do 19. století, kdy nádobí železné, plechové a kamenné to řemeslo přivedlo k úpadku. R. 1677 čítal 7 mistrů, po moru r. 1680 jen 4 mistry, r. 1735 zase 8 mistrů (Václav Tichý, Matěj Tatar, Jan Ondruška, Matěj Treksler, Antonín Eichenwald, Ant. Kassel, Václ. de Majo, Jan Long), r. 1767 zmohl se cech na 12 mistrů. Do cechovní pokladny (matičky) platila se za vyučenou kopa (1 zl. 10 kr.) 1—2 libry vosku, za mistrovství 6 kop a 2 libry vosku. O suchých dnech bývala cechovní schůze (poříz) v domě cechmistra, kde se určovalo, jaké kdo zaujme místo o výročním trhu v Praze a jinde a byla pře-

¹⁾ Arch. zemský, kraj berounský.

²⁾ Arch. zem. musea.

hlídka hotových peněz; každý mistr dal do „matičky“ po groši a následoval cechovní trunk, který stál kopu z matičky. Inventář cechovní obsahoval artikule hrnčířské, králem r. 1488 udělené, stříbrnou pečeť 8 lotů váhy, pečeť mosaznou, zápisník, korouhev šarlatovou se zlaceným křížem, třapci a fábory, s obrazem r. 1723 za 6 zl. pořízeným, dále cínový džbán (vilkum) rejsovaný se znakem cechu, při něm laufer (číše), jehož poklop měl sošku sv. Václava. R. 1739 pořízen nový přikrov cechovní (stál 16 zl.), 7 nových plášťů pro fakulanty (61 loket sukna po 31 kr.), 7 klobouků s flóry. Příbor ten smutkový půjčován byl k pohřbům, za to vycházelo do matičky nejméně po 32 kr., od pohřbu šlechtičny Renspergrové r. 1740 ale 52 zlatých. Z matičky poskytovány mistrům podpory neb zálohy; z ní r. 1723 opraveno za 10 zl. cechovní okno v děkanském chrámě, 1743 dáno 7 zl. na okno v novém chrámě zábrauském. R. 1761 koupili na obnovu korouhve 14 loket pivoňkového damašku a obnovili obraz na ní. Pod tou korouhví konali mistři s tovaryši a učenníky pouti do Hájku, na sv. Horu i k sv. Janu do Prahy. Tovaryši pak měli svého staršího a též svou podpůrní pokladnu. R. 1784 byli v cechu mistři Frant. Křemel, Antonín, Václav a Matěj Ondruškové, Jan Suchánek, Matěj Tatar, Josef Rechzigl z Hostomic a Jan Štemberk z Unhoště, k nimž r. 1785 přibyl Jan Lukáš ze Srbska. Tak kvetlo to řemeslo dále, až r. 1842 vznikla továrna Nový Jáchymov u Nižburka, která vyráběla železná kamna a kovové nádoby smaltované a zatím také zmohlo se rozvážení kamenoviny Hartmutovské z Budějovic a tím berounské hrnčířství pozbylo odbytu a hynulo. R. 1880 byli tu jen 3 mistři toho řemesla.

Perníkářství tu začal r. 1671 Pražan Jindřich Procházka († 1703), po něm jeho zeť František Strakonický († 1761) a syn jeho Jan; r. 1755 se tu usadil toho řemesla Frant. Hranáč z Prahy († 1787) a r. 1771 přibyl tu Vojtěch Varaus, cukrář a perníkář ze Strakonic, když koupil dům č. 74 na klášteře († 1783), po němž řemeslo vedl syn František (1819) a téhož synové Jan († 1844) a Benedikt († 1855), a podnes se drží to řemeslo v tom rodě. R. 1838 se tu jmenuje perníkář Alexandr Lokaj a r. 1842 Tomáš Modroch.

Z koželuhů tu byl r. 1653 jediný Václav Rohn, po něm syn jeho Václav (č. 60, † 1702). R. 1660 se tu usadil koželuh Jan Doubek († 1707), potom Jan Steidelmann († 1713), po něm Josef Möder německý jirchář na rohu do uličky birické († 1757), jehož čtyři synové Jan, Ignác († 1785), Matiš († 1791) a Antonín

JUDr. Vilém Šmolcňop,
starosta města, úřaduje od r. 1901.

(† 1793), všichni byli jircháři a dobře stáli, tolikéž i jich potomci Jan (č. 59, † 1830), Petr v č. 18. Plzeň. předměstí, Jan († 1847) a Tomáš Möder (č. 60, † 1860) i další potomstvo podnes. Dále tu byl jirchář Jan Nový do r. 1810, Jan Long 1805, Antonín Walter 1816, Frant. Steiner 1826, Karel Grosse, rodem Sas 1842, od něhož r. 1837 závod koželužský při Berounce č. 15 koupil převzal a velmi zvelebil Kašpar Wiesenberger † 1863. Z tří jeho synů Vavřince, Jana a Josefa ujal se mladší Jan po otci rozšířeného závodu, kdežto nejstarší Vavřinec r. 1850 založil nový samostatný závod v nynější nádražní třídě a do roku 1874 vedl, kdy následkem náhlého přesídlení do Ameriky podnik ten zanikl. Nejmladší Josef založil r. 1862 rozsáhlý závod koželužský v sousedním městě Žebráku, který do dnes spravuje. Koželužnu při Berounce drží nyní po otci Janu syn Otto. Karel Grosse později vystavěl novou jirchárenu na Příkopech, kterou po čase opět prodal Matěji Čádníkovi, který pak ji zase prodal Karlu Kavallovi st., ale potom ten závod zašel. Jan Ringelmann sice r. 1766 přišel na úpadek, ale dobře se v tom řemesle měl Frant. Podlesský (č. 67, † 1770) a jeho potomci ještě 1857. Jiní koželuzi tu byli Jindřich Kalous 1810, Josef Borovanský 1824, Matěj Sojka.

Řemeslo sedlářské vedl tu od r. 1697 Jiří Jodl (č. 45), po něm 1720 syn Jiří, 1756 Vojtěch († 1811), po něm Vojtěch Jodl († 1839). Zámožným sedlářem a polařem byl Josef Sichrovský († 1742) a syn jeho Mates († 1807). I řemenářství tu bylo; r. 1681 se tu usadil toho řemesla Pavel Šumpetr z Pardubic a potomci je vedli dále. až poslední † 1853 ve špitále. Od r. 1742 tu byl řemenář Josef Borovanský z města Jistebnice, vedle něho r. 1784 Antonín Tuma, Josef Wustinger a Jan Záruba. První rukavičkář byl tu 1784 Filip Ammerling z Chebu († 1813), potom Josef Roubal 1826.

Francouzská móda, která opanovala v Evropě od války švédské, žádala nošení krátkých nohavic, vlněných neb hedbávných punčoch po kolena a střeviců s lesklou přaskou. Když tato móda i do Berouna vnikala, usadili se tu punčocháři; první Matěj Holeček r. 1679, pak r. 1690 Jan Zvoniček v ulici zákostelské, brzy po něm Martin Hledík a potomci jeho do r. 1805. 1715 Václav Löw, 1742 Adam Löw, 1772 Jan Löw, 1725 Michal Jirsa (utonul 1729, když šel s keserem na ryby), 1740 Jiří Obermajer, potom Jan Borč († 1788 a zůstavil 6 párů punčoch šarlatových, 56 bílých a modrých, 7 menších, 9 syrových), vedle něho Fr. Machulka, Jan Rotta, Jan Obermajer, 1790 Ignác Skočdopole, Vojtěch Holeček,

Antonín Wiedemon. Posledním punčochářem tu byl Jan Löw, jenž † 1810, kdežto Jiří Hesse dávno nechal řemesla a živil se zahradnictvím a † 1817 co městský hajný. Francouzská móda o vysokých, těsných holínkách to řemeslo zmařila.

Tkalcovství tu oživilo za Marie Terezie; 1760—90 tu byli tkalci Karel Hledík, Karel Rotta, Filip Prášek, Jakub Malý, Josef Vondrák, po nich Augustin Erben († r. 1813), Josef Los († 1832). Bělídlo pláten měl Kristian Rumler v č. 119 r. 1806. Soukennictví se tu začalo po r. 1700, kdy se tu vyskytují najednou tři soukenníci z Jablonného, Michal Kechl, Krištof Köcher a Kašpar Köhler; ale měli tu málo obživy a první dva do r. 1725 se vrátili do Jablonného. R. 1784 tu byli toho řemesla Josef a Tomáš Köhler, Jan Felix († 1787), Augustin Vitáček (č. 72), r. 1790 Jan Pokorný, Kašpar Húza, pak Václav Modroch, dále jen Frant. Jirouch, asi poslední († 1850). Ještě r. 1837 tu pracoval Vojtěch Kandert postřiháč a od r. 1810 Frant. Šmolcnop barvíř ze vsi Tobolky († 1844), potom Jiří Senger barvíř.

Řemeslo cvokařské se tu objevuje po válce sedmileté; byli tu mistři Krištof Čech 1768, Jan Karban († 1771), Ondřej Korel († 1771), Václav Sichrovský, r. 1784 současně Antonín Šmíd, zámožný, Václav Beneš, Vojtěch Weber, Václav Skuhrovský, Šimon Weber, Václ. Fišer a Jakub Henčl; r. 1813 Martin Roubal, Fr. Šerka, Valentin Kolašinský, Polák, Jan Šnajdr, později Karel a Václav Klička, Josef Holý († 1828), Frant. Dvořák, Jan Frič, Sasík († 1840), Jan a Václav Pokorní († 1840 a 1842), 1856 Jiří Černý, Matěj Pokorný a Martin Šmíd. R. 1880 byl tu jediný cvokař.

Nožířství se tu zase ujalo po r. 1800, a pro dobrou jakost výrobků nabylo dobré pověsti. Pracovali v tom mistři František Sieger († 1842) a syn jeho Vojtěch, r. 1822 Vojtěch Jirouch, Josef a Matěj Sládkové, 1830 Jiří Jirouch a Erazim Rous († 1837), Josef Steiner († 1839), Martin Šafařík, Kajetan Brabec, 1842 Jiří Bošek, Jan Kozler, Josef Klapka, Václav Biba, Jakub Luh († 1851), Jan Svoboda († 1852). R. 1880 tu byli 4 nožíři z rodiny Brabcovy, z nichž Eduard r. 1882 vystěhoval se na Rus, za ním i bratři jeho; založili tam dva kvetoucí závody v Moskvě, jeden v Kyjevě, jeden v Petrohradě. Eduard došel za výtečné své výrobky vládního vyznamenání. — Puškařství se tu valně nezmohlo; roku 1764 byl tu puškař Antonín Steingastinger († 1774), po něm Antonín Kraus „flinty dělající“ a Frant. Tochmaier. Poslední puškař tu byl Josef Habětín.

Prvním hodinářem tu byl r. 1735 Frant. Gartner v české ulici č. 51; roku 1773 vystoupili tu z pluku Kallemberkova dva hoboisté a dali se tu na hodinářství, Jan Koršen Moravan a Jan Englbrecht z Rakous. V rodině Koršenové sdělilo se umění hodinářské do nedávna. Engelbrecht pak strožil slunečné hodiny do r. 1807, po něm syn Antonín. R. 1825 žil zde Mates Seidler hodinář. R. 1880 byli tu 4 hodináři.

Práci sklenářskou tu konal r. 1653 Mikuláš Rybka, k čemuž skelná kolečka kupoval v huti u Broum. 1689 byl zde Jakub Rubeš sklenář, 1735 Jan Lerch († 1755); r. 1754 se tu jeví sklenář Karel Dörfel, po něm 1761 Václav Syvalter z Nových Benátek a 1766 Antonín Pinz z Horažďovic a to řemeslo se dědilo v potomcích obou. R. 1850 byl tu sklenář Václav Vaněk. První plechař zde byl 1765 Ant. Demuth († 1783); 1831 Jan Viktora, roku 1840 Fr. Gelrich plechař a tehdy se tu usadil Jan Sojka, hotovitel hudebních nástrojů. Tytýž se tu shledává od roku 1750 ojedinelý knihař. Časová móda, kdy páni, kněží i měšťané zdobili své hlavy parukou, přivedla do Berauna r. 1752 z Prahy Antonína Šarfa parukáře; týž r. 1773 upravil i paruky pro ministranty k velkým slavnostem. Byl tu ještě r. 1797 a syn jeho Antonín živil se tu co kadeřník ještě r. 1831. Velká spotřeba voskových světel a plastických obrazů z vosku (n. p. agnusků) vyživila v Berouně i voskáře (ceroplastes) Frant. Poříckého 1749—1789 a na konec jmenujeme tu Ignáce Křepelu sanytrníka, který r. 1795 vyráběl sanytr v chalupě na Závodi č. 24 pro potřebu vojska.

Živnost stavitelská dlouho tu nepřicházela k platnosti, ježto měšťané z pravidla neměli peněz na obnovu svých domů z největšího dílu dřevěných. Těch, kteří po válce švédské stavěli, nebylo mnoho a dost pozdě se dali do díla. První asi byl rytíř Jan Fridrich Clanner z Engelshofen, který koupiv r. 1683 za 750 zl. starý velký dům č. 90, hned po roce podnikl jeho novostavbu k té podobě, jak nyní co hostinec u korun se jeví, stavitel byl nepochybně z Prahy a dal mu nátěr červený, odkudž tu říkali „v červeném domě“. Později vznikaly tu jiné domy kamenné a pozoruhodno, že r. 1700 zemřel tu pražský stavitel Frant. da Pante, rodilý z Milána, 38letý. Stavěl tehdy Vojtěch David mydlář svůj kamenný dům v rinku č. 83, později Samuel Eisl z Merlinku dům „u sv. Prokopa“ (č. 96 k Plzen. bráně). Od r. 1700 tu pracoval Václav Musil, zednický mistr z Rokycan, dále Matěj Rychlík († 1701) a Jan Bochner († 1708), r. 1715 Sigmund Lechthaler

z Tyrol a do té doby padají stavby domů Antonína Krause pošt-mistra ve Zdicích (č. 47), Jiřího Jodla (č. 45) a r. 1720 stavba nového domu Samuele Vilima Presla, kde nyní říkají „u českého dvora“ (č. 86). Ale vždy ještě zůstával dům někdy Čížků z Jenšteina, od r. 1678 Preslovský (č. 87) nejpěknějším domem v městě. Starší kamenné domy byly Knošičkovský (č. 31), Eislovský (č. 92), Emerichovský vedle hořejší brány ke kostelu, Frišmannovský s renesančními štíty (č. 89), posléze radnice a oba domy vedlejší, Fialovský (č. 69) a Řehořovských (č. 67). Strašný požár r. 1735 nutil k stavbám kamenným, kdež tu mnoho práce měli mistři zedníci Jan Kronowetter z Horních Rakous (byl tu 1725—1746), Václav Bišovec z Unhoště, Václav Slapnička z Krivoklátu († 90letý 1797) a Jan Unzeitig 1742. Později tu měli větší i menší práci mistři Matěj Rek († 1772) a syn jeho Matěj († 1797), František Slapnička, Matěj Svoboda († 1806), Vavřinec Novák († 1770), dále Jan Maličský († 1810), Josef Maličský († 1865), Jan Thion 1820, Matěj Novák († 1816), Vojtěch Rek († 1826), Jiří Bošek († 1833), stavitel Václav Koura († 66letý 1859). Po něm zůstal syn Václav architekt v Praze a druhý syn Čeněk, professor v Char'kově na Rusi.

Blízké lomy mramoru vzbudily zde řemeslo kamennické. R. 1720—1729 tu pracoval Jan Slezák kamenník, po něm syn Jan († 1765), mimo něho Jan Daponte, pražský Vlach († 1748). Později ta dílna kamennická přenesena byla do Tetína. Malířství tu provozoval v r. 1730 Vojtěch Strobl kunstmaler, 1780—1808 Jan Votěra malíř a pozlacovač z Břevnova. Pozlacováním se tu živil 1759 Josef Kerner. Malířem pokojů byl tu r. 1838 František Amort. Zvláštním umělcem byl Jan Korběl, který † 1725 v Berouně; byl pořadatelem kostnic, kde z lidských hnátů a lebek sestavoval různé ornamenty.

Živnost kominičskou tu provozoval 1810—17 Josef Dvořák, pak starý Jan Ditrich z Nepomuku († 1832), syn jeho Norbert († 1833), potom Frant. Nový, nyní Josef Výbrál.

Již výše bylo vypravováno, kterak na místě červeného mlýna se tu ujal veliký závod bavlnářský, kdy dělný lid přestával na skromné mzdě. Jiné velké závody tu vznikly za lepšího vývoje železných drah. Akciový cukrovar založen byl pod strání Ratin'kou r. 1871, vysvěcen byl k zahájení práce 27. října 1872 a náklad na stavbu a zařízení byl 500.000 zl., mnohem více, než se sešlo akciového kapitálu. Veliký úpadek, který nastal na vídeňské burse 1. května 1873, zvrátil všechnen úvěr na dlouhý čas a be-

rounský cukrovar r. 1875 ocitl se v konkursu, a v třetí dražbě 12. prosince 1876 koupil jej za 140.000 zl. pražský podnikatel Seligman Elbogen, kterýž i příslušný k tomu mlýn u kameného mostku vydražil za 10.150 zl. Závod sdělává do roka 300.000 metr. centů buráku.

Blíže cukrovaru založila společnost pražských podnikatelů 1874 veliký závod na pálení vápna a cementu, který zaměstnává nyní 250 dělníků; vápenec k tomu dílu přichází z pěti lomů u Koněprus, z lomů u Tetína na vrchu Nedamili, ze Srbska i Klukovic. Výroba obnáší 3000 vagonů vápna bílého a 4000 vagonů vápna pro cukrovary (vagon po 100 metr. ct.¹⁾ Na Závodě vznikl parní mlýn s pilou péčí měšťana Frant. Horáka, nyní jest v držbě Josefa Rabocha. Cihelny jsou při městě 2 a 1 kruhovka.

R. 1880 se tu uvádějí 4 kováři, 7 zámečníků, 4 plechaři, hřebíkář, pilníkář, puškař, 4 nožíři, strojník, 4 hodináři a zlatník, dále 3 hrnčíři, 3 sklenáři, 6 truhlářů, 2 tesaři, 3 koláři, 2 soustružníci a košíkář, 4 kozeluzi, jirchář, 18 ševců, 11 krejčí a kožišník, 3 sedláři, mydlář, potom 3 uzenáři, 7 řezníků, 8 pekařů a pecnářů, 3 perníkáři, 2 cukráři, 2 holiči. Z uměleckých živnostníků tu byli 3 stavitelé, malíř pokojů, pozlacovač a fotograf.²⁾

Obchod.

Nejhlučnější výroční trh od středověku se koná o posvěcení, ke dni sv. Jana stětí. Od r. 1602 tu bývá druhý výroční trh ve čtvrtek po 2. neděli postní (reminiscere) a k oběma trhům r. 1602 přibýly trhy dobytčí; r. 1681 povolen byl městu výroční trh o sv. Martině, pak r. 1803 ve středu po sv. Petru a Pavlu, a r. 1831 vznikly nové dva výroční trhy, jeden v pondělí po Jménu Ježíš, druhý po 3. neděli velkonoční (jubilate). K r. 1846 se udává, že o každém výročním trhu zde bývá asi 120 prodavačů, mimo to má město od r. 1777 dva trhy týdenní, vždy v neděli a ve čtvrtek, a r. 1846 se tu scházelo po každé 20—30 prodavačů drůbeže, vajec, másla, bramborů, zeleniny, ovoce i plodin lesních.

Obecné schudnutí za války švédské způsobilo veliké ztenčení obchodu. V katastru r. 1653 se uvádí v městě velká hospoda Adama Eisla s šenkem vína a piva, hospoda Matěje Rousa v rinku (č. 90), šenk piva v domě Zachariáše Raimana (č. 29) a obecní kuchyně v rinku před radnicí (zašla 1735). Jan Sýkora pekař ve svém domě (č. 30) mimo chleby a žemle prodával i krámské

¹⁾ Laskavé sdělení p. inženýra Frant. Suchomela, správce toho závodu,

²⁾ Zpráva obch. komory praž. k r. 1880.

zboží rozličné. Staré kotce městské zanikly a r. 1767 ta ulička byla čítána k vedlejšímu domu u růže (č. 81). — R. 1678 zařídil tu německý jirchář Mates Fišer své ženě Anně obchod s plátnem „nydrantským“ a když v moru r. 1680 oba manželé zemřeli, ujal se obchodu jejich Mates Beha uzdař s ženou svou Annou, po něm dcera jeho Ludmila vdaná Rudolfová. R. 1683 docházel do Berouna žid z Nové Huti na podomní obchod s plátnem, ale k žádosti Behově magistrát mu ten obchod zakázal. V katastru r. 1713 uvádí se tu obchod Tomáše Fusa hrnčíře, který prodával mosazné zboží, koření a tabák. Zisk jeho byl úředně zjištěn na 100 zl. ročně; dále tu měl Rudolf Bousovský u zeleného vola (č. 31) na náměstí obchod s mníšekou a liteňskou koží librovou (zisk 20 zl.), a podobný „handl“ měla Rozina Eislová (č. 97) se ziskem 10 zl. Živnost hostinská ve velké hospodě (č. 79) odhadena byla na výroční zisk 170 zl., Adam Jiří Eisl převedl hostinskou živnost z domu u korun do jiného domu svého „u beránka“ za branou a vynášela mu 24 zl. ročního nájmu. Skrovný výčep piva měl Leopold Masmüller koláčník v domku u hořejší brány; za to šenkoval Tomáš Houška, nájemník obecní kuchyně (garkuchl) za rok 100 sudů piva a platil 40 zl. nájmu.¹⁾

R. 1719 zřídil Jakub Renč krejčí v domě svém (č. 92) na místě obchodu Bousovského a Eislovského prodej plátna a librové kůže, a sukno tu prodávala Anna Thamová z Prahy do své smrti r. 1736. Inventář krámu † Alžběty Mědrové r. 1746 vykazuje 12 strychů pšenice, 4 str. ječmene, 3 str. hrachu, svařeného másla za 80 zl., sýra za 20 zl., mouky za 10 zl., sušené tresky za 10 zl., dva soudky soli za 12 zl.; na hotovosti 60 zl., na dluhách 53 zl., sama dlužna byla do pražského Teyflhauzu 33 zl. — Dobrý krám kupecký od r. 1729 měl Jan Barolar, bratr Slovan od Terstu, ve svém domě č. 94; prodával zámožské zboží a tabák. Dům a 19 strychů rolí koupil za 580 zl., úvěru v Praze měl do 500 zl. — R. 1734 koupil od něho dům s obchodem za 1600 zl. Josef Neuroní Vlach a r. 1746 převedl ten obchod do domu na náměstí ke kostelu (č. 32, 33); r. 1754 koupil dům a obchod jeho, v křídě propadlý, Matys Seidler († 1771), po něm vdova jeho Františka, roz. Eislova, jež vdala se za Václava Reichla z Teplic. Týž † 1803, po němž obchod vedl Jan Antonín Seidler († 1823), pak nájemníci Josef Neubauer, 1832 Jan Tuzar († 1847), dále Vojtěch Seidler, jehož smrtí 1870 ten obchod zanikl.

¹⁾ Zem. archiv, Kataster berounský 1653, 1713 s dodatky.

Jiný krám kupecký zřídil r. 1768 Jan Jiří Schuhschneider v domě u zeleného vola (č. 31 v rinku); kupčil do 1796 a syn jeho Jan r. 1799 prodal dům a „Spetzerey-Kramladen“ za 3750 zl. Frant. Neumanovi, 1831—36 tu obchodoval Filip Hrdina, po něm Matěj Čádník a potomci po dnes. — R. 1785 zřídil v domě č. 27 blíže brány kupectví Jan Ant. Seidler, který r. 1803 je pustil svému svatu Filipu Kunigrovi († 1849). Po něm ten obchod přešel do rukou Nechanických, kteří od r. 1785 měli též obchod ve vedlejším domě nárožním, ale v přítomných časech obchodu se vzdali. — Jiný obchod založil v domě č. 87 r. 1798 Antonín Šouša, od něhož 1823 koupil dům a krám za 4000 zl. šajnu (1680 zl. r. č.) Jan Norbert Šetikovský; r. 1850 tu kupčil Václav Červinka a nyní jest v tom domě Roubíčkovském obchod železářský. — Loketní zboží prodávala 1784 vdova Červinková v č. 97, podobný obchod měl r. 1819 Josef Křestan a č. 89 Václav Schön z Prahy († 1830) a Frant. Häusler. Obchod ve víně vedl 1784 Václav Filip krejčí (č. 30 Plz. předm.), po něm zeť jeho Josef Geissler, jenž byl purkmistrem (1806—25) a pak téhož schovanec Josef Stipl. Jiný obchod ve víně měl 1784 Josef Wustinger Rakušan (č. 123), od r. 1808 Jan Holeček z Trubína. později Petr Březina u korun. — R. 1846 bylo tu 9 kupců mimo 2 obchodníky podomní.

R. 1849 obdrželi židé svobodu v nabývání nemovitostí; kupovali se v městě a zakládali obchody; r. 1880 bylo zde 16 kupectví v smíšeném zboží, 11 v loketním zboží, 2 v železe, 4 v kožích a 4 obilní obchody. Rovněž přibývalo časem i živností hostinských a šenkovních, zejména hostinská živnost „u černého koně“ 1775, „u zlatého orla“ vedle radnice 1789, „u korun“ r. 1792. Prvním poštmistrem v Berouně byl Samuel Vilím Presl, který po r. 1720 zřídil poštovní úřad v domě svém na náměstí u českého dvora (č. 86); v jeho rodě pošta se dědila, až od Erazína Presla r. 1834 koupil poštu Antonín Klier. Ježto dům u českého dvora r. 1845 trpěl od povodně, přenesen byl poštovní úřad do domu č. 27 na Plzeňském předměstí. Po Eduardu Klierovi († 1872) drží poštu syn jeho Eduard. R. 1878 vznikl tu c. k. úřad telegrafní, ale r. 1881 připojen byl k poště, k níž r. 1894 přibyl i telefon. Administrátorem pošty jest od mnohých let Karel Wanzl, vedle něhož jest zaměstnáno 6 úředníků a 6 listonošů.

Od r. 1858 pobádal praktický vlastenec František Šimáček ve svém časopisu „Posel z Prahy“ české měšťanstvo a rolnictvo k zřizování záložen, tak jak od r. 1843 trvaly v Anglii a od r. 1850 v Německu. A brzy vznikaly občanské záložny po

městech našich; v Berouně vznikla taková r. 1863 péčí purkmistra Jana Seydla. Ten závod poskytoval orbě, řemeslům a obchodu záloh za levný úrok a tak bránil lichvě. R. 1870 měla záložna všech vkladů 176.658 zl., rezervy 2026 zl., výroční obrat peněz byl 536.711 zl. Však poprask na vídeňské burse 1. máje r. 1873 podvrátil všecken úvěr v říši na dlouhý čas a berounská záložna občanská skončila svou činnost ještě téhož roku 1873. Minulo potom několik let a poměry úvěru v říši rakouské nabyly lepší tvárnosti, když r. 1878 v čelo ministerstva se postavil hrabě Taaffe, jímž zahájena byla doba úpravy říšských financí. Tu již okolo nového roku 1880 přikročeno bylo v Berouně k zřízení úvěrního ústavu. Sepsání stanov se ujali místní advokát JUDr. Vilém Šmolcnop, MUDr. Jan Kuliř, Václav Strnad měšťan, Jindřich Tesánek lékárník, jímž přidání od městské rady Emanuel Hojka kupec, Jan Koudela truhlář, Josef Ninger učitel a Josef Stejskal, městský tajemník. I na venkově byl živý zájem o tu věc a k zřizovacímu družstvu se připojili rolníci Frant. Jiras z K. Hutí, Josef Klika z Tetína a Josef Smrčka z Járova. Družstvo vydalo provolání ke všemu obyvatelstvu města i okolí, vyzývající k účasti se základními podíly po 25 zl. První valná hromada 1. března 1880 zvolila říditelství a výbor a činnost úvěrního ústavu se započala. Prvním ředitelem byl dr. Vilém Šmolcnop, místoředitelem Jan Řehořovský, tajemníkem Jos. Stejskal a kontrolorem Jindřich Tesánek; ve výboru zasedali Hynek Müller, Martin Podstatný, Josef Bednář, Josef Broum, Václav Čermák, Emanuel Hojka, Josef Klika, Antonín Mejstřík, Josef Smrčka, František Šťastný, Čeněk Stulla a Petr Wild. Nový ústav za správného a opatrného řízení dobře se ujal; ve valné hromadě 10. února 1881 se vykazovalo, že ústav má 196 členů, vklady peněz mimo závodní podíly obnášely za ten rok 76.019 zl., celkový obrat peněz 146.077 zl. V dalším postupu let vzrůstal se ústav k velké platnosti, neboť r. 1898 čítal 1463 členů s 2793 základními podíly, vloženo bylo 626.094 zl., obrat peněz obnášel 3.292.533 zl., rezervní fond 55.771 zl., v to počítajíc veliký, pěkný a bytelný dům v Karlově ulici, který ústav sobě 1889—90 svým nákladem postavil. Ústav zaměstnává účetního, jeho příručího a sluhu; ze svého zisku uděluje hojné dary, zvláště na místní školy, na chudinství a na podporu užitečných spolků; 1890—98 obnášely takové dary úhrnem 3396 zl.

R. 1882 vznikla v Berouně i hospodářská záložna z fondu bývalých kontribučenských sýpek. Císař Josef II. r. 1788

rozkázal, aby na každém velkostatku zřízeny byly záložní sýpky, a každý tomu panství poddaný rolník jistou část své sklizně obilní, vyměřenou dle velikosti jeho gruntů, odváděl co rok do té sýpky; z této pak dostávali ti poddaní, kdykoliv stížení byli živelní pohromou, zálohu na setí. Přebytečné obilí bylo vždy prodáno a z těch peněz utvořen pro poddané záložní fond. R. 1849 po zrušení řádů patrimonialních zřízeny politické, soudní a berní okresy a tu všechny ony sýpky byly zrušeny, obilí zpeněženo a ty peníze dány byly berním úřadům k opatrování. Když r. 1865 nastala samospráva okresů zřízením okresních zastupitelstev, tu pomýšleno bylo na to, aby ony kontribučenské fondy v každém okresu obráceny byly na okresní hospodářské záložny. V Kolíně to provedl pozdější poslanec Čeněk Hevera již r. 1865; obecně se to ale provádělo v Čechách na základě zemského zákona ze dne 22. března 1882. V Berouně již o sv. Václavě 1882 ta záložna vešla v život volbou výboru o 12 členech, který zvolil si starostu Václava Kohouta z Počapl a náměstka i pokladníka Ant. Klapku z Berouna. První podstata záložny záležela z kontribučenských fondů města Berouna, statků Králova Dvora, Sv. Jana, Lužce, Tmáně, Vysokého Újezda, Měňan, Litné, Suchomast, Karlova Týna, Vráže a Tobolky. Všecky ty fondy obnášely 64.819 zl. Právo na zápůjčky mají předem rolníci na bývalých oněch statcích; ale když záložna přijímala i vklady nepodílníků, povolují se i zálohy stranám nerolnickým. Přijímá vklady 1 zl. až do 5000 zl. na úrok $3\frac{1}{2}\%$ — $4\frac{1}{2}\%$ a půjčuje na úvěr osobní neb hypotekární a cenné papíry. O důležitosti tohoto závodu svědčí, že r. 1897 bylo vloženo 851.521 zl. a obrat peněz obnášel 2,516.869 zl. V říditelstvu záložny zasedají nyní Mat. Truneček z Vráže co starosta, Václ. Pintner z Berouna co náměstek, Frant. Krtek z Hýskova co správce pokladny, Josef Kovářik z Litné co kontrolor, Frant. Froněk z Korna, Mat. Čáp z Bykoše, Frant. Melichar z Měňan, Ant. Ouředník z Hostími, Jos. Špaček z Trno-Újezda, Jan Podubecký z Tetína, Josef Rotta z Trubína a Frant. Skalla z Lounína.

O studiích, které konali synové berounští pro budoucí své zaopatření, podávají zprávy archiv děkanský, knihy pozemkové i kšaftovní, ale zúplna se nedá vše vystihnouti. V 17. a 18. století volila studující mládež nejraději stav duchovní. V létech 1636—47 byl P. Benedikt Berounský opatem kláštera benediktnů u sv. Mikuláše v Praze, silák, který lámal podkovy.

R. 1641 vstoupil k bosým augustiniánům u sv. Václava v Praze Adam Václav Švarc, vnuk Jindřicha Čížka z Jenšteina v Berouně a pastorek Jana Václava Saláta z Kronweissenburka; přijal jméno frater Placidus a S. Fulgentio a přinesl klášteřu 400 zl. věna. R. 1678 přijal kněžské svěcení Václav Josef Presl, syn cis. rychtáře Jana Vilíma Presla a zemřel r. 1702 co děkan v Prachaticích, dobroděj kostela berounského. Z rodu Preslů po přeslici byl P. Bernard Schicht benediktin v klášteři sv. Ivana, kdež co podpřevor † 1726. Theol. dr. Frant. Frišman z Ehrenkronu stal se 1696 děkanem v Poděbradech a † 1702. Dále sem patří synové berounského měšťana Matěje Sichrovského a sice P. Benignus Sichrovský, doktor bohosloví v řádu poustevníků sv. Augustina, 1713—16 provinciál, pilný spisovatel v bohosloví, který žil v Praze u sv. Tomáše ještě 1736; pak jeho bratr P. Rafael Sichrovský, 1729 převor augustiniánů v Domažlicích a kněz Ferdinand Sichrovský, 1729 farář v Deštné. P. Clemens Záruba, syn Záruby uzdaře, zemřel co lektor bohosloví v klášteři zbraslavském 1721; v tomtéž klášteři cisterciánů zemřel P. Adam Eisl co opat r. 1756 a r. 1709 byl tam též P. Jakub Procházka, syn berounského perníkáře. R. 1724 byl kn. Frant. Kumpa administrátorem v Jankově, kn. Frant. Horčický z Tepence kaplanem v Kopidlně († 1728). Sem náležeji tři synové Jiřího Emericha, někdy purkrabího v Nížburce, od r. 1698—1736 měšťana v Berouně vedle hořejší brány a sice kněz Antonín Emerich † co kaplan v Sezemicích 1719, kněz Václav Emerich byl 1744 děkanem v Žebráce, a Jan Nep. Emerich byl 1733—70 farářem v Tučapích. P. Alexius Rohn, syn primatora, † 1730 v klášteři sv. Ivana, don Josef Častolár z Dlouhé Vsi, v Berouně vchovaný, byl 1722 v řeholi theatinů v Praze, kn. Adam Jan Mayer, syn mydláře, † co farář v Hostouni 1745, kn. Vojtěch Kraus byl r. 1744 děkanem v Příbrami, kn. Jan Každý † 1760 co starý psalterista u sv. Víta na Hradčanech, P. Bonifác Rudolf r. 1722 byl benediktinem emausským, Theol. dr. Frant. Kazimír Strachovský ze Strachovic, 1738—48 děkan v Berouně, † 1786 co probošt u sv. Víta, kn. Jakub Štika z Paseky † 1743 jako starý kaplan v Berouně; kn. Antonín Finger, syn berounského syndika, měl tu 1753 primici a magistrát na to povolil otcí várku; kn. Finger † 1761 co kaplan v St. Kolině. Kn. František Procházka, syn felčara, byl farářem v Lidicích 1767, Jan Sichrovský † co novokněz r. 1741, kn. Josef Každý byl

děkanem v Berouně 1767—98, kn. Jan Sobotka, syn kozišníka a řečníka o svatbách, byl 1787 kaplanem ve Vozici. Také sem spadají tři synové pana Michalovice, jindy direktora v Králově Dvoře a pak měšťana v Berouně a sice r. 1772 pražský františkán P. Sythorion, břevnovský benediktin P. Benedikt a kn. Jan farář v Činěvsi. R. 1744 se jmenuje kn. Jan Šouša z Berouna, syn Janův, dále kněz František Podlesský, 1777—85 farář u sv. Jindřicha v Praze a P. Jan Podlesský r. 1780 v řádu křižovníků, P. Joannes Voves jezuita († 1762), kn. Tomáš Zpěvák r. 1771, kn. Tomáš Herolt kaplan na Mrtnice († 1771), kn. Jan Spitzner († 1781), fr. Joannes Varas řádu maltézského r. 1783, kn. Petr Procházka farář v Litni 1794, P. Ivan Laštovička benediktin, po zrušení kláštera pod Skalou žil na pensi v Berouně u svého bratra v č. 115, bavil se hrou na housle a bassetti a tu umřel 51letý r. 1793, odkázav co měl příbuzným, zejména 99 zl. svému bratru P. Josefu Laštovičkovi, někdy cisterciánu na Zbraslavi, který r. 1801 byl katechetou v Šejnově; r. 1792 kn. Josef Wildner, 1783 kn. Jan Broumovský kaplan v Cerhovicích, 1780 kn. Antonín Klakl, kooperator v Berouně, posléze kn. Josef Rous kaplan v Berouně († 1795). Dále uvádíme kněze Antonína Březinu, faráře ve Svémyslicích a pak Třeboraticích († 1849), dva berounské děkany domorodé, kn. Josefa Ant. Seydla 1813—37, a kn. Erazíma Jodla 1868—1880. V přítomném čase shledávají se rodáci berounští kn. Frant. Herold arciděkan v Plzni (roz. 1837), P. Bohumír Hendl, řeholní kanovník strahovský a farář v Stankovicích r. 1853, kn. Ant. Herout kaplan u sv. Štěpána v Praze (roz. 1858), kn. Václav Černý professor paedagogia v Praze (roz. 1866) a kn. Václav Čermák, kaplan v Liboci (roz. 1869). Sem i čítán býti má kn. Alois Danda, farář ve Svárově a P. Vlasek redemptorista někdy na sv. Hoře, † v Baltimoři americké r. 1900.

Co jeptišky z Berouna rodilé známy jsou nám Marie Columba Preslová, r. 1764 dominikánka v Plzni, a tři sestry Podlesské a sice soror Margaretha a soror Aloisia u Alžbětinek v Praze, soror Maria Aquinata u dominikánek v Brně.

Skrovnou vědomost máme o starších rodácích berounských, kteří dosáhli vyšších úřadů. Rodina Preslů skoro vesměs vyhledávala zaopatření u královské komory. JUDr. Adam Eisl byl r. 1730 bohatým advokátem v Praze a bratřevce jeho Lorenz Eisl po studii práv r. 1750 zaopatřil se v Uhřetě

Antonín Stika z Paseky 1753 byl vrchním na panství královském, Karel Šenfeldt 1754 auditorem u vojska; o působnosti známého Františka Fuse († 1805) a Václava Tichého byla výše řeč. Jan Finger 1762 sloužil Lobkovicům, 1787 byl direktorem u knížete Lamberka a † ve výslužbě r. 1810. Radní syndik Matys Hårdtl († 1792) mnoho nakládal na studia svých synů, z nichž Matiaš r. 1804 byl direktorem v Lochovicích a potom advokátem v Berouně. kde † 63letý r. 1826, bratr jeho Václav byl již r. 1792 plukovním lékařem, a starší bratr JUDr. Josef Hårdtl byl 1792 zemským advokátem v Praze, pak professorem na universitě, jehož syn Tomáš Karel byl 1853 praesidentem senátu nejvyš. soudního dvora ve Vídni. Martin Seidl byl gymnasiálním professorem r. 1808, potom guberniálním úředníkem v odboru staveb († 1816).

K novější době budtež jmenováni z rodáků berounských Petr Koudela, prof. gymnasia v Klatovech (roz. 1838 † 1874), jenž sepsal pěkné dějiny Čech; Emanuel Fait (roz. 1853). professor na realce v Žižkově, na slovo vzatý cestovatel vědecký, který vydal důkladné práce o Kavkaze, Turkestaně, severní Africe a zemích balkanských; Alois Šercl (roz. 1841). professor lingvistiky na universitách ruských, nyní na odpočinku v Praze; Václav Řehořovský (roz. 1849) professor na vys. škole polytechnické v Brně a spisovatel na oboru matematiky. K nim se řadí JUDr. Vilém Šmolcno p advokát v Berouně (roz. 1838), Josef Dusl professor v Srbsku († 1872), Jiří Prošek ingenieur v Bulharsku (r. 1847), MUDr. Ivan Prošek lékař na Smíchově (r. 1845), MUDr. Josef Prošek lékař v S. Francisco v Kalifornii, Jan V. Prošek ingenieur v Bulharsku. nyní v Berouně, MUDr. Antonín Veselý docent v Praze (r. 1863), Frant. Danda professor na realce v Pisku (r. 1852), Václav Koura professor na Rusi, Václav Spitzner professor v Prostějově, JUDr. Emil Wiesenberger úředník zem. finanč. říditelstva, Alois Herout, profesor v Praze. V rodišti svém Berouně účinkují ingenieur Otto Hellmann a MUDr. Josef Weinstein.

Z umělců v Berouně rodilých dali se nám vyšetřiti mimo operního pěvce Josefa Holečka (roz. 1765) a sestry Podlesské, jen Štěpán Klakl výborný hudec a skladatel (roz. 1753, † 1788), posléze kapelník u hraběte Thuna, baritonista Frant. Prošek (r. 1847), Marie Cachová († 1879) a Marie Nejedlá prov. Seydlová, všichni členové opery národního divadla v Praze a Vilém Amort sochař v Praze.

Hlavní chrám sv. Jakuba.

Posloupnost duchovních správců podáváme tu ve stručném přehledu, ježto bylo o tom obšírněji vypravováno v pořadu městských dějin.

Po vypuzení protestantského děkana Matěje Víta Perlicia 4. února 1623 trvala tu duchovní správa na pouhé administraci po 6 let. Ti administratoři byli: Lorenz Ratzinger, děkan karlíštejnský 1623—25, který po krátkém pobytu P. Alexandra Libanského, polského cisterciána r. 1625 a P. Vojtěcha Chanovského jezuitu r. 1628 i dále tu administroval, až tu byl usazen farář Jan Ladislav Kocín 1629; po něm tu byli P. Severin Ryznarovský karmelitán (1630—31), P. Štěpán Vendovic minorita (1631—32), P. Matěj Skalkovský (1632—35), kněz Diviš na krátko, Jan František Nejedlý (1635—38), Zdislav Berka z Dubé (1638—40), opět Jan Fr. Nejedlý (1640—43), P. Matěj Šamotulský dominikán (1643—47), opět Jan Fr. Nejedlý (1647—57); odtud duchovní správcové měli titul děkana a sice Bartoloměj František Osecký (1657—61), pak Kašpar Ignat Benedikti († 1671), administrator Konstantin barnabita z Ptáku (1671), Jan Frant. Marci (1671—85), Jan Neumann (1685—87), Tomáš Leopold Karmensa (Karmudza) Polák († 13. září 1710), Adam Ignat Hlava (1711—1715), Jiří Frant. Procházka de Lauro z Telče (1718—1736), Frant. Kazimír rytíř Strachovský ze Strachovic (1737—48), Josef Laurent Hermann (1748—66), rytíř Jan Karel Běšin z Běšin (1766—67), Josef Ant. Každý (1767—98), Kliment Köberle de Lauro (1798—1806), Josef Janda (1806—1808), Václav Beršan z Rothenburku (1809—12), Josef Ant. Seydl (1813—37), Vincenc Labler (1838—67), Erazím Jodl (1867—80), po něm Václav Slavík († 28. ledna 1895) a nyní dp. Václav Lerch.

Od r. 1623 bylo v právu, že arcibiskup volil a dosazoval zde duchovní správce; město pak mělo se starati o jeho výživu a o potřeby kostela. Teprv císař Josef I. majestátem ze dne 3. února 1710 udělil magistrátu berounskému tu svobodu, že kdykoli se tu uprázdní děkanství, z přihlášených kandidátů může podati tři, z nichž jednoho volí císař a arcibiskup ho potvrdí.

Hmotné opatření děkanů záleželo ze 2 rolí o 6 a 4 korcích výsevu a z deputátu, který roku 1657 obnášel na rok 112 zl. 40 kr. rýn., 20 korců žita, ječmene a pšenice po 2 korcích, ovsu 3 k., hrachu korec, piva 12 věrtelů (sudů čtyřvřederních), soli prostici (bečku), sviček 30 liber, mýdla 20 liber, dříví spotřebu.

O sv. Duše odváděli mu z každé krávy na osadě po 3 krejcarích letníku (mléčný desátek); děkan nad to dostával k pouti sv. Jakuba a Panny Marie po 2 vědrech piva a 4 librách másla, k vánocům šal masa, k postu ryby, k velkonocům beránka a k zelenému čtvrtku sousedskou sbírku vajec, k sv. Martinu husu, k pouti svatohorské 6 zl.; když na zimu dělili se konšelé o výtěžek městské honitby, dávali děkanu i podíl zvěřiny. R. 1710 stanovena děkanská dávka dříví na 60 sáhů do roka.

Zádušní grunty kostela sv. Jakuba r. 1713 vykazovaly 42 korců rolí a louku a prvotně jich užívali měšťané za výroční pacht půlzlátého z korce vrchovatého a z louky 1½ zl.; zůstávali však napořád dlužni a záduší z toho mělo škodu; proto děkan Karmudza asi r. 1695 ty zádušní grunty s povolením arcibiskupským zanjel sám za výše udaný nájem a tak rozšířil své hospodářství. Však placení nájemného později bylo zrušeno.

K r. 1784 se udává děkanský deputát výroční na 127 zl., pšenice 3½ měrice, žita 33¾ m., ječmene 3 m., ovsa 5¼ m., hrachu 1½ m., soli 2 bečky, másla 12 liber, sena 2 vozy; dříví 30 sáhů, piva 28 sudů. Na tom s některými změnami zůstává podnes. Farní osada berounská obsahovala město Beroun, vsi Járov a Kdyčín; za malého počtu katolického duchovenstva od války třicetileté připadaly duchovní správě berounské též fara v Železné do r. 1657, fara tmáňská do r. 1711 a farnost počaplská (Počaply, Králův Dvůr, Popovice, Karlova Huť, Trubín s Trubskem, Svatá, Levin a Zahořany) s farností hudlickou (Hudlice a Otročiněves) až do r. 1785. Farnost počaplská odváděla co desátek po 14 korcích žita a ovsa a věrtel ječmene, hudlická místo desátku 20 zl.; mimo to Karlova Huť odváděla 4 váhy železa kujného. K příjmům také náležela koleda, z Berouna 30 zl., z Počaplska 20 zl., z Hudlicka 10 zl.

K rozsáhlé duchovní správě sám děkan nestačil a proto užíval dočasné výpomoci z kláštera sv. Ivana a od r. 1683 od františkánů z kláštera hájeckého, až prachatický děkan kn. Václav Josef Presl, rodák berounský ve svém kšaftu roku 1702 zřídil kaplanskou fundaci v Berouně kapitálem 3000 zl., uloženým na 6%; půl toho úroku má býti dáno kaplanu a půl k děkanství co příspěvek na jeho stravu. Tu děkan Karmudza r. 1703 přijal do svého domu kaplana kn. Michala Šujsera, po němž tu kaplanil kn. Václav Slavík r. 1710, kn. Jakub Štika z Paseky 1711—43. Když pak osadě berounské a v přidělených osadách přibývalo obyvatel, bylo zapotřebí též hojnějších služeb Božích, zvláště když

tu vzniklo poutní místo u Boží vody. Tudíž děkan Procházka r. 1728 přijal výpomocného kaplana Felixe Procházku, svého bratrovce a napotom již tu byli vždy dva kaplani, jeden Preslovský pro město (capellanus fundatus) a jeden kaplan vesnický, který sloužil a katechisoval v Počaplích a Hudlicích. Z kaplanů jsou nám známi vedle kněze Štíky kněží Frant. Tadyáš Hakl (1730—37), Jan Filippi (1737—38), Jan Karel rytíř Běšin z Běšin 1740—42 (později zde děkan), rytíř Jan Hrobčický z Hrobčic 1739—43 (později kanovník svatovítský); Frant. Tvrdý 1743—48 (po čase světicí biskup v Praze), 1743 Josef Lažňovský (zde † 1763), Vojtěch Sporrer 1750—66, pak Jakub Fabian 1767, Jan Votava 1767, Václav Habersberger 1767—80, František Koukal 1768, Pavel Schwert 1774, Josef Weibert —1777, Kliment Köberle de Lauro 1777—87, Antonín Klakl 1781, Antonín Schulz 1782—85. Tehdy již farnosti počapská a hudlická měly své vlastní lokalisty a odtud přestal zde vesnický kaplan. Z kaplanů Preslovských se jmenují Jan Náhlovský —1789, Josef Raus † 1795¹⁾, Josef Janda 1795—98, Jan Feltl —1811, František Brožek 1811—1815, Adam Kačerovský 1815—16, Frant. Bartoš, 1826 Frant. Kostka, 1832 kněz Wagenknecht, 1836 Václav Koubek, pak Václav Čermák —1860, Karel Burka 1860—69, Alois Pasovský —1873, Jan Urbánek —1878, Jakub Kugel někdy redemptorista 1879, Jan Šulc 1879—1884 (nyní farář v Schönbachu). Potom několik let zůstávalo kaplanství neobsazeno, až zase r. 1887 tu účinkoval kn. Václav Regal do r. 1889, pak kn. František Běláč —1895 (nyní farář v H. Stupně), kn. Václav Čermák —1897 a nyní kn. Karel Mixa, Moravan ze Žďáru.

K původnímu nadání kaplanskému 3000 zl. přidal r. 1734 městský magistrát roční dávku 8 sudů piva (aneb hotové za to peníze dle běžné ceny) a r. 1742 Jan Jiří Presl, úředník v Král. Dvoře 200 zl. jistiny. Obě jistiny zaujal náboženský fond, který nyní za rok vyplácí 168 zl.; za to jest povinnost, sloužiti jistý počet mší sv. u oltáře sv. Josefa za rod Preslovský.

Byt děkanský, k němuž přibyla r. 1704 skrovná budova kaplanská, nyní prázdná, dle popisu z r. 1713 záležel z jediné světnice pro děkana, pod níž byl klenutý čeledník, jehož podlaha

¹⁾ Kněz Raus, rodák berounský, začíná svůj kšaft slovy: „Nahý jako žebrák jsem se narodil, nahý jako žebrák odcházím.“ Svě nachování, dosti hojné, i svršky odkázal pantátovi, panímámě, bratrům, sestrám i tetám. „A prosím, aby na funus můj se nevydávalo více než 30 zl. a to nejvíce žádám, aby se nedával pohřební oběd, neb kaplanská služba jest malá a trpká, kór v Berouně.“

se propadala; ostatek domu byl na rozboření a podpořen byl kládami. Teprv r. 1715 dal se magistrát do důkladné stavby domu, a ještě r. 1718 tu prostavěno bylo 124 zl. — Po požáru r. 1735 stála obnova domu, kolny, chlěva a stáje na zdech a krovích 482 zl. O sto let později byl dům děkanský velice sešlý, zdi rozpukané, krov shnilý, podlahy spuchřelé. Obnova jeho r. 1840 stála 4005 zl. Poslední obnova domu se stala r. 1898. — Při domě byla r. 1713 skrovná zahrada, v ní dvě mišenské jabloně a několik švestek; děkan Procházka r. 1725 ji rozšířil o poustku v ploše 27 čtver. sáhů; jinou zahrádku k tomu přikoupil za 35 zl. děkan Hermann r. 1749 a děkan Každý r. 1773 přikoupil za 208 zl. zahradu Preslovskou a tu vystavěl klenutou besidku. Odtud má děkanská zahrada v ploše 636 □ sáhů (23 arů). V zádušní chalupě Stampovské (č. 42 Plzeňské předm.) byla r. 1745 pořízena děkanská stodola.

Kostel děkanský po opravách r. 1543 podržel formu nestejnolodního kostela gotického s prodlouženým presbyteriem, jenž se končí třemi stranami osmihranu. Neporušenou gotiku 14. století zachovala skrovná sakristie. Z ohavnosti spuštění, způsobené válkou švédskou, chrám sv. Jakuba jen zdlouha povstával. Nejnutnější opravy a doplnění paramentů a nábytku pořízeny byly ze zabaveného (r. 1650) a rozprodaného statku někdejšího primatora Jana Václava Saláta z Kronweissenburka. R. 1683 dokonána byla stavba nové zděné zvonice kostelní, kterou provedl Vavřinec Kapoun z Prahy; císař Leopold na úhradu nákladu propustil obci tříletý tác pивní, který vynesl 793 zl. Nově opravována byla ta věž r. 1719—20, fermeží na zeleno obarvena, křížem a zlacenou makovicí zdobena a stálo to 213 zl. Požár obecný r. 1735 to vše uvedl na zmar. Shořel krov kostela se zvonící i s věžkou sanktuosovou; oprava škody se děla 1736—38 a vydáno za práci zednickou, tesařskou a plechařskou 796 zl., sklenáři 179 zl.

Zatím obyvatelstva v městě přibývalo, tak že kostel mu nebyl dosti prostorný. Tu pomyslil děkan Každý na stavbu galerií nad oběma pobočními loďmi a provedl to r. 1771—72, aby v čas největší nouze a drahoty, jaká tehdy panovala, chudý lid měl nějakou obživu. Náklad na to byl 1232 zl. 38 kr., jež se hradily z odkazu děkana Hermanna 320 zl., z daru probošta Strachovského 249 zl. a z peněz zádušních. Tato přístavba, slohu chrámu toho nepřiměřená, jest tudíž památkou hladomoru r. 1771—72. Nový krov dán byl na chrám r. 1834.

Rozhledna na Dědu u Berouna.

Duslova vila.

V popisu chrámu, jak ho sestavil děkan Seydl r. 1834, udává se délka chrámu 55, šířka 35 kroků (42 a 26 $\frac{1}{2}$ metru). V presbytéri jest 5 dlouhých oken, v lodi 7 oken, v kruchtě 1; na gallerie padá světlo osmi okny. Dále se tu uvádí hlavní oltář dřevěný, krásné řezaný s figurami, roku 1741 nákladem 500 zl. obnovený a zlacený. Oltářní obraz sv. Jakuba většího vyšel r. 1744 z dílny slovutného Petra Molitora v Praze a stál 76 zl. Před oltářem r. 1672 zavěšena byla věčná lampa mosazná, jež koupěna byla za 15 zl. z odkazu měščky Juliany Kaplířky. Nádhernou věcnou lampu sem daroval r. 1776 pražský probošt Frant. rytíř Strachovský; byla celá stříbrná, 682 lotů váhy. Ale dlouho tu nevisela; děkan Josef Každý v předtuše, jaké nebezpečí vzejde jednou pro všecko stříbro kostelní, hned po smrti ušlechtilého dárcce r. 1786 ji prodal za 961 zl., za to pořídil novou dlažbu kostela, zábradlí k presbytéri a novou lampu kovovou, dobře postríbrěnou. Nadání na olej do věčné lampy pořídil hrabě Bernart Ignác z Martinic, pán na Smečně, Hořovicích a Komárově, když uložil 200 zl. jistiny na domě Eislovském (č. 79) a z úroků mělo chováno býti věčné světlo. V presbytéri stojí dvě patronátní stolice. Nade dveřmi sakristie byl freskový obraz Marie Panny Svato-horské, který asi r. 1709 na své útraty pořídil děkan Karmensa (nyní sádrový obraz Amortův, který na národopisné výstavě v Praze r. 1895 vystaven byl). V hlavní lodi u prostředního ze tří severních sloupů jest oltář sv. Josefa, dobře zlacený; založil ho po požáru roku 1735 Jan Jiří Presl, měšťan berounský a úředník v Králově Dvoře, na památku svého strýce, prachatického děkana Václava Josefa Presla, fundatora městského kaplanství. U toho oltáře slouží kaplan mše svaté za rod Preslovský. Proti tomu oltáři při poledním pilíři je oltář sv. kříže, na němž jest kříž s umučením Božím, s Marií Pannou a Janem miláčkem. Založil ten oltář r. 1757 František Strakonický, staříčský perníkář v domě u hořejší brány (č. 97) s chotí svou Kordulí; on zemřel 88letý r. 1761, paní Kordule r. 1766, 87letá. Od r. 1785 na tom oltáři stojí milostný obraz Matky Boží sedmiboolestné, který darovala r. 1737 paní Anna Konstancie Renspergrová z Držkovic do kaple u Boží Vody a po zrušení kaple byl přenesen k tomu oltáři. V pozadí polední lodi kostela jest oltář sv. Antonína na němž ve skříní jest obraz sv. Anny s Marií Pannou a Ježíškem. Původcem toho oltáře byl r. 1674 pan Matouš Norbert Frišman, z Ehrenkronu, císařský richtář v Berouně, majitel domu v rinku č. 89 a velkého hospodářství. Na zlacení toho oltáře r. 1736 odká-

zala paní Marie Terezie Davidová 50 zl. Nejblíže při zdi jest oltář sv. Barbory, který zřídil roku 1748 radní pán Václav Sládek, majitel domu č. 91 († 1766) s chotí svou Barborou († 1758). Opodál při zdi jest oltář Marie Panny Karlovské; pořízen byl r. 1721 od měšťana Jana Vilima Bousovského (měl dům č. 32) a r. 1752 byl vykázán terciářům sv. Františka. Oltářní obraz maloval tehdy Jan Hottinger v Praze.

V půlnoční lodi, skoro pod kruchtou stojí bratrský oltář Bolestné Matky Boží. Založen byl od Mariánského bratrstva, které tu vzniklo r. 1723. Na tom oltáři jest velký obraz a vzácný, jenž představuje bolestnou Matku Boží s mrtvým tělem Krista Pána. Znalci ho uznávají za dílo z květu malířské školy nizozemské a maloval prý ho buď Rubens, buď Van Dijk. Schaller udává jeho cenu na 10.000-zl., Seydl na 40.000 zl. ve stříbře a novější odhad udává 16.600 zl. Jiní však mají ten obraz za zdařilou kopii. Dárce m je byl r. 1732 sv. pán František Arnošt Tunkl z Brníčka a Zábřeha, pán na Ratměřicích a Jankově, r. 1732 i majitel statku tetinského. Od přivezení obrazu z Prahy dáno bylo ze záduší 32 kr. — Opodál při zdi jest oltář sv. Jana Nepomuckého, podobá se, že vznikl zde za moru r. 1713—14. Jest v matrice úmrtní poznámka, že r. 1721 zemřel kněz Josef Ignác Seigl 41letý, farář v Železné, který u oltáře sv. Jana Nepomuckého v Berouně často mši sv. sloužíval. Když děkan Strachovský r. 1748 odcházal na kanonikat k sv. Vítu do Prahy, zůstavil 128 zl. na nový oltář Svatojanský, který pak r. 1752 dohotoven. Oltářní obraz maloval slovutný Petr Molitor a k tváři sv. Jana užil podobizny kanovníka Strachovského. Na konci půlnoční lodi jest oltář nejsv. Srdce Páně, založený r. 1782 od měšťanstva. Mramorovou tumbu sdělal tetinský kamenník Antonín Lüftner. R. 1801 byl ten oltář zlacen. Však byl na tom místě již prve oltář jiný a podobá se, že to byl oltář Matky Boží Klatovské, k r. 1741 jmenovaný a pak již o něm není psáno. Vedle pod kazatelnicí při pilíři jest oltář Matky Boží Karmelské čili škapulířské, pořízený r. 1706 od Jana Vilima Nikodema Presla.

Kazatelnice, krásné dílo řezbářského umění, sdělána byla r. 1754 péčí děkana Hermanna a prací pražského řezbáře Josefa Šnábla; stála 115 zl. a r. 1799 byla mramorována a nákladně zlacena od místního malíře Jana Votěry. Velká cínová křtitelnice, sdělaná r. 1606 od Matouše Flamínka konváře v Rakovnici nákladem sester Anny a Důry Kodrsových z rybářského předměstí, stojí blíž oltáře sv. Barbory. Na klenbě kostelní

jsou pěkně vymalovány znaky císařský, zemský a městský. Na stěnách jsou zavěšeny obrazy, jež pocházejí ze zrušeného kláštera sv. Ivana. Kanovník Strachovský sem daroval obrazy umučení Páně a sv. Šebestiana, tehdy nově malované, a ty zavěšeny jsou nad radními stolicemi.

Varhany na kruchtě mají také svou historii. Po válce švédské byl kostel bez varhan, až r. 1658 pořízen byl positiv prací Enocha Kapricia Pražana za 150 zl.; ale to dílo nesloužilo dlouho, již r. 1707 jednalo se o nové varhany, ale nebylo peněz. Teprv r. 1714 postavil tu Jiří Dvorský, varhanář z Prahy, za 585 zl. manual o 9, s pedalem o 2 registrech; ten stroj byl roku 1787 opraven a o positiv s 5 registry rozšířen; práci tu konal Jan Reis z Prahy. R. 1806—1808 vedl bývalý purkmistr Josef Mašek náklad na stavbu nových varhan dvoukřídlových o dvou klaviaturách, 24 registrech a 1458 pišťalách; práci tuto vykonal František Neugebauer z Nisy Slezské, tovaryš pražského varhanáře Kolba a stála 5000 zl. Staré varhany pak za 400 zl. prodány byly do Zduchovic. Hudební kruchtě se dostal pěkný dar z pozůstalosti děkana Seydla r. 1837, violoncello zvuché a housle výborné z dílny Stegmayerovské v lnšpruku, které prve náležely P. Josefu Laštovičkovi, cisterciánu zbraslavskému. Dle účtů zádušních r. 1718 koupeny byly pro figuralní kůr 3 nové polní trouby za 8½ zl., 1725 dvoje housle za 4¾ zl. (v Praze u Paulis z Klingenthalu), 1735 čtyři polnice s šňůrami za 12 zl. a 1774—76 vydáno bylo na figuralní kůr 34 zl.

Od požáru r. 1599 měl chrám děkanský dva velké zvony a visely u kostela na hřbitově na trámovém lešení pod přístřeškem. Za velikého moru r. 1680 bylo příliš husté zvonění k pohřbům, v samém měsíci srpnu 59krát; z toho pukl veliký zvon Jakub. Jeho přelití v Praze stálo 300 zl. a r. 1683 byly zvony vytaženy a zavěšeny na nově zbudovanou zvonici. Tato věž shořela za velikého požáru v září r. 1735, 4 zvony se rozbily a rozlily, jen malý zvon byl v rumu nalezen bez porušení. Trosky zvonů dal magistrát pečlivě sebrati, v řece vyprati, a robotníci z Měňan ten kov dovezli do Prahy na Malou stranu, kdež zvonář Valentin Lisjak Slovinec slil tři nové zvony, z nichž Jakub vážil 16 centů, Jan Nepomuk 9 centů, Marie 85 liber. Svěcení jejich vykonal světec biskup Rudolf hrabě Spork. Nový umíráček daroval pan Frant. Ignác Vražda z Kunvaldu, tehdy v Berouně usadilý. Na nové zvony bylo poprvé k pohřbu zvoněno 17. srpna 1736. Husté zvonění k pohřbům bylo v letech 1742—43, pak za války sedmi-

letě, zvláště ale od úmoru r. 1771—72. Mimo to bylo dle starodávného zvyku zvonění proti mrakům bouřkovým a za tu práci dostával vždy jeden chudý měšťan (zvoník na mračno) 3 vědra piva za rok. Od toho zvonění za bouřky 30. července 1776 pucl velký zvon. Také shledáno, že i druhý zvon sotva tři leta vydrží; proto dány oba zvony pražskému zvonáři Janu Jiřímu Kühnerovi, který z obou slil jeden zvon váhy 25 centů. Tesař Jakub Klapka vytáhl nový zvon a zasadil na věž 27. ledna 1777. Na uhrazení toho nákladu povolil arcibiskup Antonín Petr Příchevský z pokladny solní 1000 zl. R. 1834 mimo ten velký zvon byly na věži zvony Václav (8 ctů., slil r. 1565 Brikcí z Cimperka), Kristus (3 cty.) Marie (1 ct.), umíráček Jan Nep. (38 liber) a dušičkový zvon Barbora (50 liber). R. 1860 přelity byly zvony Kristus (413 liber) a Marie (222 liber). Harmonie berounských zvonů jest plná a lahodná.

Pohřby v samých kostelích zakázány byly císařským dekretem r. 1784; ale v Berouně přestaly již r. 1781, ježto nebylo v děkanském chrámě již k tomu místa. Krypty zde nebylo, ale 36 pohřebních sklípků, a ty nám nelze všechny vystihnouti. V kůru u hlavního oltáře jest pohřebiště kněžské, kdež r. 1671 pochován byl děkan Kašpar Benedicti, r. 1710 děkan Tomáš Leopold Karmensa, 1743 kaplan Jakub Štika z Paseky, 1763 kaplan Josef Lažňovský, 1766 děkan Josef L. Hermann. V kůru jsou též pohřbeni syndikus Dominik Finger 1763, a direktor královský Jan Kohout 1772, 1781 panna Ludmila Rudolfova, zakladatelka residence piaristů. U oltáře sv. Antonína byli pohřbeni 1723 pacholik rytíř Jan Plot z Konařin, 1729 Marie Procházková matka děkana, 1735 vdova Marie Terezie Davidová, 1740 mladý kněz Frant. Sichrovský, 1741 panna Anna šl. Kontrinová; u sv. Barbory r. 1758 Barbora Sládková, a r. 1766 muž její Václav, oba zakladatelé oltáře toho. U Panny Marie Karlovské r. 1680 Jan Vilím Presl, cíl. richtář, 1706 Jan Jiří Presl, hejtman zbirožský, 1742 Jiří Presl, 1746 Samuel Vilím Presl, cíl. richtář, 1726 P. Bernard Šicht benediktin, 1729 dítě Preslovské, 1742 Anna Ottová z Ottenfeldu, 1764 vdova Alžběta Ludmila Preslová, 1765 Václav Hrdina terciář a obnovitel oltáře, 1772 Monika Ramišová, choť důstojníka. U oltáře sv. Josefa r. 1764 položen byl Josef Ant. Víšek radní a pekař, u krucifixu r. 1723 Ludmila Horčická z Tepence, 1772 Marie Anna Vildnerová, choť cíl. richtáře. U bratrského oltáře Panny Marie bolestné 1742 Jan Karges z Mosbachu, 1746 Alžběta Möderová, 1749 paní Ludmila Kargesová z velké hospody, 1754

Václav Schönfeld primator, 1755 Josefa sv. pani Bechyňka z Lažan, 1758 Jan Vodička z velké hospody, 1767 Václav Tichý radní a 1774 choť jeho Kateřina, 1770 Petr Michalovic direktor královodvorský, 1778 Matys Svašek primator, 1779 Alžběta Fusová. U sv. Jana Nep. schován byl r. 1740 Jan Kraus poštmistr zdický, u Panny Marie Klatovské r. 1741 Antonín Eisl primator. Kde pohřbeni byli v 17. století zámožní Krucigerové a jiní, neumíme zpravit. Obecně se udává, že v tom chrámě pohřbeni byli 1700 Frant. Pacovský šichtmistr novohuťský, 1701 slečna Anna Sibilla Častolárova z Dlouhé Vsi a r. 1722 její švekrůše Kateřina Barbora Častolárová, 1717 Eva Eufrosina Renspergrová z Držkovic, 1710 Frant. Ign. Strachovský ze Strachovic, 1721 Eva Strachovská ze Širndínku, 1726 Jan Ferd. Greifenfelz z Pilsenburku, pán na Tmáni, 1735 Johanna Barbora Stránská ze Stránky a 1738 syn její Frant. Josef, 1739 Marie Konstancie Renspergrová ze Stránky, 1761 Jan Bernart právník z Prahy. Taksa pohřební byla u domácích lidí 15 zl. do záduší, ale mnozí dávali štědřeji; paní Stránská r. 1735 dala na to 300 zl., jiní odkazovali role i pozemky.

K dobrodincům chrámu a záduší náleželi v první řadě děkanové; děkan Benedikt 1671 odkázal mu 20 zl., 13 kusů nádobí z cínu a svůj nábytek; po děkanu Karmensovi přišlo k záduší 31 zl. Z interkalare 1710—11 a 1716—18 dostaly se kostelu vydatné peníze; děkan Jiří Procházka i po odchodu svém dobře činil kostelu a daroval mu r. 1742 a 1746 pěkná roucha. Také děkan Strachovský, když po čase byl kanovníkem a proboštem v Praze, pamatoval na chrám hojnými dary, jak výše bylo vyčtáno. Děkan Josef Hermann odkázal chrámu 320 zl., děkan Josef Každý učinil 1798 hlavním svým dědicem chrám sv. Jakuba, jemuž se tudíž dostalo 833 zl. Podobně byl kostel r. 1837 dědicem děkana Seydla a po vydání všech legatů obdrželo záduší 4890 zl. ve stříbře.

Mešních nadání tu bylo pořízeno drahně. První založil r. 1696 Bernart Václav Kruciger v 200 zl., 1697 vdova Ludmila Junkrová v 225 zl., r. 1712 Anna Krucigerová 200 zl., 1722 Jan Schermesser výběřčí tácu 100 zl., 1716 Adam Eisl 250 zl., 1726 Vilém Greifenfelz z Pilsenburka na Tmáni 100 zl., 1730 Kateřina Ludm. Řehořovská 30 zl., 1734 Václav Podleský 50 zl., 1736 Terezie Davidová 150 zl., 1738 Kristina Mayerová 50 zl., 1741 Antonín Eisl 125 zl., 1742 Jan Jiří Presl 200 zl., 1744 Ludmila Kargesová 335 zl., Kateřina Emerichová 50 zl., 1745 Adam Mayer farář v Hostouni 400 zl., 1747 Samuel Eisl 200 zl., 1753 Jakub Renč sedlář 50 zl., Dorota Rysová 10 zl., 1758 Ludmila Horčická z Tepence 50 zl., 1754

Václav Hrdina krejčí 250 zl., 1758 Barbora Sládková 1400 zl., Alžběta Tichá 50 zl., 1759 Terezie Machulková 150 zl., 1760 Dorothea Šulcová 50 zl., 1764 Alžběta Preslová 150 zl., Rosina Doubková 100 zl., 1766 děkan Josef Vavřinec Hermann 200 zl., 1767 Veronika Ryzková 30 zl., 1768 Jan Strakonický 200 zl., 1773 Matys Svašek primator 100 zl., Alžběta Fusová 100 zl. (za † Daniele Rudolfa), 1778 Kateřina Tichá 500 zl., 1779 Anna Eislová 50 zl.; mešní fundace 170 zl., kterou pořídil kn. Frant. Albert Vrba, děkan v Hořovicích a potom ve Volyni, již r. 1731, provedena byla teprv 1779. R. 1780 Josef Stránský z Greifenfelzu, poručík u dělostřelby 200 zl. Součet jistin těch fundací jest 6465 zl. rýn. Za doby Josefské (1780—90) zdrželo se pořizování mešních stipendií z příčin pochopitelných; teprv 1793 založil Matěj Kestřánek sládek takovou fundací v 50 zl., 1798 Matěj Šouša purkmistr 100 zl. Další fundace měly za základ černé bankocetle, jichž hodnota byla snížena finanční krizí r. 1811; byly to fundace: 1804 Vavřince Vitta 50 zl., 1805 Jana Eisla kupeckého mládence 200 zl., 1807 Viktorie Seidlerové 120 zl., 1806 děkana Klimenta Köberle 490 zl. (vydáno bylo teprv 1849 v 200 zl. stříbra). Další nadání bylo ve vídeňských šajnech a sice je pořídili: 1812 Kateřina Viltnerová 100 zl., Josef Loněk 25 zl., 1814 Antonie Veselá 100 zl., 1817 Anna Neumannová 100 zl., 1818 Anna Beznosková 100 zl., Václav Tichý 100 zl., 1818 Václav Nový 100 zl., 1820 Josef Littmon mlynář 500 zl., 1822 Marie Březinová 50 zl., 1831 děkan Seydl 200 zl. ve stříbře, Magdalena Hochová z Tetína 16 zl., Terezie Ondrušková 20 zl., 1837 Antonín Šouša 100 zl., Jan Fenzl 200 zl., 1842 Františka Šoušová 200 zl. ve stříbře, 1845 Rosalie Bošková 15 zl., 1847 Josef Sládek městský radní 600 zl. ve stříbře, 1851 Frant. Regner 80 zl., Josefa Zimová 40 zl., Josef Klapka 60 zl., 1852 Marie Machová 20 zl., 1854 Františka Kunigrová 136 zl., 1856 Terezie Kozlerová 200 zl., 1856 Terezie Vondrušková 40 zl., 1857 Marie Čermáková 20 zl., Marie Tillová 25 zl., Jan Vlasák 130 zl.; r. 1859 Antonín Malý 140 zl., Josef Bock lesní 40 zl., 1861 Vincenc Kromer setník 200 zl., Jakub Bednář sládek 126 zl., Marie Tillová 50 zl., 1863 Frant. Till a kněz Kopal farář tmáňský 1640 zl., Alžběta Nekolová vdova po lékaři 100 zl., 1865 Barbora Březinová 200 zl., Anna Hudcová 315 zl., 1867 děkan Labler 70 zl., 1873 Anna Jirásková 60 zl., 1875 Barbora Landová 100 zl., 1878 Veronika Hessová 120 zl., 1880 Anna Černá 50 zl., 1884 Antonín Kraus 60 zl. — Mešní nadání u piaristů vytčeno bude níže; připadlo r. 1870 kostelu sv.

Jakuba. — K Martinicovské fundaci na věčné světlo (z r. 1672) družilo se r. 1859 nadání panny Josefy Hereinové v 150 zl. k témuž účelu. Všecky ty fundační jistiny přičteny jsou k záduší sv. Jakuba, které tudíž r. 1893 mělo 14.651 zl., na úrocích 663 zl.

Zádušní účty z r. 1724 ukazují poněkud, kolik pozemků kostelních před r. 1618 svěřeno bylo držbě měšťanů pod dědičný úrok dosti skrovný, který snížením hodnoty peněz sešel na obnos nepatrný. Vázl ten úrok r. 1724 na třech dvořích a jedné chalupě, úhrnem 38 kr. rýnsk., na 8 rolích (1 zl. 7 kr. rýn.), na 4 zahradách (34 kr.) a 11 vinnicích (58 kr.); celkový úrok z těch gruntů 3 zl. 17 kr. — Platy z půjčených peněz obnášely 33 kr. a 15 liber vosku; zádušních krav (železných) bylo 16, uživatelé z nich platili za rok po 30 kr. — Masné krámy zádušní byly 4, plat z nich po 1 zl. 10 kr.; nájem ze 3 zádušních chalup obnášel 5 zl. 20 kr. — Dále mělo záduší 5 polí, 3 políčka a louku, což vše v nájmu měl děkan Procházka (12 zl. 5 kr.), dále 16 korců role na Herynkách a tři dílce pole na Morákové, z čehož bylo nájemné 9 zl.; fundačních jistin bylo 7, úhrnem 1200 zl., úrok z nich 72 zl. Za zvonění k 21 pohřbům sešlo se 8 zl. 45 kr., za světla vosková (hlavně o dušičkách) ztržilo se 61 zl. 53 kr. Petice do měšečku, o službách Božích vybíraná, vydala přes 36 zl. Z Počápel a Járova také vycházely některé užitky, takže r. 1724 obnášel zádušní příjem 293 zl.; proti tomu bylo vydání 244 zl. a to 30 zl. děkanu za 48 fundačních mší, 10½ zl. za 126 žejdlíků vína pro mše sv. i na ablucí komunikantů, dále za vosková světla oltářní, za kadidlo, za 90 žejdlíků másla do lamp, platy kostelníku (6 zl. 10 kr.), zvoníkům (1 zl. 28 kr.), kalkantu (1 zl. 30 kr.), správky a drobné vydání. Účetní záduší, radní Jiří Čapek, dostával 2 zl., choť jeho Rozina (prve rytířka Věžníková z Věžník a na Tetíně) za praní kostelního prádla 6 zl. — Byl pak tehdy starodávný obyčej, že jednou do roka městské dcerky vydrhly křtitelnici, svícny a jiný kostelní cín, a za to dostaly svačinu za půl zlatého; však r. 1774 tu práci konala svičková bába. Nedoplatků do záduší bylo 1724 přes 559 zl. — R. 1772 byl příjem zádušní již 635 zl., vydání 508 zl., restů ale 8085 zl. — Z účtu r. 1772 též seznáváme, že kněz Jan Každý, psalterista u sv. Víta v Praze, před svou smrtí r. 1760 vykázal fundační kapitál 935 zl., aby z úroků dostávalo se 10 potřebným a pobožným měšťanům neb vdovám výpomoci, za to ale měli se při každém kvatembu modlití společně růžencem; tehdaž dostal „praeorans“ Filip Wirt krejčí 4 zl., Tomáš Spitzner a 8 vdov po 3 zl.

Dle inventáře r. 1834 obnášely role děkanské 5 jiter 256 □ sáhů, zádušní grunty čítaly 29 jiter 33 sáhů rolí, 4 jitra 924 sáhů luk a ty grunty dle dvorního dekretu r. 1812 měly zůstatí k užítku děkana, jak jest podnes. Mimo to přijímá děkanství deputat obilní a jiné naturalie od obce, jež r. 1893 měly hodnotu 188 zl., na penězích 54 zl. 83 kr., 23 sudů piva (368 zl.), dříví 60 metrů (243 zl.) mimo 9 metrů pro kaplanku, z mešních fundací 337 zl.

Paramenty kostelní, zvláště monstrance, kalichy a ciboria, r. 1634 padly za oběť hrabivosti Švédů a Sasů; odnesli toho 20 liber a 19 lotů. Záduší pak pořídilo jiné stříbrné nádoby a ty r. 1681 uchváčeny byly od Petrovských, kteří do chrámu se vloupali za noci. Tu konšelé prodali pole pod 8 korců, které r. 1680 Zuzanna Knoflíčková kostelu odkázala, za 120 zl. a koupili za to jiné nádoby stříbrné pro chrám. Po čase rozmnožily se ty paramenty, takže r. 1834 tu byla stříbrná monstrance zlacená, ciborium, dva kalichy, vše stříbrné, jiný kalich kovový zlacený a podobné jiné předměty. Památný jest malý černý krucifix odpustkový, s kterým se chodí k nemocným; přinesl jej z Říma r. 1728 páter Benignus Sichrovský augustinian; také jest zde ruský obraz Panny Marie Astrachaňské, hnědě malovaný na cedrové desce. Jeden voják z Berouna našel jej r. 1759 na krvavém bojišti u Kunnersdorfu v Branibořích, nepochybně u nějakého mrtvého Rusa a učinil slib, vrátí-li se domů zdrav, že ten obraz daruje kostelu svého rodiště. Vyplnil slib r. 1763.

Kostelní roucha byla za posledních 20 let znamenitě rozmnožena a vydáno bylo na to ze záduší a od dobrodinců 1881—84 přes 1000 zl.

Bratrstva kostelní.

Starobylé bratrstvo literátů po válce švédské znovu oživilo a přispůsobilo se duchu katolickému. V seznamu měšťanů z roku 1652 se shledávají mnozí, kteří užili vzdělání na školách latinských a naučili se umělému zpěvu pod vedením kantorů v letech 1610—30; takoví byli oba bratřenci Salátové z Kronweissenburka, rodáci z města Mýta, Tomáš Kruciger, Vavřinec Řehořovský, Nikodem Modla, Jan Každý a v nich třeba hledati jádro katolické družiny literátů v Berouně, která zpěvem oslavovala služby Boží chrámové. Jezuité při svých 13 kolejích českých pěstovali figurální hudbu a ta se ozývala o zpívaných mších svatých a nešporách; tu hudbu provozovali chovanci jejich, které za

skrovný plat neb zdarma přijímali do svých seminářů na byt, stravu i vyučování školské, i cvik hudební. Ti seminaristé potom vycházeli odtud co kněží, kantoři, varhaníci, co vzdělání v měšťanstvu a co praktikanti v úřadech, kteří tudíž většinou byli znalí hudby a zpěvu. Berounští pak měli příležitost, poznati ony figurální mše zpívané při svých pochůzkách do Prahy ve třech jezuitských kostelích (sv. Mikuláše, sv. Salvatora a sv. Ignáce), taktéž při výročních poutích svých na Svatou horu u Příbramě a lahoda té hudby se jim zamlouvala. Nejednen ze synů jejich potom pobýval co studující v jezuitských seminářích v Praze. Z těch ústavů vyšli zajisté i kantoři a varhaníci, kteří v 2. polovici 17. století a dále až do r. 1788 účinkovali v Berouně; ti pak vyučovali mládež městskou v hudbě za plat a tak zlepšovali své hmotné poměry. Dokladů k tomu sice není, ale následky učí, že tak pravda.

První známku oživlé bratřiny literátů máme z r. 1672, kde jí odkázal Martin Pohanka, sám literát, na domě svém nárožním v rinku (č. 47) 15 zl. Vdova Anna Borovičková r. 1685 sdělala kšaft, v němž svůj domek a roli o 7 korcích odkázala k záduší, roli o 3 korcích (za dvorem Koldovským) odkázala bratřím literátům v Berouně, za to aby o 1. adventní neděli provedli figurální mši při oltáři sv. Antonína a sv. Anny a pak aby co den zpívali rorate při mši; k tomu jim přidala kus louky při řece. Ta loučka byla pronajímána jednomu z bratrstva za 1 zl. ročně; role byla úrodná, zdělávána byla nákladem záduší a v letech 1719—1725 dávala výročního užítku 16 zl. — Jiný důchod mělo bratrstvo z půjčování svého příkrovu k pohřbům za plat 35 kr. — Působení literátů jevílo se zpěvem a instrumentální hudbou v neděli a svátek o velké mši sv., o zpívaných nešporech a litaniích, zpěvem při církevních průvodech, o vzkříšení Páně, o sv. Marku, o křížových dnech, o Božím Těle a tu kráčeli před kněžími v pořadu, majíce v čele umbellifera v komži. Zváni bývali i ke slavným pohřbům na zpívání smutečních písní a rekvíí a za to dostávali slušný dar, z čehož si pořizovali svačinu a pití při výročních konvokacích (schůzích) svých, kdy volili představeného (rektora) svého. Ze své pokladny kupovali lojová světla o adventě, spravovali a doplňovali inventář hudební kruchty, housle, bassy, píšťaly, trouby a bubny vlaské, přispívali na opravu varhan, a rektor družiny byl hned po děkanovi předním dozorcem školy, jejíž nábytek dle stavu spolkové pokladny opravoval neb doplňoval. V péči literátů byl též oltář sv. Antonína a sv. Anny, k němuž kupovali velké svíce a jiné potřeby. R. 1724 sešla se na to sbírka 7 zl. a hejtmar

z pluku Herberšteina, rytíř Ferdinand Plot z Konařín, daroval 10 zl.; kostelník Martin Jirsa, horlivý literát, daroval 11 zl., současně i choť jeho Kateřina, prodávši jakés spáleníště své, darovala 4 zl. na oltářní ubrus. Ze zápisů děkana Procházky poznáváme některé literáty. R. 1722 umřel Štěpán Strobl sedlák 50letý, bratr literát horlivý a zpěvák umělý. R. 1723 zemřel Frant. Václav Štika primator, výborný ve věcech musikálních pomocník, jehož housle často z kruchty se ozývaly. R. 1730 † Pavel Šumpetr uzdař 80letý, přední literát; r. 1733 zemřel Jiří Vätter, musikus dobrý a ochotný.

Císař Josef II. dekretem z 22. července 1785 zrušil všecka bratrstva literátů a jmění jejich odkázal místním kruchtám kostelním. Tak přestali i literáti v Berouně co spolek; pole jejich prodáno za 150 zl., ale louka byla řekou skoro celá ztrhaná a odplavená za povodně r. 1784. Ztržené peníze, i kapitálek 70 zl., dva staré otřelé kancionály a hudební nástroje dány hudební kruchtě sv. Jakuba. Bratřina tedy byla zrušena, ale bratři žili a doplňovali se, hráli a zpívali na kruchtě dále, a o jejich dorost se starala hudební škola, zřízená roku 1825 z odkazu Martina Podstatného. Ředitel té školy jest zároveň regenschori. Hudebníkům dává se k slavnosti sv. Cecílie jako dar z díku a uznalosti za rok 40 zl.

Děkan Jiří Procházka (1718—1736) býval za svých mladých let v Telči chovancem jezuitské semináře a členem Mariánské družiny tamějších studentů. Jako děkan snažil se o vytvoření takové družiny (kongregace) mezi měšťany berounskými, i našel k tomu nemálo ochotných. Již r. 1723 zřídil tu kongregaci Bolestné Panny Marie a horlivý její člen, kostelník Martin Jirsa, před smrtí svou r. 1726 odkázal tomu bratrstvu 89 zl., jež uloženy hned na 6 %. Děkan to způsobil, že papež Benedikt XIII. dekretem z 10. července 1727 tu Mariánskou družinu potvrdil a mnohými odpustky nadal. K pobožnostem vykázán byl družině oltář Bolestné Matky Boží v hlavním kostele a ten odtud slul oltářem bratrským a obdarován byl r. 1732 od barona Arnosta Tunkle z Brnička krásným obrazem Mariánským, který tu slavnostně postaven, při čemž děkan měl příležitostné kázání; to pak vydal tiskem pod názvem „hrstečka myrrhy posvátné“. Pan Tunkl k tomu daroval stříbrný ornat, umbellu na průvody bratrstva a knihu bratrskou. Děkan i po svém odchodu z Berouna byl bratrstvu přízniv, z Prahy posílal pro jeho oltář krásné paramenty a tištěné kázání „k hrstečce

myrrhy přidaveček“. Činnost bratrstva sejevila v pobožnostech při jeho oltáři, v častých poutích k Boží Vodě a k jiným poutním chrámům Mariánským, i v častějším přijímání svátostí. Členové bratrstva byli ze všech vrstev měšťanstva, i z úřednictva v městě a okolí. Vádkami s Prusy družina usnula, až r. 1781 k novému životu ji vzbudil děkan Každý a vydal při té příležitosti zvláštní spis. Za čestné představenstvo zvoleni byli tehdy probošt Strachovský, P. Emilian Mühlwenzl opat u sv. Mikuláše na Starém městě v Praze, a opat u sv. Ivana Jan Felix z Ebenholzu. Co „vladaři“ se jmenují JMC. richtář Jan Vildner, primator Jan Presl, „asistenti“ Josef Finger direktor na pensi a Dominik Pitner šichtmistr v Karlově Huti. „Raddotové“ byli 10 radních pánů, „tajnosty“ syndikus Matěj Hårdtl a Václav Tichý. Ale již r. 1785 bylo to bratrstvo císařským dekretem zrušeno, taktěž i bratrstvo terciářů sv. Františka, které tu vzniklo r. 1752. Ale náboženský život tím neutuchnul, a před nedávnem tu vzniklo bratrstvo sedmi radostí Mariánských, jež má 2375 zl. jmění.

Zábranský kostel Matky Boží.

Tato skrovná svatyně, na onen čas v slohu gotickém, po válce švédské jakž takž přicházela do pořádku. R. 1624 odkázal jí Vávra Lekeš, mlynář 10 kop, Apolena lazebnice 50 kop, 1628 Jindřich Čížek z Jenšteina 50 kop, 1633 Tomáš Zábranský 52 kop, Burian Nejedlý 50 kop. Ale kostel těch značných odkazů sotva užil, ježto obecní správa si je vypůjčovala na výživu vojáků a za stálé nouze o peníze nemohla platiti. Referát z r. 1652 dí o tom kostele, že má 5 zádušních krav, z nichž nájemci dávají do roka po libře vosku, pak dvě polička s chmelničkou, vše pod 8 korců, a to vše mnoho let bylo ladem, až teprv 1652 na zimu je zoráno. Járovských 9 sousedů měli dávat do záduší za rok 9 korců žita, ale zůstávali na samých restech, až r. 1677 obnášel dluh 167 korců. Obilní osep ze Strádonic a Lhotky úplně zanikl. Zpráva z r. 1713 dí, že ten kostel Zvěstování Panny Marie, při němž jsou pohřby z města i z Járova, na zdech a krovích zle stojí; má 3 zvony prostřední velikosti, 3 oltáře dřevěné a vnitř jest táflováný (dřevěnými deskami obložený). R. 1724 odkázala paní Ludmila Horčická rozená Ritterová z Grossöttingu 100 zl. na nový hlavní oltář Panny Marie a služebná děvečka Ludmila Pilařová na to odkázala 75 kop (82¹/₂ zl.).¹⁾

¹⁾ Kataster berounský z r. 1713 – 15, Kniha kšaftů č. 1, Matrika úmrtní 1724.

Hlavní pomoc přišla tomu chrámu od šlechtetné paní Johanny Barbory Stránské ze Stránky a Greifenfelzu. Ta zrodila se r. 1681 jako dcera Samuele Válko Evančického, obročního v Králově Dvoře; dospěvši, provdala se za Sebastiana Vilíma Presla, šichtmistra v Karlově Huti, jenž měl hojný statek v Berouně. R. 1717 po něm podělila a po roce se vdala za rytíře Martina Josefa Stránského. Když 18. prosince 1734 strojila se k smrti, odkázala třetinu statku svému choti, ostatek svému synu Františkovi, ale zavázala ho, aby dal 500 zl. chrámu Panny Marie a 300 zl. chrámu sv. Jakuba. Však ten syn její, František Josef Stránský ze Stránky a Greifenfelzu, umřel již r. 1738 9. září, „panáček 18letý, všem milý“, a otec jeho a dědic, rytíř Martin Josef Stránský, hned pro chrám zábranský vyplatil 500 zl. odkazu své † choti, k tomu ze svého přidal 800 zl. a bez meškání dal se do stavby nového kostela na hřbitově, která trvala do r. 1744. Oltáře a kazatelna byly nově zlaceny, obraz Panny Marie Zvěstování pro hlavní oltář byl vyčištěn a obnoven, na kruchtu sjednány nové varhánky. Vykonav to, pan Stránský vyprodal se z města. Na svátek Marianský 25. března 1744 byl nový chrám péčí děkana Strachovského od kn. Václava Matiaše Emericha děkana a vikáře v Žebráce slavně vysvěcen a již 1746 odkázala paní Alžběta Mědrova koželužka té svatyni 100 zl. na oltář. Klenba kostela nebyla důkladná a záhy jevila pukliny. Na správu toho dal kanovník Strachovský 20 dukátů r. 1758.

R. 1773 začaly se tu každodenní mše svaté, když v protějším dvoře, kde někdy obývala rodina Stránských (č. 31), se usadili piaristé a meškali zde do r. 1870. Sakristie zůstala duchovenstvu děkanství; proto si tu přistavěli piaristé vlastní svou sakristii. Když r. 1785 patent císaře Josefa nařídil zrušení všech filiálních kostelů, tu i chrám Matky Boží hrozilo nebezpečí; stihlo teprv po deseti letech, když r. 1795 od 6. února do 5. června byl tu sklad vojanské monky a po druhé tu byl týž sklad od 12. ledna r. 1798 do jara 1812, kdy dne 3. května děkan Beršan z Rothemburku tu svatyni, vyprázdněnou a vyčištěnou, znovu vysvětil. Tehdy založila tu paní Kateřina vdova Vildnerova mešní fundaci ve 100 zl., a jiné fundace tu byly potom pro piaristy založeny.

R. 1831 popisuje se ten chrám klenutý, v délce 38, v šířce 14 loket, v lodi dlažený cihlami, v presbytěři však mramorem, zdobený štukaturou a filastry, o 6 oknech dlouhých a 6 okrouhlých. Velký oltář do r. 1744 sestavil místní truhlář Jan Marcin, řezby provedl Ferdinand Ubelaker z Prahy a zlacení Jan Seichert Pražan.

Na oltáři jest sousoší zvěstování Panny Marie. V lodi na pravo jest oltář sv. Martina, v levo oltář sv. Prokopa. Oba obrazy těch svatých maloval Frant. Barbieri v Praze r. 1749. R. 1782 tu dobrodinci zdělali oltář sv. Jana z Nepomuku. Kazatelna, postavená r. 1752, byla nákladem Anny Ejemové, rychtárky v Járově (180 zl.) r. 1819 nově zlacena. Varhánky o 8 registrech zdělal r. 1744 za 180 zl. Jan Ferd. Schnabel v Praze a byly r. 1814 za 400 zl. víd. č. opraveny, kterouž práci vedl varhanář Frant. Neugebauer, rodilý ze Slezska, a vykonav ji, tu zemřel. Roubená zvonice stará byla r. 1813 zbourána; větší zvon, váhy tři centů, byl vzat na radnici do deposice, menší zvon byl r. 1793 ukraden. Před oltářem sv. Prokopa bývala krypta, kde až do r. 1715 byl pohřeb rodu Salátů z Kronweissenburka; 1718 tu pochována byla paní Kateřina Horčická roz. Renspergrová z Držkovic, a potom si tu osoboval pohřebiště primator Antonín Jiří Eisl z Merlinku, jehož někteří potomci tu byli uloženi. R. 1812 dal purkmistr Geisler tu kryptu zasypati.

Odchodem piaristů 1870 měly tu každodenní mše sv. přestati; také byl kostel od dlouhé nesprávy již dosti sešlý. Tu děkan Erazim Jodl ujal se té svatyně a provedl to, že kostel byl nově dlažen, vybilen a dle návrhu mistra Bedřicha Wachsmanna malován; stolice dostaly nový nátěr, oltáře a kazatelna nově byly zlaceny, byly sem opatřeny lustry a koberce, to vše stálo záduší 2000 zl. a napomohl k tomu výnos koncertu (180 zl.), který uspořádal violinista Kopta. Znamenitým a vzácným dobrodějem chrámu Matky Boží byl pan Ferdinand Bednář, roz. v Berouně 1. června 1825. Otec jeho Jakub, sládek městský a majitel hospody na náměstí č. 79, dal ho na studie, ale r. 1841 po odbyté IV. třídě latinských škol povolal ho domů k řemeslu; r. 1861 zemřel 76letý a zůstavil synu svému Ferdinandovi dostatek jmění k výživě. Týž pak věnuje se toliko pobožnosti, r. 1875 nadělen byl nena-dálým bohatstvím; za to dal r. 1876 vystavěti ke kostelu Matky Boží velkou zděnou zvonici, vnějšek kostela dal bledě zeleným tonem natřiti, kterouž práci řídil berounský stavitel Alois Trka; potom opatřil p. Bednář pro kostel dva nové ornaty, dva kalichy, nový missal, vše to stálo 4000 zl. Potom předsevzal založení kněžské fundace, aby v tom chrámě byly na každý den mše svaté. K tomu cíli koupil pro fundatistu dům blíž kostela za 8000 zl., polní hospodářství za 35.000 zl., pro sebe vyhradil fundator právo podací. To ztvrzeno bylo od konsistoře arcibiskupské r. 1891 a prvním fundatistou jmenován posavadní katecheta měšťanských škol, kněz Ant. Prokoš, pod vrchní správou městského děkana.

R. 1831 záleželo jmění kostela z 1058 zl. vid. č. (444 zl. r. č.), dále z chalupy se zahrádkou č. 42 a 44 na Plzeňském předměstí, kterouž r. 1673 daroval Šimon Štampa, z dvou pustých míst na klášteře, která tvoří zahradu k veliké hospodě u orla, odkudž vychází z toho úrok. Bývaly tu jindy dvě chalupy, z nichž jednu r. 1667 daroval kostelu Pavel Každý Šelakovský a druhou r. 1670 jeho vdova Kateřina. Posléze k tomu náležel Járovský osep ročních 9 strychů ječmene. Ale úrok a osep r. 1849 byly vyvazeny a r. 1893 měl kostel 4306 zl. jmění (na úrocích 191 zl.).

Hřbitov jest dobře zregulován a skytá příjemný pohled. Na vnějších zdech kostela a kostnice jsou hrobové desky ze 17. století, vkusné a dojemné náhrobky jsou mezi stromy a křovím. Ve středu hřbitova stojí velký železný kříž, sjednaný dle poslední vůle děkana Seydla r. 1837 v huti novo-jáchymovské. Seydl na chování toho kříže zůstavil 99 zl. a r. 1893 obnášel ten fond 396 zl.¹⁾ Plocha hřbitova zaujímá 2127 □ sáhů (76·5 arů).

Kaple u Boží Vody.

Od města přes čtvrt hodiny cesty k severozápadu, směrem ke vsi Gdýčině jest vysoké návrší zelené, ode dávna zvané na průhoně, kdež někdy král Jan r. 1311 povolil Berounským svobodu pastev na svých gruntech při Gdýčině. Pramen čisté, horské vody byl tu k pohodlí lidem i dobytku. Bylo to dne 23. června 1723, když městský ovčák Matěj Holý pásal tam ovce; před vedrem slunečním uchýlil se pod vysoký dub a stoje tu o hůl opřený, spatřil najednou u studánky muže vysokého, s velebnou tváří, který třikrát nabral vody do dlaně a otevřený bok svůj vymýval. V radostném úžasu rozběhl se ovčák k prameni, ale než doběhl, vidění to zmizelo. V městě ta událost brzy se roznesla, i chodili tam nemocní, aby té vody užili mytím i pitím a divnou mocí se uzdravovali. Nejnápadnější bylo uzdravení 32leté Ludmily Loňkové, choti hrnčíře v Berouně (v čís. 53a), která dlouho již měla ruce a nohy zkroucené od těžké nemoci, a již na smrt byla připravena; ale r. 1724 umytím vodou z oné studánky k předešlému zdraví přišla. A když i podruhé touže nemocí byla napadena, opět ji zapudila způsobem již vytčeným, což ona před smrtí svou r. 1729 vděčně připomínala.²⁾ Tehdejší děkan Jiří Frant.

¹⁾ Sestaveno dle knihy kšaftů č. 2, dle Děkanské knihy pamětní, fundační, dle inventáře z r. 1831, i dle katastrů 1653 a 1713 v Zem. archivě.

²⁾ Pamětní kniha děkanská, Matrika úmrtí k 20. Dec. 1729.

Procházka de Lauro byl těmi úkazy nadšen, i dal na své útraty nad tím pramenem vztýčiti okrouhlou kapli s věžkou, zatím bez oltáře a před ní postavil dubový kříž, který ve svátek Panny Marie narození 8. září 1724 posvětil. I nazval to místo horou Kalvarií aneb křížovou horou, lid však tam říkal u Boží vody. Za dobré pohody děkan sem putoval skoro každý den, lidé družili se k němu hojným průvodem a konány tu byly Marianské pobožnosti, zvláště od bratrstva Matky Boží sedmibolestné, jehož členové sem snášeli okrouhlé křemeny, jež na cestě sbírali a těmi kameny byla kaple vydlačena. V matrikách z let 1725—86 jsou poznámky, že sem putovali nemocní i zdraví z blízka i z daleka, i žebráčkové domácí a cizí tu docházeli Boží almužny. Po náležitém vyšetření byly ty pobožnosti u Boží vody od konsistoře r. 1737 schváleny a nový děkan rytíř Frant. Kazimír Strachovský staral se o jejich zvelebení¹⁾. Rytíř Frant. Ignác Vražda z Kunvaldu, obyvatel berounský, r. 1737 daroval do kaple nový oltář krásně řezaný a staříčká paní Anna Konstancie Rensbergrová z Držkovic dala k tomu pěkný obraz bolestné Matky Boží²⁾.

Tehdy již tu stála také chaloupka pro opatrovníka svatyně a r. 1733 tu vznikla chalupa druhá, kdež usadil se poustevník frater Václav Čermák z řehole terciářů, jemuž obec městská, ponevadž měla z příchodu putujících značný zisk, vykávala deputát 8 měr obilí, něco hrachu, 15 kop otýpek a 4 sudy piva na rok. V letech 1749 a 1772 byl tu poustevník frater Roland a po něm frater Jan Svoboda od Šfáhlav³⁾. R. 1746 děkan Strachovský slavně posvětil kapli u Boží vody a k 50 zl., které nastřádal jeho předchůdce z drobných dáreků, přidal 150 zl. a tak utvořen fond na opravu kaple. R. 1749 tu bylo přistavěno 12 nových křížů na cestu křížovou, jejíž poslední štace byla sama kaple. Guardian františkánů z Hájku tu křížovou cestu posvětil r. 1750. Měščka Barbora Sládková tu pořídila mešní fundaci 50 zl. Značné nadání pořídila tu r. 1759 Marie Josefa sv. paní Fellnerová z Feldeku roz. hraběnka z Bubna. Dala jistinu 1000 zl. za to, aby v kapli na hoře Kalvarii každou sobotu byla mše sv. za její duši a poustevniku na přilepšení jeho deputátu vykávala jistinu 1000 zl., měl však co den se modliti jeden růženec za její

¹⁾ Pamětní kniha děkanská.

²⁾ Schaller Topografie Berounska.

³⁾ Archiv musejní, Registra obyvatel 1784, Městský archiv berounský, Registra deputátů 1778 a Registra pivovarská.

duši a druhý na chválu Matky Boží. Kodícillem pak stanovila, že kdyby poustevna zde byla zrušena, má oněch 1000 zl. obráceno býti ke špitálu v Berouně.¹⁾ Z odkazu primatora Matěje Svaška dostalo se r. 1778 frateru eremitovi 10 zl. na nový habit.²⁾ Dary a odkazy vzrostlo jmění té kaple na 2142 zl.

R. 1786 byly dvorním dekretem císaře Josefa II. všechny poustevny v zemích dědičných zrušeny. Tudíž propuštěn byl odtud frater Jan Svoboda, a jeho Fellnerovské nadání připadlo špitálu. Jiným dekretem z 8. června 1787 zrušena i kaple u Boží Vody, a mešní její nadání připadla kostelu děkanskému, ostatek jmění k náboženské matici. Poustevnu s dvěma zahrádkami 11. dubna 1786 dal magistrát v dražbu, a koupil ji za 92 zl. a za úrok 1 zl. 52 kr. Josef Vetter, majitel dvora v Brdatkách. Zrušenou kapli i s chaloupkou svičkové báby r. 1787 koupil kriminální assistent Jakub Černý, pozdější rytíř z Edelmuthu za 35 zl., které přišly k náboženské matici,³⁾ koupil ji s dobrým úmyslem, neboť po smrti Josefa II. nechával ji osadníkům k pobožnostem; Marianský obraz však přenešen na oltář sv. kříže v kostele děkanském.

Od dědiců Jakuba Černého z Edelmuthu r. 1819 koupil poloviční držbu kaple za 30 zl. děkan Seydl, druhou polovici pak Matěj Härdtl, advokát v Berouně. Kněz Seydl ve svém kšaftu z r. 1831 odkázal svou polovici nábožné obci berounské; ale vymínil, kdyby kaple opět přišla ke zrušení a do prodeje, aby peníze ztržené připadly na místní ústav chudých. Druhou polovici kaple získala obec r. 1853 darem od Tomáše Karla Härdtla, praesidenta senatu kassačního u soudního dvora ve Vídni, a Matěje Tichého, městského důchodního.

Zatím nabyla kaple u Boží vody nového jmění. R. 1819 daroval Václav Nový, hospodář na vinnici královodvorské 100 zl. na obnovu křížové cesty, r. 1842 dal Josef Pelikán, chasník pekařský ze Spáleného Poříčí, 100 zl., r. 1843 Terezie Ondrušková 80 zl., Františka Šoušová 418 zl., Jan Danda měšťan 30 zl., Anna Holá vdova 80 zl., 1854 Josef Maličský stavitel 120 zl., 1857 Josefa Hereinová panna, 40 zl. a Václav Záruba sekyrník 155 zl. stř. na věčné světlo. svičky, mše sv. a modlení. Z toho zřízena nadační listina kaple r. 1863, kdežto guberniální povolení k užívání té kaple k pobožnostem vyšlo již r. 1844.⁴⁾ V dalších letech snášeli štědrí dobro-

¹⁾ Liber foundationum na děkanství.

²⁾ Liber testamentorum 2. u c. k. okr. soudu.

³⁾ Kniha pozemková k r. 1786—87.

⁴⁾ Na děkanství Kniha pamětní, Kniha fundací.

Kasárna berounská pluku č. 88.

Hostinec pod rozhlednou v Brdatkách.

Kostelíček u Studánky.

dincové v městě hojně přispěvky na obnovu sešlé kaple, ku které obnově konečně došlo roku 1893 péčí děkana Václava Slavíka a purkmistra JUDra. Aloisia Pštroša. Tak vznikla tu nákladem 12000 zl. nová kaple slohu gotického dle návrhu architekta pražského Jana Mockra. Několikrát do roka tu bývají konány služby Boží.

Špitál a chudinství.¹⁾

Hmotné poměry měšťanstva berounského byly od války švédské velice smutné. Sestárlým řemeslníkům i vdovám jejich nezbylo jiné obživy, nežli Boží almužna u zámožnějších v městě i na vsi. Špitál pro chudé a nemocné, který od r. 1404 stával v městském příkopě pod rathouzem, shořel za vpádu švédského r. 1639 a nepovstal již z rumu a trosek; pusté jeho městiště prodali konšelé r. 1676 Jindřichu Červenkovi koželuhu za 8 zl. Chudí měli tehdy byt v chatrné chalupě obecní blíže hřbitova zábranského. V městských knihách sice zjištěny byly dávky obilní, které jako špitální servitut vázly na jednom dvoře v Počáplích a na některých domech v městě, ale v účetních registrech špitálních, které se začínají r. 1710, nikde není zapsáno, že by kdo je odváděl. Dle těch register měl špitál pole v Brdatkách pod 5 měřic, pole na ostrově pod 3¹/₂ měřice, a pole v Rajkách u Zahoran pod 2³/₄ měřice, k němuž náležela úlehle pustá pod 3 měřice, která se dala užiti jen travou. Orné ty pozemky byly pronajaty za třetí mandel a vynesly r. 1710 málo přes 34 zl. Dle současného usnesení konšelského měl ten výnos býti rok co rok, až by s toho nachování mohl býti stavěn nový špitál. Almužny byly dávány jen čtyřem babkám a jedné mladici, padoucí nemocí stížená, však nic více než po 4 kr. o každý Boží hod. R. 1712 vzaty špitální pozemky ve vlastní správu obce, orbu a osívání konali dobrodinci zdarma, obilí čerstvé i sladované prodáváno bylo pro špitální fond, který vzrůstal dobrovolnými dárky a s odkazem 25 zl. pana Šebastiana Schotta, agenta u císařského dvora. Ty peníze přijímali bohatší měšťané pod úrok 6% na hypoteku svých domů a dvorů, a tak vzrostlo hotové jmění špitální do r. 1724 na 888 zl. 52 kr. Toho r. 1724 dala se městská správa do stavby špitála blíž zábranského hřbitova; spotřebováno tu 23.500 cihel (117 zl. 30 kr.), 2120 dlažic, 10.200 šindelů; pražský malíř Ferdinand Rothmüller vymaloval tu obrazy sv. Martina a sv. Alžběty, pořízeny konve, škopky, džber a štrokfas. Stavba stála 917 zl. Ale 4 špitálníci tu přijati byli jen

¹⁾ Registra špitální v měst. archivě 1710—1761. Kniha kšaftů č. 2, Kniha fundací, Pamětní kniha děkanská, Rozpočet městský 1893.

na byt. Důchod špitální zatím byl dále střádán, až r. 1748 obnášel kapitál 859 zl. Teprv nyní byli tu chováni tři špitálníci s denní almužnou po $3\frac{3}{4}$ kr., což do roka činilo skoro 58 zl., však přebytek byl každého roku, a tudíž do r. 1761 vzrostl kapitál špitální na 1163 zl. 55 kr. Ten špitál s v. Alžběty r. 1770 dostal pop. číslo 33, r. 1848 pak č. 35. Byly tu čtyři světničky obytné a jedna světnice pro nemocné; ale v čas nakažlivých nemocí bylo celého domu užíváno za nemocnici, takže tu časem nižádného domu chudých nebylo. Ten nedostatek vysvědčuje kšaft Barbory Sládkové z r. 1758, když odkázala 5 zl. špitálu „na místě domu chudých“; taktéž Václav Modroch kovář dí ve svém kšaftu r. 1774: „Nejsouce tu domu chudých, odkazují špitálu 8 zl.“ Dále pak do r. 1808 nic nebylo odkazováno špitálu, ale chudým a žebrákům, n. př. 1775 Kateřina Tichá roz. Broumovská 500 zl. (aby z úroku jedna chudá žena dostávala na den 3 kr., na velké svátky 10 kr., za to aby se denně modlila růženec), 1790 Jan Vildner 150 zl., r. 1792 Veronika Červenková 10 zl., r. 1793 P. Ivan Lašfovička 40 zl. 1797 Johanna Vildnerová 20 zl., Matěj Kestřánek sládek 10 zl., 1798 Matěj Šouša purkmistr 5 zl., 1805 Jan Eisl 25 zl., 1808 Františka Reichlová kupcová 50 zl., r. 1808 Anna Sichrovská 20 zl. mimo 10 zl. na špitál. Sem přihlíží také nadání Ludmily Rudolfové z r. 1773, dle něhož měl dostávat jeden chudý měšťan aneb aspoň „vlastenec“ na každý rok $3\frac{1}{2}$ zl., za to měl po každém klekání večerním se modlití pětkrát otčenáš a zdravas. Značné nadání pořídil r. 1770 dr. Frant. Kazimír Strachovský ze Strachovic, probošt kapitoly svatovítské, když „z pouhé lásky a útrpnosti k měšťanstvu, jemuž po 11 let byl děkanem“, ke špitálu kamennému u Matky Boží zábranské, který z důchodu svého sotva jednoho chudého měšťana vyživiti může, vykázal jistinu 1500 zl. na 4% pro chudého a churavého měšťana, rodilého v Berouně, který by se bez žebroty neobešel a přec by se dobře choval; však prve aby toho nadání užívala jeho sestřenice, stará šlechtice Kateřina Hautová z Hauty, po ní sestra její Anna vdaná za parukáře Šarfa. R. 1781 přidal k tomu 2500 zl., aby chováni býti mohli dva chudí ve špitále. Dále získal špitál r. 1786 po zrušení poustevny u Boží vody fundací Marie Josefy Fellnerové z Feldeku roz. z Bubna, totiž 1000 zl. na výživu jednoho špitálního. Městský radní Matěj Sichrovský odkázal ke špitálu chudých r. 1807 nadání 386 zl.; poživatel jeho měl za něho se modlití růženec; však r. 1811 za finančního úpadku toto nadání sešlo na 182 zl., a proto přiráženy úroky k jistině do r. 1828. R. 1846 obnášely jistiny

špitální v nynější měně 3766 zl., a chováno bylo 7 porcionistů na bytě a almužně. Špitální pole v Brdatkách a v Rajkách z rozkazu vlády r. 1799 byly pro dobro špitálu prodány za 233 zl. hotových peněz a 10 zl. 31 kr. stálého úroku.¹⁾ Za to vykázal děkan Seydl r. 1831 jednu svou roli pod 6 měric ke špitální fundaci. Byla pak budova špitální u kostela zábranského r. 1839 chatrná, střecha byla shnilá a starcům bylo pro dříví lézti po žebřice na půdu. O slušnou opravu toho domu postaral se r. 1850 purkmistr Antonín Klier z výnosu besedy, kterou pořádal na Plzence, hosti tam svážeje na svých kočářích poštovních. R. 1893 měl špitál sv. Alžběty na jistinách 8398 zl. 63 kr., z toho úroků 395 zl. 42 kr., k čemuž přistupuje 87 zl. z pronájmu role Seydlovské. Vydání bylo 364 zl. 21 kr., a fundatistů se tu chová 8 mimo 4 almužníky.

Mimo ten špitál jest zde ústav chudých, o němž poprvé jsme našli zmínku v kšaftu Anny Sichrovské z r. 1808. Novými stanovami opatřen byl r. 1825. Uděluje podpory obyvateřům chudým a k práci neschopným, pro které ve špitále není místa. Velice platným byl tento obecní ústav v choleře r. 1832, kdy z něho za léčení, stravování, opatrování i pohřby vydáno bylo 818 zl. r. č. R. 1846 měl ústav 2696 zl. (2831 zl r. č.) jmění, příjem byl do roka 405 zl., a počet podělených nuzných byl 33. R. 1893 měl ústav 13.325 zl. jmění, k jehož úrokům přistupuje 1600 zl. podpory od obce, soudní pokuty, poplatky z hudby a jiné příjmy; výdaje obnášejí úhrnem 2320 zl. za rok. Mimo to uděluje se 50 chudým do roka 135 zl. z nadání Josefa Sládka (kšaft z r. 1847), 5 chudým 26 zl. z nadání panny Josefy Hereinové (z r. 1859) a 4 chudým 104 zl. z nadace Josefy Trnkové. Dobrodincem ústavu byl též děkan Seydl († 1837), když mu odkázal, co kdo jemu dlužen byl štolových poplatků, a ty dlužky byly potom řádně vyupomínány.

Z nově utvořených fondů dobročinných jmenujeme: 1. Chudinskou nadací k oslavě 40letého jubilea císaře Františka Josefa, kterou založil měšťan Antonín Klapka jistinou 600 zl. r. 1888. 2. Vdovský fond Seligmana Elbogena, majitele cukrovaru od r. 1875 (jistina 2000 zl., vdovských podpor 80 zl.). 3. Seligmana Elbogena chudinská nadace (jistina 1000 zl., podpora 10 chudým 42 zl.) 4. Fond vdov a sirotek po padlých vojínech (273 zl.). 5. Fond na budoucí stavbu chudobince (343 zl.). 6. Fond Barbory Šatkové (640 zl.)

¹⁾ O třetím poli špitálním na ostrově pod Plešivcem není více řeči. Snad že bylo zkaženo povodní r. 1784.

Školství.¹⁾

Za katolické reformace poprvé se jmenuje katolický rektor školy berounské Jan Brodský v únoru r. 1629, kdy od purkmistra za věnovaný kalendář obdržel 3 zl. Měsíční jeho plat byl 2 zl. mimo byt a stravu; však již v adventě 1629 konal službu radního písaře v městě, a službu školskou za něho přijal mládenec Jan Rotarius (kolář) s pomocníkem Karlem Petrovickým. Kantorem a správcem kůru byl Daniel Erazím, prve kantor v Žebráce; rodilý jsa z Račiněvsí u Roudnice, býval chovancem semináře jezuitské v Praze. Koncem října 1630 ženil se tu s mohovitou vdovou Annou Mitisovou, přijat byl k měšťanství a roku 1632 vřaděn do sboru konšelů. Zemřel asi roku 1641 a zůstavil dvě historické písně, dosti obratně veršované, z nichž jedna líčí utrpení města Berouna od Švédů r. 1639.

Smutné běhy válečné a obecná bída způsobily žalostný úpadek školství v Berouně, takže r. 1640 samojediný kantor vyučoval nepatrný hlouček pacholat. Byl to 27letý Jakub Studihrách Kejovský, který tu s ženou svou Dorotou snášel nouzi a bídu. R. 1648 byli mu konšelé 155 zl. zadržalé mzdy dlužni, a nevědouce v oněch strastných časech odkud peněz vzíti, dali mu spustlý dům někdy Hájkovský v ulici zákostelské i vedlejší spáleniště Bečkovské, k tomu dvě role a loučku. Onen dům (nyní č. 3) upravil za obydli své, spáleniště proměnil na zahrádku; posléze tu se jmenuje r. 1667, a úřad jeho zdědil syn Jakub Studihrách ml., který roku 1670 obědval dle úředního rozvrhu každý den u jiného měšťana; hodnota oběda stanovena byla na 4 krejcare. R. 1678 vzdal se školy, své hudební partes daroval k záduší a zemřel od úrazu r. 1689. Nástupce jeho Jiří Krajc, staříčkův, nestačil k práci; každé polouletí měl od rady výpověď, ale vždy to uprosil, až zemřel 1683. Po něm byl kantorem Jiří Smíšek, který v lednu 1684 pohádal se s Václavem Holečkem, svým stravovatelem, a byl od něho do krve sprán.²⁾ Vedle těchto kantorů se tu jmenují varhaníci: r. 1661 Bartoloměj Cindulin Mělnický, 1670—80 Fridrich Kovařík, po něm Bartoloměj Trouba, oba měšťané. V letech 1685—97 držel úřad kantora Jiří Heidrich, po něm Václav Vojtěch Veselý do r. 1712, jsa zároveň

¹⁾ Dle Matriky děkanské č. 1 a 2, dle Knihy smluv č. 4, Listin zádušních a špitálních v archivu městském. K poznání novějšího školství vzata látka ze Zelinkových dějin města Berouna a z příspěvků p. učitele Jos. Ningra.

²⁾ Radní protokol 1676—84 v měst. arch.

varhanikem.¹⁾ Od něho zachovalo se věnování svatováclavského kalendáře na rok 1706 městské radě v tato slova: „Urozeným a mnohovzáctné a slovné poctivosti J. M. císařské panu richtáři, panu purkmistru a radě královského a krajského města Berouna, pánům a patronům mně vzácné náchylným! Od Emanuele Krista Ježíše tento nastávající šťastný a radostný nový rok 1706 dobrého zdraví a vybývajícího štěstí vinšuje a presentýruje Václav Vojtěch Veselý, kantor a varhaník města Berouna.“²⁾ Po něm tu na krátko účinkoval Jan Bouček,³⁾ pak r. 1713 Josef Jiljí Vyskočil, a r. 1718 se tu jmenuje kantor a varhaník Karel Plánický;⁴⁾ týž sice r. 1725 dostal propuštění, ale nástupce jeho Petr Charvát již 1728 propuštěn byl pro různice s děkanem Procházkou; za něho přijat opět Karel Plánický, 1728 Martin Břehovský. Však r. 1729 vrácen úřad kantora a varhanika Karlovi Plánickému, který tu účinkoval do r. 1741; později přijat byl se ženou do městského špitála a tu zemřel 70letý r. 1763. V letech 1741—48 držel úřad kantora Václav Procházka, syn městského felčara a bradýře Daniele Procházky, bývalý student bohosloví.

K roku 1725 jde zpráva, že školní dům u kostela byl sešlý, kantorova světnice a klenby na chodbě byly na shrknutí. Za nápravu toho vydalo bratrstvo literátů 94 zl., pořídilo dva tabulové stoly a dlouhé při nich lavice pro žáky, do rozbitých oken sazena nová kolečka skelná, dále pořizena nová kamna (10 zl.), a posléze vydrhlo 6 žen všechn neřád ze školní světnice.⁵⁾ Kantor co školní mistr měl tehdy výročního deputátu 60 zl., 6 strychů obilí, 2 věrtele hrachu a 6 sáhů dříví. Od funusů dostával v průměru po 15 kr.⁶⁾ Od r. 1748 řídil školu a kostelní kůr Jiří Nechanický, rodilý z Jilemnice, někdy chovaneček semináře jezuitské v Jičíně; vedle něho se jmenuje později mládenec školní (adjunctus) Václav Vojtěch Jilemnický († 1770).

Však již se blížil obrat k lepšímu rozkvětu školství v Berouně. Na svém místě bylo vypravováno, kterak z požáru města r. 1735 sešlel měšťan Mates Rudolf, jinak Beha zvaný, a oběsil se. Jeho dcera a dědička Ludmila Rudolfová, panna zbožná, žila jen

¹⁾ Matrika křestní š. 2.

²⁾ Laskavě sdělil pan Ant. Páris, úředník v Praze.

³⁾ Archiv zemský, Beroun, geistl. Bekanntnus-Tabella.

⁴⁾ Kostelní účty 1718.

⁵⁾ Registra literátská k r. 1725 a násl.

⁶⁾ Geistl. Bekanntnus-Tabella.

na modlitbách za duši otcovu, proto pohrdala vdavkami a jen tomu chtěla, aby všechen statek její připadl církvi. V té příčině dal jí děkan Josef Každý radu praktickou, aby v Berouně učinila nadání pro školskou řeholi piaristů. Poslechla, a k její prosbě dal se magistrát městský v jednání s provincialem piaristů v Praze, P. Augustinem de S. Clemente; jednání se dařilo, a 6. října 1772 prodala svých 57 korců rolí, 10 korců luk, 3 palouky a chalupu na Závodí, vše za 5864 zl. rýn., a sice tak, aby ony peníze uvázly jako železný dluh pod 4°/_o úroku na oněch gruntech. Dvůr svůj č. 28 na hořejším předměstí určila za byt a školu pro piaristy; že však ten dvůr nebyl k tomu dosti příhodný, směnila ho za veliký a výstavný dvůr Šoušovský (č. 31) pod Městskou horou a blízko kostela hřbitovního. Místo doplatku při té směně vymínil si Václav Šouša, aby piaristé sloužili za jeho rod do roku 52 mše sv. po všecky časy. Panna Rudolfova prodala r. 1776 za 900 zl. i svůj várečný dům v městě, v ulici k hořejší bráně (č. 28), a ony peníze chovala pro piaristy. Zemřela 18. dubna 1783, „panna života bez úhony“, jak v úmrtní matrice jest psáno. Dosáhla věku 66 let.¹⁾

Zřizovací listina nového domu piaristů sepsána byla 30. dubna 1773, a podepsali ji provincial P. Augustin de S. Clemente vicerektor pražský P. Damascen, panna Ludmila Rudolfova, za berounský magistrát Jan Jiří Wildtner císařský rychtář, Martin Svašek primator, Martin Rudolf purkmistr a Jan Frant. Presl inspektor městského důchodu.²⁾ Městská správa tehdy se zavázala piaristům k výročním dávkám piva a dříví. Dne 14. října 1773 došlo guberniální stvrzení té listiny; té doby již byl Šoušovský dvůr upraven k účelům školním; usadili se tu dva kněží piaristé, P. Jan Damascen Kapoun superior a P. Pavel Schwert professor.³⁾

Nová škola piaristská nazývala se školou normální, byla o dvou třídách a přijímala odrostlejší pacholata ze školy městské, která byla školou triviální. Zde se vyučovalo jazykem českým, ale děti větší učili se již také německému čtení a psaní; na škole normální však se učilo výhradně po německu, zcela ve smyslu tehdejších nařízení vládních. R. 1774 vydán byl z Vídně nový školní řád Tereziánský dle návrhu zahaňského opata J. Ign. Felbigera, který kázal povinnou docházku do školy

¹⁾ Dle Matriky děkanské, dle Knihy pozemkové č. 4. a Pamětní knihy děkana Seydla.

²⁾ Zelinka, Dějiny m. Berouna.

³⁾ Seydl, Pamětní kniha děkanská.

pro děti od 6. do 12. roku věku a vyučovací metodu dle zásad Komenského, jak tehdy v Prusku již bylo v praxi. Piaristé ve své normálce ovšem hned pracovali dle nového řádu, ale se školou triviální byla v tom nesnáz. Měla být dvoutřídní, a kantor Jiří Nechanický neměl od roku 1770 nižádného pomocníka, ač byl povinen. K nátlaku zemského gubernia r. 1779 magistrát jemu hrozil propuštěním, jestliže se neopatrí adjunktem; proti tomu hájil se kantor, že jest nedostatek mladých sil učitelských, ježto prý jich mnoho bylo odvedeno k vojenským sborům hudebním. Na chování adjunkta prý by do roka potřeboval 60 zl., a když hudebníkům na kruchtě jest mu dávat do roka 20 zl., pak prý by kantoru málo zbylo k výživě. Byl tehdy výroční deputát kantorský 81 zl. 10 kr., za zpívání pašii 1 zl. 10 kr., dále 3 korce pšenice, 9 korců žita, 3 k. ječmene, 5 věrtel hrachu, 5 sudů piva a 12 sáhů dříví; jiné příjmy mu zjednaly školné (sobotales) a výkony při pohřbech i svatbách. Po této obraně kantorově došla magistrátu guberniální důtka, že městská škola triviální co do místnosti a způsobu vyučování trvá ve starém nešvaru.¹⁾

Tento nešvar líčí děkan Seydl ve svých pamětech takto: Ve školním domě u děkanského kostela učilo se do r. 1780 toliko v hořejší světnici klenuté, do níž světlo vcházelo dvěma skrovnými okny k náměstí a kulatou vyhlídkou k hodinám na hořejší bráně, jak bývalo od 200 let. Škamen tu nebylo; žáci seděli na lavicích kolem dvou dlouhých stolů, a ostatní na zemi. Opodál za stolečkem seděl kantor pod parukou, maje rohové brejle na nose a vydatnou metlu v ruce a diktoval; žáci psali diktáty křídou na své černé tabulky ze dřeva; jiným kantor voskovou kuličkou označoval na lístcích neb slabikářích, jak daleko mají se učiti na paměť. Tu též stávala v čas prádla paní kantorka u necek vedle dveří a prala. Jakmile padla hodina, žáci se hrnuli ze zástolí a stavěli se v řady, aby na zavolání odříkávali své pensum; a kdo neuměl, tomu kantorova metla přiskakovala na měkkou část těla, aneb dostával pravítkem fláky na ruce. Žáci pak na dobrou vůli nosili skývy chleba pro kantorovy slepičky, v postě hrách na pučálku a štěpinky dříví do kamen. Ve středu a v sobotu bývalo lusum (prázdnno).

R. 1780 nastalo zlepšení učby na triviálce; magistrát zjednal na své útraty adjunkta školního, Josefa Tattera, a odtud se vyučovalo v hořejší i dolejší světnici školní. Kaplan kněz K l e m e n s K ö b e r l e d e L a u r o, pokroku milovný, to způsobil u magistrátu,

¹⁾ Missiva krajsk. úřadu 1774—86 v Arch. městském.

že do obou světnic pořízeny byly nové škamny, takže žáci seděli čelem proti kathedře, dále velké černé tabule na stěnu, dřevěné a plátěné; sám vyučoval náboženství dle metody, jakou postřehl u kněze Václava Lenharta, kaplana u sv. Jindřicha v Praze. Žáci pod učitelem Tatterem společně se učili čísti a psáti i počítati po česku i po německu. Pro dívky zjednána byla učitelka s platem 50 zl., aby cvičila je v pletení, šití a přástvě. Kněz Koberle r. 1782 zavedl veřejné zkoušky mládeže, a r. 1785 jmenován byl dozorcím komisařem pro školy v Berouně, v Hudlicích, Tmáni, Suchomastech, Tetíně, Karlštejně i v Loděnicích; konal tu povinnost do r. 1788, kdy stal se farářem ve Všeradicích.

Kantor Nechanický † 1787 (věk 78 let), Josef Tatter † 1799, po něm vyučoval Šimon Höpler, byv tu od 12 let varhaníkem a školním adjunktem, dále výborný hudebník Jan Vyzina 1803 až do své smrti 1807, pak opět Šimon Höpler co učitel a kůru řídítel do roku 1814, po něm Josef Nejedlý až do roku 1853, kdy šel do výslužby. Do té školy triviální tehdy společně chodili chlapečci a dívky, což trvalo do roku 1876. Vyučováno bylo ve dvou třídách; však rostoucí počet obyvatel a tudíž i školních dětí vyžádal asi roku 1824 rozdělení I. třídy na 2 oddělení, na nižší a vyšší, což trvalo do r. 1855. Jmenují se tu za ten čas učitelové supplentes Frant. Sladký (1809—16), Maximilian Lang (od r. 1816, † 1835), vedle něho Leopold Klečka 1824—1829, po něm Václav Macourek 1833, pak Jan Hudec, jsa zároveň učitelem na škole hudební, již r. 1851 zcela se oddal; měl za nástupce na triviální škole Josefa Kaňku. Po Langovi nastoupil Jan Pravoslav Příbík, bystrá hlava, obratný veršovatel i milovný dějin místních; narodil se v Mníšku r. 1811 co syn učitele, účinkoval na školách v Praze a v Lomnici, od r. 1835 v Berouně, kdež r. 1842 pojal za choť Barboru Pokornou z lékárny. Jsa paedagog zdatný, kráčel v učbě cestou vlastní, přihlížeje k názornému vyučování a k metodě vyptávací, čímž s přívrženci staré šablony přicházel v ústrk. Škodilo mu i smýšlení národní, jimž se netajil zvláště r. 1848, kdy účastnil se v Praze sjezdu Slovanské lípy; odtud byl pod úředním dozorem, až r. 1854 stal se učitelem ve Vysočanech u Prahy.

Za pobytu svého v Berouně sepsal činohru „Bílé klobouky“, „Dárek sv. Mikuláše“, dále Čítanku pro malé dívky a Mluvnici řeči české i německé. Archiv českého musea v Praze chová jeho opis Seydlovy Pamětní knihy berounské a dějiny mostů berounských. Po něm zaujal místo v Berouně Hynek Řehák, zručný varhaník,

vedle něhož účinkovali Josef Kaňka a Josef Aster († 1862); k nim přibyl r. 1858 Jan Frey, a když po roce odešel, František Coufal. Po Astrovi účinkoval Sebald Jirotko jen rok, a za něho přijaty 1863 nové dvě mladé síly, Frant. Zelinka a Josef Ninger. Oba byli potom i mimo školu činni v životě spolkovém i v písemnictví na poli zeměpisném a historickém.

Normální škola piaristů v Berouně záležela od roku 1794 z třídy III. a IV., kde se učilo realiím. Prvotně tu byli dva kněží, od roku 1784 již 4 kněží učitelé, v letech drahoty od roku 1803 ale byli zde jen dva. Superior P. D a m a s c e n K a p o u n odstoupil r. 1776, nástupce jeho P. A d r i a n M a c h a ň pobyl zde 6 let; P. P a u l i n u s P e t r o v i c zde † 1784. P. M o d e s t u s B ě l i n a † 1792, po něm byl superiorem P. A t h a n a s S p u r n ý — 1798, P. T h e o d o r W i e s n e r — 1801, P. K o r v í n H a f n e r -- 1804, po němž tu byl P. F r i d r i c h B ř e z i n a do své smrti r. 1820. Jména jeho spolubratří vypočítati jest s obtíží, poněvadž rychle se střídali a nejvýš 3 leta zde pobývali; měl tehdy řád piaristů 13 kolejí a residencí v Čechách, 10 na Moravě, 2 ve Slezích. Za správy P. Březiny staly se důležité změny; r. 1809 spojeny byly obě školy berounské, normální a triviální, v jedinou hlavní školu, jejímž ředitelem a katechetou byl vždy superior domu piaristů.

Rušení klášterů r. 1784—86 odňalo obecenstvu chuť k pořizování nadací kostelních a jiných; ale po čase dostávalo se piaristům berounským značných odkazů přec. Kšaft děkana Josefa Každého r. 1798 odkázal jim 16 zl. na mše, dojnou krávu, velké hodiny pendlovky a hojnou sbírku map. — Magistrátní rada M a t ě j S i c h r o v s k ý jim r. 1807 odkázal 200 zl. na zvýšení fundace, a jeho vdova A n n a, roz. G o b e s o v a z T r e u e n f e l d u, kodicillem z r. 1808 věnovala piaristické residenci 6800 zl., tak aby na větší čest a chválu Boží mohli tu piaristé zříditi gymnasium, kdežby mládež v pobožnosti a vědomostech mohla prospívati; jeden profesor aby aspoň jednou ve třech nedělích kázal u sv. Jakuba aneb u Panny Marie, mimo to aby týdně sloužil dvě mše za prvního muže jejího, Václava Sládka, za druhého Matěje Sichrovského a za rod Treuenfeldovský. Však jestli by sešlo se zřízení gymnasia, aneb kdyby residence přišla ke zrušení, pak nechť ona fundace případně jinému knězi, který by vyučoval mládež. Nalezli se pak tehdy i jiní dobrodějové piaristů: Kateřina Spitznerová dala jim 100 zl., Anna Zduňbová 300 zl., Marie Šoušová 200 zl., Vincenc Špaček a Františka Reichlová po 100 zl., Anna Veselá, Vojtěch Müller a Barbora Černá po 50 zl. Také znamenáme, že r. 1809

v residenci mimo superiora tu účinkovali kněží Matěj Vymětalák a Gilbert Galúsek, klerikové Gervasius Eidler a Valerian Mattel. Ti učili nejen ve vyšší třídě hlavní školy, ale místo IV. třídy cvičili žáky v předmětech gymnasiálních soukromě a vedli je na konec školního roku jako privatisty ke zkoušce na piaristickém gymnasiu v Praze. Ale to netrvalo dlouho; obecný úpadek finanční r. 1811 ztenčil tu gymnasiální fundaci na 3398 zl. v šajnech, válka r. 1813—14 způsobila velkou drahotu, a tím byli piaristé r. 1814 nuceni nechat gymnasiálního učení. Fundace Sichrovských chována byla na úrocích, a když do r. 1854 vzrostla na 8550 zl., zřízeno bylo na to nové místo školního katechety.¹⁾ Napotom byli jen dva kněží v residenci, z nichž superior (P. Blažej Paukert od 1820, † 1825 73letý, Gilbert Galúsek — 1827, Bernard Berk a † 1831, Kornel Bělický — 1835, Cyrill Košťál — 1837, opět Kornel Bělický — 1852, po něm Erazím Kahánek) řídil hlavní školu trojtřídní a učil náboženství; spolubratr jeho vyučoval v III. třídě literním předmětům. Střídání těch kněží-učitelů bylo pohřchu příliš časté; od r. 1814 do r. 1869 vystřídalo se jich 33; nejdéle tu pobýval z nich bodrý P. Petr Pavel (1844—50 a 1856—60).

Tehdejší statuty toho vyžadovaly, aby na hlavních školách byl vyučovací jazyk německý; za ruchu svobody r. 1848 uvedl superior P. Kornel Bělický český jazyk na hlavní školu berounskou; ale bylo v městě několik odpůrců češtiny, kteří obžalovali superiora u vlády pro rušení vyučovacího řádu. Však nedala se tehdy již čeština co předmět vyučovací vymýtiti z hlavních škol, a než minulo deset let, bylo na škole berounské vyučováno všem předmětům po česku.

Služby Boží konali piaristé (vyjímajíc leta 1795, 1798 až 1812) v příležitém sobě kostele Panny Marie. Mešní fundace jim tu založili r. 1826 Jan Volf (26 zl.), 1830 Viktorie Seidlerová (21 zl.), 1832 Františka Reichlová (15 zl.), 1857 Antonín Šouša (105 zl.), Františka Maličká (42 zl.), 1860 Terezie Kozlerova (290 zl.), Jan März (20 zl.) a Josefa Hercinová (650 zl.).

Studentská stipendia založena tu byla dvě. Jedno pořídil roku 1805 František Fuss pro gymnasty z rodu Sýkorova a Kroupova, pak pro syny rodičů v Berouně nejméně od 30 let usadilých; vynáší do roka 74 zl. — Druhé zřídil roku 1837 děkan Josef Seydl pro své příbuzenstvo a pro studující syny berounské. Základ jeho jest role ke Královu Dvoru položená,

¹⁾ Kniha kšaftů poslední, Kniha fundací na děkanství.

jež vynášela tehdy 120 zl. stř. nájmu.¹⁾ Nově se zřizuje fond pro chudé studující na vysokých školách, rodilé z Berouna, a roku 1893 bylo k tomu již 204 zl. pohotové.

I pro chudou mládež místních škol jevila se dobročinnost. R. 1835 dala paní Thekla Batková, roz. Podlesská, 25 zl., aby z úroků byly kupovány školní potřeby chudým dětem; r. 1837 dal děkan Seydl 47 zl. na obuv a šaty pro chudé děti; r. 1856 uložila Terezie Kozlerova 21 zl. na školní premia, k témuž účelu dal r. 1861 setník Kromer 240 zl. K tomu se druží nadání 20 zl. Marie Březinové z r. 1822, aby chudí žáčkové za ni se modlili.²⁾ R. 1865 počal pěvecký spolek „Slavoš“ pořádati pěvecko-hudební zábavy ve prospěch ošacení chudých školních dětí o Štědrém večeru, jež 296 zl. vynesly. Zábavy ty byly později pouhými podomními sbírkami rok co rok zaměněny. K témuž dobročinnému účeli složili i kupci místní jistou peněžitou část na místě obvyklých štědrovečerních dárkův. Chvalné zmínky zasluhuje tu pro věčnou paměť společnost „Kanon“ v hostinci „u Českého lva“, která od r. 1894 každoročně asi 20 dětí úplným oděvem a obuví obdaruje. (V celku vybráno podnes 2400 K.) R. 1900 zřídila Občanská beseda dětskou stravovnu pro zimní dobu, již užilo 130 chudých školních dětí místních i z okolí. Až po rok 1865 byly jednotlivé třídy porůznu ve městě roztroušeny (na Plzeňském předměstí v čís. 31 a 42 a na náměstí v čís. 37, 81 a 89. Aby překážka ta odstraněna byla, sneslo se obecní zastupitelstvo přeměnit bývalou radnici č. 68 na školní budovu. To snesení uskutečněno právě v r. 1865.

Novým školním zákonem, jenž sdělán byl na říšské radě r. 1869, přešly školy berounské ve správu politického okresu hořovického a jeho okresní školní rady; k potřebám školy zřízena v Berouně místní školní rada s purkmistrem v čele. Berounská škola hlavní proměněna na pětitřídní školu obecnou. Tu piaristé hned r. 1869 vzdali se své práce v Berouně a r. 1870 odešel odtud superior P. Erazim Kahánek do Prahy; provinciál P. Lorenz Zink odevzdal residenci a jistiny k rukoum politického úřadu hořovického, a mešní její fundace připadly děkanství.³⁾

V tom stavu trvala pětitřídní škola obecná, sloužíc zároveň hochům i dívkám, do roku 1875, a účinkovali tu za ten čas

¹⁾ Liber foundationum na děkanství.

²⁾ Liber foundationum na děkanství.

³⁾ Pamětní kniha děkanská.

Hynek Řehák jako řídící do svého úmrtí r. 1875, Josef Kaňka, Frant. Coufal, Josef Ninger, Frant. Zelinka, Antonín Mejstřík; od r. 1874 na paralelce Josef Pacovský, od r. 1875 Moric Jelínek a Marie Meinlová. V ručních pracích cvičila dívky Marie Holubová. Budova staré radnice, kde od r. 1865 umístěna byla škola, jen na málehověla svému účelu, a bylo třeba pro jednotlivé třídy zjednávat místo v bývalé piaristické budově na předměstí.

Vzrůstající počet obyvatelstva, jakož i požadavek zákona z r. 1869, aby dívky docházely do školy až do plných 14 let věku, vymáhaly rozdělení školy berounské dle pohlaví dítek na dvě, na chlapce a dívky, každou o pěti třídách. To provedeno bylo r. 1876. Škola chlapců zůstala zatím ve staré radnici, a řídícím učitelem jejím byl jmenován Frant. Coufal a drží ten úřad podnes. Podle něho účinkoval Josef Kaňka do roku 1894, kdy šel na odpočinek, a podnes tu účinkují Josef Ninger a Antonín Mejstřík. Z mladších sil pobýli na té škole Josef Pacovský do r. 1877, Antonín Mařánek do r. 1879, Jan Korejs 1879—82, Václav Erlebach 1882—84, Alexander Prokop 1884—87, Ignác Müller 1887—94, Alois Kříkava 1892—99, Matěj Liška 1894—96 a posud tu působí Frant. Kratochvíle od r. 1894, Čeněk Poch od r. 1895 a v dalších letech ustanovené síly Jan Hrdina, Josef Osvald, Alois Pochyla, Vyskočil a Jan Koudela. Čítá nyní ta škola kromě 5 tříd původně systemisovaných ještě 5 pobočných tříd.

Obecná škola dívků umístěna prozatím v bývalé residenci piaristů, odkudž prve odešli vojáci. Řídícím té školy byl jmenován František Zelinka a působil do r. 1895, kdy šel na odpočinek. Podle něho vyučovaly Marie Červinková do r. 1889, Růžena Robovská, Josefa Erhartová a Terezie Maršíková, všechny do r. 1879, dále od r. 1879 Růžena Pavallová — 1883, Johanna Vaňková — 1886, Julie Mayerová — 1894, Růž. Žočková 1882—87, Anna Těnovská 1886—89, Barbora Hudcová 1886—87, Marie Gafronová 1888—91, Emilie Burešová 1889—90, Terezie Kratochvílová od r. 1890, Pavla Coufalová 1890—93, opět 1895, Barbora Pišová od r. 1892, Julie Maršálová 1892—95, Milada Schwarzová 1893—96, Božena Bartošová 1894—96, Jaroslava Moravcová od r. 1896, Jaroslava Podrazská od r. 1896, Františka Kuthanová 1896—98; od r. 1897 tu účinkuje Marie Hlavatá, od r. 1898 Anna Borková a Božena Bohatová, od r. 1899 Marie Pacovská. Kromě systemálních pěti tříd čítá dívčí škola ještě pět tříd pobočných. Ručním pracím tu vyučují Anna Kaňková od r. 1892 a Marie Schmidtová od r. 1895.

Na bývalé hlavní škole berounské připadalo vyučování náboženství piaristům na spolek s místní správou duchovní. Však r. 1854 zřízeno bylo samostatné místo katechetské, k čemuž užito někdejší gymnasiální fundace Anny Sichrovské z r. 1808. Fundační kapitál, který r. 1814 v nynější měně obnášel 1427 zl., vzrostl totiž za 40 let na 8550 zl., z nichž úrok potom vycházel na služné katechetské. Prvním zde katechetou byl kněz František Vyšín do r. 1859, po něm kněží Karel Burka 1860—62, Josef Kolář — 63, Jan Švanda — 64, Alois Pasovský — 69, Jan Dorovin do r. 1870, Josef Dráb — 1872, Václav Singer — 1874, Václav Liška 1875, Vojtěch Zíka 1876, Matěj Kubík — 1878, Šimon Mathauser — 1880, Jan Šulc — 1881, Jan Pelikán — 1887.

Již roku 1873 uznávala se potřeba, aby v lidnatém městě Berouně mládež do 14. roku věku docházela obšírnějšího vzdělání obecného, než mohla poskytovat škola pětitřídní, a u školních rad místní, okresní i zemské stalo se usnesení, aby tu zřízeno bylo pro chlapce i dívky po jedné trojtřídní měšťanské škole s odborným vyučováním, obě pod společným ředitelem. V provedení té zásady překážel nedostatek místností, až v letech 1883—84 vystavěla obec berounská nákladem 130.000 zl. veliký dvoupatrový palác školní na Plzeňském předměstí, pod samou Městskou horou a blíže chrámu Panny Marie. Zde pak umístěny byly obě školy obecné, a školním rokem 1885 začalo se tu i vyučování na obou školách měšťanských, jichž společným ředitelem jmenován byl Jan Kozel; po jeho odchodu do Hostomic to místo zastával r. 1897 Karel Kolář, od r. 1898 Jan Dvořák. Podle nich účinkovali na chlapčí škole měšťanské Emanuel Makovička († 1890), Alois Káš od r. 1885—88, Engelbert Novák do r. 1898, kdy povýšen byl za učitele na ústavě učitel. v Soběslavi, a podnes tu působí Josef Uher od r. 1889, Václav Velgo od r. 1889, Frant. Mlíčko od r. 1896, Jan Trojan od r. 1898 a Alois Křikava od r. 1899. — Na měšťanské škole dívčí vyučovali: Kamilla Zelinková 1885—88, Pavel Papáček 1890—97, a podnes tu účinkují Karel Dobias od r. 1886, Josef Soukup od r. 1887, Marie Storchová od r. 1888 a Pavla Coufalová. V nutných případech vypomáhaly dočasně i síly ze škol obecných, zvláště když od r. 1895 připadla ředitelům škol měšťanských i správa obecné školy dívčí. Pro měšťanské školy zřízeno bylo zvláštní místo katechetské, a nadání Sichrovských připadlo místní duchovní správě, která se stará o vyučování náboženství v jistém počtu tříd školy obecné. Katechety zde byli kněží Antonín Prokoš 1887—94, Jan Konopík 1894—97, do r. 1900 Alois Možíš,

a druhý katecheta František Neliba. R. 1900 byl tu jmenován katechetou novokněz Jaroslav Levý, ale zemřel již o Novém roce 1901, a po něm byl ustanoven kn. František Honický. Vyučování ručním pracím na dívčí škole měšťanské obstarávají od r. 1892 Marie Fiedlerová a od r. 1895 Anna Kaňková.

V souhlasu se školními zákony moderními věnují učitelové škol berounských své síly též večerním hodinám od září do května v pokračovací škole průmyslové pro učené místních řemesel. Od r. 1897 trvá zde i zimní hospodářská škola o dvou ročnících; vyučují zde ředitel Vilém Klavík a učitel Salač.

Učitelstvo berounské kromě povinné práce své ochotně věnuje pozor a pílí, aby doma i na venek prospělo veřejnosti, tu v obecním zastupitelstvu a v životě spolkovém, tu pěstováním zpěvu a hudby, anobrž i v oboru literatury. Pavel Papáček za pobytu svého v Berouně vydal r. 1892 pozoruhodný spis o před-slovanské době v Čechách, a od r. 1897, jsa učitelem na měšťanské škole v Nuslích, uveřejnil překlady některých ruských spisů Tolstého a Krylova. Emanuel Makovička, záhy zemřelý, uveřejňoval pěkné reprodukce filosofické. Paedagogické články uveřejnil ředitel Jan Kozel; v literatuře paedagogické, zeměpisné a dějepisné pilně pracovali Josef Ninger a František Zelinka.¹⁾

Když od r. 1849 se v Berouně usazovali židé, a v následujících letech jich stále přibývalo, pořídili si časem svou vlastní konfesionální školu německou, kterou umístili ve svém obecním domě (č. 77) na náměstí. R. 1895 záležela ze dvou tříd se 77 žáky z Berouna a okolí.

Dne 8. prosince 1820 odkázal Martin Podstatný, mlynář pod německou fortanou, vše své jmění na chování učitele hudby v městě. Osobu k tomu způsobitou měl voliti magistrát na spolek s děkanem po předchozí zkoušce ve hře na varhany, housle i na dechové nástroje; a kdyby ve volbě nebylo shody, má rozhodnouti mistodržitelství zemské. Na učiteli se žádá, aby zpěvu a hudbě učil chudé žáky zdarma, ostatní za mírné sobotales; se žáky má podnikati dvakrát do roka veřejnou zkoušku, poříditi do roka dvojí nový zpěv mešní a dvě offertoria, a 11. listopadu a 16. prosince má vždy se žáky provésti v nešporní pobožnosti Ave Maria. Zřizovací listinu hudební školy sestavil magistrát 11. července 1831; tehdy vykazoval fundační kapitál 6854 zl.

¹⁾ Zprávy o vývoji školství od r. 1850 s ochotou nám propůjčil pan učitel Josef Ninger.

konv. mince (v nové měně 7196 zl.), k čemuž přidáno 60 zl. odkazu mlynáře Vinohorského.

Vyučování hudbě se započalo však již r. 1825, kdy přijat byl učitel Antonín Skružný († 1831), po něm Jan Hudec, jsa zároveň regenschori, od r. 1863—68 Jan Janák, po jeho odchodu do Rakovníka Josef Nešvera, nyní ředitel hudby v metropolitním chrámě olomúckém; od r. 1876 drží onen úřad Antonín Šťasný, rodák berounský, jemuž nyní z fondu Podstatného (11.774 zl.) vychází do roka 417 zl. mimo 50 zl. příspěvku od obce. Nynější děkan Václav Lerch uvedl na kruchtu kostelní velebný zpěv gregoriánský; tudíž za ochoty místního učitelstva se provozují chrámové skladby bavorského kněze Witta.

Ke kapitole o školství náleží také městská opatrovna malíčkůch, již základ položila r. 1857 slečna Josefina Trnková štědrým odkazem, a jiní dobrodinci, zvláště občan Ant. Klapka st. a r. 1880 děkan Václav Slavík, nemálo k tomu přičiňovali. R. 1893 měl ten ústav 7881 zl. jmění a vychovával 128 dítek.

Dodatkem uvádíme, že r. 1900 okresní výbor přijal návrh, aby v městě zřízena byla jubilejní střední škola, na níž náklad by vedlokres s dvou třetin, obec městská jednou třetinou. A poněvadž nový školní palác rostoucímu počtu dítek již nestačí, nastává potřeba stavby druhé velké budovy školní.

Zdravotnictví.

Ve válce švédské zašla obecní lázeň za dolejší branou a nebyla více obnovena. Mnoho bylo tehdy svalených domů, a na těch pustých místech hromadil se huňj a neřád z domů vůkolních, podzemních stok nebylo, a tudíž není divu, že epidemie 1649, 1662 a 1680 tak zle tu řádily.

Léčení na onen čas vykonávali felčáři, kteří vedle svého „kumstu svobodného“ také pouštěli žilou, sázeli baňky a holili brady. R. 1665 byl zde Vít felčar, po něm Augustin Steigert († 1689) a jeho syn Andres Steigert; měl bídný dům dřevěný v ulici české (č. 58), a r. 1713 páčena byla jeho živnost na 40 zl. výročního výtěžku. Ale roku 1715 přišel z vojny felčar Daniel Procházka, a měl svou živnost, r. 1724 na 40 zl. ročního výtěžku páčenou, v domě č. 26 u hořejší brány; Steigert tím přišel na mizinu, a umřel, žebrák, r. 1729. Sok jeho Procházka zemřel nezámožný r. 1758; neboť i vojenská posádka zde mívala své felčary, které mnozí měšťané volávali na pomoc. R. 1723 tu † Jan Tomáš Brandenberger, felčar pluku Herbersteinova; „léčil

i lid civil, měšťský i sedlský, ale sobě, rok stonaje, pomoci neměl ani léku“.¹⁾ Dobrou paměť si zasloužila bohatá paní Johanna Barbora Stránská ze Stránky a Greifenfelzu v letech 1713—35, o níž jest psáno, že „dům její (později residence piaristů) byl jako apatyka, její hlava živý herbář, její paměť jako protokol receptů; radila lidem ke zdraví a pomáhala gratis; byla Stránská ze Stránky a nad stránky pozemské tisíckrát lepší stránku vyvolila.“²⁾

R. 1743—52 tu léčil Jan Koch, felčar z Uher, potom 1753 měšťský felčar Vilém Felzing, 1750—58 Antonín Lysander z Ehrenfeldu, rodák sušický, který měl dům s officinou na náměstí (č. 66); tu živnost po něm držel Michal Jirka jinak Bělský z města Kolína, prve byv felčarem u pluku Sincere; † 88letý r. 1799. Však s ním současně tu byl od r. 1756 řádný lékař, MDr. Zachariáš Hesse, Němec z Ústí n. L., maje rozsáhlou praxi v městě a u vukolní šlechty, čímž bohatnul. Paní Alžběta Prausová za to, že ji šťastně vyléčil, r. 1764 darovala mu dům se zahradou na Plzeňském předměstí č. 27. O hladomoru 1771 uchýlil se do Tetína, kdež umřel a pochován byl u kostela sv. Michala; před smrtí odkázal 270 zl. kněžím, kostelům a chudým, a dům v Berouně a dvůr v Tetíně zůstavil svým sestřám.³⁾

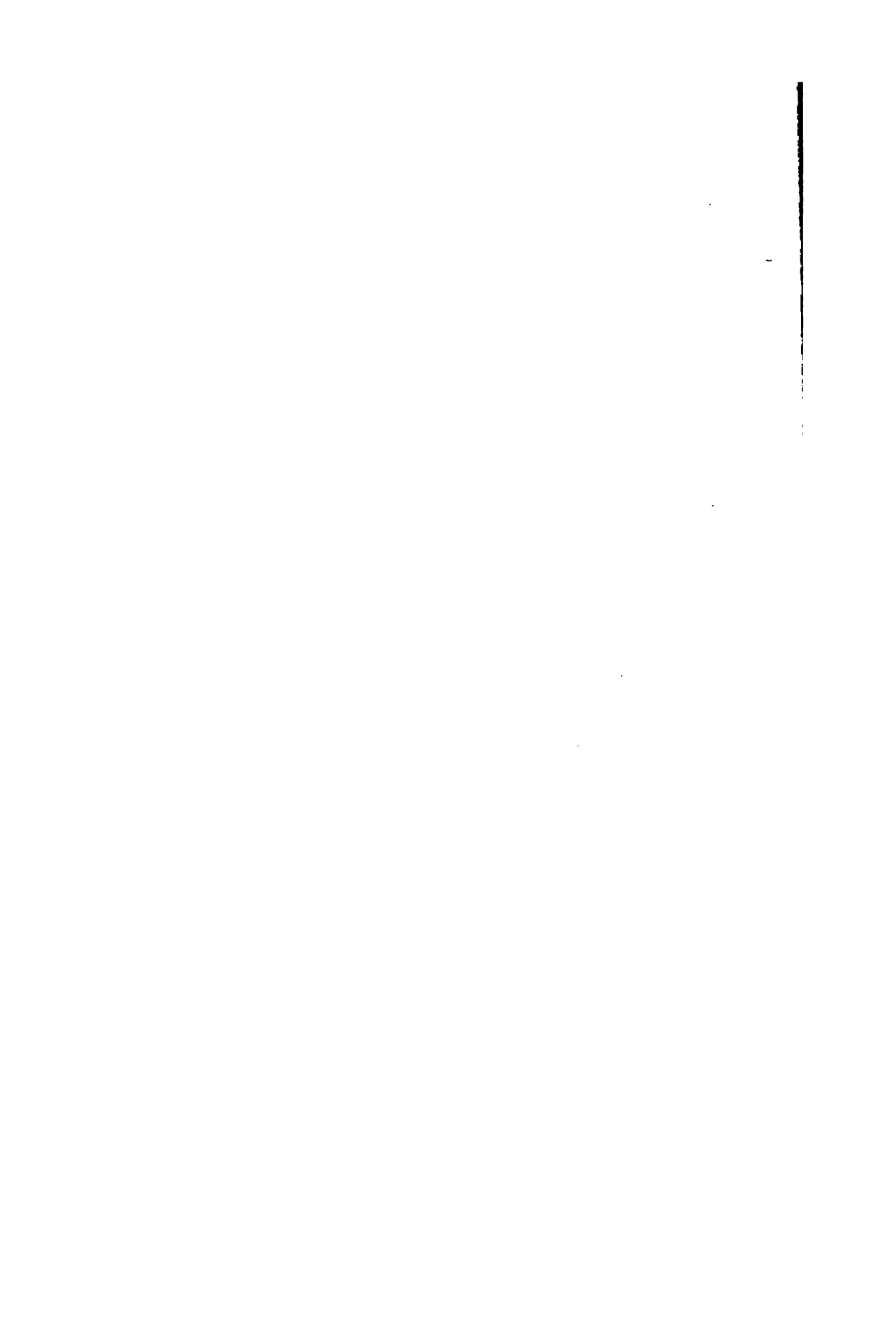
Potom v Berouně léčili opět jen felčari, a sice Jirkův ze Ignác Eyman († 1797), Václav Sýkora, chirurg r. 1783 zkoušený, do r. 1816, Tomáš Houška 1787—1827; za těžších nemocí sem docházel MDr. J. Frankenberger, lékař v Král. Dvoře, až zřízen byl r. 1816 měšťský fysikát. Měšťským fysikem tu byl Dr. Jan Nekola z Rokycan do r. 1836, kdy odešel za knížecího lékaře do Nížburka; nástupce jeho MDr. Václav Souček umřel téhož ještě roku, a fysikem měšťským stal se MDr. Václav Šmolcno, rodilý z Tobolky; pojal tu za choť měšťskou dceru Cecilii Seydlovu a léčil do své smrti r. 1860. V další řadě fysiků byli MDr. Josef Feistmantel († 1875), MDr. Otto Čmuchálek († 1876), MDr. Ivan Prošek, od r. 1877 MDr. Jan Kulíř († 1900) a nyní ten úřad drží MDr. Václav Vitáček.

R. 1827—38 se tu ještě jmenuje chirurg Josef Březina, dále Jan Galvoda († 1847) a Jan Reichenstein († 1859). Nyní vedle měšťského fysika zde účinkují nádražní lékař MDr. Leop. Weinstein, tovární lékař MDr. Josef Weinstein, obvodní lékař MDr. Otokar

¹⁾ Matrika děkanská, Katastr berounský v Zemském archivu, Poznámky děkana Procházky v matrice mortuorum 1718—35.

²⁾ Tytéž poznámky Procházkovy.

³⁾ Liber testamentorum 1735—1826.

Krajinská hospodářsko-průmyslová a živnostenská výstava v Berouně r. 1899.

Kučera, lékař nemocenské pokladny MDr. Kotik, a vojenská posádka má svého plukovního lékaře.

První řádnou lékárnu v Berouně zřídil r. 1765 Václav Špacír z Benešova a umístil ji v domě Antonína Dědka na náměstí (č. 65), kterýž dům r. 1771 ukoupil. Zemřel r. 1783, a vdova jeho Anna se sirotky svými ujala se domu v 559 zl., náradí lékárnického v 42 zl., léků v 179 zl. Závod ten spravoval na její vrub Josef Pokorný a r. 1789 pojal ji za choť; † 1815, a od jeho syna Aloisia Pokorného najal lékárnu r. 1823 Josef Bydžovský za ročních 600 zl. ve stříbrě, r. 1829 Josef Schaller, pak Zinke, Selinger a Jan Dvořák. Alois Pokorný umřel 1840, syn jeho, kandidát medicíny, † 1842, a lékárnu držela vdova Veronika Pokorná, která ji i s domem prodala Václavu Strnadovi. R. 1878 koupil právo lékárnické s nábytkem a medikamenty od dědiců Strnadových za 20.000 zl. nynější držitel Jindřich Tesánek, a r. 1888 přestěhoval závod do svého domu čís. 44 na náměstí.¹⁾

Dlužno ještě připomenouti, že okresní zastupitelstvo hodlá zde postavití okresní nemocnici, k čemuž již zakoupilo staveniště pod městskou horou.

Ruch spolkový.

Ochotnické hry divadelní v Čechách souvisejí s působením stavovského divadla v Praze, které od r. 1783 mělo svůj vlastní dům na Ovocném trhu. Hry tu byly německé, česky se hrálo zatím na různých místech v Praze, až r. 1804 bylo českým hrám vykázáno divadlo stavovské, a sice pro neděle a svátky v čas odpolední. Podle vzoru pražského začaly se i v českých městech venkovských divadelní hry ochotnické a měly patrný vliv na probouzení národního ducha českého. Však záhy podlehly ty hry ochotnické dozoru vládnímu, a od r. 1824 nesměly býti provozovány bez zvláštního gubernialního švolení. Tehdáž kočovaly po českých městech německé družiny divadelní a bavily měšťany svým dramatickým uměním; není pochyby, že zacházely i do Berouna a budily zájem pro divadlo; záhy tu dán byl popud k představením českým. Když r. 1825 vešla v činnost hudební škola z nadání Martina Podstatného, jevil se nedostatek hudebních nástrojů pro chudé učně. Ten schodek hraditi mohl tehdy jen výtěžek ochotnických her divadelních, k čemuž radil, jak se domníváme, hlavní patron hudební školy a přední zde buditel českého

¹⁾ Za zprávy z posledních 40 let v této kapitule díkem povinni jsme pánům Jindřichu Tesánkovi, Em. Hojkovi a Jos. Ningrovi.

ducha národního, děkan Josef Seydl. Učitel hudby Antonín Skružný obdržel guberniální svolení 10. května 1827 k několika ochotnickým představením divadelním k vytčenému účelu, a potom provedena byla v nárožním domě z náměstí do české ulice Englova činohra „Vděčný syn“; v následujících letech Skružný spořádal ještě tři jiná představení s výsledkem dobrým. Ani když on r. 1831 podlehl choleře, neutuchal zde ochotnický ruch. Ujal se pořádání her kupec Jan Nechanický s Janem Hudcem učitelem, překládal do češtiny německé kusy, rozpisoval partie i pořizoval divadelní nábytek a tak r. 1833 sehráno bylo 14 kusů, na př. „Noční můra“, „Roztržitý“, „Přítel v nouzi“, „Živé hodiny“, „Loupežníci na Chlumu“, „Kvakerové“, „Kuliferda“, „Berounské koláče“, veskrz snadnější kusy od Štěpánka, Havelky, Šedivého, Kotzebue a j. V meziaktí bavil některý ochotník obecenstvo produkcí na flétnu nebo kytaru. Mezi ochotníky divadelními shledáváme dámy z předních rodin, jako Cecilii Seydlovou, Annu Pokornou; mužské partie přijímali Jan Nechanický, Fr. Špot, Čeněk Epimach, Václav Macourek, Vavřinec Rubricius, J. Pešina, Vavř. Seywalter, Fr. Steiner, Jos. Štětka, Vác. Řehořovský, Ant. Rein a Alois Šárka. Hráno napřed v domě u Veselých (č. 78), od června však ve staré škole u piaristů, kterou superior P. Kornel Bělický ochotníkům propůjčil za 30 zl. ročního nájmu. Jakkoli vstupné do divadla bylo skrovné (4, 8 a 12 kr. stříbrné měny), byl r. 1833 výnos vstupného ze všech 14 představení skoro 397 zl. Roku 1834 přijato za 11 představení („Divotvorný klobouk“ od Klicpery, „Abelino loupežník“ a jiné) 221 zl., roku 1835 za 16 představení 332 zl., nejvíc při oslavě narozenin císaře Františka I. 12. února († 2. března 1835), kdy sehráno bylo několik scén českých i německých a 20. dubna o narozeninách císaře Ferdinanda I., kdež hrány byly „Dobré jitro“ od Klicpery, „Roztržitý“ od Havelky a zpívána byla císařská hymna při bengálském světle.

R. 1836, kdy bylo 13 představení, vzdal se Jan Nechanický řízení ochotnického divadla, ale ten ústav byl již v bezpečných kolejích a dobře zakořenělý, neboť i potom pilně se hrálo za řízení učitele Jana Přibíka 1836—46, po němž řízení se ujal Martin Podstatný, úředník magistrátní, pak stavitel Maličský, dále Vavřinec Rubricius a František Špot, od r. 1860 Vavřinec Wiesenberger s knězem Karlem Burkou, a 1865—68 pan Frant. Hendl. Hráno bylo dílem ve staré škole u piaristů, dílem „u zeleného stromu“, častěji také ve velkém sále „na Plence“ a v sále „u českého dvora“. Pokrok v divadelním vkusu se jeví i v tom, že vedle

snadnějších kusů voleny byly i těžší, jako Kolárova „Magelona“ a „Monika“. R. 1865 daroval malíř Ullik, rodák berounský, pro ochotnické divadlo svého rodiště krásnou oponu, na níž malován jest pohled na město Beroun. Roku 1868 rozloučily se s městem dvě vydatné síly ochotnické, sl. Láskova a p. Varaus, a snaha ochotnická jakoby usnula. Roku 1869 ujal se řízení divadla mladý obchodník Emanuel Hojka, rodák z Č. Brodu, přistoupily svěží síly ochotnické, studenti Václav Řehořovský, František Danda, Karel Třebický a j. a hrálo se pilně dílem „na Plence“, dílem ve starém lokálu vedle piaristů, až r. 1873 najal spolek ochotníků v domě „u Novotných“ vedle Plzeňské brány celé hořejší poschodí za ročních 200 zl. na 3 léta.

Když r. 1862 utvořilo se v Praze samostatné divadlo české, mělo patrný vliv i na ochotnická divadla na venkově zvýšeným zájmem pro dramatické umění, dobrým výběrem kusů divadelních a častějším jejich provozováním, takže r. 1874 hrálo se 18krát; rozmnožován byl divadelní nábytek, jakož r. 1874 pořízeny byly některé nové kulisy, r. 1880 koupeny byly ze zrušeného divadla Averinova v Praze opona, prospekty, a za nové kulisy vyplatil z výnosu tanečních hodin ředitel Hojka 78 zlatých malíři Macourkovi, r. 1895 provedena byla nová úprava jeviště malířem Romanem Skálou za 600 zl. Občas zváni byli k pohostinským hrám na slovo vzatí herci od divadla pražského; r. 1871 dávány byly v sále „na Plence“ „Doktor Žvanil a „Věno a nápady“, při nichž účinkoval oblíbený komik p. Jindřich Mošna z Prahy; r. 1876 tu pohostinsku hrál Josef Frankovský z Prahy, a r. 1883 hrála partii „Cyprienny“ paní Pštrossová od pražského divadla. Že pak provozovány byly kusy těžší, jako „Paní mincmistrová“ od Stroupežnického a jiné, svědčí to o třibeném vkuse ochotníků i obecnstva. R. 1895 účastnil se spolek ochotníků berounských národopisné výstavy v Praze; z provozování kusů „Berounské koláče“, „V ochraně Napoleona“ a „Z české domácnosti“ na výstavišti sice sešlo, ale za to vystaveny byly z Berouna skupina ochotníků, dva pohledy na Beroun, jakož i knihy programů starých původních kusů, a vyznamenáno bylo berounské divadlo diplomem a bronzovou medailí. To bylo ochotníkům vzpruhou k další činnosti; r. 1898 získali nový a velmi příhodný lokál divadelní v novém hostinci „u Litavy“ a sehráno tu bylo onoho roku 8 kusů vybraných; tehdež zde byl konán i sjezd českého ochotnictva a provozován byl kus „Dva světy“ od Ladeckého. R. 1899 slaveno bylo jubileum 30leté záslužné činnosti ředitele Emanuela Hojky.

Za minulých 30 let vešly tu v oblibu divadelní hry školní mládeže, o něž zásluhu měli učitelové A. Mejstřík, P. Papáček a sl. M. Storchova; provozovány byly pro dobro pomůcek školních „Učitel ve francouzském zajetí“, „Král liliputanský“, „Krasata“, „Tři haléře“, „Jesličky“. Jednou i žáci školy israelské, vedeni svým učitelem Faullem, zdařile provedli kus „Babička“. Když roku 1873 se strojila oslava stoleté památky narození Josefa Jungmanna, ochotníci zřídili na Stullově zahradě arenu a sehráli tu kusy „Farář z Podlesí“ a „Enšpigl“; ale pro ušetření dekorací na tom arena přestala. — O vytrvalosti ochotnické svědčí, že pan Špot 35 let tu účinkoval, než r. 1868 naposled vystoupil co Aron ve frašce „Čech a Němec“, dále že paní Johanna Svobodová od 40 let podnes účinkuje. — Berounští ochotníci dvakrát hráli v Žebráce, jednou v Litni, 1898 v Č. Brodě, r. 1899 v Hořovicích. Když o národopisné výstavě v Praze r. 1895 pražští ochotníci pořádali představení kusu „Naši furianti“ v Národním divadle, zaujali tu hosté z Berouna přes 100 sedadel a z berounských ochotníků vystoupili sl. Marie Řehořovská (Kristina) a pan Emanuel Hojka (starosta Dubský). Slavné výstavy v Berouně roku 1899 účastnili se ochotníci se ctí, neboť dosáhli pochvalného diplomu a stříbrné medalie.

Knihovna divadelní jest bohata, čítajíc 170 kusů tištěných, 25 rukopisů, mezi těmi i „Pomsta“ od spolučlena M. Varause (jiná jeho díla, zejména „Poslední primator berounský“, posud nebyla získána), 140 kusů do úloh rozepsaných, 120 kusů s úlohami v knihách, 38 hudebnin a do 300 jiných knih.

Občanská záložna o to záhy pečovala, aby pro divadlo a tělocvičnu Sokola zjednan byl zvláštní spolkový dům, a chovala k tomu účelu dobrý díl rezervního fondu mimo 205 zl. ze sbírek soukromých; pohříchu to vše propadlo při katastrofě záložny. R. 1892 nově se pomýšlelo, jak založiti spolkový dům a v úvalu tu vzata stodola na předměstí s rozsáhlým kusem parkánu, což tehdy obec zakoupila; zvláštní družstvo spolkové obrátilo se pamětním spisem k obecnímu zastupitelstvu a povolání tu na úradu delegáti ochotníků, Sokola a Slavoše; ale nastalé roztržky politické ten záměr na ten čas pokazily.

O slavnosti Palackého v Berouně roku 1898 spolek vystrojil historickou skupinu, v jejímž čele kráčel Jan Hus, za ním koňmo Jan Žižka, Jiřík z Poděbrad a královna Johanna a potom celá řada historických osob v pěkném spořádání.

Sluší podotknouti, že jednotliví členové významných míst dosáhli; tak stala se sl. Marie Cachova členem opery v Moskvě a později členem opery zemského divadla českého v Praze, jakož i poslední dobou stal se členem a režisérem slovanského divadla v Lublani p. Rud. Deyl.

Myšlénka pro divadlo zapustila hluboko své kořeny a čítá nyní král. město Beroun čtyři samostatné sbory divadelní, každý s vlastním jevištěm. Jsou to: spolek divadelních ochotníků, 1827 založený, spolek „Tyl“ na Závodí, roku 1895 založený, dramatický odbor mezinárodního dělnictva, založený roku 1894 a dramatický odbor národ. dělnictva, zřízený roku 1901.

Pěvecký ruch spolkový, který se šířil v Němcích po válkách Napoleonských, zmohl se i v Čechách, hlavně v městech německých a v Praze, kde r. 1840 vznikla Cecilianská a současně i Žofinská akademie; potom vznikaly podobné spolky tu i tam v městech českých; ale české texty zpěvné tu zůstávaly v poddruží. Teprv když císařským diplomem ze dne 20. října 1860 nastal volnější ruch politický, vznikl záhy potom, již v listopadu, v Praze pěvecký spolek „Hlahol“, aby pěstoval zpěv výhradně český; ke sborům starších mistrů Jelena, Veitha, Vogla, Škroupa, Horáka a jiných přistoupilo provozování sborů mladších komponistů domácích, L. Procházky, K. Bendla, F. Hellera, V. Blodka, Vašáka, Förchtgotta, a Zvonaře. Heslo „Hlaholu“: „zpěvem k srdci, srdcem k vlasti“ účinkovalo neodolatelným kouzlem na všechn venkov český, a tak po městech velkých i malých zakládány byly vlastenecké spolky pěvecké. V městě Berouně bylo cvičených pěvců s dostatek; o to pečovala již od r. 1825 místní škola hudební. I vznikl tu z jara r. 1861 pěvecký spolek „Slavoš“, k čemuž se přičinil JUC. Vilém Šmolcnop (nyní JUDr. a advokát). Celkem bylo k tomu pohotově 22 výkonných členů z měšťanstva i rolnictva, úřednictva i učitelstva. Po úředním stvrzení stanov r. 1862 zvolen byl výbor spolkový; prvním starostou byl purkmistr Jan Seydl, setník auditor ve výsl. Karel Chvála byl jeho zástupcem, sbormistry byli JUC. Vilém Šmolcnop a učitel Josef Kaňka.

Naši spolkové pěvečtí měli za úkol, jednak aby poskytovali obecenstvu ušlechtilou zábavu, jednak aby budili vlastenský cit jeho a vzpružili je k šlechtným činům v zájmu vlasti a národa. Ten úkol měl spolek Slavoš vždy na zřeteli, pořádaje doma pěvecké produkce, výlety do vůkolí, do Koněprus, Suchomast, Králova Dvora i do Hudlic; pořádal i krajinské sjezdy pěveckých spolků a účastnil se i zemských sjezdů, jež v Praze řadily nesčetné síly

k velkolepým produkcím. Působil i při oslavách památky našich předních mužů. Sborny jeho se ozývaly v chrámě děkanském, při pohřbech zasloužilých členů i na oslavu jmenin příznivců. Vznik dámského spolku pěveckého *Cecilie* se nesl sice jako soutěž o přízeň obecnstva, ale po čase ten spolek splynul se Slavošem jako poboční odbor dámský, takže mohly býti pořádány též produkce smíšených sborů. Snaha, aby vynikl Slavoš nad úroveň všední, vedla k provozování klassických skladeb, jako r. 1868 se tu ozývalo Haydenovo oratorium „Stvoření světa“, r. 1870 téhož mistra „Sedm slov Krista Pána“ a r. 1889 „Stabat Mater“ od Witta.

Již 5. října r. 1862 světil Slavoš svůj první prapor z hedvabné látky červené, který po jedné straně měl stříbrem vyšívaného lva českého, po druhé straně znak města Berouna, na vrchu tyče měl lyru z postříbřeného kovu. Byl to dar šlechtných dám z města a okolí. Druhý skvostný prapor Slavoše svěcen byl 17. září r. 1899 za účastenství pěveckých spolků z Příbramě, ze Zbiroha, Hořovic, Komárova i delegace zemské ústřední jednoty pěvecké v Praze. Čítá nyní Slavoš 23 pěvců a 24 pěvkyní, 10 čestných a 61 zakládajících a přispívajících členů.

Starosty spolku byli 1861—68 purkmistr Jan Seydl, po něm Vavřinec Wiesenberger (—1874), Frant. Hendl (—1878), JUDr. Vilém Šmolcnap (—1891), Josef Hendl —1892, Jindřich Tesánek (—1896), Jan E. Seydl a nyní Josef Hendl. Výcvik ve sborovém zpěvu řídili páni JUDr. Vilém Šmolcnap 1861—63, Jan Janák —1868, Josef Nešvera —1870, Hynek Řehák —1875, František Zelinka —1882, Jan Korejs —1883, Ant. Šťasný —1890, Frant. Zelinka —1892, Václav Tomášek —1894, Jan Ninger —1896, Jan Kozel —1896, nyní Jan Hrdina.

Jednota „S o k o l“ v Berouně ustavila se r. 1865 po příkladě pražského Sokola, který vznikl v únoru r. 1862. Berounský Sokol byl prvotně spolkem tělocvično-hasičským, jemuž podnět dali J. Hendl, Fr. Horák, K. Nechanický, J. Seydl a J. Suchý. Stanovy podle vzoru stanov Sokola v Praze musely býti také podány v německém jazyku, do kteréhož je přeložil P. K. Burka. Prvním starostou byl Jos. Broum, cvičitelem K. Nechanický, náčelníkem Fr. Horák. Místnost měl Sokol z prvu na zahradě mlýna Seydlovského, posléze na zahradě hostinského domu u orla. První veřejné cvičení Sokola bylo v červenci r. 1867, a v srpnu r. 1867 posvětil děkan Jodl spolkový prapor. Těžké rány, které stihly město, jako povodeň r. 1872 a následující úpadek blahobytu, byly příčinou, že utuchla činnost spolková, až r. 1882 Sokol se probudil k no-

vému životu, a zvolen byl Emanuel Hojka náčelníkem. R. 1883 vyslal Sokol deputaci k pouti Kostnické, v letě 1887 vital americké Sokoly v městě a na jejich počest spořádal veřejné cvičení. Roku 1890 oslavoval spolek 25letou památku svého založení; o masopustě spořádal první šibřinky, a 26. května byl tu sjezd středočeské župy sokolské za účastenství 22 sbratřených spolků o 500 členech v stejnokroji; bylo tu veřejné cvičení naproti Stullovské zahradě, výlet do skal Svatojanských a konečně ples. Jubilejní výstavy v Praze r. 1891 za všesokolského sletu účastnilo se 26 Sokolů z Berouna za velkého cvičení na výstavišti pod cvičitelem JUDrem. J. Vaničkem a došli čestného uznání. Spolek potom podnikal výlety do Zdic a Řevnic, na Smíchov, ano i do Příbramě, Plzně a do Loun; slavil i památku zasloužilých Čechů, jako r. 1892 rozeniny J. A. Komenského, a k oslavě Palackého r. 1898 súčastnil se výletu do dalekých Hodslavic na Moravě. Jubileum 50letého panování Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa r. 1899 oslaveno bylo v Berouně krajinskou výstavou a skvělým župním cvičením sokolským; na památku toho věnovalo městské zastupitelstvo kus obecního pozemku na Drázkách pro budoucí cvičiště Sokola; k jeho stavbě r. 1900 sešlo se družstvo, jemuž předsedá JUDr. Vilém Šmolcnop a jež vládne jméním 5894 korun. Sokol berounský čítá 196 členů, z nichž 3 jsou čestní († Dr. Tyrš, JUDr. J. Vaniček a J. Broum) a 2 zakládající (obec městská a úvěrní ústav); působí v něm tři odbory, technický, zábavní a vzdělávací (spravuje knihovnu o 124 svazcích). Cvičení členské bývá vždy v úterý a pátek večer; o svůj budoucí dorost pečuje spolek cvičením žáků v pondělí a v pátek ve školní tělocvičně za skrovničků plat. Roku 1895 odstoupil staříčků J. Broum od úřadu starosty a jeho místo zaujal pak M. Jungmann, nyní V. Pintner. Od r. 1884, kdy zřízen byl zvláštní spolek hasičský, Sokol věnuje se výhradně tělocviku.

Občanská beseda. Měšťanský spolek Beseda pro zábavu ušlechtilou a poučení zřízen byl v Berouně ku konci r. 1868 a přičinili se k tomu dr. Stanislav Neumann advokát, Vavřinec Wiesenberger purkmistr, JUC. Tomáš Sorger koncipient a měšťané Čeněk Stulla a Matiaš Klouček. Za místnost besedě vykázány byly v obecním domě „u koně“ v I. patře 2 světnice hostinské, čítárna, herna a skrovná dvorana. Slavné zahájení se dělo Sylvestrovskou zábavou a v čítárně vyloženo bylo 11 časopisů, pak Zappova kronika českomoravská, národní bibliotheka, Jahnova kronika práce, Matice lidu a j. spisy. Spolek se potkal sice s hojnou účastí měšťanstva, ale pro různé neshody zanikl přece již v letě r. 1873

a všecken inventář besední byl prodán na umoření dluhů spolku. Teprve po 12 letech založena zde byla občanská beseda, která po úředním stvrzení stanov zahájila svou činnost o velikonočních r. 1885 v hostinci „u Čermáků“; dobře prospívala za předsedy Josefa Holého měšťana i za jeho nástupce MUDra. Jana Kuliře; zmohla se na 18 časopisů a pořádala několik přednášek a zdařilých zábav. Než pro spory v samém výboru usnula r. 1890, až teprv v lednu 1898 vzkřísila se k novému životu; přičinil se k tomu místní časopis „Hlasý od Berounky“, který zde vydává od října 1897 maj. knihtiskárny Ant. Čistecký. Za starostu zvolen byl ingénieur Josef Čejka, po něm Eduard Řehořovský, Ant. Kolárský a nyní r. 1901 JUC. Karel Macháček. Spolek má se čile k světu; 2.—3. července 1898 oslavoval stoleté narozeniny Františka Palackého velkolepým a v Berouně nevídaným slavnostním průvodem a před tím 29. června měl účast při odhalení pamětní desky na domě zasloužilého někdy vlastence Jos. Macháčka v Radotíně, a potom 4. září slavil 50leté jubileum zrušení roboty. Beseda postavila se r. 1900 v čelo politického ruchu o volbách do říšské rady, kdy zvolen byl zástupce národního dělnictva proti kandidátu sociální demokracie; podobně bylo i při volbách do sněmu r. 1901. Přátelské uvítání připravila Beseda francouzským gymnastům v berounském nádraží v červnu r. 1901, když pod svým starostou Daussetem se ubírali k sokolskému sletu do Prahy; taktéž hostila techniky pražské i brněnské na jejich exkursi do berounského okolí. O zábavu svých členů pečuje Beseda pořádáním přátelských večírků, plesů, poučných přednášek i výletů.

Občanská beseda po úradě s ostatními spolky a korporacemi v městě založila veřejnou čítárnu v místnostech zimní školy hospodářské v staré radnici a stanovená byla frekvence ve všední dny od 5—9 hodin večer, v neděli a svátek od 8—12 a od 2—5 hodin. Pro první rok obecní výbor obětoval na tu čítárnu 100 K, okres též 100 K, Beseda 40 K, divadelní ochotníci 42 K, spolek Slavoš a jednota střelců po 10 K a j. v. a nyní přispívá obec 100 K, okres 200 K, Beseda 40 K a jiné nár. spolky po 5—10 K. Časopisy politické, odborné a obrázkové propůjčují Beseda, spolek musejní, sbor učitelský i soukromníci a největší jich počet redakce „Zemědělských Listů“ a redakce „Hlasů od Berounky“; mimo to předplácí čítárna 8 časopisů na doplnění praktické četby. Nový ten ústav zahájen byl 3. června 1900 a již v prvním měsíci měl 895, do konce roku 6249 čtenářů. Citelnou vadou dalšího pokroku jest nedostatek vlastní vhodné místnosti; čítárna byla 15. listopadu

r. 1900 přestěhována do najatého bytu v domě č. 38 na náměstí, následujícího leta vrátila se do staré radnice a nyní se jedná o to, aby spolek musejní kromě veřejné knihovny přijal do své správy i čítárnu, k čemuž Beseda nabízí všechnu pomoc hmotnou.

Lidumilným podnikem Besedy jest s t r a v o v n a c h u d ý c h dítek školních pro dobu zimní; zahájena byla 3. prosince 1900, a do konce března 1901 poděleno bylo v místnostech čítárny množství chudých dítek domácích i přespolních 6063 obědy o 12.127 porcích. Náklad 600 korun se hradil z příspěvků Besedy, obce, okresu, korporací i průmyslových závodů. Přípravě pokrmů se tu obětovaly spanilomyslné dámy paní: Černá, Čistecká, Epimachová, Hojková, Jeřábková, Kolářská, Kulířová, Lokayová, Macháčková, Reichlová, též slečny Červenková, Jichová, Neradová, Reichlová, Řehořovská, Sládková a Stullová, jimž sluší vděčná paměť.

Ř e m e s l n i c k o - d ě l n i c k á j e d n o t a. Příčiněním p. Viléma Amorta, malíře, vznikl r. 1872 tento spolek na vzájemnou hmotnou podporu svých členů, jichž při potvrzení stanov r. 1873 se shledalo 60. Pro veřejnou okázalost pořídila jednota pěkný svůj prapor, který r. 1889 od kněze Václava Slavíka, děkana, za přítomnosti všech spolků místních i mnohých přespolních slavně byl posvěcen. Jednota zdárně si vedla; do r. 1898 byl její příjem 5290 zl. 98 kr., z čehož vydáno bylo na podpory 4114 zl. 2 kr., takže zbývá značná záloha.

Sbor dobrovolných hasičů vznikl v Berouně v dubnu r. 1875 a vytkl si za úkol, hájiti života a statku bližního v každém nebezpečí od živlů, byť i s nasazením vlastního života. Prvním starostou byl tehdejší lékárník Václav Strnad, velitelem Karel Nechanický kupec, vrchním hasičem Josef Mašek pokrývač a četařem Jáchym Vaik strojník. Členů brzy se shledalo do 30; obec jim pořídila ihned čtyřkolou stříkačku, dobrovolné příspěvky zjednaly nutnou výzbroj a r. 1877 pořízen byl bytelný vůz na rekvisita. Za těch 26 roků svého trvání osvědčil spolek svou zdatnost při každém požáru v městě i v okolí i za každého nebezpečí od povodně. Mimo to pořídil svůj zvláštní sbor záchranný s polní lékárnou. R. 1901 čítá spolek 48 činných a 85 přispívajících členů, má svůj prapor, stříkačky, vůz, 8 kovových pochodní, 26 tesáků, 40 přilbic, plachtu na skok a jinou smykací, lano, 9 žebříků hákových, 3 krumpáče, 5 trhacích háků, pilu, 2 páčidla železná, buďček a j. Všecko jmění r. 1900 bylo 788 K v okr. hospodářské záložně a 91 K na hotovosti. Starostenství spolku se ujal r. 1877 V. F. Špatný, po něm na krátko katecheta kněz Kubík, Jan Ře-

hořovský a MUDr. Kulíř, 1880 Čeněk Stulla, 1888 Ant. Klapka ml., dále v tom se vystřídali Č. Stulla, V. Daněk, A. Mejstřík, od r. 1895 J. V. Černý, jehož náměstkem nyní jest Karel Nechanický; jednatelem jest J. Nerad, pokladníkem J. Hrubý. Velitelem hasičů jest Josef Vybral, jeho náměstkem Jan Hora, četařem Ant. Vaik a nadhasiči Josef Mašek a Jan Kloubek. Záchraný sbor řídí Josef Hrubý, Jar. Wiehl, Karel Antonín a Josef Vanžura. Spolek se těší zasloužené přízni obecnstva a r. 1900 jej vyznamenala městská rada udělením tří zlatých a 12 stříbrných medailí pro staré členy jeho.

Spolek vojenských vysloužilců barona Webra z Ebenhofu. Spolky vojen. vysloužilců vznikaly v českých městech po válce r. 1866 a měly za účel, pěstovati úctu k zeměpánu a mezi sebou vzájemné bratrství, jak tomu uvykli za služby vojenské. Těšily se tudíž zvláštní přízni vlády. V Berouně založen byl takový spolek z přičinění c. k. setníka auditora Karla Chvály a městského revisora Josefa Konvalinského již v listopadu r. 1874 a potvrzením svých stanov r. 1875 vešel v život; protektorát spolku přijal sám c. k. místodržitel Filip sv. p. Weber z Ebenhofu a daroval mu hned 50 zl. Jeho Veličenstvo císař František Josef potěšil spolek r. 1878 darem krásného praporu s císařským orlem. Prvním starostou byl p. Karel Chvála a po něm za krátko František Vobl, nádražní restaurátér, který přivedl spolek k nemalému rozkvětu. Slavnému svěcení praporu r. 1879 obcovalo netoliko všech 83 členů spolku, nýbrž i obyvatelstvo města a okolí; z Prahy přijel k té slavnosti sám c. k. místodržitel, jehož choť co vyžádanou matku praporu zastupovala manželka pana Jana Bohdana Vojáčka, majitele statku Tetína. Týž pán věnoval spolku tehdy 100 zl. — R. 1880 účastnil se spolek slavného vítání korunního prince Rudolfa v Berouně; vyznamenán tu byl nejstarší veterán Dušánek, který sloužil v armádě za krvavé války r. 1813—14, přívětivým oslovením vznešeného hosta, taktéž i člen Josef Rektoris, někdy bojovník v službě mexického císaře Maxmiliana. Berounští veteráni účastní se rádi církevních slavností a průvodů, oslavují narozeniny a jmeniny císaře pána a mají účast též při jiných národních a spolkových slavnostech; své potřebné členy podporují v nemoci i smrti, pečují o jejich vdovy a sirotky a své mrtvé doprovázejí ke hrobu. R. 1892 vyslali svou deputaci do Vídně k odhalení pomníku maršálka Radeckého.

Spolek těšil se i štědrým příznivcům, jací byli mimo svob. pána Webra a pana J. B. Vojáčka i jeho choť, † děkan Václav

Slavík a rytíř Kubinzký. Od r. 1875 vydali veteráni na pohřby 75 svých členů 1875 zl., na pohřby 45 manželek 705 zl., nemocným členům dáno 5132 zl., vdovám a sirotkům 475 zl., na jiné účely dobročinné 291 zl. — Spolkové jmění záleží z 5183 korun na úrok uložených, z 400 korun na obligacích, a mimo to jsou jubilejní nadace císaře Františka Josefa v 500 kor., 400 korun na památku svěcení praporu a 100 kor. na památku Josefa Konvalinského. Z úroků se poděluje 8 členů mimo vánoční dary vdovám a sirotkům.

Spolek, jehož starostou jest nyní Josef Rektoris, čítá 170 členů činných, 20 čestných a 18 přispívajících. Protektorem jest nyní továrník rytíř F. Kubinzký.

Spolek pro okrášlení města podjal se úkolu z míry záslužného, zakládati tu sady, zlepšiti vzduch a podmínky zdravotní, tudíž i domácím i cizím zpříjemniti pobyt zdejší. Popud k tomu dal r. 1876 setník auditor ve výslužbě Karel Chvála, člen městského zastupitelstva. Počátek spolku byl chudičkový; přihlásilo se toliko 11 členů, a poněvadž dle stanov bylo třeba nejméně 20 členů, aby spolek vešel v činnost, začala se tato činnost teprv r. 1879 dle vytčeného úkolu, aby novostavby se prováděly vkusně, památné stavby aby byly ošetřovány před zkázou, v městě a v okolí aby nové sady byly zakládány a opatrovány. Takový úkol vymáhal stálý styk spolku s městskou radou a všestrannou podporu od obce, pro kterou spolek potom tak vydatně pracoval. Sotva r. 1879 spolek se ustavil a zvolil auditora Chválu za předsedu, Antonína Klapku za náměstka, polesného Josefa Černého za jednatele a Jana Řehořovského za pokladníka, nastala mu práce. Městská hora, za dávna zvaná „Kněží hora“ (mons plebani), jejíž polední svah od časů Karla IV. porostlý býval révami a ovocnými stromy, od války švédské spustla na holé pastvisko pro kozy a na rejdiště bujné mládeže. K několika lipám, které Jan Nechanický tu asi r. 1870 vysázel na temeni hory, přistoupilo péčí spolku okrašlovacího již r. 1876, zvláště ale r. 1879 řádné zalesnění městské hory; vysázeno tu as 20.000 různých stromů, obecných i černých borovic, smrků, dubů, jasanů, modřínů, lip, bříz i akácií, dány sem lavice dřevěné, kamenné i železné; vše stálo 600 zl. Sádek moruši tu založen, ale zanikl; než ostatní sazenice výborně se ujaly a do dneška znamenitě vzrostly, čímž obec získala 6 jiter 445° lesní půdy, město nabylo znamenité okrasy, obecnstvo milé procházky a krásného rozhledu na město i na malebnou krajinu. Doplněním té práce bylo r. 1880—83 zalesnění piaristického pole na úpatí

hory ve výměře 1190□⁰ a založení pohodlných pěšin na horu Dále provedl spolek obnovu spustlé školky stromové při zdi hřbitovní, založení malého sadu před kostelem děkanským, kamž prve přeložena byla Boží muka od městského chudobince; holá stráň pod Boží Vodou vysázena byla akaciami, a cesta k tomu návrší byla ozdobena řadami ovocných stromků. Po tom příkladu dal r. 1882 továrník S. Elbogen vysázeti lípy podél cesty z města k nádraží. V květnu 1883 zemřel zakladatel spolku, auditor Karel Chvála; spolek přijal závazek, že bude hrob jeho opatrovati a na počest zesnulého dal jižní díl hřbitova, kde pohřebiště chudých, posázeti stinnými javory a jasany, z čehož dělnictvo sousední továrny Kubinského bylo vděčno a přistoupilo k spolku co člen zakládající. R. 1886 činnost spolku utuchla, předešlé suché léto sdělalo mnohé škody na sadech, tolikéž škodila svévole lidská rušením sedadel, stromů i keřů, ač místní učitelstvo, horlivě se účastnic spolku, všemožně působilo na krocení nezbednosti mládeže, a obec vysadila cenu 25 zl. na vypátrání škůdce.

K nové činnosti probudil se spolek, když obec r. 1890 koupila statek Brdatecký (114¹/₂ j.) a stráně na homolovitém vrchu Ostrém (9 jiter). Jsou Brdatky obecní les k městu nejbliže položený, hlavní výletišť obyvatelstva. Již r. 1881 založil spolek pohodlnou cestu k tomu lesu a opatřil ji ovocným stromovím, dále pohodlné pěšiny a sedadla lesní, ale r. 1891 zalesnil holé stráně vrchu Ostrého, založil na jeho vrchol vinutou cestu z Brdatek, a měšťan Martin Dusl tam postavil rozhlednu. Jinou cestu z Brdatek založil spolek směrem k vrchu Dědu a zřídil tu 19 sedadel; účastnil se i založení rozhledny na Dědu. R. 1897—98 provedl spolek stavbu hostince v Brdatkách, náklad 6873 zl. hradil z podílných úpisů po 10 zl., dílem i z vlastních peněz; zbývající dluh 3500 zl. se umorí z nájemného hostince. Ani výzdoba vlastního města nebyla zanedbána, neboť r. 1895 zřízena byla lípová alej v Karlově ulici a časem dojde k podobné výzdobě jiných ulic a zvláště obšírného náměstí.

Počet členstva toho záslužného spolku dosáhl r. 1882 výše 78, r. 1899 bylo 56 členů, z nichž 9 zakládajících. V letech 1879—99 přijato bylo 12.173 zl., vydáno 12.078 zl. Úřad starosty drželi do r. 1880 Karel Chvála, pak Antonín Klapka —1881, Jindřich Tesánek —1885, Ant. Klapka —1887, Jindřich Tesánek až po dnes. Štědrými podpůrci mimo obec města byli úvěrní ústav, spolek divadelních ochotníků, Slavoš i pravovárečné měšťanstvo, a velmi zasloužilými o zdar spolku jsou páni J. Tesánek, K. Lokay, Josef

Černý, K. Dobias, Ad. Hellmann, Ed. Řehořovský, Em. Hojka, V. Vlasák a J. Seydl. Jednatelům spolku jest ředitel měst. kanceláře J. Stejskal, jehož obšírné zprávy bylo k této stati s povděkem použito.

K vyzvání klubu českých turistů v Praze utvořil se koncem r. 1888 odbor turistického klubu v Berouně; zprvu čítal 16 členů, r. 1897 však již 53. Činnost odboru nepřestávala na pořádání výletů do malebného vřkolí a do vzdálenějšího Podbrdí; odbor také pečoval o to, aby město se oživilo návštěvou zbratřených klubů i jednotlivců přespolních. Roku 1891 účastnil se odbor společně s místním okrašlovacím spolkem pořízení cest v Brdatkách a na vrch Ostrý k rozhledně, značkami usnadnil cesty na Karlův Týn a do skal Svatojanských, roku 1895 vyvěsil na nádražní stanici turistickou mapu celého vřkolí. R. 1893 s pomocí okrašlovacího spolku provedl stavbu bytelné rozhledny na vrchu Dědu s nákladem 3000 zl. a r. 1897 účastnil se i nákladu na stavbu hostince v Brdatkách, vymohl i to při správě města, že pro přespolní studující na ferialních cestách pořízeny byly noclehy v budově školní; r. 1896 té výhody užilo 28, r. 1897 již 65 mladíků. Starostou odboru jest od prvopočátku lékárník Jindřich Tesánek, podle něhož roku 1898 se družil výbor a sice pp. Jos. Černý, Kar. Lokay, Jan Seydl, Dr. Raboch, Dr. Vítáček, V. Vlasák, G. Zatloukal, V. Krečman, Em. Hojka a J. Čádník.

Pohnutek k založení musea v Berouně bylo několik. Starobylá registra městská, pokud byla vázaná, vždy bývala sice chována v místnostech radních v bezpečí a v bývalé mučírně na radnici, ale nemálo z toho odvezeno do hadrového mlýna nejbližšího, a když městská kancelář odstěhovala se do domu „u černého koně“, uložen byl archiv na podkroví staré školy u děkanství, odkudž ledacos přicházelo do krámů na kornouty. S povolením městské rady vydán byl r. 1888 zbytek archivu zvláštní komisi, v jejímž čele byl učitel Em. Makovička, archiv uložen zatím v nové budově školní a přenesen byl do klenuté světnice v dolejší bráně. To byl počátek musejních sbírek v Berouně. R. 1892 vypracovány byly stanovy spolku musejního, jehož starostou měl býti vždy purkmistr, virilisté ve výboru měli býti dp. děkan, ředitel měšťanských škol, 2 členové obecního výboru, spolek sám měl k tomu voliti 2 členy. Za dalšího virilistu přistoupil brzo také okresní starosta, když okresní výbor upustiv od založení okresního musea, zavázal se k ročnímu příspěvku 100 zl. na museum městské. Nejstarší knihy (urbáře) města Berouna nacházejí se nyní v zemském archivu (zemská musejní budova) v Praze. K národopisné výstavě v Praze roku 1896

sbíral okresní tajemník JUC. Karel Macháček po všem okrese bohatý materiál, předměty vzácné, takže byl okres na oné výstavě důstojně reprezentován. Větší těch předmětů část pak majitelé věnovali městskému museu v Berouně a užito jich bylo při hospodářsko-průmyslové výstavě, která slavena byla v Berouně v září r. 1899 na počtu jubilea 50letého panování J. V. císaře a krále Františka Josefa. Sbírký musejní vystaveny byly v bývalé residenci piaristů. Výstavu navštívil J. Exc. pan místopředseda hrabě Karel Coudenhove, J. J. kníže Karel Švarcenberk, baron dr. Fr. L. Rieger, dr. B. Rieger, říšský poslanec K. Adámek, prof. Ant. Popp, který museu daroval odlitek masky Palackého a jeho pravé ruky, i stříbrnou madalii s poprsím slavného dějepisce. Sbírký musea čítají nyní přes 1000 čísel, mezi nimi památky starého průmyslu berounského, zvláště zámečnického a keramického, starobylé obrazy a j. Výbor musea spravuje mimo archiv též městskou knihovnu, jejíž základem byla knihovna děkana J. Seydla z r. 1837. Nyní čítá do 1400 svazků. Již r. 1892 zakoupil p. Emanuel Hojka od manželky divadelního ředitele Frant. Zöllnera za 30 zl. sbírku numismatickou, obsahující do 1000 čísel peněz na mnoze starých, a jest naděje, že občanstvo zdejší za částých nálezů starých peněz na museum vzpomene.

Velkou zásluhu o museum má JUDr. Alois Pštros, který r. 1892 účinnou řečí vzbudil živý zájem pro tu věc. Štědrým dárcem musea jest p. Martin Dusl, který věnoval pěknou sbírku zkamenělin a hornin útvaru silurského, mimo to i některé bronzы strádonické. Hojně těch pravěkých bronzů daroval p. Karel Lokay a neunavným sběratelem pro museum jest malíř p. Vilém Amort.

R. 1891 vznikl v Berouně spolek *Ludmila* z podnětu několika dám; účelem jeho jest, opatrovati chudým dětem v městě na zimu teplý oděv a dobrou obuv. O každém podzimku bývá průměrně 250 děvčat a hochů buď zcela buď z části odíváno; náklad 400—480 zl. se hradí dílem z příspěvků 120—160 členů, dílem z milodarů. Přední dobrodějové dítek jsou městské a okresní zastupitelstvo, Úvěrní ústav, bratři Proškové ve Srředci bul. rském, závod šl. Kubinského, cukrovar Seligmana Elbogena a j. Spolek předplácí na „Ženský svět s bibliothekou“, na „Ženské listy“, na „Ladu“ i „Dennici“.

Od r. 1896 trvá v Berouně místní odbor jednoty soukromých úředníků v království Českém, čítá 40 členů z města i v okolí. Úkolem jeho jest, podporovati snahy jednoty zemské dle vytčených stanov, pěstovati život společenský, služby opatrovati

členům, vypomáhati jim v hmotných nesnázích a hájiti důstojnosti stavu. V čele jest výbor o 9 členech, jehož předsedou jest pan Václav Kohout.

Jednota českých střelců. Bratrský ten spolek založen byl r. 1896. Účel jeho: cvičení ve střelbě do terče, též cvičení v šermu, v jízdě na koni a byciklu, přivábil drahně členstva, jehož prvním starostou byl Jan Voráček. Mimo to pořádá jednota i přednášky a zábavy, podporuje nemocné členy své i jejich vdovy a sirotky. První střelbu o závod a o značné ceny pořádala jednota 27. září 1896 v místnosti své „u tří korun“, později však pořídila svou střelnici v zahradě Čermákovské. O jubilejní výstavě v Berouně r. 1899 měla vlastní svou střelnici na výstavišti, kdež účastnili se střelby i vzácní hosté, jako místodržitel hrabě Coudenhove, kníže Karel Schwarzenberg, kníže z Hanavy a j. O té výstavě konán byl i valný sjezd českých jednot střeleckých. Jako čestnou památku té výstavy chová jednota berounská pochvalný diplom, který si zasloužila jednak svými výkony, jednak i svou hudební kapelou pod řízením spolučlena V. Koubíka. Jednota vyjíždí i k slavnostem spolků zbatřených do Zdic, do Hudlic, do Loděnic, do Kralup, do Prahy, do Žižkova, na Smíchov, do Nuslí i do Poděbrad.

V jednotě jest jeden člen čestný, 47 členů zakládajících, 102 členů výkonných a 40 členů přispívajících. Od r. 1900 zasedají ve správním výboru pp. Václav Prokop co předseda, Josef Lokay, Alois Řehořovský a Josef Hrubý, dále Jan Bartůněk co náčelník, Fr. Svoboda a z odboru střeleckého 8 členů. Stejnokroj střelců záleží ze sokolské čapky s pérem, se zelenou kokardou a terčíkem, ze světlé čamary a z pantalonů podobné barvy; k tomu náleží zelená košile a černý pás s monogramem. Téhož stejno-kroje užívá i spolková kapela o 24 mužích, svými výkony i v Praze chvalně známá. Spolkový prapor slavně byl rozvinut 5. června 1898.

O silném vývoji spolkového života v Berouně svědčí, že mimo vytčené již spolky tu trvají řemeslnická beseda, spolek hospodářský, odbor Ústřední Matice školské, odbor národní jednoty severočeské, odbor zemské jednoty zřízenců drah, klub českých cyklistů, mezinárodní vzdělávací a podpůrný spolek dělníků, vzdělávací jednota národního dělnictva, a s nadbytkem uvádíme, že tu jest 20. baterie mistrů kanonýrů a několik spolků výherních. Nově se zakládá spolek „Úspora“.

Na konec jest třeba promluvití o spolcích na zvýšení hmotného blahobytu obyvatelstva. P r a v o v á r e č n é m ě š t a n s t v o od r. 1848 přicházelo k rostoucí škodě ze soutěže přesporního

piva; vznikaly tehdy v Čechách velké pivovary moderního zařízení dle pravidel chemie, a doprava jejich výrobků se usnadňovala vzrůstem železných drah. Berounský pivovar se svou zastaralou úpravou nemohl čeliti té soutěži; výnos jeho nápadně se tenčil a celováreční podíl, prve na 160 zl. jistiny odhadnutý, prodáván byl za 20—30 zl.; proto již r. 1868 uvažovali měšťané nutnost stavby nového pivovaru. K tomu konci bylo třeba urovnati poměr pravovárečnicků k obci městské, která k pivovaru měla také svá práva, a dle oboustranného dohodnutí stanoveno, že z držby všeho jmění pivovarního náleží k obci 30%, pravovárečnickům 70%. Celé i poloviční právo k várkám jednotlivých domů sraženo na 99 celých podílů, každý stanoven byl na 160 zl. základní hodnoty a zároveň co příspěvek na stavbu nového pivovaru. Na tu stavbu měli tedy pravovárečníci dáti 15.840 zl., obec v poměru 30% 6788 zl., úhrnem 22.628 zl. Ježto stavba dle rozvrhu inženýra Rumbolda vyžadovala nákladu 40.904 zl., bylo třeba zahájití upisování nových podílů po 160 zl. na uhrazení schodku 18.276 zl., a to se dělo r. 1870. Ale peníze nescházely se s náležitou rychlostí, a proto přijata byla nabídka točnického sládky Šebestiana Zachara, který byl hotov k půjčce peněz na stavbu, za to však aby pivovar byl mu pronajat na 6 roků. Stavba nového pivovaru na rybářském předměstí počala se v dubnu 1871, a dle smlouvy měla býti dokonána 1. listopadu 1871, kdy zahájeny měly býti várky. Ale ona lhůta stavby nebyla dodržena, stavba se protáhla do r. 1872, a povodeň v máji 1872 vyžadovala mnohé opravy na stavbách. Také rozpočet nákladu byl převyššen značně; stavba pivovaru stála 69.085 zl. Pro opozdění várek nevidělo se sládkovi platiti nájemné ve smluveném obnosu a vymohl si značné jeho snížení, takže výbor váreční sotva stačil platiti na opravy a na úroky z dluhu. R. 1878 sládek Zachar opustil nájem pivovaru, a již zdálo se, že závod nenajde nájemce a přijde na prodej. Nový nájemce našel se přece, obchodník Hynek Roubíček; řádně platil, ale sražel z toho náklad na opravy, které dle uzdání svého sám podnikal. Z toho zase byly spory mezi ním a správní radou, neboť co z nájemného dáno bylo na hotovosti, ledva stačilo na úroky z dluhů, podílníci nedostávali nic, pozbývali všeho zájmu o závod, a městské zastupitelstvo již minilo obecních 77 podílů lacino prodati nájemci; překazili to členové správní rady várečné, pokud byli zároveň v městské reprezentaci.

Úplný obrat nastal, když r. 1881 stal se Jan Řehořovský předsedou správní rady. Sjednal s nájemcem novou úmluvu, dle

níž z výročního pachtu 5650 zl. vykázáno bylo paušálem 400 zl. na opravy a ostatek plynul do várečné pokladny, již i jinak bylo s výhodou, že úřad jednatele a pokladníka, do té doby placený honorářem 100 zl., bezplatně na se vzali členové Em. Hojka a Ant. Klapka ml. Předseda také založil s velikou prací knihu podílníků, které pak svolával k valným hromadám na poučení o stavu a prospěchu závodu a budil v nich naději v lepší budoucnost. Nájemce pak při dobrém odbytu piva viděl v tom prospěch svůj, aby při obnově nájmu r. 1887 nebyl z něho vypuštěn. Když konkurrent jeden nabízel 7000 zl. ročně, starý nájemce nabídl 7300 zl. a chtěl všechny opravy podnikati na vlastní náklad. I byl mu pivovar na dalších 9 roků ponechán, zvláště když správní rada upravila parní zařízení, samočinnou káď karbovací a potrubí pro vodu studenou i teplou.

Správní rada, v jejímž čele byl zasloužilý Jan Řehořovský do r. 1892, nyní pilně splácela dluhy a do r. 1896 byla naděje, že nachová dostatečný kapitál, aby společnost várečníků mohla převzít závod do vlastní režie. Toto převzetí usneseno bylo r. 1893 a skutkem se stalo r. 1896, kdy H. Roubíčkovi došla nájemní lhůta. Nově přijatý sládek Václav Vlasák vařil již na přímý účet a užitek podílníků pivovaru. Odbyt piva valně vzrůstal. Bývalý nájemce svařil r. 1895—96 celkem 10.746 hl piva, ale r. 1896 až 1897 svařil nový sládek 16.926 hl, v dalších letech 19.179 a 18.601 hl, takže podílníci od r. 1897 mají 10% (16 zl.) výroční dividendy. Všech podílů jest 300, z nichž 77 drží obec, ostatních 223 jsou v rukou 52 majitelů. Podílníci volí 12 členů správní rady, již ze sebe volí na rok předsedu a místopředsedu, kteří spolu s dvěma členy zastupují firmu co říditelstvo. R. 1900 jsou v tom říditelstvu pp. Jindřich Tesánek, Karel Lokay, Karel Herčík a Otto Wiesenberger, ostatek správní rady zastupují pp. K. Bouček, J. Čadník, J. Hendl, Al. Houška, J. Klapka, J. Medr, Ed. Řehořovský a Fr. Šťastný.

Dodatky.

Nalehavá potřeba, aby za přítomných těžkostí zachován byl stav rolnický, ono mohutné jádro národa, při síle a chráněn byl před hmotným úpadkem, vedla k zakládání zimních škol hospodářských pro dorost rolnický po našich vlastech; v Berouně vznikla taková škola r. 1897 z popudu okresního výboru a místní obce berounské. Hmotných k tomu prostředků povolil okresní

výbor na každý rok 2000 K, zemský výbor 2000 K, státní správa 1000 K, hospodářský spolek pro krajinu berounskou 300 a okr. hospodářská záložna 200 K. Obec berounská vykázala té škole místnosti v staré radnici na náměstí a palivo na vytápění. Pro nemajetné posluchače založil okresní výbor 8 stipendií po 50 K, 3 po 30 K na každý rok; taktéž i okresní výbor unhošťský 7 stipendií po 120 K, okresní výbor křivoklátský 2 stipendia po 50 K, okresní záložna v Berouně 2 po 50 K. — Péče o školu se ujalo zvláštní kuraorium a sice JUDr. Vilém Šmolcnop, starosta okresu berounského, Antonín Šulc, statkář v Poučniku, JUC. Karel Macháček, tajemník okresu a Josef Klapka, měšťan berounský, kteří opatřili školní nábytek a s pomoci zemského výboru i hojně pomůcky vyučovací. Řiditelem školy zvolen byl Vilém Klavík, který s několika výpomocnými silami zahájil 3. listopadu 1897 vyučování v I. ročníku, kde se sešlo 40 posluchačů, ale do závěru vyučování 31. března jich vytrvalo 33. Když pak 15. listopadu 1898 vzrostl ústav o II. ročník, přijat byl za řádného učitele Josef Salač a mimo to účinkovalo 13 učitelů mimořádných. Všechny posluchačů bylo 39, dále r. 1899 až 1900 jich bylo 32 a v dalším roce 39, většinou synů malorolnických z okresu berounského a výsledek vyučování jeví se býti zdařilým.

* * *

Konečně třeba ještě připomenouti, že hudební škola berounská vycvičila značné množství rodáků berounských, kteří zastávají místa ředitelů kostelních kůrů mimo rodiště své, jako Jan Wünsch v Hradci Králové, Josef Wünsch v Náchodě, Josef Omáčka v Rakovnici, Karel Omáčka v Suchdole u Kutné Hory, Karel Unger v Německém Brodě, Karel Klapka ve Vamberce, Josef Osvald v Báči v Uhřích, k nimž druží se Antonín Elschleger, varhaník v Praze.

Obecní zastupitelstvo nynější úřaduje od 24. června 1901. V čele stojí p. Dr. Vilém Šmolcnop co purkmistr a páni: Alois Houška, Otto Wiesenberger, Eduard Mejstřík, Emanuel Hojka, J. B. Horák a Josef Hendl co členové městské rady.

Z dosavadní činnosti nynějšího zastupitelstva obecního zaznamenáváme: přestavbu radnice na náměstí v budovu dvoupatrovou, přeložení hřbitova, regulační plán pro celé město a osvětlení pomocí sily elektrické.

Statistika města dle sčítání ze dne 31. prosince r. 1900.

(Laskavě sdělil p. řídící Stejskal.)

Počet domů: v městě	209
na předměstí plzeňském	301
na předměstí pražském	169
úhrnem	679

Obyvatelstva civilního jest:

v městě	3087	a sice mužského pohlaví	1489,	ženského	1598
na předm. plzeň. 4317	"	"	"	2139,	" 2178
na předm. praž. 1924	"	"	"	917,	" 1007
celkem	9328	a sice mužského pohlaví	4545,	ženského	4783
Posádky vojenské 365	"	"	"	365,	" —

Všeho tedy obyvatelstva jest 9693, z nichž osob mužských 4910, ženských 4783.

Ježto r. 1890 sečteno bylo 7265 duší, jeví se v těch desíti letech přírost 2428 duší. Co rok tudíž přibývalo o 243 duší čili 2·86%.

V počtu 9693 hlav jest 2108 samostatně se živících. Do Berouna příslušných bylo 2118 osob (22%), jinam příslušných 7575 (78%), z nichž do koruny uherské příslušelo 19, do cizích zemí 13.

Z civilního obyvatelstva jest dle obcovací řeči **9226 Čechů, 70 Němců**, jiných 32. Ve vojště jest 202 Čechů, 105 Němců, 17 Poláků, 40 Rusínů, 1 Jihoslovan.

Vedle náboženství jest z celkového součtu 9329 katolíků dle ritu latinského, 43 katolíků řecko-sjednocených; 11 jest z církve augsburské, 17 z církve helvetské, 293 israelitů.

Z civilního obyvatelstva zná se ve čtení i psaní 7415 (3644 muž., 3771 žen.), jen čísti znají 84 (24 muž., 60 žen.), analfabetů (hlavně ve věku dětském) jest 1829. Ve vojště bylo čtení i psaní znalých 319, jen čísti znalo 7, analfabetů 39.

Majitelů pozemků jest 192, řemeslníků a obchodníků 467.

Seznam majitelů domů uvnitř města.

1a Jaroš F. a A. (Brabcová.)	24 Děkanství.
1b Antonín Frant.	25 Stará škola.
1c Houšková Barbora.	26 Bělohávek J. (Nechanický).
2a Novotný Jarolím.	27 Kraus Mojžíš.
2b Šulc Josef.	28a Neumann Bernard
3 Borovanský Jos. a Kateř.	28b Neumann Bernard.
4 Husák Josef a Marie.	29 Houška Alois (Pauer).
5 Dr. Prošek Ivan (Jan).	30 Šulc Karel.
6 Sturma Hynek a Anna	31 Čadník Josef.
7 Malý Tadeáš.	32 Šuler Jan (Seidlerová).
8 Kratochvíl Jan a Teresie.	33 Šuler Jan (Seidlerová).
9a Sýkora Jan.	34 Kourová Veronika.
9b Vaněček Josef.	35 Neumann Leopold.
9c Průša Václav a Marie.	36 Štutziková Alžběta.
10a Tyon Jan a Anna.	37 Stulla Čeněk.
10b Ksandr J. (Veselý V.M.).	38 Kohout V. a J. (Stodola).
10c Ksandr Josef.	39 Kořen Josef.
10d Veselý Václav a Marie.	40 Malý František.
10e Jodas Josef a Josefa.	41a Votýpková Hermína.
11 Řehořovský Josef.	41b Malá Marie.
12 Šťastná Anna.	41c Malý František.
13 Šaman Josef.	42 Polák Josef a Marie.
14 Rein Antonín a Anna.	43 Podstatný Martin.
15 Rein František.	44 Tesánek Jindřich.
16 Albrecht Jan,	45 Hertlová Marie.
17 Houška Matiaš a B.	46 Modroch Antonín,
18 Vnuk Václav.	47a Urbanová Marie.
19 Futera Josef (Círal).	47b Jirava František.
20a Krausová Marie.	48 Votruba Karel.
20b Jelen Václav.	49 Círalová Anna.
21 Fechtner Viktor.	50a Vilímek Josef.
22a Kozlová Marie.	50b Vlček Filip (Vilímek Jos.).
22b Štětina Václav.	51 Raus Augustín.
23a Winš Antonín.	52 Fialová Josefa.
23b Malá Marie.	53a Houška Alois.

- 53b Picková Marie.
 54 Horák J. B.
 55 Petřú Anna.
 56 Kučera Antonín.
 57 Prošek Václav.
 58 Kulhánek Hynek.
 59 Trnková Vincencie.
 60 Rippl František.
 61 Šťastný František.
 62a Aman Josef a Anna.
 62b „ „ „ (Párys).
 63 Medr Jan a Barbora.
 64—65 Fried K. (býv. lékárna).
 66 Mejstřík Antonín.
 67 Wiesenberger Otto.
 68 Stará radnice.
 69 Daněk Václav (Dubský).
 70a Řeháková Anna.
 70b „ „
 71 Roubíček Hynek (Koudela).
 72a Svoboda Václav.
 72b „ „
 73a Picková Kat. (Abeles J.).
 73b Lukavský Tomáš.
 74 Nový Antonín.
 75 Podgorný Ludvík.
 76 Modroch Čeněk.
 77 Israelská škola (Máchovna).
 78 Wiesenberger Gust.
 79 Raboch Petr (Černý orel).
 80 Celina František.
 81 Šesták Antonín a Anna.
 82 Červenka Filip.
 83a Weil David.
 83b Sojka Johanka.
 84 Kotík František (Kříž).
 85 Kyselo Václav.
 86 Řehořovský J. (Čes. dvůr).
 87 Roubíček Hynek.
 88 Ráža Břetislav.
 89a Petáková Marie.
 89b Petáková Marie.
 90 Bednářová Arnoštka.
 91 Bednář Ferdinand.
 92 Hendl Josef.
 93 Hlavenská Josefa.
 94 Lebeda Antonín (Merhaul)
 95 Horák Josef.
 96 Čermákovi dědici.
 97 Fürst Hynek.
 98 Vanžura Josef.
 99 Antonín Josef.
 100 Hendl Josef.
 101 Sirotek Matěj.
 102 Weilová Alžběta.
 103 Dvořák Jan.
 104 Wünschová Josefa.
 105 Wünschová Josefa.
 106 Wünschová Josefa.
 107 Marek Emil a Božena.
 108 Kloubek Jan.
 109 Růžičková Kateřina.
 110 Černý Filip.
 111a Dragoun František.
 111b Choutka Ferdinand.
 112 Klempera Karel.
 113 Brož Josef.
 114 Mejstřík Eduard.
 115 Čepela Antonín.
 116 Krbec Jan a dědici.
 117 Sevaltrová Františka.
 118a Jedlička Hynek.
 118b „ „
 119 Šmíd Josef.
 120 Zítek Antonín.
 121 Šebek Antonín.
 122 Wolf Josef.
 123 Tyl Josef.
 124 Trousílková Marie.
 125 Rektoris Josef.
 126 Müller Josef.
 127 Mejstříková Eleonora.

- 128 Pešina Václav.
129a Malá Teresie.
129b Babyčková Marie.
130 Malá Marie.
131a Nosek František.
131b Drtina Josef.
132a Černoušek Čeněk.
132b Křikava Barbora.
132c Červený Josef.
133a Gibian Simeon.
133b Hejl Frant. (Macourek)
134 Borovanský Josef.
135a Šulc Jan a Marie.
135b Koubík Josef.
135c Ziková Anna.
136 Hříbal Josef.
137 Kořínek Josef.
138 Nykodým Josef.
139 Kohák Pavel a M.
140 Kotršál Josef.
141 Fričová Kateřina.
142 Vacha Josef a Marie.
143 Žáček Matěj.
144a Prejzek Josef.
144b Patera Václav.
145 Zitek a Hošek.
146 Volf Vojtěch a M.
147 nezastavěno.
148   "
149 Mejstřík Josef.
150 Kreisingerová Kateřina.
151 Bednářová Arnoštka.
152 Koucký František.
153 Formánek Jan.
154 nezastavěno.
155 Jansa František.
156a Dusl Martin.
156b Dusl Martin.
157a Procházka Štěpán.
157b Cafourek František.
158 Celina Jindřich.
159 Langmayer.
160 Vrbský Josef a Marie.
161 Šulc Karel (Wünschová)
162 Fürst Hynek.
163 Šefl Matěj.
-

Index jmen, osob a míst.

- Achilles Jan kněz 150.
Albin z Jenčova 100, 108, 110, 122,
166, 189, 235.
Annaberk saský 114.
Auer Konrád 22.
- Bacháček z Neuměřic Mr. 99.
Bařechov 11, 24.
Barnabitě 250.
Bartoloměj Minsterberský kníže 59, 60.
Bartoš zvonář 58.
z Baště 57.
Batelov na Moravě 172.
Bavorské vojsko 273.
Bavoryně 11, 24, 43, 77, 88.
z Bece Rudolf 37, 38.
Bechyně z Lažan 198, 334, 339.
Berka z Dubé Zdislav 223--228.
Bervast z Blankenfeldu 339.
Běšín z Běšín 96, 282.
Bezděkov 10.
z Bezdědic 50, 51, 56.
Blatná 148.
Bohnický z Bohnic 109.
Bochov 114.
Boleslav Ml. 116, 157.
Boleslav St. 289.
Borek 7, 31, 40, 41, 184.
Brandlinský ze Štěkře 255.
Brázdinský z Jenšteina 122, 124, 202,
206, 214, 215, 235, 242.
z Bredova (Bréda) 224, 279.
Březnice 94.
Brikcí z Cimberka 160.
Brod (Závodí) 4, 5, 6, 10.
Broumy 70, 138, 248.
Brtva ze Španova 106, 203.
z Bubua 37, 38.
Bubovice (Bobovice) 15, 32, 43, 185.
Bukovanský z Bukovan 106, 184.
Bussgang (Pušpanek) 22, 48.
Bydžov 116.
Bykoš 7, 11.
- Cerekvice 116, 205.
Cyrner z Lebendorfu 117, 137, 203.
Čabelický z Soutic 212.
Čáslav 93.
Častolár z Dl. Vsi 272, 383.
Čejka z Olbramovic 185, 187.
Černín 11, 24, 43, 77, 86, 246.
Černý z Edelmuthu 330, 384.
Čížek z Jenšteina 100, 103, 108, 110,
111, 123, 124, 128, 157, 184, 189,
191, 197, 199, 201, 205, 206, 325.
- Děkanové 87, 93 - 96, 101-103, 155 až
158, 189 - 200, 248-250, 257, 260,
262-265, 282, 283, 294-296, 301,
304, 365.
Dešenský z Dešenic 182.
Dobřichovice 7, 136.
Dobříš 225.
Dobruška 116.
Domašín 95, 156.
Dominikáni 19, 26, 28, 29, 38, 49, 50.
Doupovec z Doupova 37, 38, 82.
Drahelčice 12.
Drahovice 7, 32, 307.
z Dubé 20.
Dušníky 72.
- Eisl z Merlinku 322.
Emigranté 202, 203, 214-216, 227.
Erazím Račíněvesský Daniel 151, 225,
388.
- Fabricius z Leonberka 151.
Faráři berounští 25, 26, 35, 36, 78, 79,
207-213, 216, 222-224, 231, 232,
248.
Ferdinand arcikníže 87, 90.
Felner z Feldeku 383, 384, 386.
Francouzské vojsko 273--275.
Františkáni 105.
Frišman z Ehrenkronu 323.
Fuchsové 18, 21.
Fuss Fr. Ant. 324, 394.

- Gdýčina 3, 13, 32, 43, 83, 85, 106, 152, 183.
 Gdyně v. Karlova Huť.
 z Gersdorfu 106.
 Gobes z Treunfeldu 324, 326, 393.
 z Grunova 182, 183.
 z Gutšteina 43, 47, 53—55.
- z Harasova 119, 190.
 Hatzfeld generál 224.
 Helversen z Helveršteina 334.
 Hendlův rod 331.
 Herliman Anselm 20.
 Hlažovice 38, 101, 106.
 Holický z Šteruberka 39—41, 44.
 z Hořan 119.
 Horčický z Tepence 165, 235, 252, 257, 322, 333.
 Hořelice 153.
 Hořovice 36—39, 41—45, 94, 102, 106, 199.
 Hostím 32, 185.
 Hostomnice 37, 225.
 Hovorčovský z Kolivé Hory 94, 101, 104, 105, 115, 120, 148, 195.
 Hředly 72.
 Hrobčický z Hrobčic 82, 83, 120, 272.
 Huber z Risenbachu Dr. 91.
 Hudlice 30, 58, 72, 88, 129, 153, 248, 292.
 Hyskov (Schov) 4, 5, 72, 129, 152, 185.
- Chanovský z Dl. Vsi 119, 120, 204, 205.
 Chejnov 93, 156.
 Chlumeč n. Cidl. 158.
 Chlumeč Vys. 148.
 Chodauer z Lokte 51.
 Chodouň 47.
 Chomútov 70.
 z Chříče 39.
 Chrt ze Rtína 119.
 Chrástnice 4, 14, 83, 106, 113, 185, 191, 195, 210, 243, 279.
- Jáchymov 114.
 Jakub Mírka bakalář 59, 73, 74.
 sv. Jan pod Skalou 32, 53, 97, 106, 185, 190, 292.
 Járov (viz Rájov).
 Jenčík z Ježova 333.
 Jezuité 97, 98, 106, 107, 198—201, 204, 205, 215, 271.
 Jičín 96, 116.
 Jihlava 211.
 Jílek z Státnic 101.
 Jílové 96, 116.
 sv. Ivan 1—4.
- Kager z Štampachu 280.
 Kalenda z Státnic 101.
- Kamýk z Pokratic 83, 183.
 Kapoun ze Smiřic 184, 185.
 Kapr z Kapršteina 120, 123, 132.
 Karel ze Svárova 53, 76, 85, 89, 98, 133, 137, 178, 183, 184.
 Karlova Huť (Gdyně) 76, 89, 137, 178, 184, 246.
 Karlštejn 16, 20, 32, 36, 39—45, 106, 107, 185, 192—197, 201, 306.
 Kavan z Čejkova 124, 197, 202, 214, 215.
 Kavka z Řičan 197, 200—207, 249.
 Každých rod 282, 283, 296, 327.
 Klanner z Engelshofen 332.
 Klapkův rod 331.
 Klos z Armsdorfu 133.
 Knín 121—225.
 Koblih Jan 37, 38.
 Koch z Kolburka 210.
 Kochan z Prachové 123.
 Kolín Starý 102.
 z Kolovrat 39—45, 53.
 Komárov 106, 198.
 z Komárova 45, 53, 135.
 Koušprusy 31, 184, 247.
 Koušelé 12—16, 22—24, 44, 47, 49, 53—56, 60, 62, 80, 85, 103, 105, 110, 111, 189, 197, 201, 206, 213, 222, 227, 250, 252, 253, 257, 261, 273, 274, 279, 280, 284, 292, 293.
 Kopidlanský Jiřík 53.
 Kořenský z Terešova 333.
 Korno 31, 184.
 Koutek z Minic 242.
 Kozolupy 33, 43.
 Krajíš z Krajku 183.
 Králové Hradec 96, 102, 103, 157.
 Králův Dvůr 3, 19, 30, 36, 44—49, 106, 116, 128, 183, 198, 246.
 Kratz z Šarfenšteina 195, 242.
 Křivoklát 7, 36, 39, 40—42, 45, 47, 53, 54, 100, 106, 201, 213, 214.
 Kublov 287—292.
 Kutná Hora 145, 158.
 Kváň 2.
- Leinhaus (Lanhaus) z Břevnova 252, 253, 315.
 Leiský z Rosenbachu 204.
 Lejšek vrch 200.
 Levín 146, 184.
 Lhota Brezová 14, 15, 33, 43, 75, 86, 113, 129, 152, 158, 221, 243, 317.
 Lichvice Martin 60.
 Liteň 32, 45, 102, 106, 153, 173, 184, 214, 307.
 Litohlavy 31, 86.
 Litoměřice 97, 148, 157.
 Litovský z Svinař 119.
 Lnáře 148.
 z Lobšteina 168, 323.
 z Lobkovic 89, 97, 183.

Loděnice 5, 6, 14, 72, 185.
Lodereker z Prošovic 106.
Lochovice 102, 106, 116, 153, 215,
329, 330.
Lounů 7, 31, 106, 153, 184.
Louny 148.
Lupus z Vlčí hory 198.
Luže 116.
Lužec 33, 43, 106, 307.

Magrle z Sobišku 215.
Majus z Lollen 182.
Malinovský z Hlavačova 95, 98, 108,
111, 112, 150, 227, 235.
Malkov 184.
Mansfeld generál 198.
Mařan z Hodkova 332.
z Martinic 107.
Matiáš z Glauchova 195, 210, 243.
Medek z Valdeka 184.
Mělník 148.
Mezouň 4, 32.
Mičan z Klinšteina 106, 183, 191.
Milčín 96.
Mladota z Solopisk 119, 184.
Mněňany 32, 72, 98, 113, 221, 247,
317.
Mníšek 106, 139, 125.
Mořina 15.
Mostník z Nižtice 77, 80, 86, 91, 103,
106, 108, 110, 119—123, 144, 148,
153, 161, 189, 203.
Myška z Žlunic 184.
Mýto 210, 213.

z Násilí 133.
Nenačovice 4.
Nesvačily 72.
Neumětely 116, 210.
Nimburk 102.
Nižburk 7, 13, 36, 39, 40, 89, 106,
183, 247.
Nižtice (Lištice) 30, 67, 86, 101.
Nová Huť 89, 137, 153, 183, 205, 247.
Nové Město na Moravě 114.
Nové město v Durinsku 116.

Osov 106.
Otročiněves 3, 4, 30, 129, 153, 248.
Ottové z Losu 76, 86, 89, 101, 106,
119, 120, 183.

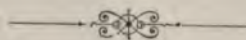
Pašek z Vratu Mr. 57.
Petráček z Vokounšteina 211.
Petrovice (Brdatky) 30, 181.
Petrovští 251, 254.
Piaristé 284, 339, 380, 390—395.
Pichl z Pichlberka 113.
Plánice 95, 156, 163.
Plešivec 4, 43, 75, 86.
Plot z Konařin 101, 334.

Plzeň 92.
Počaply 11, 30, 76, 77, 85, 86, 129,
153, 246, 292.
Poděbrady 322, 323.
Podlesských rod 328, 395.
Podolí 34, 77.
Podstatných rod 330, 331, 398.
Popovice 31, 53, 183, 246.
Praskolesy 106, 153.
Preslovský rod 250—253, 264, 266,
275, 321, 322.
Přibík Jan Pr. 392.
Přílepy 43, 185.
Primátoři 74, 110, 314.
Priský z Těchlovic 119.
Procházka Jiří Fr. 266—270, 378, 383.
Prollhofer z Pruksdorfu 100.
Pruské vojsko 275—280, 288, 289, 309.
Pták dvůr v. Záptačí.
Purkmistři královští 293, 296, 299,
303, 305, 316.

Radkovec z Mirovic 334.
Rájov (Járov) 77, 108, 123, 129, 152,
158, 184, 234, 247, 350.
Rakovník 97, 99, 154, 157, 213, 214.
Ratzinger z Radenšteina 197, 200, 216,
220.
Řehořovských rod 130, 168, 201, 205,
206, 213, 222, 242, 275, 323.
Rensperger z Držkovic 333, 334, 381
Řevnice 7, 15, 43, 106, 173.
z Řičan 106, 242.
Richtáři císařští 110, 315.
Ritter z Grossöttinku 265, 379.
Roblín 15.
Rodovský z Hustiřan 314.
Rokycanský Meuhart 14.
Rokycany 210, 214.
Rosacius Mr. Jan 210.
Rozhovský z Krucemburka 210, 221.
Rudolfova Ludmila 325.
Ruské vojsko 297, 302.
Rymaně 46, 76.

Salát z Kronweissenburka 206, 213,
222, 227, 233, 250, 261, 262, 321,
324.
Saské vojsko 213—215, 219, 220, 256.
Sedlec 4, 32, 185, 248.
Seydlův rod 329, 339, 384, 394.
Schov v. Hyskov.
Siglerovský z Gettensdorfu 133, 187
190, 193, 196—198.
Sichrovský Benignus 326.
Skříple 106.
Skuhrov 185.
Skuhrovský z Skuhrova 119.
Sláma z Bytova 184.
Slané 102.
Slaviky 184.

- Slavkov 115.
 Srnec z Varvažova 116.
 Srbsko 3, 291.
 Stará Huť 76, 85, 106, 245.
 Stoš z Kounic 220.
 Strádonice 7, 153, 158, 183, 248.
 Strachovský z Strachovic 272, 276—278,
 321, 332, 381, 386.
 Strakonice 164.
 Stránský z Stránky 272, 334, 380,
 400.
 Stráž 134.
 Strašecí 106, 213.
 Střelec ze Lhoty 73, 86, 90, 98, 110,
 120, 132, 150, 168.
 Strymilov 116.
 Suchdol 148.
 Suchomasty 4, 7, 101, 106, 134, 153,
 184, 307.
 Svaté (hory) 246, 287—291.
 Svinaře 4, 7, 20, 32, 106, 184, 307.
-
- Šanovec z Šanova 137, 183, 185.
 Schicker z Ortenfelsu 306, 308, 339.
 Šindel z Plumenova 86.
 z Širndinku 332.
 Šleichert z Wiesenthalu 255, 279, 347.
 Šlik hrabě 215.
 Štahlavy 134.
 Štika z Paseky 266, 267, 272, 323.
 Švráb z Chvatín 210.
 Švédské vojsko 219, 220, 225, 227, 232.
 Švihov 116.
 Šeík z Perče 86, 91, 122, 130, 144,
 150, 151, 160.
-
- Táborský, kamenník 88.
 Tachlovice 106.
 z Talmberka 210.
 Tetín 1—3, 9, 15, 33, 34, 129, 185,
 272, 306.
 Tichých rod 327.
 Tluksa z Buřenic 40.
 Tmář 2, 31, 43, 101, 106, 153, 184,
 306.
 Točnick 36, 39, 41, 54, 89, 106.
 Trčka z Lípy 55, 56, 109, 118.
 Třebáň 4.
 Třebotov 105.
 Třebová 116.
 Trmal z Tožic 106, 184, 191.
 Trubín 7, 11, 24, 43, 77, 86, 246,
 287—291.
 Tuhanský z Bruce 272.
-
- Tuněchodský z Poběžovic 334.
 Tunkl z Brnička 272, 278.
-
- Úhonice 153.
 Újezd Vys. 307.
 Unhošť 106, 225.
-
- z Valdeka 13, 40.
 z Valdšteina 139, 213.
 Valdšteino vojsko 215—219.
 Valkoun z Adlar 110.
 Valter z Valtersberka 116.
 Vamberský z Rohatec 101, 119.
 Velis 4.
 Vesec 81, 184.
 Vinařice 31.
 Vinkelheider z Vinkelheidu 118, 119
 189.
 Vinoř 94, 156.
 Vitte z Lilienthalu 242.
 Vladislav král polský 221.
 Vlček z Nehvizdek 184.
 Vlence 32, 307.
 Vlk z Kvítkova 120.
 z Vlkanova 83.
 Vodopíneck z Vrchník 198, 200.
 Volešice 116.
 Vožice Ml. 98, 156.
 Vracov (Rváčov) 10.
 Vratislav (Slezý) 211.
 Vratislav z Mitrovic 106, 120, 139,
 184, 191, 198.
 Vráž 2, 14, 33, 185.
 Vražda z Kunvaldu 333, 383.
 Všeradice 106, 334.
 Vys. Mýto 163.
-
- Záhřivčí 11, 23, 24, 77, 86.
 Zalužany 178.
 Záptačí (Pták) 55, 68, 77, 86, 153,
 182, 205, 250, 292, 330, 340.
 Zbiroh 36, 39, 106, 158.
 Zbraslav 134, 322.
 Zdice 7, 11, 23, 40, 43, 47, 77, 86,
 106, 153, 214, 225.
 Žatec 13.
 Žďarský ze Žďaru 106.
 Žebrák 36, 39, 40, 41, 54, 89, 205,
 210, 213, 225.
 Železná 33, 72, 106, 152, 184.
 Želkovice 210.
 Žižka z Trocnova Jan 37.
 Zlukovice 183, 248.

OPRAVY:

Strana 17 v poznámce místo 1350 čti 1359.

„ 22 „ „ „ „ vetustissimum čti vetustissimus.

„ 33 řádka 15. z dola místo 1357 čti 1348.

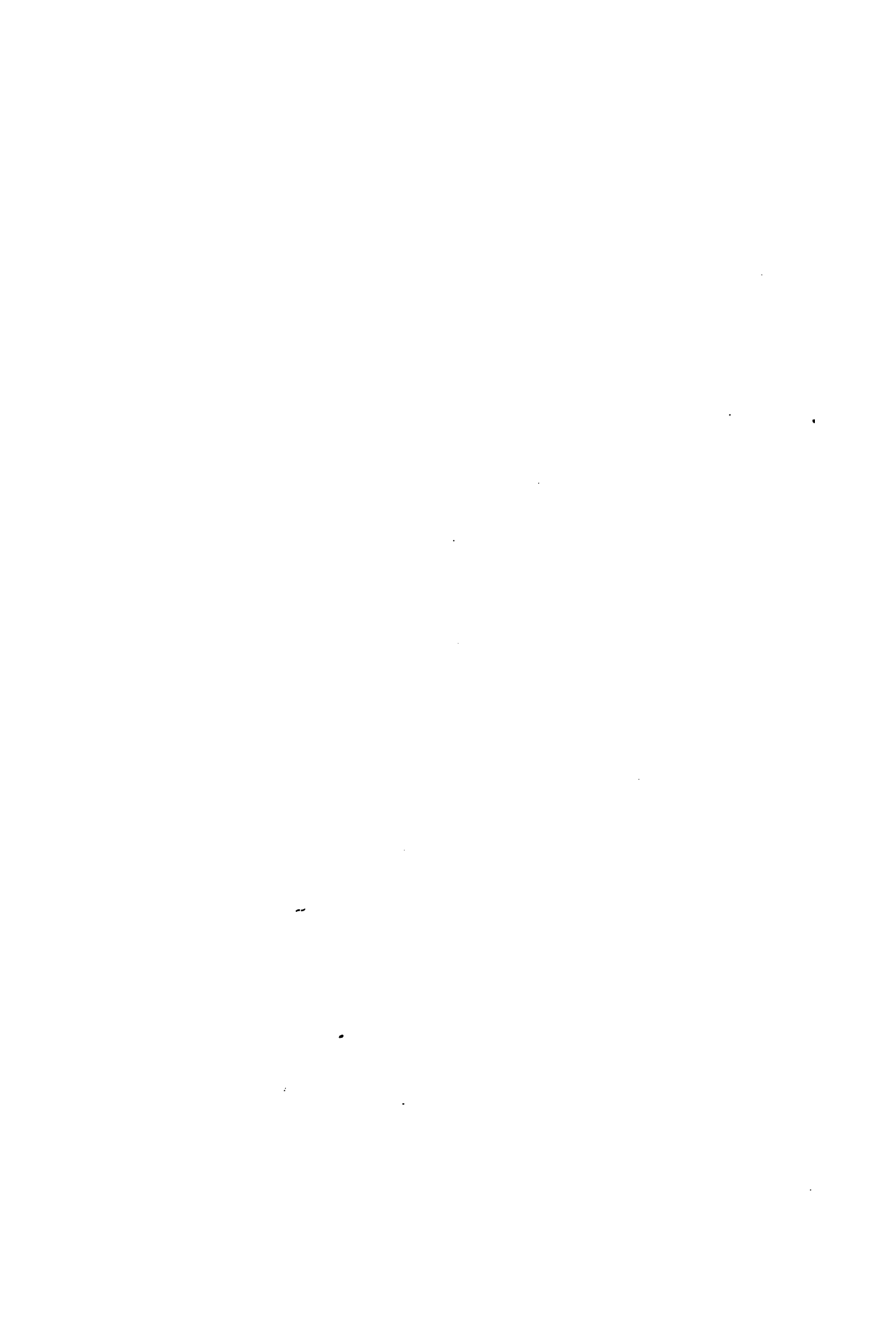

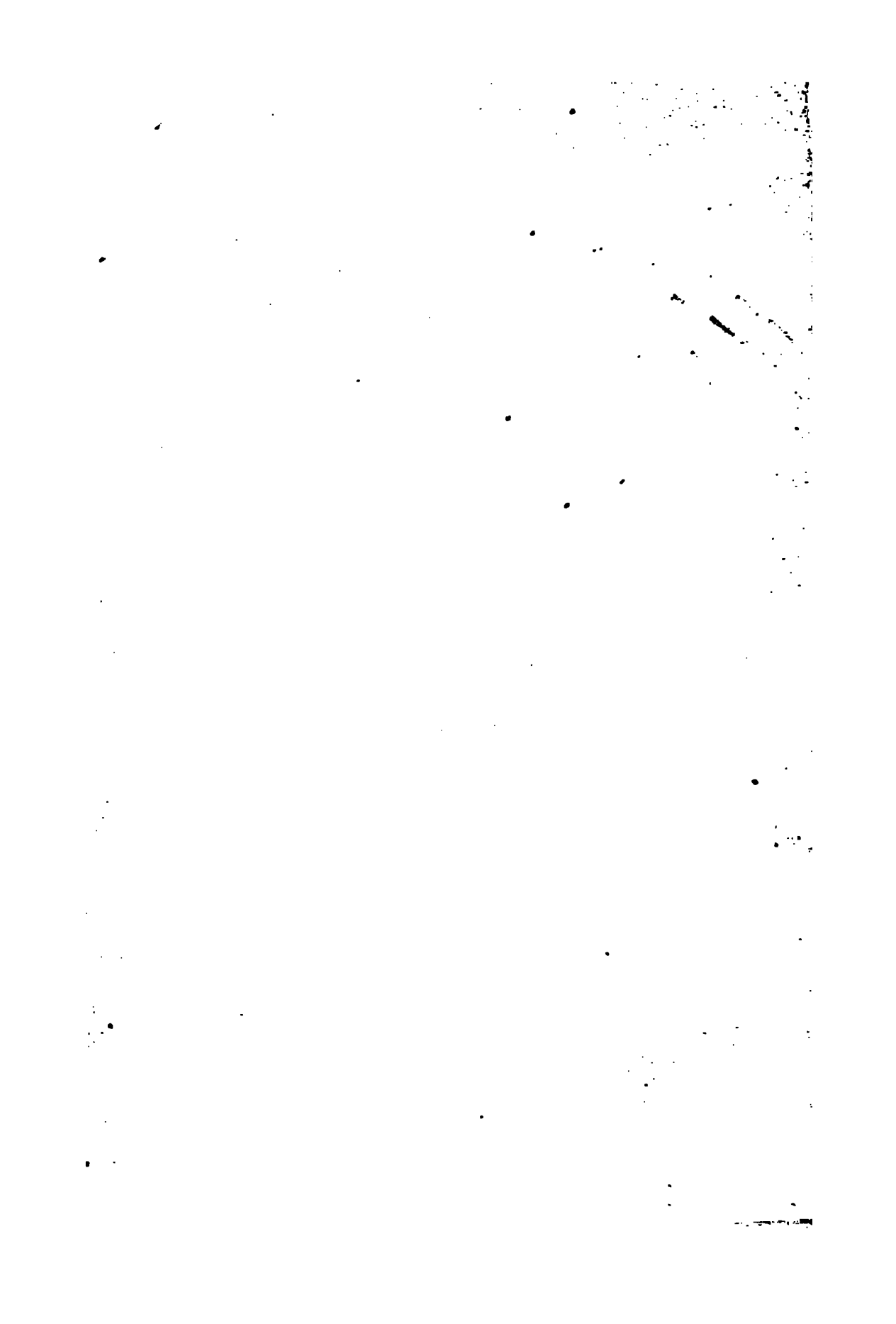
Příloha k dějinám města Berouna.

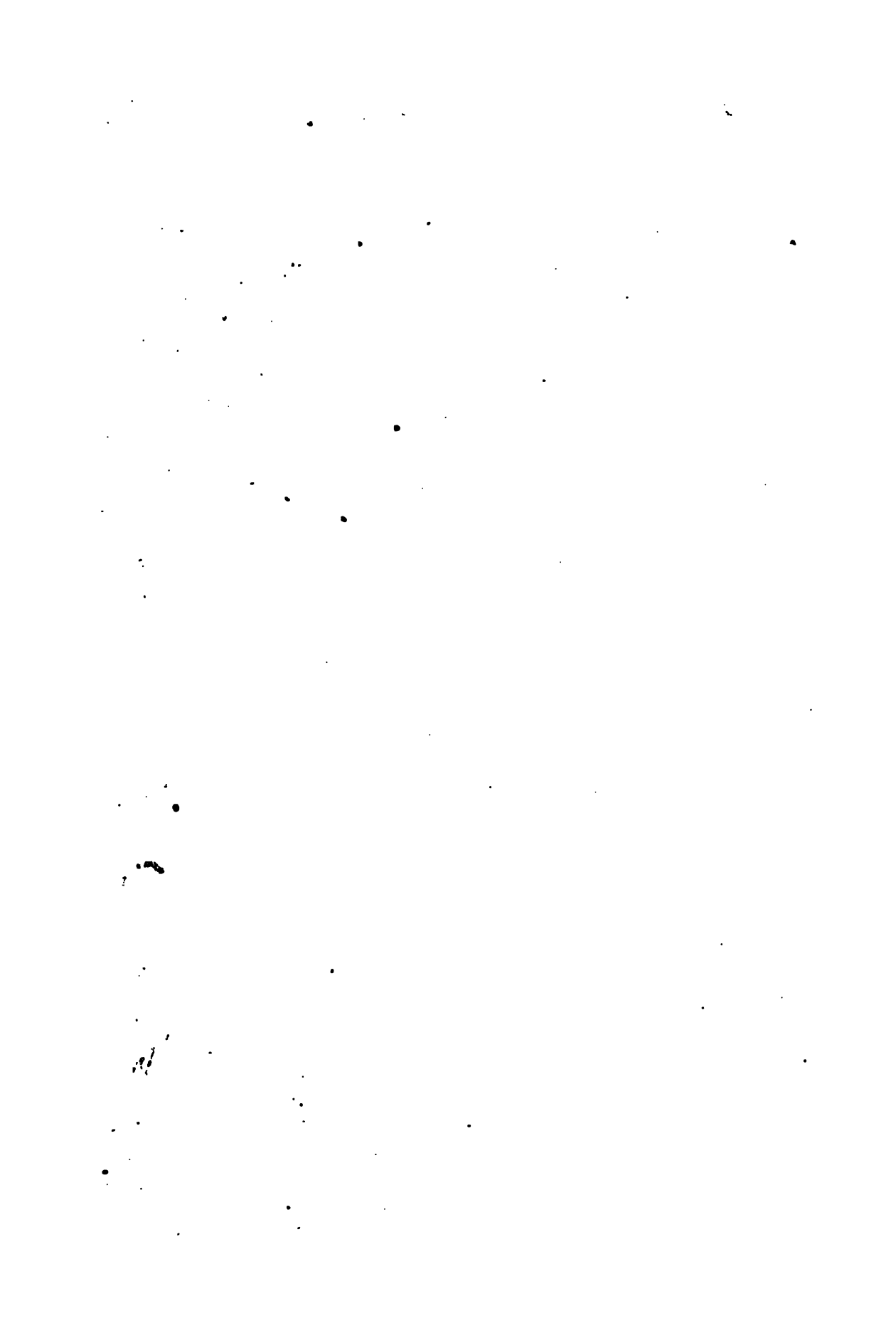
roun z rok

DB 879 .B285 .V3 C.1
Pameti kralovskeho mesta Berou
Stanford University Libraries

3 6105 035 683 775

879
.B285
.V3

